

Nonum Volumen.

AVERROIS
CORDVBENSIS

Sermo de Substantia Orbis.

Destructio destructionum Philosophiæ
Algazelis.

De Animæ beatitudine, seu epistola
J. M. de intellectu.

*Quos quidem libros in Philosophia, tum Naturali, tum Postnaturali
extra omnes in Aristotelem commentarios ipse edidit.*

*Quid autem in ipsis additum sit, versa
pagina demonstrat.*

M. Antonij Zimaræ in sermonem de Substantia Orbis
Contradictionum Solutiones.

VENETIIS APVD IVNCTAS.
M. D. LXII.

IN HOC NONO VOLUMINE
HÆC CONTINENTVR.

AVERROIS Sermo de Substantia orbis, castigatus, ac
Duobus Capitulis auctus, ab Abramo de Balines He
bræo latinitate donatis.

Destructio destructionum Philosophiæ Algazelis, Calo
Calonymos Hebræo interprete: in Metaphysicis qui
dem in Sexdecim diuisa Disputationes, duabus addi
tis, cum prius ante hanc translationem non nisi Qua
tuordecim essent, præterquam q̃ in earum quàmplu
rimis plarq; interiecta sunt dubia, quæ priu non ex
tabant: in Phisicis autem in Quatuor, quasidem La
tinis donauit.

Tractatus de Animæ beatitudine:

Cui addita est Epistola de Intellectu, quæ idem est cum
dicti libelli parte, eodem Calo interprete.

M. Antõij Zimaræ Solut. Cont. in fine totius volumi
nis posita sunt.

2

INDEX CAPITVM LIBRORVM, QVI IN HOC NONO VOLVMEINE CONTINENTVR.

Capita sermonis de Substantia orbis.

De substantia cæli, eiusq; forma, ac materia. Ca. I folio 3. A
De natura corporis cælestis, quo pacto sit simplex, non compositum, nõ grave, neq; leue; ac de pluribus ip sius accidentibus.

Cap. 2. folio 5. M
Forma cæli virtutē esse nõ in corpore: ipsumq; simplex esse, nõ compositum: eiusq; virtutē in actione finitā, infinito, æternūq; tpe mouere. Cap. 3. folio 8. I

Quo pacto necessaria sit motus cæli continuatio cū his inferioribus. Ca. 4. folio 10. c
De cæli simplicitate, ac spiritualitate. Cap. 5. folio 10. L

Hæc duo sequentia capita ab Abramo de Balmes latinitate donata, quæquā ab hoc tractatu separata esse videntur, cū iā ei finis sit impositus: quia tamen in eadem versantur re, in qua & priora: ideo ipsa Sextum, & Septimū tractatus huiusmodi capitula constitutimus.

Corpora cælestia non componi ex materia & forma: multaq; de Primo motore Cap. 6. folio 11. E

Questum, quo ostēditur quō corpora cælestia, cum sint finita ex se, acquirant ab alio eternitatem. Cap. 7. folio 13. H

Disputationes Libri, Destructio destructionum Philosophiz Al gazelis appellati.

IN METAPHYSICIS.

Disputatio prima. De narratione rationum philosophorum circa anti-

quitatē mundi, & eorū destructionibus. folio 15. B

Disp. 2. De destructione sermonis eorū de eternitate mundi, & tpi, & motus. 38. c
Disp. 3. De declaratione deceptionis eorū, dicentium Deū gloriosum esse agēs mundi, & mundum opus & operationē eius. folio 44. K

Disp. 4. De declaratione, quod nõ possunt asserere rationem, quod sit efficiens mundi. folio 69. A

Disp. 5. De declaratione, quod nõ possunt asserere rationem quod Deus gloriosus sit vnus: & quod impossibile est ponere duo necessaria in esse, & quod dubet eorū non habeat causam. folio 74. A

Disp. 6. De cōuenientia eorum circa falsitatem constitutionis scientie, posse, & voluntatis in primo principio. folio 80. d

Disp. 7. De destructione sermonis eorum, quod impossibile est vt communicet cum alio genere, & separetur ab eo differētia aliqua: & quod non dirigitur ad id verificatione intellectus diuisio in genus, & differentiam. folio 92. L

Disp. 8. De destructione dissi eorum, quod esse primi sit simplex, s. quod est esse absolutum, & nõ est quidditas nec verificatio, ad quas referatur esse, sed esse conueniens ei est sicut quidditas alteri. folio 98. B

Disp. 9. De diminutione eorū circa probationē, quod primū nõ sit corpus. folio 100. G

Disp. 10. In declarando diminutionē declarationis eorū, quod Deus mundi sit cā efficiens, & quod sermo Heretici sequitur eū. folio 103. F

Disp. 11. De diminutione tenentū quod Primū sit aliud ab eo, & sit genera, & species modo vniuersali. folio 105. E

A 7 Disp.

Index

Disp. 11. De diminutione eorum in adducendo rationem, quod ipse scit scriptum.
fo. 110. F

Disp. 13. De destructione eius, quod dicunt, quod Deus gloriosus, absit, ignorat particularia dimissa ad divisionem temporis, ad presens, et prateritum, et futurum.
fo. 111. D

Disp. 14. De diminutione eorum in constituendo rationem, quod caeli sint animati, seruientes Deo glorioso motu circulari eorum
fo. 116. E

Disp. 15. De destructione eius, quod dixerunt de intentione, et virtute motiva caeli.
fo. 119. G

Disp. 16. De destructione dicti eorum, quod anima caeli respiciunt omnia particularia, quae fiunt in hoc mundo. fo. 121. D

IN PHYSICIS.

Disp. 1. De iudicio eorum, quod haec copulatio, quae apparet in esse inter causas et causata, est copulatio, quae consequitur necessario. fo. 126. G

Disp. 2. De dicto eorum, quod anima humana sunt substantiae existentes in se, et non sunt innatae in corpore. fo. 135. H

Disp. 3. De dicto eorum, quod falsum est

dicere quod corrumpantur istae animae, sed cum reperiuntur, sunt aeternae, perpetuae, et non potest considerari corruptio, et finis earum. fo. 145. C

Disp. 4. De dicto eorum, quod sit falsum quod anima reuertantur amplius in corporibus. fo. 146. A

Capita Tractatus de Animae Beatitude.

Propositio delectare anima beatitudinem, quae est secundum Aristoteli. conuulio intellectus abstracti cum anima humana. Cap. 1 fo. 148. B

De intellectu materialis essentia, tam ex Antiquorum, tum ex propriis dictis declarata. Cap. 2. fo. 148. G

De intellectu materialis cum abstractu intellectibus conuexione. Ca. 3. fo. 150. d

De intellectu agentis natura: ac quo pacto intellectus causae sit humano intellectui. Cap. 4. fo. 151. K

De ordine Principiorum. Cap. 5. fo. 153. G

De Conuexione intellectus abstracti cum homine libellus. fo. 155. H

Finis.

AVERROIS³

CORDVBENSIS

SERMO DE SVBSTANTIA ORBIS, NVPER CASTIGATVS, ET DVOBVS CAPITVLIS AVCTVS.

De substantia Caeli, eiusq[ue] forma, ac materia.

Cap. 1.

Nunc hoc tractatu intendimus perferutari de rebus, ex quib[us] componit[ur] corpus celeste: de terminatu[m] est

enim corpus celeste componi ex duabus naturis, sicut generabilia, & corruptibilia corpora. Sed tamen in istis est declaratum has duas naturas esse propter generatione[m], & corruptionem in eis inuentas, in celestibus autem propter motum localem. Quia enim declaratum est hec corpora moueri ex se in loco: amplius autem id, quod mouetur ex se componitur ex duabus naturis, videlicet recipiente, & agente: quoniam cum declaratum est omne motum habere motorem: amplius aliquid motum esse, & mouens, inquam idem, impossibile esse: cum hoc inquam sit, declaratum est corpora celestia componi ex duabus naturis.

In hoc tractatu igitur perferutari sumus de his duabus naturis, ex quibus corpus celeste componitur, vtrum sint similes illis naturis, ex quibus generabilia componuntur,

quarum vna dicitur forma, altera materia, scilicet vtrum hae materia, & forma, quae sunt hic, sint eadem cum illis, aut diuersa secundum magis, & minus. Sed, si sint diuersae species, tunc aliquo modo dicitur de eis corporeitas, aut secundum prius & posterius. Quod autem haec duae naturae existentes in his generabilibus, & celestibus corporibus non sint conuenientes species, manifestum est, posito corpore celesti ingenito, & incorruptibili, & corporibus, quae sunt apud nos, genitis & corruptibilibus. causas enim corporis generabilis & corruptibilis, & aeterni esse eandem impossibile est. Remanet igitur perferutari de eis, quibus haec duae naturae, quae sunt in corpore celesti, differunt ab eis, quae sunt in corpore generabili & corruptibili. Principium quidem igitur perferutationis est, in hoc, quod accepimus de istis rebus ab Aristotele, quia opinio eius est opinio, quae nulla verior peruenit ad nos de hominibus prioribus eo, neque minoris dubitationis, & maioris certitudinis. Est igitur opinio sua in humana natura, quae est vltima inter ea, quae compe-

A ij hendit

F
Idē 1. co.
61. & 3.
Met. 15.

Sermo

Transmu-
tatio du-
plex. Id. I.
ph. 63.

Gendit homo suo intellectu, in eo quod est homo, & sicut Alexand. dicit, est ille, super quo nitimur in scientijs. Incipiam ergo commemorare opinionem eius de natura corporum, quæ sunt hic, & quid ponit de eo, quod sunt composita ex materia & forma, & quod dixit de natura materiæ & formæ, quæ sunt in eis: postea reuertar de eis ad compositionem naturæ similis istis, in corporibus celestibus, in quo conueniunt, & in quo diuersificantur. Et dico quod Arist. cum inuenit indiuidua existentia per se, hæc, quæ vocantur substantiæ, transferri de vna dispositione in aliam, inuenit hæc transmutationem duobus modis: aut transmutationem in dispositionibus extrinsecis a quidam substantiarum existentium per se, quæ non facit illa indiuidua deferentia illas dispositiones transmutari in nomine, neque in definitione, sicut dispositiones, quæ dicuntur quantitates, & qualitates, & alia prædicamenta, quæ appellantur accidentia: aut transmutationes in dispositionibus, quæ faciunt indiuidua deferentia ipsas transmutari nomine, & definitione: quæ transmutatio dicitur generatio, & corruptio. Cum igitur considerauit hos duos modos transmutationis, inuenit in eis communia, & propria. cõia quidem sunt quinque, quæ in sunt transmutationi substantiali, & accidentali. Est. n. cõe his duabus habere vnum subiectum, recipiens transmutationem. Amplius necessarium est non esse præcedere esse rei genitæ & corruptibilis, & omnino inherere eius, quod fit: non. n. fit, nisi illud, quod non est. Similiter autem inuenitur posse præcedere esse in subiecto necessario, in vtroque

modo factionis: quod enim est impossibile, non fit. Amplius inuenitur necessario esse illud, ex quo est factio rei, & ad quod est, esse contraria, & habere idem genus. Et quod illa contrarietas reduciatur ad primam contrarietatem, scilicet non esse, & formam. Differunt autem in hoc; quoniam inuenit transmutationem indiuiduorum in suis substantijs cogere subiectum non esse ens in actu, & non habere formam, quæ substantiatur. si enim haberet formam, nullam aliam reciperet, nisi illa destructa: vnum enim subiectum habere pluraquam vnam formam est impossibile. Et, si esset substantia simpliciter existens in actu, tunc esset impossibile, & non receptiuum. quod enim est in actu non recipit aliquod, quod sit in actu, secundum quod sit in actu. Vnde natura huius subiecti recipiens substantiales formas, videlicet primæ materiæ, necesse est ut sit natura potentia, scilicet potentia sit eius differentia substantialis. Et ideo nullam habet formam propriam, & naturam existentem in actu: sed eius substantia est in posse: & ex hoc materia recipit omnes formas. sed posse, quo substantiatur hoc subiectum, differt etiam a natura subiecti, quod substantiatur per hoc posse, in hoc, quod posse dicitur respectu forme: hoc autem subiectum est vnum entium existentium per se, & elementum vni æternum existentium per se, quorum substantia est in potentia. Et ideo est difficile intelligere, vel imaginari illud, nisi in comparatione ad alterum, sicut dicit Aristote. Et, quando inuenit substantiales formas diuidi secundum diuisionem huius subiecti, diuisio autem non est huic subiecto, nisi

E
Vnd sub-
iectum ha-
bere plu-
ra natura;
imposse.

Potentia e-
st natura
sub-
stantialis
primæ
materiæ.
Opposit. 1.
phy. 7.

M

A nisi in quantum habet quantitatem, sciuit qd primum eorum, quæ existunt in hoc, sunt tres dimensiones, quæ sunt corpus. Et, cum inuenit in eis dimensionibus communicari formas omnes, quarum quælibet hæt quantitatem terminatam propriam, sciuit dimensiones terminatas vltimo actu non posse esse, nisi postquæ forma substantialis est in eo, sicut est dispositio de alijs accidentibus in actu. Inuenit etiam qd subiecta omnium accidentium sunt individua substantiæ, quæ sunt in actu: de quibus declaratum fuit ab eo esse composita ex formis, & subiecto, quod est in potentia. Et accepit etiam signum ex hoc, quod hoc subiectum recipit accidentia contingentia in eo, qd non est simplex. qm, si eēt simplex actu, non posset recipere accidentia: pati. n. cōtrarium est ipsi actui.

Et, quia inuenit oēs formas cōitari in dimensionibus non terminatis, sciuit qd prima materia nunquam denudatur a dimensionibus nō terminatis. quia, si denudaretur, tunc corpus esset ex non corpore, & dimensio ex non dimensione: & tunc formæ corporales essent cōtrariæ, & succedentes sibi in hoc subiecto, sicut est dispositio de formis substantialibus. Et hoc totum conuenit sensui. v. n. forma caliditatis agente in aqua, aqua augeri, & crescere in dimensionibus, & vicinari in dimensionibus aeris: cū igitur peruenit ad maximam quantitatem aquæ, tūc subiectum eius denudatur a forma aq, & quantitate dimensionum aquæ propria, & recipit formam aeris, & quantitatem dimensionum propriarum formæ aeris. & sicut facit contrarium forma frigiditatis in aere, s. qd

dimensiones aeris non cessant diminui, donec spoliatur a sua forma, & recipiat formā aquæ. Dimensiones igitur simplices, quæ appellantur corpus simplex, non denudantur a prima materia, sicut nec alia accidentia cōtibus corporibus cōtrariis, aut duobus eorū, aut pluribus, v. g. diaphaneitas, in qua cōcant ignis, & aqua. Et, quia illa forma, s. dimensionis non terminatæ existit in prima materia primitus, & succedit sibi in ea, cum impossibile sit hoc subiectum recipere duas earū in eadem parte exītes terminatæ quantitatis, id impossibile est a subiecto denudare formā, vel subiectum denadari a forma, nisi per formæ destructionem: neq; ēt esse ipsam fieri in subiecto, nisi per agēs extrahēs illa de potentia ad actum. Vnde necesse est has formas esse contrarias, adeo qd altera corumpat suam contrariam, & subiectum recipiat formā similem, vnde formæ eītorū sunt contrariæ. Et id passiva dicuntur quodammodo esse cōtraria, & quodammodo esse similia. Vnde, si aliqua corpora simplicia sunt, quorum forma caret contrariis, contingit quod illæ formæ sint nec gñabiles, nec corruptibiles, nec habētes subiectū cōe. Declaratum est igitur qd causa corruptionis entium, & factiōis eorum est contrarietas existens in suis formis, & cōe subiectum, quod nullam habet propriam formam: sed est potentia recipiens numerum secundū formas diuersas in specie, & numerum secundū formas diuersas in numero, & quæ sit secundum maius, & minus. Et causa huius totius est, qd hoc subiectum recipit primitus dimensiones interminatas, & quia est multum in potentia. Quoniam,

A iij si nō

Id. 1. 8. aia
c. 4. & 3.
et c. 17.
& 7.

Prima materia
si denudatur
a dimensionibus
subiecti
interminabilis.

*al. primum
subiectum.

Sermo

G si non haberet dimensionem, non reciperet simul formas diuersas numero, neque formas diuersas specie. ^{a. l. addit} sed in eodem tempore non inueniretur, nisi una forma. Et cum hoc ^{nisi i tpi -} eius materia est una numero, si non ^{b. diuersa} esset multa potentia, non denudaretur ab illa una forma, quam reciperet, & esset forma in substantia illius subiecti, & istud subiectum esset impossibile ut denudaretur a sua forma omnino, aut corrumperetur illa forma, & alia forma generaretur. Et, quia istud subiectum non recipit multas formas in simul, vel successiue, nisi ex hoc, quod recipit tres dimensiones.

H primum manifestum est, quod si subiectum aliquod sit, quod non recipit, nisi unam formam semper, quod sit unum numero simpliciter, & quod nulla multitudo est in eo omnino, neque potentia, neque actu, & quod non diuiditur per formam, neque forma per eius diuisionem. Et causa in hoc est, quia non recipit quantitatem primo, ante receptionem formatum: quia, si reciperet, esset diuisibile secundum formam, & forma diuisibilis secundum eius dimensiones, scilicet per subiecti diuisionem, & finiti essent actus secundum finitatem illius quantitatis, & esset possibile in ea formam recipere maius & minus, partem & totum. Si igitur aliqua forma est, quae non recipit maius & minus, neque diuiditur per diuisionem subiecti sui, neque subiectum diuiditur per diuisionem formae, scilicet per eius diuersitatem, manifestum est quod in subiecto istius formae non existunt dimensiones primitus, sed postquam forma existit. Et intelligo post, secum esse, non post, secundum tempus, sicut est dispositio in prima ma-

teria, scilicet quod non inueniatur in ea, nisi ut habet formam existentem. Unde putauit Auicenna, quod dispositio trium dimensionum existentium in materia simpliciter, scilicet non terminatarum, est dispositio dimensionum terminatarum in ea: quapropter dixit necesse est formam primam existere in prima materia, antequam dimensiones existant in ea. Ex quo accidunt ei multa impossibilia. unum est, formam non diuidi per diuisionem materiei: quapropter non recipit diuisionem, & ipsam esse aeternam non diuisibilem per diuisionem sui subiecti, & ipsam non habere contrarium sibi succedens in eodem subiecto. quod si ita esset, tunc materia nullam reciperet formam praeter istam, sibi propriam. Cum igitur iuerint declarata ab Aristotele ista propria rebus generabilibus, & corruptibilibus ex parte subiecti, & ex parte formae, ex quibus accidit istis entibus sensibilibus generatio, & corruptio, scilicet indiuiduis existentibus per se, & fuit declaratum de corporibus coelestibus ipsa esse neque generabilia neque corruptibilia, negauit ea habere subiectum recipiens numerum, & diuisionem per exitiam simplicium dimensionum in eo primo ante exitiam formae, & ipsa esse in potentia multa, & unum numero. Et negauit formas corporum coelestium diuidi per diuisionem subiecti sui, & esse finitaram actionum propter finitatem eorum corporum, quoniam potentia totius in formis diuisibilibus per diuisionem sui subiecti est maior potentia partis. Quando ergo inuenit eorum actiones esse infinitas, concludit formas eorum non esse in subiecto medijs dimensionibus, sed eas non esse potentias in corporibus. Et, cum figebatur in istis po-

1. C. a. rez.
124. v. q. i
finem.

M

2. ph. 78.
& 79.

De Substantia orbis.

5

A portioibus, & inuenit potentias celestes agere actione infinitam, conclusit mediantibus dimensionibus has virtutes non esse in corpore oīno, neq; habere materiam recipientem eas mediantibus dimensionibus, neq; materiam multam in potentia, neq; recipere magnū, & paruum, neq; habere contrarium. & totum hoc sequitur ex hoc, qd formæ eorum agunt actione infinita. & oī hoc est probatum in Physico auditu. Et, cum fuit perscrutatus etiā de natura istorum corporum ī primo Cœli, & declarauit ipsa esse simplices, & qd motus eorū sunt simplices, & qd natura eorum est neque grauis, neq; levis, i. natura nō innata disponi per leuitatem, aut grauitatem: & fuit declarātū ei qd corpora grauiā, & leuia sunt cōtraria, qd motus eorū sunt contrarij: amplius qd motus corporum celestiu nō habent contraria: conclusit hæc corpora esse ingenerabilia, & incorruptibilia, & ipsa non habere subiectum recipientes dimensiones prima receptione, in qd formæ suæ diuidantur per diuisionem sui subiecti. & hoc intendit, cum dixit in primo Cœli, qd formæ horum corporū carēt cōtrario, & subiecto, quēadmodū conclusit hoc idem ex hoc, qd mot⁹ eorū ā principijs, quę sunt in eis, sunt infiniti. Et, quia manifestū est sensui, qd corpora celestia recipiunt dimensiones terminatas sū suas formas, neq; possunt recipere formas mediantibus dimensionibus interminatis, sicut est dispō de formis generabilibus, & corruptibilibus, necesse est ea recipere dimensiones tali mō, ex quo nō contingit formas & generabiles, & corruptibiles: qđ

est, quia materia eorū recipit dimensiones prima receptione mediantibus illis formis suis, & non recipit formas mediantibus dimensionibus existētibus in eis in potētia, s. nō terminatis, sicut est dispositio in dimensionibus, quę sunt in prima materia cū forma istius materię, sed dimensiones, quę sunt in materia celesti, sunt p̄prijū propriorum eius. Et, cum fuerit declaratum ei de corporibus celestibus eorum formas existere ī suis subiectis, videlicet existentia qd non diuiduntur per diuisionē sui subiecti, & qd cā in hoc est, qd non existūt in subiectis, s. m qd sunt diuisibilia, fuit ei declaratum, quod istę formę non constituuntur per subiectum, immo sunt abstractę in esse. qm, cum existunt in toto subiecto, & non diuidunt p̄ eius diuisionem, contingit qd non constituuntur per subiectum: non. n. existunt in eo, neq; in toto, neq; in parte, & vtr̄ nec in diuisibili, nec in indiuisibili. Et, cum ita sit, necesse est vt forma, qua mouetur, sit illa, ad quam mouetur: in formis. n. constitutis p̄ sua subiecta differunt, s. quia forma, qua mouentur, non est illa, ad quam mouentur, & ideo oīs forma h̄mōi, s. quę mouet ad seipsam p̄ficiendā p̄ formā aliam, necesse est vt suū mouere sit finitū, cū nō mouet, nisi qm mouet. Et hoc est ēēt vnum eorū, qd mouetur Arist. ad opinandū qd formę corporū celestiu non sunt constitutę p̄ sua subiecta, qm tūc motus eorū essent finiti. Et non est dicendū qd formę, quibus mouetur corpora celestia sint alię ab eis, ad quas mouent, & qd istę, quę dicuntur nō esse in materia oīno, & qd carent situ, sunt formę, ad quas mouentur,

Ter. 10.
& inde.

B

C

F

Sermo

Guent, cū tū ille, qbus mouent, sunt formæ i materijs, & sunt diuisibiles per diuisionē earū. Qm̄, si ita esset, tunc ille formæ existerent in subiectis, & mouerent per motum subiectōrū, & sic diuiderent ad diuisionē subiectōrū. motū. n. si mouet essentia liter, erit diuisibile essentialiter, & si per accidēs, p accidēs. Ergo nihil est in corporibus celestib⁹, quo forma, qua est mot⁹, differat ab ea, ad quā est motus: immo sunt eadē forma, & non differunt, nisi in dispositione. Et, si ita esset, tunc suum mouere esset finitum, quod. n. mouet, impossibile est ut sit principiu⁹ mot⁹ eterni.

H & dicit Arist. q intellectus, & intellectū idē sunt in corporibus celestibus. & hoc totū dictū est in alijs locis. Et nō est dictū cælū hñe a sam, nisi pp appetitū existentē in eo, & motū locale, appetitus vero, q est in hoc corpore, nō est, nisi qa est corpus celeste viuū per se, appetēs p se, nō pp potentiā existentē in eo diuisibile per eius diuisionē. eēt. n. generabile, & corruptibile. & dī ēē motū per principiu⁹ separatū, qd est in eo, nō per principiu⁹, qd est ps in eo. & hoc mō dī viuū, & intelligens. Et, si eēt intelligens p partē in eo, nō eēt intelligens p se: & esset simile homini in hoc, q hō est intelligens p partē in ipso, & sicut hō est viuens, & appetens, & mouens in loco. Et vlt, quia declaratū est actionē isti⁹ corporis esse eternā, declarabit formā ei⁹ nō existere p suum subiectum & suū subiectum esse simplex, non compositum ex materia & forma: quoniam, si ita esset, esset generabile, & corruptibile. Et qd dicunt incipientes philosophari, q animæ istorum corporū celestiu⁹ sunt formæ in ma-

terijs, quæ, si acquirunt eternitatē ex formis immaterialibus, nihil est. cōuenit enim vtid, qd non habet naturam essendi æternum, acquirit eternitatem ab alio. & totū hoc est impossibile. natura enim generabilis, & corruptibilis, non recipit eternitatem ab alio. & hoc manifestum est ei, qui cōsiderat fundamēta Arist. Declaratū est igitur ex hoc sermone, quæ sit substantia cæli, & substantia quiditatis formæ, & materię eius. non tñ omnia, quæ diximus, inuenimus ea declarata in libris, qui perueniunt ad nos ex verbis Arist. sed aliqua eorum inuenimus tñ eis ab eo declarata, & aliqua sequuntur ex dictis eius. Apparet tñ ex verbis Arist. q iā declarauit omnia ista in libris, qui non perueniunt ad nos. Vocetur igitur iste tractatus Sermo de substantia orbis. dignior. n. est hoc nomine, q libri. intuleretur igitur hoc titulo. & hic finitas est sermo.

De natura corporis celestis, quo pacto sit simplex, non compositum, non graue, neq; leue: ac de pluribus ipsius accidentibus.

Cap. 2.

M

Perscrutandū est igitur de natura corporis celestis, & quid intelligunt, cū dicunt ipsum esse simplex, & non compositū, & ipsum eē neq; graue, neq; leue. Dicamus igitur quomodo illud corpus non componitur ex materia & forma, sicut generabilia & corruptibilia componuntur. nulla. n. potentia est in eo omnino: oē. n. in quo est potentia, nō est potentia, nisi ad duo contradictoria, scilicet potentia, quæ est in substantia. Et manifestum est etiam q forma,

1. Co. 13.
& 74. c.

A Prima, qua mouetur, non est generis formarum quatuor elementorum: quoniam, si esset aliquid generis illarum, esset graue, aut leue, & moueretur ex se per accidens, vt declaratum est in Octauo Physicorū. remanet igitur vt natura eius sit natura animæ. Sed, quando nos inspicimus animalia, quæ sunt hic, inuenimus duo principia duorū motuum, quorum alterum principium motus recti, scilicet motus ad inferius aut ad superius, & secundū est principium motus localis proecessiui. & inuenimus motum istum esse

B contrarium motui declinatiōis essentialis, qui est i eo. Et ideo accidit ei fessitudo, & cogitur ad quietem. vnde necesse est vt principium motus cœlestis corporis sit generis animæ tantum: & q̄ motus, quem habet circulariter, sit motus propriæ animæ, secundum q̄ est anima. Et, cū ita sit, sequitur q̄ illa natura est, facit ipsum esse corpus neque leue, neq; graue, & moueri circulariter. Et animali, quod est hic, contingit non moueri circulariter, nisi quia eius anima cōstituitur per corpus, quod mouetur motu recto, & sic op-

C ponit declinatio hic. Sed, quia anima, quæ est in corpore cœlesti, non ē innata moueri circulariter ab eo, quod est innatum circulariter moueri, quia non est anima in eo, vt in corpore graui aut leui, cum ipsum moueatur ex se ab anima, ideo animam habet tantum, & non habet aliud principium. & quia mouetur circulariter, scimus q̄ proprium illius animæ, sū q̄ est anima, est mouere circulariter. Natura igit̄ istius corporis non est, nisi natura animæ mouentis in loco. Sed, quia natura

corporis est alia à natura animæ, quæ est compositū sine dubio ex mouente, & moto, & necesse est mouens, & motum esse diuersa, necesse est considerare de natura illius corporis. Et, quia declaratū est hoc corpus esse ingenerabile, & incorruptibile, apparet q̄ est necesse vt sit corpus simplex, non cōpositum ex materia, & forma. Et, quia est in diuiduum demonstratum, & ens demonstratum in actu, & habens vnā figuram in actu, & omnia ista sunt in corpore propter materiam, & sunt in materia propter formam, necesse est vt hoc corpus cœleste sit materia animalium cœlestium. quæ mouentur circulariter ex se, & vt sit p̄fect⁹ modis ceteris materiæ. & hoc, quia non est in eo de potentijs, nisi potentia in loco, & de motu locali nobilior omnibus, scilicet circularis, quemadmodum habet nobilissimam, & perfectissimam figuram, scilicet sphericam. Et, quia declaratum est de formis cœlestibus ipsas non habere constitutionem per corpora cœlestia: nam, si haberent, tunc mouerentur ex se per accidens, & indigerent moto ex se

E primo essentialiter: declaratū est enim in Octauo Physicorum quod mota ex se, quæ sunt hic vna essentia in specie, reducuntur necessario ad motum essentialiter, & mouens, & quod sit cōpositum ex vno mouente. & vno moto primo, & q̄ illud mouens non sit potentia in corpore omnino: videtur quod forme corporum cœlestium, & maxime forma vltimi continentis sit quodammodo anima, scilicet propter appetitum existentem in eo, & propter mouere sit quodammodo

p. 10.

Idē. 1. de
Alia. 14. &
1. Cor. 6.
& 71.
Quod differe
rit aia cœ
& aia aia
liū in mō
tu.

Vide pro
hoc. 3. de
Alia. 55.

Vi. 1. cor
li. 12. c. 12.
& 1. 12. &
23.

Sermo

G modo intellectus, & sit forma simpliciter, p quā animal cōleste componitur ex vno mouēte, & vno moto. Econtrario de animalibus, quæ sunt hic. apparet. n. q nouens cōponitur ex duobus mouentibus, ex aīa videlicet, & re desyderata extrinsecus mouente animā, * & ideo motum inueniunt in eis compositū, nō simplex. Corpus aut cōleste ē quali materia istius forme abstractæ, quæ est materia existens in actu. & ideo non assimilatur materiæ, nisi in hoc tū, quia est materia fixa ad recipiendum formā. † & ideo dignius dicitur subiectū, q materia. materia. n. quæ est hic, de materia, quia est in potētia forma in eo fixa, & de subiectū, quia est fixa formæ, & sit cōpositū ex materia & forma. a Et vñ q ad esse corporis cōleste non sit necessaria eius forma, sicut est dispō in corporibus animalū, q sunt hic, in animalibus. n. quæ sunt hic, anime eorū videntur necessariæ pro eē corporū eorū, quia non saluarentur animalia, nisi per sensibile animā, & imaginatiuā: corpus autē cōleste, cum sit simplex, & nō transmutabile ab aliquo extrinseco, nō indiget in sup esse anima sensibili, aut imaginatiua.

H *¶ Cōlū dī gni dī subiectū, q materia. n. quæ est hic, de materia, quia est in potētia forma in eo fixa, & de subiectū, quia est fixa formæ, & sit cōpositū ex materia & forma. a Et vñ q ad esse corporis cōleste non sit necessaria eius forma, sicut est dispō in corporibus animalū, q sunt hic, in animalibus. n. quæ sunt hic, anime eorū videntur necessariæ pro eē corporū eorū, quia non saluarentur animalia, nisi per sensibile animā, & imaginatiuā: corpus autē cōleste, cum sit simplex, & nō transmutabile ab aliquo extrinseco, nō indiget in sup esse anima sensibili, aut imaginatiua.*

I *¶ Cōlū dī gni dī subiectū, q materia. n. quæ est hic, de materia, quia est in potētia forma in eo fixa, & de subiectū, quia est fixa formæ, & sit cōpositū ex materia & forma. a Et vñ q ad esse corporis cōleste non sit necessaria eius forma, sicut est dispō in corporibus animalū, q sunt hic, in animalibus. n. quæ sunt hic, anime eorū videntur necessariæ pro eē corporū eorū, quia non saluarentur animalia, nisi per sensibile animā, & imaginatiuā: corpus autē cōleste, cum sit simplex, & nō transmutabile ab aliquo extrinseco, nō indiget in sup esse anima sensibili, aut imaginatiua.*

K *¶ Cōlū dī gni dī subiectū, q materia. n. quæ est hic, de materia, quia est in potētia forma in eo fixa, & de subiectū, quia est fixa formæ, & sit cōpositū ex materia & forma. a Et vñ q ad esse corporis cōleste non sit necessaria eius forma, sicut est dispō in corporibus animalū, q sunt hic, in animalibus. n. quæ sunt hic, anime eorū videntur necessariæ pro eē corporū eorū, quia non saluarentur animalia, nisi per sensibile animā, & imaginatiuā: corpus autē cōleste, cum sit simplex, & nō transmutabile ab aliquo extrinseco, nō indiget in sup esse anima sensibili, aut imaginatiua.*

¶ Cōlū dī gni dī subiectū, q materia. n. quæ est hic, de materia, quia est in potētia forma in eo fixa, & de subiectū, quia est fixa formæ, & sit cōpositū ex materia & forma. a Et vñ q ad esse corporis cōleste non sit necessaria eius forma, sicut est dispō in corporibus animalū, q sunt hic, in animalibus. n. quæ sunt hic, anime eorū videntur necessariæ pro eē corporū eorū, quia non saluarentur animalia, nisi per sensibile animā, & imaginatiuā: corpus autē cōleste, cum sit simplex, & nō transmutabile ab aliquo extrinseco, nō indiget in sup esse anima sensibili, aut imaginatiua.

* Vid. j. d. aīa. 49. & 54. & 12. Me. 36. c.

¶ Cōlū dī gni dī subiectū, q materia. n. quæ est hic, de materia, quia est in potētia forma in eo fixa, & de subiectū, quia est fixa formæ, & sit cōpositū ex materia & forma. a Et vñ q ad esse corporis cōleste non sit necessaria eius forma, sicut est dispō in corporibus animalū, q sunt hic, in animalibus. n. quæ sunt hic, anime eorū videntur necessariæ pro eē corporū eorū, quia non saluarentur animalia, nisi per sensibile animā, & imaginatiuā: corpus autē cōleste, cum sit simplex, & nō transmutabile ab aliquo extrinseco, nō indiget in sup esse anima sensibili, aut imaginatiua.

b Cōlū dī gni dī subiectū, q materia. n. quæ est hic, de materia, quia est in potētia forma in eo fixa, & de subiectū, quia est fixa formæ, & sit cōpositū ex materia & forma. a Et vñ q ad esse corporis cōleste non sit necessaria eius forma, sicut est dispō in corporibus animalū, q sunt hic, in animalibus. n. quæ sunt hic, anime eorū videntur necessariæ pro eē corporū eorū, quia non saluarentur animalia, nisi per sensibile animā, & imaginatiuā: corpus autē cōleste, cum sit simplex, & nō transmutabile ab aliquo extrinseco, nō indiget in sup esse anima sensibili, aut imaginatiua.

Finis signi ficat agē signatio ne necessaria.

Vid cōlū 1. cō. cō. 105. & 106. Vide 12. Me 41. cō.

rauerunt

Aruerunt hoc quidam esse de opinione Arist. dixerunt ipsum non dicere causam agentem vniuersum, sed causam mouentem tantum, & illud fuit valde absurdum. Et non est dubium in hoc, quod agens ipsum est mouens ipsum, quod. n. mouet ipsum motu illi proprio, est illud, quod largitur illi primo dispositiones, per quas acquirit motum proprium. Et hæc est virtus illa, quam laudauit Arist. in multis locis sui Libri de Cælo, & indicat ipsam esse cælo nobiliorem, & altiores. Etiam induxit nos amor explanandi hoc

B facere digressionem à principali, scilicet declaratione corporis cælestis, quod est de cælo, tanquam corpus de animali. Redeamus igitur ad id, in quo sumus, & dicamus quod corpus cæleste communicat cum corporibus generabilibus, & corruptibilibus in hoc, quod est ex tribus dimensionibus, & est substantia recipiens dimensiones, & quod utraque substantia non est sine dimensionibus. Sed inuenimus substantiam deferentem dimensiones, & dimensiones in corpore generabili, & corruptibili, vel corpori

C easdem numero in potentia, non easdem in actu, scilicet quod dimensiones omnes cæles omnibus corporibus generabilibus, sunt eodem modo in potentia: quia inuenimus idem corpus transferri de forma in formam, & ex dimensionibus in dimensiones alias in actu, v. g. quod corpus, quod est aer, transfertur in corpus, quod est ignis. Si igitur hoc corpus, quod est cæle forme aeris, & ignis, esset idem numero in actu, tunc forma esset accens. & si essent duo in actu, & transmutaretur vnum in alterum, necesse

D esset corporeitatem destrui de corpore corruptio ad non corpus, & corporeitatem generatam generati ex non corpore: quod est impossibile. Vnde necesse est eas habere naturam corporalem sibi communem. Quæritur dum est igitur utrum illa sit vna, aut plures. & si vna, utrum vna potentia, aut actu: & si plures, similiter cogimur igitur ponere vnam in potentia, & plures in potentia. Declarabitur igitur secundum hoc, quod corpora, quæ sunt hic, generabilia & corruptibilia, ipsa componantur ex substantia, quæ est in potentia, & dimensionibus existentibus in ea, quæ sunt in potentia, & est quod illud corpus est vnum potentia, & multa potentia, & quod cum exit in actum, erit materia in actu.

Vnde dicit Arist. quod materia non habet esse in actu, nisi secundum quod videtur, quædam modum forma non habet esse in actu, nisi secundum quod intelligitur. Corpus vero cæleste, cum non transmutetur secundum subiectum, necesse est componi ex substantia in actu, & dimensionibus in actu. & ideo est ingenerabile, & incorruptibile. Et, cum ita sit, corpus cæleste est materia recipiens formam cæli hoc modo, qui declarat^r est de hac materia, scilicet de eius conuenientia cum materia generabili, & corruptibili in aliquo, & diuersitate eius ab ea in aliquo. Nam in utroque etiam est materia, secundum quod videtur, & similiter etiam secundum quod inuenitur in eis potentia ad motum in loco, & si in corpore cælesti non sit potentia ad transmutationem. Et substantiæ existentes in substantiis existentibus in corpore cælesti, non sunt potentia ad transmutationem, ut substantiæ existentes in substantiis existentibus in corpore generabili, & corruptibili.

1. Coe. 10.
& 2. Coe.
37. & 62.
66.

12. Met.
c. 14.

38. 10.
100.

11. 10.

Sermo

Corruptibili. & similiter est in corpore celesti. declaratum est. n. de eis eas esse convenientes cū formis generalibus, & corruptibilibus i aliquo, & in aliquo differentes ab eis. Et ex hoc modo id, qd cōgregatur hic ex anima, & corpore, dī animal, cum hoc, qd illud, qd congregatur illic ex corpore, & aīa dī non equivoce animal, sed fm prius & posterius: & iō necesse est in talibus naturis vt pri^o sit causa posterioris, vt dictum est de hac natura alibi, v. g. illa, quę dicuntur calida, sed diuersant fm magis, & minus, Qm igitur cœli cōponitur ex materia & forma, sicut est dispo in animalibus, q sunt hic, declaratum est. Amplius in quo cōuenit forma istorum cum formis istorum, & in quo differūt, & in quo differt vltimus motor istorū ab vltimo motore illorū. Remanet igitur declarare in quo differunt hæc duo genera, quo ad accidētia, & in quo conueniunt. Differunt in nā passiva, quę dī alteratio, & conueniunt fm accidentia, fm quæ non transmutatur substantia. hæc. n. alteratio, fm quam transmutatur substantia

I alterati, vt esse propria corporibus, quorum substantiæ admiscēt potentię, & sunt corpora generabilia, & corruptibilia. Accidentia vero, q non transmutant substantiā deferētis, sunt cōia vtriq; corpori. Et primū istorū est motus localis, & diaphaneitates, & qualitates, quas sequuntur ista, s. raritas, & densitas, videtur enim q raritas, & densitas causæ sint fere diaphaneitatis, & non diaphaneitatis. Sed tamen dicuntur vtręque in vtroque corpore secundum prius, & posterius, sicut dī corporeitas. Et similiter conue-

niunt in illuminatione, & obscuritate. sed hæc magis vidēt dī equivoce, q fm prius, & posterius. Lux enim videtur fieri in hoc corpore igneo diaphano simplici, qd est in concavo orbis Lunę, qn agit in corpore denso, & admiscetur cum eo. at causa illuminationis partiū corporis cœlestis, scilicet stellarum vidēt esse densitas illius partis diaphana in actu ex orbe. & hoc apparet in stellis, quæ eclipsant se ad inuicem, & hoc bene apparet in Luna. Et, cum ita sit, stellas, & cœli substantia est eadem natura, secundum quod omnes Antiqui dicunt, & vt narrauit Aristoteles in lib. Cœli: & corpus cœleste secundum hoc est diaphanum per se in actu, e contrario corporibus diaphanis, quæ sunt hic, quę sunt diaphana in actu apud præsentiam lucis. Et partes diuersantur in hoc in diaphaneitate, & non diaphaneitate, ita quod in eis sit aliquid simile colori, sicut in galatia. Et Luna videtur esse densa, & obscura, & recipiens lumen ab alio, scilicet a Sole. & in libro de Animalibus dixit Arist. quod natura eius est vtrigena natura terrę plusquam cæterarum stellarum. Et forte corpora cœlestia diuersantur in raritate, & densitate, quę sunt causæ illuminationis, & obscuritatis, licet hæc non inueniantur nisi in Luna tantum. Secundum igitur hoc est intelligenda, vt mihi videtur, dispositio, & illuminatio corporum cœlestium. Et de accidentibus conuenientibus corpori cœlesti, & generabilibus, & corruptibilibus, est calefacere. Et Arist. dicit q corpora cœlestia nū calefaciunt, secundum q sunt calida, sed secundum

In qb^o ac
chub^o cō
ueniant,
differant
corpora
cœlestia, &
q hic

Vide. 2.
cœ. 49.

1. cœ. &
1. Meteor.
dum

Adum velocitatem motus. & ratiocinatur in hoc ex hoc, quod accidit in sagitta directam, & resoluit plumbum, quod est in ea, & dicit in Metaphysica quod non sequitur ut fiat accidens ex sibi simili, neque in genere, neque in specie, sicut sequitur in qualitatibus, quæ sunt substantiæ. Et expositores dant secundam causam, scilicet illuminationem. dicunt enim quod lux, in eo quod lux, videtur calefacere, quando reflectitur, & dicunt quod non est de accidentibus propriis igni, sed de accidentibus communibus igni, & celesti corpori. Et forte dicendum est ad hoc, quod non est remotionum ut calor dicatur in eis æqui uoce per hoc signum, scilicet quia actio eorum diuersatur. calor enim ignis corrumpit, & destruit entia, & maxime ignis illuminantis, calor vero corporum celestium largitur vitam vegetabilem, sensibilem, & animalem. Et sic hoc calor erit duobus modis, calor, qui est de qualitatibus passivis, quæ transmutant substantiam, in qua sunt, & calor, qui non est de qualitatibus passivis. sicut est dispositio in diaphaneitate, & non diaphaneitate, sed quædam sequitur qualitatem passiuam, & quædam non. Considerantes autem actionem stellarum in antiquo tempore vere dicunt quod quædam largiuntur caliditatem & siccitatem, quædam caliditatem & humiditatem, quædam frigiditatem & siccitatem, quædam frigiditatem & humiditatem. & sic quatuor qualitates cōes corporibus celestibus, & quatuor elementis dicuntur equiuoce, aut secundum prius, & posterius. Et forte corpora celestia largiuntur calorem, licet non sint calida in se: non enim. sequitur ut omne faciens aliquid accidens disponatur per illud. v.g. quoniam non omne, quod mouet debet moueri, neque, quod nigrificat, debet esse nigrum. Et hoc apparet etiam ex hoc, quod si alteratum esset ex alterato, & calidum ex calido, tunc procederetur in infinitum, & non inueniretur primum alterans, sicut sequitur in motu. necesse est igitur peruenire ad alterans non alteratum, sicut ad mouens non motum. Sed differunt, quia mouens in loco non peruenit ad aliquod mouens secundum totum, sed ad mouens aliud: in alterationibus autem peruenire potest ad alterans per aliquam dispositionem, quæ non habet causam, & ista sunt corpora celestia. Sed illa dispositio, quæ est in eis, forte est de genere eius, quod agit in aliud, et forte non. v.g. quia calefactio, quæ agit in inferioribus, est à natura neque calida, neque frigida, sicut motus eius est à natura neque graui, neque leui. & hoc est magis, quod apparet, cum hæc qualitates sint inuicem actiue, & passiue necesse est peruenire ad qualitates actiuas, quæ non sunt passiue. Et apparentius est, & dignius, ut istæ, quæ sunt hic, non reducatur ad qualitates, quæ sunt sui generis: & si ponantur, debent dici secundum prius, & posterius: sequeretur enim ut de genere qualitarum passiuarum esset aliqua non passiuæ. quod est remotum. apparet igitur ex hoc quod ignis non sit primum calefaciens, quia est passiuus, sed necesse est ut primum calefaciens calefaciat per qualitatem non passiuam, sicut primum mouens mouet per dispositionem non mobilem. Hoc est igitur, quod currit in hac questione cursu demonstrationum scriptarum in istis rebus

Sermo

Quibus sunt fundamenta, quæ adepti sumus a perficiente hos sermones, quod fuit Aristoteli Nichomachi filius. & quia iam peruenimus ad loquendum secundum mensuram, ad quâ peruenit nostra sententia Naturalis in rebus diuinis remotis ab isto loco nostro, compleamus hunc sermonem, & gaudeamus de scientia, quæ accedit nobis de istis rebus optimis magis, quàm gauderimus de scientia de rebus nobis propinquis, & quæ in nobis inueniuntur, quamuis. n. scientia nostra de eis prior sit scientia de illis, modicum tamē de re no-

Habili, & desiderata nobis est nobilius multo alio. & scientia eius est magna, fortasse atamen id modicum, quod est ibi, est eligibilius multo, quod est hic. Deus igitur perducatur nos ad felicitatem humanam, & ultimam perfectionem, quæ in nobis naturaliter inuenitur: de qua si persequatur homo, videtur nobilius omnibus: & Deus non ponat nos in eis, quorum impedimenta sunt res. quæ nobis sunt extrinsece, & intrinsece.

Modicum autem nobilius, & desiderata nobis est nobilius multo alio vide pro hoc. i. de Part. animalium. c. 5.

Formam cæli virtutem esse non in corpore: ipsumque simplex esse, non com-

Item postum: eiusque virtutem, in actione finitam, infinitam, æternamque, & tempore vivere.

Cap. 13.

28. & 79

Quia declaratum est corpora celestia componi ex mouente, & moto, & motor in eis non est corpus, sicut est dispositio in cæteris motis ex se: & hoc in ultimo Octauo Physici. in quo etiam declaratum est quod motus, quo mouetur hoc corpus, est æternus, ingenerabilis, & in-

corruptibilis, & quia hoc est, declaratum fuit illic quod istud mouens non est virtus in corpore, sicut est animalibus, scilicet quod mouentia ipsa sunt virtutes in corpore. Et hoc fuit declaratum ponendo duas propositiones, quarum una est quod omnis virtus in materia est finitæ motionis: Altera autem est quod virtus, quæ est maxima in corpore celesti, est infinitæ motionis: ex quibus concluditur quod virtus, quæ est in corpore celesti, non est in materia. Propositio autem dicens quod virtus, quæ est in corpore celesti, est infinitæ motionis, declarat in Octauo Physici. per eternitatem motus, & temporis. Dicens vero quod omnis virtus, quæ in materia, est finita, est manifesta per hoc, quod omnis virtus in corpore, scilicet virtus corporalis materialis, videtur diuidi per diuisionem corporis secundum paucitatem, & multitudinem. Si igitur omne corpus est finitum, ut declaratum est Tertio Physico. impossibile est virtutem infinitam esse in corpore finito. & hoc manifestum est per inductionem. Et Aristoteles laborauit in octauo ad declarandum hoc ex fundamentis declaratis ab ipso, scilicet quod omnis motus est in tempore, ex quo intulit quod, si virtus infinita esset in corpore finito, contingeret istud moveri per illam in non tempore. corpora. n. non excedunt se in velocitate, & tarditate, nisi in excessu eorum in virtutibus motibus materialibus, & excessus virtutum sequitur excessum corporum, & quod corpus, cuius virtus est maior & velocioris motus, ex quo sequitur quod, si aliquid corpus habuerit virtutem infinitam, ut moueatur in non tempore. sed declaratum est, omnem

A text. 24. v. q. 1. s. a. e.

4. Ph. 12. 9. 6. Ph. 12. 9. 3. c. 3. 6.

Quæstio.

A omnem motum esse in tempore. nam in omni motu est prius, & posterius, quæ sunt in tempore. Et cum ita sit, & est declaratum quod corpus celi componitur ex motore, & moto, & quod iste motor non constituitur per rem motam, neque existit in ea, sed est absolutus ab omni materia, quærendum est de hoc, quod mouetur ab eo, scilicet de corpore celesti, utrum sit compositum ex materia, & forma, sicut dispositio corporum, quæ mouentur apud nos ex se à primo motore, qui est in eis, & corporum animalium, quæ mouentur ab anima, an sit simplex, & non est in eo potentia omnino, nec forma, a qua proveniat actio præter formam mouentem, quæ non constituitur per ipsum, scilicet formam, quæ largitur ei motum continuum, scilicet mouere infinitum.

Solutio.

B qua proveniat actio præter formam mouentem, quæ non constituitur per ipsum, scilicet formam, quæ largitur ei motum continuum, scilicet mouere infinitum. Dicamus ergo, quod si fuerit compositum quod omnis virtus in materia est finita, nulla diffinita est in hoc, quod sit actiua, aut passiva, scilicet receptiua. si igitur corpus celeste recipit mouere infinitum, ut declaratum est, necesse est ut non sit compositum ex materia, & forma, & ut sit simplex, scilicet subiectum simplex primo motori, qui est forma ipsius: omne enim compositum ex materia, & forma est finitæ receptionis, sicut finitæ motionis in aliud, est igitur proprium isti moto ex se, quod est corpus celeste, hoc videlicet quod motor ipse non est in materia, & quod istud quod mouetur ab eo, est simplex non compositum, & sicut intendimus verificare propositionem, in qua posuimus quod cuiuslibet virtutis in corpore suum mouere est finitum, & suum moneri etiam est finitum. Et, si compossimus quod in corpore celesti est virtus finita alia à virtute motiua, quæ non est in eo, nec constituitur per ipsum,

v.g. virtus, per quam celum debet habere motum circula rem, sicut grauius, & leuius per formam declinationis motum rectum, qua videlicet dicatur esse neque graue, neque leue, ita quod ista virtus sit in materia, & quod aggregatur ex materia, & ipsa sit corpus celeste, sicut dicit Auicenna. sequitur necessarium ut in æterno sit posset ad corruptionem, absque eo quod corrumpatur. quod destruitur in ultimo tractatu Primi de Cælo. Esse igitur necessarium non est nisi duobus modis, necessarium scilicet ex se, & necessarium ab alio: quod tam est possibile ex se, sic potest aliquis existimare in corpore celesti, quod ipsum. Et habeat virtutem finitam, & acquiritur necessitati à virtute finita. & super hoc fundauit Auicenna suam declarationem de esse primi principij sine declaratione eius, quod est motum æternum esse, & est declaratio fundata super propositiones instabiles, sicut tu vides. Sed est quæstio de hoc, quia Aristoteles dicit in de Cælo quod virtutes corporum celestium sunt finitæ actionis, quia corpora celestia sunt finitæ quantitatis & ex hac propositione declarauit quod corpora celestia sunt finitæ quantitatis, & dedit causam in hoc, quia corporum celestium quædam mouentur vnam stellam, & quædam plures, & dixit quod si stellæ, quæ sunt in orbe stellarum fixarum, essent minores, aut maiores non possent mouere eas omnino, & declarauit illud vltimum quod, si virtutes, quæ sunt in corporibus celestibus essent in calefaciendo, & mouendo vniuersaliter infinitæ, mouerent corpora, quæ sunt apud nos in instanti, & hoc facit exitum: quod in corporibus celestibus sunt virtutes actiue finitæ. Ad hoc Extra ord. Auer. **B** dica-

A tex. 124 vsq; i finē

Dubitatio

Solo vide 2. c. 39. & 71. & 12. Met. 41.

G dicamus breuiter, q^d infinitum dicitur duobus modis, quorum vnus ē virtus infinitæ actionis, & passionis in tempore, & est finita in se, s. in localitate, & vigore, secundus est virtus infinitæ actionis, & passionis in se. virtus autem infinita in actione sua, aut passione non existit in corpore, siue fuerit cæleste, siue generabile, & corruptibile. hæc enim non accidit corpori, nisi s^cm q^d est corpus infinitum, & ideo orbes mouent, & mouentur in tempore, virtutes vero in actione, & passione infinitas in tempore necessarium est esse in corporibus cælestibus: passioe quidē, q^a sunt simpliciter simplicia: actione vero, q^a suæ formę nō constituuntur per subiectum, & vtunq; est impossibile in corporibus generabilibus, & corruptibilibus, quia sunt eōposita ex materia, & forma. Infinitum igitur in vigore, cuius causa est corpus, s^cm q^d corpus, impossibile est in corporibus siue cælestibus, siue alijs: infinitum vero in tempore necesse ē ēē in corporibus cælestib⁹ ex diuersitate motoris, & moti in eis a corporibus generabilibus, & corruptibilibus: & est impossibile in corporibus generabilibus, & corruptibilibus, quia virtutes eorum motiuæ sunt materiales, & corpora sua, quæ mouentur ab eis, sunt composita ex materia, & forma. Corpora igitur cælestia, & generabilia, & corruptibilia conueniunt in hoc, quod actio, & passio in eis existentes sunt finitæ in se, & per hoc mouentur in tempore, & quædam sunt velociora quibusdam, & cum virtutes eorum motiuæ non sunt materiales, ideo recipiunt ex modo illo receptione infinita in tempore, nō

receptione finita: quia vero virtutes generabilia & corruptibilia sunt materiales, ideo nullam in finitatem recipiunt. Et non sequitur ex hoc, quod in corpore cælesti est virtus finita in actione, & passione, vt in eo sit virtus finita in tempore, neque sequitur ex hoc, q^d sit virtus finitæ actionis, & passionis, vt sit corpus possibile vt corruptatur, aut vt sit compositum ex materia, & forma. Possibilitas enim non debet esse nisi ex hoc, quod virtus finita in tempore sit, & quod ipsa sit composita. Er est manifestum q^d, si posuerim⁹ corpus cæleste componi ex materia & forma, sequitur in ipso esse virtutem finitæ actionis, & passionis in tempore, Manifestum est enim q^d, si in corpore composito ex materia, & forma esset virtus infinita in tempore, sequeretur in ipso esse virtutē in finitam in ipsa actione, aut passione, & est impossibile q^d Aristoteles intulit ex posse virtutū, quibus mouentur corpora cælestia in tempore.

Et est manifestum q^d non sequitur etiam ex hoc, q^d corpus recipit passionem finitam in se infinitam in tempore, vt sit compositum ex materia, & forma, sicut sequeretur cum actio, & passio eius fuerit finita in tempore. primum enim contingit ei, secundum quod est corpus tantum: secundum autem, s^cm q^d est corpus non compositum. Modus deceptionis in hac quæstione, & quod fecit putari Arist. contradicere sibi, est æquiuocatio istorum duorum nominum, finitum, & infinitum, quoniam, cū non distinguitur finitas, & infinitas contingentes in tempore à finitate, & infinitate contingentibus in actione, & passione, contingit

Atingit ista ambiguitas, & ex hac finitate, in qua conveniunt corpora celestia, & materialia, declaravit Arist. vlt corpus esse finitum, non ex finitate, quæ accidit corpori, sed quod componitur ex materia, & forma.

Dubitatio & per hæc absconduntur dubitationes contra Arist. Et potest aliquis dicere quod cum omne corpus agit per aliquod, & patitur per aliud, necesse est ut omne corpus sit compositum ex materia, & forma. Et ad hoc dicimus esse verum, sed corporum quoddam est compositum, ita quod forma non constituitur per materiam, ita quod materia est subiectum tantum, & non materia, cuius esse sit in potentia, ut corpus celeste: & quoddam est compositum ex materia, quæ est in potentia, & forma, quæ constituitur per materiam ut corpora generabilia, & corruptibilia.

¶ Solutio.

Bestitur per materiam, ita quod materia est subiectum tantum, & non materia, cuius esse sit in potentia, ut corpus celeste: & quoddam est compositum ex materia, quæ est in potentia, & forma, quæ constituitur per materiam ut corpora generabilia, & corruptibilia. ¶ Et ex hoc videtur quod corpus dicitur de eis æquiuoce: quia æternum, & non æternum non coicant in aliquo omnino. Apparet etiam ex hoc corpus celeste non habere subiectum, nisi tantum propter motum localem, corpora autem generabilia, & corruptibilia habent materiam per generationem, & corruptionem, datur autem eis forma per actionem, sed differentier, quia in altero est tempore infinita, in altero vero finita: propterea illæ sunt immateriales, istæ vero formæ materiales. secundum hoc igitur debet intelligi ista questio, quæ ignoravi diu ante, logicam persecutionem.

* A. Longa

Quo pacto necessaria sit motus cæli continuatio cum his inferioribus.

Cup.

4

Vm declaratum est ab Arist. quod motus cæli est primus motus, & fuit et dictum quod motus est in

motu; sequitur ex hoc ut hoc, quod **D** mouetur hoc motu, sit æternum. si enim esset generabile, & corruptibile, sic motus eius non esset primus motus. & cum considerauit res possibiles in motu, & quiete, fuit necesse etiam, propter hoc, quod motus eius est motus primus ante omnem motum, ut eius motus sit æternus. Et cum declarauit ista, scilicet corpus esse æternum, & motum etiam, persecutabatur primo de motu cæli, & inuenit istum à virtute neque graui neque leui, cum enim omnis virtus, aut leui, aut grauis existat in corpore generabili, & corruptibili, aut natura generabili, & corruptibili, aut anima existere in materia, necesse fuit ut hæc virtus, quæ neque est leui, neque grauis, sit in corpore simplici, non habens subiectum, nec contrarium, & ut si ratio necessaria non admixta materia, sed anima corporis eter-
E nita, ut ista anima non sit abstracta à corpore, & cum hoc separata ab ipso, in quantum istud corpus non indiget ipsa, quia est permanens per se, sicut est dispositio in animalibus quæ sunt cum virtutibus naturalibus, & ut illa anima sit in eo: nam omne **F** motum ex se mouetur per virtutem existentem in eo. Et cum considerauit in istis virtutibus, declaratum fuit ipsi ipsam esse virtutem appetitiuam de virtutibus animæ tantum. Et cum considerauit de istis virtutibus appetitiuis celestibus, inuenit eas moueri ad appetibile nobilius ipsis. Et cum considerauit in virtutibus appetitiuis celestibus, inuenit eas esse finitum potètiarum. Et, cum considerauit in continuatione motus earum, fuit declaratum quod cæli continuationis in motu earum non est ista virtus.

Vide. 12. Met. 16. & 44.

12. Met. 41

B ij qua

Sermo

Qua mouetur, sed illud, quod largitur ei continuationem, est aliquid appetibile. Et, quia continuatio non provenit nisi a motore non moto, sequitur quod istud mouens neque est corpus, neque potentia in corpore, & quod est intelligentia abstracta: quod etiam declaratum est in lib. de Anima. Sed quod est tale, est intelligentia abstracta, & quod istud corpus celeste intelligit hanc intelligentiam: intelligentia enim transmutat ipsū secundum hoc desiderium. Et, cum

Tex. c. 114
& inde.

considerauit etiam de causa æternitatis celi, declarauit in ultimo primi de Cælo & mundo, in eo non existere potentiam omnino, & declarauit etiam de virtute, qua mouetur cælum localiter, scilicet anima appetitiua, ipsam non habere materiam, nisi materiam, quæ est in potentia in loco tantum. cum igitur sciuit has tres causas, compleuit scientiam de cælo. Et est declaratum ex hoc toto, quod dixit in. 2. Cæli & mundi, scilicet quod, si in cælo essent plures stelle, aut maiores, cessarent motus eius, aut essent minores, & sic cessaret continuatio motus: motus enim est necessarius, quo ad continuationem.

Tex. c. 71.

Si motus
celi destrueretur,
destrueretur
et, & c.

Id. Id. De
struc. de
stru. di sp.
prima. uide
opp. 12
Met. 41.
vide cont.
Zim.

71. & 79

& fuit declaratum ex his omnibus quod dator continuationis motus est dator motus cæli, quia, nisi ipse esset, destrueretur motus, & si motus, etiam cælum: cælum enim est propter motum suum. & si motus cæli destrueretur, motus entium inferiorum destrueretur, & sic mundus ex quo verificatur quod dator continuationis motus est dator esse omnibus aliis entibus. Demonstratio autem, qua vsus est in ultimo. 8. Phy. probans, quod virtus infinita non existit in corpore finito, siue fuerit mate-

rialis, siue non, plures induxit ad errorem, & multoties locuti fuimus de dissolutione questionis continuentis in ea, & similiter locuti fuimus de hoc, quod contingit ex hoc, quod videlicet primum motum ex se, & ex alio est motum per accidens per naturam motoris sui. & hoc intendebamus declarare. & est manifestum quod qui destruxit scientiam causarum illorum trium questionum, non conplebitur in eo scientia cæli.

De cæli simplicitate, ac spiritualitate.
Cap. 5.

Et scrutandum est de hoc, quod dicunt, quod corpus celeste est simplex, & spirituale. intendunt. n. in ipso esse dimensiones non in materia: & ideo non recipit alterationem in qualitatibus, nec in substantia. & est sicut dixit Themistius, quod Sol, & Luna, & alie stelle aut sunt forme, id est dimensiones non in materia, id est corpora spiritualia, aut habent materiam æqui uoce cum istis materiis. Nullus autem dubitat in hoc quod sunt corpora, quæ mouentur, & etiam nullus dubitat quod corpora non recipiunt alterationem, & transmutationem in substantia, nisi quia sunt in materia, & ideo inueniuntur in eis plusquam unum numero, & sunt species, & genera. corpora igitur celestia sunt absoluta à materia. Sed tamen fuit dubitatum de eis, utrum habeant materiam, propter potentiam, quæ est in eis ad ubi: omnis. n. potentia existit in materia sed forte videtur quod ista materia habet eam medium inter materiam, quæ est omnino in potentia, & inter actum purum,

L

Hic ut
le corpo-
M

ra celestia
eē diuersa
rū spērū.
Id. Destr.
destru. di-
spu. j. Sed
vide opp.
1. cæ. 49.
& 59. cō.
vide cont.
Zim.

Materia
celi hēt eē
mediū na
inter ma-
teris, quæ
rum,

Arum, scilicet tres dimensiones, in quibus non est potentia omnino, & sic potentia habebit gradus, & materia gradus, & per hanc potentiam indigent corpora cœlestia motore, in quo non est potentia omnino.

Dubitatio Ioannis. 12. Met. 4.º. Ioannes autem dedit quæstionem, de qua plures considerantes nō potuerunt euadere. dixit enim si mundus est finitus, debet habere potentiam finitam, igitur est generabilis, & corruptibilis. Et ad hoc dicendum est q̄ generatio, & corruptio, & omnis motus est a virtute, quæ est habitus: & omne, quod caret causis

Solutio.

Bmotus, necesse est habere quietem, quæ est eius priuatio. Et non est impossibile existere in corpore finito, quod caret motu, quietem infinitam, licet corpus sit finitum, quies enim est priuatio, & priuatio non est potentia, unde dicit Arist. quod, cum stellæ carēt causis motus, quas habent corpora cœlestia, de necessitate habent quietem infinitam, quæ est priuatio motus. Et similiter dicit quod terra debet habere quietē infinitam, quæ est priuatio motus, quia caret agente motum in ea infinitum. & ideo dicit quod quies,

Cquæ est in ea, contingit necessario ut sit fortior virtute cœli, qua mouetur, quia motus super ipsam sit etiam motus impossibilis in eo, qd̄ est quiescens, cum caret causis motus. & hoc manifestum est per se. In Cœlo igitur est priuatio infinita licet sit finitum, cum quies sit priuatio, non virtus, licet existimauerūt qui dixerunt quod, quies est in eo per virtutem, immo necessario est per priuationem virtutis. & ideo videmus loquentes in hac quæstione quærere, verum maneat per se, aut

per dispositionem additam illi; & est permanentium per se: quia permanentia est priuatio motus, & priuatio non accidit ei, nisi quia caret agente motum. & scias quod hæc quæstio est valde bona. & sic consummatus est libellus de substantia orbis.

Hæc duo sequentia capita, ab Abramo de Balnes Latinitate donata, quamquam ab hoc tractatu separata esse videantur, cum iam ei finis sit impositus: quia tamen in eadem versantur re, in qua & priora: ideo ipsa Sextum, & Septimum tractatus huius capita constitutus.

ECorpora cœlestia non componi ex materia, & forma. Cap. 6.

Iri philosophantes dubitauerunt de re motoris primi, quando dixerunt q̄ non sit necessarium q̄ sit hic motor, qui non sit in corpore omnino: & istud, quia ipsi dixerunt, quod in cœlis sunt duæ virtutes, quarum vna est q̄ sunt æterni, & altera q̄ sint compositi ex materia, & forma, ex quo hæc est dispositio cuiuslibet corporis: sicque concluditur ex hoc i figura tertia quod aliqua corpora æterna sint composita ex materia & forma, & illa sunt corpora cœlestia. Hoc autem est, quia ipsi putauerunt q̄ omne generabile, & corruptibile compositum sit ex materia & forma, & istud non cōuertatur. Et veritas est quod ista propositio cōuertitur: & hoc: quia dictum dicentis omne corpus generabile, & corruptibile est compositum ex materia, & forma, est definitio generabilis, & corruptibilis, definitiones autem conuertuntur cum

B ii] defini-

Sermo

¶ definitis suis. Etiam oē compositū ex materia, & forma est alterabile: & omne alterabile est generabile & corruptibile. & cum hoc ita fuerit, omne compositum ex materia, & forma est non æternum: sicque concludetur celos non esse compositos ex materia, & forma. Aristo. autem declarauit hanc rem. quia ex quo non est in celis transmutatio secundum substantiam, nec alteratio, ex quo non est eis subiectum, neq; contrarium, manifestum est de dispositione eorum q̄ ipsi sunt simplices: simplex autem est æternum necessa-
Hrio: & q̄ inueniatur ex eis de dispositione materię q̄ in eis sit potentia ad vbi tantum, & q̄ propterea ipsi digniores sint nominis subiecti, q̄ nominis materię. Et ex eo declaratum fuerat ei q̄ res simplex nō mutat substantiam suam, sequitur q̄ celi sit motor appositus, & hic motor non habeat consistentiam in celo. quia, si hoc esset ita, celi non essent simplices, & esset in eis potentia ad receptionem formę mouentis eos: si autem esset in eis potentia, sequeretur q̄ corrumperebuntur. & ratiocinatus est super hoc, quia, si in esset eis potentia, esset sua positio, quia iam exiissent in actum, hoc est iā fuissent corrupti. quod est falsum possibile: hæc enim est dispositio potentię, & possibilitatis. igitur ex positione istius sequitur absolum impossibile, videlicet q̄ æternum sit corruptibile. Iam autem declaratum est in libro Priorum q̄ ex falso possibili non sequitur impossibile. qñ autem verificatum est q̄ in celis nō sit potentia, sequitur q̄ sint simplices, & q̄ motor eorum non sit forma in eis secundum q̄ inueniuntur

formę in materiis, quia essent generabiles, & corruptibiles: id autem, quod est talis denominationis, est simplex necessario. Quando autem Aristo. inuenit motum circula-rem motum infinitum, incepit persequi de motore istius motus infiniti verum sit possibilis, q̄ si posset esse virtus in corpore, illud corpus esset simplex, vel esset substantia separata ab omni corpore: & vidit q̄ notū sit q̄ ista actio infinita non possit esse ex virtute finita: & quod impossibile sit necessario vt quicquid sit ex virtute infinita, & denominetur secundum hanc denominationem, quia est i subiecto: quia virtus, quæ est forma in corpore, non denominatur per finitatem, neq; per ipsius priuationem, nisi per subiectum, in quo est, ex quo non contingit ista denominatio qualitati, nisi propter corpus, cui contingit quantitas per se. & vidit q̄, si denominarentur virtutes istę per priuationem finitatis propter subiectum suum, sequeretur ex hoc q̄ essent ex subiecto infinito in actu, hoc est ex corpore infinito. & iam declaratum est impossibilitas entitatis corporis infiniti, & de
Mclaratum est q̄ nō sit virtus, de qua verificetur q̄ sit infinita secundum hunc modum, ex quo non est corpus infinitum: sicq; manifestum est ex hoc q̄ demonstratio de motore abstracto consistit super verificatio-
ne q̄ infinitum in actu sit falsum: sicq; relinquatur ei, secundum q̄ cogat diuisio, q̄ dicamus ei forsan hæc virtus est in corpore finito, siue hoc corpus sit compositum ex materia, & forma, siue sit simplex. Et incepit declarare q̄ non possit esse virtus in finita, quia sit in corpore finito. hæc enim

Anim positiô sibi ipsi contradiceret, hoc est positiô dicens virtus, quæ de nominatur q̄ sit infinita, quia sit in subiecto, & poneretur subiectum illud finitum: & fecit de hoc speciem demonstrationis, in qua dubitaret qui non esset exercitatus in illa, & iam fecit illam eandem in pluribus locis naturalium auscultationum, & hoc in principio Septimi, & Octavi Physic. & est in qua accipiat propositionem possibilem per se, licet sit impossibilis per accidens, & coniungat illi propositionem, cuius de structiôem venatur, & concludit ex hoc impossibile. Et, cum hoc ita sit, ex quo ille iam præmiserat, & de clara uerati in libro Priorum q̄ aliquando sequatur conclusio impossibilis ex illo, cuius ambæ præmissæ sunt possibiles, vel aliter earum. v. g. quia iam declaratum est q̄ linea, in quantum linea, diuidatur in infinitum, licet sit impossibilis ipsius diuisio per accidens, in quantum est linea in corpore naturali, aqua, vel igne. & ex quo declarata est ei hæc positiô, q̄ si poneretur corpus finitum, in quo esset virtus infinita, ut sit gratia exempli corpus cæli, iam esset possibile q̄ poneretur corpus maius corpore cæli, licet sit impossibile per accidens: deinde coniunxit, & posuit rem notam de dispositione istarum virtutum, quæ sunt in corporibus, siue sint virtutes corporum simplicium, vel compositorum, q̄ virtus corporis maioris est maior virtute corporis minoris, ex quo hæc virtutes, quæ sunt in corporibus, denominantur per magnum & paruum propter subiecta earum, in quibus sunt, Et ex quo verificata fuerat ei hæc positiô, posuit corpus

maius cælo, quod est possibile p̄ se, impossibile per accidens, & concludit q̄ huius corporis virtus sit maior virtute corporis minoris, qd̄ est cæli p̄cām, quā diximus: quæ est p̄ p̄cē virtutem denominatam per quantitatem ex parte subiecti, ex quo verificata fuerat ei hæc positiô, & coniunxerat ei q̄ in corpore finito sit potentia infinita maior virtute infinita, quæ sit in minori. hoc autem est impossibile, i. q̄ infinitum sit maius infinito. Quādo autē scinit q̄ impossibile non sequatur ex possibili, qd̄ posuit fuerat in hoc syllogismo: & neq; ex præmissa dicente q̄ virtus, quæ est in corpore maiore, sit maior virtute, quæ est in corpore minoris: sciuit q̄ falsitas esset q̄ concludatur ex positione corporis finiti, in quo sit potentia infinita. Et ista est demonstratio vera, in qua non est dubitandum, quia Ari. a declarauit q̄ in corpore finito non sit potentia infinita, non solum in corpore composito ex m̄a & forma, sed et in corpore simplici. & declaratio sua ita nota est de corpore absolute, siue fuerit compositum, siue simplex. Et sit hoc notū de corporibus celestibus, q̄ opa eorum sunt finita, & q̄ ipsa mouentur temporibus finitis, & q̄ quædā eorum sunt velociora aliquibus, & quædā tardiora quibusdā, & q̄ intelliguntur principia, quibus mouentur corpora celestia p̄ motore propriū eis, hoc ē virtus desideratiua animalis, videretur de dispositione sua q̄ non posset esse virtus naturalis, quia virtus naturalis mouetur ad vbi, & est virtus, ad cuius cōsequitur alteratio, & illa est generabilis, & corruptibilis: & virtutes, quibus mouentur cæli, nō sunt generabiles neq; corruptibiles

G cum autem non sint naturales, iam necessario sunt animæ. Et hoc iam declaratur, quia nobilissimum anima torum, quod est corpus cæleste, non potest esse quin sit animatum. Et, quia hæc anima non sequitur alterationem, ex quo fuerat ingenerabilis, & incorruptibilis, ipsa itaque est abstracta in hoc corpore secundum dispositionem, quam dicimus de anima, quod sequatur alterationem, & sit generabilis & corruptibilis. quare, quæ mouetur ex se, non habet motionem nisi in quantum est in anima.

H anima, non secundum quod sunt formæ in materiis in corporibus compositis, quarum generationem præcedit alteratio. & ex quo etiam fuit per se notum quod corpus maius habet virtutem velocioris motus, sequeretur ex positione virtutis infinitæ in corpore finito, quod moueretur velocius quocunque motu, adeo quod moueretur in non tempore, quod est impossibile. Sicque demonstrationes huius speciei, cum ponerentur secundum hunc modum essent demonstrationes veræ: & non esset eis difficultas, nisi illi, qui ignorauerit id, quod declaratum est ex hoc in libro Priorum. Et ideo nos inuenimus Auēpace, quasi negantē eas, & intelligentem ex forma verborum Auē. dubium in hac re. & ideo inueniuntur plures illorum, qui insisterunt libri eius verificantes motus infinitos, qui finiretur in cælo, quod non sequeretur ex hoc, quod sit hic motor abstractus à materijs. Causa autem huius erroris fuit, quia possibile est apud illos quod in corpore æterno sit res composita ex materia & forma. sicque ex eo est manifestum quod, si sit corpus cæ-

lestē, impossibile sit quin sit in eo virtus desideratiua, qua mouetur ad motorem, qui est finis; & quod sit cum virtute desideratiua intelligens, & quod hæc virtus desideratiua cum suo esse in corpore finito sit finita, etsi esset simplex, prout diximus. Et iam declarauit hoc Arist. per alias demonstrationes, de quibus est quod, ex quo declaratum fuerat ei quod hic sit mota ex se, quorum quædam gignunt aliqua ex eis, & sic in infinitum, sicut generatur homo ex hōe, & equus ex equo, & sic de similibus, conclusit quod sit hic mobile primum ex se, quod sit causa, qua sunt hæc mouēria mota; quæ sunt infinita: quia hoc est possibile per accidens non esse mobile primum per accidens: quia causæ quæ sunt per se, non est dubium quod ascendunt in causam primam per se, in qua est vltimum, & primum, & sequuntur ex illo primo causæ infinitæ per accidens, in quibus non est primum, neque vltimum. Et ex quo fuit motoris huius moti quod sit ipsum motum ex seipso per se, quod est ex quo est primum, & sic eodem modo impossibile est ipsum esse motum per accidens, sicut est dispositio motorum ex seipsis generabilium, & corruptibilium, ex quo, quicquid mouetur sub cælo ex se habet motum suum sequentem alterationem, alteratio autem est corpori aut extrinsecus, vel ab intra, sed motum primi moti non sequitur alteratio, quia extra ipsum non est corpus, nec ipsum est compositum ex materia, & forma potentiali ad substantiam, sed est simplex. & intendimus per simplex quod non sit in eo hyle potentialis, nisi ad vbi solum. Et cum motus eius sit contin-

Opio Auēpace.

Cū erroris Auēpace.

Annuus, & ipsum sit in se finitum, motum per formam, quæ est in eo, quæ est aia desideratiua, & fuerit corp^o celeste aiatum, & o^e aiatum mouet ad amatum per desiderij existens in eo & o^e corpus fuerit finitæ virtutis, sicq; est manifestum q, si virtus desiderij esset in hoc corpore, inquantum est, solum esset finitæ motionis, & est manifestum q ipsum acquireret continuationem motus p motorem, ad quem finitur motus. Et ex hoc est declarari de re huius motus q ipse sit intellectus abstractus à materia, & q cœli non mouentur, nisi secundum q intelligunt ipsum. Si autem imaginaretur aliquod corpus celeste, in quo sit virtus infinita, esset motus totius, & partis idem, & finiretur quicquid est hic de motibus ab illis, & esset vnus motus sine tempore. & hoc est dispositio sermonis Aristot. Et, si essent in corpore stellato stellæ plures ipsæ, quæ sunt, staret corpus, quia potentia eius est finita supra id, quod mouet. & si staret motus, non posset primus motor facere acquirere ei continuationem motus ultra deperditionem, & esset motus eius corruptibilis. si autem corrumpetur eius motus, corrumpetur ipsum per quietem, & corrumpetur omnia entia, quorum esse est in motu. Iaudetur Deus ille, qui prouidit huic mundo per inuentionem huius corporis mobilis, quod est finiti motus secundum aliquam partem, & infiniti secundum aliquam partem. Ex quo autem motum primum ex se non finitur motus eius, neq; mouetur per accidens, quia motor in eo finem modum agentis est motus finem modum finis, manifestum est q eius primus motor sit vnus, & simplex,

& intransmutabilis, quia mouetur continuo. & manifestum est q motum primum sit vnus simplex, ex quo non mouetur per accideas, quia, si ipsum esset compositum ex forma, & materia, esset mobile per accidens. Et, cum hoc ita sit, manifestum est q sit hic motor primus simplex intransmutabilis, qui est necessarius abstractus à materiis, & manifestum est q hoc sit motus ab illo primum simplex, quod est cœlum. & hoc est, cuius declarationem intendebamus. & iam Aristot. declarauit hanc rem. Ex quo, quando fuerit compositum ex duobus oppositis, & inuenitur vnus eorū separatim finem esse, sicut etiam alterum inuenitur separatum secundum esse, exempli gratia, si inueniretur res mota mouens, & ultra inueniretur res mota non mouens, sic manifestum est q sequatur ex hoc q inueniatur res mouens non mota, omnino separata secundum esse. verbi gratia, quando inuenitur color compositus ex albedine, & nigredine, vt si diceretur rubeum, & ultra inuenitur nigredo per se, sic est necessarium vt inueniatur albedo per se separata à rubeo. Ac iterum, quia, vt ait Arist. principium oportet esse, quod præcedat naturaliter id, cuius est principium. quia, si indigeret hoc, non esset prius natura, quia prius natura est quod, quando aufertur, aufert id, quo est prius, & quando hoc ita fuerit, forma constans in materia non est prior natura, q materia, sicq; non est verum q principium sit compositum ex forma, & materia. & iterum omne compositum est in potentia simplex, in nullo autem æterno est potentia vt dissoluatur. Hæc itaq; sunt demonstrationes,

Gstrationes, quibus vsus est Arist. fm hanc quantitatem, & sunt tunc, & vtz, vt cerno. Complaceat sibi Deus in nobis de eo, quod scripsimus in hoc quesito, quod est nobilissimum quantum, & maxime in quo errauerunt philosophi. Hoc autem actū est in Marrochia anno. DLX XIII. ad compurum inuouatoris legis, id est maumethi.

*Quæsumus, quo ostendit, quomodo corpora
cælestia, cum sint finita, & possibilia
ex se, acquirant ab alio eter-
nitatem, Cap. 7.*

H

X quo declaratum est de re corporū cælestiū motorum motu circula-
ri, q̄ eorum motus non defecit, neq; defecturus sit, & declaratum est q̄ omne motū habeat mouens, oportet q̄ mouens hæc corpora sit potentia, vel potentie. quarum consistentia non sit in corpore, ex quo sunt impartibiles ad partitionem corporis illarum. Et manifestum fuit quod sunt impartibiles ad partitionem corporum earum, quia virtus corporis minoris earū, & corporis maioris sunt æquales in mobilitate non deficere. Si autem essent partibiles ad partitionem corporis earum, in quo sunt, sequeretur necessario q̄ virtus corporis minoris, vt si dixissem virtutem mouentem orbem minorem, moueret breuiori tempore q̄ virtus mouens orbem stellarum. quia iam est manifestum q̄ virtus partis corporum, quorū virtutes partiuntur ad partitionem eorum, sit minor virtute rotius. & hæc demonstratio continet virtutem agentem, & patientem, quæ sunt in

omni corpore, sicut exquisitum est **K** Primo Cæli, & mundi. Et, si res ita se habet, iam omnis virtus in corpore, agens vel patiens, est necessario finita: ex quo virtus rotius in eis est maior virtute partis, & virtus maioris eorum est maior virtute minoris. res aut ita est, si in corporibus cælestibus sit virtus recipiens, & agens in aliud necessario est finita. hoc autem sic existente iam possibilia esse fm eorum naturam. Si aut hoc ita esset, tunc esset aliquod æternum possibile corruptionis. iam aut ostensa est huius impossibilitas Primo Cæli. quia, si hoc esset possibile, iam possibile esset q̄ conuerteretur possibile in necessarium. & si dixerimus q̄ non haberent possibilitatem corruptionis, iam non haberent virtutes receptoras, nec agentes finitas: quod est impossibile, cum sint corpora finita. cum autem est comonstratum q̄ earum virtutes receptoras, & agentes sunt finitæ, ex eo quod contingit eis de vehementia motus. & eruat ditare, & virtute agentis in aliud ab eis, & eius debilitate. intendo autem per virtutem agentis id, quod est marus in cælo, v. g. in sua calefactione, & per agēs minus, sicut est calefactio aliarum stellarum. Et dicimus q̄ virtutes corporeæ recipientes, & agētes, quædam sunt necessario fm naturas suas finitæ, quæ sunt in potentia materie primæ; & non est possibile eis q̄ sint infinitæ, hoc est q̄ sint de natura necessarij, neque ex natura sua, neq; ex alio ab eis, vel sine medio, vel medianibus potentijs alijs inuentis in materia. & hoc est, quia istarum potentiarū agentes hñt contraria, & patientes sunt cōiunctæ formis, quibus sunt contraria, siue fuerint

Ariat istæ simplices, sicut sūt quatuor elementa, siue fuerint compositz ex elementis: & quædā earū sunt, quæ sunt finitæ fm naturā suam, sed redditæ sunt infinitæ, & translatæ fuerunt à nā possibili in naturā necessarij, quia est fm suam naturam infinitum agens, & necessarium, & sunt potentia, quæ non sunt in corporibus, & istæ sunt, quibus non sunt contraria, neq: sunt in materia median- tibus formis, quibus sunt contraria. Et, nisi hoc esset, coheret nos dubiū præcedens, & est sermo dicentis quō erit æternum id, in quo est potentia

Bpossibilitatis, & esset aliquod possibile non exiens in actum toto tēpore. Hoc autē est falsum, quia potentia possibilitatis in hoc loco, quā comprehendit hic intellus in nā earū, comprehendit eā. postq̃ ipsam denudauerit à potentiis nō possibilibus fm naturam. denudatio autem illarū ab illis est falsa. & pō illius potis ē fm suā nām est falsa. & hoc, quia semita in telus est q̃ denudet naturas, quæ nō fuerint denudatæ à se inuicē, & scrutetur consequentia illas naturas esse rialiter, & iudicet de eis, fm q̃ fuerit denudatæ, iudicio quodam, qñ autē consideraret eas fm q̃ sunt compositz, & suæ conditionis sit q̃ non separantur, iudicasset de falsitate illi⁹ iudici de eis. Ver. g. quod facit Geometra. ipse. n. qñ denudauit superficiem æqualem, & circularem à materia, iudicaret q̃ vtamur eis fm rē indiuisibilem. quando autem Physicus perferutatus esset hoc, declararet eius falsitatē, ex quo omnia duo corpora, quæ tangerentur à corporibus naturalibus, oporteret quōd unum tangeret aliud secundum partem diuisibilem. Et similiter, quan-

do perferutatus fuerit intellectus de virtutibus finitis, quibus nō sunt contraria, decerneret earum naturā apud ipsum q̃ suæ actiones, & passionēs sunt finitæ: & quando perferutatus esset de eis, secundum q̃ non sit possibile eis q̃ separantur ab infinito agēte secundum earum substantiā, fuisset apud ipsum falsum q̃ sit in eis potentia ad possibilitatem, secundū q̃ sunt consistentes in rebus non possibilibus, sed necessariis secundum substantiam earum. Et, quando hoc fuerit intellectu in secundum hoc, dissolueretur dubium præcedens, & foret verum, quod dicit Alexan. de regiminibus orbium, quod est hoc, scilicet si impossibile esset quōd sit corpus infinitum, iam omne corpus esset finitum. & si omne corpus esset finitum, haberet virtutem finitam. ex quo autem cœli sunt corpus finitum, sequitur quōd eorum virtus sit finita. si autem esset finita, aliqua die quiesceret. quando autem quiesceret destrueretur. si autem totum hoc esset, iam rediremus, & diceremus quōd primorum corporum continuatio esset propter causam primam, & continuatio corporum transmutabilium propter corpora prima consistentia propter primam causam. Et fuisset etiam sermo Auicē. verus, videlicet quōd res necessariæ sūt duarum partium necessariæ ex sua substantia. est autem necessarium ex sua substantia illud, quod dicitur necessariæ entitatis secundum suam formam, & quædam sunt necessariæ ex alio ab eis, possibiles ex substantia sua. hoc est dictum secundum considerationem suæ substantiæ, non quōd eis penitus sit possibili-

G dicamus breuiter, q̄ infinitum dicitur duobus modis, quorum vnus ē virtus infinita actionis, & passionis in tempore, & est finita in se, scilicet in velocitate, & vigore, secundus est virtus infinita actionis, & passionis in se, virtus autem infinita in actione sua, aut passione non existit in corpore, siue fuerit celeste, siue generabile, & corruptibile. hæc enim non accidit corpori, nisi si q̄ est corpus infinitum. & ideo orbes mouent, & mouentur in tempore, virtutes vero in actione, & passione infinitas in

H tempore necessarium est esse in corporibus celestibus: passionem quidē, q̄a sunt simpliciter simplicia: actionem vero, q̄a suæ formæ nō constitutur per subiectum. & vtrunq; est impossibile in corporibus generabilibus, & corruptibilibus, quia sunt composita ex materia, & forma. Infinitum igitur in vigore, cuius causa est corpus, si q̄ corpus, impossibile est in corporibus siue celestibus, siue alijs: infinitum vero in tempore necesse ē ēē in corporibus celestib; ex diuersitate motoris, & moti in eis a

I corporibus generabilibus, & corruptibilibus: & est impossibile in corporibus generabilibus, & corruptibilibus, quia virtutes eorum motiue sunt materiales, & corpora sua, quæ mouentur ab eis, sunt composita ex materia, & forma. Corpora igitur celestia, & generabilia, & corruptibilia conueniunt in hoc, quod actio, & passio in eis existentes sunt finitæ in se, & per hoc mouentur in tempore, & quædam sunt velociora quibusdam. & cum virtutes eorum motiue non sunt materiales, ideo recipiunt ex modo illo receptione infinita in tempore, nō

receptione finita: quia vero virtutes generabilem & corruptibilem sunt materiales, ideo nullam infinitatem recipiunt. Et non sequitur ex hoc, quod in corpore celesti est virtus finita in actione, & passione, ve in eo sit virtus finita in tempore. neque sequitur ex hoc, q̄ sit virtus finitæ actionis, & passionis, vt sit corpus possibile vt corrumpatur, aut vt sit compositum ex materia, & forma. Possibilitas enim non debet esse nisi ex hoc, quod virtus finita in tempore sit, & quid ipsa sit composita. Et est manifestum q̄, si posuerim⁹ corpus celeste componi ex materia & forma, sequitur in ipso esse virtutem finitæ actionis, & passionis in tempore. Manifestum est enim q̄, si in corpore composito ex materia, & forma esset virtus infinita in tempore, sequeretur in ipso esse virtutē infinitam in ipsa actione, aut passionē, & est impossibile q̄. Aristoteles intulit ex posse virtutū, quibus mouentur corpora celestia in tempore. Et est manifestum q̄ non sequitur etiam ex hoc, q̄ corpus recipit passionem finitam in se infinitam in tempore, vt sit compositum ex materia, & forma, sicut sequeretur cum actio, & passio eius fuerit finita in tempore. primum enim contingit ei, secundum quod est corpus tantum: secundum autem, si q̄ est corpus non compositum. Modus deceptionis in hac quaestione, & quod fecit putari Arist. contradicere sibi, est æquiuocatio istorum duorum nominum, finitum, & infinitum. quoniam, cū non distinguitur finitas, & infinitas contingentes in tempore a finitate, & infinitate contingentibus in actione, & passione, cō-

tingit

Atingit ista ambiguitas, & ex hac finitate, in qua conueniunt corpora celestia, & materialia, declarauit Arist. qd corpus oē esse finitum, non ex finitate, quæ accidit corpori, sed qd componitur ex materia, & forma. & per hæc absciunduntur dubitationes contra Arist. Et potest aliquis dicere qd, cū omne corpus agit per aliquod, & patitur per aliud, necesse est vt oē corpus sit compositum ex materia, & forma. Et ad hoc dicamus esse verum, sed corporū quoddam esse cōpositum, ita qd forma nō cōstituitur per materiā, ita qd materia est subiectū iū, & non materia, cuius esse sit in potentia, vt corpus celestis: & quoddam est cōpositum ex materia, quæ est in potentia, & forma, quæ cōstituit per materiam vt corpora gñabilia, & corruptibilia. † Et ex hoc vñ qd corpus dicit de eis æquiuoce: quia æternum, & non æternum non cōcitant in aliquo omnino. Apparet etiam ex hoc corpus celeste non habere subiectum, nisi tñ propter motū localem, corpora aut gñabilia, & corruptibilia habent materiam p generationem, & corruptionem, datur aut eis forma p actionem, sed differenter, quia in altero est tempore infinita, in altero vero finita: propterea illæ sunt immateriales, istæ vero formæ materiales. secundum hoc igitur debet intelligi ista qstio, quā ignorauimus diu ante logicam persecutionem.

Dubitatio
† Solutio.
B Corp^o celeste est subiectū tñ in m^a. Idē 3. cap. 2. & 8. Met. cō. 12. & 1. de cō. 92. Sed vide opp. 9. Met. 17. † Corp^o dī æquiuocæ de æternis & interioribus.

C Corp^o celeste est subiectū tñ in m^a. Idē 3. cap. 2. & 8. Met. cō. 12. & 1. de cō. 92. Sed vide opp. 9. Met. 17. † Corp^o dī æquiuocæ de æternis & interioribus.

Quo pacto necessaria sit motus cæli continuatio cum his inferioribus.

Cap.

-4-

Vm declaratum est ab Arist. qd motus cæli est primus motus, & fuit et dictum qd motus est in

moto; sequitur ex hoc vt hoc, qd d^o mouetur hoc motu, sit æternum. si enim esset generabile, & corruptibile, sic motus eius nō esset prim^o motus, & cū cōsiderauit res possibiles in motu, & quiete, fuit necesse etiā, propter hoc, qd motus eius est mot^o primus ante omnem motū, vt eius motus sit æternus. Et, cū declarauit ista, scilicet corpus esse æternum, & motum etiam, perscrutabatur primo de motu cæli, & inuenit istum a virtute neque graui neque leui, cū enim omnis virtus, aut leuis, aut grauis existat in corpore generabili, & corruptibili, aut natura generabili, & corruptibili, aut anima existēte in materia, necesse fuit vt hæc virtus, quæ neq; est leuis, neq; grauis, sit in corpore simplici, non habens subiectum, nec contrarium, & vt sit anima necessario, non admixta materiæ, sed anima corporis eter-
E ni, ita vñ anima non sit abstracta a corpore, & cum hoc separata ab ipso, in quantum istud corpus nō indiget ipsa, quia est permanens per se, sicut est dispositio in animalibus quæ sunt cū virtutibus naturalibus, & vt illa anima sit in eo: nam omne motum ex se mouetur per virtutē existentem in eo. Et, cū cōsiderauit in istis virtutibus, declaratum fuit ipsi ipsam esse virtutem appetitiuam de virtutibus animæ tantū.

Et, cum cōsiderauit de istis virtutibus appetitiuis cælestibus, inuenit eas moueri ad appetibile nobilius ipsis. Et, cum cōsiderauit in virtutibus appetitiuis cælestibus, inuenit eas esse finitarū potētiarū. Et, cū cōsiderauit in cōtinuatione motus earū, fuit declaratu qd cā cōtinuationis in motus earū nō ē ista virt^o.

B ij qua

Vide 12. Met. 36. & 44.

12. Met. 47

Sermo

G qua mouetur, sed illud, quod largitur ei continuationem, est aliquid appetibile. Et, quia continuatio non pronenit nisi a motore non moto, sequitur quod istud mouens neque est corpus, neque potentia in corpore & quod est intelligentia abstracta: quod etiam declaratum est in lib. de Anima. scilicet quod est tale, est intelligentia abstracta, & quod istud corpus celeste intelligit hanc intelligentiam: intelligentia enim transmutat ipsum secundum hoc desiderium. Et, cum

Tex. c. 114
& inde.

H considerauit etiam de causa æternitatis celi, declarauit in ultimo primi de Cælo & mundo, in eo non existeret potentiam omnino, & declarauit etiam de virtute, qua mouetur cælum localiter, scilicet anima appetitiua, ipsam non habere materiam, nisi materiam, quæ est in potentia in loco tantum. cum igitur sciuit has tres causas, compleuit scientiam de cælo. Et est declaratum ex hoc toto, quod dixit in. 2. Cæli & mundi, scilicet quod, si in cælo essent plures stelle, aut maiores, cessaret motus eius, aut essent minores, & sic cessaret continuatio motus: motus enim est necessarius, quo ad continuationem.

Tex. c. 71.

Si motus
cæli destrueretur,
& c.

Id. Id. De
struc. de
stru. disp.
prima. uide
de opp. 12.
Met. 41.
vide cont.
2im.

& fuit declaratum ex his omnibus quod dator continuationis motus est dator motus cæli, quia, nisi ipse esset, destrueretur motus, & si motus, etiam cælum: cælum enim est propter motum suum. & si motus cæli destrueretur, motus entium inferiorum destrueretur, & sic mundus ex quo verificatur quod dator continuationis motus est dator esse omnibus aliis entibus. Demonstratio autem, qua vsus est in ultimo. 8. Phy. probans, quod virtus infinita non existit in corpore finito, siue fuerit mate-

rialis, siue non, plures induxit ad errorem, & multotiens locuti fuimus de dissolutione questionis contingentis in ea, & similiter locuti fuimus de hoc, quod contingit ex hoc, quod videlicet primum motum ex se, & ex alio est motum per accidens per naturam motoris sui. & hoc intendebamus declarare. & est manifestum quod qui destruxit scientiam causarum illorum trium questionum, non complebitur in eo scientia cæli.

De cæli simplicitate, ac spiritualitate.
Cap. 5.

Reseruatū est de hoc, quod dicunt, quod corpus celeste est simplex, & spirituale. intendunt. n. in ipso esse dimensiones non in materia: & ideo non recipit alterationem in qualitatibus, nec in substantia. & est sicut dixit Themistius, quod Sol, & Luna, & alie stelle aut sunt forme, id est dimensiones non in materia, id est corpora spiritualia, aut habent materiam æquinoce cum istis materiis. Nullus autem dubitat in hoc quod sunt corpora, quæ mouentur, & etiam nullus dubitat quod corpora non recipiunt alterationem, & transmutationem in substantia, nisi quia sunt in materia, & ideo innentur in eis plusquam unum numero, & sunt species, & genera. corpora igitur celestia sunt absoluta a materia. Sed tamen fuit dubitatum de eis, utrum habeant materiam, propter potentiam, quæ est in eis ad ubi: omnis. n. potentia existit in materia sed forte videtur quod ista materia habet eam medium inter materiam, quæ est omnino in potentia, & inter actum pu-

L

Hic vñ
vel
le corpo-

M
ra celestia
eē diuersa
rū spērū.
Id. Destr.
destru. di-
spu. j. Sed
vide opp.
2. cor. 49.
& c. 59. cō.
vide cont.
2im.

Materia
cæli hēt eē
mediū
inter ma-
teriam, quæ

rum,

est oīno
potentia,
& actum
purum.

Dubitatio
Iōnis. 12.
Met. 4.1.

Solutio.

Arum, scilicet tres dimēiones, in quibus non est potentia omnino, & sic potentia habebit gradus, & materia gradus, & per hanc potentiam indigent corpora cœlestia motore, in quo non est potentia omnino.

Ioannes autem dedit quæstionem, de qua plures considerantes nō potuerunt euadere. dixit enim si mundus est finitus, debet habere potentiam finitam, igitur est generabilis, & corruptibilis. Et ad hoc dicendum est q̄ generatio, & corruptio, & omnis motus est a virtute, quæ ē habitus: & omne, quod caret causis

Bmotus, necesse est habere quietem, quæ est eius priuatio. Et non est impossibile existere in corpore finito, quod caret motu, quærem in finitum, licet corpus sit finitum, quies enim est priuatio, & priuatio non est potentia. vnde dicit Arist. quod, cum stellæ carēt causis motus, quas habent corpora cœlestia, de necessitate habent quietem infinitam, quæ est priuatio motus. Et similiter dicit quod terra debet habere quietē infinitam, quæ est priuatio motus, quia caret agente motum in ea infinitum.

C& ideo dicit quod quies, quæ est in ea, conringit necessario vt sit fortior virtute cœli, qua mouetur, quia motus super ipsam sit etiam motus impossibilis in eo, qđ est quiescens, cum caret causis motus. & hoc manifestum est per se. In Cœlo igitur est priuatio infinita licet sit finitum, cum quies sit priuatio, non virtus, sicut existimauerūt qui dixerunt quod, quies est in eo per virtutem, immo necessario est per priuationem virtutis. & ideo videmus loquentes in hac quæstione quærere, vtrum maneat per se, aut

per dispositionem additam illi, & est permanentium per se: quia permanentia est priuatio motus, & priuatio non accidit ei, nisi quia caret agente motum. & scias quod hæc quæstio est valde bona. & sic consumatus est libellus de substantia orbis.

Hæc duo sequentia capita, ab Abramo de Balmes latinitate donata, quamquam ab hoc tractatu separata esse videntur, cum iam ei finis sit impositus: quia tamen in eadem versantur re, in qua & priora: ideo ipsa Sextum, & Septimum tractatus huius capita constitutimus.

Corpora cœlestia non componi ex materia, & forma. Cap. 6.

Iri philosophantes dubitauerunt de re motoris primi, quando dixerunt q̄ non sit necessarium q̄ ut hic motor, qui non sit in corpore omnino: & istud, quia ipsi dixerunt, quod in cœlis sunt duę virtutes, quarum vna est q̄ sunt æterni, & altera q̄ sint compositi ex materia, & forma, ex quo hæc est dispositio cuiuslibet corporis: sicque concluditur ex hoc i figura tertia quod aliqua corpora æterna sint composita ex materia & forma, & illa sunt corpora cœlestia. Hoc autem est, quia ipsi putauerunt q̄ omne generabile, & corruptibile compositum sit ex materia & forma, & istud non cōuertatur. Et veritas est quod ista propositio cōuertitur: & hoc: quia dictum dicentis omne corpus generabile, & corruptibile est compositum ex materia, & forma, est definitio generabilis, & corruptibilis, definitiones autem cōuertuntur cum

B iij defini-

G definitis suis: Etiam oē compositū ex materia, & forma est alterabile: & omne alterabile est generabile & corruptibile. & cum hoc ita fuerit, omne compositum ex materia, & forma est non æternum: sicque concludetur cœlos non esse compositos ex materia, & forma. Aristo. autem declarauit hanc rem. quia ex quo non est in cœlis transmutatio secundum substantiam, nec alteratio, ex quo non est eis subiectum, neq; contrarium, manifestum est de dispositione eorum q̄ ipsi sunt simplices: simplex autem est æternum necessarium: & q̄ inueniatur ex eis de dispositione materiæ q̄ in eis sit potentia ad vbi tantum, & q̄ propterea ipsi digniores sint nominis subiecti, q̄ nominis materiæ. Et ex eo declaratum fuerat ei q̄ res simplex nō mutat substantiam suam, sequitur q̄ celi sit motor appositus, & hic motor non habeat consistentiam in cœlo. quia, si hoc esset ita, celi non essent simplices, & esset in eis potentia ad receptionem formæ mouentis eos: si autem esset in eis potentia, sequeretur q̄ corrumperentur. & ratiocinatus est super hoc, quia, si in esset eis potentia, esset sua positio, quia iam exiuiscentia actum, hoc est iam fuissent corrupti. quod est falsum possibile: hæc enim est dispositio potentiz, & possibilis trans. igitur ex positione istius sequitur absolum impossibile, videlicet q̄ æternum sit corruptibile. Iam autem declaratum est in libro Priorum q̄ ex falso possibili non sequitur impossibile. q̄n autem verificatum est q̄ in cœlis nō sit potentia, sequitur q̄ sint simplices, & q̄ motor eorum non sit forma in eis secundum q̄ inuenitur formæ in materiis, quia essent generabiles, & corruptibiles: id autem, quod est talis denominationis, est simplex necessarium. Quando autem Aristo. inuenit motum circulare motum i infinitum, incepit perscrutari de motore istius motus infiniti utrum sit possibilis, q̄ si posset esse virtus in corpore, illud corpus esset simplex, vel esset substantia separata ab omni corpore: & vidit q̄ notū sit q̄ ista actio infinita non possit esse ex virtute finita: & quod impossibile sit necessarium vt quicquid sit ex virtute infinita, & denominetur secundum hanc denominationem, quia est i subiecto: quia virtus, quæ est forma in corpore, non denominatur per finitatem, neq; per ipsius priuationem, nisi per subiectum, in quo est, ex quo non contingit ista denominatio qualitati, nisi propter corpus, cui contingit quantitas per se. & vidit q̄, si denominarentur virtutes istæ per priuationem finitatis propter subiectum suum, sequeretur ex hoc q̄ essent ex subiecto infinito in actu, hoc est ex corpore infinito. & iam declaratum est impossibilitas entitatis corporis infiniti, & declaratum est q̄ nō sit virtus, de qua verificetur q̄ sit infinita secundum hunc modum, ex quo non est corpus infinitum: sicq; manifestum est ex hoc q̄ demonstratio de motore abstracto consistit super verificatione q̄ infinitum in actu sit falsum: sicq; relinquitur ei, secundum q̄ cogit diuisio, q̄ dicamus ei forsitan hæc virtus est in corpore finito, siue hoc corpus sit compositum ex materia, & forma, siue sit simplex. Et incepit declarare q̄ non possit esse virtus infinita, quia sit in corpore finito. hæc enim

A enim posuio sibi ipsi contradiceret, hoc est posuio dicens virtus, quæ de nominatur q̄ sit infinita, quia sit in subiecto, & poneretur subiectum illud finitum: & fecit de hoc speciem demonstrationis, in qua dubitaret qui non esset exercitatus in illa, & iam fecit illam eandem in pluribus locis naturalium auscultationum, & hoc in principio Septimi, & Octavi Phisic. & est in qua accipiat propositionem possibilem per se, licet sit impossibilis per accidens, & coniungat illi propositionem, cuius destructionem venatur, & concludit ex hoc impossibile. Et, cum hoc ita sit, ex quo ille iam præmiserat, & declarauerat in libro Priorum q̄ aliquando sequatur conclusio impossibilis ex illa, cuius ambæ præmissæ sunt possibiles, vel altera earum. v. g. quia iam declaratum est q̄ linea, in quantum linea, diuidatur in infinitum, licet sit impossibilis ipsius diuisio per accidens, in quantum est linea in corpore naturali, aqua, vel igne. & ex quo declarata est ei hæc positio, q̄ si poneretur corpus finitum, in quo esset virtus infinita, vt sit gratia exempli corpus cæli, iam esset possibile q̄ poneretur corpus maius corpore cæli, licet sit impossibile per accidens: deinde coniunxit, & posuit rem notam de dispositione istarum virtutum, quæ sunt in corporibus, siue sint virtutes corporum simplicium, vel compositorum, q̄ virtus corporis maioris est maior virtute corporis minoris, ex quo hæc virtutes, quæ sunt in corporibus, denominantur per magnum & parum propter subiecta earum, in quibus sunt, Et ex quo verificata fuerat ei hæc positio, posuit corpus

maius cælo, quod est possibile p̄ se, **D** impossibile per accidens, & cõclufit q̄ huius corporis virt^{us} sit maior virtute corporis minoris, qd̄ est cælus p̄ cām, quā diximus: quæ est p̄ p̄ eē virtutem denominatam per quantitatem ex parte subiecti, ex quo verificata fuerat ei hæc positio, & coniūxerat ei q̄ in corpore finito sit potentia infinita maior virtute infinita, quæ sit in minori. hoc autem est impossibile, i. q̄ infinitum sit maius infinito. Quidā autē sciuit q̄ impossibile non sequatur ex possibili, qd̄ positum fuerat in hoc syllogismo: **E** neq; ex præmissa dicente q̄ virtus, quæ est in corpore maiore, sit maior virtute, quæ est in corpore minoris sciuit q̄ falsitas esset q̄ concludatur ex positione corporis finiti, in quo sit potentia infinita. Et ista est demonstratio vera, in qua non est dubitandum, quia Ari. n̄ declarauit q̄ in corpore finito non sit potētia infinita, non solum in corpore composito ex m̄a & forma, sed et in corpore simplici. & declaratio sua iā nota est de corpore absolute, siue fuerit cõpositū, siue simplex. Et sit hoc notū de corporibus cælestibus, q̄ opa eorum **F** sunt finita, & q̄ ipsa mouentur temporibus finitis, & q̄ quædā eorum sunt velociora aliquibus, & quædā tardiora quibusdā, & q̄ intelliguntur principia, quibus mouēt corpora cælestia p̄ motore propriū eis, hoc ē virtus desideratiua animalis, videretur de dispositione sua q̄ non posset esse virtus naturalis, quia virtus naturalis mouetur ad vbi, & est virtus, ad cuius cōsequitur alteratio, & illa est generabilis, & corruptibilis: & virtutes, quibus mouentur cæli, nō sunt gñabiles neq; corruptibiles **B** iij cum

G cum autem non sint naturales, iam necessario sunt animæ. Et hoc etiam declaratur, quia nobilissimum anima-
torum, quod est corpus cœleste, non potest esse quin sit animatum. Et, quia hæc anima non sequitur alterationem, ex quo fuerat ingenerabilis, & incorruptibilis, ipsa itaque est abstracta in hoc corpore secundum dispositionem, quam dicimus de anima, quod sequatur alterationem, & sit generabilis & corruptibilis. quare, quæ mouetur ex se, non habet motum nisi in quantum est in anima.

H anima, non secundum quod sunt formæ in materiis in corporibus compositis, quatenus generationem præcedit alteratio. & ex quo etiam fuit per se notum quod corpus maius habet virtutem velocioris motus; sequeretur ex positione virtutis infinitæ in corpore finito, quod moueretur velocius quocunque motu, adeo quod moueretur in non tempore, quod est impossibile. Sicque demonstrationes huius speciei, cum ponerentur secundum hunc modum essent demonstrationes veræ: & uero est in eis difficultas, uisi illi, qui ignorauerint id, quod declaratum est ex hoc in libro Priorum. Et ideo nos

Opio Autpace.

inuenimus Autpace, quasi negant eas, & intelligentem ex forma verborum Autpace dubium in hac re. & ideo inueniuntur plures illorum, qui insisterunt libris eius verificantes motus infinitos, qui finirentur in cœlo, quod non sequeretur ex hoc, quod sit hic motor abstractus à materiis. Causa autem huius erroris fuit, quia possibile est apud illos quod in corpore æterno sit res composita ex materia & forma. sicque ex eo est manifestum quod, si sit corpus cœ-

leste, impossibile sit quin sit in eo **K**
virtus desideratiua, qua mouetur ad motorem, qui est finis, & quod sit cum virtute desideratiua intelligens, & quod hæc virtus desideratiua cum suo esse in corpore finito sit finita, etsi esset simplex, prout diximus. Etiam declarauit hoc Aristoteles per alias demonstrationes, de quibus est quod, ex quo declaratum fuerat ei quod hic sit motus ex se, quorum quædam gignunt aliqua ex eis, & sic in infinitum, sicut generatur homo ex hōe, & equus ex equo, & sic de similibus, conclusit quod sit hic mobile primum ex se, quod sit causa, qua sunt hæc moueria mota; quæ sunt infinita: quia hoc est possibile per accidens non esse mobile primum per accidens, quia causæ quæ sunt per se, non est dubium quod ascendunt in causam primam per se, in qua est ultimum, & primum, & sequuntur ex isto primo causæ infinitæ per accidens, in quibus non est primum, neque ultimum. Et ex quo fuit motoris huius moti quod sit ipsum motum ex seipso per se, quod est ex quo est primum, & sic eodem modo impossibile est ipsum esse motum per accidens, sicut est dispositio motorum ex seipsis generabilium, & corruptibilium, ex quo, quicquid mouetur sub cœlo ex se habet motum suum sequentem alterationem, alteratio autem est corpori aut extrinsecus, vel ab intra, sed motum primi moti uero sequitur alteratio, quia extra ipsum non est corpus, nec ipsum est compositum ex materia, & forma potentiali ad substantiam, sed est simplex. & intendimus per simplex quod non sit in eo hyle potentialis, uisi ad ubi solum. Et, cum motus eius sit continuus

Cā erroris Autpace.

Anus, & ipsum sit in se finitum, motum per formam, quæ est in eo, quæ est aia desideratiua, & fuerit corp⁹ celeste aiatum, & o⁹ aiatum mones ad amatum per desiderij existens in eo & o⁹ corpus fuerit finit⁹ virtutis, sicq; est manifestum q⁹, si virtus desiderij esset in hoc corpore, in quantum est, solum esset finit⁹ motionis, & est manifestum q⁹ ipsum acquiesceret continuationem motus p⁹motorem, ad quem finitur motus. Et ex hoc est declaratu⁹ de re huius motus q⁹ ipse sit intellectus abstractus à materia, & q⁹ cæli non mouentur, nisi secundum q⁹ intelligunt ipsum. Si autem imaginaretur aliquod corpus celeste, in quo sit virtus infinita, esset motus totius, & partis idem, & finiretur quicquid est hic de motibus ab illis, & esset vnus motus sine tempore. & hoc est dispositio sermonis Aristot. Et, si essent in corpore stellato stellæ plures ijs, quæ sunt, staret corpus, quia potentia eius est finita supra id, quod mouet. &, si staret motus, non posset primus motor facere acquirere ei continuitatē motus ultra deperditionem, & esset motus eius corruptibilis, si autem corruperetur eius motus, corrumperetur ipsum per quietem, & corrumperetur omnia entia, quorum esse est in motu. I audeatur Deus ille, qui prouidit huic mundo per inuentionem huius corporis mobilis, quod est finiti motus secundum aliquam partem, & infiniti secundum aliquam partem. Ex quo autem motum primum ex se non finitur motus eius, neq; mouetur per accidens, quia motor in eo s⁹ modū agentis est motor s⁹ modum finis, manifestū est q⁹ eius primus motor sit vn⁹, & sim-

plex, & intransmutabilis, quia mouet continuo. & manifestum est q⁹ motum primum sit vnū simplex, ex quo non mouetur per accidens, quia, si ipsum esset compositum ex forma, & materia, esset mobile per accidens. Et, cum hoc ita sit, manifestū est q⁹ sit hic motor primus simplex intransmutabilis, qui est necessario abstractus à materiis. & manifestum est q⁹ hoc sit motus ab illo primum simplex, quod est cælum. & hoc est, cuius declarationem intendebamus. & iam Aristot. declarauit hanc rem. Ex quo, quando fuerit compositum ex duobus oppositis, & inuenitur vnū eorū separatū s⁹ esse, sicut etiam alterum inuenitur separatū secundum esse, exempli gratia, si inueniretur res mota mouens, & ultra inueniretur res mota non mouens, sic manifestum est q⁹ sequatur ex hoc q⁹ inueniat⁹ res mouens non mota, omnino separata secundum esse. verbi gratia, quando inuenitur color compositus ex albedine, & nigredine, vt si diceret⁹ rubeum, & ultra inuenitur nigredo per se, sic est necessarium vt inueniatur albedo per se separata à rubeo. Ac iterum, quia, vt ait Aristot. principij oportet esse, quod præcedat naturaliter id, cuius est principium. quia, si indigeret hoc, non esset prius natura, quia prius natura est quod, quando aufertur, aufert⁹ id, quo est prius, & quando hoc ita fuerit, forma constans in materia non est prior natura, q⁹ materia, sicq; non est verum q⁹ principium sit compositum ex forma, & materia. & iterum omne compositum est in potentia simplex, in nullo autem æterno est potentia vt dissoluatur. Hæc itaq; sunt demonstrationes,

Sermo

Gstrationes, quibus vsus est Arist. fm hanc quantiratem, & sunt ruz, & ve rz, vt cerno. Complaceat sibi Deus in nobis de eo, quod scripsimus in hoc quæsto, quod est nobilissimum quælarum, & maxime in quo errauerunt philosophi. Hoc autem actû est in Marrochia anno. DLX XIII. ad computum inuouatoris legis, id est maumethi.

Quæsitum, quo ostendit, quomodo corpora celestia, cum sint finita, ex possibilibus ex se, acquirant ab alio aternitatem, Cap. 7.

H

X quo declaratum est de re corporû celestiu motoru motu circulari, q̄ eorum motus non defecit, neq; defecturus sit, & declaratum est q̄ omne motû habeat mouens, oportet q̄ mouens hæc corpora sit potentia, vel potentiæ. quarum consentientia non sit in corpore, ex quo sunt impartibiles ad partitionem corporis illarum. Et manifestum fuit quod sunt impartibiles ad partitionem corporum earum, quia virtus corporis minoris earû, & corporis maioris sunt æquales in mobilitate non deficere. Si autem essent partibiles ad partitionem corporis earum, in quo sunt, sequeretur necessario q̄ virtus corporis minoris, vt si dixissem virtutem mouentem orbem minorem, moueret breuiori tempore q̄ virtus mouens orbem stellarum. quia iam est manifestum q̄ virtus partis corporum, quorû virtutes partiuntur ad partitionem eorum, sit minor virtute totius. & hæc demonstratio continet virtutem agentem, & patientem, quæ sunt in

omni corpore, sicut exquisitum est **K** Primo Cæli, & mundi. Et, si res ita se habet, iam omnis virtus in corpore, agens vel patients, est necessatio finita: ex quo virtus totius in eis est maior virtute partis, & virtus maioris eorum est maior virtute minoris. res aut ita est, si in corporibus celestibus sit virtus recipiens, & agens in aliud necessatio est finita. hoc autem sic existente iam possibilis esset fm eorum naturam. Si aut hoc ita esset, tunc esset aliquod æternum possibile corruptionis. iam aut ostensa est huius impossibilitas Primo Cæli, quia, si hoc esset possibile, iam possibile esset q̄ conuerteretur possibile **L** necessarium. & si dixerimus q̄ non haberent possibilitatem corruptionis, iam non haberent virtutes receptorices, nec agentes finitas: quod est impossibile, cum sint corpora finita. cum autem est commonstratum q̄ earum virtutes receptorices, & agentes sunt finitæ, ex eo quod contingit eis de vehementia motus. & eius tarditate, & virtute agentis in aliud ab eis, & eius debilitate. intendo autem per virtutem agentis id, quod est maius in cælo, v.g. in sua calefactione, & per agens minus, sicut est calefactio **M** aliarum stellarum. Et dicimus q̄ virtutes corporeæ recipientes, & agentes, quædam sunt necessario fm naturas suas finitæ, quæ sunt in potentia materiæ primæ, & non est possibile eis q̄ sint infinitæ, hoc est q̄ sint de natura necessarij, neque ex natura sua, neq; ex alio ab eis, vel sine medio, vel mediantibus potentijs alijs inuentis in materia. & hoc est, quia istarum potentiarû agentes hnt contraria, & patientes sunt cōiunctæ formis, quibus sunt contraria, siue fuerint

Ariat ista simplices, sicut sunt quatuor elementa, siue fuerint compositae ex elementis: & quaedam earum sunt, quae sunt finitae secundum naturam suam, sed redditae sunt infinitae, & translatae fuerunt a natura possibilis in naturam necessariam, quia est secundum suam naturam infinitum agens, & necessarium, & sunt potentiae, quae non sunt in corporibus, & istae sunt, quibus non sunt contraria, neque sunt in materia mediantribus formis, quibus sunt contraria. Et, nisi hoc esset, cogeret nos dubium praecedens, & est sermo dicentis quod erit aeternum id, in quo est potentia possibilis non exiens in actum toto tempore. Hoc autem est falsum, quia potentia possibilitatis in hoc loco, quam comprehendit hic intellectus in natura earum, comprehendit eam, postquam ipsam denudauerit a potentia non possibilibus secundum naturam. denudatio autem illarum ab illis est falsa. & potest illius potestas secundum suam naturam est falsa. & hoc, quia semita in se ipsa est quod denudet naturas, quae non fuerint denudatae a se invicem, & scrutaretur consequentia illas naturas esse tales, & iudicaret de eis, secundum quod fuerint denudatae, iudicio quodam. quando autem consideraret eas secundum quod sunt compositae, & secundum conditionis sit quod non separantur, iudicaret de falsitate illius iudicii de eis. Verum quod facit Geometra, ipse. nam quando denudauit superficiem aequalem, & circularem a materia, iudicaret quod utamur eis secundum re indiuisibilem. quando autem Physicus perscrutatus esset hoc, declararet eius falsitatem, ex quo omnia duo corpora, quae tangerentur a corporibus naturalibus, oporteret quod unum tangeret aliud secundum partem diuisibilem. Et similiter, quan-

do perscrutatus fuerit intellectus de virtutibus finitis, quibus non sunt contraria, decerneret earum naturam apud ipsum quod sunt actiones, & passionem sunt finitae: & quando perscrutatus esset de eis, secundum quod non sit possibile eis quod separantur ab infinito agere secundum earum substantiam, fuisset apud ipsum falsum quod sit in eis potentia ad possibilitatem, secundum quod sunt consistentes in rebus non possibilibus, sed necessariis secundum substantiam earum. Et, quando hoc fuerit intellectum secundum hoc, dissolueretur dubium praecedens, & foret verum, quod dicitur Alexander de regiminibus orbium, quod est hoc, scilicet si impossibile esset quod sit corpus infinitum, iam omne corpus esset finitum. & si omne corpus esset finitum, haberet virtutem finitam. ex quo autem coeli sunt corpus finitum, sequitur quod eorum virtus sit finita. si autem esset finita, aliqua die quiesceret. quando autem quiesceret destrueretur. si autem totum hoc esset, iam rediremus, & diceremus quod primorum corporum continuatio esset propter causam primam, & continuatio corporum transmutabilium propter corpora prima consistentia propter primam causam. Et fuisset etiam sermo Avicennae verus, videlicet quod res necessariae sunt duarum partium necessariae ex sua substantia. est autem necessarium ex sua substantia illud, quod dicitur necessariae entitatis secundum suam formam, & quaedam sunt necessariae ex alio ab eis, possibiles ex substantia sua. hoc est dictum secundum considerationem suae substantiae, non quod eis penitus sit possibilitas,

tas,

Sermo

Gras, & hæ sunt, de quibus dicitur quod earum natura conuertatur ex possibili in necessarium apud intellectum, sed non in esse, & impossibile est ipsius translatio ad esse. Ac et animæ corporum cælestium non sunt aliquid ultra virtutes comprehendentes formas spirituales denudatas à materia, & quando intellectus scrutatus fuerit has virtutes, & denudauerit eas à formis spiritualibus, inuenit eas de natura possibili quando autem eas scrutatus esset fm q̃ impossibile est vt denudentur à formis spiritualibus, inueniet eas de natura necessarij fm aliud ab eis. quia, si ipsæ essent necessariæ fm suā substantiam, sicut de eis crediderūt Aldaharij, non essent de natura possibili fm suam substantiam. iam autem constitit demonstratio q̃ sint de natura possibili fm suam substantiam, quando eas intellectus denudauit à natura necessarij secundum suam substantiam, quæ sunt formæ spirituales, quia ipsæ sunt corpora finita, sed nō sunt composita ex forma & materia, fm quod sua forma constitueret in materia. quia talia sūt possibilia ex sua substantia, non necessaria ex alio ab eis. Et fm hoc est dispositio causæ cum causato. & hoc est, quia omne causatum, quando ipsum speculatus fuerit intellectus, iudicabit ipsum esse possibile ex sua substantia. & si esset causatum à causa æterna, esset omnimode necessarium per aliud ab eo. si autem esset causatum à causa possibili, impossi-

bile esset ipsum esse necessarium p̃ aliud ab eo. possibile autem simpliciter est opositum necessario simpliciter, & natura medij inter illa est possibilis ex sua substantia necessaria ex alio ab ea. sic itaq; est iudiciū verum apud intellectum in eius comprehensione harum potentiarum. Et secundum hoc exponetur sermo Prophetæ in Alchorano, quando dicitur, omnis res est corruptibilis præter faciem eius. Et ex eo, quod manifestatum est in hoc sermone, dissoluetur questio Ioannis contra Peripateticos de æternitate mundi. quia ille ait iam ostendit Aristoteles q̃ omne corpus sit finitū, & q̃ cuiusq; finiti virtus sit finita, ergo non verificaret de mundo q̃ sit æternus, quia impossibile est q̃ illud, cui non est virtus infinita, sit virtutis infinitæ, nisi posset esse q̃ posset conuertatur in necessarium. Latuit autem q̃ virtutes finitæ sunt duarum specierum. Virtus, cui ab eius initio est possibile q̃ recipiat necessitatem ab alio ab eo, & non auferatur necessarium, quia possibile est æternum esse necessarium, sicut dixit Aristoteles octauo Physicarum auscultationum. Et virtus, de qua est impossibile q̃ recipiat necessitatem ab alio ab ea, & simili-
liter neq; in particulari, uel in vniuersalibus suis, uel suis generibus.

Dissolutio
q̃onis 10-
anni.

Sermonis de substantia orbis finis.

15

A V E R R O I S

DESTRUCTIO DESTRUCTIONVM

PHILOSOPHIÆ ALGAZELIS.

Calo Calonymos Hebræo interprete:

*Adiunctis multis Disputationibus, ac etiam Dubijs Algazelis, quæ primò apud
Latinos minime reperiebantur.*

PROLOGVS AVERROIS.

B ntentio nostra in hoc sermone est declarare ordinem, & apparentiam opinionum sermonum positòrũ in libro Destructionis Philosophiæ Algazelis, & diminutione plurimorum dictorum eius à gradu veritatis, & demonstrationis.

DISPVATIO I.

De narratione rationum Philosophorum, circa antiquitatem mundi, & earum destructionibus,

A L G A Z E L.

C It Algazel, recitans rationes Philosophorũ de Antiquitate mundi. Sufficit autem nobis narrare ex rationibus eorum id, quod est conueniens animæ. Et dicimus q̃ hic modus rationis est triplex. Primus quidem, est dicunt impossibile est vt proueniat innouatum ab antiquo absoluto. nam, cum posuerimus q̃ ab antiquo non prouenerit mundus ex empti gratia, deinde prouenit, tunc nõ proueniebat antea, quoniã non fuit

ad esse ipsius aliquid inclinans. Et, si esse mundi ab eo fuit possibile possibilitate absoluta, tunc, cum productus fuit, non euadet quin innouatum sit quoddam inclinans, aut nõ. si non fuit quoddam innouatum inclinans, ergo mūdus remāsit in possibilitate absoluta, vt fuerat antea. si vero innouatum fuit inclinans, permutabitur quidem sermo de hoc inclinante. quare nunc inclinauit, & non antea. & sic aut procedet in infinitum, aut deuenietur ad aliquod inclinans, quod nunquam defecit esse inclinans.

A V E R R O E S.

A It Auer. Iste sermo est sermo in supremo gradu gradus topicæ, & non peruenit ad demonstrationem. quoniã propositiones eius sunt generales: & generales sunt proximæ communibus: propositiones vero demonstratiuæ sunt ex per se dictis, & appropriatis. Nam nomen possibilis dicitur æquiuoce de possibili vt plurimum, & possibili vt raro, & possibili equaliter: & non videtur necessitas inclinantis in eis esse eodem modo. possibile enim vt plurimum bene existimatur q̃ inclinetur ex seipso, non autem ex inclinante ab extra in oppositum quidẽ possibile æqualiter. Sic etiam & possibile
litus

Disputatio

Gitas aliqua est in agente, & est possibilitas agendi: & aliqua est in patiente, & est possibilitas recipiendi. Et non videtur necessitas inclinantis esse in eis eodem modo. Nam possibilitas, quæ est in patiente, apparet in ea necessitas inclinantis ab extra. apprehenditur. n. sensu in rebus artificialibus, & multi ex rebus naturalibus. est tñ dubium in rebus naturalibus. nam multæ ex rebus naturalibus est principium mutationis earum ex eis. & ideo existimatur in plurimis earum q̄ motor sit motum: & non est notum per se q̄ oē motum habeat motorem, & q̄ non sit hic res, quæ moueat seipsam. nam hoc totum indiget declaratione: & ideo perscrutati sunt de eo Antiqui. Possibilitas vero, quæ est in agente existimatur in plurimis eius q̄ non indigeat in exitu eius in actum inclinante ab extra. nam permutatio agentis ex non agendo ad agendum existimatur in plurimis eius q̄ non sit mutatio indigens mutare: sicut pmutatio Geometrarum ex non geometrizando ad geometrizando, & permutatio doctis ex non docendo ad docendū.

Hic etiam & mutatio, quæ dicitur indigere mutare, aliqua est, quæ est in substantia, & aliqua in qualitate, & aliqua in quantitate, & aliqua in vbi. Et Antiquum est aliquid dicitur de antiquo ex se, & aliquid de antiquo ex alio apud multos. Vltimus mutationes, aliquæ earum apud aliquos permittuntur de antiquo, ut possibilitas q̄ sit voluntas innouata in antiquo apud Carneos, & possibilitas generationis, & corruptionis in materia apud Antiquos, & tñ est antiqua. Sic et intellecta dicuntur de intellectu, qui est in potentia, & tñ est an-

tiqua apud plurimos eorum. & sūt aliqui eorum, apud quos non permittitur, & præcipue apud quosdam Antiquos eorum, & non apud alios. Similiter & agens aliquid est, quod agit voluntarie, aliquid veto naturaliter: & non est quidē qualitas emanationis actionis possibilis ex eis eadem, s. circa necessitatem inclinantis. Et quis scit an sit hæc diuisio agentium sufficiens: aut inducet demonstrationem ad agens, quod non assimilatur agenti naturaliter, neq; agenti voluntarie, quod nobis apparet. Omnia ista sunt quæ sita magna, & excelsa: & vnumquodq; eorum indiget speculatione separatim, & cum eo, qd dixerint Antiqui de eo. Assumere aut vnum loco multorum quæ sitorum est locus famosus locorum fallentium turpiū: & error in vno horum principiorum est causa erroris maximi circa speculationem de entibus.

A L G A Z E L.

Alga. Dubitatio autem est dupliciter. Primo quidem, ut dicatur eis, quare negatis id: quod dicitur, q̄ mundus fuerit productus voluntate antiqua, quæ determinauerat esse eius, & q̄ procederet priuatio vsque ad finem, ad quem peruenit, & q̄ inciperet esse ab eo, in quo incæpit, & esse antea non fuit de voluntate eius, & ideo non fuit productus: attamen in hora, qua productus fuit, fuit de voluntate eius, voluntate tamen antiqua, & ideo innouatus fuit? Quid ergo prohibet hanc opinionem, & quid eam falsam reddit?

A V E R R O E S.

Alga. Iste sermo est fallax. quoniam cum impossibile sit ei dicere possibilitatem retardationis esse acti actioni id agentis, & delib-

Aberatis actionē ipsam, cum fuerit agenseligens, dixi possibilitatem retardationis eius provenire à voluntate agentis. retardatio autē acti ex voluntate agentis bene possibilis est, sed retardatio eius actioni agēti est impossibilis, & sic retardatio actionis ex deliberatione ad agēdum in agente voluntario. Attamen dubitatio remanet, prout est. nam de necessitate eveniet ei vna duarum rerum, aut q̄ actio agentis non causabit in agente mutationem, ex qua sequitur ut sit ei mutas ab extra, seu q̄ ex mutationibus aliqua ē de substantia mutati absq̄ indigentia mutantis, aut quod reperit aliqua mutatio, quæ bene potest evenire antiquo absque mutante. Nam id, ex quo manuteneretur cōtrouersia hic, sunt duo. quorum Vnū est, q̄ actio agēti sequitur ex ea necessario mutatio, & omne mutatum habet mutantem. Secundum vero, q̄ antiquū non mutatur mutatione aliqua. & hoc totum est difficilis declaratio: nis. Et q̄ non potest se saluate ab eo secta aslaria est ponere agēs primū, seu actionem primam, quoniā impossibile est eis ponere q̄ dispositio agentis circa actum, quod innouat, sit hora actionis dispositio eius hora priuationis actionis. & ibi procul dubio est aliqua dispositio, quæ innouatur, & proportio, quæ nō fuerat: & hæc necessario, seu in agente, seu in patiente, seu in vtroque. Et, cū sic fuerit, tunc illa dispositio, quæ innouatur, cum de necessitate omne innouatum sit ei agēs, erit proculdubio agēs eius, aut aliud agēs. & sic nō erit hoc agēs primū agēs, & non erit sufficiens in agendo ipsū solum, sed cum alio. aut agēs illius

dispositionis, quæ est conditio requisita in agendo, est ipsummet. & non erit hæc actio, quæ posita est, emanata ab eo prima, sed erit actio eius, propter illam dispositionē, quæ requiritur in agente, antequā agat actum. & hoc sequitur necessario, ut vides. Nisi dixerit aliquis abusive, quod sunt aliquæ dispositiones, quæ sunt in agentibus, non indigentes quidem mutare, & hoc profecto est absurdum, nisi apud permittentes q̄ sunt hic aliqua, quæ sunt ex se: & est sermo primorum ex Antiquis, qui negauerunt agēs. & est sermo, cuius falsitas est manifesta ex seipsa. Attamen in hac dubitatione est confusio. nam, cum dicimus voluntatē æternam, & voluntatem innouatā, dicuntur, æquiuoce. & etiam in contrarietate. nam voluntas, quæ nobis apparet, est potentia, in qua est possibilitas agendi vnum duorum oppositorum æqualiter, & possibilitas recipiendi vnum duorum volitorū æqualiter, cum voluntas sit desiderii agentis ad actionem. & cum egerit, deficit desiderium, & peruenit volitum. & hoc quidem desiderium & actio aligatur duobus oppositis æqualiter: sed, cum dicitur, quod hic sit volens vnum duorum oppositorum æternum, auferitur de initio voluntatis propter permutationem naturæ eius à possibilitate ad necessitatem. & cum dicitur voluntas æterna, non auferitur voluntas apud peruenitionem rei volitæ. & cum non fuerit ei principium, non fuit innouata ab eo hora in peruenitione rei volitæ. & non potest innui talis esse, nisi dicatur q̄ demonstratio perducatur ad inuentionem agentis secundū potentiam, q̄ non est, nec

Disputatio

G nec voluntaria, nec naturalis, sed lex appellat eam voluntatem, sicut perducit demonstrationem ad res, quæ existimantur primo aspectu esse opposita, & tamen non sunt opposita, ut dicimus de ente, quod non est infra mundum, nec extra eum.

ALGAEZEL.

A It Alga. respondens pro Philo-
sophis. Si autem dixerit aliquis hoc falsum esse manifesta falsitate: quoniam innouatum habet efficiē-
tē, & causantem, sicut est falsum innouatum esse absq; efficiente, & causante, sicut etiam est falsum esse aliqd
H efficiens cum complemento suarum conditionum, ad hoc ut sit efficiens, & causans, ac fundamentum, adeo qd non remansit ex eis aliquid omnino, deinde retardatur ab eo causatum. sed esse causati apud verificationem causantis cum complemento suarū conditionum est necessarium, & eius tardatio est falsa, sicut est falsum esse innouatum causatum absq; causante. Et ante esse mundi erat volens receptum, & voluntas reperta, & proportio ei⁹ ad volitū reperta, & nō est innouatum volens, nec volūtas, nec fuit innouata voluntati proportio,
I quæ antea nō fuerat. nam totum hoc est mutatio. ergo quomodo innouatum est volitum? & quid prohibuit quin sit innouatum antea? & dispositio innouationis non separata est à dispositione priuationis innouationis in aliqua rerum, nec in aliqua dispositionum, nec hora horarū, nec proportionem proportionum, sed omnia eadem, sicut fuerant antea, & ad huc non fuit esse rei volitæ, remanserunt prout fuerant, & tamen reperitur volitum, ergo non est hoc nisi vltimitas infaniae.

AVERROES.

A It Aner. Hoc est manifestum in vltimitate manifestationis, nisi apud negantem aliquam propositionem posituram superius. sed Alga. se permutauit ab hoc ad exemplum positium. & inuoluit eū eo hanc responsionem Philosophorum. & hoc est, quod dixit.

ALGAEZEL.

A It Alga. Et non est falsitas huius generis in causato, & causante necessario, & per se tantum, sed etiam accidentali positio. nam, si homo dixerit repudiare uxorem, & nō peruenit repudiū, statim non imaginatur qd adhuc perueniet: quoniam posuit sermonem causam iudicij positione, & deliberatiue: & nō intelligitur retardari causatum, nisi dependeat repudiū in aduentu patris, aut in introitu in domū. & non erit statim, sed cum aduentu patris, & in introitu in domum. & super se debet peruentio causati vsq; ad inuentionē eius, quod non inuenitur nūc. & non peruenit res, nisi iam innouata fuerit dispositio, & est ingressus in domum; aut aduentus patris, adeo qd, si voluerit aliquis assumere causatum à loquela circa peruentionem eius, quod non peruenit, non intelligitur, licet ipsemet sit ponens & eligens expresse positionem. & cum hæc positio non fuerit intellecta. & eam non intelligimus, quomodo intelligemus hoc in causatis essentialibus intellectualibus necessariis? In consuetudinibus autem id, quod est in intentione nostra, nō retardatur ab intentione cum præsentia intentionis ad id, nisi propter prohibens. si autem verificabitur intentio, & possit, & auferantur prohibentia, non intelligitur

A intelligitur retardari ei esse intenti. & hoc quidem imaginatur in deliberatione. quoniam deliberatio nō sufficit ad hoc, vt sit actio, sed deliberatio ad scribendum nūquam faciet scripturam, nisi innouetur intentio reperta in homine, cū venerit hora actionis. Si aut fuerit voluntas antiqua. vt est intentio nostra ad actionem, non pōt imaginari retardari intentum, nisi propter prohibēs, nec imaginari præcessionem intentionis, nam non intelligitur intentio in die ad surgendum in mane, nisi per viam deliberationis. Si autem fuerit voluntas antiqua, vt est deliberatio nostra, hoc quidē non sufficit in aduentu deliberati, sed impossibile est absq; in nouatione emanationis intentionis apud inuentionē. & in eo est sermo de mutatione. Iterum remanet dubitatio. quare hāc emanatio, aut intentio, aut electio, aut voluntas (appellata eam vt vis) innouatur nūc, & non antea. & sic aut inuenitur innouatum absq; causa, aut procedet in infinitum. & reuertitur sermo ad id, quod reperitur causans cū complemento suarum conditionū.

C & non remansit aliquid demonstratum tale, & tamen retardatur causatum, & erit absq; dispositione inuoluta: quod est falsum.

AVERROES.

A It. Auer. Hæc exemplificatio est positua de repudio, & existimauit cum ea roborare rationes Philosophorum: ea tamen debilitat. nā secta assaria potest dicere qd, sicut retardatur repudium loquelæ vsq; ad aduentum conditionis, cum fuerit mane, aut aliud, sic retardatur esse mundi in actione Deivsq; ad tempus inuentionis conditionis, a quo de-

pendet. & est hora, qua intendit esse deus. Attamen non est sic in materialib⁹, sicut est in intellectualib⁹, qui autem assimilatur hunc mundum materialem intellectuali, est ex eis, qui sequuntur cortices rerum.

ALGAEZEL.

A It Alga. Non est necesse apud iussum, & non est apud aduentum conditionis retardantis iussui mandantis. quoniam nō erit iussus absq; eo, qd copuletur ei actio mandantis, & non est proportio intellecti ex eo, quod assumitur à natura hac intelligentia à subiecto sibi conuenienti. Deinde dixit Alga. respōdens quidem pro secta Assaria. & responsio est, vt dicatur falsum esse voluntatem antiquam dependere ab innouatione rei, quicquid sit, &c. vsque ad, & inconueniens absolutū non sufficit absq; demonstratione.

AVERROES.

A It Auer. Hic sermo est ex sermonibus nimium rethoricis. & vis eius est qd, cū posuerit aliquis quod, cū sit agens cum omnibus suis conditionibus, impossibile est vt retardetur ei actum, nō euadet quin ponat hoc sciri aut rōne, aut quia ē ex rebus p se notis. si aut rōne, oportet quidē eū, vt eā afferat: & tñ nulla est ibi rō. si vero posuerit hoc tanq̃ per se notū, oportet vt id sciant oēs hoīes disputantes, & alij. & hoc non est verum: quoniam non est de conditione requisita in rebus per se notis, vt sciant eas oēs hoīes: nam hoc non est magis q̃ esse famosum: sicut non est necesse ei, quod est famosū, vt sit per se notū.

ALGAEZEL.

Deinde dixit Alga. tanq̃ respondens pro secta Assaria. Nos autem.

Extra ord. Auer. **C**tem

Disputatio

Gtem de necessitate intellectus scimus q: non imaginatur causans eum cōplemento suarum conditionū absq; causato. & permittere hoc est dominatio ex necessitate intellectus, &c. vsque ad, non sciebat artem suam omnino.

AVERROES.

AIt Auer. Summa huius sermo nis est q: ipsi non ponunt possibilitatem contrarij eius, quod videtur de necessitate impossibilitatis retardationis acti actioni agentis abusive, & absque ratione perducente eos ad hoc, sed posuerunt hoc ex demonstratione, quæ perduxit eos ad innovationem mundi. sicut nō ponunt Philosophi contradictionē necessitatis intellectus sciti cum enumeratione scientiæ, & sciti, eo quod uniuntur in Deo glo. nisi per viam demonstrationis, quam existimauerunt adduxisse eos ad hoc in æterno ipso, & eo magis eum, qui posuit ex Philosophis contradictionem necessitatis eius, q: sciens sit seipsum, & non scit opus suum, cum dixerit in Deo glo. quod non scit, nisi seipsū. **I**Attamen hic sermo, cum inspicitur, est de genere oppositionis corrupti corrupto. nam omne scitum scientia vera, & vniuersali in omnibus entibus, non reperitur demonstratio, quæ contradicat ei. & omne, cui reperitur demonstratio contradicēs, reputatur quidem esse verum, non quod sit verum in rei veritate. Et ideo, si fuerit notum per se vere esse numeratam sciām & scitum in apparenti, & in occulto, nos profecto sententiamus quod non est demonstratio apud Philosophos esse eandem, & in Deo glo. si vero sermo de enumeratione scientiæ, & sciti est

opinio, bene possibile erit de identitate eorum apud Philosophos esse demonstrationem. & similiter, si fuerit per senotum q: non retardatur actum agentis actioni eius, & posuerit cōtrarium huius secta Affaria ex eo, quod apud eos in hoc est demonstratio, nos quidem sciemus sententia incisa quod nō est apud eos in hoc demonstratio. Et hoc quidem, & similia, quando euenerit eis disputatio, reuertitur res ad considerationem creationis convenientis, quæ non firmitur in opinione, & estimatione. quando quidem id imaginatus est ille cum signis, & conditionibus, quibus distinguitur inter veritatem, & estimationem in libris Logicæ: sicut est, cum commoti fuerint duo in vno sermone, & vnus qui dem eorū dicit, q: sit verus, reliquus vero q: non sit verus: non reuertitur iudicium in eo, nisi ad creationē perfectā: quæ quidem discernit verum a nō veru, & ad scientiam verum. & sicut ille, qui apprehendit verum, nō prohibetur ei, quin neget eum negans, sic etiam est in eo, quod est verum apud vnum hominem, nō prohibetur ei, quin neget id negas. Isti autem sermones oēs sunt in vltimitate mollietis, & debilitatis. oportebat tamen eum, vt non inuoluisset hunc suū librum his sermonibus, si fuerat intentio eius in eo loqui cum hominibus priuatis. Et, qm consequētia, quæ adduxit in hac sua disputatione, sūt extranea, & extra disputationem, dixit statim sed nō permittemus cōsequētia huius disputationis. & dicimus eis, quare negatis aduersariis, cum dixerint antiquitatem mundi esse falsam? quoniam inducit ad tenendum reuolu-
tiones

Actiones cœli infinitas numero, & non est numerus vnitatus earum, licet habuerint sextum, quartum, & medium, &c. vsq; ad, & necesse est vobis dicere qd non sit par, nec impar, vt recitabimus postea. Et hæc etiam est questio sophistica. & summa ei⁹ est. quā, quemadmodum vos nō potestis contradicere nostræ rationi, qd mundus sit creatus, & est quia, si esset non creatus, essent reuolutiones non pares, nec impares, sic etiā nos non possumus contradicere sermōni vestro, qd, cum fuerit agens nō deficiens habere conditiones agentis, non retardetur ei actum. & hic quidem sermo finis eius est confirmare dubitationem, & eam cōsiteri: & est vna intentionum sophistarum. Tu autem, qui huic libro incumbis, iam sciisti sermones, quos dixerūt Philosophi circa affirmationem, qd mūdus sit antiquus, cum hac ratione, & sermones, quos dixit secta Astaria in cōtradictione eius. & audi rationes sectæ Astarie circa nouitatem: & audi sermones, quos dixerūt Philosophi in contradictione rationū sectæ Astarie in eo, quod scripsit iste hō.

A L G A Z E L.

C It Algazel. Et dicimus, quare negatis aduersario, cū dixerit antiquitatem mūdi esse falsā? quoniam caufabit reuolutiones orbis infinitas numero, & non est numerus vnitatus earū, licet habuerint sextum, quartum, & medietatem, nam orbis Solis voluitur in anno vno, & orbis Saturni voluit in triginta annis, si reuolutio Saturni erit tertia pars decimæ reuolutionis Solis, & reuolutio Iouis medietas sextæ reuolutionis Solis: nā ipse voluitur in duodecim annis. & sicut non est finis in

numero reuolutionum Saturni, sic non est finis in numero reuolutionum Solis, licet sint tertia pars decimæ, & sic etiam nō est finis in reuolutionibus orbis stellarum, quæ voluntur in triginta sex millibus annorum semel, sicut non est finis in motibus ortus Solis in die, & nocte semel. Si autem aliquis dixerit qd falsitas huius habetur necessario, quæro quomodo recedēt ab hoc sermone? Si vero vixerit, numerus harū reuolutionū aut est par, aut impar? si par, & impar, seu nec par, nec impar. Si quidem dixeritis par, & impar simul, seu nec par, nec impar, tūc habebitur falsitas eius necessario. Si vero dixeritis par, tunc par fiet impar in eodem. & quomodo deterni nauitid, quod est infinitum vnum.

Si vero impar, tunc impar fiet par in eodem. & quomodo terminabitur hoc vnum, quo fit par? & sequitur vobis necessario sermo, qd nō sit nec par, nec impar.

A V E R R O E S.

A It Aver. Summa huius sermonis est, cū imaginati fuerint duo motus habētes reuolutiones inter extremitates vnusquisq; deinde imaginata fuerit pars vnusquisq; eorū inter extremitates alterius temporis, tunc proportio partis ad partem est proportio totius ad totum. Verbi gratia, si fuerit reuolutio Saturni in spatio temporis, quod dicitur annus, tertia pars decimæ partis reuolutionis Solis in eodem spatio, tunc, cū imaginati fuerint omnes reuolutiones Solis ad omnes reuolutiones Saturni, quæ fuerint in eodem tempore, de necessitate quidem erit proculdubio proportio

C. II. om.

Disputatio

Gomnium reuolutionum vnus motus ad oēs reuolutiones alterius motus proportio partis ad partem. Atamen, cū non fuerit inter duos motus vnusquisque eorum est in potentia, i. non hñs principium, nec finem, & fuerit ibi proportio inter partes, quia vnaqueque earum est in actu, tunc nō sequitur de necessitate vt sit proportio totius ad totum proportio partis ad partē, vt posuerunt hōes in rōnibus suis: qm̄ non reperitur proportio inter duas dimensiones, & duas mēsuras.

Huic quæ vniqueq; ponitur infinita, ergo Antiqui, quia posuerunt exempli gratia vniuersum motum solis non hñe principium, nec finem, & sic motum Saturni, non erit quidem proportio inter eos omnino vt sequatur ex hoc, vt summa vniuscuiusque eorum sit finita sicut sequitur in duabus partibus ipsius summae. & hoc est manifestum per se. Hic autē sermo facit opinari qd, cū fuerit proportio partium ad partes proportio multi ad paucum, sicutiam sequitur in genere, vt sit proportio vniuseorum ad alterum proportio multi ad paucum.

Ittamen hoc sequitur, cum fuerint ambæ summae finitæ: cū autē nō fuerit ibi finitas, non est ibi multitudo nec paucitas. & cum ponitur, qd ibi sit proportio multitudinis ad paucitatem, imaginatur qd sequatur ex hoc alia falsitas, & est qd sit infinitum maius infinito: quod quidem est falsū, cum n. accipimus duo infinita in actu, tūc reperitur proportio inter ea: cū autem accipimur ea in potentia, non est ibi proportio. Hæc est responsio huic quæstioni: non autem id, cum quo respondit Alga. pro Philosophis. & cum hoc resoluunt oēs

dubitationes eueniētes eis in hoc capitulo. Et difficillima omnium est illa, quā assueti sunt dicere, s. si fuerint motus in tempore præterito in finiti, non reperitur motus ex eis in tempore præsentis demonstrato, nisi finiti sint antea motus infiniti. & hoc quidē est verum, & concessum apud Philosophos, si positi fuerint motus præcedentes conditio requisita in esse posteriorum. nam, cū oporteat vt reperiaturs vnus, oportet vt reperiantur ante eum causæ infinitæ. & nemo sapientum concedit esse causas infinitas, sicut est possibile hoc apud Daharios: quoniam sequeretur esse causarum absq; causa, & motum absq; motore. sed Philosophi, quia induxit eosdē demonstratio, qd hic sit principium motuum æternum, cuius esse nō habet principium, nec finem, & quod actio eius necesse est vt sit non retardans esse eius, sequitur ergo apud eos vt actio eius non habeat principium, sicut est in esse eius. sin autem, tunc actio eius erit possibilis, non necessaria, & non erit principium primum, ergo sequitur vt actiones agentis, cuius esse nō habet principium, non habeant principium, sicut est dispositio in esse eius. & cū sic fuerit, necesse est vt non sit aliqua suarum operationum primarum conditio requisita in esse secundæ. quoniam vnaqueque earum, non agit per se, & esse vnā ante alteram est per accidens & est possibile, ut apud eos esse infinitum per accidens, non autem per se. immo est necesse vt sit hæc species infiniti necessaria sequens esse principij voluntarij æterni. & hoc non est in imaginationibus moruum succedentium, aut continuorum tū, sed ē in rebus.

in

A in quibus existimatur quod præcedens sit causa subsequētis, ut homo, qui generat hominem, & similia, nā facies hominem demonstratur; mediante alio homine, necesse est deuenire ad agens primū antiquū, cuius esse nō habet principium, nec in faciēdo hominem ab homine, & esse hominem ab alio homine in infinitum est generatio per accidens: anticipatio vero, & postpositio p se, nam sicut agens, cuius esse non hēt principium, nō est principium operationibus suis, quas operatur abq; instrumēto, sic non est principii in strumento, quo operatur operationes suas, quibus non est principium ex operationibus quidem eius, quarum mos est, ut sint cum instrumēto. Et, quia opinati sunt loquētes qd id, quod est per accidēs, sit per se, negauerunt esse eius, & est difficile soluere sermonem eorum: & existimauerūt qd ratio eorum sit necessaria. Attamē hoc est manifestum ex verbis Philosophorum. qm̄ declarauit princeps Philosophorum, & est Aristoteles, q, si motus haberet motū, non esset motus: & si elementum haberet elementum, non reperiretur elementum. Et hic quidem modus infiniti non habet apud eos principium. nec finem, quare non est verum dicere de aliquo eius, qd finiat, neq; qd sit ingrediens ipsum esse in tempore præterito, nec finiet, qm̄ omne, quod finitur, iam inæcepit, & quod non inæcepit, non finietur, & hoc etiam est manifestum ex eo, qd principium, & finis sunt in prædicamento relationis. Quare sequitur ei, qui dicit qd est infinitas in reuolutionibus orbis in futurum, ut non ponatur eis principium. nam oē, quod

habet principium, habet finem: hoc autem non habet finem: ergo non habuit principium. & sic est dispositio in primō, & ultimo, scilicet qd oē habens principium, habet finem: & quod non habet principium nō habet finem: & quod non habet finem, non est cessatio alicui partium eius in rei veritate, nec est principii alicui partium eius in rei veritate: & quod non est principium alicui partium suarum, non habet finem. Et ideo, cum interrogauerunt Loquentes Philosophos, si cessauerint motus, qui sunt ante motum præsentē, responderūt qd non cessauerint nam expositione eorū, qd non est eis principium non habent cessationem. opinio autem Loquentium, qd Philosophi concedunt cessationem eorū, non est vera. quoniam non cessat apud eos, nisi id, quod inæcepit. Igitur declaratum est tibi qd in rationibus, quas recitauit ex Loquentibus de inuouatione mundi, non est sufficientia ad tangendum gradum veritatis, & qd non deneniunt ad gradum demonstrationis: nec rationes, quas recitauit ex Philosophis in hoc libro, perueniunt ad gradus demonstrationis. & hoc est, quod intendimus declarare in hoc libro. Et melius quod potest cum eo responderi interroganti de eo, quod ingressum est ex operibus eius in tempore præterito, ut dicatur qd ingressum est ex operibus suis, sicut ingressum est ex esse eius. ambo enim nō habet principium. Id autem, cum quo respondit Alga. pro Philosophis circa contradictionem rationis, quod sit aliquis motuum orbium velocior alio, & difficultatem in eis, est hoc, quod dicit.

Disputatio

G

A L G A Z E L.

A It Alga. Si autem dicatur locus erroris est, cum dicunt, quod hae reuolutiones sunt collectio unitatum: quia istae non sunt in rerum natura: praeteritum. n. finitum est, futurum vero adhuc non reperitur: collectio autem innuit entia praesentia, & tamen non reperitur aliquid hic. Deinde dixit Algazel, in contradictione huius dicimus quod numerus diuiditur ad par, & impar, & falsum est, ut excludatur numerus ab eis, siue numeratum remaneat, siue deficiat. cum autem posuerimus numerum ex numeris, necesse est credere quod non potest quispiam euadere, quin sit par, aut impar, siue inducamus eum esse, siue non esse. nam licet non reperiatur post esse, non deficit tamen hac propositio, & non mutatur. haec est summa sermonis eius.

A V E R R O E S.

A It Auer. Hic sermo est verus in habente principium, & finem extra animam, seu in anima, scilicet quod sit iudicium intellectus de eo circa par, & impar hora privationis, & hora esse eius. id autem, quod est in potentia, scilicet non habens principium, nec finem non verificatur de eo, nec quod sit par, nec impar, neque quod incipit, neque quod finietur, nec ingrediens in tempus praeteritum, nec in futurum: nam id, quod est in potentia, est tantum id, quod non est. & est id, quod voluerunt Philosophi, cum dixerint quod reuolutiones, quae fuerant in praeteritum, & in futurum non reperiuntur. Dispositio autem huius questionis est, omne, quod denominatur esse collectio determinata, habet principium, & finem, aut denominatur in hoc ex eo, quod habet principium,

& finem extra animam, aut denominatur in hoc ex eo, quod est in anima, non autem extra animam. id autem, quod est ex eo totum in actu, & determinatum in praeteritum in anima, & extra animam, est necessarium aut par, aut impar. quod vero ex eis fuerit collectio non determinata extra animam, non erit quidem determinatum, nisi ex eo, quod est in anima: anima. n. non potest imaginari id, quod non finitur in esse suo, & denominatur hoc modo quod sit par, aut impar: in eo vero quod est extra animam, non denominatur nec par, nec impar. & sic etiam est id, quod fuerit de eo in praeteritum, & ponatur esse in potentia extra animam, scilicet quod non habet principium, nec denominatur quod sit par, nec impar, nisi ponatur in actu, scilicet habens principium, & finem. ergo omnes motus non habentes totum, nec collectionem, scilicet habentes principium, & finem, nisi in eo, quod est in anima, sicut est dispositio in tempore, & motu circulari, necesse est in natura eorum, ut non sit nec par, nec impar, nisi fuerit ex eo, quod est in anima. Causa autem huius erroris est quoniam res, cum fuerit in anima in una denominatione, imaginatur quod sit extra animam in denominatione illa. Et, quoniam nihil est eius, quod fuerat in praeteritum, quod imaginetur in anima, nisi finitum, existimatur quod oportet, quod fuerat in praeteritum, sit sic natura eius extra animam. Et, quoniam id, quod erit eius in futurum, adiuvat imaginatio quod sit infinitum ex eo, quod imaginabitur pars post partem, sicut existimauit Plato, & secta Asfaria quod sit possibile, ut sint reuolutiones orbis in futurum infinitae. Et hoc

A hoc totum est iudicium imaginabile, non demonstratiuum. & ideo fuit magis apprehēdens radicem suam, & magis conseruans positionē suam ille, qui posuit mūdum habere principium, ponendo habere finem, ut fecerant aliqui Loquentium. Sermo autem Alga. postea q̄ nos dicimus eis q̄ non est falsum secundum radices vestras ponere entia præsentiā eadem in esse, diuersā tamen in denominatione, & sunt infinita, & sunt animæ hominū separatæ à corporibus hora mortis, quæ sunt entia non denominata, nec paria, nec imparia. ipsi autem negant quod dī contra hoc scientia necessaria, sicut, cum vos posuistis destructionē dependentiæ voluntatis antiq̄ in nouationi necessariam, est sermo in vltimitate molliuiei. Summa autē eius est, q̄ non debet denegari id, quod dicimus de eo, quod est necessariū apud vos, q̄ nō sit necessarium, postquam vos ponitis res possibiles, quarum impossibilitatem ponit aduersarius esse notā de necessitate intellectus. id est q̄, sicut vos ponitis res possibiles, & aduersarius opinatur quod sint impossibiles, sic ponitis vos res necessarias, & aduersarius ponit eas non esse necessarias. & non potestis in hoc toto adducere differentiam inter duas positiones. Et iam declaratum est in Logicis q̄ huiusmodi est disputatio Rhetorica debilis, aut Sophistica. Attramen responsio in hoc est, vt dicatur q̄ id, quod ponitur notum, necessario est sic in seipso. Quod vero vos ponitis, quod destructio eius sit nota necessario, non est, sicut vos ponitis. & non est via ad habendum differentiam eorum, nisi per virum perfectē natu-

ralitatis, sicut, cum aliquis posuerit aliquem sermonem esse verum, alium vero quod nō sit verus, quod discernere hoc spectat ad virum perfectē naturalitatis scientia inata homini. Ponere autem animas absque materia multas numero est q̄d non notum ex opinionibus Philosophorum. nam causa multitudinis numeralis est materia apud eos: causa vero distinctionis in multitudine numerali est forma. Repetiri autem multa numero, eadem tamen forma absque materia, est quid dubium. nam non cognoscitur, nec distinguitur indiuiduum ab indiuiduo aliquo attributo, nisi per accidens, quoniam reperitur aliud, quod communicat ei in attributo illo: distinguitur tamen indiuiduum ab indiuiduo ex parte materiæ. Etiam impossibilitas repetendi infinitum ei, quod est in actu, est radix nota ex opinionibus Philosophorum, siue sint corpora, siue non sint corpora. & non reperitur aliquis, qui faciat differentiam inter habentem situm, & non habentem situm in hac re, nisi Auicenna tantum: alij vero omnes, non inueni aliquem eorum, qui hoc dicat. & non conuenit radici suarum F radicum: & est ex rebus vanis. nam Philosophi denegant infinitum in actu, seu corpus, seu nō corpus, quoniam sequitur ex eo, quod sit infinitum maius infinito. Auicenna autem intēdit blandiri vulgo in eo, in quo assueti sūt audire de anima. Sed est sermo pauce sufficientiæ, & blanditiæ. nam, si essent infinita in actu, esset pars vt totum, scilicet cum diuisum fuerit infinitum in duas partes. vt bi gra. si linea, aut nume-

Cā multitudinis numeralis, & ipsa mū, distinctio ne vero i multitudinis ipsa tota ma.

E

F

Disputatio

Grus esset infinita in actu ex duobus lateribus, deinde diuiditur in duas partes, tunc esset quilibet partium infinita in actu, & totum est infinitum in actu, ergo totum, & pars, quilibet eorum esse infinitum in actu. & hoc est falsum. & hoc totum sequitur, cum ponitur infinitum in actu, non autem in potentia.

A L G A Z E L.

A It Alga. Si autem dixerit opinionem Platonis esse veram: & est quod anima sit antiqua, & una: diuiditur tamen in corporibus: & cum separatur ab eis, redit ad fontem, & radicem, & sit una. Dicimus quod hoc est magis abominabile, & magis absurdum, & potius credi debet quod sit contradicens necessitati intellectus. Nam nos dicimus quod anima Socratis est alia ab anima Platonis. si enim esset eadem, sequeretur inconueniens necessario. quoniam unusquisque apprehendit animam suam, & bene scit quod non sit anima alterius. si autem esset eadem, essent æquales in scientiis, quæ sunt attributa essentialia animabus, ingredientia quidem cum animabus in omni relatione. si vero dixeritis quod sit una, diuiditur tamen circa alligantiam cum corporibus, dicimus diuidi unum, non habens quidem magnitudinem, mensura aliqua in quantitate mensurabili est falsum de necessitate intellectus. Et quomodo unum fiet duo? immo mille: deinde redit in unum. sed hoc intelligitur de habente magnitudinem, & quantitate: sicut mare diuiditur in lacus, & flumina, & ad id redeunt: id autem, quod non habet quantitate, quomodo diuiditur? Et intentio in hoc toto est declarare quod ipsi non vicerunt aduersarios ex

opinioneeorum de dependentia voluntatis antiquæ in inuolutione, nisi cum rationibus necessitatis inuoluntatis requisiti, quod hoc sit possibile: & quod ipsi non possunt absolui ab eo, qui ratiocinatur necessario cum eis in his rebus contra opinionem eorum, & non potest fugi, & euadi ab eo.

A V E R R O E S.

A It Auerr. Socrates est alius à Platone numero: & tamen ipse, & Plato sunt idem in forma, quæ est anima. si autem esset anima Socratis alia ab anima Platonis numero, sicut Socrates est alius à Platone numero, tunc esset anima Socratis, & anima Platonis due numero, & eadem in forma. & esset animæ anima. & cum necesse fuerit, ut sit anima Socratis, & Platonis eadem in forma, & idem in forma, euenit ei multitudo numeralis, id est diuisio propter materias, tunc, si anima non moritur ad mortem corporis, seu fuerit in ea aliquid huiusmodi, necesse est, cum separatur à corporibus, ut sit una numero. hæc autem scientia non est via adipiscendi eam in hoc loco. Sermo autem, quem fecit in destructione opinionis Platonis, est sophisticus. & summa eius est, quoniam anima Platonis aut est alia ab anima Socratis, aut est eadem: sed illa non est anima Socratis: ergo est alia. Attamen nomen alietatis est æquiuocum. sic etiam & identitatis nomen dicitur tot modis, quibus dicitur alietas. & anima quidem Socratis, & Platonis sunt eadem aliquo modo, & multæ aliquo modo: ac si diceretis sunt eadem ex parte formarum, & multæ ex parte subiecti earum. Cum autem dixit quod non imagnatur

A natur diuisio, nisi in eo, quod habet quantitatem, est sermo falsus in parte. quoniam hoc est verum in eo, quod diuiditur per se, & non est verum in eo, quod diuiditur per accedens: id est quod illud diuiditur per accedens, quia est in diuisibili per se. diuisibile autem per se est corpus. exempli gratia diuisibile per accedens est, ut diuisio albedinis reperiatur in corporibus, cum diuiditur corpus per se: & sic formæ, & animæ diuiduntur per accedens, id est per diuisionem subiecti earum. Anima autem præ cæteris assimilatur luminis, & sicut lumen diuiditur ad diuisionem corporum illuminatorum, deinde fit vnum in ablatione corporum, sic est res in animabus cum corporibus. Et adducere hoc in his demonstrationibus est turpe. nam reputatur de eo, quod non sit homo talis, quod hoc eum lateat: sed voluit cum hoc blandiri hominibus sui temporis: & est remotum à moribus eorum, qui intendunt patefacere veritatem. Et forte iste vir habet excusationem ex tempore, & loco suo, sicut discernitur in libro suo.

C Et, quoniam isti sermones non adiuuant ad veritatem aliquam, dixit & intentum ex hoc toto est declarare quod ipsi non vicerunt aduersarios ex opinione eorum de dependentia voluntatis antiquæ in innoatione, nisi cum rationibus necessitatis innoationis requisiti: & ipsi non possunt absolui ab eo, qui ratiocinatur demonstratiue cum eis in istis rebus contra opinionem eorum, & non potest euadi ab eo. Ego autem dico quod qui ratiocinatus est de eo, quod est notum perfecte quod sit tale aliter quam sit, non reperitur sermo, cum

quo possumus absolui ab eo. Nam **D** omnis sermo declaratur cum rebus notis, quibus æqualiter ambo credunt aduersarii. & cum ratiocinatus est vnus aduersariorum in omni sermone quod sit aliter quam sit, ille, quæ posuit aduersarius, non erit sibi via contradicendi ei, sed talis est extra speciem humanā, & sunt homines, quos debemus corrigere, & castigare. Qui vero ratiocinatus est in per se noto quod non sit per se notum propter errorem ingreditem in eo, hic quidem est ei medela. & est soluere dubitationem illam. Attamen qui non cōcedit per se notum, quia est diminutus in naturalitate, hic quidem non est eum aliquid docendum, nec corrigendum. nam est, sicut ille, qui imponit cæco ut sciat designationē colorum, seu eorum esse.

ALGAZEL.

A It Alga. ratiocinans pro Philosophis. Si autē dixerit hoc conuertitur contra vos: quoniam Dens glo. ante creationem mundi poterat eum creare mensura anni, aut duorum annorum, & non est finis posse eius: & quasi expectauit, & non creauit, deinde creauit, tunc tempus dimissionis aut fuit finitum, aut infinitum. si dixeritis finitum, ergo esse creatoris fuit finitum. si vero in finitum, ergo finita est mensura, in qua sunt possibilitates infinite, & ambo falsa. Dicimus quod mensura, & tempus sunt creata apud nos. & nos declarabimus verificationem responsionis ad hoc, cum loquemur de secunda ratione eorum.

AVERROES.

A It Aver. Plurimi eorum, qui dixerunt innoationem mundi

Disputatio

Gdi, dixerunt in nouationem temporis cum eo. Quare, cum dixit q̄ mēſura dimiſſionis aut eſt finita, aut in finita, eſt ſermo non verus. nam qđ non habet principiū, nō ceſſat, nec finitur: & etiam qm̄ aduerſarius nō conſtititur q̄ ſit dimiſſioni menſura. Quod vero debet dici eis, eſt vtrum ſit poſſibile vt innouatio temporis ſi ex tēmitas eius, quæ eſt eius principiū, longior ab inſtāte, in quo ſumus? aut impoſſibile? Si dixerint impoſſibile, tunc poſuerunt menſuram terminatam, qua maior nō po teſt imaginari ab agente. & hoc eſt

H falſum, & abominabile apud eos. Si vero dixerit q̄ ſit poſſibile vt ſit ex tēmitas eius longior ab inſtāte ex tēmitatis creatæ, dicatur eis, vtrum ſit poſſibile in hac ex tēmitate ſecūda, vt ſit ex tēmitas lōgior ea? Si dixerint ſic, & nō euadent ab hoc, dicatur eis ergo hic eſt poſſibilitas innouationis menſurarum infinitarum numero, & ſequitur vobis, vt ſit ceſſatio earum ſecundum vos in reuolutionibus conditio requiſita in innouatione menſuræ temporalis, quæ eſt ex eis. Si autem dixeritis quòd id, quod eſt infinitum, non

I ceſſat, tunc id, quod ſequit̄ ſecundū vos aduerſario in reuolutionibus, ſequitur vobis in poſſibilitate menſurarum temporū, quæ innouantur. Si autem dixerit q̄ ſit differentia inter ea, qm̄ poſſibilitates illæ infinite quæ ſunt in menſuris, non exierūt in actum, & poſſibilitates reuolutionum infinitarum iam exierunt in actum, dicitur eis q̄ poſſibilitates rebus ſunt ex eis, quæ connectuntur rebus, ſiue ſint præcedentes res ipſas ſiue cum eis, vt tenēt aliqui, & ſunt neceſſario merentes res ipſas. Si

autem falſum eſt reperiri reuolutiones infinitas ante reuolutionem re per tam in inſtāte, tunc erit falſum reperiri poſſibilitatem reuolutionū infinitarum niſi quòd poſſet dicere aliquis quòd tempus eſt terminatum menſura, id eſt tempus mundi: & impoſſibile eſt reperiri tēpus maius eo, & minus eo, vt Philoſophi dicunt de menſura mundi. & ideo iſti ſermones non ſunt demonſtratiui. Quare eſſet magis cautum dicenti mundum eſſe creatum ponere tempus terminatum menſura, & nō ponere poſſibilitatē ante id, quod eſt poſſibile, & ponere etiam magnitudinem finiram. ſed magnitudo hētorum, tempus vero non hētorū.

A L G A Z E L.

A It Alga. recitās de philoſophis in eo, q̄ negarunt aduerſatio, q̄ ſit ex per ſe notis retardari actiōnem antiqui antiquo, aliqua ſpecie rationum in hac propoſitione. Si autem dixerit, quare negaris dimittenti rationes neceſſitatis, & adducēti rationem eiſ ex alijs modis? & c. vſque & non diſcernitur, & cognoscitur res à ſuo ſimili in aliquo.

A V E R R O E S.

A It Aver. Summa eius, quod recitauit ipſe de Philoſophis in hoc capitulo, eſt in adducendo rationē, q̄ impoſſibile ſit reperiri innouatum ab agente æterno ex eo, quòd impoſſibile eſt vt ſit ibi volūtas. Attamen hæc quæſtio eſt eis congrua, cum conceſſerint aduerſario q̄ oppoſita omnia ſunt indria reſpectu ad voluntatem antiquā, tam id, quod fuerit ex eis in tēpore, vt pri⁹, & poſterius, & tā id, quod eſt in qualitate contraria, vt albedo, & nigredo: & ſic priuatio, & eſſe ſunt apud eos

A eos indifferentia respectu ad voluntatem primam. & quoniam concesserunt hanc propositionem aduersario, licet non teneant eam, dixerunt eis qd de natura voluntatis est nō inclinare magis actionem vnius duorum indifferentium præ alio, nisi ex aliquo appropriante. & est causa, q reperitur in vno duorum, quæ non reperitur in alio. sin autem, tunc est vnum duorum indifferentium casu & fortuna. Philosophi autem contentur eis hunc sermonem. nam, si esset voluntas ab æterno, tunc esset possibile fieri innouatum ab antiquo & cum non potuerint Loquentes respondere, coacti sunt ad dicendum quod voluntas antiqua sit attributum, cuius natura sit distinguere rem ab indifferenti absque eo, q sit ibi approprians inclinans actionem vnius duorum indifferentium præ alio: sicut caliditas est attributū cuius natura est calefacere, & scientia est attributum, cuius natura est apprehendere scitum. Attamen eis respondet aduersarius ex Philosophis, hoc est falsum, & non potest imaginari esse eius. quoniam duo indifferentia, quæ apud volentem

C sunt æqualiter, non pēdet actio eius magis in vno quā in alio, nisi in eo sunt differentia, id est in eo, qd est in vno eorum attributum, quod non est in alio. cum vero fuerint æqualia omnibus modis, & non fuerit ibi approprians omnino, tūc voluntas pendeat in eis æqualiter. & cum pendeat in eis æqualiter, & ipsa fuerit cā actionis, non est dependentia actionis in vno eorū magis quā in alio. & tunc aut pendet in duabus actionibus simul, aut nō pēdet neque in vno eorum, & ambo

sunt falsa. In primo autem sermone quasi concederent eis, q oīa sunt similia respectu ad agens primum, & sequit eis vt sit ibi approprians primum. & hoc est falsum. Et, quia respondent q voluntas sit attributum, cuius natura est discernere, & cognoscere simile à simili, in eo q est simile, contradixerunt eis, q hoc non intelligitur, nec est quid intellectuale de voluntate, & quasi negauerūt eis ra dicem, quā iam cōcesserunt. Hęc est summa huius capituli, & est permutatio sermonis à questione prima ad sermonem de voluntate: permutatio autem est operatio sophistica. **E**

ALGAEZEL.

A It Algæ. respondens pro Loquentibus circa affirmationē voluntatis. Dubitatio autem est dupliciter, Primo quidem, cum dixerint hoc, non potest imaginari: nā an scitis hoc de necessitate, aut speculatione, aut impossibile est rationari aliquid eorū, vsq; ad affirmare attributum, cuius natura est appropriare rem suo indifferenti?

AVERROES.

A It Auer. Ista disputatio includitur in duabus rebus. Prima **F** est, quia ipse concedit, q voluntas, q apparet nobis, non est verum de ea dicere quod distinguat rem à simili, in eo quod est simile. & ratio intellectualis iam cogit, vt sit attributum tale in agente primo. & id, quo existimatur impossibile esse attributum tale, est, sicut existimatur q nō est hicens, nec infra mundum, nec extra. Et secundum hoc voluntas attributa ipsi Deo glorioso, & voluntas hominis erit dictæ æquiuoce, sicut est in nomine scientiæ, & aliis attributis,

Disputatio

Gtributis, quorum esse in æterno, nō est prout est in innouato, appellam^r tamen eam voluntatem in lege. Attamen apparet q^d finis gradus huius disputationis est topicus. quoniam demonstratio, quæ inducit ad affirmandum attributum tale in hac re, scilicet q^d appropriet simile in esse à non simili, est positio volitorum similium, & tamen non sunt similia: immo etiam sunt opposita, postquam omnia opposita reuertuntur ad esse, & priuationem, quæ sunt in ultimitate oppositionis, quæ est repugnans similitudini. & positio eorum, q^d res in quibus pendet voluntas, sint similes, est positio falsa: & sermo erit de hoc postea. Si autem dixerint, nos autem diximus q^d sunt similia respectu ad volens, postquam fuerit remotum ab intentionibus: intentiones enim sunt, quæ appropriant rem magis vni actioni, quā alteri: dicimus q^d intentiones, quæ sunt ex eis, quibus perficitur substantia volentis, vt intentio nostra, quæ pendet volūtas nostra in rebus, sunt falsæ de Deo, quoniam voluntas talis est desiderium rei ad perfectionem apud diminutionem repectam

In substantia volentis. intentiones vero, quæ sunt in substantia voliti, non ex eo q^d aliquid voliti peruenit volenti, quod non fuerat in eo, sed hoc pertinet volito tantum, vt exitus rei à priuatione ad esse, non est dubium q^d esse est melius sibi, quā priuatio, i. rei exeunti. & hæc est dispositio voluntatis primæ cum entibus, quoniam ipsa eligit semper eis melius duorum oppositorum: & hoc essentialiter, & primo. & hæc est vna specierum disputationis, quas includit hic sermo. Secunda vero est quia ipse non concedit hoc attributum voluntatis, quæ est in apparentia nobis, & conatus est affirmare q^d reperitur in nobis in rebus similibus voluntas, quæ eligit rem præ simili. & adduxit ad hoc exemplum, vt si ponantur ante aliquem duo dactyli similes omnimode, & considerat q^d impossibile est eos simul capere, & considerat q^d non imaginetur apud eum inclinans ad aliquem eorum, & ipse proculdubio eliget vñ eorum in capiendo. Quod quidem est sophisticum. Nam, cum posuerit aliquod tale, & posuerit volentē quem induxit necessitas ad comedēdum dactylum, seu ad capiendum, tunc capio quidem vnus duorum dactylorum in hac dispositione nō est distinguere simile à simili, sed est tenere simile loco similis: & quemcunque eorum accepit, peruenit ei volitum, & erit adimpletius intentio: & voluntas sua erit pendens in electione captionis vnus eorum, potiusquam in dimissione absoluta, non autem in captionē vnus eorum, & electione eius, potiusquā in dimissione alterius, scilicet cum ponantur intentiones in eis æquales, quoniam ipse non eligit accipere vñ eorum, quodcumq^{ue} sit, & inclinatur eū ad relinquendum aliud. & hoc est manifestum per se. nam electio vnus eorum præ alio est inclinatio vnus eorum præ alio, & impossibile est vt inclinet ad vnum duorum similium præ alio, in eo q^d est simile. si autem fuerint in esse suo, in eo q^d sunt duo indiuidua, non sunt similia: nam omnia dno indiuidua, differunt vnum eorum ab alio aliquo attributo, appropriato ei. ergo, si posuerimus voluntatē pendere in aliqua re appropriata

A priata alicui eorum, tunc imaginatur esse voluntas in aliquo eorum ꝑ alio, propter differentiam repertam in eis, igitur non erit pendens voluntas in duobus similibus, in eo quod sunt similia. Hæc est dispositio rei, quam narrauit de primo modo dubitationis. Deinde recitauit Alga. secundum modum dubitationis in eo, quod dixerit non reperiri attributum, quod distinguet vnum similitum ab alio, & dixit.

A L G A Z E L.

A It Alga. Et modus Secundus dubitationis est, quia nos dicimus, vos autem in opinione vestra estis indigentes appropriatione rei præ simili. quoniam mundus est à causa sua causante eum in dispositione propria cum assimilatione differentiarum eius: & quare appropriatur aliquibus modis? & falsitas differentiarum rei à simili in intellectu aut in necessitate naturaliter, aut coactè non differt, &c. vsque ad, fuit autem affirmatio situs in eo, potius quam mutatio situs. & hoc est, quod non potest euadi ab eo.

A V E R R O E S.

C **A** It Auer. Prouenit ex hoc sermone quod oportet de necessitate Philosophos confiteri quod sit hic aliquod attributum agenti mundum, approprians rem præ simili. nam ipsi tenent quod mundus potest esse maior quam est, aut minor. & cum sic fuerit, sunt similes circa esse eius. Si autem dixerint Philosophi quod mundus possibile est ut sit in figura sibi propria, & quantitate corporum appropriatorum, & numero appropriato, & quod hæc assimilatio non imaginatur, nisi in tempore inuolutionis, & quod non sit ibi hora, in qua fuit

innouatio mundi dignior alia, dicitur eis quod iam possibile fuerat eis respondere huic quod creatio mundi fuit in hora digniori, sed appropinquatur eis duo similia, inter quæ impossibile est Philosophis ponere differentiam: quorum vnum est appropriatio partis motus, qui est in orbibus: secundum vero appropriatio loci polorum orbium, quoniam omnia duo puncta opposita, quæ posuerimus in linea protracta ab vno eorum ad aliud, transiens per centrum sphaeræ, possunt esse poli. appropriatio autem duorum punctorum præ cæteris punctis, quæ possunt esse poli eiusdem sphaeræ præ cæteris punctis, quæ sunt in illa sphaera, non erit, nisi ex attributo appropriante vnum duorum similitum. Si vero dixerint quod non est verum ut omnis locus sphaeræ possit esse locus polorum, dicitur eis, sequitur vobis secundum hanc radicem quod non erit similitum partium: & iam vos dixistis in multis locis quod est simplex, & propter hoc fuit ei figura simplex, & est rotunda. Vterius, si posuerint quod sint ibi loca non similia, dicet eis quomodo sunt dissimiles naturaliter? an ex eo quod sunt corpus, aut ex eo quod sunt corpus celeste? & non potest esse priuatio similitudinis his duobus modis. Dixit & cum sic fuerit, tunc stat apud eos, dicere quod horæ in inuolutione mundi sunt similes, sic bene stat aduersario dicere quod omnes partes orbis sunt æquales, ut sint poli. & non videtur quod hoc appropriatur eis in vno situ præ alio, nec in vno loco præ alio. & hæc est declaratio huius questionis, & est rhetorica: nam multa, quæ apparent demonstratiue esse necessaria, sunt primo

Disputatio

G primo aspectu possibilis. Attamen
ne corpore mundi
quamplu
nna.
responsio apud Philosophos est q
ipso opinatur fuisse apud eos demō
strationem, q mundus sit composi
tus ex quinque corporibus, corpore
quidem neq; graui, neq; leui, & est
corpus celeste rotundum, quod mo
uetur circulariter, & quatuor corpo
ribus: quorum duo sunt sicut extre
ma: nam vnum est graue absolute,
& est terra, quæ est centrum corpo
ris circularis, & alterum est leue ab
solute, & est ignis, qui est in concavi
tate orbis circularis: & id, quod seq
rur tetram, & est aqua, est graue in
comparatione ad aerem, & leue qui
den: in comparatione ad terram: &
associatur aquæ aër, & est leuis in cō
paratione ad aquam, & grauis in cō
paratione ad ignem. Et causa q ter
ræ sit grauitas absolute, est quia est
i vltimitate remotionis à motu cir
culari: & ideo fuit centrum fixum.
Et causa leuitatis ignis absolute est,
quia est i vltimitate appropinquatio
nis motui circulari, & corpora, quæ
sunt inter ea, reperiunt eis vtrunq;
simul. scilicet grauitas & leuitas, quia sunt
in medio inter duo extrema. scilicet locū
lōgiorem, & locum propinquiore.
I & nisi esset corpus circularē, nō eēt
ibi nec graue, nec leue naturaliter,
ecursum, nec decursum naturaliter,
nec absolute quidem, nec respectiue,
nec essent diuersa naturaliter, adeo q
terra, exempli gratia, de natura eius
est vt moueatur ad locum appropriatum,
& ignis de natura eius etiam est vt
moueatur ad alium locū, & sic quod est
inter ea ex corporibus, & mūdus est
finitus ex parte corporis circularis. corpus
enim circularē est finitum ex se, & natura
sua ex eo, qd circuit superficies vna

circularis: corpora vero rectum **K**
dimensionum nō sunt finita ex se;
cum possit esse in eis additio, & di
minutio. sunt tamē finita; quia sunt
in medio corporis, cui impossibilis
est additio. & diminutio: & ideo est
finitum ex se, & propter hoc impos
sibile est vt sit corpus circumens mun
dum, nisi circularē. fin autem, sequo
retur vt corpora aut finiantur ad al
ia corpora, & procedat in infinitū,
aut finiantur in vacuum. & iam de
clarata est impossibilitas amborum
simul. Qui autem imaginatus fuerit **L**
hoc, sciet q omnis mundus, qui pon
itur, impossibile est vt sit, nisi ex
istis corporibus, & q corpora aut e
runt circularia, & erunt non grauia
nec leuia, aut recta, & erunt grauia
aut leuia, si ignis, aut terra, aut quod
est inter ea, & q ista nō sunt, nisi cir
cularia, aut in continente circulari:
quoniam omne corpus aut mouetur
à medio, aut ad medium, aut circa
medium: & q in motibus corpo
rum celestium est dextrum, & fini
strum, & cōmiscens corpora qua
tuor, & fiunt ex eis omnes generatio
nes contrariæ: & q ista quatuor cor
pora contraria non deficiunt eis q
pter motus illos in generatione con
tinua, & corruptione continua, i in
partibus suis. quoniam, si deficeret
aliquis horum motuum, tunc cor
rumperetur hæc ordinatio, & pro
portio. nam manifestum est q hæc
ordinatio necesse est vt sit cōsequēs
numerus repertum in istis moti
bus. si enim esset magis, aut minus,
peruerteretur hæc ordinatio, aut est
alia ordinatio, & numerus horum
motuum aut est de necessitate ad ef
secius, quod est hic, aut ad bene eē.

Et hoc totum non expectes hic
declara-

Si defice
ret aliquis
celestiū
motuum
corrūpere
tur hæc or
dinatio &
oportet
lib. de
suba orb
ca: 4. vnde
opposit. 12.
Met. 4. r.
Vide eōd.
Zim.

A declarari demonstratiue. si autem fueris ex hominibus demonstratio nis, speculate de his in locis suis. & audi hic sermones, qui sunt magis sufficientes sermonibus istorum: & si non fecerint te adipisci veritatem facient tamen te adipisci dominiū cogitationis: quæ mouebit te ad habendum veritatem in speculando in scientiis. Nam considera quod quilibet orbis orbium celestium est viuens: quoniam sunt habentes corpora determinatæ mēsuræ, & figuræ, & mouentur ex se ex partibus determinatis, non ex quacunque sit & omne, quod est tale, est viuēs necessario. si nos, cum videmus corpus determinatæ quantitatis, & qualitatis moueri in loco ex se à parte determinata, non propter aliquid ab extra, nec ex quacunque parte ex partibus, & mouetur simul ad duas partes oppositas, sententiamus decessiue quod sit viuens. Diximus autem non propter aliquid ab extra, quoniam ferrum mouetur ad magnetem, cum occurrat ei magnes ab extra, ac etiam quia mouetur ad eā à qualibet parte partium. Et, cum verificatū fuerit hoc, ergo corpora celestia habent loca quæ sunt poli naturaliter: & impossibile est ut sint poli præter illa loca, sicut animalia, quæ sunt hic, habent membra propria in locis propriis corporis, & in eorum operationibus propriis, & impossibile est ut sint in aliis locis eorum, sicut membra motus, quæ sunt in locis determinatis animalis. poli autem sunt in animali circulari in gradu horum membrorum. scilicet sunt membra motuum. Et nulla est differtētia in hoc inter animalia rotundi corporis, & non rotundi, nisi quod ista membra dif-

ferunt in animali non rotundo figura, & potentia, & in animali rotundo differunt potentia tantum: quare existimatur in eis primo aspectu quod non differant, & quod possibile sit ut sint poli in orbe, quæcunque puncta fuerint. Et quemadmodum, si aliquis dixerit quod hic motus in hac specie animalis, id est quæ est hic, possibile est ut sit in quocunque loco eius, & quod sit in loco, ubi est in alia specie animalium, est detidendum: quoniam datum est omni animali motū fieri in locis convenientibus naturæ illius animalis, aut in loco tali, & in alio non potest fieri motus illius animalis: sic est dispositio in diuersitate corporum celestium in locis polorum ex eis, nam corpora celestia non sunt eadem specie, plura vero numero, sed sunt plura specie, ut indiuidua animalium diuersorum, licet non reperiatur illius speciei nisi vnum indiuiduum tantum. Et hæc eadem responsio est, quæ dicitur in responsione, quare cæli mouentur ad partes diuersas nam ex eo, quod sunt animalia, necesse est ut moueantur ex partibus determinatis, sicut et in dextro, & sinistro, & ante, & retro quæ sunt partes determinatæ in motu animalis, nisi quod sunt diuersa in animalibus diuersis figura, & potentia, & sunt diuersa in corporibus celestibus potentia. & ideo posuit Aristoteles quod in cælo sit dextrum, & sinistrum ante, & retro, & sursum, & deorsum. Diuersitas autem corporum celestium in partibus motuū est, quia differunt specie: & est quid propriū eis, scilicet differant species eorum propter diuersitatem partium motuū eorum. † Et considera corpus celeste primum eē vnum animal, cui

Corpa celestia non sunt eadē spē. Idem lib. de cælo. oro. ca. 5. vide op. 2. c. 4. v. & 1. c. 6. Vide cōs. Zam.

† Corp⁹ qd celeste est vñū aīal. vī de c. d. sp. 3. & 2. c. 4. 2. 7. lib. 7. 4.

determi-

Disputatio

G determinauit naturā suā seu ad necessitatem, seu ad bene esse, vt moueatur secundum omnes partes suas vno motu ab oriente in occidentem: alij vero orbis, determinauit naturā eorum, vt moueantur contra hunc motum. & pars orbis totius, quā determinauit natura, est melior omnibus partibus, cū hic orbis fuerit melior oīb⁹ orbibus, & totis melius mobilibus oportet, vt sit ei pars melior. Et hoc eorum declarātū est hic modo rhetoricorū: in locis autē propriis declaratum est demonstratiue. si ergo dilexeris esse ex hominibus demonstrationis, perquire ea in loco proprio. Et, cū scieris hoc, non erit tibi difficile debilitare rationes quibus ratiocinatus est Alga. cū fuerint duo mot⁹ diuersi similes in cōparatione ad quemlibet orbem orbium cōlestium, & in cōparatione ad id, quod est hic. quoniam apparet primo aspectu q^d motus orientalis possit esse alijs prāter orbem primum, & q^d motus occidentalis possit esse ei. & hoc (vt diximus) est, vt si quis imaginatus fuerit q^d pars motus in Cancro sit pars motus in homine. & non euenit hæc existimatio de Cancro. & homine propter diuersitatem figurā in eis: euenit vero orbibus cōlestibus, quia sunt cōcordes in figura. & qui cōsiderauerit in aliquo facto factorum, non declarabit ei scientia eius, nisi cū declarata fuerit ei scientia intenta in illo facto, & finis intentus in eo. & cum non scierit omnino sciētiam ei⁹, possibile erit vt existimet q^d possit reperiri hoc factū, licet sit in quacunque figura fuerit, & in quacūq^{ue} quantitate, & quocunque situ partium, & in quacunque cōpositio-

ne. hoc idem euenit Loquentibus, & de corpore cōlesti. Et omnia ista sunt cogitationes primo aspectu, & sicut qui opinatus fuerit hoc in factis, ignorat facta, & factorē, sed habet in eis opiniones non veras, sic ēt est dispositio in creatis. Et aduerte huic radici, & non accelere in iudicādo creaturas Dei glo. primo aspectu, & etis ex eis, de quibus dicitur, tu es prope os eorum, & longe ab interioribus. Illuminet Deus glo. oculos nostros lumine scientiæ suæ, & auferat a nobis velamina ignorantiz: nam ipse est tribuens scientias: & noticia operationum propriarū. **L** corporum cōlestium est noticia facientis ea, quem inspexit Abraam, requiescat in pace, cum dixerit faciens cēlum, & terram: & nos transferamus ad sermones Algazelis in motibus.

A L G A Z E L.

A It Alga. Secundum vero cōsequens cōsideratur ex parte diuersitatis motuum orbium: alij qui quidem ex oriente in occidentem, & aliqui e contra, &c. vsque ad possibile est aduersario afferre rationes diuersitatis in rebus, & dispōnibus. **M**

A V E R R O E S.

A It Auer. Non latet autē te Rhetorica in hoc sermone, ex eo, quod præcelsit, ac etiam eius respōsio, & q^d hoc totum est eius, qui nō intelligit naturas illas excelsas, & operationes nobiles, quæ fiunt ex eis & assimilāt scientiam Dei glo. scientiæ hominis ignorantis. Et, cum dixit, si autem dixerint duæ partes oppositæ sunt contrariæ, & quomodo sient æquales, dicimus q^d hoc est, sicut id, quod dicitur, q^d ante, & post in inuentione mundi sunt contraria, &

Aria, & quomodo ponit assimilationem eorum. Id autem, quod existimauerunt, quod sit notum esse similitudinem horarum diuersarum in comparatione ad possibilitatem essendi, & ad omne congruum, quod imaginatur positio eius in esse, & sic etiam est nota æqualitas dispositionum, & situum, & locorum, & partium in comparatione ad congruum ei, illud est sermo manifesti erroris esse, nam, si concessum fuerit quod possibilitas esse hominis, & priuationis sit æqualiter in materia, ex qua cau-

Batus est homo, & quod hoc sit ratio ad probandum quod sit inclinans faciens esse, & non priuationem, tunc non est possibile imaginari quod possibilitas videndi, & non videndi ipsius oculi sit æqualiter. nam nemo potest ponere quod partes oppositæ sint æquales, sed debet ponere quod recipiens ea est indifferens, & sequuntur ex eis operationes indifferentes. & sic ante, & post, quæ sunt similia, ex eo quod hoc est ante, hoc vero post, possibile est tamen ut ponatur quod sint similia circa receptionem esse. At tamen hoc totum non est verum. nam quod

Cin est oppositis, essentialiter est, ut recipiētia eorum sint diuersa: quod autem recipiens actionem contrarium sit vnum in vna hora hoc est impossibile. Philosophi autem non tenent possibilitatem esse rei, & priuationis æqualiter in vna hora. sed tempus possibilitatis esse est aliud a tempore priuationis, & hora apud eos est conditio requisita in innouatione eius, quod innouatur, & in corruptione eius, quod corrumpitur. Si autem esset tempus possibilitatis esse rei, & tempus priuationis idem, id est in materia rei propinqua

erit esse eius corruptio possibilitatis D priuationis eius, & erit possibilitas esse, & priuationis ex parte agentis: non autem ex parte recipientis. Et ideo, qui conatus est ex hac via affirmare agens est sermo sufficiens, tamen est rhetoricus, & topicus, non demonstratiuus: licet existimatum fuerit in Alfarabio, & Auicenna quod ipsi processerint hac via ad probandum quod omnis actio habeat agens. & est via, qua non processerunt Antiqui: & profecto secuti sunt isti duo viri in hoc Loquentes nostræ gentis. At tamen quo ad innouationem totius apud tenentem innouationem eius non imaginatur quidē in eo antecedens, nec subsequens. quoniam antecedens, & subsequens in horis imaginatur in comparatione ad instans præsens: & cum non fuerat ante creationem mundi apud eostē pus, quomodo imaginatur ut præcedat instans ipsum, in quo creatus est mundus? & non potest demonstrari hora in creatione mundi: quoniam niam antea aut non fuerat tempus, aut fuerat tempus infinitum: & ambobus modis non demonstratur ei hora propria, in qua pendeat voluntas. & ideo hic liber nomen propriū sibi congruum præ cæteris est Destructio simpliciter, non destructio philosophandi. nam quod facit adipisci incumbentem ei est destruere, & deuastare sententias. Et, cum dixit si autem fuerint ei possibiles rationes diuersitatis cum similitudine, conueniunt aduersario rationes diuersitatis in rebus, & dispositionibus, id est si verificatum fuerit Philosophis ponere diuersitatem in partibus motuum, verificatur etiam aduersario ponere diuersitatem in tempore

Extra ord. Auct. D bus

Disputatio

G bus cum credulitate similitudinis in eis. Attamen hæc est contradictio secundum sermonem dicentis, non secundum rem ipsam, cum conceditur proportio inter partes oppositas, & tempora diuersa. & huic contra dicit proportio in hac mutatione temporum, & partium. & aduersario est ponere æqualitatem inter eos in ratione diuersitatis, aut ratione similitudinis, quare omnia ista sunt sermones topici.

A L G A Z E L.

A It Alga. Dubitatio autem Secunda pro radice rationis eorum est vt dicatur, vos negatis emanationem prouenientem ab antiquo, & tamen impossibile est vobis absque cōfessione eius. Nam in mūdo sunt innouationes, & habent causas. si autem innouationes illæ processerint ad alias innouatiōes, & sic in infinitum, est falsum. & hoc non est id, quod cogiter aliquis intelligens. Si autem hoc eēt possibile, eritis absque necessitate concedendi agens, & affirmare necessarium in esse, quod est sustentaculum innouationum possibile. & cum innouationes habuerint extremitatem, ad quam deueniat processus earū, tunc illa extremitas erit antiquum ipsum. ergo non euadet secundum radicem vestram, quin permittam^r emanationem innouati ab æterno.

A V E R R O E S.

A It Auer. Si vellent Philosophi ponere ens antiquum in esse propter ens, quod innouatur, hoc modo inferendo rationem, scilicet si possuissent q̄ innouatum, i eo q̄ est innouatum, emanat ab æterno, tunc esset eis refugium exonerandi se à dubitatione in hac disputatione.

Sed debes scire q̄ Philosophi permittunt esse innouatum ab innouato I infinitum per accidens, cum fuerit hoc reiteratum in materia comprehensa finita: vt q̄ sit corruptio corrupti in eis conditio requisita in esse secundi tantum. ver. g. quoniam est necesse apud eos vt homo ab homine generetur, cum conditione, q̄ corruptatur homo præcedens, ita q̄ sit materia, ex qua generetur tertius. verbi gratia q̄ imaginentur duo homines, quorum primus fecit secundum ex materia hominis corrupti: & cum fuerit homo secundus, ipsemet homo primus corrumpit^r, & facit homo secundus ex materia eius hominem tertium, iterum corrumpitur homo secundus, & facit ex materia eius homo tertius hominem quartum. Nam potest imaginari in duabus materiis posse fieri actionem in infinitum, absq; eo q̄ sequatur inde falsitas. & hoc tantū, quantum remanet agens. & cū hoc agens non fuerit ei principium, nec finis in esse suo, tunc hæc actio non habebit principium in esse suo, nec finem, vt declaratum est superius.

Et sic accidit imaginari in eis in tempore præterito, scū præcesserit hominem homo, qui eum fecerit, & hō corruptus, & ante hominem illum homo, qui eum fecerit, & homo corruptus. nam omne tale, cum sustentatur in agente antiquo, tunc est in natura cituli, in quo impossibile est esse quid totum. Si vero fuerit homo ab homine ex materiis infinitis, & possibile est vt addatur ad ditionem infinitam, tūc est falsum: quoniam esset possibile reperiri materiam infinitam, & reperiretur quiddam totum, quod nō finiretur quoniam.

- A** niam, si reperiretur totum finitum additum additione infinita, absque eo, quod corrumpatur aliquid eius, tunc erit possibile, ut reperiatnr totum, quod non finitur: & hoc est, quod iam probauit Aristoteles in libro Physicorum. ergo modus, quo probauerunt Antiqui ens antiquum, quod non moueatur omnino, non est ex parte eius se innouatorum ab eo, in eo quod sunt innouata, sed in eo quod sunt antiqua in genere. Et conueniens apud eos est, quod hic processus in infinitum sequatur ab ente agente antiquo: quoniam innouatum necesse est ut sequatur per se à causa innouata. Sed
- B** modus, quo posuerunt Antiqui, quod ad esse ens æternum vnum numero, absque eo, quod recipiat aliquam speciem mutationis, sed duo modi: quorum vnus est, quoniam inueniunt hoc esse circulare antiquum; inueniunt enim generationem hominis, qui reperitur nunc, esse corruptionem præcedentis, & generationem huius corruptionem præcedentis, & sic corruptionem eius, quod corrumpitur ex eis, inueniunt esse generationem subsequens: & intulerunt de necessitate quod hæc mutatio antiqua sit à motore antiquo, & moto antiquo, non mutabili ex se, sed quod mutatur tantum in loco secundum partes, scilicet appropinquando quibusdam generatis, & distando. & hoc erit causa corruptionis corrupti ex eis, & generationis generati: & illud est corpus celeste. & hoc quidem corpus est ens, non mutabile: & ipsum est causa innouationum ex parte operationum suarum, quæ sunt; & ipsum, ex parte continuationis harum operationum, ei non habens principium, nec finem,
- est ex causa non habente principium, nec finem. Secundus autem modus, quo posuerunt ens antiquum, non corporeum omnino, nec habens materiam, est, quia inueniunt omnia genera motuum deuenire ad motum in loco, & inueniunt motum in loco deuenire ad mobile ex se à motore primo, non moto omnino, nec per se, nec per accidens: sin autem, reperirentur motores, qui mouentur, simul infiniti: & hoc est falsum. Et oportet ut hic primus motor sit æternus: sin autem, non esset primus. Et, cum sic fuerit, tunc omnis motor in esse denegit ad hunc motorem per se, non autem per accidens: & est id, quod reperitur cum omni moto in hora, quæ mouetur. Esse autem mobile ante motorem, ut hominem generari ab homine, hoc est per accidens, non per se. Motor autem, qui requiritur in homine à principio generationis eius ad finem esse eius est hic motor. & sic esse huius motoris requiritur in esse omnium entium, & requiritur in conseruatione eorum, quæ sunt in cælo, & terra, & reliquorum, quæ sunt in medio. Et hoc totum non declaratur in hoc loco demonstratione, sed sermonibus, qui sunt de genere huius sermonis, & sunt magis sufficientes, quam sermones aduersarii ei, qui confitentur veritatem. Et, cum declaratum fuerit tibi hoc, non indiges euasione, quibus tueri se Alga. à quaestione Philosophorum circa modos dubitationum contra eos in hac disputatione: quoniam sunt euasiones diminutæ. nam, cum non fuerit sibi declaratus modus, quo posuerunt ens æternum in esse, non erit declaratus ei modus euasione corru

Disputatio

G ex esse innouati ab æterno. & hoc est, sicut diximus, mediâte eo, quod est æternum ex se, sed generabile, & corruptibile ppter motus suos particulares, non propter morum vniuersalem circularem, seu mediante eo, quod est passionis æternæ in genere, s. non habens nec principium, nec finem. Sermo autem Alga. respondet pro Philosophis. Si autem dixerit, nos equidem non negamus emanationem innouati ab antiquo idest quodcunq; innouatum fuerit sed negam⁹ emanationem innouati

Hi ab antiquo, quod sit caput innouatorum ab antiquo. postquam nō distinguitur hora innouationis ab ea, quæ fuerat antea circa inclinationem modi essendi, non ex eo, quod imaginatur hora, nec instrumentū, nec conditio, nec natura, nec accidēs nec causa causarum, quæ causat aliquam rem. Cū autem non fuerit hoc innouatum primū, ipsum potest esse vt emanet ab eo cum innouatione alterius rei de dispositione subiecti recipientis, seu aduentu horæ convenientis, aut eō q̄ currit ita hoc cursu naturali. Et, quia respōditeis Alga. hac responsione, dixit,

I respondens eis, interrogatio autem de aduentu dispositionis, aut aduentu horæ, & omni, quod innouatur in eo, est conueniens, & aut procedet in infinitū, aut perueniet ad antiquum, ex quo erit innouatum primum. Attamē nos dicimus quod hæc interrogatio est, quam interrogauit primo: & hæc species cōsequētiæ est illa, quam intulit contra eos, ad tenendum q̄ emanet innouatū ab æterno. & quia respondit ei responsionibus non congruis interrogationi, & est permittere innouatū

ab æterno, non autem innouatum **K** primum, ideo reiterauit quæstionē eis. Sed responsio huius quæstionis est id, quod præcessit de modo emanationis innouati ab antiquo primo, non in eo q̄ est innouatum, sed in eo q̄ est æternum, ex eo q̄ est æternum secundum totum, innouatum vero secundum partes. nani oē agens æternum apud eos, si emanauerit ab eo innouatum per se, nō est antiquum primum apud eos. & actio eius apud eos sustentatur antiquo primo. s. aduentus conditionis **L** actionis antiqui, quod non est primum, sustentatur antiquo primo, eo modo, quo sustentatur innouatum ab antiquo primo: & est sustentatio, quæ est secundum totum, nō secundum partes. Deinde adduxit responsionem pro Philosophis in eo, quod ipse imaginatur fuit partim imaginationem opinionis eorum: & est q̄ non potest imaginari innouatum ab antiquo, nisi mediâte motu circulari, q̄ assimilatur antiquo, ex eo q̄ non habet principii, nec finem: & assimilatur innouato quia omnis pars ei⁹ imaginatur generata, & corrupta: & hic motus ex innouatione partium eius erit principium innouationum, & erit in æternitate vniuersitatis ei⁹ actio æterna. D. d. circa dubitationem huic modo, quo emanat innouatū ab antiquo primo sra opinionē Philosophorum, & dixit eis, motus circularis aut est innouatus, aut antiquus. Si autem est antiqu⁹, q̄o possit eē principium primū innouatorū? Si vero innouatus, tūc indiget innouate, & procedet res in infinitū. Si vero dixerint q̄ ipse assimilatur antiquo aliquo modo, & assimilatur innouato aliquo modo

- A** modo : nā assimilā^r antiquo, ex eo q^d est permanēs, & assimilā^r innouato, ex eo q^d innouat. Dicimus utrū sit principium innouatorum, ex eo q^d est permanens, aut ex eo q^d est innouatus. Si aut ex eo q^d est permanens, igit emanat aliquod innouatum ex aliquo, ex eo q^d est pmanēs. Si vero emanat ab eo, ex eo q^d est innouatus, ergo indiget eo, qd^d faciet innouationem, & pceder hoc in infinitum. & hęc est dispō sermonis eius. Et est sermo sophisticus. qm̄ nō emanat ab eo innouatum, ex eo q^d est pmanens, sed emanat ab eo, ex eo, q^d ē inouatus. sed ipse nō indiget cā innouāte. qm̄ innouatio eius nō est noua, sed est operatio antiqua. l. absq; principio, & absq; fine. & necesse est vt agens huius sit agens antiquum: qm̄ actio antiqua est ab agente antiquo, & innouata ab agente innouato: motus autem intelligitur de antiquitate eius, q^d non hēat primum, nec vltimū. & hoc est, qd^d intelligitur de permanentia eius. nā motus non est permanēs, sed est successiuus. & quia Alga. considerauit hoc, dixit eis in euasione ab hac conſequentia, est species industrię reiterate quibuldam quæſtionibus.

ALGAZEL.

A It Alga. Secunda autem tō eo rū I hac diſpntatiōe, qm̄ exſtimauerunt q^d dicens mundū poſtponi Deo glo. & Deū glo. pcedere eū, vsq; ad, & cum neceſſe fuerit antiquitas tps, & est prolatio menſure motus, ſequitur antiquitas mot⁹. & cum ſequitur antiquitas motus, ſequitur antiquitas moti.

AVERROES.

A It Auer. Via autem proceſſus ſermonis, quē recitauit de eis,

nō est demonſtratiua. & ſumma eius est ſi Deus glo. pcederit mundum, aut erit prior cauſalitate, non tpe, ſicut prioritas hominis reſpectu vmbre ſq; aut erit prior tpe, vt prioritas ædificatoris reſpectu parietis. Si autem fuerit prior prioritate hominis reſpectu vmbre ſux: & Deus est antiquus: ergo mundus est antiquus. Si vero fuerit prior prioritate tps, ſequitur vt ſit pcedens mū dum tempore non habente principium, & erit tempus antiquum. nā, cū ante tempus fuerit tempus, non poteſt imaginari innouatio eius. & cum tempus fuerit antiquum, ergo motus est æternus: qm̄ non imaginatur tempus, niſi in motu: & cum motus fuerit æternus, erit motū in eo æternum, & motor eius de neceſſitate æternus. Attamen hęc demonſtratio nou est vera: quia De⁹ glo. non est ex eis, quorum natura est eſſe in tpe: mūdus vero est cuius natura est eſſe in tpe. & non est vera apud eos proportio æterni ad mundum, ita q^d auterunt ſimul, aut est ante eum tempore, ſeu cā. æternum enim non est ex eis, quorum natura est eſſe in tempore: mundi vero natura est eſſe in tempore.

ALGAZEL.

A It Alga. Dubitatio autem est vt dicatur q^d tempus ſit innouatum, & creatum, & non est ante id tempus omnino. Et dictum noſtrum, q^d Deus glo. ſit ante mundū, & tps, est q^d ipſe fuerat, & nō fuerat, mūdus, nec tps: deinde fuit & cū eo mūdus, & tps. Et dictū noſtrū, nāq; fuit, & non erat mundus, nec tempus, est eſſe ſubſtantia creatoris, nec priuatio ſubſtantie mūdi. Et dictū noſtrum, fuit & cum eo mūdus, est

D iij eſſe

Disputatio

Gesse duarum substantiarum tantū, & præcessio est separatio in esse tantum, & mundus est vt vnum indiuiduum. Si autē dixerimus fuit Deus glo. & non aliud, exempli gratia posita fuit Deus, & aliud, non importat dictio nisi esse substantiæ, & priuationem substantiæ, & vltius esse duarum substantiarum. & non est de necessitate huius considerare tertiam, & est tempus. & licet imaginatio non quiesceret, nisi consideraretur tertiam, & est tempus, tamē inspicias fallacias imaginationis.

AVERROES.

Hic Auer. Hic sermo est philosophicus, & corruptus. quoniam iam facta est demonstratio q̄ sunt hic duæ species ipsius esse, quorum vnum est in natura motus, & hoc non euadit tempore: & aliud nō est in natura motus, & hoc est æternū, & nō denominatur tempore. id autem, quod est in natura motus, est ens notum sensu, & intellectu: eius vero, quod non est in natura motus nec in mutatione, iam facta fuit demonstratio de esse eius apud omnes confidentes q̄ omne motum habet motorem, & omne actum habet agentem, & q̄ causæ mouentes altera aliteram non procedunt in infinitum, sed perueniunt ad causam primam, quæ non mouetur omnino. & facta fuit etiam demonstratio q̄ id, quod nou est in natura motus, est supra esse eius, quod est in motu, & facta est demonstratio q̄ ens, quod est in natura motus, non euadit a tempore, & q̄ ens, quod non est in natura motus, non euenit ei tempus omnino. Et, cum sic fuerit, tunc præcessio vnius eorum alteri, i.e. eius, quod non euenit ei tempus, non est priori

tas temporalis, nec prioritas causæ causato, quæ sunt de natura entis, quod mouetur: vt est prioritas hominis respectu vmbrae suæ. Et ideo qui assimilauerit præcessionem esse non moti moto præcessionem esse duo rum motorum vnius quidem reliquo, errauit. nam quolibet duo entia huius generis, cum aliquod eorum consideratum fuerit in comparatione ad secundum, tunc verificabitur de eo dicere aut erūt simul, aut ante id, seu post id tempore. & q̄ processerūt hac via ex Philosophis, sunt posteriores Maurorum, propter paucitatem intelligentiæ eorū in opinionibus Antiquorum. ergo præcessio vnius duarum entitatum reliquæ est præcessio esse, quod non mutatur, nec est in tempore, & est alia species præcessionis. & cū sic fuerit, non verificatur de his duabus entitatibus, nec q̄ sint simul, nec quod vna earum præcedat aliam. Sermo autem Alg. q̄ præcessio Dei glorioſi mundo non est præcessio temporalis, sed postponitur ei mundus, est sermo verus: sed non intelligit retardationem mundi ei, cū nō fuerit præcessio eius temporalis, sed retardationem causati respectu causæ. nam postpositio opponitur præcessionem: & opposita sunt in eodem genere de necessitate, vt declaratum est in scientiis. Et, cum non fuerit præcessio temporalis, non erit postpositio temporalis. Et contingit huic etiā dubitatio præcedens, & est quomodo postponitur causatum causæ, quæ perfecte habet condones agentis. Philosophi autem, quia posuerunt q̄ ens mobile, vniuersalitas eius non habet principium, non accidit

Accidit eis hæc dubitatio: & possunt dare modum emanationis entium innouatorum ab ente æterno. Et ex rationibus eorum ad probandum quod ens mobile non habet principiū, nec innouationem quod ad vniuersalitatem eius, est quoniam, cū fuerit positum innouatum, poneretur ens repletum, antequā reperiretur, Innouatio enim est motus: & motus necessario est in moto, siue ponatur motus in tempore, siue in instanti. Vtrensus omne innouatum est possibilis innouationis, antequā innouetur: licet etiā Loquētes excitentur etiā in hac radice, & in posterum loquemur de ea cū eis: possibilitas autem est passio necessaria passionū entis mobilis, & sequitur necessario, si ponatur innouata, vt reperiat, antequā reperiret. & hoc totum est sermo topicus in hoc loco, nisi quod est magis sufficiens verbis hominum. Sermo autē Alga. si autem esset Deus glo. & nō aliud exempli grā, deinde fuit Deus cū alio, nō importat hæc dictio nisi esse substantiæ, deinde fuerunt duo, & nō est de necessitate huius considerare rem tertiam, & est tps, est sermo verus, nisi quod sequitur vt sit retardatio sua ei non retardatio temporalis per se: sed, si fuerit, est per accidens, cum tempus præcesserit subsequens, s. ex necessitate præcessionis temporis, & ipsum esse innouatum: mundus autem nō euenit ei hoc de necessitate, nisi eēt pars moti, quā excedit tps ex extremitatib⁹ ei⁹: vt accidit Moyſi, & aliis hominibus generabilibus & corruptibilibus. Et hoc totum non est declaratum hic demonstratiue. qd̄ vero declaratum est hic, est quod contra dictio non sit vera, & quod recitauit

ipse postea de rationibus Philosophorum, non est verum.

A L G A Z E L.

Alga respondens pro Philosophis. Si autē dixerit quod dictum nostrum, quod fuit Deus glo. & non mundus, habet intelligentiam tertiam præter esse substantiæ. & priuationem mundi ratione. quoniā, si nos considerabimus priuationem mundi in futurum, tunc proueniret esse substantiæ, & priuatio substantiæ. & non est verū dicere Deum, & non mundū: sed cōueniens est dicere erit Deus, & non mundus: & dicere in præteritum fuit Deus, & non mundus. & erit differentia inter dicere nostrum fuit, & erit, quā non erit id, quod intelligitur de vno, id, quod intelligitur de alio, & perferutabimur nunc in quo consistit differentia. Et nō est dubium quod ipsi nō differunt in esse substantiæ, nec in priuatione mundi, sed in re tertia. nam cū nos dicim⁹ de priuatione mundi in futurum, fuit Deus glo. & nō mundus, dicet nobis quod hic est error. fuit enim dicitur de præterito, & significauit quod sub dictione fuit, est intelligentia tertia, quæ est in se transiens: & transiens ex se est tempus, & transiens ex alio est motus, qui transit transeunte tempore: ergo de necessitate sequitur vt ante mundū sit tempus, quod completum est, vsquequod peruenit ad esse mundi.

A V E R R O E S.

Alga. Intētio huius sermo nis est ad notificandum quod in sermone dicentis fuit sic, & nō sic, de inde fuit, sic & sic, est intelligentia tertia: & est tempus, quod significauit illa dictio, fuit in ratione differentie

D iij ferentiz

Disputatio

Gferentia intelligentie huius rei in præterito, & futuro: nam nos, cum considerauerimus esse alicuius rei cum priuatione alterius, dicimus est sic, & non sic, & mutatione amborum intelligentiarum determinatur quod sit hic res tertia. si autem, cum dicimus fuit sic, & non sic, non significaret illa dictio, fuit, aliquid, non esset differentia inter dicere nostrum fuit, & erit. Attamen hoc, quod dixit, non totum est notum per se. non est dubium in eo circa comparisonem entium adinuicem in præcessione, & postpositione: quandoquidem fuerint ex eis aliqua, quorum natura est esse in tempore. cum vero non fuerint in tempore, illa dictio fuit, & similia ei non significant in istis propositionibus, nisi copulationem recitatis recitato, sicut dicimus & fuit Deus pius, & misericors, & sic, si vnum eorum fuerit in tempore, & aliud non in tempore, sicut dicimus fuit Deus, & non mundus, deinde fuit Deus, & mundus. Quare non est conueniens his sententiis hæc comparatio, de qua exemplificauit. Verificatur tamen comparatio verificatione indubitata, cum sit comparatio priuationis mundi ad esse eius quoniam priuatio eius de necessitate est ut sit in tempore, siquidem esse mundi fuerit in tempore. & cum impossibile est ut sit priuatio mundi in horam esse mundi, ergo est de necessitate antea. & priuatio id præcedit, & mundus postponitur ei, quam prius, & posterius in motu non intelligunt, nisi cum rpe. Et quod ingreditur in hunc sermonem de inuolutione, est quia accepta est comparatio inter Deum, & mundum. & hac via tantum destruitur

hic sermo: & non erit demonstratum. **K** quæ recitauit Alga. **p** Philosophis.

A L G A Z E L.

A It Alga. respondens Philosophis pro Loquentibus, in contradicendo huic sermoni, dicimus quod intelligentia radicalis ambarum dictionum est esse substantie, & priuatio substantie. & res tertia, qua est copulatio dictionum, est proportio se quens respectu nostri. & ratio huius est. quam nos, si considerauerimus priuationem mundi in futurum, & ulterius considerabimus post hoc esse secundum, iam diceremus apud hoc fuit Deus, & non mundus. & verificabitur sermo noster, siue si intellexerimus de eo priuationem primam, siue priuationem secundam, quæ est post esse. si autem in hoc fuerit proportio ad futurum, possibile est ut conuertatur in præteritum, & proferat eum cum dictione præteriti: & hoc totum propter defectum imaginationis in imaginando aliquod ens incipere, nisi considerauerit ei aliquid ante, & hoc præcedens, à quo non potest euadere imaginatio, reputatur quod sit res vera in esse, & est tempus, & est simile defectui imaginationis in considerando finire corpus in parte capitis, exempli gratia nisi ad superficiem superiorem eius, & imaginatur quod ultra mundum sit locus, aut plenus, aut vacuus. Et, cum dicitur quod non sit supra superficiem mundi sursum longinquius, defecit imaginatio obedire in hoc concedendo illud: sicut, cum dicitur quod ante esse mundi non sit aliquid præcedens, & tamen est verum, defecit in hoc concedere. Et, quam possibile est imaginationem falsam fieri, cum imaginatus fuerit aliquis supra mundum esse vacuū, quod est di-

- A** est dimensio infinita, dicendo ei q vacuum non est intelligibile ex se: dimensio vero est consequens corpus, cuius diametri extenduntur. & cum corpus habeat dimensiones, tunc dimensio, quæ id prosequitur, est finita, & decisio vacui, & pleni non est intelligibilis. & iam probatum est q ultra mundum non sit vacuum, nec plenum, licet imaginatio non obediatur in hoc concedendo. sic etiam dicitur sicut dimensio localis consequitur corpus, sic dimensio temporalis motum. nam ipsa est extensio motus, sicut hæc est extensio dimensionum corporis. Et, sicut probatio finitatis diametrorum corporis prohibet affirmationem dimensionis localis supra ipsum, sic probatio finitatis motus ex lateribus eius prohibet imaginationem dimensionis temporalis post ipsum, licet imaginatio inuoluatur in imaginationibus, & extensionibus suis, & non obediatur ei. Et nulla est differentia inter dimensionem temporalem, cuius probatio diuiditur apud comparationem eius ad sursum, & deorsum: siquidem possibile est affirmare sursum, quo non sit superius, sic potest affirmari ante, ante quod non sit ante verum, non imaginabile, sicut est in ipso sursum. & hoc sequitur, & aduerte huic, quia ipsi conuenerunt q non est ultra in id vacuum, nec plenum.
- B** **C**

AVERROES.

A It Auer. Summa huius sermonis sunt duæ quæstiones: quarum Vna est q imaginari præteritum, & futurum, quæ sunt ante, & post, sunt duo reperta respectu nostræ imaginationis. nã possibile est nobis imaginari futurum fieri præteritum, & præteritum, quod fuit an-

tea futurum. & cum sic fuerit, ergo præteritum, & futurum non sunt ex rebus existentibus per se, & non habent esse extra animam, sed est res, quam operatur anima. & cum destruitur esse motus, destruitur intelligentia huius proportionis, & comparisonis. Attamen responsio eius est q consecutio motus, & temporis est vera: & tempus est aliquid, quod operatur intellectus in motu: sed motus non destruitur, nec tempus, quoniam non prohibetur esse temporis, nisi cum entibus non recipientibus motum: esse vero entium mobilium, seu consideratione esse eorum conuenit eis tempus necessario: quoniam non sunt hic, nisi duo entia. sensus recipiens motum, & ens non recipiens motum, & impossibile est ut conuertatur vnu eorum ad reliquum, nisi esset possibile conuerti necessarium ad possibile. Si autem motus esset impossibilis, deinde reperiretur, tunc de necessitate conuenteretur natura entium non recipientium motum ad naturam recipientium motum. quod est falsum. & hoc esset, quoniam motus est in re necessario. Et, si motus esset possibilis ante esse mundi, tunc res præcedentes recipientes essent in tempore necessario: quoniam motus est possibilis, in eo q recipit quietem, non autem in priuatione. in priuatione enim non est possibilitas omnino, nisi esset possibile ut priuatio deferret esse. & ideo impossibile est innouato quin præcedat id priuatio, & non est dubium q separatur priuatio innouati in subiecto recipiente esse innouati, & remouetur ab eo priuatio, sicut est in aliis contrariis. nam calidum, cum sit frigidum, non conuertitur substantia calidi in frigidum, sed

Disputatio

G sed mutatur subiectum recipiēs à calido in frigidum. Quæstio autem secunda, & fortior quidem earum, est sophistica, & corrupta. Et summa eius est q̄ imaginari præcessionem ante initium primi motus, ante quē non fuit aliquod, quod mouetur, est sicut imaginari q̄ vnum corporum mundi, & est sursum exempli gratia, finit̄ necessario aut ad aliud corpus, aut ad vacuum. nam dimensio est quid sequens corpus, sicut tēpus, est quid sequēs motum. & sicut est impossibile reperiri corpus infinitum, sic impossibile est reperiri dimensionē infinitam. & cum impossibile sit reperiri dimensionem infinitam, impossibile est finiri omne corpus, ad aliud corpus, aut ad ali- quid, in quo consideratur esse dimē- sionem: & est vacuum exempli gra- tia, & procedet in infinitum: & sic motus, & tempus est quid sequēs ea. Si aut impossibile est reperiri motū præteritum infinitū, & fuerit hic motus primus finitus in extrēmira- te iniū, impossibile quidem est repe- riri in eo ante. nam, si esset ei añ, re- periretur ante primum motū alius motus. Attamen hæc quæstio, vt di- ximus, est turpis, & est ex locis per- mutationis sophisticis, si legeris ar- tem sophisticam. & hoc quidem per- mutando iudiciū ad quantitātē nō habentem situm, in qua non repe- riū totum, & est tempus, & motus, à iudicio quantitatis habentis sitū, & totum, & est corpus. & ponendo im- possibilitatem priuationis finiedi in quantitate habente situm probatio- nem q̄ sit impossibilis in quantitate non habente situm, & ponēdo actū mētis in imaginando additionem, in eo quod est in actu, eiusdem con- siderationis. Et hic est error manife- stus. nam imaginatio additionis de magnitudine reperta in actu, & q̄ necesse sit vt finiat̄ ad aliam magnitudinē, non est quid repertū in sub- stantia magnitudinis, nec assumitur in definitione eius. Imaginatio ve- ro præcessionis, & postpositionis in motu innouato est quid per se asū- ptum in definitione eius. nam im- possibile est vt sit motus innouatus nisi in tempore, s. q̄ excedat tempus initium eius. Et sic imposse est im- ginari tēpus hñs extrēmū, quod nō sit finis alterius tēporis: postquā fue- rit definitio instantis q̄ sit res, quæ est finis præteriti, & principium fu- turi. instans enim est præsens: & præ- sens est mediū necessario inter præ- teritū, & futurū. & imaginari instās præsens, ante quod non sit præteri- tum, est falsum. Et non est sic in pū- cto: nam punctum est finis lineæ, & reperitur cum ea, quia linea est quæ scens, & possibile est imaginari pun- ctum, quod sit principium lineæ, & non sit finis alterius lineæ: instās ta- mē impossibile est vt reperiat̄, nec cum tempore futuro, nec cum præ- terito, & est necessario post præteri- tum, & ante futurum. & cum impos- sibile est ei vt sit de se, imposse est vt sit ante esse futuri, absq; eo q̄ sit finis temporis præteriti. & causa hui⁹ erroris est similitudo instantis cum puncto. Demonstratio autem, q̄ om- nis motus innouatus sit ante eum tempus, est qm̄ omne innouatū aut non erit, & impossibile est in instan- ti, in quo verū est dicere q̄ innoua- tum sit, q̄ nō sit. remansit ergo q̄ ve- rū est dicere de eo q̄ non sit in alio instanti præter primum, de quo ve- rum est dicere q̄ sit: & inter queli- bet

A bet duo instantia est tempus medium : non.n.continuat in instans instanti, sicut non continuatur punctum puncto:& iam declaratum est hoc in scientijs:ergo ante instans, in quo inuaturus est motus, est tempus necessario. nam, cum imaginemur duo instantia in esse, sit inter ea proculdubio tempus. sursum autem non assimilatur ipsi ante, ut dictum est in hoc sermone, nec instans assimilatur puncto, nec quantitas habens situm assimilatur non habenti situm. Qui autem ab huius permittit esse instans, quod non sit praesens, aut praesens, ante quod non sit praeteritum, ipse negat tempus, & instans, ponendo instans tale, etiam praesupponit tempus non habens principium. & haec positio contradicit sibi ipsi. Quare impossibile est ut attribuaturs esse praecessionis in omni inuato imaginationi. nam qui negat praecessionem, negat innouatum:& qui negat quod sit sursum ipsi sursum, est contra: quoniam ipse negat sursum simpliciter.& cum auferatur sursum simpliciter, auferatur deorsum simpliciter. Et, cum auferantur duo ista, auferatur graue, & leue. & non est actus imaginationis inconueniens in corpore rectarum dimensionum, quod necesse sit ut finiatur ad corpus aliud, imo est necessarius. nam corpus rectarum dimensionum possibilis est ei additio:& cui possibilis est additio, id non habet terminum naturaliter. Et ideo sequitur ut finiatur corpora recta ad corpus rotundum continens: quoniam est completum, cui impossibile est ut fiat additio, nec diminutio. Et ideo, cum acquirit intellectus imaginari de corpore rotundo quod necesse sit fini ad aliud praeter id, tunc imaginatus est inconueniens, & falsum. Et haec omnia

non sunt apprehensa apud Loquentes, neque apud eum, qui non inceperit speculari ordine artificiali. Vltimius, quoniam non sequitur tempus motui, si cut sequitur finitas magnitudinem: nam finitas sequitur magnitudinem, quia est in ea, sicut est accidens in subiecto sibi appropriato, & demonstratur tale demonstratione subiecti sui, & est in loco, ubi est subiectum suum. & non est sic in consecutione temporis motui, sed consecutio temporis motui magis assimilatur consecutioni numeri numeratos. quod, sicut non consideratur numerus in consideratione numerati, & non multiplicatio multiplicatione eius, sic est dispositio temporis cum motibus, & ideo est tempus unum omni motui, & moto, & reperitur in omni loco, adeo quod, si imaginati fuerimus homines carceratos a pueritia in una spelunca terre, determinabimus quod isti non apprehendunt tempus, eo quod non apprehendunt aliquem motum sensibilium, qui sunt in mundo. Et ideo tenet Aristoteles quod esse motuum in tempore est simile praeter oibuscumque esse numeratorum in numero, nam numerus non multiplicatur in multiplicatione numeratorum, & non demonstratur ei locus, cum demonstratur loca numeratorum. & videtur ei quod propter hoc fuit proprietas eius mensurare motum, & mensurare esse entium, quae mouentur, in eo quod mouentur, sicut numerus mensurat corpora eorum. & ideo dicit Aristoteles in definitione temporis quod sit mensura motus secundum prius, & posterius, quae sunt in eo. Et, cum sic fuerit, quemadmodum cum posuerimus numeratum quoddam in nouatum, non oportet ut numerus sit inuatus, sed oportet, si fuerit

nume

Disputatio

G numeratum, ut sit ante id numerus, sic oportet, si fuerit hic motus innotatus, ut sit ante eum tempus. si autem innotatum fuerit tempus, cum fuerit motus demonstratus, quicumque sit, tunc tempus apprehenditur cum motu illo. & hoc quidem facit te intelligere quod natura temporis est remotissima à natura magnitudinis.

A L G A Z E L.

A It Alga. respondens pro Philo-
sophis. Si autem dicitur hoc
pondus est tortuosum, mundus. n.
non habet sursum nec deorsum, quia
est rotundus, rotundum autem non

H habet sursum nec deorsum, sed ap-
pellatur pars sursum id, quod est, pro-
pter caputium, & deorsum, quod est
propter pedem tuum, & est nomen determi-
natum in comparatione ad te, & pars, quod
est deorsum respectu tui, & sursum res-
pectu alteri, cum imaginatus fueris
esse in alia parte rotunditatis terrae:
& etiam planta pedis eius erit in op-
positum plantae pedis tui: imo pars,
quam imaginatus es sursum ex par-
tibus caeli dic, est eadem sub terra no-
cte: & quod est sub terra, reuertitur
supra terram circulariter. Primum
vero in esse mundi non potest ima-

I ginari ut conuertatur ultimum. &
est, quemadmodum, si imagina-
ti fuerimus lignum, cuius una duarum extre-
mitatum sit grossa, alia vero subtilis,
& deliberauerimus appellare par-
tem grossam contiguam subtili sur-
sum ad locum, ad quem finitur. alia
vero partem deorsum, non videtur
ex hoc esse differentia essentialis mun-
do: sed sunt nomina diuersa, quod sunt
ex diuersa positione huius ligni, a-
deo quod, si mutatur situs eius, non mu-
tatur nomen: mundus autem non mu-
tatur: ergo sursum, & deorsum est

proportio absoluta tibi, & non mu-
tantur partes mundi, & superficies
eius. Priuatio autem praecedens mun-
dum, & finem primum, esse eius
est ens essentialis, & non imaginatum
ut recipiat permutationem, & fiat ul-
timum, nec priuatio, imaginata à no-
bis quod sit corruptio mundi, quae est
priuatio eueniens, potest imaginari
quod fiat praecedens: sed extremitates fi-
nis mundi, quarum una est prima, &
alia ultima, sunt duae extremitates es-
senciales permanentes, & non potest
existimari permutatio in eis per mu-
tatione relativi ad eas: & contra est
in dispositione sursum, & deorsum. **L**

Quare possibile est nobis dicere quod
mundo non est sursum, nec deorsum:
& tamen impossibile est nobis dicere
quod esse mundi non habet ante, & post.
& cum probatum fuerit ante, & post,
tunc nihil aliud est dispositio tem-
poris, nisi id, quod est eius per prius,
& posterius.

A V E R R O E S.

A It Aver. Hic sermo responsio
nis Philosophorum est in vlti-
mum ruinam. Et summa eius est quod
sursum, & deorsum sunt duo relati-
ua, quare euenit eis discursus imagi-
nariuus: discursus vero in an, & post **M**
non est imaginariuus, quoniam in eo non
est relatio, sed est intellectualis. Et
dispositio huius est, quoniam sursum,
imaginatum in aliqua re, possibile
est imaginari deorsum in re illa, &
deorsum potest imaginari sursum.
sed in priuatione praecedente inno-
uatum, quae dicitur ante, non potest
imaginari quod sit priuatio, quod est post
innotatum, quae appellatur post. At
tamen dubium post hoc remansit eis,
quoniam Philosophi tenent quod hic
sit sursum naturaliter, & est id, ad
quod

A qđ mouet leue, & deorsū nāliter & est id ad, qđ mouet graue. sin aut, es-
sent graue & leue respectiue, & posi-
tione. & tenent qđ finis corporis, qđ
est sursum, nāliter euenit ei in ima-
ginatione finis aut ad vacuum, aut
ad plenum. Sed hęc ratio opponi-
tur ei apud Philosophos duob^{us} mo-
dis. Primo quidem, qm̄ ipsi ponunt
sursum simpliciter, & deorsum sim-
pliciter, & tamen non ponunt pri-
mum simpliciter, nec vltimum sim-
pliciter. Secundo vero, quia aduersa-
rius potest opponere qđ non est cau-
sa imaginationis qđ sit sursum ipsi
sursum: & procedet hoc in infinitū,
B ex eo qđ est relatiuū. sed accidit hoc
imaginationi, qm̄ ipse non apprehē-
dit magnitudinem, nisi copulatam
magnitudini, sicut non apprehēdit
innouatum, quod non habeat præ-
cedens. Et ideo permutatus est Al-
ga. ex dictione sursum, & deorsum
ad vltra, & extra: & dixit, respondēs
Philosophis, sed respondemus illi di-
ctioni vltra mundum, & extra, & di-
cimus mūdo infra, & extra, &c. vsq;
ad, & hęc est causa erroris. & destru-
xit in hac permutatiōe id, cum quo
disputauit cum Philosophis in assi-
C milatione finis in tempore fini ma-
gnitudinis. nos autem iam decla-
rauimus modum fallacię in hac assi-
milatione, id quidem, quod sufficit,
& declarabimus qđ sit quęstio sophi-
stica. & nō oportet id hic reiterare.

A L G A Z E L.

A It Alga. Ratio autē alia apud
eos ad probandum eternita-
tem temporis. Dixerunt non est du-
bium apud vos qđ Deus glo. poterat
create mūdum, anteq̄ creasset eum
spacio centum annorum, aut ducei
torū, aut mille, & sic in finitū. hęc

autem spacia distinguntur mensu-
ra, & quantitate. Et impossibile est
quin affirmemus aliquid ante esse
mundi extensum, & mēsuratum, cū
ius pars aliqua sit durabilior, & lon-
gior alia. Et impossibile est quin af-
firmemus aliquid ante esse mundi,
&c. vsq; ad ergo ante mūdum apud
vos est aliquid habens quantitatem
diuisibilem, quod est tempus: ergo
ante mūdum est apud vos tempus.

A V E R R O E S.

A It Auer. Summa huius sermo-
nis est qđ, cū imaginati fueri-
mus motum, inuenimus cū eo spā-
cium mensurans eum, quasi sit mē-
sura eius. motus vero est mensura-
tus, & inuenimus hoc spāciū, & men-
suram posse poni in eo motum lon-
giorem motu posito primo, & æqua-
lem ei, & conuenientem cum eo. &
ex hoc spacio dicimus vnum mo-
tum esse longiorem alio. & cum sic
fuerit, & mundo ipsi fuerit spācium
vnum apud vos a principio vsq; ad
præsens, ponamus exempli gratia,
quod hoc sit mille annorum, & qm̄
ipse Deus glo. poterat create añ hūc
mundum alium mundum, tunc
erit spācium, quod mensurat eum,
longius spacio, quod mensurat pri-
mum mundum mēsurā determi-
nata, & sic potest create tertium an-
te istum secundum, & quilibet horū
mundoꝝ necesse est vt præcedat ad
esse eius spācium, quo potest men-
surare mēsuram esse eius. & cum fue-
rit hęc possibilitas in mundis, proce-
detur in infinitū, s; qđ possit esse añ
mundum mundus, & ante mūdum
illum alius mundus, & procedetur
in infinitū. ergo hic est spācium an-
te omnes mundos. & hoc spācium,
mensurans omnes, impossibile est
vt

Disputatio

G ut sit priuatio: priuatio. n. non mensuratur: & non erit nisi quantitas necessaria: nam mensurans quantitatē est quantitas necessaria. Igitur quantitas mensurans est id, quod nos appellamus tps, & apparet qd sit prius esse oibus rebus, quā imaginatæ sunt innouari, sicut mensura debet esse præcedens mēsurato in esse. Et quæ admodū, si fuerit hoc spacium, qd est tempus, innouatum in inuolutione primi motus, necesse est ut sit ante id spacium, quod est mensurans id, & in eo est innouatum, & est quasi mensura ei: sic necesse est ut sit ante

H omnem mundum, cuius esse imaginatur spacium cum mensurans. Igitur hoc spacium non est innouatum, nam, si esset innouatum, esset ei spacium id mensurans: nā oē innouatum habet spacium id mensurans, quod appellatur tempus. Et hic est magis cōueniens modus modorū, quibus ponitur hic sermo: & est via Auicennæ in probatione esse temporis. Attamen eum intelligere est difficile, quoniam omne possibile est spacium copulatum ei. & est locus quæstionis, nisi cum conceditur qd possibilitates, quæ sunt ante mundum, sunt de natura possibilitatis repertæ in hoc mundo id est sicut possibile quod est in hoc mundo, de natura eius est ut eueniat ei tempus, sic possibile, quod est ante mundum. hoc tamen est manifestum in possibili, quod est in mundo, unde potest imaginari ex eo esse tempus.

A L G A Z E L.

A It Alga. Dubitatio autem est, quoniam hoc totū est ex opere imaginationis. & magis cōueniens modorum, circa ablationem præcessionis tempori, est cum dicimus

utrum fuerat in potestate Dei creare orbem superiorem in eleuatione eius, maiorem eo, quo creauit eum. Si autem dixerint non, ergo est definitus. Si vero dixerint sic, ut duo brachia, vel tria, & sic procedet in infinitum, tunc in hoc est affirmare dimensionem ultra mundum habentē mēsurā quantitatiuam. nam eleuatum mensura duorum brachiorum, aut trium occupabit locum maiore eo, quem occupabat aliud per duo brachia. vel tria. ergo ultra mundum, fin hoc, est quantitas determinans habentem, quantitatem, & est corpus, aut vacuum, igitur vltra mundum est vacuum, aut plenum, &c. vsq; ad & responsio nostra, imaginando in imaginatione existimationem possibilitatū temporalium ante esse mundi, est sicut responsio vestra, imaginando in imaginatione existimationem possibilitatum localium vltra esse mundi.

A V E R R O E S.

A It Auer. Hoc consequens verum esset, cum fuerit possibile addere mensuram corporis mundi in infinitum. nam sequitur secundum hoc, ut reperiat a Deo glo. aliquid finitum, quod præcedentē possibilitates quantitatiue infinitæ, & cum hoc fuerit possibile in possibilitate magnitudinis, erit et possibile in possibilitate temporis, & erit tempus finitum in extremis suis, licet fuerint ante id possibilitates temporales infinitæ. Attamen responsio ei est, qd imaginari mensurā mundi maiore, seu minore ea, quæ est, nō est verū, imo est impossibile: & nō sequitur ex eo, qd hoc est impossibile, ut sit imaginatio possibilitatis alterius mundi ante hunc mundū impossibilis, nisi natura

Atura possibilis iam innouata fuerit: & non fuerant esse mundi nisi duæ naturæ, natura scilicet necessarij, & impossibilis. & manifestū est quod iudicium intellectus de esse naturarum triū non defecit, nec deficiet in iudicando de esse necessarij, & impossibilis. Hæc autem quæstio non sequitur Philosophis, qm̄ ipsi tenent q̄ mundus impossibile est vt sit minor eo, quod est, nec maior. Si autē admittitur, vt sit magnitudo maior magnitudine alia, & hoc ī infinitū, tunc possibile est vt reperiatur hūc mensuram absq; fine. & si admittit̄ vt reperiatur habens mensurā absq; fine, tunc erit ens habēs mensuram infinitā in actu. & hoc est id, quod iam declarauit Arist. additionem in habente mensurā in infinitum esse falsam. Sed in opinione eius, qui ad mittit hoc, ex eo q̄ euenit ei defect⁹ in Deo, bene conuenit ei hæc quæstio. nam possibilitas hic est intellectualis, sicut est ante mundum apud Philosophos. & propterea qui dicit de innouatione mundi Inouatione temporali, & dicit esse oē corpus in loco, sequit̄ ei necessario vt sit supra eū locus, & hoc est aut corp⁹, in quo sit Inouatio, aut vacuum. nam locū necesse est precedere innouatum necessario. & ideo qui destruit naturā vacui, & dicit finire corpus, non poterit ponere mundum innouatum. Et ideo qui negat ex posterioribus sectæ Assariæ esse vacuū, separat radices hominum. quod non video in eis: sed recitauit mihi hoc aliquis, q̄ operam dedit opinioni horum hominum. Si autem esset operatio huius spaciū mensurātis motum, quod est quasi mensura motus de operatione imaginationis falsæ, sicut ima-

ginatio mundi maioris, aut minoris eo, quod est, nō erit tempus in rerum natura, nā tempus nihil aliud est, nisi id, quod apprehendit intellectus de hoc spacio mensurante motum. & cum fuerit per se notum q̄ tempus reperitur in rerum natura, oportet vt sit hæc operatio rationis ex operationibus eius veris attributis intellectui, non ex operationibus attributis imaginationi.

ALGAEZEL.

At Algæ. Nos autem dicimus q̄ id, quod non est possibile, non est attributum posse: & esse mundi maiore & minore eo, quod est, non erit posse: ergo nō est imaginabile.

AVERROES.

At Auer. Hæc est responsio ei, quod negauit secta Assaria de positione mundi, q̄ impossibile est vt ponat eum Deus glo. maiore, aut minorem, est defectus Deo glo. quoniam defectus non est defectus, nisi eius, cui attribuitur posse, non autem de re falsa.

ALGAEZEL.

Deinde dixit Algæ. dubitans eis, hæc aut. excusatio est inconueniens tribus modis. Quorum vnus est, q̄ hoc est prædominium intellectus, nā intellectus considerans mundum maiorem, aut minorem eo, qd̄ est, brachio, non est sicut consideratio conjunctionis inter nigrū & album, & esse ac priuationem. impossibile autem est collectio inter ablationem, & affirmacionē, & ad id conuertuntur omnia mēdacia, ergo est sententia corrupta.

AVERROES.

At Auer. Sermo in hoc, sicut dixit, est prædominiū intellectus, qui

Disputatio

Gui est primo aspectu. sed apud Intellectum verum non est prædominū: nā sermo de possibilitate huius, seu de priuatione possibilitatis eius indiget demonstratione. & ideo dixit verum, cum dixit quod impossibilitas huius non est sicut consideratio coniunctionis inter nigrum. & album, quoniam hoc manifestum est per se esse falsum. Esse vero mundum maiorem, aut minorem eo, quod est, impossibile esse, non est notum per se. mendacia autem, licet conuertantur ad mendacia per se nota, conuertuntur tamen duobus modis, quorum Vnus

H est, quod hoc sit notum per se esse falsum, Secundus vero, ut consequatur a positione eius consequens proximum, aut distans falsitati ex falsitatibus per se notis quod sunt falsæ: verbi gratia, si positum fuerit possibile esse mundi maiorem, aut minorem, sequitur ex eo ut sit extra eum plenum, aut vacuum: & ponere extra eum plenum, aut vacuum sequitur ex eo falsum ex falsitatibus: ex vacuo quidem esse dimensionem separatam: ex corpore vero ipsum esse mobile sursum, aut deorsum, aut circulariter, si autem hoc fuerit, sequitur ut sit pars alterius mundi: & iam declaratum est

I esse alium mundum cum isto, esse falsum in scientia Naturali: saltem sequeretur vacuum. nam mundus non potest euadere a quatuor elementis, & corpore circulari, quod mouetur circa ea. Qui autem desiderat scire hoc, percutiat id cum digito suo in locis, ubi debet hoc considerari, & hoc post conditiones, quæ præcedere debent speculati speculatione demonstratiua. Deinde recitauit secundum modum.

ALGAZEL.

Alga. Si autem mundus fuerit, prout est cum impossibilitate essendi maior, seu minor eo, quod est, tunc esse eius, prout est, est necessarium, non autem possibile: necessarium autem non indiget causa, & tunc dixerunt id, quod dixerunt Dauid de ablatione agentis, & ablatione causæ, quæ est causa causarum. & hæc non est opinio vestra.

AVERROES.

Alga. Responso huius, secundum opinionem Aui. est in promissum. nam necessarium in esse apud eum est duplex, necessarium in esse ex se, & necessarium in esse ex alio. Attamen responso apud me in hoc est melior. nam sequitur de necessitate ut in rebus necessariis secundum hunc sermonem non sit nec agens, nec faciens, verbi gratia instrumentum, quo secatur lignum, est instrumentum mensuratum in quantitate, & qualitate, & materia, scilicet quod non potest esse sine ferro: & impossibile est ut sit absque figura ferræ, & impossibile est ut sit ferræ in quacunque mensura tueri: & tamen nemo dicit quod ferræ sit necessaria in esse. Et vide quanta est pulchra ista sophisticatio. Si autem auferatur necessitas quantitatum rerum factarum, & qualitarum, & materiarum earum, ut putat secta Alfaria in creaturis cum Deo Glo. auferetur scientia reperta in agente, & in creatis: & esset possibile, ut omne agens sit magister, & omne imprimens in entibus creans, & hoc totum est destructio intellectus, & scientiæ.

ALGAZEL.

Alga. Tertius autem, quod hoc corruptum, non deficit aduersarius tenere oppositum eius, & dicit

A cit q non fuit esse mundi ante esse eius possibile, sed conuenit esse possibilitati absq; additione, seu diminutione. Si autem dixeritis, iam permutatum est antiquum a non posse ad posse, dico ex eo q esse nō fuerat possibile, nō erat denominatū in posse determinatione, & diminutio aduentus eius, quod impossibile est, non indicat non posse. Si vero dixeritis quomodo erat impossibile, & factum est possibile: dicimus nō esse falsum esse aliqui impossibile, aliqui vero possibile. Si autem dixeritis tempora sunt æqualia, dē vobis & mensuræ quoq; sunt æquales. & quomodo erit mensura aliqua possibilis, & tñ maior, aut minor impossibilis? si autem hoc non est falsum, similiter & illud non est falsum, hæc est via questionis, & verificationis in responsione, q id, quod dixerunt de imaginatione possibilitatum, nihil est. Quod aut concedi debet, est q Deus glo. est æternus, potens quidē, cui nunq deficit actio, si voluerit: & non est in hoc posse aliquid, q affirmet tempus durabile, nisi imaginatio commiscuerit ei alia.

AVERROES.

C **A** It Auer. Summa huius sermonis ē q dicit secta Assaria Philosophis, hæc questio est apud nos mendosa, s. sermo dicentis mundum esse possibile maiore, & minorem esse. qm hæc questio imaginatur fm opinionem dicentis possibilitatem precedere exitum rei ad actum, s. esse rei possibilis, sed dicitur q possibilitas est cum actu, prout est absq; aditione, seu diminutione. Attamen dicimus q negatio præcessionis possibilitatis rei possibili est negatio necessaria. nā possibile opponit ei, qd

est impossibile, absque medio inter ea. si aut res esset impossibilis ante esse suum, est impossibilis necessario: & ponere imposse in esse est falsum inconueniens: ponere vero posse in esse, est falsum posse, non aut falsum inconueniens. Quod aut possibilitas cum actu sit falsa patet: qm possibilitas, & actus sunt duo opposita, q non congregantur in vno tempore: ergo istis sequitur q non reperiatur possibilitas nec cum actu, nec ante. Et consequens verum sectæ Assarie in hoc sermone nō est, q permutet æternum a non posse ad posse. nō. n. appellatur non potens qui non pot operari impossibile: sed consequens verum est, vt res permuteur de natura impossibilis ad nām esse, & est sicut conuersio necessarii ad posse. Ponere vero aliquid in aliqua hora imposse, & posse in alia non remouet id a natura possis. nam hæc dispositio omnis possibilis, ver. g. q oē possibile, esse eius est falsum in hora, qn est esse eius contrarij in subiecto suo. Cum autem cōfiteatur aduersariis q aliquid sit impossibile in aliqua hora, possibile vero in alia, iam con fessus est q, res sit de natura possibilis simpliciter, non autem de natura impossibilis. & sequitur ex hoc, cum ponitur q mundum fuisse impossibilem ante innouationem eius æternitate infinita, vt sit, cū innouatus ē, permutata natura eius ab impossibili ad possibile. hæc autē questio est alia a qstione, de qua loquebamur, & iam diximus q processus a questione ad questionē est operatio philosophica. Cum autem dixit & verificatio in responsione, q id, quod dixerunt de possibilitatibus, nihil est, quod autē cōcedi debet, &c. licet in Extra ord. Auer. E hoc

Disputatio

G hoc loco non fit aliquid, quod necessit esse tempus æternum, vt dixi, est tñ aliquid, quod necessitat possibilitatem essendi mūdum æternum, & licet etiam tempus: nam Deus glo. non defecit esse potens in actione. & non est hic, quod necessitet impossibilitatem copulationis operationis eius continue cum esse eius: sed forte oppositum huius indicat impossibilitatē, & est quod nō erit potens in aliqua hora, potens vero in alia, & nō dicitur de eo q̄ sit potens nisi temporibus determinatis finitis: & tñ ipse est ens æternum, & æternū.

H Et redijt questio vtrum sit possibile, vt sit mundus antiquus, & æternus, aut inouatus, aut erit posse vt sit inouatus, & impossibile vt sit antiquus. Si autem fuerit inouatus, vtrū sit possibile vt sit actio prima, vel ne. Si autem non erit intellectui possibilitas perueniendi in vnum horum oppositorū, tūc reuertitur ad auditum. & non numeratur hæc questio iter intellectuales. Et, cum dixerimus q̄ primū impossibile est ei dimittere operationem bonam, & operari prauā, qm̄ est diminutio ei, quæro quæ est maior diminutio q̄ ponere actionē

I æterni finitā, & terminatā in actione inouati, cum hoc, q̄ actio terminata imaginatur ab agēte terminato, nō aut ab agente antiquo, nō terminato, nec in esse, nec in actione? & hoc torum, vt vides, non latet eū, qui habet etiam paucum visum in intellectualibus. Et quomodo est impossibile agenti æterno quin ante actionem, quæ emanauit ab eo in præteritū, sit actio alia, & ante actionem actio, & procedat hoc in intellectu nostro in infinitum, sicut procedit esse eius, & agētis in infinitū. nam

ille, cuius esse nō adæquatur tēpus, & nō comprehendit eū ab extremitatibus eius, necesse est vt actio eius nō comprehendatur a tempore, & nō adæquetur ei tempus terminatū. qm̄ oēs ens nō retardatur actio eius esse eius, nisi quia deficit in esse suo aliquid, & q̄ non erit in esse suo perfectio, aut quia est ex eligētibz, & retardatur actio eius esse eius, ppter electionem. Qui autem ponit q̄ ab æterno non emanat nisi actio noua, iam ponit q̄ actio eius aliquo modo est violenta, & q̄ nulla sit ei electio in actione sua illo modo.

A L G A Z E L.

A It Alga. Tertia ratio de antiquitate mundi est q̄ Philosophi tenuerunt, dicentes q̄ esse mūdi fuit possibile ante esse eius. nam falsum est vt sit impossibile, deinde fiat possibile. Et hoc quidē possibile nō habet principium, & non defecit esse permansens, & non defecit mundum possibilem esse: quoniam non est hora horarum, in qua possibile sit denominare mūdum esse impossibilem. & cum possibilitas non defecerit, tūc possibile circa cōuenientiā possibilitatis non defecit. nam dicere est possibile esse est q̄ nō est impossibile esse eius. & cum fuerit esse eius possibile in æternum, non erit falsum esse eius in æternum. sin autem, si esset falsum esse eius semper, & inconueniens, dicemus q̄ esse posse esse eius in æternum. si autē est falsū dicere ipsum esse posse in æternum, est falsum dicere possibile non defecit. & si falsum est dicere posse nō defecit, erit verum q̄ possibile hēt principium. & cum fuerit verum habere principium, erit ante hoc impossibile, & veniet res ad affirmandum horam.

A horam, in qua non fuit mundus possibilis, & non fuit ipse Deus glori. potens in eo.

AVERROES.

A It Auer. Qui autem cōcedit q̄ mundus, anteq̄ fuisset, fuerat possibilis: possibilitate non deficiente, necesse est ei esse mundum æternum. nam id, quod nunq̄ defecit esse possibile, si positum fuerit nō defecisse esse, non sequitur expositione eius in cōueniens, & quod est possibile ut sit æternum, necesse est ut sit æternum. id enim, quod possibile est ei ut recipiat æternitatem, possibile est ei, ut non sit corruptibile, nisi sit possibile ut corruptum fiat æternū. & iō dicit sapiēs Arist. q̄ possibilitas in rebus æternis est necessaria.

ALGAEZEL.

A It Alga. Dubitatio autem est ut dicatur mundus nō defecit esse possibilis in nouationis, & nō reperitur aliqua hora, in qua nō imāginetur in nouatio eius. & cū imāginetur ens in æternum, nō erit inouatum, & non erit quid eueniens cōuenientix possibilitatis, sed in cōtrarium eius. & hoc est, sicut sermo eorū de loco, s. q̄ cōsiderare mundū maiorem, & creare corpus supra mundum est possibile, & sic tenere aliquid superius aliud supra hoc, & sic in infinitum, & non est finis possibilitati additionis, & cū hoc est plenum simpliciter infinitum est impossibile, & sic ens, cuius extremitas non finitur, impossibile. sed quemadmodum dicit q̄ possibile sit corpus finitum, i. hñs superficiem, & q̄ non poterit cōsiderare id in magnitudine, & paruitate, sic quoq; possibilitas in nouationis, & principium ipsius esse non requirit præcessionem, & post-

positionem, & radix essendi in noua. D tū est eius, quod est posse, non aliud.

AVERROES.

A It Auer. Qui autē ponit q̄ ante mūdum fuerat possibilitas vna numero, quæ non defecit, necesse est ei dicere ut sit mundus æternus. Qui vero ponit q̄ ante mūdū fuerans possibilitates in æternum, non finitæ numero, ut posuit Alga. in responsione, sequitur ei ut ante hunc mundum sit mundus, & ante mundum secundum mundus tertius, & procedet in infinitum. sicut est in indiuiduis hominum: & præcipue cū ponatur corruptio præcedentis conditionis requisita in esse subsequenti. E ver. g. si Deus glo. erat potēs creare ante hunc mundum alium mūdū, & ante illum alium, necesse est procedere in infinitum. sin autē, sequeretur ut perueniat ad mundum, ante quē non est possibile creare alium mundum. Attamen hoc non dicunt loquētes, & non ponunt id in rationibus suis, quibus ratiocinantur de creatione mundi. Quod autē possibile esset ut sit ante hunc mundum mundus alius in infinitum, hæc qui de positio existimatur q̄ non sit inconueniens: sed, cū speculetur de ea, apparet q̄ sit inconueniens. quoniā sequitur ut sit natura mundi nā vnus indiuidui, quod est in hoc mūdo generabili, & corruptibili. & erit emanatio eius à primo principio, eo modo, quo emanauit ab eo indiuiduū: & hoc mediāte moto æterno, & motu æterno: ergo erit hic mūdus pars alterius mūdi, sicut est in indiuiduis generabilibus: & corruptibilibus in hoc mundo, & de necessitate perueniet ad mundum æternum in indiuiduitate, aut procedet. & cū de ne-

E ij cessitate

Disputatio

Gecessitate abscinditur processus, igitur abscissio eius in hoc mundo est dignior, scilicet ponendo eum vni numero, & æternam.

A L G A Z E L.

AIt Alga. R^o Quarta est. Quoniam ipsi dicunt omne innouatum præceditur à materia: innouatio. n. indiget materia: igitur materia non erit innouata. Quod autem innouatur, sunt formæ, & accidētia, qualitates quidem super materias, &c. vsq; ad, & non erit materiā primam innouari falsum.

H

A V E R R O E S.

AIt Auer. Summa huius sermo nis est q̄ omne Inouatum est possibile ante innouationem eius: & possibilitas præsupponit rem, in qua existit, & est subiectum recipiens re possibilem. nam possibilitas, quæ est ex parte recipientis, non debet aliquis existimare q̄ sit possibilitas, q̄ est ex agente. cum enim dicimus de Socrate quod possibile est vt faciat hoc, est aliud q̄ dicere in re facta q̄ sit possibile: quare conditionatur in possibilitate agentis possibilitas patientis, agens enim impossibile est

I vt agat impossibilia. & cum non sit possibile vt sit possibilitas præcedens innouatum absq; subiecto omnino: & impossibile est vt agens sit subiectum, nec possibile: nam possibile cum perueuerit ad actum, aufertur possibilitas: igitur non remanet nisi q̄ sit subiectum possibilitatis res recipientis possibilitatem: & est materia. materia autem nō generatur, in eo q̄ est materia, qm̄ indigeret alia materia, & procederet in infinitum. sed, si materia generaretur, est i eo q̄ est composita ex materia, & forma. & omne generatū generatur ex alio: &

tunc aut procedet in infinitum direkte in materia infinita: & hoc est falsum, licet imaginari fuerimus motum æternum: non enim reperitur aliquid in actu infinitum: aut aduenit ad eam formæ, vna quidē post aliam in subiecto quidem non generabili, nec corruptibili, & aduētus earum vnus post ablationem alterius æternus, & circularis. Si autem hoc fuerit, necesse est esse hic motū æternum, qui faciat aduētum huius post ablationem alterius, quæ sunt in generabilib⁹, & corruptibilibus in æternū. qm̄ apparet q̄ gñatio vnus cuiusq; gñatorū est corruptio alteri⁹, & corruptio eius gñatio alterius, & q̄ nō sit aliquid ex nihilo. nā gñatio ē cōuersi rei, & mutatio eius ex eo, qd̄ est i potētia, ad actū. Quare impossibile est vt sit privatio rei id, quod de se esse, nec eadem cum re, quæ denominatur generari, s. q̄ dicamus de ea q̄ generata est. remanet ergo vt sit hic aliquod subiectum formarum contrariarum, & est id, cui adueniunt formæ successiue.

A L G A Z E L.

AIt Alga. Dubitatio est vt dicatur, possibilitas, quā ponūt, reuertitur ad iudicium intellectus, & omne, quod intellectus considerat esse eius, & non prohibetur ei id considerare, appellamus possibile. si autem prohibetur, appellamus falsum, & inconueniens. si vero non poterimus considerare priuationē eius, id appellamus necessarium. Hæc autē sunt iudicia intellectualia, non indigentia quidem aliquo, adeo q̄ perueniat ei denominatio. Et hoc quidem probatur tribus rationibus. & prima est hæc. quoniam, si possibilitas determinaret aliquod ens, ad

Ad quod referat, & dicitur qd sit possibilis ad id, sic etiam impossibilitas determinaret aliquid ens, & dicitur esse impossibilitas ad id. impossibile autem non habet esse in se, nec materiam, in qua fiat inconueniens, adeo qd referatur impossibilitas ad materiam.

AVERROES.

Alter. Quod autem possibilis determinet materiam existens, hoc patet. qm alia intellecta vera non euadunt quin determinet aliquid ens extra animam, postq verum, vt dictum est in definitione eius est, vt reperitur in anima, sicut reperitur extra animam. igitur non euadet ex dicto nostro aliquid esse possibile, quin determinet hoc intellectū aliquid, in quo reperitur hæc possibilis. Attamen, assumere probationem, qd non determinet intellectum possibilis aliquid ens, in quo sustentatur, est sermo sophisticus. nam impossibile determinat subiectū, sicut ipsum possibile. & hoc patet. impossibile enim est oppositū possibilis. contraria autem opposita determinant proculdubio subiectū, nā impossibilitas est negatio possibilis. si aut possibilis determinauerit subiectum, tūc impossibilitas, que est negatio huius possibilitatis, determinat etiam subiectum, vt dicimus qd esse vacuum est impossibile, qm esse dimensiones separatas est impossibile extra corpora naturalia, & infra: & dicimus qd ambo contraria impossibile est esse in eodem subiecto. & dicimus qd impossibile duo esse vnum: & hoc quidem in esse. & totum hoc est manifestum per se: & nihil est consideratio huius sophisticationis hic adductæ ab eo.

ALGAZEL.

Alter. Et secunda est, qm nigredo, & albedo, determinat intellectus in eis ante esse earum qd sint possibles. Si aut hæc possibilis referatur ad corpus, in quo sunt, ita qd dicatur dispositio eius, qd hoc corpus posse est vt denigretur, & dealbetur. & csi albedo in se non sit possibilis, & non habeat denominationem possibilitatis: sed posse est corpus, & possibilis refert ad id: tunc dicim⁹ quid est indicium nigredinis, & albedinis, in se, vtrum sit posse, aut necessarium, aut impossibile? & nō pōt euadere quin dicat qd sit posse. & significat qd intellectus, & determinatio circa positatem nō indigent pōne substantie entis, ad quod referatur possibilis.

AVERROES.

Alter. Hæc est fallacia. nam posse dī de recipiente, & recepto: id aut, quod dicitur de subiecto recipiente, opponitur ei impossibile: id vero, quod dī de recepto, opponitur ei necessarium. Quod autem denominatur à possibilitate, cui opponit impossibile, nō est id, quod exit in actū à possibilitate, ex eo qd exit in actū. qm, cū exierit, aufertur ex eo possibilis. denominatur tñ à possibilitate, ex eo qd est in potentia. & subiectū huius possibilitatis est subiectū, qd permutatur ab esse in potentia ad esse in actum. & hoc est manifestū ex definitione possibilis. nam est id, qd non est, & est in posse vt sit & nō sit. Et hoc nō ens possibile, nō est posse ex eo qd non est, nec ex eo qd est in actū, sed est possibile ex eo qd est in potentia. Et ideo dixit secta Namatezela qd id, quod non est, sit substantia quædam, nam id, quod non est, est contrariū ipsi esse: & vñ quodq;

E iij differt

Disputatio

G differt ab alio. & cum aufertur priuatio alicuius rei, est loco eius esse eius. & cum aufertur esse eius, est loco eius priuatio eius. & quoniam substantia priuationis, impossibile est ut conuertatur in esse, nec substantia esse conuertatur in priuationem, necesse est ut recipiens ea sit quid tertium præter ea, & est id, quod denominatur à possibilitate, & generatione, & permutatione à denominatione priuationis ad denominationem ipsius esse. priuatio. n. non denominatur à generatione, & mutatione, nec res, quæ sit in actu, denominatur hoc: & generatum,

H cum erit in actu, aufertur ab eo denominatione generationis, & mutationis, & possibilitatis: ergo non potest eundi de necessitate ab aliquo denominato à generatione, & mutatione, & conuersione ex priuatione ad esse, si cuius est in permutatione contrariorum unius ad aliud, scilicet quod necesse sit esse eis subiectum, in quo adueniunt vnum quidem post ablationem alterius, nisi quod in mutatione, quæ est in alijs accidentibus, est in actu, in substantia vero in potentia. Nec possumus etiam ponere hoc denominatum à possibilitate, & mutatione rem, quæ est in actu, ex qua fit generatio, ex eo quod est in actu. quoniam hoc etiam deperditur: id autem, ex quo fit generatio, oportet ut sit pars generati. Igitur hic est subiectum necessario recipiens possibilitatem, quod est sedes mutationis, & generationis: & est id, quod dicitur generari, & mutari, & permutari ex priuatione ad esse. Nec possumus ponere hoc de natura rei ex euntis in actum, scilicet de natura entis in actu. nam, si hoc esset, non generaretur ens. generatio. n. est ex uocente, non ex ente. nam natura est quod, ad quod conuenerunt Philosophi,

& secta Mahatazela quod reperitur: nisi quod Philosophi tenent quod non erit denudatum formis reperiis in actu, scilicet non erit denudatum ipso esse: permutatur tamen ex esse ad esse, sicut permutatur sperma exempli gratia ad sanguinem, & permutatio sanguinis ad membra sensitiua. nam, si esset denudatum ipso esse, esset ens in se. si autem esset ens in se, non esset ex eo generatio. & hoc quidem apud eos est id, quod appellatur materiam: & est causa generationis, & corruptionis: & omne ens denudatum ab hac natura est apud eos non generabile, nec corruptibile.

A L G A Z E L.

A It Alga. Tertia vero, quod animæ humanæ apud eos sunt substantiæ existentes per se, & non sunt corpus, neque materia, nec copulatur ad quatuor materię, & sunt innouatur, prout id tenet Auicenna, & verificantes ex eis, & habent possibilitatem ante innouationem suam, & non habent substantiam, nec materiam ut sit possibilitas earum denominatio relatiua, & non reducitur ad posse potentis, nec ad agens, & sciendo ad quid reducitur, conuertitur hoc contra eos. M

A V E R R O E S.

A It Auer. Nunquam vidi sapientis esse dictum, quod anima fuerit innouata innouatione vera, & postea quod sit remanens, nisi id, quod recitauit Auicenna. omnes tamen consentunt quod innouatio eius sit relatiua, & est peruentio eius ad possibilitates corporales, recipientes quidem hanc continuationem, sicut possibilitates, quæ sunt in speculis ad copulationem radij Solis cum eis. & hæc possibilitas apud eos non est de natura possibilitatis formarum generatarum

A ratarum, & corruptarum, sed est possibilis modo, quo opinatur demonstratio adducere nos ad eam. & subiectum huius possibilitatis est natura diuersa à natura materie. & non percipiet opiniones eorum in his rebus nisi qui operam dedit libris eorum cum conditionibus, quas dixerunt. & attributa, quas dixerunt, cum perfectione scientiæ innatæ, & magistro sapiente. Dubitare autem Alga. his rebus hac dubitatione non cōuenit tali, qualis ipse est. Nam non euadet ab uno duorum. aut enim ipse sciuit hæc omnia secundum veritatem, & adduxit ea hic præter veritatem: & hæc est operatio prauorum: aut non intellexit ea secundum veritatem, & dubitauit in sermone, mediante re, quas non comprehendit scientiam: & hæc est operatio ignorantium. Ille autem vir, absit apud nos ab his duabus denominationibus, licet non possint boni euadere, quin vilipendant eum. Attamen vilipensio Alga. est cōpilatio huius libri, & forte coactus fuit propter tempus, & locum eius.

A L G A Z E L.

C A It Alga. respondens pro Philosophis. Si autem dicatur reuersio possibilitatis ad iudicium intellectus est quid falsum. quoniam nihil est iudicium intellectus, nisi scientia de possibilitate: possibilitas autem est scitum, quod est diuersum à scientia. sed scientia est, quas id comprehendit, & id sequitur, & alligatur rei, prout est. scientia autem, si imaginatum fuerit quod sit priuatio eius, non deperditur scitum, quod est possibile, sed remanet possibile possibile, licet non sciatur. scitum veto, cum imaginatum fuerit auferri, auferetur scientia.

scientia autem, & scitum sunt duo, quorum unum est sequens, aliud vero attrahens, &c. usque ad, & erit possibilitas denominatio eis hac via.

A V E R R O E S.

A It Auer. Quod posuit in hoc capitulo est sermo verus, & declarabitur tibi hoc ex eo, quod diximus de intelligentia nature possibilis.

A L G A Z E L.

A It Alga. contradicens sapientibus. Et responsio est quod reuersio possibilitatis, & necessitatis, & impossibilitatis ad iudicia intellectualia est vera. & id, quod dixerunt, quod dispositio iudiciorum intellectus est scientia eius, & scientia determinat scitum, dicitur eis, quemadmodum coloratio, & animatio, & alia iudicia vniuersalia sunt permanentia in intellectu apud eos, & sunt scientiæ, quibus dicitur non esse scita, & scita quidem eorum non habent esse demonstratum, adeo quod declarauerunt Philosophi quod vniuersalia repeririuntur in scientiis, non autem demonstrata: esse vero demonstratum est in particularibus indiuidualibus, quas sunt sensibilia, non autem intellectualia, sunt tamen causa considerationis intellectus, & faciendi iudicium abstractum à materia intellectuali: ergo coloratio est iudicium abstractum in intellectu præter nigredinem, & albedinem. & non potest imaginari, cum fuerit color, qui non sit niger, nec albus, nec alius color. & confirmata est intellectui forma colorationis absque differentia, & dicitur quod sit forma, cuius esse est in scientiis, non autem demonstrata

Disputatio

G si aut hoc non fuerit impossibile, sic non erit impossibile id, quod diximus.

AVERROES.

A It Auer. Hic est sermo philosophicus. nam possibilitas est quid vniuersale habens particularia re-
perta extra animam, vt sunt alia vni-
uersalia. scientia autem non est sci-
entia rei vniuersalis, sed est scientia par-
ticularium modo vniuersali, quem
facit intellectus in particularibus, cu
abstrahit ab eis naturam unam co-
munem, quae diuisa est in materiis,
& vniuersale non est natura eius na-
tura reru, quibus est vniuersale. At-

sefa non
rei visis,
sed parti-
culariu in
vniuersali
vide t.
de ala co.
8. & alia
sibi anno-
tata. Vide
Ale. Aph.
lib. 1. Que-
stio. natu-
ral. q. 3.

H tamen ipse in hoc sermone fallitur, accipiens quidem naturam possibili-
tatis pro natura vniuersali, absque
eo, quod sunt ibi particularia, in quibus
sustenatur hoc vniuersale, scilicet possibi-
litas vniuersalis. vniuersale autem non
est scitum, sed cum eo sciuntur res,
& est quid repertum in natura reru
scitae in potentia. & nisi esset hoc ef-
fet comprehensio eius particulariu,
in eo quod sunt vniuersalia, comprehen-
sio falsa. hoc autem sic esset, si non sciti ef-
fet particularis per se, non autem per acci-
dens. sed est contrarium, scilicet scitum
est particulare per accidens, vniuersale
vero per se. & ideo cum non com-
prehendit id intellectus, ex eo quod est
vniuersale, fallitur in eo, & iudicat
de eo iudicio falso. cum autem ab-

I straxerit naturas, quae sunt in parti-
cularibus a materiis, & posuerit eas
vniuersales, bene potest de eis iudicare
iudicio vero, & quod non misceantur ei
naturae. & possibilitas est una haru
naturarum. Vterius sermo Philoso-
phorum quod vniuersalia reperiuntur
in intellectu, non autem demonstra-
ta, intentio eorum in eo est, quod re-
periuntur in actu in intellectu, non au-

tem demonstrata, & non ponunt quod
non reperiuntur omnino demonstra-
ta, sed volunt quod sunt in potentia, &
non in actu. nam, si non essent, omnino ef-
sent falsa. & cum fuerint extra intel-
lectum, sunt in potentia, & possibile
est extra animam in potentia. ergo hoc
modo assimilatur natura eoru naturae
possibilis. Ex eo conatus est face-
re sophisticationem, quoniam assimilauit
positum vbius, quia sunt conuen-
ientia, & eadem, circa esse, quod est in po-
tentia. Vterius posuit quod Philosophi
dunt quod vna non habet esse extra animam
omnino, & intulit ex hoc, quod possibi-
le non habet esse extra animam omnino. O-
quanta est vilis haec fallacia, & corru-
pta sententia huius hominis.

ALGAZEL.

A It Alga. Cum autem dicunt si ima-
ginaret priuatio intellectus,
aut occultatio eoru, non auferet pos-
sibilitas, dicimus, si imaginaret pri-
uatio eoru, utrum iudicia vna, & sunt
genera, & species, essent priuata. Cum
autem dixerint sic, quia nihil habet, nisi
iudicia in intellectu, scientiam est di-
ctum nostrum de possibilitate. & nul-
la est differentia inter ambas naturas.
Si autem existimauerint quod reman-
sent in scientia Dei glo. sic est ser-
mo de possibilitate, & necessitate. &
intentum est ostendere contradictionem
verborum eorum.

AVERROES.

A It Auer. Apparet ex hoc ser-
mone contradictio sui ipsius,
& ignorantia eius. nam magis suffi-
ciens, quod sit in eo, fundatur super
duas propositiones, quarum una est
quod ipse declarauit quod possibilitatis
aliqua est particularis extra ani-
mam, & aliqua vniuersalis, & est
intel-

A intellectum illorum particularium. & est sermo non verus. Si autem dixerint q̄ natura particularium extra animam ex possibilibus est natura vniuersalis, quod est in intellectu, tunc non habet nec naturam particularis, nec vniuersalis, aut erit natura particularis natura vniuersalis. & hæc omnia sunt dementiæ, & chimeræ. & quomocunque sit, vniuersale habet aliqd̄ esse extra animam.

A L G A Z E L.

A It Alga. Excusatio autem de impossibilitate, q̄ refertur ad materiam, quæ attribuitur rei, cum
B prohibetur ei contrarium eius, non omnis profecto impossibilitas est sic. nam esse socium Deo glo. est falsum, & non est materia, ad quam referatur impossibilitas. Si autem existimauerint q̄ falsitas socii est separatio Dei glo. in se, & esse eius est necessarium, & separatio refertur ad id, dicimus eis q̄ non est necessarium. mundus enim est cum eo, igitur nō est separatus. Si vero existimauerit q̄ separatio eius à simili est necessaria, & contradicens necessario est impossibile, & est relatio eius ad id, dicimus q̄ dispositio separationis Dei
C glo. à mundo, non est sicut separatio eius à simili. nam separatio eius à simili est necessaria, & separatio eius à creaturis non est necessaria.

A V E R R O E S.

A It Aver. Hic totus est sermo vanus, & cadens. quoniam nō est dubium apud eum q̄ iudicia intellectus sunt iudicia ei secundum naturas rerum extra animam. & si nō esset extra animā, nec possibile, nec impossibile, tunc essent iudicia intellectus in hoc, ac si non esset iudicium, & non esset differentia inter

intellectum, & imaginationem. Et se autem simile Deo glo. est impossibile in esse, sicut ipse est necessari⁹ in esse. & non est opus multiplicare sermonem in hac questione.

A L G A Z E L.

A It Alga. Adhuc excusatio est inconueniens in animabus in nouatis, habentibus substantias separatas, & possibilibus antea ad in nouationem: & non est ibi aliquid, cui attribuitur. Cum autem dixerint q̄ materia possibile est vt elegant eam animæ istæ, sunt relationes longæ. Si autem hoc vobis sufficit, non est absurdum, quin dicatur q̄ dispositio possibilitatis innouat est q̄ potens id possibile est ei vt id innouet, & erit relatio eius ad agēs, licet non fuerit innatum ei, sicut est relatio animæ ad corpus patiens, quā uis non sit ei innatum. & nulla est differentia inter proportionem ad agens, & proportionem ad patiens, cum nō fuerit quid innatum in am bobus subiectis.

A V E R R O E S.

A It Aver. Inuendit inferre eis, si posuerint possibilitatem in in nouatione animæ, non innatam in materia, q̄ si possibilitas in patiente vt possibilitas in agente in emanatione actionis ab eo, & erunt æquales ambæ possibilitates. & hoc ē inconueniens. quoniam secundum hanc positionem adueniet anima, q̄ si veller corpus ab extra, sicut vult faciens factum, & non erit vt dispositio in corpore, quæ admodum non erit faciens dispositio in facto. Attamen responso ei est q̄ non prohibetur quin reperiantur aliquæ ex p sectionibus, quæ currunt cursu dispositionum, cum separator subie-
 Cum

Disputatio

Cum eius, ut nauta in naui, & facies cum instrumento, quo operatur. Si autem est corpus tanquam instrumentum animæ, ipsa quidem est dispositio separata. Sed non est possibilitas, quæ est instrumentio, ut possibilitas, quæ est agendi: sed reperit instrumentum in ambabus rebus simul, id est possibilitate patientis, & possibilitate agentis. & ideo sunt instrumenta mouentia, & moia. & in eo quod sunt mouentia, reperitur eis possibilitas, quæ est in agente: & in eo quod sunt moia, reperitur eis possibilitas, quæ est in patiente. & non sequitur

H eis ex positione animæ separatæ videntur possibilitas, quæ est in eci piète, eadem cum possibilitate, quæ est in agente. Vltius possibilitas, quæ est in agente, apud Philosophos non est iudicium intellectuale tantum, sed iudicium de re extra animam. & non est vilitas contradicendi, assimilanti quidem vnam duarum possibilitatum alteri. Et, quoniam considerauit Alga. quod isti sermones omnes faciunt dubitationes, & confusionem ei, qui non potest eas soluere, & est opus prauorum Sophistarum, ideo dixit.

I A L G A Z E L.

A It Alga. Si autem dixerit ad hoc sistis in omnibus questionibus oppositioni dubitationibus cum dubitationibus, & non euadet id, quod posuisti, à dubitationibus, dicimus dubitatio declarat corruptionem sermonis proculdubio, & soluntur modi dubitationum, considerando dubitationem, & quæsitum. Nos autem non intendimus in hoc libro nisi adaptare opinionem eorum & mutare modos rationum eorum cum eo, cum quo declarabitur de-

structio earum. & non incumbemus ad sustentandum opinionem aliquam. unde non egrediemur ab intentione libri, nec complebimus sermonem in assumendo rationem demonstratam in nouationem mundi: quoniam intentio nostra est destruere rationes eorum, notificando id, quod sequitur. affirmare vero opinionem veram, derelinquimus in alio libro quem edere decreuimus in hoc, domino concedente, quem Fundamentalegem appellabimus: in quo quidem affirmationem facere intendimus, sicut in hoc libro destructionem facere volumus.

A V E R R O E S.

A In Auer. Oppositio autem dubitationibus cum dubitationibus non facit destructionem: facit tamen confusionem, & dubium ei, qui fecit dubitationes dubitationibus, & non verificatur apud eum vna duarum dubitationum, & destructio dubitationum, quæ opponuntur ei. Et plurimi sermonum, cum quibus opposuit hic vir, sunt dubitationes euenientes, cum adducuntur sermones eorum, aliquis apud aliquem, & assimilantur diuersi adinuicem. Attamen hæc questio non est perfecta questio enim perfecta est, quæ facit destructionem opinionis eorum secundum rem ipsam, non secundum sermonem dicentis. ut est positio eius, quod sit possibile aduersario quod possibilitas sit iudicium intellectuale, ut ponunt hoc in vniuersali. Nam, si conceditur verificatio simili iudicis inter ea, non sequitur ex hoc destructio essendi possibilitatem iudicium ad hærens ipsi esse. sequeretur enim ex eo vni duorum, aut destructio essendi vniuersale

Anerfale in intellectu tantum, aut eē
possibilitatem in intellectu tantum.
Et debuit incipere adaptare verita-
tem, antequam inciperet de eo, qđ
facit confufionem confyderantibus
& dubitationem, vt non moriatur
confyderans, antequā incumbat li-
bro illi, aut moriatur ipfe, antequā
componar eum. qui quidem liber
adhuc non peruenit ad nos: & forte
non edidit eum. Cum autem di-
xit qđ ipfe non intendit in hoc libro
aliquam opinionem fufentare, di-
xit hoc, vt non exiftimetur de eo qđ
ipfe intendat fufentare opinionem
B ſectæ Aſſariæ. & apparet ex libris de
dicatis ei quod reuerſus eſt in ſcien-
tiis diuinis ad opinioniones Philoſo-
phorum. & ex magis apparentibus
de eiſin hoc, & verior in confirma-
tione eius eſt liber eius, appellatus
Feneſtra luminarium.

DISPUTATIO II.

De deſtructione ſermonis eo-
rum de æternitate mundi,
& tēporis, & motus.

A L G A Z E L.

C **I**T Alga. Scias qđ hec
diſputatio eſt ramus
primæ, quoniā mun-
duſ apud eos, ſicut ē
antiquus, non habet
principium in eſſe ſuo, ſic eſt æter-
nus, non habens finem in fine ſuo:
& non poteſt imaginari finitas, nec
corruptio eius, ſed nunquam defe-
cit, nec deficiet ſic eſſe. Rationes au-
tem eorum quatuor, narrat: circa
æternitatem eius; extenduntur cir-
ca æternitatem eius. & dubitatio cō-
tra eaſe eſt, ſicut dubitatio hic abſq;

differentia. Nam ipſi dicunt qđ mū-
dus eſt cauſatus, & cauſa eiꝯ eſt an-
tiqua, & æterna: & ſic eſt ſimul cau-
ſatum cum cauſa. & dicunt qđ, cum
non mutatur cauſa, non mutat cau-
ſatum, & cauſa eiꝯ remanebit. & ſu-
per hoc ædificauerunt prohibitio-
nem innouationis & ipſam et currit
circa ablationem ceſſationis curſu
primæ. & hec eſt via eorum prima.

Secunda autem eſt, quoniam mū-
dus, cum corrūpitur, erit corruptio
eiꝯ poſt eē eiꝯ, & erit in eo poſt, er-
go fuit in eo tempus. Tertia vero
via eſt, qđ poſſibilitas eſſendi nō ceſ-
ſat. & ſic eſſe poſſibile poteſt eſſe in
cōuenientia poſſibilitatis, niſi qđ hec
ratio non eſt foris. nam nos nega-
mus qđ ſit antiquus ex parte ante, &
non negamus qđ ſit æternus à parte
poſt, ſi ſecerit Deus glo. eū rema-
nere in æternum: cum non ſit de ne-
ceſſitate innouati vt habeat finem,
& de neceſſitate actionis eſt vt ſit in
nouata, & vt habeat principium. Et
non eſt neceſſe apud aliquem, vt ſit
mundo proculdubio finis, niſi apud
Ela abo alhauil alhalaph. qui qui-
dem dixit ſicut eſt impoſſibile in
tempore præterito eſſe reuolutio-
nes infinitas, ſic etiam eſt in futurū. F.
& eſt falſum. quoniam omne futu-
rum non ingreditur in eſſe omni-
no non comprehenſo, nec æquali.
præteritum vero iā ingreſſum eſt
totum in eſſe comprehenſo, licet nō
fuerit æquale. & cum declarātū fue-
rit nos non denegare remanentiam
mundi ex parte intellectus in æter-
num, ſed poteſt ſtare remanentia,
& finitas eiꝯ: ergo cognoscit quæ
pars poſſibilis conuenit in lege. &
confyderatio in eo non dependet in
te intelligibili.

AVES-

Disputatio

G

AVERROES.

A Ir Aver. Quod autem dixit, qd id, quod sequitur ex ratione prima eorum de antiquitate mundi in præteritum, sequitur idem ex ea in futurum esse verum: & sic etiam est in ratione secunda eorum. Cum autem dicunt quod nō sequitur in tertia ratione in futurum id, quod sequitur in præteritum secundum opinionem eorum, quia nos negamus ut sit mundus æternus in præteritum, & non est falsum ut sit æternus in futurum, nisi apud Avicennam alhalaph, qui quidem tenet esse mundum æternum ex duabus extre-

H mitatibus falsum, nō est, sicut dixit. quoniam, cum concedunt eis quod mundus non defecit possibilitas ei? & quod possibilitas evenit ei, tūquā quid cum sequens, quo mensuratur hæc possibilitas, sicut evenit enti possibili, cum exierit in actum hæc dispositio, & apparet de hoc spatio qd non habuerit principium, verificabitur eis tempus non habere principium. hoc enim spacium nihil aliud est nisi tempus. & appellatio eius. qui appellaverit id dāhar, id est æternū, nihil est. Et, cum fuerit tempus copulatum possibilitati, & possibilis copulata esse mori non habet principium. Cum autem dixerint qd omne, quod reperitur in præteritū, habet primum, est propositio falsa: quoniam primum reperitur in præteritum æternum, sicut reperitur in futurum. Distinctio autem eorum in hoc inter primum, & operationē eius, est ratio indigens demonstratione. quoniam esse eius, quod fuit in præteritum non æternum, est aliud ab esse eius, quod fuit in præteritum æternum, nam id, quod fuit

I in præteritum non æternum est finitum ex duabus extremitatibus. scilicet habet principium, & finē. quod vero est in præteritum æternum non habet principium, nec finem, neque cessationem. & ideo, quia non ponunt Philosophi qd motus circularis habear principium, non sequitur eis ut habear finem: quoniam ipsi non ponunt esse eius in præteritum esse generabile & corruptibile. & qui cōcedit hoc eis, contradicit verbis suis. & ideo fuit hæc propositio vera, qd omne habens principium habet finem. Quod autem sit quid habens principium, & non finem nō est verum, nisi qd possibile fiat æternum. nam omne habens principium est possibile. Quod autem sit aliquid possibile, ut recipiat corruptionem, & recipiat æternitatem, est quid non scitum, & debet speculari de eo. Et iam speculati sunt de eo Antiqui, & Havoalhavil convenit cum philosophis in eo, qd omne innovatū corrumpitur, & est consequens fortissimum ad eradicandum sermonem de innovatione mundi. Qui autē distinguit inter præteritum, & futurum, qd id, quod fuit in præteritum, iam exiit totum in esse: id vero, qd erit in futurum, non exiit totum in esse: exit enim de eo aliquid, & aliquid non: est sermo fallax. Nam id, quod fuit in præteritum: in rei veritate iam exiit in tempore: & quod exiit in tempore, id excedit tempus ex duobus lateribus, & habet totū, & est finitum necessitatio. Quod vero non exiit in præteritum, vult pcessus eius, quod innovatur, nō exiit in præterito, nisi æquivoco. sed ipsum cum præterito durat in infinitum, & non habet totum. totum vero

K in præteritum non æternum est finitum ex duabus extremitatibus. scilicet habet principium, & finē. quod vero est in præteritum æternum non habet principium, nec finem, neque cessationem. & ideo, quia non ponunt Philosophi qd motus circularis habear principium, non sequitur eis ut habear finem: quoniam ipsi non ponunt esse eius in præteritum esse generabile & corruptibile. & qui cōcedit hoc eis, contradicit verbis suis. & ideo fuit hæc propositio vera, qd omne habens principium habet finem. Quod autem sit quid habens principium, & non finem nō est verum, nisi qd possibile fiat æternum. nam omne habens principium est possibile. Quod autem sit aliquid possibile, ut recipiat corruptionem, & recipiat æternitatem, est quid non scitum, & debet speculari de eo. Et iam speculati sunt de eo Antiqui, & Havoalhavil convenit cum philosophis in eo, qd omne innovatū corrumpitur, & est consequens fortissimum ad eradicandum sermonem de innovatione mundi. Qui autē distinguit inter præteritum, & futurum, qd id, quod fuit in præteritum, iam exiit totum in esse: id vero, qd erit in futurum, non exiit totum in esse: exit enim de eo aliquid, & aliquid non: est sermo fallax. Nam id, quod fuit in præteritum: in rei veritate iam exiit in tempore: & quod exiit in tempore, id excedit tempus ex duobus lateribus, & habet totū, & est finitum necessitatio. Quod vero non exiit in præteritum, vult pcessus eius, quod innovatur, nō exiit in præterito, nisi æquivoco. sed ipsum cum præterito durat in infinitum, & non habet totum. totum vero

ro

A to ex partibus eius. tempus enim nō reperitur ei principium primum, in nouatum in prateritum. nam omne principium innouatum est in tēpore præsenti: & omne tempus præsens habet ante id prateritum: ergo id, quod reperitur æquale tempori, & tempus est æquale ei, necesse est vt sit infinitum, & q̄ non exeat ex eo in esse praterito, nisi partes eius, quas comprehendit tempus ex duobus lateribus: sicut non exit in esse moti ex tempore in rei veritate, nisi instans, nec ex motu, nisi id, quod mouetur in magnitudine, in qua mouetur in instanti, de quo quaeritur. Nam quemadmodum ens, qd̄ non deficit in prateritum, non dicimus q̄ id, quod transit ex esse eius, exiit nunc in esse: nam, si hoc esset, erit esse eius principium, & tempus id comprehendit ex suis lateribus: sic dicimus de eo, quod est cum tēpore, non autem in eo, & in reuolutionibus prateritis, q̄ exit ex eis in esse imaginabili id, quod ex eis comprehendit tempus. Quę vero sunt cum tempore, adhuc non exeunt in esse: sicut non exiit in esse prateritū id, quod non deficit esse, postquam non comprehendit id tempus. Cū autem imaginatus fueris eos æternum, operationes quidem eius non retardantur ab eo: sicut est mos omnīs entis, cuius esse est perfectum, vt sit tale. nam, si ipsum fuerit æternū, & non exiuerit in tempore praterito, sequitur necessario vt non exeāt operationes eius in tempore praterito. nam, si exiuisent, essent finitæ: & hoc ens æternum non deficeret esse absque operatione. & id, quod nō deficit nō operari, est necessario impossibile. Et est conueniens enti,

cuius esse non exit in tempore, & id non comprehendit tempus, vt sint operationes eius tales, nam nulla est differentia inter esse entis, & operationes eius. Si autem fuerint motus orbium cœlestium, & eius, quod sequitur ex eis, operationes entis æterni, cuius esse non exit in esse praterito, necesse est vt operationes eius non exeant in tempore praterito. Et nō omne, quod dicitur de eo nō exire, possibile est vt dicatur de eo iam exiuisse in tempore praterito, nec q̄ iam finitum est omne enim habens finem habet principium. Vterius, cum dicimus de eo non defecisse, est negatio processus in tempore praterito, & habere principii. Et qui ponit exitum fuisse in tempore praterito, ponit ei principii. & ipse quidem petit principium in quaesito. Et, cum non sit verum, id, quod non deficit cum esse æterno, iam exiuisse in esse, nisi exiuerit ens æternum in esse, cum exit in tempore praterito. Igitur, cum dicimus omne prateritum iam exiuit in esse, intelliguntur de eo duo. quorum vnum est, q̄ omne, quod exiuit tempore praterito, iam exiuisse in esse: & hoc est verum. prateritum vero copulatum ipsi esse, quod non deficit. s. quod non euadet ab eo, nō cōuenit vt dicamus exiuisse in esse. nā, cum dicimus de illo exiuisse, est contrarium eius, quod dicimus, q̄ sit copulatum enti æterno. & nulla est differentia in hoc inter operationem, & esse, s. q̄ qui concedit possibilitatem esse entis, quod non deficit in prateritum, debet etiam concedere q̄ hic sint operationes, quę non defecerunt antea in prateritum. & nō est necesse vt sint operationes eius omnino

Disputatio

Gomino posita in esse, sicut non sequitur in duratione substantia eius in preteritum, ut exiuerit in esse. & hoc totum est manifestum, ut vides. Hoc autem esse primum possibile est ut faciat operationes, quæ non defecerunt, nec deficiet. & si hoc fuerit impossibile in operatione, erit quoque impossibile in esse. nam omnis operatio eius est copulata ei in esse. Isti autem homines ponunt impossibilitatem operationis æternæ ei, & esse eius æternum. & hæc est vltimitas erroris. sed dare nomē in nouationis mundo, ut dat lex, est magis proprium, quam quod dat secta Aslaria. nam operatio, in eo quod est operatio, est innouata. Imaginatur tamen antiquitas in eo, quoniam hæc innouatio, & operatio innouata non habet principium, nec finē. Dixi, & ideo difficile est Mauris appellare mundum æternum, & Deū æternum. & ipsi non intelligunt de æterno, nisi non habens causam. & iam vidi aliquos sapientum Mauro rum adhærere huic opinioni.

ALGAZEL.

AIt Alg. Via autem Quarta eorum sequitur. quoniam ipsi dicunt, cum corrumpitur mundus, remanet possibilitas esse eius, nā possibile non sit inconueniens, & est attributum relatiuum, & indiget omne innouatum secundum opinionē eorum materia præcedenti, & omne corruptum corrumpitur ad materiam præcedentem. materia autem, & radices non corrumpuntur: corrumpuntur tamen formæ, & accidentia, quæ sunt eis.

AVERROES.

AIt Auer. Cum autem ponitur aduentus formarum circulari

ter in eodem subiecto, & ponatur quod agens in hac circulatione est agens, non deficiens, non sequitur ex hac positione falsum. Si vero ponitur aduentus vnius post ablationem alterius in materiis infinitis specie est falsum. & sic, si ponitur hoc absque agente æterno, seu ab agente non æterno. quoniam, si fuerint ibi materiæ infinitæ, reperiretur infinitum in actu. & hoc est falsum. & magis absurdum est ut sit aduentus vnius post ablationem alterius ex agentibus innouatis. quare non est verum hoc modo quod homo generetur omnino ab homine, nisi ponatur hoc circulariter in eadem materia, ita quod corrumpio aliquorum hominum præcedentium materia subsequentiū & esse aliquorum præcedentiū currit cursu agentis, & instrumenti eū subsequentiū. & hoc totum est per accidens. quoniam, cum sint hæc tamen instrumenta agentis non deficientis, generatur homo mediante homine, & ex materia hominis. & hoc totum: cum non diuiditur hac diuisione, non euadet considerans in his rebus à dubitationibus, ex quibus non potest saluari. Et Deus gloriatur. **M** ponat te, & nos cum his, qui perueniunt ad gradum sapientum, attingentium ad finem veritatis circa possibile ex operationibus eius, & necessarium, quod non finitur, & totum hoc, quod diximus hic, non declaratur in hoc loco. Et debet speculari de eo cum prudentia, & assiduitate formationes, quas declarauerunt Antiqui, & eas conditiones posuerunt in speculatione. & impossibile est cum hoc, quod audiat homines sermones contradicentium in ore, de qua speculari, si dilexerint esse ex hominibus veritatis.

ALGA-

A

ALGAEZEL.

A It Alga. Et responsio omnium est, quod diximus. separauimus tamen hanc disputationem, quoniam habent in ea duas alias rationes. quarum Prima est, quam tenuit Galenus, dicens si Sol exempli gratia reciperet corruptionem, apparet de eo resolutio in tempore successiuo: & tamen aspectus significantes mensuram eius post tot milia annorum non significant nisi hanc mensuram. & quia non resoluitur in his temporibus, longis indicat quod non corrumpitur. Dubitatio autem de ea est multis modis, quorum Primus est, & forma huius rationis talis est. Si Sol corrumperebatur, non est dubium quod eueniret ei resolutio: sed consequens est falsum: ergo & antecedens etiam falsum. & est syllogismus, qui appellatur apud eos condicionalis copulatus. Quae quidem conclusio non sequitur quoniam antecedens non est verum, nisi copuletur ei alia conditio. nam, cum dicit si corrumperebatur, impossibile est quin resoluitur, hoc consequens non sequitur ipsum antecedens, nisi cum additione conditionis. & est ut dicatur, si corrumperebatur corruptione resolutiua, impossibile est ei quin resoluitur in longitudine temporis, aut declarabitur quod non sit corruptio, nisi per viam resolutionis, ad hoc ut sequatur consequens ab antecedente, & tamen non conceditur et, quod non corrumpitur res nisi per resolutionem. Sed resolutio est una specierum corruptionis.

Et non est inconueniens ut corrumpatur res in esse suo, & est in hora perfectionis suae.

AVERROES.

D

A It Auer. Res autem, cum qua contradixit huic sermoni, est, quia consequentia inter antecedens & consequens non est vera. nam corruptum non oportet ut resoluitur, cum corruptio aliquando proveniat rei ante resolutionem. Atamen consequentia vera est, cum ponitur corruptio secundum cursum naturalem, & non ponitur coacte, & concedatur etiam quod corpus ecclesie sit viuens. nam omne viuens, quod corrumpitur secundum cursum naturalem, resoluitur, antequam corrumpatur necessario. Sed istae sunt propositiones, quas non concedit aduersarius de caelo, nisi cum demonstratione. Quare fuit sermo Galeni rhetoricus. Et quod cauius est in hoc sermone est quod caeli, si corrumperebatur, corrumperebatur quidem aut ad elementa, ex quibus componuntur, aut ad aliam formam, eo quod spoliarentur forma sua, & reciperent aliam formam, ut accidit formae simplicium, cum generatur aliquod eorum ab aliquo. Elementa quatuor. Si autem corrumperebatur ad elementa, illa essent pars alterius mundi. nam non eo uenit ut sint ex elementis coeuentis in eis. quoniam ista elementa sunt pars non habens mensuram respectu eorum: immo proportio eorum ad illa est, proportio puncti in circulo. Si vero spoliarentur forma sua, & reciperent aliam, erit hic corpus sextum contrarium eis, quod non est nec caelum, nec terra, nec aqua, nec aer, nec ignis. & hoc totum est falsum. Cum autem dixit quod non resoluitur, est famosum, & est diuersum a primis veris. & iam dictum est de quo genere sunt istae propositiones in libro Posteriorum.

ALGA-

Disputatio

6

A L G A Z E L.

A It Alga. Secundus vero, si concedimus ei hoc, & qd nō sit corruptio, nisi per resolutionem, vnde scietur qd non eueniet ei resolutio? Aspicere autem obseruantias est falsum: quoniam non scitur mensura eius, nisi ppe veritatem. & Sol, qui dicitur qd sit maior terra, 170. vicibus aut prope hoc, si diminuta fuerit ab eo mēsurā parua exempli gratia, non apparet sensu. & forte fuit hucusq; in resolutione. & iam diminuta est mēsurā palmi, aut amplius, sensus tamen non potuit id comprehendere: quoniam mensura eius in scientia Perspectiua non scitur nisi prope veritatem. quoniam sicut gēma, & aurum sunt composita ex elementis apud eos, & tamen recipiūt corruptionem, deinde si reponatur vna gemma per centum annos, non erit diminutio eius sensibilis. & forte proportio eius, quod diminuebat à Sole in mensura temporis obseruantiarum est sicut proportio eius, quod diminuebat à gemma in centum annis. & hoc quidem non apparet sensui, & indicat qd natura eius

H est in vltimitate corruptionis. Et iam dimisimus recitare multas rationes huius generis, quas negant intelligentes, & posuimus hanc rationem, vt sit speculum, & exemplum eius, quod dimisimus, & contēti sumus quatuor rationibus, quæ indigerent labore in solutione dubitationum earū, vt diximus superius.

A V E R R O E S.

A It Auer. Si Sol resolveretur, & esset id, quod resoluitur ex eo tempore obseruationis incomprehensibilis quantitatis propter magnitudinem corporis ei, erit id, qd

fit ex resolutione eis, quæ sunt hic, & ex corporibus, quid habes mensurā comprehensibilem. quoniam resolutio omnis sensibilis resoluti erit per corruptionem partium eius, qd resoluitur. & impossibile est in illis corporibus resolutis in resolutio quin remaneant in mundo omnes, aut resoluantur ad alias partes. & quodcunque horum fuerit, necesse est vt faciat in mundo mutationem manifestam, aut in numero partium eius, aut in qualitatibus earū. Si autem mutarentur quantitates corporum, mutaretur actio, & passio eorum. Si autem mutaretur actio, & passio eorum, & præcipue stellarū, mutaretur id, quod est hic ex mundo. igitur imaginatio resolutionis in corporibus celestibus est impossibilis in ordinatione diuina, quæ est hic apud philosophos, & hic sermo non peruenit ad gradum demonstrationis.

A L G A Z E L.

A It Alga. Ratio vero secunda apud eos circa falsitatem corruptionis mundi est, quia dicunt, mundus non corrumpitur substantia eius, quoniam non intelligitur causa in hoc: & id, quod non fuerat corruptibile, deinde corrumpitur, impossibile est vt sit sine cā, & hæc quidem causa aut erit ex voluntate agentis æterni, & est falsum, quoniam cum non voluerat corrumpere eū, & deinde vult, profecto mutatus est. & inducet ad hoc vt sit antiquum, & voluntas eius in eadem dispositione in omnibus temporibus, & tamē voluit mutari ex priuatione ad cē, adhuc ex esse ad priuationem, & id, quod diximus superius de falsitate essendi innouatum ex voluntate antiqua,

Aliqua, indicat falsitatem corruptionis. Et addit ei hic alia dubitatio fortior, & est q̄ volitū est operatio volentis proculdubio. & omne, quod non fuerat agens, deinde fit agens, nisi mutetur, ipsummet impossibile est quin sit operatio eius ens, postquā non fuerat. si. n. remansisset vt fuerat antea, non esset ei actio: & nunc ēt non est ei actio: ergo non operatur aliquid. corruptio autem nō est aliquid, quanto magis q̄ sit operatio. & cum corrumpitur mandus, & fit operatio, quā nō fuerat, quid est ista operatio? vtrum est esse mūdi? & est falsum, cum cessat esse, aut operatio eius priuationis mundi, & priuatio mundi non est quid ī esse, adeo q̄ dicatur id esse, quod fecit agens, & adinuenit inuentor. & propter hoc dubium existimauerunt q̄ diuiduntur Loquentes in fine huius in quatuor sectas. & quzlibet secta tenet falsum.

AVERROES.

Ait Auer. Quod autem recitauit Alga. de Philosophis q̄ cogent aduersarios ī hoc sermone circa possibilitatem corruptionis mūdi, vt æternum, quod est innonans, sequatur ab eo operatio innouata, & est priuatio, vt coegerunt eos in innouatione, iam locuti sumus superius de eo, cum tractauimus de innouatione mundi. nam dubitationes euenientes in hoc in innouatione, ipsæmet contingunt in corruptione. & non oportet reiterare id in hoc loco. Quod vero est propriū huius loco de eo, q̄ omnis homo dicens innouationem mundi, necesse est ei vt sit operatio agentis, dependens in priuatione, adeo quod agēs fecit priuationem, est id, quod recu-

fauerunt concedere omnes sectæ, & indiguerunt sermonibus, quos recitabit postea. Attamen hoc sequitur necessario dicenti q̄ agens depēdet operatio eius in inuentione absoluta. i. in inuentione rei, quæ non fuerat antea, nec in potentia, nec fuerat possibilis, & extrahit eam agens ā potentia in actum, immo innouauit eam innouatione absoluta, quoniā operatio agentis apud philosophos non est aliud, nisi exitus eius, quod est in potentia, ab eo, quod ponit id in actum. & depēdet apud eos in ente in duobus extremis: in inuentione quidem id pmutat ab esse in potentia ad esse in actū, & anfertur priuatio eius: in priuatione vero, in pmutando ens ab esse actū ad esse in potentia, & accidit vt fiat priuatio eius. Qui vero non ponit agens hoc modo, sequitur ei hæc dubitatio, q̄ dependeat operatio eius in priuatione in duobus extremis simul. scilicet in inuentione, & priuatione. Sed, quoniam in priuatione est magis manifestum, non possunt loquentes euadere ab aduersariis: nam manifestū est q̄ sequitur dicenti hoc vt agens operetur priuationem. quoniam, cum permutterit rē ab esse ad priuationem absolutam, iam operatū est priuationem absolutam prima intentione, in contrarium eius, cum permutterit eam ab eē in actū ad esse in potentia. innouatio enim priuationis erit in hac permutatione quid sequens. & hoc idem sequitur eis in inuentione: nisi q̄ est magis occultum. nam, cum produxerit rē, auferet priuationem, ei⁹ necessario. Et, cum sic fuerit, non est inuentione aliquid oīno, nisi conuersio priuationis rei ad eē. sed qm̄ fuit finis, huius

[Extraord. Auer.

F ius

Disputatio

ius motus inuentio, possunt dicere q̄ operatio eius dependeat in inuentione. & non possunt dicere hoc in priuatione, cum fuerit finis hui⁹ mot⁹ priuatiōis. Quare non possunt dicere q̄ operatio eius non dependeat in destructione priuationis, sed dependet in inuentione, & sequitur cum hoc destructio priuationis sed sequitur eis necessario vt depēdeat operatio in priuatiōe. ens enim fm̄ eos non est ei nisi hora, qua est priuatum absolute, & hora, qua est in actu, cum autem fuerit in actu, non dependet in eo operatio agētis, nec

H cum fuerit priuatum, remanet ergo vnum duorum, aut q̄ non dependeat in eo operatio agentis, aut q̄ dependeat in priuatione, & conuertetur in esse. Qui autem intelligit hoc de agente, ipse quidem permittit conuertere corpus priuationis in esse, aut cōuertere corpus esse in priuationem, & q̄ dependeat operatio agentis in permutatione corporis cuiuscunq; duorum oppositorum ad reliquum. & hoc totum est in vltimitate falsitatis in aliis oppositis, quanto magis in priuatione, & esse.

Isti autem homines comprehendunt de agente id, quod comprehendit habens visum debilem de umbra rei loco rei, adeo q̄ existimant q̄ umbra rei sit res ipsa. & hoc, sicut vides, est quid sequens ei, qui nō intelligit de inuentione exitum rei ab esse in potentia ad esse in actu, & de priuatione contrarium eius: & est mutatio eius ab actu ad potentia.

Et ex hoc apparet q̄ possibilitas, & materia sunt requisita in omni innouato: & q̄, si reperiretur ens existens per se, impossibile est esse ei priuationem, nec innouationem. Q̄

autem recitauit Alga. de secta Assaria q̄ ipsi permittunt fieri innouationem substantiæ existentis per se, & non permittunt priuationem eius, est opinio in vltimitate debilitatis. nam id, quod sequitur in priuatione, sequitur in inuentione, nisi q̄ in priuatione est magis manifestū. & ideo existimauit q̄ ipsi diuersantur in hac re. deinde recitauit responsiones sectarum in hac dubitatione q̄ eis accidit in priuatione, Et dixit.

A L G A Z E L.

AIt Alga. Mahatazeli autem dixerunt q̄ operatio, quæ emanauit ab eo, est ens, & est cōsumptio quam quidem creauit non in subiecto, & corrumpet totum mundum in instanti, & deperdetur cōsumptio absoluta ex se, ita q̄ non indigebit alia cōsumptione, vt procedat in infinitum. Et, cum recitauerat hanc responsonem eorum illi dubitationi,

A L G A Z E L.

AIt Alga. Et hoc quidem est falsum multis modis. Quorum vnus est, q̄ cōsumptio non est ens opetatum, & certum, ita q̄ apprehendatur cōsumptio eius. Adhuc, si esset ens, non corrūperetur ex se absq; corruptente. Vt etius non corrumpet mundum, qm̄, si creatum fuerit in substantia mundi, & pars eius, est inconueniens. nam sedens contāgit sedem. & congregantur etiā saltem in instanti. & cum fuerit possibilis congregatio eorum, non erit contrarium, & non consumeret ipsum. Si autem creauit cum non in mundo, nec in subiecto, quæro vnde cōuerteretur esse eius in esse mundi? Præterea in hac opinione est aliud conueniens

A niens, & est q̄ Deus glo. nō potest corrūpere aliquas partes huius mūdi, & nō aliquas, & etiā nō potest nisi facere innouationem vacui in priuatione mundi totius, quoniam cum non fuerit in subiecto, erit pro portio eius ad totum eodē gradu.

A V E R R O E S.

A It Auer. Hic sermo est debili or omnibus, quibus laboramus cōtradicere. qm̄ vacuum, & priuatio sunt duo nomina synonyma: & cum nō creat priuationem, nō creat cōsumptionem. Si autē cōsiderauerimus vacuum eē, erit finis gradus eius, vt sit accidens, & eē accidens absq; subiecto est inconueniens & etiā q̄o imaginatur vt priuatio operetur priuationem? & hoc totum assimilatur sermoni Me nor fameorum.

A L G A Z E L.

A It Alga. Secunda autem secta est, quia dixerunt operatio, q̄ emanauit ab eo, est priuatio; & priuatio est p̄fectio esse innouatis eū ex se, & sit mundus incorruptus, & sic esse apud eos in inuentione innouabit ipsum ex se, & firens se ens. & hoc etiā est falsum, quoniam in eo est esse antiquum subiectū innouationum, etiā est exitus ab intellectu. nam nō intelligitur de inuentione nisi esse attributum voluntati & posse. ponere autem aliquid p̄ter voluntatem, & posse, & esse potens ad id, & est mundus, nō intelligitur, & sic etiā priuatio.

A V E R R O E S.

A It Auer. Carmei autem tenet q̄ hic sunt tria, agens, & actio: & est id, quod appellant operationē & actum: & est id, in quo dependet operatio, & sic vident q̄ hic sit pri-

uatio, & actio, quam appellant operationem priuationis, & rem priuatam. & vident q̄ actio sit res firma in substantia agentis. & hoc nō facit apud eos innouationem in patiēte, q̄ sit innouatum: qm̄ hoc est ex capitulo proportionis, & relationis. innouatio autem p̄portionis, & relationis nō facit innouationē subiecti eorum. innouationes vero faciētes mutationem subiecti sunt mutationes, quæ mutant substantiā subiecti, vt mutatio rei ab albedine ad nigredinem. Attamen, cū dicunt q̄ actio sit in substantia agentis, est error: est. n. relatio reperta inter agens, & actum: & cum refertur ad agens, appellatur actio: cum vero refertur ad actum, appellatur passio.

Sed Carmei in hac positione, nō sequitur eis vt antiquum nō operetur innouatum, & nō vt antiquum nō sit antiquum, vt putauit secta Assaria. sed quod sequitur eis est vt sit ibi cā magis antiqua, quā antiquū. qm̄ agens, cū nō operatur, & postea operatur, absq; eo q̄ deficiat ei hora, qua nō operatur aliqua conditio conditionum esse operati, manifestum est q̄ innouatum sit hora operationis aliquod attributum, quod non fuerat agenti ante operationem: & omne innouatum habet agēs innouans, & sequitur vt ante cām primā sit cā, & procedet in infinitum. & ita locuti fuimus de hoc.

A L O A Z E L.

A It Alga. Tertia autem secta ē secta Assaria, qui dixerunt q̄ accidentia cōsumuntur ex se, & nō imaginant remanere. nam, si imaginant remanere, nō imaginaret cōsumptio eorū hac de cā. Substantiæ vero nō remanent ex se, sed re-

F ij manent

Disputatio

Gmanet ex se, sed remanet remanentia addita esse earū. & cū nō creauerit Deus glo. remanentiam in eis, corumpent substantiā ad priuationē remanentia. quod quidem est falsum: quoniam est in eo de negatione sensus, q̄ nigredo non remaneat & sic et albedo, & q̄ innouat i oī hora. intellectus tamen determinat q̄ capillus, qui est i capite hominis hodie, est capillus, qui fuerat heri, non similis ei, & determinat et de nigredine capilli. Vterius est in eo dubitatio alia, & est q̄ remanens, cum remanserit in sua remanentia, necesse est vt remaneat attributa Dei in remanentia. & hæc remanentia remanebit in remanentia, & indigebit alia remanentia, & procedet in infinitum.

AVERROES.

Al Aver. Istæ sermo est in vltimitate vanitatis, & ruinæ, licet dixerit eum multi antiquorū, s̄p̄ entia sunt in fluxu continuo, & quasi sunt infinita in cōuenientia, q̄ eum sequuntur. Et q̄sio reperit ens, quod consumatur ex se, & consumitur esse in consumptione eius? Nā, si ipsum cōsumeretur ex se, esset ex se. si autē hoc esset, sequeretur vt res, q̄ ipsum reperiret, ex se cōsumeretur. & hoc est falsum. qm̄ esse est contrarium consumptionis, & impossibile est vt reperiantur duo contraria in eodē eodē modo. Quare id, qd̄ est ens permanens, & absolutum, nō imaginatur de eo consumptio. nam si esse eius determinaret priuationem, esset ens, & non ens in vno instanti: quod est falsum. Vterius, si entia remanent, aliquo attributo remanentē in se, vtrum remanentia eorum, in eo q̄ sunt entia, aut in eo

q̄ non sunt? & est falsum vt sit hoc. eis in eo q̄ nō sunt, sequitur vt sit remanentia eis in eo q̄ sunt entia. & cum omne ens necesse est vt sit remanens, ex eo q̄ est ens, & priuatio innouata est ei, quæro ad quid remanent entia in remanentia? & hoc totum est error ex corruptione p̄ueniente in intellectu: ideo dimittimus hanc sectam: qm̄ falsitas sermonis eorum est magis manifesta, quā indigeat dubitatione.

ALGAEZEL.

Al Alga. Quarta vero secta est aliquorum Affariz, qui dixerunt accidentia cōsumi ex se, substantias vero remanere. & si nō creasset Deus glo. in eis motum, nec quietē nec coniunctionem, nec separationem, esset falsum remanere corpus non mobile, nec quiescibile, & corrumperetur. & ambæ sectæ Affariz dicebant priuationem non indigere agēte. est. n. quies actionis, qm̄ nō intelligit esse priuationem actionis aliquam. Dixerunt vero philosophi, & cum vāni sint hi modi, non remanet modus aliquis sermoni de possibilitate priuationis huius mundi, & si dixerimus q̄ hic mūdus fuerit innouatus. nam cum confessione eorum innouationis animæ humane rōcinant de falsitate priuationis eiusmodi p̄pinquis his, quos diximus. Demū apud eos oē existēs ex se, nō in subiecto, nō imaginatur priuatio eius post esse eius, siue sit antiquū, siue innouatū. & cū d̄ eis, cū ingredit̄ ignis vice aquæ, corrūpit̄ aqua, dicūt nō corrūpi s̄d conuertit̄ in vapore, & deinde cōuertit̄ in aquā: materia vero prima remanet in aere, & est materia, q̄ erat subiecta formæ aquæ: spoliatur autē materia

materia

A materia forma aque, & induitur forma aeris. & cum aer occurrat frigidum, ingrossatur, & factus est aqua: non autem quod materia innovata sit: sed materia est cōis inter elementa, & mutantur in ea formæ eorum.

AVERROES.

A It Auer. Qui autem dixerit quod accidentia non remaneant per duo tpa, & quod esse eorum in substantiis sit cōditio in remanentia substantiæ, ipse quidem non intelligit quid sit in sermone suo ex cōtradictione. Nam, si essent substantiæ, cōditio in esse eorū cum non possint esse accidentia absque substantiis, in quibus existant, tunc positio accidentium est cōditio in esse suo, & est inconueniens ut sit res cōditio in esse sui ipsius.

Uterius quō erunt cōditio requisita, & ipsa quidē non remanent per duo tpa? nā instans, quod erit finis priuationis eius, quod est ex eis, & initium esse partis, quæ est ex eis, necesse est ut corruptæ in hoc instā subā. hoc n. instās nō ē in eo aliqd ptis corruptæ, nec aliqd ptis, q̄ est. nā, si esset in eo pars rei corruptæ, nō est ei finis. & sic, si esset ei aliqd rei, q̄ est. Demum ponere id, quod non remanet

C per duo tpa, cōditionē in remanentia esse eius, quod remanet per duo tpa est absurdū etiam. nā id, quod remanet per duo tpa, dignius est remanere quā id, quod non remanet per duo tpa, qm̄ id, quod non remanet per duo tpa, esse eius est in instā, & est fluxus: quod vero remanet per duo tpa, esse, eius est permanens. & quomodo erit fluxus cōditio in esse permanentis? aut quō erit id, quod remanet in specie, cōditio in remanentia eius, quod remanet in indiuiduo. & hoc totum est inuolutio

falsitatis. Debes autem scire quod qui non ponit materiam rei, quæ generatur, sequitur ei ut sit ens simplex, & impossibilis est ei priuatio. simplex enim non mutatur, & non mutat substantiam suam ad substantiā alterius. & ideo dicit Hippocrates si esset hō ex vna re, non doleat corpus eius, nō corrumperetur, & mutaretur: & sic ēt sequeretur ut nō generaret, sed esset ens, quod non deficit, nec deficiet. id autem, quod recitauit Anicen. de differentia in hoc inter inuolutionem corruptionem in anima, nihil est.

ALGAZEL.

A It Alga. Respondens philosophis. & rñso est quod id, quod dixistis de partibus, quod potest euadere a qualibet earū, & declarabit destructio eius fm̄ radices vestras, non est verum, & cōueniens vñtati radices vestre in eo, quod est de genere suo. sed prolixè de hoc non loquemur: sed sufficit nobis loqui de vna parte. Et dicimus quare negatis dicenti quod inuentio, & priuatio sint in voluntate Dei glo. & cum ipse voluerit, adinuenit: & cū volet, corrūpet, & est, cum sit potens, volens in perfectione. & ipse quidem in hoc suo iudicio nō mutatur in se, sed tū mutat eius operatio. Cū autem vos dicitis quod agens impossibile est emanare ab eo actionem, & quid emanauit ab eo, dicim⁹ quod id, quod emanauit ab eo, est inuolutum, & est priuatio, postquam nō fuerat priuatio, & postea facta est priuatio, & emanauit ab eo. Si autem dixeritis quod priuatio nihil est, & quō emanat: dicimus & ipsa quoque, nihil est. ergo quō fuit: & nihil est emanare ab eo? & cū intelligit quod sit, intelligit relatio ei⁹ ad posse.

F iij AVER-

Disputatio

G AVERROES.

A It Auer. Hoc totum ē sermo sophisticus, & corruptus. Nā Philosophi nō negant esse priuationem rei cū corruptione corrumpētis eam: immo nō q̄ corrūpens eam dependet operatio sua ā priuatione eius, in eo q̄ est priuatio, sed dependet operatio sua ī permutatione ab esse, quod est in actu, ad esse, qđ est in potētia, & sequit̄ ei q̄ sit priuatio & innouatio eius: & hoc modo comparat̄ priuatio ad operationē. & nō sequit̄, ex eo q̄ est priuatio, statim ad actionē agentis in ente vt agēs sit

H agēs eius primo, & per se. & ipse, qm̄ cōcessum est ei hoc dictum q̄ sit priuatio, p̄culdubio statim ad actionē corrūpētis in corrupto, intulit q̄ sit priuatio per se, & primo ab agēte eius, quod quidē impossibile est. nā agēs, nō depēdet operatio eius ā priuatione, in eo q̄ ē priuatio. ¶ primo, & essentialiter. Quare, si entia sensibilia essent simplicia, nō generaretur, nec corrūperetur, nisi dependet̄ actio agentis primo, & essentialit̄ ā priuatione. Attamen depēdet actio agētis ā priuatione p̄ accidēs secundarie, & hoc quidē in permutatione passi ab esse, quod ē in actu ad aliud esse, & euenit ei ex hac actione priuatio, vt mutatio ignis ad aerē, qm̄ euenit huic priuatio ignis. & sic est dispositio apud Philosophos in esse, & priuatione.

A L G A Z E L.

A It Alga. Et quz dñia est inter vos, & dicentem negationē in nouationis priuationis oīno accidētibus, & formis? & dicit q̄ priuatio sit nihil, & qđo sit & qđo denotatur innouatione? Et nō est dubiū q̄ priuatio imaginat̄ fieri in accidētibus,

& quod denotatur est innouatione est intellectuale, siue appellet̄ res siue nō appellet̄. & relatio huius, qđ est intellectuale, ad possē potentis etiam est intellectuale.

A V E R R O E S.

A It Auer. Innouatio priuationis hoc modo ē vera, & est id, qđ ponūt Philosophi, qm̄ emanat ab agente secundā intentione, & per accidēs: & nō sequit̄ ex eo q̄ emanat, & est intellectualis vt sit essentialit̄, & primo. Dñia aut̄ inter Philosophos, & negantē fieri priuationem ē, qm̄ Philosophi nō negāt fieri priuationē oīno, sed negant fieri principia, & essentialit̄ ab agēte. nā agēs nō depēdet operatio eius ā priuatione necessario, primo, & p̄ se. & priuatio apud eos sequit̄ actionē agentis in esse, & est id, quod sequitur dicenti mundum corrumpi ad non ens omnino.

A L G A Z E L.

A It Alga. Si autem dixerit sequitur opinioni eius, qui pmitit priuationē rei post esse eius, vt dicitur ei quid est id, quod innouatum est, & apud nos nō corrūpitur res in uera. Et intelligimus p̄ priuationē accidētium innouationē suorū contrariorū, quę sunt entia, nō aut̄ innouatio est priuationis absolute, quę est nihil. qđ enim nihil est, qđo denotatur innouatione? vt, cū dealbatus est capillus, id, quod innouat̄, ē albedo tantum, & est ens, & nō dī q̄ innouatum sit priuatio nigredinis.

A V E R R O E S.

A It Auer. Hęc responsio Philosophorū est falsa. nam Philosophi nō negant fieri priuationem, & prouenire ab agente. Attamen nō prima intentione, vt sequit̄ ponenti rem

Ati rem permurari ad priuationē absolutam, sed priuatio apud eos innotuat cum perditione formę rei corruptę, & innouatione formę, cui ē cōtraria. vnde fuit dubitatio Alga. in hoc sermone dubitatio vera.

A L G A Z E L.

AIt Alga. Et hoc est falsum duobus modis. Primus quidē, cū queritur vtrum innouatio albedinis includit priuationē nigredinis, vel ne? Si autē dixerint qd nō, tūc mētiuntur. Si vero dixerint qd sic, an inclusum est ipsummet includens, vel
B aliud? Si dixerint est idem, tūc contradicit sibi ipsi: nam res non includit seipsam. Si vero dixerint qd sit aliud, an hoc aliud intellectuale, vel non? Si autē dixerint qd non, querimus quō scitis qd sit inclusum? & iudicium de eo quod sit inclusum indicat qd sit intellectuale. Si autem dixerint qd sic, hoc quidem inclusum, & intellectuale, & est priuatio nigredinis, an est antiquum, vel innouatū? Si autē dixerint antiquum est falsum. Si vero dixerint innouatum, denominatum quidē ab innouatione, quō non erit intellectuale? Si autē dixerint nō antiquū, nec innouatum, est falsum. qm ante innouationem albedinis, si dixerint nigredinē esse corruptā, est falsum. & post eā, cum dicitur qd non sit, est verum, & innouatur proculdubio. & hoc, qd innouatur, est intellectuale, & oportet vt attribatur potenti.

A V E R R O E S.

AIt Auer. Est quidem innouatum intellectuale, & attribuit potenti, sed per accidens, nō autem per se: qm nō dependet operatio agentis a priuatione absoluta, nec a priuatione vnius rei. Nam non est

in potentia potentis qd ponens, nō esse primo, & essentialiter, s. qd conuertat corpus esse ad corpus priuationis, & omnis, qui non ponit materiam, non euadet ab hoc dubio. s. qd sequitur ei vt depēdeat operatio agentis a priuatione, primo, & essentialiter. & hoc totum est manifestū, & nō est opus protelare sermonem in eo. Et ideo dixerunt sapientes qd principia rerum generabilium, & corruptibilium sunt duo per se, & sunt materia, & forma, & vnū per accidens, & est priuatio: qm est conditio requisita in innouatiōe innouati. s. vt eam pręcedat: & cum reperitur innouatū, aufertur priuatio & cū corrumpitur, adest priuatio.

A L G A Z E L.

AIt Alga. Secundus autem modus dubitationis est qd id, quod corrumpitur, apud eos non est per contrarium, vt motus: motus enim non habet cōtrarium. & oppositio inter eum, & quętem apud eos est oppositio habitus, & priuationis, nō autem oppositio esse ad eē. & quies est priuatio motus, & cum non fuerit motus, non erit quies quid contrarium eius, sed est priuatio absoluta. & sic et sunt attributa, quę sūt ad perfectionem, sicut impressio figurarum sensibilibium in humido crystallino in oculo, & sicut impressio formarum intelligibilium in aīa, qd conuertuntur ad impressionem eē absq; remotione contrarij, & cum corrumpunt, erit dispositio eorum ablatio esse absq; aduentu contrarij postea: & ablatio eorum est pręfatio priuationis absolute, & apprehendit intellectus esse innouatū. & qui intellexit qd sit in se, licet non fuerit
F iiii aliquid.

Disputatio

DISPUTATIO III. R

De declaratione inuolutionis eorum.

ALGAZEL.

G aliquid, intellexit, & attribuit posse potenti. Et declaratur in hoc q, cū intellexerimus imaginationem siēdi innouatum voluntate antiqua, non differt siue sit id, quod innouatur priuatio, siue esse.

AVERROES.

A It Auer. Differt autē magna differentia, cum ponitur priuatio emanare ab agente, & emanare esse ab eo. quoniam, cum ponitur esse primo, & priuatio secundarie. i. q. ponatur innouata ab agente, mediante aliqua specie esse, & est ponēdo esse in actu in potentia, destruendo actum, qui est habitus in subiecto, est verum. & quod non erit impossibile apud Philosophos hoc modo, vt corruptatur mundus, eo q. p. mutatur ad aliam formam. nam priuatio hic est subsequens, & per accedens. Quod autem est impossibile apud eos, est vt corruptatur res ad non esse omnino. quoniam, si hoc fuerit, tunc agens dependeret operatio eius à priuatione primo, & essentialiter. & hic sermo totus, assumit in eo id, quod est per accedens, q. sit per se, & sequitur Philosophis de eo id, quod dixerunt de impossibilitate eius. & plurimi sermonum huius libri sunt huius naturæ. & propter hoc conuenientius nomen huius libri est liber Destructionis simpliciter, seu destructio Alga. non destructio Philosophorum. & verius nomen huius libri est liber differentie inter veritatem, & ruinam sermonum Loquentium, dicentium Deū glo. esse agens mundi, & mundum opus, & operationem eius.

I T Alga. Philosophi profecto, non autem Epicurei, putauerūt quod mundo sit causa efficiens. & Deus glorio. est agens mundi, & efficiens eius. Et hoc est illusio secundū radices eorum. Nam mundus secundū radices eorum non potest considerari quod sit operatio Dei glorio. tribus modis. Primus quidem ex parte agentis. Secundus autem ex parte patientis. Tertius vero ex parte virtutis. Ex parte autem agentis, quoniam impossibile est quin sit volēs, & eligens, & sciens rem, quam vult: Deus vero glo. nihil vult, & nullam habet operationem: & quicquid influit ab ipso, cōsequitur ab eo cōsecutione necessaria. Ex parte vero patientis, quoniam mundus est antiquus, & æternus: operatio vero dicitur de innouato. Et ex parte virtutis, quoniam Deus glo. apud eos ē vnus omnimode: & ab vno non emanat apud eos nisi vnum omnimode. & mundus est cōpositus ex diuersis, quomodo ergo emanat aliquid ab eo?

AVERROES.

A It Auer. Id autem, quod est in agente, est q. non potest esse quin sit volēs, eligens, sciens quidē id, quod vult, adeo q. est agens eius, quod voluerit, est quid non notum ex se, & terminus non cognitus in actione mundi, nisi fuerit ei demonstratio,

Astratio, aut verificetur permutatio iudicii apparentis ad occultum. Nā nos videmus res agētes imprimētes dupl'r. est. n. aliqua, q̄ nō agit nisi vñ tñ: & hoc quidē p se, vt calidum agit calidū, & frigidū agit frigidū: & ista sunt, quæ vocāt Philosophi agētia naturaliter. alix vero sunt res, quibus est agere aliquid in aliqua hora, & agent contrarium in alia hora, & ista sunt, quæ appellamus volentia, & eligentia, & hæc quidem agūt ex scientia, & consilio. Primo autē agēs glo. abest ab eo attributio aliquius harum duarum actionū modo, quo attribuit generabili, & corruptibili apud Philosophos. nam eligens, & volens est id, cui deficit voluntum: Deo vero glo. non deficit aliquid, quod voluerit: & sic eligens est id, quod eligit sibi vñum duorū nobilium: Deo vero glo. nō deficit aliquid nobile. & volens, cū peruenerit ad id volitū, deficit voluntas eius. demum voluntas est passio, & mutatio: De' vero glo. est absq; passiōe, & mutatiōe. Et sic et magis, & magis abest ab actione naturali. nam actio rei naturalis est necessaria in se, & tamen non est necessitas de substantia volentis, sed est perfectio eius. **V**lt'rius actio naturalis non erit ex scientia: & Deus glo. iam declaratum est demonstratiue q̄ actio eius emanat ab eo ex scientia: ergo modus, quo Deus glo. est volens, & agens, nō est declaratus in hoc loco: qm̄ non est similis voluntas eius voluntati nobis apparenti. Et quomodo dicit q̄ non intelligitur de agente, nisi quod agit consilio, & electione? & ponit hāc definitionē sequi in apparēti, & in occulto, & tñ Philosophi nō cōfētur cōsecutiōe h' definitionis: si-

cut sequi eis, cū auferūt hāc definitionē ab agente primō, vt auferāt ab eo actionē. Hoc autē ē manifestū per se. & qui hoc dicit, ē decipiēs, nō autē Philosophus. nam decipiens est, qui intendit facere sophisticam apparentiam, non autem ostendere veritatem. & cū errauerit in veritate, non dicitur de eo q̄ sit decipiens, Philosophi vero manifestum est q̄ ipsi perquirunt veritatem, & nō decipiunt omnino. & non est differentia inter dicentem Deum glo. velle voluntate dissimili voluntati humanæ, & inter dicentem ipsum scire scientia dissimili scē humanæ. & quemadmodum non apprehenditur qualitas scientiæ eius, non apprehenditur qualitas voluntatis eius.

ALGAZEL.

Alga. Et verificabimus vñū quemq; horum modorū triū cum imaginatione eorum in contradicendo ei. Primus quidem, cū dicimus agens est prælatio eius, ex quo emanat actio cum eo, q̄ vult actionem electiue, & cum scientia in volito, & apud vos tenentes q̄ mundus est à Deo glo. sicut causarum à causa, consequetur consecutione necessaria, ita q̄ non potest imaginari separari à Deo glo. parum, sicut consecutio vmbre ab homine, & aeris à Sole, &c. vsque ad, qm̄ totum hoc emanat ab eo: & hoc est incōueniē.

AVERROES.

Alga. Summa huius sermonis sunt duo, quorum Vnum est, q̄ nō numeratur in numero causarum agentium nisi is, qui agit consilio, & electione. nam actio agentis naturaliter in aliud non numeratur numero causarum agentium. Secundum veto, q̄ modus, quo tenet mū-

dum

Disputatio

G dū emanare à Deo glo. est sicut con-
secutio vmbre ab hominē, & aeris à
Sole, & descensus lapidis deorsum,
quæ quidem non appellatur actio:
nam actio non separatur ab agente.
Dixi & hoc totū est falsum. nā Phi-
losophi tenent q̄ causæ sunt quat-
tuor, & sunt materia, agens, forma,
& finis. & agens est id, quod extra-
hit aliquid de potentia ad actum, &
à privatione ad esse. & hæc quidem
extractio aliquando est consilio, &
electione, & aliquando natura, & ip-
si non appellant hominem, cum faci-
cit vmbra, causam agentem, nisi
H abusive. qm̄ non est separatus ab ea:
agens vero separatur ab actō. ipsi ta-
men credunt quod Deus glorio. se-
paratur à mundo. & nō est apud eos
huius generis. nec etiam est agens di-
spōsitione agentis, quod nobis appa-
ret, nec habens electionem, nec non
habens electionem, sed est agens ha-
rum causarum, extrahens eorum ex
privatione ad esse, & id conservat
modo perfectiori, & excellentiori, q̄ est
in actionibus nobis apparentibus.

Et non sequitur eis aliquid huius quæ-
stionis. nam ipsi tenent q̄ actio eius
emanat à scientia, & non ex necessi-
tate inducere ad illud, non ex se, nec

I ex re ab extra, sed propter excellen-
tiam, & bonitatem suam: & est ne-
cessario volens, eligens excellentiori
gradu volentium eligentium. nā
non evenit ei diminutio, quæ evenit
volenti, quod apparet. Et hæc est
doctrina sapientis principis Philoso-
phorum in quibusdam libellis suis,
editis in sc̄sa Metaphysicæ. qm̄, cū ali-
qui dñt q̄d incipit De' glo. mūdū
ex nihilo? & fecit eum ex nihilo. Di-
cimus in respōsione huius q̄ agens
aut erit vis eius, sicut posse eius, &

posse eius, sicut voluntas eius, & vo-
luntas eius, sicut sapientia eius: aut
erit vis debilius ipso posse, & posse
debilius voluntate, & voluntas debi-
lior sapientia & si aliqua harū potētia
rū fuerit debilius alia, tūc cā prima
absq; dubio, non erit inter eā & nos
aliqua dīa, & sequeretur ei diminu-
tio, sicut sequitur nobis. & hoc est ni-
minim inconueniens: aut erit quæli-
bet harum potentiarum in vltimitate
perfectiōis, cū vult potest, & cū
potest vigoratur. & omnia in vltimi-
tate sapientie, adeo q̄ reperietur ac-
tio eius, quod voluerit, vt voluerit
L ex nihilo. & absit ab hac diminutio-
ne reperta apud nos. Et dixit eorum
hoc, quod est in hoc mundo, est alli-
gatum potentia, quæ est in eo, pro-
ueniente à Deo glo. & nisi esset illa
potentia in rebus, non esset perma-
nens ictu oculi. Dixi, ens compositū
est duplex. aliquid. n. in quo compo-
sitio sit res addita ipsi esse compo-
sitorum, & aliquid. quod est ipsum
esse compositorum in composi-
tione eorum, sicut esse materie cum
forma. & hic modus entium non te-
peritur in intellectu, ita q̄ præcedat
esse eorum cōpositionem eorū: sed
M compositio est causa esse, & est præ-
cedens ipsum esse. si igitur primum
fuerit causa compositionis partium
mundi, quorum esse est in compo-
sitione, est causa esse eorum. Et non
est dubium, q̄ omne id, quod est cā
esse rei, est agens eius. Sic debet intel-
ligi res in opinione Philosophorū:
si verisicaram fuerit apud speculan-
tem de opinione eorum.

A L G A Z E L.

A It Alga. respondens pro Philo-
sophis. Si autem dicit, oēs ens,
quod non est necessarium in esse ex
se, sed

A se, sed est ex alio, appellatur hoc ens, actum, & appellatur eius causa agēs, & non curamus, siue sit causa agens naturaliter, siue volūtaria, sicut vos nō curātis id hoc, nā ipm, siue sit agēs cum infirio, siue sine infirio, &c. vñq; ad, sicut dicimus egit, & non egit.

AVERROES.

A It Auer. Summa huius sermo nis sunt duæ respōsiones. Quarum prima est, omne, quod est necessarium ex alio, est productum à necessario ex se. Autamen hæc respōsio debet argui contra eam, qm̄ necessarium ex alio non oportet vñ sit id, ex quo est necessarium suum esse agēs, nisi denominetur de eo verificatione agentis, & est extrahēs de potentia ad actum. Secunda vero respōsio, & est q̄ nomen agentis est, vt genus eius, quod producitur electione, & consilio, & eius, quod producitur naturaliter, est sermo verus. & hoc indicat id, quod diximus esse definiuimus nomen agentis, sed iste sermo inducit ad credendum q̄ Philosophi non teneant ipsi velle. & hæc pars non est nota ex se, s̄ quod omne eius aut erit necessarium in esse ex se, aut ex alio.

ALGAZEL.

A It Alga. dubitās Philosophis. Hæc appellatio est corrupta, nam nos non appellamus omne causam, quomodocunque fuerit agens, nec omne causatum actum. si n. hoc esset, non esset possibile dicere inanimatum nō habere operationem. sed operatio est animalis. & hic sermo est ex sermonibus famosis, & veris.

AVERROES.

A It Auer. Cum autem dixit q̄ non appellatur omnis causa agens, est verum. ratio vero eius in

hoc, q̄ inanimatum non appellatur agens, est falsa. Nam inanimatum, cum aufertur ab en operatione, illud quidē, quod aufertur ab eo, est actio, quæ erit ab intellectu, & voluntate: non autem actio absoluta, qm̄ reperimus aliqua inanimatorū, quæ extrahunt talia, qualia sunt ipsa à potētia ad actum. sicut ignis, qui conuertit oē humidum, & siccum in ignem sibi similem, & hoc, quoniam extrahit eum à re, qua fuerat in potentia ad actum. & ideo oē id, in quo non est potentia: nec dispositio ad recipiendum in se actionem ignis, non agit ignis in eum sibi simile, ipsi vero negāt vt ignis agat. & postea erit de hoc disputatio. Et etiam, quia ne modubitat q̄ in corporibus animalium sunt potentie naturales, facientes cibum esse partem nutriti. demū regit potentia corpus viuū regimine tali, quæ si imaginata fuerit auferri, moritur aīa, vt dixit Galenus. & ex hoc regimine appellamus id viuens, & ex priuatione huius potentie appellatur mortuū. Deinde dixit q̄ appellare in aīatū agēs, est locutio abusua, vt appellat requirens volēs.

AVERROES.

A It Auer. Cum appellatur agēs, & intendit in eo, q̄ agit operationem volentis, tunc est agens abusu siue. sicut, cum dicit q̄ ipsum requirit, & q̄ ipsum vult, cum vero intendimus q̄ ipsum extrahit aliud à potentia ad actum, est agens in rei veritate dispositione perfecta.

ALGAZEL.

D E inde dixit Alga. Dictum autem vestrum, q̄, cum dicimus agens est vniuersale, & diuiditur ad id, quod est a natura, & id, quod est à voluntate, non est concedendum. & est.

Disputatio

Est, sicut dictum dicentis q. volens est vniuersale, & diuiditur ad volens cum scientia in volito, & volens, qd nescit, quod vult, & est corruptū. nā volunras includit scientiam necessario: & sic agens includit voluntatem necessario.

AVERROES.

A It Auer. Cūm autem dixerint agens diuidi ad volens, & non volens, est verum. & id indicat definitio agentis. similitudo vero eius in diuisione voluntatis ad eam, quæ est cum scientia, & eā, quæ est sine scientia est inconueniens. quoniam operatio, quæ est cum voluntate, assumitur in definitione eius sciens: & tunc est diuisio chimeralis. Attamē diuisio agentis non includit scientiā: nā extrahit a priuatione ad esse aliud, quod non habet scientiam. & hoc est manifestum.

ALGAEZEL.

Deinde dixit Alga. Cūm autem dicitis q. cūm dicimus agēs naturaliter non est diminutio primo, non est sic. quoniam est diminutio ei in rei veritate. sed diminutio non intelligitur, & non nimis fugit natura ab ea: quoniā remanet abusiue. nam, cūm id fuerit causa aliquo modo, & agens etiam causa, ideo appellatur agens abusiue. & cūm dicitur agens electiue, est duplicatio in rei veritate: sicut cūm dicitur vult, & ipse scit id, quod vult.

AVERROES.

A It Auer. Hic est sermo, quem nemo dubitat esse falsum. nā id, quod extrahit aliud ex priuatione ad esse, sc. cūm operatum est in eo aliquid, nō dicitur de eo, q. sit agēs, in eo q. assimilatur alteri, sed est agēs in rei veritate, eo q. definitio agen-

tis conuenit ei. diuisio autem agentis sit id, quod agit naturaliter, & id, quod agit electiue, nō est diuisio nominis æquiuoci, sed est diuisio generis. & ideo dictum dicentis agens est duplex, agens naturaliter, & agēs electiue, est diuisio vera. nam extrahēs aliud a potentia ad actum diuiditur in has duas partes.

ALGAEZEL.

A It Alga. Sed quoniam imaginatur dicere agens, & est abusiue, & agēs, & est in rei veritate, non fugiet anima, quin dicat agens electiue. & erit dispositio eius agens vera actione: non autem abusiue, vt dicit aliquis aliquid in lingua sua, & respicit cum oculo suo. quoniam, cū bene potest attribui aspectus cordi abusiue, & loquela motione capitis, & cōmotione manus abusiue: quā potest dici, dixit cum capite suo, voluit, seu noluit: sic non est inconueniens dicere dixit cū lingua sua, & inspexit cum oculo suo. & erit dispositio eius ad remouendum tollere abusionem. & hic lapsus pedis, & inuit locum subductionis.

AVERROES.

A It Auer. Hoc est deceptio, & quid turpe sapiēti, vt adducat talem similitudinem falsam, & causam mendosam, vt animæ attrahantur ad diuisionem agentis in naturale, & voluntarium. nam nemo dicit inspexit cum oculo suo, & sine oculo suo; & tamen ipse credit q. hæc sit diuisio aspectus. dicit tamen inspexit cum oculo suo, ad intelligendū verū aspectum, & remouendum q. non intelligatur aspectus abusiue. & ideo videtur intellectus q. cū intelligit per verbum vidit, q. sit res vera a principio rei, ita q. teneat id esse aspectum

A aspectum oculo, est quasi signum. cum vero dixerit agēs per naturam suam, & agens per electionem suā, nemo intelligentium contradicit qd hęc sit diuisio agentis. Si autem dictum suum egit cum voluntate sua, est sicut dictum suū aspexit cū oculo suo, tūc erit dictum suum egit cū natura sua abusive. Attamen agēs naturaliter est fixioris operationis famosē, q̄ agens voluntarie. nā agēs naturaliter non prohibetur in operatione sua, & operatur continue: agens veto voluntarie non est sic.

B Quare aduersarius potest cōuertere quæstionem supra eos, sc. dicere egit nā suā, est sicut dicere aspexit oculo suo. & dicere egit voluntate sua est abusive, & præcipue opinionē sectæ Assariz, qui dicunt hominem nō habere virtutem, nec actionem imprimendi in entibus. Si autem actio, quæ apparet sic, quomodo ergo dicitur qd impressio actionis veræ i eo, quod non apparet, est vt sit à scientia, & voluntate?

A I G A Z E L.

A It Alga. respondens pro Philo sophis. Si autem dicitur qd nomen agentis habetur notitia eius ex lingua, &c. vsque ad, Si aut dixeritis hoc totum esse abusive, vos quidem laboratis in eo absque sultetaculo.

A V E R R O E S.

A It Auer. Summa huius sermo nis est ratio famosa: & est qd idioma arabicum appellat imprimē tē in te, licet non habuerit electionē agens verum, nō autem abusive, & est responsio topica, quæ non consideratur in responsionibus.

A I G A Z E L.

A It Alga. respondens eis. Et est responsio, qd totum hoc est abu

sive: actio vero vera est illa, quæ est cum voluntate. Et ratio eius est: qm̄, si nos posuerimus innouatū ad productionem, cuius sunt duo, vnū voluntarium, & aliud non voluntariū, semper intellectus attribuit actionē voluntari, & sic etiam idioma. nam qui proiecerit hominem in ignem, & moritur, dicitur qd ipse fuerit interficiens, non autem ignis, ita qd, cū dicitur non interfecit eum, nisi talis, erit dictum eius verum, &c. vsq; ad, non esset faciens, nec agens, nisi abusive.

A V E R R O E S.

A It Auer. Hęc responsio est ex opere Sophistarum, qui permutant de sophisticatione ad sophisticationem. Alga. autem est vir excellentioris gradus, & rationis, sed forte homines suæ ætatis induxerunt eū ad edendum hunc librum, vt remoueret à se murmurationem, qd ipse teneat opinionem sapientum. qm̄ nemo attribuit actionem instrumēto eam tamen attribuunt primo motori, qui autem interfecit aliquem in ignem, est agens in veritate, ignis vero est instrumētum interfectionis. qui vero comburitur ab igne, absq; qd sit ibi electio hominis, nemo dicit eum comburere ignē abusive. Modus autem sophisticationis in hoc ē, qm̄ ipse ratiocinatus est cum eo, qd est verum coniunctim, de eo, quod est verum simpliciter, & separatim, & non coniunctim, & est locus ex locis fallaciz, vt qui dicit de Æthiope, qui est albus dentibus, qd sit albus simpliciter. Attamen Philosophi non dicunt qd Deus glo. nō vultūm pliciter, qm̄ est agens cum scientia; & hęc scientia, & agens excellentioris duarū operationum oppositarum, licet

Disputatio

¶ licet ambæ fuerint pōtes: sed dñt q non vult voluntate humana.

A L G A Z E L.

A It Alga. respondens pro Philo-
sophis. Si autē dicitur nos intē-
dimus. cum fuerit Deus glo. agens,
q sit cā eē oīs entis, pter eū, & q mū-
dus consistit pp eū, & nisi esset Deus
glo. non imaginaretur esse mundi,
&c. vsq; ad, & non est curandum de
nominibus, cū apparuerit res ipsa.

A V E R R O E S.

A It Auer. Summa eius est, q cō-
cedunt homines aduersarijs
Deum glo. non esse agens: sed est cā
ē numero causarum, sine qua non
perficitur res. Et est pfectio respon-
sio vltis. quoniam sequitur ex hoc
Philosophis, vt sit primū principū
per viam formæ vniuersi, eo modo,
quo aīa est principium corporis. qd
nemo eorum dixit.

A L G A Z E L.

A It Alga. respondens eis. Dici-
mus q intentio nostra est de-
clarare q hoc non sit operatio, & o-
pus: sed operatio, & ars est id, quod
emanat à voluntate in rei veritate,
& iā diximus de verificatione actio-
nis, vsq; ad, & intentum huius quæ-
stionis est patefacere errorem.

A V E R R O E S.

A It Auer. Hic autem sermo se-
queretur Philosophis, si dice-
rent id, quod ipsi dicunt. nā sequitur
eis secundum hanc positionē q non
sit mundo agēs, nec naturaliter, nec
volūtario, nec aliquid agēs vltra hos
duos modos. & id, quod dixerūt, nō
est manifestus error eius: sed error
est, qm attribuit Philosophis id, qd
non est ex dicto eorum.

A L G A Z E L.

A It Alga. Secundus autem mo-

duus in destructione eius, q mun-
dus sit operatio Dei glo. est fm radi-
cem eorū, circa cōditionem in actio-
ne, & est q actio est præfatio inno-
uationis. & mundus apud eos est anti-
quus, non aut in nouatus. & dispositio
actionis est extractio rei à priua-
tione ad esse in inouatione eius. qd
quidem nō imaginatur in antiquo.
nam id, quod est, impossibile est in-
nouari. & cū cōditio actionis est
vt sit in nouata, & mundus apud eos
est antiquus, quomodo ergo erit ac-
tio ipsius Dei glo.

A V E R R O E S.

A It Auer. Si autem mundus est
antiquus ex se, & ens, nō ex eo
q est motū. omnis. n. motus est com-
positus ex partibus in nouatis, tūc nō
est ei agens omnino. Si vero est an-
tiquus, in eo q est in inouatione
continua, & non est in inouatione
eius principium, nec finis, id quidē,
quod habet inouationem conti-
nuam, dignius est nomine inno-
uationis, q id, quod habet inouatio-
nem, quæ cessat. & hoc modo mun-
dus est in nouatus à Deo glo. & no-
men inouationis in eo est dignius
nomine antiquitatis. Sapientes au-
tem appellauerunt mundum anti-
quum, vt caueat ab in nouato, quod
est ex aliquo, & in tempore, & post
priuationem.

A L G A Z E L.

A It Alga. respondens pro Philo-
sophis. Si autem dixerit inno-
uatio est inuētio entis, post eius pri-
uationem, respondemus q agens, cū
in nouauerit, utrius quod emanat ab
eo dependensque in eo, est esse ab-
stractum? aut priuatio abstracta? aut
vtrunq;? Et falsū est dicere q de-
pendens in eo sit priuatio præcedēs:
nam

A nam non est agentis impressio in priuatione. Et falsum etiam est dicere utrumque: quoniam priuatio non dependet a eo solo, & priuatio in eo quod est priuatio, non indiget agente omnino. Remanet ergo ut dependeat ab eo, in eo quod est ens. nam emanat ab eo esse abstractum, & nullam habet proportionem cum eo, nisi esse. Et, si ponatur esse continuum. ponitur proportio continua. & si continuata fuerit hæc proportio, tunc proportionatum ei est dignius, & durabilioris impressionis, nisi quod non dependet priuatio ab agente in aliqua hora. Remanet ergo ut dependeat ab eo, ex eo quod est innouatum, & nihil est dicere quod sit innouatum, nisi quod sit post priuationem, & priuatio non dependet ab eo.

AVERROES.

A It Auer. Hic sermo est ex responsionibus Auicennæ in hac questione Philosophorum. & est sermo sophisticus: quoniam dimisit in eo vnum membrum diuisionis vniuersalis. Nam ipse dixit quod actio agens aut dependet ab Innouato in esse, aut in priuatione præcedenti, in eo quod est priuatum, aut in utroque simul: & est falsum ut dependeat a priuatione: nam agens non agit priuationem: & propter hoc etiam est inconueniens ut dependeat ab utroque: ergo remanet ut dependeat in esse, & innouatio nihil aliud est, nisi dependentia actionis in esse, scilicet quod actio agentis est inuentio, & sunt æqualia in hoc, esse, cui præcedit priuatio, & esse, cui non præcedit priuatio. Modus autem fallacie in hoc sermone est, quoniam actio agentis non dependet in esse, nisi hora priuationis, & est esse, quod est in potentia, & non dependet

in esse, quod est in actu, a eo quod est in actu, nec in priuatione, a eo quod est priuatio, sed in esse diminuto, cui euenit priuatio. & actio agentis non dependet in priuatione, priuatio enim non est actio. & non dependet in esse, cui non copulatur priuatio. nam esse, quod fuerit in perfectione sua vltima non indiget inuentione, nec in uetore: esse autem, cui copulatur priuatio, non reperitur, nisi in hora innouationis innouati. Quare non euidet ab hoc dubio, nisi ponat quod mundus nunquam defecit copulari cum esse suo priuationem, & adhuc non deficiet copulari ei, sicut est in esse motus. nam ipse continet indiget motore. Et verificantes ex Philosophis dicunt quod hæc est dispositio mundi superioris cum creatore glo. præcipue eius, quod est sub mundo superiori. & in hoc differunt creatura a factis. nam facta, cum inuenta sunt, non copulatur eis priuatio, propter quam indiget agente, quo esse eorum permanet.

ALGAZEL.

A It Alga. Cum autem dicitis quod ens impossibilis est inuentio eius, si intelligitis per id, quod in futuro non habebit esse post priuationem, est verum. Si vero intelligitis quod in hora, qua est, non est, iam declarauimus quod ipsum non est, nisi cum est, non autem hora, qua non est. nam est, cum agens eius id adinuenit: & agens non adinuenit id hora priuationis, nisi hora, qua est aliquid eius. & adinuentio est copulata ei, quod agens adinuenit, & actum inuentum. nam inuentio est præfatio proportionis inuentoris ad inuentum: & totum hoc cum ipso esse, non autem antea: ergo inuentio non est nisi inuento, si intelligimus per inuentioem proportionem.

Disputatio

Gtionem, quæ agens inuenit, & actum inuentum dixerunt. Et in hoc terminamus q̃ mundus sit Dei glorio. actio æterna, & æterna. & nulla est hora, in qua non sit Deo gloriæ. actio in eo: nam alligatum est esse agēti. & si continuata fuerit alligatio, conuatur etiam esse. si vero cessauerit, cessat, non autem sicut imaginamini q̃ Deus glo. si imaginati fuerimus priuationē eius, remaneret mundus. quoniam existimatis q̃ ipse sit, sicut ædificator cum ædificio: quia ipse deficit, & remanet ædificium. **H**nam remanentia ædificij non est ex ædificatore, sed est ex siccitate retinēte compositionem eius. si. n. non esset in eo virtus retentiuæ, ut aqua exempli gratia, non potest imaginari remanentia figuræ innouatæ in actione agentis in eo.

AVERROES.

AIt Aver. Et forte mundus est huiusmodi. demum non verificatur iste sermo, & est ut sit inuentio ab agente inueniente, dependens in esse, in eo q̃ est in actu, in quo nō est diminutio omnino, nec potentia potentiarū, nisi imaginemur q̃ substantia entis est, cum est ens. Nam **E**s actum non esset inuentum, nisi per inueniens agens. & si fuerit ipsum, esse inuentum ab inuēto aliquid additum substantiæ eius, non est necesse ut auferatur esse, cū auferatur hæc proportio, quæ est inter inueniens agēs, & ens actū. si vero nō erit aliquid additū, sed ipsūmet est in relatione, si in eo q̃ est inuēto, pōt esse id, quod dixit Auic. At tamen hoc non cōuenit mūdo, qm̃ mundus nō est ens in prædicamēto relationis, sed est in prædicamēto substantiæ: relatio uero est quid eueniēs ei. Et forte hoc, qd̃

dixit Auicēna, est verum in formis corporeis cœlestium cum eo, quod apprehendunt de formis separatis à materia. qm̃ Philosophi existimant hoc. declaratum est enim q̃ hic sūt formæ separatæ à materijs, quarum esse est in formis earum, & q̃ scientia mutatur ad scitum hic. scitum. n. est in materia.

ALGAEZEL.

AIt Alga. respondens Philosophis. Et responsio est q̃ actio dependet in actu ex inonatione eius, non ex parte priuationis eius præcedentis, nec ex parte esse eius tatum. quoniam non dependet in eo, in aduentu horæ innotationis apud nos, & est ens: depēdet autem in eo hora innotationis eius, ex eo q̃ est innotuatio, & exitus ex priuatione ad esse. si autem auferatur ab eo innotuatio, non intelligitur esse actionem. & hoc non intelligimus in agēte. & dictum vestrum, ipsum esse innotuatum idem est, quod fuerit cū priuatione præcedenti. & esse cum priuatione præcedēt nō est de actione agēti. & pō ponētis est talis, immo est conditio in esse actionis agēti, s. præcessio priuationis. esse aut, cui nō præcedit priuatio, sed est cōtinuum, cōuenit ut sit actio agēti. & nō oē, qd̃ requiritur ut sit agens agens, necesse est ut sit actio agentis. qm̃ substantia agentis, & posse eius, & voluntas eius, & scia eius est cōditio requisita ad hoc ut sit agens, & hoc non est de conditione agentis. sed nos non intelligimus agens, nisi ens.

AVERROES.

AIt Aver. Hic sermo est totus verus, q̃ actio agentis dependeat in actu, in eo q̃ est mobile. motus autē ab esse, quod est in potentia, ad

Ad esse, quod est in actu, appellatur innouatio. &, sicut dixit priuatio est conditio ex conditionibus esse motus à motore, & id, quod est conditio in actione agentis, non est necesse, cum nō dependeat in eo actio agentis, vt dependeat in eo cōtrariū, vt intulit Auic. necessārio. Sed Philosophi opinātur q̄ entium quædā sunt, quorum differētia substātiales sunt in motu, vt vētus, & alia, & cœlū, & quod est sub eo, sūt huius gñis, ex entibus quorum esse est i motu. &, cum sic fuerit, ergo est in innouatione cōtinua, quæ non defecit, nec

B deficiet. & fm hoc, quemadmodum ens æternum est verius in esse, q̄ nō æternum, sic et id, cuius innouatio est æterna, dignius est nomine inouati, q̄ id, cuius inouatio Taliqua hora. Et, nisi esset mūdus huiusmodi, s. q̄ substātia eius est in motu, non indigeret mūdus post esse suum creatore glo. sicut nō indiget domus esse ædificatoris post completum, & separationē eius ab ea, nisi esset mūdus in prædicamēto relationis, vt conatus est Auic. declarare in sermone præcedēti. Et iam diximus nos q̄ id, quod conatus est in hoc, est verū

C in formis corporum cœlestium. &, cum sic fuerit, mūdus indiget inuentione agētis hora sui esse, ex eo q̄ est agens ambobus modis simul, s. quia substātia mundi cōstitit in motu. & quia forma eius, quæ subltētatur, & existit, est de prædicamēto relationis: nō autem qualitatis, s. dispositio num, & habituum numeratorum i prædicamēto qualitatis. & omne, cuius forma ingreditur in hoc genus, & numeratur in eo, est, cum existit, & perfectum est esse suum, non indigēs quidem agēte. Et hoc totū dif-

soluit tibi hāc similitudinem, & auferit à te confusionem, quæ generatur in hominibus ex istis sermonibus contrarijs.

ALGAZEL.

AIt Alg. respōdens pro Philosophis. Si autē conceditis abui sue esse actionem simul cum agēte, & nō postponi ei, sequitur ex hoc, vt sit actio innouata, si agens fuerit innouatum: aut antiqua, si fuerit antiquum. Si autem cōditionaueritis q̄ retardetur actio agēti tempore quodam, hoc est falsum. qm̄ ex motione manus in vase aquæ mouetur aqua cum motu manus, nō antea, nec postea. nam, si motio est postea, erit manus cum aqua, anteq̄ declinet ad aliud latus. si vero antea, separaretur aqua à manu. &, cum fuerit cum ea, est causārum eius, & actio ex parte eius. si autem posuerimus manum præcedere aquam, quæ mouetur, erit motus aquæ etiam cōtinuus. & ipse quidem cum cōtinuatione sua causatus, & actus, & nō prohibetur hoc in positione cōtinuitatis. & sic est pportio mundi ad Deum glo.

RESPONSIO.

AIt Auer. In motu aut cum motore est vex. in ente vero quiescēte cum inuētoe eius, seu in eo, cuius natura nō est quiescere. aut moueri, si ponatur inuētoe, huiusmodi nō est verū. hæc aut proportio inuenitur inter agēs, & mūdum ex eo q̄ mouetur: q̄ autē eis ens necesse sit vt sit actio eius copulata esse, est verum, nisi acciderit enti aliquid extra naturam, aut accēs accidētum, siue sit actio naturalis, siue voluntaria, idem est. Et vide quō posuerūt secta Assaria ens antiquum, & prohibuerūt ei actionem in suo esse antiquo, Extra ord. Auer. G deinde

Disputatio

E deinde cōcesserunt id ei, adeo q̄ esse eius antiquum diuiditur ad duplex esse antiquum, præteritum, & futurum. & hoc totum est apud Philoso- phos deceptio, & consilio.

ALGAZEL.

A It Alga. respōdēs Philosophis. In sermone præcedēti dixim⁹ nō negare actionē cum agēte postq̄ fuerit actio inouata, vt motus aquæ, qui innouatus est ex priuatione. & possibile est vt sit actio aquæ, siue sit retardās à substantia agentis, siue cōtinuū ei. Negamus tñ actionē antiquam. nam id, quod nō innouatur ex priuatione, appellamus actionem abusiue absolute absq; veritate, causatum vero, causa possibile ē vt sit inouata, & vt sit antiqua: vt dē q̄ scia antiqua est cā vt sit antiquū sciēs, & tñ nō loquimur de ea. loquimur. n. de ea, quæ appellatur actio, & dependētia causa: nō appellatur actio causæ, nisi abusiue, sed appellatur actio cum cōditione q̄ sit inonata ex priuatione. nam abusio abutētis in appellādo antiquum cōtinuū in esse actionem in aliud, erit abusio accommodata. Et, cum dicitis si **I** imaginati fuerimus motū aquæ cū digito, antiquum nō extrahit motū aquæ, quin sit actio, ē error. nā digitus nō habet actionem: agēs vero habēs manum est inuētor. si autē imaginati fuerimus antiquum, erit motus manus actio eius, ex eo q̄ quælibet pars motus est innouata ex priuatione, & hac cōsideratione erit cum ea. motus vero aquæ tñ nō dicimus q̄ sit de actione eius, sed est de actione Dei glo. & quomodocunq; sit esse actionē prouenit ex eo q̄ est innouatum: qm̄ est cōtinuū inouationis, & est actio, ex eo q̄ est inno-

uata. Deinde dixit Alga. respōdēs **K** pro Philosophis. Si autem dicitur, si cōceditis q̄ proportio actionis ad agēs, ex eo q̄ est, sit sicut proportio causati ad causam, deinde cōceditis imaginationem cōtinuitatis ex proportionē ad causam, tūc nos nō intelligimus in dicēdo q̄ mūdus sit actio, nisi q̄ sit causatum cōtinuū proportionis cum Deo glo. Si autem nō appellabitis hoc actionē, non est disputatio de nominibus, cum videātur res ipsæ. Dicimus q̄ nō intelligimus in hac disputatione, nisi q̄ vos tolleratis hæc nomina absque veritate. & Deus glo. apud vos nō est agēs ver⁹, nec mūdus est actio eius vera. Si vero dicitis hoc simpliciter, est abusiue absq; veritate. & ita apparuit hoc.

AVERROES.

A It Auer. Hic sermo posuit in eo, q̄ Philosophi concesserint ei eos velle q̄ Deus glo. sit agēs, & q̄ sit causa mūdi tātū, & q̄ causa sit simul cum causato. Attamē hæc est dedinatio eorum à primo sermōe, qm̄ causarum sequitur à causa, quæ est causa eius per viam formæ, & p vi āfinis: cātum vero nō sequitur à causa, quæ est causa agēs, sed aliquādo reperitur causa agēs, & nō reperitur causatum. & fuit Alga. tanq̄ prætor, qui iratur contra substitutū in eo, quod uō præcepit ei. Attamē Philosophi tenēt q̄ mūdus habet agēs, quod nō defecit esse agēs, & nō deficiet: nō defecit esse ei extrahēs ex priuatione ad esse, & nō deficiet. Et iam fuerat hæc qd̄ antiqua inter sectam Aristot. & sectam Plat. qm̄ Plato, quia dixit de inouatione mundi, nō fuit in sermone eius dubium q̄ ipse ponat mūdum habere faciēs, & agēs. Aristot. vero quia posuit

A *luit ipsum esse eternum, dubitauerunt contra enim sequaces Plato. hoc dubio, & dixerunt ipsum non tenere mundum habere facies: & coacti sunt sequaces Arist. respondere responsioni bus determinatibus Arist. tenuisse mundum habere facies, & agēs, & hoc est manifestum in rei veritate in loco suo. Et fundamentum in eo est quod motus apud eos in corporibus celestibus est, quo consistit esse eorum: & dās motum est agēs motus in rei veritate. & cum corpora celestia non perficiantur esse eorū, nisi motu, tūc dās motum est agēs corporum cœlestium. Vtius iam declaratum est apud eos quod ipse dat unitatē, quia mundus est vnus: & dās unitatem, quod est cōditio in esse rei compositæ, dat esse partium, ex quibus sit compositio. compositio .n. est causa eorum, vt declaratum est. & hæc est dispositio primi principij cum mūdo toto. Cū autē dñt actionem esse innouatā, est verum, quia ipsa est motus. dispositio vero priuationis in ea est quod nō sit ei principium, nec finis. & nō intelligunt, cum dñt mundum esse æternum, quod fuerat antiquum cum rebus æternis, ex eo quod sunt motus: sed dispositio æternitatis in eo est, quia nō habet principium, nec finē. Et, quoniam hoc nō intellexit secta Arian, ideo difficile est eis dicere quod Deus sit æternus, & mundus sit æternus. Quare nomen innovationis continet est verius in eo, quā nomen æternitatis.*

ALGAZEL.

A *It Alga. Tertius vero modus est circa falsitatem, quod sit mundus actio Dei gloriæ. secundum radicem eorū ex cōditione requisita apud eos inter agēs, & opus, & est quod ipsi dixerūt*

nō emanat ab vno, nisi vnum: principium autem est vnum oibus modis: mundus vero est compositus ex diuersis: ergo non potest imaginari quod sit actio Dei gloriæ. secundum quod sequitur ex radicibus eorum.

AVERROES.

A *It Auer. Cum autem conceditur hæc radix, & sequitur, difficile est respondere ei. sed est res, quā nō dicunt, nisi posteriores ex Philosophis Maurorum.*

ALGAZEL.

D *Einde dixit Alga. respondēs Philosophis. Si autem dicitur mundum vltiter nō emanare à Deo gloriæ. immediate, sed quod emanat ab eo est ens vnum, & est principium creaturarum & est intellectus absolutus. est substantia existēs per se, nō multiplicata, sciēs seipsum, & sciens principium vnum, & appellatur eum lex nomine. Angeli: deinde emanat ab eo tertius, & ex tertio quartus. & multiplicatio entium est mediate. quoniam diuersitas entis, & multiplicatio eius, aut erit propter diuersitatē potentiarum agētium, sicut nos agimus ex virtute appetitiua, aliter quā agimur ex virtute irascibili: aut erit propter diuersitatem materierum, sicut Sol dealbat pannum lorum, & denigrat faciem hominis, & resoluit aliquas substantias, & indurat aliquas: aut propter diuersitatem instrumentorum, sicut Carpentarius secat cum serra, & cum securi kindit lignum, & perforat cum perforatiuo: aut erit multiplicatio actionis mediate, cum egerit aliquam actionem, & post hanc actionem agit aliam, & multiplicabit actionem. Et oēs istæ diuisiones sūt falsæ in primo principio. in substantia .n. eius non est diuersitas nec i eo*

G ij est

Disputatio

G est cōsecutio, vel posterioritas, vt declarabimus in rationib⁹ vnitatis. nec est ibi diuersitas materierum: nam sermo est de causato primo, qđ emanat à primo: nec est ibi diuersitas instrumenti: nō. n. reperitur cum Deo glo. in gradu suo: & sermo est de inuolutione primi instrū: ergo nō remanet, nisi qđ multiplicatio in mundo emanet à Deo glo. in via meditationis, vt diximus superius.

AVERROES.

Primū cū fuerit simplex, et vnū, nō prouenit ab eo nisi vnū.

A It Auer. Summa huius sermo nis est qđ primum, cū fuerit simplex, & vnū, nō prouenit ab eo, nisi vnū. sed diuersificatur actio agentis, & multiplicatur, aut ex parte materiæ, & nō sunt materiæ eū eo: aut ex parte instrū, & nō est instrū cum eo: & nō remanet, nisi qđ sit ex parte medij, cū emanat ab eo primū vnū, & ex hoc vno vnū, & ex hoc vno vnū, & ita reperit multiplicatio.

ALGAEZEL.

D E inde dixit Alga. dubitans eis. Dicimus & sequitur ex hoc vt nō sit in mūdo, nisi vna res composita ex diuersis: sed entia oīa erūt eadem, & quodlibet eorū erit causatū vniuscuiusq; superioris, & causa inferioris vsq; ad causatū, quod nō habet causatū, sicut deuenit ex parte ascēsus ad causam, quæ nō habet causam. Et tñ nō est sic. nā corpus apud eos est ex forma, & materia, & ex collectione eorum sit quid vnum. nam hō est cōpositus ex corpore, & aīa: & nō est esse vniuseorū ab alio: sed esse eorum simul est ab alia causa. & orbis fm opinionē eorum est sic: qm̄ est corpus aīatum: & nō est inouatum corpus ab aīa, nec aīa à corpore, sed ambo proueniunt à causa alia ab eis. Quomodo ergo inuenta

sunt hęc entia composita? an ab vna causa? & destruetur sermo eorū nō emanat ab vno, nisi vnum: aut à causa composita? & conuenit interrogatio de illa causa, adeo qđ deueniat necessario ad compositum, & simplex. nam principium est simplex, & prouenit ab eo compositio, & nō imagnatur hoc, nisi cum tactu. & eū fuerit tactus, & destruitur dictum eorū qđ ab vno non prouenit, nisi vnum.

AVERROES.

A It Auer. Hoc sequitur eis, cū fuerint qđ agens primum sit vt est agens simplex, quod nobis apparet, i. vt sint entia omnia simplicia: **L** Attamen hoc sequitur ei, qui ponit hāc inquisitionem vsem oībus entibus. qui vero diuidit ens in ens separatum, & ens materiale sensibile, ipse quidem ponit principia, ad quæ ascendit ens sensibile, diuersa à principijs, ad quæ ascendit ens intelligibile: & ponit quidem principia entium sensibilibus materiā, & formā: & ponit aliquod eorū agēs aliquorū, adeo qđ deueniat ad corp⁹ cōleste: & ponit substantias intelligibiles ascendere ad primum principium, quantum est principium ad similitudinē formæ, & similitudinē finis, & similitudinē agentis. & hoc totū est declaratum in libris eorum. Et asseramus hāc propositionem cōm, & nō sequentur hęc dubitationes. & hęc opinio Arist⁹. Attamen hęc propositio, dicēs qđ ab vno nō emanat, nisi vnum, est propositio, in qua conueniunt Antiqui Philosophorum, cū perferretur ab eo de principio primo mundi speculatione topica. isti tamē opinantur esse speculationem demōstratiuam, faciendo inductionem in vniuersali, in eo qđ primum principium

fExamina
tio hāc pro
pōnis. Ab
vno nō prouenit, nisi
vnum.

Apium est vñ obſus, & vñum necceſſe eſt vt nō emanet ab eo, niſi vñum. & cum fuerint apud eos hæc duæ rades, perquirunt vñ prouenit multiplicatio. & hoc quidem, poſtq̃ eſt incōueniens apud eos, opinio antiquior iſta, & eſt q̃ prima principia ſunt duo, vñum quidem ad bonum, & aliud ad malum. nam impoſſibile eſt apud eos vñ principia cōtrario ſi ſint vñū. & viderūt q̃ cōtrarietates vñes, quæ includūt oīa contraria, ſunt bonum, & malum: vnde exiſtimauerūt q̃ neceſſario principia ſūt duo. Et, cum conſyderauerint Antiqui entia, & viderunt oīa tendere ad vñum ſinem, & eſt ordinatio reperta in mūdo, licet ordinatio reperta in exercitu ex parte principis exercitus, & ordinatio reperta in ciuitatibus ex parte gubernatorum ciuitatum, crediderūt q̃ mundus neceſſario eſt huiusmodi: & crediderunt, ppter bonum reperiū in omni ente q̃ malum ſit per acciūs: vt ſunt cōdemnationes factæ à gubernatorib⁹ probis ciuitatum, q̃ ſunt mala poſita propter bonum, nō autem prima intētiōne, nam ſunt hic ex bonis aliqua, quæ impoſſibile eſt vt reperiantur, niſi admiſceatur eis malum, ſicut eſt in eſſe hominis, quod eſt cōpoſitum ex aīa intellectiua, & aīa beſtiali. & determinauit ſapiētia apud eos vt reperiaur bonum magnum, licet, admiſceatur ei malum paruum: quia eſſe bonum magnum cum paruo malo eſt melius, q̃ priuatio boni magni propter malum paruum. Et, cum paruit apud eos in ſine q̃ primum principium neceſſe eſt vt ſit vñum, & aduenit hæc dubitatio de vno, rñderunt ei tribus rñſionibus. Nam aliqui putauerūt q̃ multipli-

casio prouenit ex materia: & eſt ſecta Pythagorica, & ſocietas eius: & aliqui putauerūt q̃ multiplicatio proueniat ex multiplicatione inſtrumētorum: & aliqui putauerūt q̃ multiplicatio proueniat ex mediis. Et primus, qui hoc poſuit, fuit Plato. & eſt ſufficiētiſſior his opinionibus. qm̃ interrogatio adhuc conuenit duabus aliis rñſionibus, & eſt vñ prouenit multiplicatio materierum, & multiplicatio inſtrumētorum, & quicūq; cōcederint hanc propoſitiōem, illud dubium eſt commune eis. & dubitatio de modo, quo prouenit multiplicatio ab uno, ſequitur eis, ſciē, quicō ſitetur q̃ ab vno non prouenit, niſi vñum. ſam oſum vero hoc tempore eſt cōtrarium huius, & eſt q̃ vñum primum emanant ab eo emanatiōne prima omnia entia diuerſa. & ſecundo dubium hoc tempore cum hominibus noſtre tempeſtatis eſt i hac propoſitiōne. Id autem, cum quo dubitauit Algazel ſectæ Peripateticorū, nō ſequitur eis: & eſt q̃, ſi multiplicatio, proueniret ex parte mediorum, nō ſequitur proſecto ex hoc, niſi multiplicatio ſimplex. & quodlibet eorū eſt cōpoſitum ex multitudine, qm̃ Philoſophi tenēt q̃ hic ſic multiplicatio vtroq; modo: multiplicatio quidem rebus ſimplicib⁹, & ſunt entia ſimplicia, quæ non ſūt in materia, & vñum quodq; eorū eſt cauſa alterius, & aſcendūt omnia ad vñam cauſam, quæ eſt de genere eorū, & ipſa eſt prima in hoc genere: & multiplicatio in corporib⁹ celeſtibus prouenit ex multitudine horū principiorum: & multiplicatio, quæ eſt ſub corporibus celeſtibus, prouenit ex materia, & forma, & corporibus celeſtibus. & non ſequitur

Disputatio

G eis aliquid huius dubitationis. Et corpora celestia mouentur primo ex motoribus eorum, qui non sunt in materia omnino: & formæ eorum, scilicet corporum celestium emanant ab istis motoribus. & formæ eorum, quæ sunt sub corporibus celestibus, emanant à corporibus celestibus, & aliquæ ab aliquibus, siue sint formæ corporum simplicium, quæ sunt in materia prima, quæ non est generabilis nec corruptibilis, siue formæ corporum compositorum ex corporibus simplicibus: & compositio istis est propter corpora celestia. hæc est opinio eorum in ordinatione hic repta. Res autem, quæ mouerunt eos Philosophos ad hanc opinionem, non possunt declarari hic, quoniam hæc declaratio est fundata supra radices, & propositiones multas, quæ declarantur multis artibus, & cum artibus multis, quarum una est sub altera. Philosophi vero Maurorum, ut Auiyefa, & Auienna, quia consentiunt aduersario quod agens, quod non apparet nobis, est licet id, quod apparet nobis: & unum agens non prouenit ab eo, nisi unum actum. & cum primum apud omnes sit unum simplex: difficile est profecto eis prouenire multiplicationem ab eo: adeo quod res ipsa coegit eos ut non ponant primum motum motu diurno, sed dixerunt quod primum sit ens simplex, ex quo emanauit motor orbis magni, & emanauit à motore orbis magni orbis magnus, & motor orbis secundi, qui est sub magno. quoniam hic motor est compositus ex eo, quod intelligit de primo, & ex eo, quod intelligit de seipso. Et hic est error secundum eorum radices. nam intelligēs, & intellectum est idē in intellectu humano, quanto ma-

gis in intellectibus separatis. & hoc totum non sequitur sermoni Aristotelis. nam agens unum, quod nobis apparet, si emanauerit ab eo actio una, non dicitur cum agente primo, nisi æquiuoce. agens enim primum, quod non nobis apparet, est agens simpliciter: quod vero apparet, est agens secundum quid. & agens simpliciter non emanat ab eo, nisi actio absoluta: actio autem absoluta non appropriatur actio præter actum. & cum hoc probat Aristoteles. quod agens intellectuum humanorum est intellectus mundus materia, scilicet ex eo quod intelligit omnia. Et sic etiam probat quod intellectus passibilis non est generabilis, nec corruptibilis ex eo, quod recipiet omnia. Et responsio huic opinioni sapientis, quod res, quæ non possunt esse, nisi cum copulatione adinuicem, ut est copulatio materię cum forma, & copulatio partium mundi simplicium adinuicem, esse quidem earum sequitur earum copulationem. & cum sic fuerit, igitur dans copulationem dat esse. & cum omne copulatum copulatur re, quæ est unum: & unum, cum quo copulatur, sequitur ab uno, quod existit per se: necesse est ut sit hic unum separatum existens per se, & necesse est ut istud unum tribuat unum per se. Et isti modi diuiduntur in species in entibus secundum naturam eorum, & prouenit ex hac unitate attributa unicuique: enti esse huius entis sibi proprium. quæ est una. & omnia ascendant ad unitatem primam: sicut peruenit caliditas, quæ est in quolibet ente rerum calidarum à calido primo, quod est ignis, & ad id perueniunt. & cum hoc fecit unionem Aristoteles. inter esse sensibile, & esse intellectuale, & dixit quod mundus est

A est vnum, quod emanauit ab vno, & qd vnum est causa vnitatis quodāmodo, & causa multitudinis quodāmodo, & in eo, quod fuit possibile ei, perscrutatus est in hoc. & propter difficultatem huius rei non intellexerūt eum multi, qui uenerūt post eum, vt diximus. Et, cū hoc sic fuerit, manifestum est qd hic est vnū ens, à quo emanat virtus vna, qua reperiuntur omnia entia. & quia sunt multa, igitur ex vno, quod est vnū, necesse est vt sit multitudo, aut ipsa emanet, voca eam vt vis. Et hæc ē dī spō dicti sui: & ē aliter. qd id, quod dixit dīcs qd ab vno emanat vnum. & vide hunc errorē, qd est magnus sapientibus, & tua interest intelligere hoc dictum eorum, an sit denonstratio, vel nec, in libris Antiquorū, non autem in libro Auic. aut aliorū, qui mutauerunt opinionem Philosophorum in scientia Diuina, adeo qd facta est exilimatio.

ALGAZEL.

Alt Alga. respondens pro Philosophis. Si autem dicet, cū patefacta fuerit opinio nostra, auferat dubitatio. nam entia diuiduntur in ea, quæ sunt in subiecto, vt sunt accidentia, & formæ, & ea, quæ non sunt in subiecto: & ista diuiduntur in ea, quæ sunt subiectum aliorum, vt corpora: & in ea, quæ non sunt in subiecto, vt entia, quæ sunt substantiæ cōsistentes in se: & diuiduntur in ea, qd imprimuntur in corporibus, & ea appellamus animas: & in ea, quæ non imprimuntur in corporibus, sed in animabus, & appellamus ea intelligentias abstractas. entia autem, quæ sunt in subiecto, vt accūtia, sunt inouata, & hñt subiecta inouata, & perteniūt ad principiū, quod est inoua

tū aliquo mō, & antiquū aliquo mō do: & est mot⁹ circularis, de quo nō loquimur. Loquimur veto de existentibus p se, nō in subiecto, & sūt tria, scilicet corpora, & sunt viliora: & intelligentiæ abstractæ, nullā hñtes depēdētiā à corporibus, nisi depēdētiā agentis, nō inatam eis, & sunt excellentiora: & aīæ quæ sunt media: hñt. n. depēdētiā in corporibus aliqua spē depēdētiæ, & est impressio, & actio in eis. nā sunt media in dignitate, quia imprimuntur ab intellectu, & imprimuntur in corporibus. Vltimus corpora sūt decem: quorum nouem sunt orbes: decimū vero mā, quæ est corpus sub cōcauitate orbis Lunæ: & orbes nouem sunt aīalia, habētia quidē corpora, & aīas, & hñt influxum in entibus, vt dicemus, videlicet qd primū principū emanat ab esse eius prima intelligentia, & est ens existens per se, quod nō est corpus, nec est virtus in corpore, & scit seipsum, & scit principium suum. id autē appellauimus primā intelligentiam: & non curamus de appellatione Angeli, aut intellectus, aut cuiusuis nominis. Et sequitur ab esse eius tria, scilicet intelligentia, & aīa orbis superioris, & est orbis nonus, & corpus orbis superioris. deinde sequitur ab intelligentia secūda intelligentia tertia, & aīa orbis noni, & corpus eius. deinde sequitur ab intelligentia tertia intelligentia quarta, & aīa orbis Saturni, & corpus eius. & sequitur ab intelligentia quarta intelligentia quinta, & aīa orbis Iouis, & corpus eius: & sic vsquequo deueniat ad hoc, quod sequatur ab ea intelligentia, & aīa orbis Lunæ, & corpus eius, & intelligentia vltima, quæ appellatur intellectus agēs. deinde sequitur sub orbe Lunæ materia, recipiēs ge-

Disputatio

Gnerationem, & corruptionē ab intellectu agente, & naturas operationū. Vterius materię miscetur propter motus orbium, & stellarum diuersis mixtionib⁹, ex quibus proueniūt minerę, & plantę, & animalia. & nō est necesse vt sequatur ex vnaqua; intelligentia, intelligentia in infinitum: quoniam istę intelligentię sūt diuersarum specierum, & quod est vni eorum non est in alius. Et sequitur ex hoc, q̄ intelligentię post primum principium sint decem, & orbis nouem. & summa ex istis principijs excelsis post primum decem & nouem. & prouenit ab hoc, q̄ sub vnaqua; intelligentiarum primarum sint tria, intellectus, anima orbis, & corpus eius. & impossibile est quin in principio eius sit trinitas proculdubio. & nō imaginatur multitudo in intellectu primo, nisi vno modo, & est vt ipse intelligat principium suum, & intelligat seipsum, & ipsum in cōsideratione sui est possibile in esse, quoniam necessitas esse eius est ab alio, nō ex se. & ista tria sunt diuersa. & nobilius tribus causatis debet ei attribui nobilior his rebus, & emanat quidem ab eo intelligentia, ex eo q̄ intelligit principium suum, & emanat anima orbis, ex eo q̄ intelligit seipsum, & emanat corpus orbis, ex eo q̄ est possibilis in esse ex se. Et oportet vt dicamus vnde proueniat hæc trinitas in causato, & tamen principium eius est idem. Et dicimus q̄ non cōsequitur à primo principio, nisi vnum, & est substantia huius intelligentię, qua intelligit seipsam, & sequitur ei necessario ex seipsa, non ex parte principij, vt intelligat principium: & ipsa tamē in se est possibilis in esse, & non habet

possibilitatem à primo principio, sed ex seipsa. nos autem non negamus reperiri vnum ab vno, ad quod sequitur causatum, non ex parte principij, sed ex rebus necessariis relatiuis, aut non relatiuis, & ex eo prouenit multitudo, & sit in hoc principium multitudinis. Et fm hunc modum possunt composita esse contigua simplicibus, cū imposit sit absq; contactu & imposit est esse aliter: & est id, quo datur iudiciū in eo. & hic est sermo in intelligendo opinionē eorū, & quietationem intellectus in ea.

• AVERROES.

Alter Auer. Hoc totum est cōtadicō Philosophis, vt sensit Auer & Alfarabius, & alij. Opinio vero Antiquorū est q̄ sint hic principia, & sunt corpora cœlestia. & principia corporum cœlestium sunt entia separata à materia, quę mouent corpora cœlestia, & corpora cœlestia mouentur ab eis modo seruitutis, & dilectiōis, & receptionis iussu eorum cum motu, & intellectu ne eorum. & quia ipsa producta sūt propter motum: & hoc est, qm̄ verificatum est quod principia, mouentia corpora cœlestia, sunt separata à materia, & non sunt corpora: non remanet modus, quo hoc moueat hæc corpora, nisi ex eo, q̄ mobili in iunctum sit ad motum: & propter hoc necesse est apud eos vt sint corpora cœlestia viuētia rationalia, quę intelligunt seipsa, & intelligunt principia mouentia ea, modo iussus eis. Et, quoniam patet q̄ nulla sit differentia inter sciētiam & scitum, nisi q̄ scitum est in materia, sciētia vero non est in materia: & hoc dictum est in libris de Anima: & iam sunt entia, quę nō sunt in materia: & quirit

Aquitur ergo ut sit substantia eorum scientia, aut intellectus, aut quouis nomine appellabiscam. & verificatū est apud eos q̄ ista principia sunt separata à materia: qm̄ ipsa influūt corporibus cœlestibus motum continuum, quo eis non euenit labor, nec defectus: & omne influens morum continuum huiusmodi nō est corpus, nec potentia in corpore: & corpus cœleste acquisiuit permanentiam ex separatis. & verificatū est apud eos q̄ ista principia separata, eē eorum est copulatum primo principio eorum. sin aut, non esset

B hic ordinatio reperta, & sermones eorum, quos scripserunt in hoc, qui vult scite veritate, eis incumbat. Et ex eo, quo apparet q̄ omnes orbis mouentur motu diurno, licet moueant motu proprio, verificatū est apud eos q̄ inbens in istis moribus est primum principium, & est Deus gloriæ. & q̄ ipse iussit omnibus principijs, ut iubeat cæteris orbib⁹ in alijs motibus. & hoc iussu permā sit cœlū, & terra: ut iussu primi Principis ciuitatis seruantur omnia præcepta prouenientia ab aliquo, quem princeps præposuit in rebus ciuitatis

C omnibus existentibus in ea ex hominibus, ut dixit Propheta Verbo Dei cœli facti sunt, &c. Et hic iussus, & seruitus est principalis in iussu, & seruitute, quæ necesse est esse homini, ex eo q̄ est animal rōnale. Id aut quod recitauit Auic. de prouentione horum principiorum abinuicē, est res, quam nescierunt sapientes. Quod vero est apud eos est, q̄ hēnt à primo principio status tales, quibus non perficitur esse, nisi in illo tali loco & copulatio, quæ est inter ea, est illud, quod facit ea esse causat⁹ abin-

vicem, & omnia à primo principio **D** & non intelligitur de agēte, & acto, & creatore, & creato in illo esse, nisi hoc tantum. & id, quod diximus de copulatione omnis entis cū vno, est aliter, quā hic intelligitur de agente & acto, & faciente, & facto in arte.

Si autē imaginatus fueris q̄ sit princeps, habens substitutos multos, & isti substituti habeant alios substitutos: & non est esse substitutis, nisi in recipiendo substitutionem, & faciendo præceptum eius: & non est esse eis, qui sunt substituti, nisi median-
E tibus substitutis prioribus, necesse ē ut princeps primus sit ille, q̄ tribuit omni-
F bus entibus rem, quæ sunt entia. nam, si aliquis est, citius esse est ut sit substitutus, non est quidem ei eē, nisi propter dominum primum. Et hoc est id, quod tenent Philosophi, q̄ sit præfatio legum in creatione, & innovatione, & iussu. & hæc ē disciplina propinqua, quæ potest intelligi opinio horū hominū, absq; q̄ eueniat ei dubitatio, quæ euenit ex auditu opinionū hoīum, s̄m differētiā, quam narrauit Alga. hic & hoc totum existimauerunt declaratum fuisse in libris eorū. Et qui pōt operam dare libris eorū cū conditionibus, quas narrauerūt, sciet veritatem eius, quo rōcinat⁹, aut contrarium eius. & nō intelligit de opinione Ari. Aliud præter hoc, nec de opinione Platonis: & est finis eius, ad quod pueuerūt intell⁹ humani. Potest tamen homo peruenire ad istas res ex sermonibus euenientib⁹ eis, q̄ sint famosi, cum hoc, q̄ sint intellectualuales: in quibus hæc via disciplinæ est delitiosa, & dilecta omnibus. Et vna ex propositionibus, quibus hoc apparet, est q̄ homo, cū cōsyderaue-

Disputatio

Considerauerit entia, quæ sunt hic, apparet ei quæ res, quæ appellantur viuientia, scientia, sunt ea, quæ mouentur ex se motibus terminatis, versus intentiones, & operationes terminatas, ex quibus proueniunt operationes terminatæ. & ideo dixerunt Loquentes quod omnis actio prouenit ex viuo sapiente. & cum fuerit apud eum hæc radix, & est quod omne, quod mouetur motibus terminatis, & proueniunt ex eo operationes terminatæ, & ordinatæ, est viuum, sapiens: & copulatur isti id, quod apparet sensui: & est quod cæli mouentur ex se motibus terminatis, & ordinantur ex hoc entibus, quæ sunt sub eis, operationes terminatæ. & ordo, & proportio, quod sustineretur id, quod est sub eis, ex entibus, concluditur radix tertia, in qua non est dubium: & est quod cæli sunt corpora viuientia cognoscentia. Quod autem ex motibus eorum sequantur operationes terminatæ, quibus subsistatur id, quod est hic ex animalibus, plantis, & mineralibus, & conseruatio eius, hoc est notum per se cum consideratione. nam, nisi esset propinquitas Solis, & remotio eius in circulo suo obliquo, non essent hic quatuor tempora: & nisi essent hic quatuor tempora, non essent pluitæ, nec aëlia, nec processus generationis secundum ordinem in generatione elementorum adinuicem, secundum æqualitatem, ut conseruetur esse eorum. v. g. cum prolongat Sol à meridie, in frigidatur aer in parte septentrionali, & sunt pluuiæ, & multiplicatur generatio elementi aquæ, & multiplicatur in parte meridionali generatio elementi aeris: in æstate vero contrarium, si cum fuerit Sol prope caput nostrum versus septentrionem. &

istæ operationes, quæ reperiuntur à Sole propter propinquitatem, & remotionem, quam habet continue à quolibet ente, ex eodem loco reperitur à Luna, & omnibus planetis. nam omnes habent orbes obliquos, & faciunt quatuor tempora in motu eorum circulari. & quod magis est in esse entium, & conseruatione eorum est motus diurnus, magnus quidem, facies diem. & iam inuuit lex providentia Deum in homine, cum submittantur ei omnes orbes, cum dixit ipse glo. & ad prædominandum in die, & in nocte, & deinde omnia tempora terre, &c. & nisi esset fœdus meum, &c. Et, cum considerauerit homo has operationes, & regimina proueniencia, diuersa quidem ex motibus stellarum, & viderit stellas moueri istis motibus; & habere figuras terminatas, & ex partibus terminatis, & versus operationes terminatas, & motus contrarios, scit istas operationes terminatas prouenire ex entibus cognoscentibus, & animatis, habentibus electionem, & voluntatem. Et quod magis facit eum credere hoc, est, cum nos videmus multa ex corporibus paruis, fœtidis, vilibus, & obscuris, hic reperiuntur non priuari vita generaliter cum paruitate partium eorum, & vilitate mensuræ eorum, & breuitate vitæ eorum, & obscuritate corporis eorum, & quod bonitas diuina eis influat animam, & comprehensionem quandam, qua regunt se ipsa, & conseruant esse suum, expresse patet quod multo magis debent esse corpora celestia aëlia, comprehendentia, quæ ista corpora, propter magnitudinem corporis, & dignitatem eorum, & multitudinem luminis eorum, ut dixit ipse glo. mediantem Propheta suo cæli enarrat, &c. sed

A sed multi homines nesciunt hoc. Deum, cum consideretur regimen eorum in corporibus animatis, quæ sunt hic, scitur absolute quod sunt animata. nam animatum non regitur, nisi ab animato perfectiori anima, quam anima eius. Et, cum considerauerit homo hæc corpora magna, animata, rationalia, eligentia, quæ nos continent, & considerauerit tertiam radicem, & est quod providentia eorum ad ea, quæ sunt hic, non est necessaria eis in esse eorum, sciet quod iniunctum est eis in iis motibus, & sunt submissa eis, quæ sunt sub eis ex animalibus, & plantis, & inanimatis, &

B iubens eis est aliud ab eis, & est non corporeum necessario. nam, si esset corpus, esset de numero eorum. & quodlibet eorum est obediens ei, quod est sub eo hic ex entibus, & seruit ei, & non indiget seruitute eius in esse suo. & nisi esset iussus, non provideret ad id, quod est hic continere: quoniam ipsi vellent non habentes quidem utilitatem in hac operatione. Igitur mouentur pro iussu, & timorem euenientem eis ad conservandum ea, quæ sunt hic, & iustitiam esse eius: & iubens est Deus gloriose.

C Ver. g. si aliquis viderit multitudinem hominum dominatam in rebus, & operationibus terminatis, non cessantibus in instanti, licet operationes illæ non sint necessariæ in eis eorum, & non indigent eis, deliberabit proferre sententiam quod sunt timentes. & iniunctum est eis in operationibus illis, & quod habent præcipientes, qui præcepit eis in hoc regimine continuante providentiam in aliis, qui est superior eis superiori gradu, & sunt vel servi obedientes ei. & cum considerauerit homo aliud, & est

quod unusquisque planetarum septem habet motus innovatos motui eius vel habentes quidem corpora servientia corpori vel, ac si essent obedientia, sciet absolute etiam quod quilibet planeta habet iussorem sibi proprium, deputatum eis ex primo iubente. ut euenit in gubernatione exercitus, quod est collectio unuscuiusque eorum sub uno iussore: & isti iussores, qui appellantur capitanei, deveniunt ad unum principem, & est princeps exercitus, sic est dispositio in motu corporum celestium, quam perceperunt Antiqui de istis motibus, & sunt quadraginta, & postea reducuntur omnia ad septem planetas, & reducuntur illi septem ad octavum, & reducitur octavum finem diversitatem, quæ est inter Antiquos, in numero motuum ad iussorem primum. Et hæc notitia habet homini hoc modo, siue sciat quomodo sit principium creationis horum corporum celestium, siue nesciat: & quomodo sit copulatio aliorum iubentium cum primo præcipiente, siue sciat, siue nesciat. nam ipse non dubitat quod, si essent ex seipsis, antiqua absque causa, & inventore, possibile esset eis non recipere iussu a iubente uno cum subiectione, & servitute. & sic dispositio iubentium cum iubente primo. & cum hoc non fuerit eis possibile, ergo est ibi proportio inter eos, & cum, & proportio, quæ determinat eis obedientiam, & servitutem. & hoc non est aliud, nisi ex eo quod sunt ei ex natura esse eorum, non ut accidens ex accidentibus, sicut est dominus cum suis servis, sed in natura eorum. nam non est ibi servitus addita substantiæ, immo substantiæ illæ sunt tantum in servitute. & hæc adeptio est regnum

Disputatio

Gregnum celi, & terræ, quod vidit Abraham pater noster, cum dixit Facies cælum, & terram. Et scias quod, cum sic fuerit, necesse est ut non sit creatio horum corporum, & principium generationis eorum, modo generationis corporum, quæ sunt hic. & intellectus humanus deficit apprehendere qualitatem huius operationis, licet sciret esse eius. Qui autem perquirat similitudinem duas entitates, quarum una est in altera, & quod agens earum sit agens eo modo, quo reperiuntur agentia, hic est in maxima perturbatione, deceptione, & confusione. Et hæc

Hest summa eius, quod intellexerunt Antiqui de corporibus cælestibus, & constitutione eorum à creatore glo. & quod non sit corpus, & constitutione eius, quod est ex entibus inferioribus ab eo, quæ non sunt corpora, & unum eorum est anima constituturæ autem esse eius, ex eo quod sunt innouata eo modo, quo innouantur corpora, quæ sunt hic, ut conati sunt loquutiones, est nimis difficile. & propositiones, adductæ in hoc, non complent id, quod intendunt declarare. & declarabimus hoc ex sermonibus nostris subsequentiibus, cum loquemur de via constitutionis esse Dei glo. His autem habitis reuertamur ad narrandum ea, quæ dicit Alg. in contradicendo ei, quod recitauit de opinionibus Philosophorum, & notificabimus gradum eius in veritate, nam hoc est intentum primum in hoc libro.

A L G A Z E L.

Alga. contradicens Philosophis. Dicimus, id, quod narrastis, astutia quædam est. & in rei veritate est obscuritas maior præ aliis obscuritatibus, quæ si aliquis recitauerit

ex insomnio, iudicabitur ex eo, quod sit malæ complexionis &, si id redixerit in genere rerum legum, in quibus termini inquisitionis sunt existimationes, dicetur quod sunt errores, & non adipscentur sciētias, sed vanas cogitationes.

A V E R R O E S.

Alga. Non est inconueniens ut eueniat hoc stultis cum sapientibus, & vulgo cum electis, ut euenit eis in rebus artificialibus. nam artifices cum posuerint multa ex operibus suis vulgo, & oñderint suas operationes mirabiles, fugiet ab eis vulgus, & existimabit quod sunt diminuti cerebri. At tamen isti in rei veritate ponuntur in gradu diminuti cerebri ab intelligentibus, & ignorantibus quidem à sapientibus. & sermones huiusmodi non oportet ut projiciantur contra eos opiniones sapientum, & hominum speculatiuorum. debebat tamen ipse, cum narrauerat hæc, narrare opiniones, quæ mouerunt eos ad ista, ita quod posset audire facere comparationem inter eas, & sermones, quos perquirat ipse destruere.

A L G A Z E L.

Alga. Introitus autem quoniam, prout est, non narrabitur, sed ponemus modos determinatos. Et primus quidem est ut dicamus, id posuistis quod una rerum multitudinis cæti primi, est quod sit possibilis in esse, tunc dicimus esse possem in esse utrum est esse eiusmet, aut aliud si autem idem, igitur non, puenit ex eo multitudo, si vero aliud, igitur dicetis in primo principio esse multitudinem. nam est, & hoc est necessarium in esse. necessarium autem in esse est aliud quàm substantia ipsius esse. & permittimus aduentum diuerso-

A diuersorum in hac multitudine.

Si autem dicitis nihil est necessitati in esse, nisi ipsum esse, igitur non erit aliquid possibilitati in esse, nisi ipsum esse. Si autem dicitis bene potest sciri quod sit, & non sciatur esse possem, est ergo aliud. sic etiam necessarium in esse potest sciri esse eius: & nesciatur necessitas eius, nisi post aliam rationem: ergo erit aliud. demum esse est quid vniuersale, quod diuiditur in necessarium, & possibile. & si aliqua diuisionum duarum partium addatur vbi, sic quoque erit secunda diuisionem indifferens. Si autem dicis possibilitas

B in esse est ei ex se, & esse eius ex alio, & quomodo erit id, quod est ei ex se, & quod est ei ex alio idem dicimus quomodo erit necessitas in esse ipsum esse, & potest auferri necessitas in esse & remanet esse, & vnum verum omnibus modis est. quod non conuenit affirmari ont. & ablationi. nam impossibile est dicere esse, & non esse, aut necessarium in esse, & non necessarium in esse: & tamen potest dici esse, & non necessarium in esse, sicut potest dici non esse, & possibile in esse. scitur autem veritas in hoc. & non est congruum stare in primo.

C si verificatum fuerit id, quod dixerint, quod possibilitas in esse sit aliud ab esse possibili.

AVERROES.

A It Aver. Cum dixit quod dictum nostrum de possibili in esse aut erit ipsum esse, aut aliud, id est res ad dicta ipsi esse. & si fuerit idem, non est multitudo. & nihil est eorum dictum, quod possibile in esse est in eo multitudine. si vero aliud, sequitur vobis hoc necessarium in esse, & erit in necessario esse multitudo. & hoc est contra id, quod ponunt, est sermo non ve-

rus. nam dimisit tertiam partem diuisionis. Necessarium enim in esse non est quid additum ipsi esse extra animam, sed est quid enti necessario in esse, & non additum substantie eius. & quasi reducit ad ablationem causae, scilicet esse eius sit causatum ab alio. & quasi id, quod tribuit alii, aufertur ab eo, ut dicimus de ente quod sit vnum. nam veritas non intelligitur in ente quid additum substantie eius extra animam in esse, sicut intelligitur ex dicto nostro ens album: sed intelligitur de eo res priuatiua, & est priuatio diuisionis. & sic necessarium in esse intelligitur de necessitate res priuatiua, quam determinauit substantia eius: & est ut sit necessitas in esse ex se, non ex alio. & sic, cum dicimus possibile in esse ex se, non potest intelligi de eo attributum additum substantie extra animam, sicut intelligitur de possibili vero, sed intelligitur de eo quod substantia eius determinet quod esse eius non sit necessarium, nisi ex causa. & ipsum significat substantiam, a qua cum aufertur causa, non erit necessarium in esse ex se, sed erit non necessarium in esse, scilicet negatum ab eo attributum necessarii in esse: ac si diceret quod necessarium in esse aliquod eius, quod est necessarium ex se, & aliquid quod est necessarium est causa. quod autem est necessarium ex causa, non est necessarium ex se. & nemo dubitat quod istae differentiae non sunt differentiae substantiales, id est diuidentes substantiam, nec additae substantiae: sed sunt res negatiuae, & relatiuae: sicut dicimus de re inuenta quod non significat rem additam substantie extra animam, eo modo, quo dicimus de re quod sit alba. Et ex hoc errauit

Disputatio

Guit Auicenna, qui existimauit quod vnum sit additum substantiæ. & sic ipsum esse rei, cum dicimus quod res est. & in futurum disputabitur de hoc.

Exprimus, qui inuenit hanc præfationem, fuit Auic. Cum dixit possibile in esse ex se, & necessarium in esse ex alio, nam possibilitas est attributum in re præter rem, in qua est possibilitas. & determinat simplicitas harum dictionum quod id, quod est sub primo, sit compositum ex duobus: vnum quidem, cui attribuitur possibilitas: & aliud, cui attribuitur necessitas in esse, & est præfatio vilis.

His, sed, cum intelligitur de eo id, quod diximus, non euenit ei dubietas, quā ponit Alg. te manet tamen, ei videre verum, cum intelligitur de causato primo possibilitas esse eius, determinet ei quod sit compositum, vel ne? nā, si attributio fuerit relatiua, non determinatur ei compositionem. & non omne, de quo intelliguntur res diuersæ, determinatur quod sint attributa, addita substantiæ eius, extra animam. nam est hæc dispositio priuatiuorum, & dispositio relatiuorum.

Et ideo non tenet aliqui Antiquorum vt numeretur prædicamentum relationis in entibus extra animam. **I**l. decem prædicamentis. Alga. autem intulit in sermone suo quod omne habens intellectionem additam determinat aliquid extra animam in actu & est error, & sermo sophisticus. & pater ex eo, quod dixit. Demum est quod quid vniuersale, & diuiditur in necessarium in esse, & possibile. & si aliqua differentia partium est addita vniuersali, sic etiam & alia differentia indifferenter. Nam diuisio ipsius esse ad possibile, & necessarium non est sicut diuisio animalis ad ra-

tionale, & non rationale, aut ad ambulans, & natans, & volatule. ista. n. sunt addita generi, quæ faciunt id diuidi in species additas, & animalitas est communis eis. & istæ differentiæ sunt additæ eis. Possibile autem, in quod Auicenna diuisit ens, non est quid extra animam in actu, & est præfatio vilis, vt diximus. nam ens, quod habet causam, in esse suo non intelligitur de eo, nisi priuatio. id est omne id, quod est ex alio, non habet ex se nisi priuationem, nisi cum fuerit natura eius natura possibilis veri. & ideo diuisio entis ad necessarium in esse, & possibile in esse est diuisio non nota, cum non intelligitur per possibile possibile verum. & postea de hoc loquimur. Attamen id tantum dicimus hic quod ens, cum diuiditur, aut diuiditur in differentias substantiales, aut in res relatiuas aut accidentia addita substantiæ. Diuisio autem per differentias substantiales determinat absque dubio multitudinem operationum ab eo: diuisio vero eius per res, & relatiuas seu accidentales non determinat multitudinem operationum. Si autem aliquis contradixerit quod diuisio eius per attributa intrinseca determinat ei operationes diuersas, tunc igitur primum principium, emanat ab eo multitudo necessario, & non indiget causato ab eo, quod sit principium multitudinis. Si vero dixerit quod non determinat in multitudine attributorum relatiuorum provenire operationes diuersas, tunc non erunt attributa intrinseca, quæ sunt in primo principio, determinantia puenire operationes diuersas. & positio ponetis earum primum hoc modo est melior. Et, cum dixit, & quod erit quod est ei ex se, &

A ex se, & quod est ei ex alio, idem iste profecto vir existimabat possibilitatem non habere esse nisi in intellectu. Attamen sequitur hoc hic, & nihil prohibetur quin eadem substantia sit affirmatio, & ablatio in rebus suis, absq; eo qd consequat multitudinem in hac substantia, vt negat id Alga. & cum perceperis hoc, poteris soluere totum id, quod dixi in hoc capitulo. Si aut dixerit sequitur fm hoc vt non sit compositio, nec necessario in esse ex se, nec necessario in esse ex alio, dicimus necessarium in esse ex alio, intellectus comprehendit in eo compositionem in causato, & causa. & si fuerit corpus, necesse est vt sit i eo vitas aliquo modo, & multitudo alio modo, scilicet corpora generabilia, & corruptibilia. scilicet vitas in actu, & multitudo in potentia. si vero fuerit non corpus non comprehendit intellectus multitudinem nec in potentia, nec in actu, sed unitatem omnibus modis. & ideo determinauerunt Antiqui de hac specie entium, & dixerunt qd sunt simplicia: sed dicunt de eis qd causa in eis est magis simplex causato & ideo tenet qd primum est simplicius eis. primum enim non intelligitur de eo causa, & causarum omnino: id vero, quod est post primum, intelligit de eo intellectus compositionem. & ideo secundum apud eos est simplicius tertio. & sic debet intelligi opinio sapientum. & erit dispositio in causa, & est in his entibus, ac si esset eis multitudo in potentia, quae apparet in causato. scilicet qd consequentur ab eo causata multa contigua in aliquo tempore. Et, cum intelligitur hoc ex sermone eorum, & conceditur eis, non continget eis dubitatio, quam fecit Alga.

Cum vero intelligitur ex sermone eorum qd secundum intelligit seipsum, & intelligit principium suum, & in eo qd intelligit seipsum, prouenit ab eo vnum, & in eo qd intelligit de principio suo, prouenit ex eo aliud, quoniam est habes duas formas, aut duas substantias, vt intellexit Alga. de eis est, sermo falsus, nam, si est hoc, est compositum ex pluribus formis. & illa forma esset vna subiecto, & plures definitione, sicut est dispositio in anima. sed facta est fortis hanc opinio eis ex eo, quod existimant de emanatione abinueniri. & quasi intendant intelligere hoc ibi, assimilando hoc agentibus sensibilibus. & i rei veritate scitum Diuinum, ex eo qd mixta sunt his sermonibus, existimantur esse discipuli Legistarum. Igitur declaratum est tibi ex hoc sermone qd id, ex quo conatus est Alga. facere consequi multitudinem necessario in esse, quia consequitur apud eos possibili in esse, non est verum, quoniam, si intelligit de possibili, possibile verum, erit ibi compositio absq; dubio. & si hoc est falsum, vt diximus, & dicemus postea, non sequitur hoc necessario in esse. si vero intelligitur de possibili res intellectualis, non sequitur vt sit neq; aliud quod i foris compositum hoc modo, sed intelligitur de eo compositio ex eo, quod est ex causa, & causato.

ALGAZEL.

A It Alga. Quastio secunda est vt dicamus intelligere principium suum, aut est ipsummet esse ipse, & ipsummet intelligere seipsum, aut aliud? si idem, tunc non est multitudo i seipso, nisi dictione ex se ipso. si vero aliud, tunc hanc multitudinem reperit quoq; i primo: quoniam intelligit aliud, & intelligit seipsum.

AVI-

Disputatio

G

AVERROES.

A It Aver. Veritas est qd id, quod intelligit de principio suo, est ipsummet esse ipfius, & qd sit in natura relationis: & in hoc diminuitur a gradu primi: primum vero ē in natura entis, quod est ex se. Attamen veritas apud eos est qd primum non intelligit de seipso, nisi seipsum, non rem relatiuam, & est qd sit principii sed ipsummet apud eos est omnes intelligentie, & etiam omnia entia nobiliori modo, & perfectiori omnibus, vt postea dicemus. quare nō sequitur ex hoc sermone aliquod inconuenientium, quæ intulit.

H

ALGAZEL.

A It Alga. Si autem putauerint qd intelligere seipsum est ipsummet: & non intelligit seipsum id, quod non intelligit, quod ipsum sit principium alterius: igitur intellectus adæquatur intellecto, & conuerteretur ad seipsum.

AVERROES.

A It Aver. Hoc est falsum. nam esse principium est quid relatiuum, & non conuenit vt sit ipsummet, & licet intellexerit ipsum esse principium intellectus, non est tamen ei principium eo modo, quo ē. nam, si hoc esset, perficeretur nobile ab ignobili intellectum. n. est perfectio intelligentis apud eos, vt apparet in scientis intellectus humani.

I

ALGAZEL.

A It Alga. Dicimus, causatum autem intelligere seipsum est ipsummet nam intelligit seipsum, & intelligit animam suam & intellectus, & intelligens, & intellectū eius est idem etiam. Deinde, si intelligere seipsum est ipsummet, tunc intelligit qd ipsummet est causatum a cā,

quæ est sic: & intellectus æquatur in intellectu, & conueritur totum ad seipsum: igitur multitudo non reperitur. si autem hoc esset, multitudo ergo reperitur in primo, & tunc nō prouenient ab eo diuersa.

AVERROES.

A It Aver. Quod recitauit hic ex Philo'sophis circa multitudinem præter primum principium, est sermo corruptus, & non sequitur fm radices eorum. nam nō est multitudo illis intelligentis oibus fm opinionem eorum, & non differunt apud eos ex pte simplicitatis, & multitudinis, sed differunt ex parte causæ, & causati, & differentia, quæ ē inter intelligere primum seipsum, & alias intelligentias intelligere se ipsas fm eos, est quoniam intelligentia prima intelligit de se aliquid existens ex se, non aliquid relatum ad causam. alix vero intelligentiæ intelligunt de se aliquid relatum ad causam earum, & ingreditur in eas multitudo hoc modo: & nō est necesse vt sint omnes in eodē gradu simplicitatis, cum non sint in eodē gradu relationis ad primum principii. & nulla earum reperit simplex, eo modo, quo primum est simplex. qm primum numerat in esse ex se, illæ vero in esse relatiuo. Cū autē dixit philosophus, si intelligere seipsum est ipsummet, tunc intelligit seipsum esse causatum a cā, quæ sic est & intelligitur intellectu, & totum conueritur ad seipsum: igitur nō ē multitudo. si autem hoc esset, multitudo reperitur in primo. Dicendum qd non sequitur ex eo qd intellectus, & intellectum in separatis sunt idem, vt sint oēs æquales in simplicitate, nam ipsi præsupponunt

L

M

A pręsupponunt q̄ in hac re sese excedunt intelligētię adinuicē, quo ad diminutionē. additio vero nō reperitur in rei veritate, nisi in intelligētia prima. Et cā in hoc est, qm̄ intelligentia prima, substantia eius est existens in se, alia vero intelligētię intelligunt de substantijs suis q̄ cōstituant ea. si autem intellectus, intelligens, & intellectum in vno quoq; earum esset in gradu vnitatis, qui est in prima, esset ens existens in se, conforme enti ex alio, aut intellectus non æquaretur naturę rei intellectę. & hoc totum est falsum.

B fm̄ eos. & hic sermo totus, & responsio topica est. Potest tamen fieri in hoc sermo demonstratiuus cū paruitate speculationis hominis in rebus istis, si pręsupponat, & sciat prius quid sit intellectus. & nunquā sciet quid sit intellectus, donec sciat, quid sit anima. & nunquā sciet quid sit anima, donec sciuerit quid sit animarū. & non p̄nt haberi ista primo aspectu, & ex scientijs vltimis, quę non sunt proprię, nec proportionatę. & cum aliquis locutus fuerit de his rebus, anteq̄ sciat naturam intellectus, erit sermo eius in eis, similis ei, qui somniat. & ideo secūda Assaria, cū recitauerit opiniones Philosophorum, ducit ad vltimitatē inconueniētię, & prolongationis hominis a speculatioue in entibus.

ALGAZEL.

Alga. Et dimittamus rationes vnitatis eius omni modo. liquidem vnitatis auferetur hac specie multitudinis.

AVERROES.

Auer. Id est q̄, cum ipsi posuerint primum intelligere seipsum, & intelligit de se q̄ sit cā al

terius, debent ponere q̄ non sit vnū **D** omnimode. nā adhuc non est declaratū q̄ necessario est vnū omnimode. & hoc; quod dixit, est opinio aliquorum Peripateticorū, qui exponunt eam esse opinionem Arist.

ALGAZEL.

Alga. Si autem dixerit primum non intelligere nisi seipsum, & intelligere seipsum est ipsummet: & intellectus, et intelligens, & intellectum est vnū; & nō intelligit aliud. Responsio huic est multipliciter, et primo q̄ hanc opinionē pp̄ falsitatem eius expulerunt Antiqua, & alij verificantēs, & existimantes. **E**uerunt q̄ primum intelligit seipsum esse principium ad influendū id q̄ influit ab eo. & intelligit entia omnia in speciebus suis intellectuē vltimā, nō autem particulari. nam vituperauerunt sermonem dicētis q̄ ex primo principio nō provenit nisi intellectus vnus, & q̄ non intelligit quod provenit ab eo. & intellectum eius est intellectus, & influit ab eo intellectus, & anima orbis, & corpus orbis, & intelligit seipsum, & causata eius tria. sed cā eius, & principii eius nō intelligit nisi seipsum. igit̄ causatum est nobilius cā qm̄ a causa **F**sa non influit nisi vnū: ab istis vero influentur tria. & primum non intelligit nisi seipsum: hoc vero intelligit seipsum, & substantiā principii, & substantiā causatorum. Qui autem cōtēntatur vt sit sermo eius q̄ Deus glo. sit in hoc gradu, iam posuit eum viliorem ostēte intelligere seipsum. nam id, quod intelligit eū, & intelligit seipsum, est dignius eo. ipse enim non intelligit nisi seipsum, & provenit ex eis depreſſio excellentię eius, adeo q̄ auferat id, Extra ord. Auer. H q̄

Disputatio

Quod intelligitur in eo de celsitudine, & constituerunt eum tanq̃ mortuum, cui non est dominiũ, in eo q̃ gubernat mundum, nisi q̃ differt a mortuo, in eo q̃ cõsiderat seipsum tñ, sic meritum reddat Deus glor. deuĩtibus à vijs eius, & tortuose ìcedentibus, decipientibus se ipsos, & negando dictum suum glo. In principio creauit Deus, cogitantibus quidem in deo prauas cogitationes, & credentibus q̃ res diuinæ assimulantur cū occultatione earum virtutibus carnalibus, & errantibus quidē in intellectibus suis, & cogitantibus

H q̃ sit eis amplitudo, & non indigentia mandatus Dei. & secutum est eis pp̃ hoc, q̃ coacti sunt concedere cõsuetudinem eorum intellectuum reduci ad id, qđ si recitaretur, in somnio admirarentur eo.

AVERROES.

Ait Auer. Qui autem vult perscrutari in his rebus, debet scire q̃ multæ rerum, quæ affirmantur in scientijs speculatiuis, Cum ad eas ingressum fuerit primo aspectu, & cum eo, qđ vulgus intelligit de hoc, erunt respectu eorũ similes ei, quod

I percipit somniator in somnio, vt dixit ipse. & multæ harũ nō sunt de eis propositiones de genere propositionũ, quæ sunt intelligibiles apud vulgus, & proferunt eas his rebus. Attamen non est modus, vt sit de eis prolatio sufficiens, sed vt eis mediũbus proueniat veritas ei, qui procedit in scĩa earum modo veridico. Vel, g. si dicitur vulgo, & ei, qui ē altioris gradus, q̃ Sol, qui videtur oculo quantitate brachij, sit centum septuaginta vicibus maior, quàm est terra, incipient hoc negare, & qui hoc con-

siderat, erit apud eos vt somniator. **K** & erit difficile nobis persuadere ei hoc cū propositionibus, quibus habetur veritas de proximo, & paruo tēpore. Attamen non est modus proueniendi ad hanc scientiã, nisi per viam demonĩonis ei, q̃ incedit via demonstratiua. Et, cū hoc fuerit ignotum in quæstis Geometricis, & demum in rebus Mathematicis, multo magis erit in scientijs Diuinis, si aliquid expositum fuerit vulgo, videbitur falsum, & inconueniens primo aspectu, & simile somnio. nā in hac specie scientiarum non sunt propositiones probabiles, quibus possit intellectus cõtentari, qui est primo aspectu ignarus, sicut intellectus vulgi. quia vt q̃ id, qđ apparet intellectui in fine, est apud eum inconueniens primo aspectu. & non euenit hoc solum in rebus speculatiuis, sed etiã in factiuis. Et ideo, si imaginati fuerimus aliquam artē nō apparere, deinde videatur esse, videbit hoc primo aspectu inconueniens. & ideo tenent multi q̃ istę artes sunt ex cõprehendentibus, nō humanis: & aliqui attribuunt eas Demonibus: aliqui vero Prophetis, adeo q̃ existimauit Beniazam q̃ fortissimã rōnem, q̃ repenatur Prophetia est repertihabere artes. Et, cū sic fuerit, debet perquirere veritatē, cū reperiet sermonē inconuenientem, & nō reperiet propositiones probabiles ad remouendum illud inconueniens, vt nō credat q̃ ille sermo sit inconueniens, & perquiret eum vijs, quibus existimat aduersarius prouenire ad eum, & versetur in hac doctrina longo tempore, & eum ordine, quem requirit hac res, quam differt. Et, cum hoc reperiat in alijs scientijs, quàm Diuinis,

A uinis, multo magis debet hoc reperiri in scientijs Diuinis, propter distantiam harum scientiarū a scientijs, quæ sunt notæ primo aspectu. Et, cum sic fuerit, debes scire quod non potest esse in hoc genere præfatio topica, vt est in alijs questionibus. & ars Topica est inuatiua, & licita in alijs scientijs, & prohibita in hac scientia. Et ideo determinauerunt multi ex speculantibus in hac scientia, quod hoc totum est in eum bere substantia, cui non incumbit intellectus. nam, si scirent qualitatem eius, erit prima intelligentia, &

B generabilis, & corruptibilis eadem. Et, cum sic fuerit, Deus glor. vindictam facere dignetur de eo, qui loquitur his sermonibus loquela vulgaris, & loquitur topice in Deo glor. absq; scientia. Et ideo existimatur q̃ Philosophi sunt in vltimitate debilitatis in his scientijs. & propter hoc dixit Alga. q̃ scientia eorū Diuina est existimatiua. Attamē omnino nos conabimur declarare ex rebus probabilibus, & propositionibus notis, licet non fuerint demonstratiuæ. Et non faceremus hoc, nisi quia iste vir posuit hanc similitudinem in hac scientia excelsa, & abstulit homines puenire ad summū bonum I rebus excelsis, & Deus vindictam de eo faciat. Et sufficit mihi loqui de rebus, quæ excitauerunt Philosophos ad credendum ista de primo principio, & alijs entibus; & de eo, ad quod peruenierunt intellectus humani, & dubitationibus euenientibus in hoc, & declarabimus et vias, quæ mouerunt Loquētes ex Mauris ad id, ad quod peruenierunt de credulitate de primo principio, & alijs entibus, & dubitationib⁹ cue-

nientibus eis, in hoc, & de eo, ad qd **D** peruenit scientia eorū. qm hoc mouebit diligentem ad habēdū veritatē, & pbebit ei solitudinē speculationis sciarū vtriusq; sectæ. & hoc totū faciemus, sm q̃ concurret ad hoc Deus glō. Dicimus q̃ Philosophi speculati sūt de notitia entium cū scientijs suis & nō adhæserūt sermōni cogentis eos ad recipiendum sermonē suū absq; demōne: immo q̃q; contradicunt rebus sensibilibus: & inuenerunt res sensibiles, quæ sunt sub orbe dupliciter, & habentes animā, & non hntes animā: & inuenerunt in eis, id qd generat, & generari ex re, quam appellant formā: & est id, qd sit ens, postq̃ nō fuerat: & ex re, quā appellant materiam: & est id, ex quo generatur. nā inuenerunt q̃ oē, qd generatur, generat ex aliquo alio, quod appellat materiā. Et inuenerunt et id generari a re, quā appellauerunt agens, & propter aliqd, qd appellauerunt finē: & cōstituerūt quatuor causas, & inuenerunt rem, quā generat generatū, s̃ forma gñan, & res; a qua generat, & est agēs propinquum ei vnū, aut specie, aut genere. in specie aut, vt hō generat hominē, & equ⁹. **F** equum: in genere vero, vt generari multū ab equa & asino. Et, qm causæ non procedunt apud eos in infinitum, posuerunt causam agentem primam permanentē. & aliqui eorū dixerunt q̃ ista cā sint corpora celestia: & aliqui posuerunt eē principium abstractum cū corporibus celestibus: & aliqui posuerunt hāc esse primum principium: & aliqui posuerunt esse sub eo, & cōtēū sunt generari corpora simplicia ex cēlo, & principijs corporum celestium:

Quo Philosophi speculati sunt res ipsas, & earū habuerūt cognitionē. Vide q. dispu. 6.

H ij qm

Disputatio

G qm̄ necesse est apud eos et vt ponāt eis causā agentem. In eo autē, qd̄ est sub corporibus cœlestibus, ex rebus generabilibus adinuicem animans, necesse est vt ponant pp̄ animā aliud principium, & est tribuēs animam, & influens formā, & sciētiam, quæ vñ in entibus: & est id, qd̄ appellat Gale. virtutem informati-
nam. Et aliqui horū posuerunt hāc virtutem principium abstractum, & aliqui posuerunt eā intellectum, & aliqui animā, & aliqui corp⁹ cœleste, & aliqui primum. & appellauit Gale. hanc virtutē creatorem, &

H fuit ei dubium vtrum sit Deus, aut aliud. Et hoc totū est in animalib⁹, & plantis, habētibus semina. sed in alijs ex plantis, & animalibus, non proijcientibus semina, manifestum est eis indigere hoc p̄cipio multo magis. & hoc est id, ad qd̄ peruenit speculatio eorum de entibus, quæ sunt sub cœlo. Et speculati sunt et de cœlis, postq̄ conuenerūt in hoc, qd̄ sunt cœli principia corporum sensibilium, & determinauerunt qd̄ corpora cœlestia sunt principia corporum sensibilium mutabilium, quæ sunt hic, & principia specierum, aut

I solū, aut cum p̄cipio separato. Et, quia speculati sunt de corporib⁹ cœlestibus, patuit eis qd̄ non sunt generabilia eo mō, quo ista sunt generabilia, & corruptibilia, s. id, qd̄ ē sub corporibus cœlestibus, qm̄ generatum, i eo qd̄ est generatum, apparet de eo qd̄ est pars huius mundi sensibilis, & non pficitur generatio eius, nisi ex eo qd̄ est pars generatum. n. ex eis generatur ab aliquo, & cum aliquo, & in aliquo, & loco, & tēpore. Et inuenerunt corpus cœleste ēē conditionem requisitam in genera-

K tione eorum, qm̄ sunt eausē agentes remotæ. s. n. essent corpora cœlestia generata hac generatione, essent hic corpora p̄cedentia, quæ essent conditio requisita in generatione eorum, adeo qd̄ essent pars alterius mundi, & essent hic corpora cœlestia, vt sunt hæc corpora.

Si autem illa corpora essent etiam generata, necesse est vt sint ante ea corpora cœlestia alia, & procedet in infinitum. Et, cum totū hoc habitum fuerit apud eos hoc mō speculationis, & multis alijs modis, patuit eis qd̄ corpora cœlestia non generantur, nec corrumpunt eo mō,

L quo generantur, & corrumpuntur ista inferiora. nam generatum non habet definitionē, nec declarationem, nec intellectū aliud, q̄ hoc, & apparuit eis qd̄ ista etiā: licet corpora cœlestia habeant p̄cipia, quibus mouentur, & ex eis. Et, qm̄ speculati sunt de p̄cipijs horū, apparuit eis qd̄ necesse est vt principia eorū, mouētia ea, sint entia non corporea, nec potentia in corpore. Quod autē principia eorum non sint corpora, apparet, qm̄ sunt principia prima corporū continentia mundum. Quod vero non sint potentia in corporibus,

M ita qd̄ corpora sunt conditio requisita in esse eorum, sicut est in p̄cipijs compositis, quæ sunt hic in animalibus, patet, qm̄ omnis potentia in corpore apud eos est finita: diuiditur. n. ad diuisionem corporis: & omne corpus, quod est hmoi, est generabile, & corruptibile. Compositum ex materia & forma: & materia quidem est conditio requisita in esse forme. Vltcrius, si essent principia eorum, vt sunt hæc principia, eēt corpora cœlestia, vt ista, & indigerent

A digerent corporibus alijs pcedentibus. Et, qm̄ habitū fuit apud eos eē principia huiusmodi, scilicet non corpora, nec esse potentias in corpore: & iam habitum est eis de intellectu humano formā habere duplex esse, eē quidem intellectuale, cū spoliatur a materia, & esse sensibile, cum fuerit in materia, v.g. lapis habet formam materiale, & est in materia extra animā, & formā, quæ est comprehensio, & intellectus, & est abstracta à materia in anima: sequit̄ necessario apud eos ut sint hæc entia abstracta simpliciter intellectus ab

B soluti. qm̄, cū fuerit intellectus, i eo qd est abstractus ab alio, tunc ille pfecto, qui est abstractus simpliciter, multo magis debet esse intellectus. & sic sequitur apud eos ut id, qd intelligunt hæ intelligentiæ, sint formæ horum entium, & ordo reperiatur i hoc mūdo, sicut est in intellectu humano. nam intellectus nihil aliud est, nisi comprehendere formas entium, in eo qd sunt absq; materia. Et verificatum est apud eos ex hoc, qd entia habent duas entitates, entitas quidem sensibilis, & entitas intellectualis: & proportio entitatis

C sensibilis ad intellectuale est, sicut proportio factorū cum scientijs facientis. Et crediderunt pp hoc, qd corpora cōstitia intelligūt hæ pceptia, & eorum gubernatio, i eo qd est hic ex entibus, est ex eo qd sunt habetia animam. Et, qm̄ comparauerūt inter has intelligentias separatas, & intellectū humanū, tenuerunt qd istæ intelligentiæ sunt ex celsiores intellectu humano. licet cōmunicet cū intellectu humano, cū intellecta earum sint formæ entium: & forma vniuscuiusque earum est id, quod

comprehendunt ex formis entium, & ordine eorum. ut intellectus humanus est id, quod comprehendit ex formis entium, & ordine eorum. sed differūt, qm̄ formæ entium sunt causa intellectus humani: perfectiorem ab eis, sicut perfectior res, quæ reperitur cum forma sua. sed istę, intellecta earū sunt causa formarum entium. nam ordo, & proportio i entibus est aliquid sequens, & proveniens ab ordine, qui est in ijs intelligentijs separatis, ordo vero, qui est in intellectu nostro, sequitur ad id, qd comprehendimus ex ordine entium, & proportione eorum. & ideo est diminutus nimis: quoniam non comprehendimus multum de ordine, & proportionem entium in intellectu nostro. Et, cū sic fuerit, formæ quidem entium sensibilis habent gradus in esse. & vilius est essentiarum in materijs: deinde esse earum in intellectu humano est dignius, quàm eē earum in materijs: deinde esse earum i intelligentijs separatis est nobilius, q̄ esse earum i intellectu humano. Iterum habent in intelligentijs illis gradus excedentes se adinvicem in eē, sicut est excessus intelligentiarum illarum ad invicem inter se. Et, cum speculati fuerint etiam de corpore celesti, tenuerunt qd sit in rei veritate vñ corpus simile vñ animali, habens quidem vñ motum vniuersale, similem motui animalis vniuersali, & est moueri localiter totum corpus eius, & hic motus est motus diurnus: & tenuerunt qd alia corpora celestia, & motus eorum particulates sunt similes membris vñ animalis particularibus, & motib⁹ eorum particularibus: & crediderunt pro

D intellectum
intelligētia
cū sūt eāq;
entiu: entia
vero intellectū
uolū
stri, cū ab
eis phiaat.

E

F

Corpus celeste ē simile
vñ animali.
Vide. 1. 2.
Cō. 4. 1. 71
& 7. 4. &
sup. disp. 1.
& 7. 6.

Disputatio

De intelle-
ctiōe Dei,
& intelli-
gentiarū.

Pter copulationē horum corporum
adinuicē, & conuersionem eorū ad
vnum corpus, & vnum finem, con-
uenire, & adiuuari in vna operatione:
& est vniuersus mūdus, quia om-
nia deueniunt ad vnum principii:
sicut est in artibus multis, quę intē-
dunt ad vnū effectum, quod reducun-
tur ad vnā artē principalem. Et
crediderūt pp hoc quod ista principia
separata tendunt ad vnum princi-
pium separatim, quod ē cā oīum.
& forma huius principij est ordo, &
proportio, quę est in oībus entib⁹.
& hic ordo, & proportio est cā alio-
Rum ordinū, & proportionum eius,
quod est sub eo. & intelligentiæ su-
perāt se adinuicem fm esse earum
cum eo, in propinquitate, & remo-
tione. & prima intelligentia apud
eos nō intelligit, nisi seipsam: & in-
telligēs seipsam intelligit oīa entia
excellēti eē, & nobiliori ordine, &
proportionē: & illa, quę est sub ea, sub-
stantia eius est fm quod intelligit
de formis, & ordine, & proportiōe,
quę sunt in intelligentia prima: &
excessus earum adinuicem est secū-
dum excessum earum in hac re. Et
sequit⁹ ex hoc apud eos vt vilior nō
Intelligat de nobiliori id, quod in-
telligit nobilior de seipso: nec no-
bilior intelligit id, quod intelligit vi-
lior de seipso, s. vt sit id, quod intelligit
quelibet earum de entibus in eodē
gradu. nam, si hoc esset, essent idē,
& non distinctę. Et hoc modo di-
xerunt quod prima intelligentia nō in-
telligit nisi seipsam, & quę est post
eam, intelligit primam, & non intel-
ligit eam, quę est sub ea, quoniā est
causatum. si autem intelligeret eā,
fiet causatum causa. & crediderunt
quod illud, quod intelligit prima de se

ipsa, est causa omnium entium. &
eius, quod intelligit vnaquęq; in-
telligentiarum, quę sunt sub ea, ali-
qua est, quę est causa entium pro-
priorum huic intelligentiæ, scilicet
in creatione eorum, & aliqua est, quę
est causa sui ipsius, & est intellectus
humanus secundum se totum. Se-
cundum hoc debet intelligi opinio
Philosophorum in his rebus, & his,
quę induxerunt eos ad hanc credu-
litatem in mundo. Er, cum bene
considerentur, non sunt minus suf-
ficientes, & quietantes animum, quā
res, quę mouerunt Loquentes hu-
ius gentis, s. primo Mahatazelam, &
secundo Asfarium, ad credendum de
primo principio id, quod crediderunt,
scilicet ipsi crediderūt quod hoc sit sub-
stantia, non corporea, nec in corpo-
re, viuens, sciens, volens, potens, lo-
quens, audiens, & videns. nisi quod
secta Asfaria fuit causa sectę Maha-
tazelę, & quod hæc substantia est agēs
omniū entium immediate, & sciēs
ea scientia infinita: entia. n. sunt fi-
nita: & remouerunt causas, quę
sunt hic. & hæc substantia, viuens,
sciens, volens, audiens, vidēs, potēs,
& loquens reperit⁹ cum oībus, & in
oībus, i. copulata cum eis copulatio-
ne in esse. Et hæc posuio existimat⁹
de ea quod eueniunt ei multę obiectio-
nes. nam hoc tale ex entibus est de
necessitate de genere animę, anima. n.
non est corpus, & tñ est substantia, vi-
uens, sciens, potens, volēs, audiēs, vi-
dens, & loquēs. Igitur isti posuerūt
principium ennum animam vltimē se-
paratam à materia, ex eo quod nō sen-
tiunt eam. Postea autē narrabo quō-
nes, quę sequuntur hanc positionē.
Et quod manifestum est de eis, vt ē
sermo de attributis, ē vt sit hic sub-
stantia

Astantia composita eterna, & erit hic compositio eterna. & est aliter, q̄ ponit secta Assaria, q̄ omnis compositio est innouata: qm̄ est accidens, & omne accidens in eos est innouatum. & posuerunt cum hoc omnia entia esse operatiōes possibiles, & non tenent q̄ sit in eis ordo, nec proportio, nec sapiētia, quæ ordinat naturam illam entium, sed crediderunt q̄ omne ens est possibile vt sit, aliter quā est. & hoc sequitur eis in intellectu de necessitate. Et ipsi etiā tenent in rebus artificialib⁹, quibus assimilatur naturalia, q̄ sit ordo, & **B** proportio, quæ appellatur sapiētia: & appellant artificem sapiētem. Et in eo, quod dicūt, & eo cōtenti sunt, in eo q̄ sit in toto vniuerso tale principium, est q̄ assimilant operatiōes naturales operationibus volūtarijs. & dixerunt omnis operatio, in eo q̄ est operatio, prouenit ex agente, volente, eligente, viuente, & sciente: & natura huius operationis, in eo q̄ ē operatio, hoc determinat. & dixerūt in hoc id, qd̄ non est viuens, est inanimatum, & mortuum: & mortuū non prouenit ex eo operatio: ergo **M**id, quod nō est viuens, nō prouenit **C** ex eo operatio. & negauerunt operationes prouenientes ex rebus naturalibus, & negauerunt cum hoc vt sint operationes in rebus viuis, quæ apparent. & dixerunt q̄ istæ operationes proueniunt cōiunctim in viuento in apparentia: agens vero eorum est viuens, quod nō apparet. & sequitur eis vt non sit vita rebus, q̄ apparent, qm̄ vita conuenit rei apparenti propter operatiōes suas. Vltterius vellem scire vnde puenit eis hoc iudicium in re occulta? Via autem, qua processerunt ad constituēdum hunc efficientem, est qm̄ posuerunt innouatum habere innouantem. & in hoc nō proceditur in infinitum: vnde de necessitate perueniet ad innouās antiquū. & hoc ē verum, sed nō declaratur ex hoc q̄ hoc æternum nō sit corpus: quare oportet vt copuletur huic q̄ nō omne corpus est antiquū, cui accidunt multæ dubitationes. & nō sufficit in hoc eos declarare mundum habere innouās. nam potest dici q̄ innouās eum sit corpus antiquum, in quo nō est aliquod accidētium, quibus probauerunt celos esse innouatos, non ex reuolutionibus, nec ex **E** alio. nam ponunt compositum antiquum. Et, quia posuerunt corpus celeste generatū, posuerunt id alio modo, q̄ intelligitur de generatiōe in re apparenti: & est vt sit ex re, & tempore, & loco, & aliquo modo, & conditione, non autem vlt: qm̄ in rebus apparentibus non est corpus generatum ex non corpore. nec ponunt q̄ agens eius sit sicut agēs apparentis: agens. n. apparens, actio eius est vt mutet ens ex dispositione ad dispositionem, nō q̄ mutet priuationem ad esse, sed facit id quiescere, sc̄ns ad formam, & denominationē aſalem, qua permutatur hæc res ex vno ente ad aliud ens, diuersum ab eo, in substantia, definitione, nomine, & verbo. Et ideo tenebāt Antiqui q̄ ens simpliciter nō generatur nec corrūpit. vnde, cum cōcedit eis celos innouatos esse, nō pnt declarare eos esse primū innouatorū: & tñ apparet ex eo, qd̄ scriptum est in lib. excelso, cū d. In principio creauit celū, & terrā, &c. & cū d. Deus ꝑ celum ꝑparauit sedem suam, et cū dixit, Et extendit eos vt tabernaculum.

Disputatio

G Agens aut apud eos efficit materiā generati, & formā eius, si crediderit habere materiā, aut efficit id fm totū, si crediderint esse simplex, vt crediderunt de substantia indiuisibili. Si autem hoc sic se habet, tunc hæc species agens mutat priuationem ad esse apud generationē, scilicet generationem substantiæ indiuisibilis, quæ est apud eos fundamentum corporum, & mutat esse ad priuationem apud corruptionem, scilicet apud corruptionem partis indiuisibilis. & manifestum est non conuerti contrarium ad contrariū. nam non cōuer-

H titur ipsa priuatio ad eē, nec ipsum calidum ad frigidum, sed priuātū ē id, quod fit ens, & calidum frigidū, & frigidum calidū. & ideo dixit secta Mahatazela q̄ priuatio sit substantia: sed posuerunt hanc substantiam denudatam denominationē ipsius esse, anteq̄ fuerat mundus. Sermones autem, ex quibus existimauerunt sequi non generari aliquid ex aliquo, sunt sermones non veri. & magis sufficiens ex illis est, cū dixerint si aliquid esset ex aliquo, procederet in infinitum. Et responsio huic est hoc esse impossibile, cum eē secundum rectitudinem, qm̄ sequeretur infinitum in actu: sed nō est impossibile circulariter vt ex aere erit ignis, & ex igne aer in infinitum, & subiectum æternum. nā sustentaculum eorum in innoatione vniuersi est q̄ id, qd nō euadit ab innoationibus est innoatum: & vniuersum est subiectum innoationum, & non absoluitur ab innoationibus: ergo est innoatum. & magis quod sequitur eis de falsitate, concedendo hanc rationem, cum conceditur eis hæc p̄positio, est q̄ ipsi nō

præbent iudicium q̄ id, quod non euadit ab innoationibus apparet, sit innoatum in eo q̄ est innoatum ex aliquo, non ex nihilo. & tamen ipsi ponunt vniuersum esse generatum ex nihilo. Vltius hoc subiectum apud Philosophos, & ē id, quod appellant materiam primam, non euadit corporeitate. & corporeitas simpliciter apud eos nō est innoata. Propositio autem dicens q̄ id, quod non euadit ab innoationibus, est innoatum, non est vera nisi in eo, quod non euadit de eodem innoato. id autem, qd non euadit ab innoationibus, q̄ sunt eodē genere, quibus nō est principiu, quæro vnde sequit̄ vt sit subiectum eorū innoatū? & id, quia p̄fenserunt hoc Loquentes sectæ Assariæ, copulauerunt huic p̄poni a hā, & est impossibile esse reperiri innoationes infinitas, si non habētes principium, nec finem: quod sequitur apud Philosophos. Et hoc, & similia sunt inconuenientia sequentia positionem eorum: & sunt plura inconuenientibus sequentibus Philosophis, & positionē eorū, q̄ idem agens, qd est primū principium, sit agens ei, qd est in mūdo immediate. nā hæc positio contradicit ei, qd videtur ad sensum de actione rerum adinuicē. Et fortius, quod dixerunt in hac re, est q̄ agens, si esset passum, procederet in infinitū. Attamen hoc sequeretur, si agens esset agens, ex eo q̄ ē passum, & motor, motor ex eo q̄ ē motum. & non est sic: quoniā agēs est agens, in eo quod est in actu: quod enim non est, nihil agit. quod vero sequitur ex hoc, est vt finiatur agentia passā ad agens, quod non est passum omnino, non autem vt auferantur

Corporeitas æterna
ē m̄q̄ priq̄

Auferantur agentia passiva, ut existimauerunt homines. Præterea magis sequitur ex conclusionibus eorum falsitas, quæ sequitur ex propositionibus, à quibus veniunt ad conclusiones, quoniam, si esset principium ensium, habens vitam, scientiam, posse, & voluntatem, & essent hæc attributa addita substantiæ, & substantia illa non corporea, tunc nulla esset differentia inter animam, & hoc ens, nisi quod anima est in corpore, & hoc ens est anima, quæ non est in corpore. & quod est huiusmodi, est necessario compositum ex substantia, & attributis. & omne compositum indiget necessario componere. nam impossibile est ut sit aliquid compositum ex se, sicut impossibile est ut sit generatum ex se. generatio enim, quæ est in actu generantis, nihil aliud est, nisi compositio generati, & generans nihil aliud est nisi componens. Item, sicut omne passum habet agens, sic omne compositum habet componentem efficientem. compositio enim, est conditio in esse compositi, & impossibile est ut sit res causa in reductione esse suæ, nam sequeretur, ut esset res causa sui ipsius. & ideo Mahatizele, cum ponebant hæc attributa in primo principio reduci in substantiam, non addita ei, eo modo, quo inveniuntur multa attributorum substantialium multis entibus ut esse, & unum, & æternum, & alia, sunt viciniore veritati, quæ secta Astaria, & opinio philosophorum in principio est vicina opinioni Mahatizile. Ecce quod narravimus res adductas ab istis sectis ad credulitates istas de primo principio. De inconuenientibus autem, quæ sequuntur ambabus sectis, illa quæ sequuntur philosophis, iam ad-

duxit ea Alg. & iam præcessit responsio nostra quibusdam eorum: & vltimius postea afferemus eam, quæ vltimo sequuntur loquentibus, iam innuimus hic in hoc sermone. Et reuertamur ad cognoscendum gradum cuiusque sermonis sermonum positorum ab hoc viro in hoc libro de præfatione, & sufficientia, ac mensura veritatis, ut promissimus. coacti autem fuimus narrare sermones probabiles, qui induxerunt Philosophos ad has credulitates de principiis uniuersitatis: cum ex eis possit responderi aduersariis in eis, quæ sequuntur eis ex inconuenientibus, & narrauimus inconuenientia, quæ sequuntur Loquentibus etiam: quoniam iustum est ut habeatur notitia rationum eorum in hoc, & ut extrahatur ex eis rationes eorum, cum quibus ratiocinantur: & iustum est etiam, ut dicat sapiens, ut vir afferat rationes aduersario, sicut affert sibi ipsi, scilicet, ut inuigilet in perquirendo rationes opinionis eius, & concedat ex eis id, quod concedit sibi ipsi. Et dicimus quod id, quod Loquentes existimauerunt, quod primum principium, si non intelligit nisi seipsum ignorat totum, quod creauit, hoc profecto sequitur, si id, quod intelligit de se, esset aliquid præter entiam simpliciter. id vero, quod ponunt est quod id, quod intelligit primum de seipso, est esse entia nobiliori esse, & est intellectus, qui est causa entium, non quod intelligit entia, in eo quod sunt causa intellectionis eius, sicut est in intellectu nostro. & dictum eorum, quod ipsum non intelligit aliud ab eo ex entibus, scilicet, quod ipsum non intelligit ea eo modo, quo nos intelligimus, sed modo, quo nullum intelligens ea intelligit præter Deum glori-

Quo pacto Deo, intelligendo seipsum, cum ita intelligat.

nam

Disputatio

Gnam, si intellectio eorum eēt modo, quo ipse intelligit, esset communis eis scientia. abūt. & hoc est attributum proprium Deo glo. & ideo determinauit aliquis Loquentium qd est Dei. glo. attributum sibi propriū prāter septem attributa, quā ei constituerunt. Quare non concedimus scientiam eius denominari qd sit vniuersalis, nec qd sit particularis. vniuersale. n. & particulare sunt causata ab entibus: & ambæ scientiæ sunt gñabiles, & corruptibiles. Et nos declarabim⁹ hoc magis, cum loquemur an scit particularia, vel ne: vt

H est mos eorum in positiōe huius disputationis: & declarabimus qd sit qd sitio vana in Deo glo. Hæc autem questio includitur inter duas partes necessarias, quarū vna est, qd Deus, si intelligit entia, ita qd sunt causa scientiæ eius, tunc sequeretur qd intellectus eius esset gñabilis & corruptibilis, & perficeretur nobile per ignobile. &, si esset substantia eius prāter intellecta rerum, & ordinem earum, esset hic alius intellectus, qui nō est comprehensio formarum entium, prout sunt, ordine, & proportionē. &, cum ambo ista sunt inconuenien-

I tia, sequitur vt id, quod intelligit seipsum, scit entia nobiliori esse, qd sit esse, in quo entia reperiuntur. Et qd testatur, qd idem eius reperiuntur ei gradus in esse, est id, quod reperitur de anima. nam color exempli gñā, reperiuntur ei gradus in esse, quorū alter est nobilior altero. quoniam viliissimus graduum eius est esse ī materia, & hēt esse nobilius isto, & est esse eius in oculo. nam hoc ēē est esse coloris, comprehendens seipsum: & quod hēt in materia est esse inanimatum non comprehendens seip-

sum. & iam declaratum est etiam in **R**. sciētia de Anima qd color hēt etiam esse in potentia imaginatiua, & est nobilius, qd esse eius in virtute visiva. & sic declaratum est qd est ei in virtute memoratiua esse nobilius, qd ēē eius in virtute imaginatiua, & habet in intellectu esse nobilissimum omnium horum esse. & sic dicimus qd in substantia sciētiae primæ est esse nobilissimum omnium esse eorū, & est esse, quod impossibile est vt sit aliud esse nobilius eo. Id autem, quod narrauit ex philosophis de ordine influxus principiorum separatorum ab eo, & numero eius, quod influitur ex **L**. quolibet principio illorum principiorum, est res, cuius nō erit demonstratio de aduentu eius, & terminatiōe eius. & ideo non reperitur definitio, quam narrauit in lib. Antiquorū. Quod autem omnia principia separata, & non separatata influāt a primo principio, & propter influxū huius potentiae vnius erit totū vniuersum vnum, & ex eo copulantur omnes partes eius, a deo qd totum intelligit vnā operationē, sicut est dispositio in corpore vnius animalis, qd est diuersarum potentiarum, membrorum, & operationum, quoniam **M** fuit apud sapiētes vnum ens pp potētiam vnā influxam ei a primo, est res, ad quam cōueniunt oēs. quoniam cœli apud eos vlt sunt vt vnū aīal: & motus diurnus, quē habent oēs, est sicut motus localis vltis totius animalis: & motus, quos habet partes cœli, sunt sicut motus particulares membrorum animalis. & iā cōstitutū fuit apud eos demonstratio, qd animali est vna potētia, qua vnū est, & qua oēs potentiae, quæ sunt in eo, intendunt vnā operationem, &

A & est cōseruatio animalis. & hæc potētia copulata est potētiae influxæ a primo principio. & nisi esset hoc, separarentur partes eius, & ipsum nō permaneret ictu oculi. Si autem est necessario animali vni vna potētia spiritalis, transiens per omnes partes eius, quæ est pluralitas, tūc id, quod reperitur in eo ex potētij, & corporibus, erit vnum, adeo quod dicitur de corporibus repertis in eo quod sint corpus vnum, & dicitur de potētij repertis in eo quod sint potentia vna, & ent proportio partium entium ad totū vniuersum proportio partium vni.

B animalis ad vnum animal: ergo de necessitate erit vt sit dispositio corū in partibus vitalibus, & potētij motiuis animalibus, & intellectualib⁹ hæc dispositio, scilicet quod est in eis vna potētia vitalis, quæ copulantur adinuicē oēs potētiae spirituales, & corporales, & transit in omnes vno transitu. & nisi esset hoc, non esset hic ordo, & proportio. & fm hoc verificatur sermo, quod Deus creat omnia, & manet, & conseruat, vt dixit, Verbo Dei facti sunt cæli. Et non est necessitas ex transitu huius potentiae in res multas, vt sit illi potētiae pluralitas,

C vt existimauit, qui dixit quod ex primo principio vno influunt primo vni, deinde influunt ab hoc vno plura, quoniam existimatur quod sequat hoc, si assimilaretur agēs absq; materia agentis, quod est in materia. vnde, si dicit nomen agentis de eo, quod est absq; materia, & eo, quod est cū materia, est æquiuoce. & hoc quidē declarabit tibi possibilitatem emanationis pluralitatis ab vno. Præterea, quoniam esse aliorum principio rum separatorum est in eo quod imaginantur de eo, & non est quod pro

hibeat quin ipsum sit idē, in quo imaginantur multa imaginationibus diuersis, sicut non est impossibile in pluralitate vt imaginetur de ea vna imaginatione: & iam reperimus quod corpora cælestia omnia in motu eorum diurno imaginantur ipsa, & orbis stellarum fixarum eadē imaginatione: nam mouetur vlt hoc motu ab vno motore, & est motor orbis stellarum fixarum: & reperimus eis ē motus proprios diuersos, & necessitas est vt sint motus eorum ex motibus diuersis aliquo modo, & eisdē aliquo modo, & est ex copulatione motuum ei⁹ motui primi orbis. qm̄

E sicut si aliquis imaginatus fuerit quod auferatur membrum vnum cōmune membris animalis, aut potentia cōis, auferuntur oīa membra huius animalis, & omnes potētiae eius, sic est dispositio in orbe, & partibus eius, & potētij eius motiuis, demum principij mundi, & partibus eius, cum primo principio, & adinuicem. Et mundus maxime similis est apud eos ciuitati vni, nam, quæ admodum ciuitas consistit in vno Principe, & multis Vicarijs sub illo primo Principe deputatis, sic est dispositio apud eos in mundo. nam, quæ admodum alij Vicarij, qui sunt in ciuitate, copulantur primo Principi, eo quod Princeps primus est is, qui tribuit vnicuique eorū dñia illa fm finem, pp quem fuerant illa dñia, & fm ordinē opationum producentium ad illos fines, sic est dispositio in Principe primo, qui est ī mundo cum alijs Vicarijs. & declaratiō ē apud eos quod qui tribuit finē entibus separatim a materia, est is, qui tribuit esse. qm̄ forma, & finis sunt idem in hac specie entium: & qui tribuit finem his entibus, est is, qui tribuit for-

Disputatio

G formam : & qui tribuit formam est agens: ergo qui tribuit finem his entibus est agens. & ideo videtur qd primum principium sit principii omnium istorum principiorum, in eo qd est agens, forma, & finis. De dispositione autem eius cum entibus sensibilibus: quoniam ipsum est, qd dat eis unitatem: & unitas, quæ est eis, est causa esse pluralitatis, quam copulat illa unitas, erit profecto principium horum omnium, I eo qd est agens, forma, & finis. & omnia entia perquirunt finem suum cum motu & est motus, quo perquirunt finem

H suum, ad quem creata sunt. & hoc est omnibus entibus naturaliter, homini vero voluntarie. & ideo præcipitur ei præter alia entia, & est credens præ cæteris. Contingit autem sapientibus dicere qd ista dominia, quæ sunt in mundo, licet omnia, proveniant ab vno primo principio, ali qua quidem eorum proveniunt ab eo immediate, & aliqua mediate est progressu, & ascensu a mundo inferiori ad mundum superiorem. qm repererunt partes orbis aliquas propter motus aliquarum: & hoc attribuunt primo, usq; quo deveniunt ad

I primum simpliciter. & innuitur eis, & declaratur unus ordo, & operatio, quæ communicat omnia entia vna communicatione. & peruenire ad graduationem, quam comprehendit speculans in entibus apud ascensum ad scientiam primi est difficile: & quod comprehendunt scientia humane de eo est vlt. Sed id, quod Iduxit homines ad credendum qd sint ordinata, & graduata a primo principio, secundum graduationem orbium eorum in loco, est qm viderunt qd orbis superior, in eo qd apparet de eo,

est excelsior eis, qui sunt sub eo, & **K** alij orbes sequuntur eum in motu eius: & crediderunt pp hoc id, quod recitatum fuit de eis in graduatione fm locum. Et posset dicere aliquis, forte graduatio, quæ est in illis, est pp operationem, non pp ordinem I loco. qm, cum manifestum est qd operationes planetarum, & motus eorum, sunt pp motum Solis, forte motores eorum intendunt, & inveniuntur in motione sua motui Solis, & Sol provenit a primo. Quare non inveniuntur in hoc quæsito propositiones veræ, nisi ex parte dignioris, & nobilioris. Et his habitis reuertemur ad id, in quo fueramus.

ALGAZEL

A It Alg. Responsio secunda est qd, qui tenet primum non intelligere, nisi seipsum, inducitur ad hoc ex timore pluralitatis. nam, si dicitur qd intelligit aliud, necesse est ut sit in intellectu eius pluralitas, & alietas, cum intelligat seipsum, & aliud. Et hoc profecto necesse est esse in causato primo. unde oportet ut non intelligat, nisi seipsum. nam, si intelligeret aliud, id esset aliud a se ipso, & indigeret causa, quæ est alia a causa sui ipsius: & non reperitur **M** causa, nisi causa sui ipsius: quare est primum principium: ergo oportet ut non sciat, nisi seipsum: & auferat pluralitas, quæ facta est hoc modo.

Si autem diceret, ex eo qd intelligit se ipsum, oportet ut intelligat qd sit principium, dicimus, si sequitur hoc ei, aut erit ex causa? aut sine causa? Si ex causa, tunc non datur causa, nisi primum principium, & est unum, & non potest imaginari qd proveniat ab eo, nisi unum, & iam provenit, & est substantia causati, igitur secundum

A dum quomodo proueniet ab eo? Si vero sine causa, sequerentur ad esse primi entia multa absque causa, & sequeretur ex eis pluralitas. Si autem hoc non intelligitur, ex eo quod necessarium in esse, non erit nisi unum, & additum vni est posse, & posse indiget causa, tunc hoc sequitur in causato, si fuerit necessarium in esse. ex se igitur est inconueniens dictum eorum, quod necessarium in esse est unum. Si vero fuerit posse, impossibile est esse sine causa: & non est ei causa: igitur non intelligit esse suum. & non est de necessitate causam primi ut sit possibile esse, nam possibilitas esse est necessaria omni causato, causatum autem scire causam non est necessarium in esse sui, sicut causam scire causatum non est necessarium in esse sui, sed fieri scientiam in causato est magis manifestum, quam fieri scientiam in causa, igitur declaratum est quod pluralitas, proueniens in scientia eius de principio, est falsa. nam non habet principium, & non est de necessitate esse causati. & hoc etiam non potest euadi ab eo.

AVERROES.

A It Auer. Hæc est ratio eius, quod assumat primum intelligere id, cuius est causa, quoniam dicitur, si non intelligit ex se quod sit principium, intelligere quidem seipsum est intellectio diminuta. Quæstio autem Alga. in hoc est, quoniam, si intelligit id, cuius est causa, non euadit, aut erit hoc ex causa, aut sine causa, si autem ex causa, igitur primum habet causam, sed primum non est causa. si vero fuerit sine causa, necesse est ut proueniat ab eo pluralitas, & quod sciat eam. si autem prouenerit ex eo pluralitas, non esset necessarium in esse, quoniam

necessarium in esse non erit, nisi verum: & quod proueniunt ab eo plures vno, est posse in esse: & possibile in esse indiget causa: ergo falsum est dictum eorum, quod primum est necessarium in esse, & scit causatum suum.

Et dixit causatum autem scire causam non est de necessitate esse sui; & multo magis quod non erit de necessitate causam scire causatum. Dicimus, hoc dictum est sophisticum. nam, cum posuerimus causam intellectum, qui intelligit causatum suum, non est de necessitate ex hoc, quod sit ex causa addita substantiæ eius, sed ex seipso. nam sequi causatum ab eo est, quasi sequens substantiam eius. si autem sequi causatum ab eo non ex causa, sed ex seipso, igitur non sequitur ut proueniat ab eo pluralitas, nam hoc secundum radicem eorum reducitur ad substantiam eius. & si substantia eius est una, proueniet ab ea unum: si autem plures, plures. Id autem, quod ponitur in hoc sermone, quod omne causatum est possibile in esse, hoc est verum in causato composito. & impossibile est esse aliquid compositum, & æternum: & omne posse in esse apud philosophos est innouatum: & hoc est id, quod declarauit Anstoteli in multis locis librorum suorum: & declarabit magis hoc a nobis, cum loquemur de necessitate in esse. Id autem, quod Auicenna appellat posse in esse; ipsum quidem, & possibile in esse dicuntur æquiuoce. Quare id indigere efficiente non est manifestum eo modo, quo est manifestum eo possibile indigere.

ALGAZEL.

A It Alg. Quæstio tertia. Intelligere autem causatum primum seip-

Disputatio

G seipsum, aut est ipsummet, aut diuersum. si autē diuersum, sic etiam erit in primo principio, & proueniet ab eo pluralitas. si vero non fuerit diuersum, ergo in eo non est quaternitas, nec trinitas secundum existimationem eorum, s. q. intelligit seipsum, & intelligit principium suū, & est posse in esse. & potest addi, q. sit necessarium in esse, propter aliud & ita apparet quinqueitas. & in hoc patet ampliatio eorum in errore.

AVERROES

A It Auerr. Sermo hic de intelligentijs est duobus modis, quorum unus est in eo, quod intelligit, & in eo, quod non intelligit. & est disputatio, de qua disceptauerunt Antiqui. Sermo autem in eo, quod prouenit ex eis, solū Auic. de eo locutus est, sermone, quem hic recitant philosophis, & se extendit ad dubitū dum cōtra eum, ad hoc ut existimetur ipsum dubitasse contra omnes. & hoc, ut ipse dixit, est ampliatio sistentis in errore. & non reperitur hic sermo alicuius Antiquorum. & est sermo, qui non constituitur demonstratione, nisi ei, q. existimauerunt q. ab uno non prouenit, nisi unum. q.

I quidem propositio non est in agentibus, quæ sunt formæ in materijs, sicut est in agentibus, quæ sunt formæ abstractæ a materia. nam non est substantia intelligentiæ causatæ apud eos, nisi id, quod intelligit de principio suo. & non sunt hic duo, quorum unum est substantia, & aliud qd additū substantiæ. quoniam, si hoc esset, esset compositum, simplex autem non est compositum. Differentia autem inter causam, & causatū est, quoniam causa prima esse eius est in se, s. formis separatis: causa ve-

ro secunda esse eius est relatiue ad primam causam. nā esse causatum est ex semetipsa, & non est quid additum ei, sicut est in causatis materialib⁹. v.g. color est aliquid existēs in se in corpore, & esse causa visōis est, ex eo q. est relatiue, & visio non habet esse, nisi in hac relatione. Quare abstracta a materia sunt substantiæ de natura relationis. unde vniūtur causa, & causatum in formis abstractis a materia. & propter hoc sunt formæ sensibiles de natura relationis, ut declaratum est in libro de Anima.

ALGAZEL.

A It Alga. Quæstio Quarta. Trinitas non sufficit in causato primo. nam corpus primi orbis secundum eos secutum est ab aliqua re substantiæ principij. & in eo est compositio tripliciter. Primo, quia est compositum ex forma, & materia, & sic omne corp⁹ apud eos, & nõ euadit unumquodq; eorum a principio: nam forma differt a materia. & nulla earum secundum opinionē eorum est causa, quæ non indigeat alia, adeo q. ei sit una earum median te alia, absq; alia causa addita eis.

AVERROES.

A It Auerr. Quod autem dixit est, quoniam corpus cœlesse secundum eos est compositū ex materia, & forma, & anima, necesse est ex hoc ut sint in intelligentia secundæ, ex qua prouenit orbis, quatuor res. res quidem, ex qua prouenit forma: & res, ex qua prouenit materia, cum nulla harum est causa non indigēs alia, sed materia est causa formæ aliquo modo, & forma est causa materiæ aliquo modo: & res, ex qua prouenit anima: & res, ex qua prouenit

nit

Anit motor orbis secundi: igitur in eo erit quaternitas necessario. Atamen sermo, qd corpus celeste sit cōpositū ex forma, & materia, vt sunt alia corpora, est quid, in quo errauit Auicenna in Peripateticis. nam corpus celeste secundum eos est corp⁹ simplex. si autem esset cōpositū, corrumperetur apud eos. & ideo dixerunt de eo qd si ingnabile, & incorruptibile, & non habet potētiā ad duo contraria. Si autem esset, vt dicit Auicēna, esset cōpositum, sicut animal. & si hoc conceditur, sequeretur quaternitas ei, qui dicit, qd ab

B vno non prouenit, nisi vnum. & iā diximus qd modus, quo ista forme, aliquæ earum sint causa aliquarū, & qd sint causæ corporum celestiu, & eius, quod est sub eis, & qd causa prima sit causa omnium, est diuersus ab hoc.

ALGAZEL

A It Alg. Secundus autem mod⁹ est, qd corpus supremum est in termino determinato in magnitudine. & determinatio eius i hac mēsurā p̄t̄ ceteris orbibus est quid additum esse eius. nam ex seipso potest vt sit maius, aut minus: & impossibile est ei hoc esse absq; determinante in hac mēsurā, addito rei simplicis, quæ necessitat esse eius, non autem vt esse intellectus, quod est esse absolutum, & non determinatur in mēsurā opposita alijs mēsuris. & potest dici qd non indiget, nisi causa simplici.

AVERROES.

A It Auerr. Dispositio huius sermonis est qd ipsi, cum dixerit qd corpus orbis est res tertia, quæ sequitur, & ipsum in se non est simplex, s. qd est corpus habens quanti-

tatem, tunc in eo sunt duo, quorum **D** vnum præbet corporeitatem substantialē, & aliud quantitatem terminatam. & necesse est vt in hac intelligentia, ex qua prouenit corpus orbis, sint plura, & non erit causa secunda trina, sed quaterna. Atamen hoc totum est positio falsa. nā philosophi non crediderunt corpus vniuersum prouenire a principio se parato. si autem prouenit ab eo aliquid apud eos, prouenit forma substantialis. sed mensuræ partium ei⁹ apud eos sequitur formas. Sed hoc totum apud eos est in formis materialibus corpora autem celestia apud eos, ex eo qd sunt simplicia, non recipiunt paruitatem, & magnitudinem. Vltius ponere formam, & materiam prouenire a principio se parato est quid extra radices eorū, & absurdum. Agens autem in rei veritate secundum Philosophos, quod est in generabilibus, & corruptibilibus, non efficit formam, nec materiam, sed efficit ex materia cōpositum ex vtraque simul, scilicet cōpositum ex materia, & forma. nam, si agens efficeret formas in materia, efficeret eas in re, non ex re. & hoc totum non est opinio Philosophorum: & non est arguendum contra eam ex eo, quod sit opinio Philosophorum.

ALGAZEL

A It Algazel, respondēs pro philosophis. Si autem dixerit causa eius est quod, si esset maius, non esset necessarium in aduentu ordinis vniuersalis. si autem minus, non esset conueniens ordo intentionis.

Auer-

Corpa celestialia si recipiunt paruitatem, & magnitudinem. Agens si efficit formam, nec materiam, nec formam in materia, sed ex materia cōpositum.

G

AVERROES

A It Auer. Inredit in hoc sermo
ne q^d Philosophi non opinan-
tur q^d corpus orbis exempli gratia
possit esse maius, seu minus eo, q^d
est. nam, si esset vna harum positio-
num, non proveniret ordo intentus
hic, & non erit motio eius ad id, q^d
est hic, motio naturalis, sed esset aut
addita huic motioni, aut diminuta:
& ambo determinant corruptione
entium, quæ sunt hic, non autem q^d
magnitudo sit concessa, ut dixit Al-
ga. sed maioritas, & minoritas, am-
bo determinant corruptionem mū

H di apud eos.

ALGAZEL.

A It Alga. arguens Philosophis.
Et dicamus, & ipse modus or-
dinis, aut est sufficiens in esse eius, i
quo est ordo, aut indiget causa rep-
ta. si autem sufficiens, ergo vos non
indigetis positione causarum, & iu-
dicans q^d erit ordo his entib⁹ absq^{ue}
causa addita. si vero hoc non suffi-
cit, sed indiget causa, hoc etiam nō
sufficit in appropriatione mensura-
rum, sed indiget etiam causa com-
positionis.

AVERROES

I It Auer. Summa huius sermo
nis est q^d sequitur eis ut sint i
corpore multa, quæ non possunt p-
venire ab vno agente: nisi dicant q^d
ab vno agente proveniant operatio-
nes multe, aut credant q^d multe ex
passionibus corporis proveniant a
forma corporis, & forma corporis
ab agente. & secundum hanc opinio-
nem non provenient accidentia pro-
frequentia in corpore gñato ab agen-
te proveniunt prima, sed mediante
proventione formæ ab eo. & hic ser-
mo est positis in radicem philoso-

phorum, non autem fm radices. Lo-
quentium. Et exillimo q^d Mahata
zile non tenent, q^d hic sint aliqua
non provenientia ab agente pro-
veniente prima, ut tenent Philosophi.
nos autem iam diximus quomodo
vnum sit causa ordinis, & etiam sub
iectarum ordinis, & non oportet rei-
terare illud hic.

ALGAZEL.

A It Alga. Tertius modus est q^d
Orbis supremus dividitur in
duo puncta, quæ sunt poli, & sunt q^d
constituunt solum, & non separantur a
locis suis. ptes vero Zodiaci, diversifi-
catur situs earum, & non evadit, aut
erunt omnes partes orbis supremi
similes, & nō sequitur mutatio duo-
rum punctorum præ ceteris pun-
ctis, ut sint poli, aut erunt partes ei⁹
diversæ. & in quibusdam sunt pro-
prietates, quæ non sunt in alijs. Et
quæro quid est principium illarum
diversitatum? corp⁹ enim supremū
non provenit nisi ex vno simplici:
simplex autem non efficit nisi sim-
plex in figura, & est rotunda, & simi-
le in se, & est impossitas ab actioni-
bus cognoscentibus, & separatis. &
hoc etiam non est evasio ab eo.

AVERROES.

A It Auer. Simplex dī duplici, quo-
rum Vnum est, quod non est
compositum ex multis partibus, &
tamen est compositum ex forma, &
materia: & hoc modo dī de corpori-
bus quatuor q^d sint simplicia. Aliud
vero dī de eo, quod non est compo-
situm ex forma, & materia, quæ mu-
tatur ad formam in potētia, & sunt
corpora celestia. Et ulterius sim-
plex dī de eo, cuius definitio & rot⁹
& partium est eadem, licet fuerit co-
positum ex quatuor elementis. Simplex
autē

Autem dictum de corporibus celestibus, non est inconueniens ut repantur partes eius diuersæ natura, ut dextrum, & sinistrum in orbe, & poli. nam orbis, in eo q̄ est orbis, necesse est ut sint ei poli terminati, & centrum terminatum, quo differt orbis ab orbe. & non sequitur, ex eo q̄ sunt in orbe partes terminatæ, ut sit non simplex: sed est simplex, ex eo q̄ non est compositum ex forma & materia, in qua est potentia: & est dissimilis, ex eo q̄ pars recipiens locum duorum punctorum non est quæcunq; pars fuerit orbis, sed est pars terminata naturaliter cuiuslibet orbi. & nisi esset hoc, non essent in orbibus centra naturaliter, quibus differunt, & sunt dissimiles in hac re. & non est necesse ex positione eorum non similia in hoc ut sint compositi ex corporibus diuersarum naturarum, nec ut sit agens eorū compositum ex potentijs multis. nam omnis orbis est vnus. Et non verificatur etiam sermo eorum, q̄ omne punctum cuiusvis orbis possit esse centrum, sed id appropriat agens: quoniam hoc verificatur in orbibus artificialibus, non autem in naturalibus. & non sequitur ex positione q̄ omne punctum orbis possit esse centrum, & agens est q̄ id appropriat, ut agentia sint plura: nisi ponatur, q̄ in apparentibus nobis aliquod vnum non provenit ab vno agente. nam quod nobis apparet, est compositum ex decem prædicamentis, & sequeretur ut vnumquodq; eorum, quæ sunt hic, proveniret ex decem agentibus. & hoc totū sunt deceptiones, & dementiæ, ad quas induxit ista consideratio, quæ assimilatur stultitiæ in sciētia Divina, atque affectum vnum in appa-

rentibus nobis efficitur ab agente vno, licet repantur in eo decem prædicamenta. O q̄ maxime est fallax ista propositio, q̄ vnum non efficit nisi vnum, cum intelligitur de ea id, q̄ intellexit Auicenna, & Alfarabius, & Alga. in Fenestra luminarium, qui sustentatur secundum opinionem eorū de primo principio.

ALGAZEL

Alga. Si autem dicitur, forte in principio sunt multe species pluralitatis, quæ prosequuntur non ex principio, sed videntur esse tres, aut quatuor. & quod remanet non curamus de eo. & negligentia nostra de eo non facit nobis dubium, q̄ principium pluralitatis sit pluralitas, & q̄ ab vno non proveniunt plura.

AVERROES

Alga. Hic sermo, si dicitur sententia Philosophi, necesse esset eis credere q̄ in cāto primo sit pluralitas infinita, & sequitur ut dicatur eis, unde venit ad causatum primum pluralitas? & sicut dicunt q̄ ab vno non proveniunt plura, sic sequitur ut plura non proveniunt ab vno. Et dictum vestrum, q̄ ab vno non provenit nisi vnum, est contradicē eis, si quod dicitis, q̄ id, quod provenit ab vno primo, est in eo pluralitas. quoniam necesse est ut ab vno proveniat vnum: nisi dicatur q̄ pluralitas reperta in causato primo, vnumquodq; eorū est primum, & sequitur eis ut prima sint multa. Ego autem admittor summam admirationem quā lausit hoc Alfarabius, & Auicenna. quoniam sunt primi eorum, qui dixerunt de istis dijs, & vitiauerunt cum eis homines, & attribuerunt hunc sermonem Philosophis. nam, cum ipsi dixerint quod pluralitas, quæ est in principio se-

Extra ord. Auer. I cū-

Disputatio

Cundo, est ex eo, quod intelligit de se, & eo, quod intelligit de alio, necessesse est fm eos vt sit substantia eius substantia duarum naturarum, aut duarum formarum. Et vellem scire, quæ est, quæ provenit a primo principio & quæ non provenit. & sic etiam sequitur eis, cum dicunt de eo, qd est possibile ex se, & necessarium ex alio. nã natura possibilis necesse est vt sit a natura necessaria, quã adepta est a necessario in esse. natura .n. poss non potest conuertere ad naturam necessariam, nisi conuertatur natura poss & necessaria. quare non est natura necessaria possibilis omnino tam si fuerint necessaria ex se, q̃ ex alio. Et omnia ista sunt vanitates, & sermones debiliores sermonibus Loquentium. & sunt omnia, quæ Igrediuntur in philosophiam, & non sequuntur radices eius. & sunt sermones, qui non perueniunt ad gradum satisfactionis rhetoricæ, quanto magis topicæ. & ideo bene dicit Alg. In multis locis librorum suorum qd scientia coru diuina est existimauit.

ALGAZEL.

Al Alg. Et, cum posueritis hoc posse, dicimus omnia entia cum multitudine eorum licet perueniant numerus eorum ad mille, proveniunt a primo causato. & non oportet vt reducat ad orbem exteriorem, & animam eius: sed posse est vt proveniant ab eo omnes animæ celestes, & humanæ, & omnia corpora terrestria, & celestia, & multæ species provenientes ab eis, quatuor scientiam non habemus, & erit, sufficientia in primo causato.

AVERROES.

Al Auer. Hęc consequentia est vera, & præcipue si posuerint

primam operationem provenientem a primo principio esse unitatem, quæ primum causarum est ens unum cum pluralitate reperta in eo. Nam, si cesserint posse esse pluralitatem in primo causato non determinatam, aut erit minus numero entium, aut plus, aut æqualiter si minus, necesse est ponere tertium principium, aut esse aliquid sine causa. si vero æqualiter, aut plus, non est necesse eos ponere tertium principium, sed erit pluralitas posita in eo superflua.

ALGAZEL.

Al Alg. Et sequitur ex eo sufficientia in prima causa. nam, cum poterit generari pluralitas, quæ dicitur provenire non ex causa, licet non sit necessaria in esse causati primi, tunc posse est etiam vt consideretur hoc cum prima causa; & erit esse eius non ex causa. & dicitur qd sequitur eam, & non scimus numerum eius. & omne, cuius esse imaginatur absq; causa cum primo, imaginatur hoc absq; causa cum secundo. Ac etiam nihil est dictu nostru cum primo, & cum secundo. nã nō est inter ea dñia, nec in tempore, nec in loco. & quæ non differunt in loco, nec in tpe, & potest esse sine causa, nō appropriatur aliquod eorum in comparati nec eius.

AVERROES.

Al Auer. Dicit, qd si posse esset repetiri pluralitatem in causa to primo absque causa, ex eo qd non provenit ex prima causa pluralitas, tunc poterit considerari pluralitas cum causa prima, & nō oportet ponere causam secundam, & causatu primum. si autem falsum est esse aliquid

A quid cum causa prima absque causa, est etiam falsum cum secunda causa. sed nihil est dictum nostrum de causa secunda. nam sunt eadem in re, & non differt vna ab alia tpe, nec loco. & cū poterit esse aliquid absq; causa, non appropriatur vna duarū causarum ei, l. prima, aut secunda, sed sufficit in hoc vt reperiatur cum vna earum, & non oportet ponere id cum causa secunda.

ALGAZEL

A It Alga. Respondens pro philosophis. Si autem dixerit, iā multiplicauistis res, adeo q̄ superauerunt mille, & est inconueniens vt sit pluralitas causato primo vsq; ad hunc terminum: & ideo multa sunt media. Deinde dixit arguens contra eos. Cum autem dicitis hoc esse inconueniens, est iudicium extimatum, cum quo non debemus iudicare in intellectualibus, nisi dicat q̄ sit falsum. & dicimus ei quare est falsum? & quid intelligitur in dādo differentiam in hoc, & quoniescūq; posuerimus vnum possibile, & crediderimus sequi a primo causato, non ex parte causae consequens vnū, **C** & duo, & tria, quæto quid est quod faciat falsitatem in quatuor, aut quinque, & sic vsque ad mille? nisi quod qui iudicat consideratione præter considerationem, non est ei transacto vno differentia. & hic etiam est sermo incisuius.

AVERROES

A It Auer. Si autem respondissent Avicen. & alij Philosophi quod i causato primo sit pluralitas absque dubio, & q̄ omnis pluralitas prouenit ex ea vnum, mediante vni

tate determinante, vt reducatur pluralitas ad vnum, & vnitatis illa, quæ fuerat pluralitas vna, est quid simplex, proueniens ab vno separato simpliciter, tunc essent quiescentes ab istis consequentibus, quas fecit eis Alga. vt exirent ab istis inconuenientibus. Alga. autem, quia vigoratus est hic super positione corrupta attributa philosophis, & non inuenit respondentem ei vera responsione, lætatus est in hoc, & incidit in multa inconuenientia, quæ sequuntur ab ea. & omnis stultus stulticia sua lætatur. si autem sciuisset ipsum non arguere in hoc contra Philosophos, non tamen lætatus fuisset. Et radix corruptionis huius positionis est dictū eorum, q̄ ab vno non prouenit nisi vnum: deinde ponunt in hoc vno, p ducto pluralitatem: & sequitur eis vt hæc pluralitas sit sine causa. & positio eorum q̄, cum hæc pluralitas sit terminata, oportet ponere principium tertium, & quartum ad essentium, est quid leue, ad quod non est demonstratio. Demum hæc positio est absq; positione principij primi, & secundi. & hoc, qm̄ dī non fuit appropriata a vobis causa secunda; cui sit pluralitas præter primā causā. & hoc totum sunt stulticia, & vanitates & radix eius est, q̄ ipsi non intelligunt quō vnū erit cā in opinione Arist. & in opinione sequentium cum ex Peripateticis. & iam gloria tus est ipse in fine Duodecimi i hære, & dixit q̄ præcedentes eum ex Antiquis non potuerūt dicere aliquid in hoc. & hoc mō prædicto a nobis de eis erit propositio, q̄ ab vno non prouenit nisi vnum, vera: & q̄ ab vno prouenit pluralitas est propositio vera etiam.

Disputatio

ALGAZEL

A It Alga. Adhuc dicimus hoc est falsum in causato secundo. nam provenit ab eo orbis stellarum, in quo sunt stellæ 1012. & plus, & sunt diuersæ quantitatis, & figuræ, situs, coloris, impressionis, & fortunæ & infortunæ. & aliquæ earum sunt in forma Arietis, Tauri, & Leonis, & aliquæ in forma hominis. & differunt in dando impressionem in vno subiecto mundi inferioris, & frigiditatem, & caliditatem, & fortunum, & infortunum. & differunt in effectu earum ab invicem. & impossi-

Habile est dicere totum esse eandem speciem cum hac diversitate. nam, si hoc esset possibile, tunc esset possibile dicere omnia corpora mundi esse unam, & eandem speciem in corporeitate, & sufficit eis una causa. Si autem differre in dispositione eorum, & substantia, & natura indicat diversitatem eorum, sic etiam stellæ sunt diuersæ proculdubio, & quilibet earum indiget causa ad formam eius, & causam ad appropriationem naturæ faciendi, seu infundandi, seu fortunandi, seu infortunandi, & essendi in loco suo, & ut sint figuræ earum ad figuram animalium diversorum. hæc autem pluralitas, si imaginatur intelligi in intelligentia secunda, imaginatur etiam hoc in prima, & tunc sufficit primum.

AVERROES

A It Aver. Hæc autem dubitatio iam fecit eam: & est res, in qua nimum protulavit sermonem in hoc libro, & cum responderetur ei responsionibus prædictis, non sequitur aliud quod horum inconuenientium. Cum autem intelligitur de sermone quod ab

vno numero simplici non provenit nisi vnum simplex numero, non autem vnum numero aliquo modo, & plures aliquo modo, & unitas eius est causa pluralitatis, nunquam eadem ab istis dubitationibus. Vltimius res plurificatur apud Philosophos diuersis substantialibus. differentia vero rerum ex parte accidentium non facit apud eos differentiam in substantia, siue sit quantitas, siue qualitas, aut aliud prædicamentorum. corpora autem celestia (ut diximus) non sunt composita ex materia & forma, & non differunt specie. nam non communicant apud eos in vno genere. nam, si communicaret in genere, essent composita, & non simplicia. & iam locuti sumus de his rebus, & non oportet multiplicare verba in eis.

ALGAZEL

A It Alga. Quæstio Quinta est ut dicamus, licet concesserimus has positiones frigidas, & inuolutiones corruptas, quomodo non pudet eos, cum dicunt causatum primum possibile in eis, quod determinat esse corporis orbis exterioris ab eo, & intelligere seipsum determinat esse animam orbis ab eo, & ipsum intelligere primum determinat esse intelligentiam ab eo, quæro quare dicitur hoc, & dictum dicens quod scit esse hominis occulti, & quod sit posse in eis, & quod intelligit seipsum, & efficiens suum: & dixit quod sequitur, ex eo quod est posse in eis esse orbis, & dicitur ei quod est oportu inter esse posse in eis & esse orbis ab eo: & sic est sequetur, ex quo intelligit seipsum, & efficiens suum, duo alia. Et hoc quidem, cum dicitur de homine, dicitur de eo, & sic de alio ente, nam positas in eis est de terminatio, quod non differt, cum differat substantia posita, siue sit homo, aut

Angelus, aut orbis. & nescio quō satisfaciit stultus sibi ipsi his positionibus, quanto magis docti, qui penetrat cœli, cū cogitat i intellectualib⁹.

AVERROES

Ait Aver. Omnes isti sermones qui sunt Avic. aut sit quicūq; fuerit, qui dixerit eos, non sunt veri, & nō psequuntur radices naturales: Imo nō pueniunt, pp carētiā eorum in sufficiētiā, & rhetorica, ad gradū, quē dixit iste hō. Et forma, quam imaginatus est i ea, nō ē vera. nam hō, quē posuit posse in eē ex se, necessarium ex alio, intelligētē seipsum, & efficiētē suū, verificat exēplum eius de cā secunda, cū ponit istū hominem agere entia ex se, & ex scientia sua, vt ponit eē secundum principū ille, qui dicit, vt dicit Avic. & sicut de more omnium ē ponere primum principium glo. nam cū ponitur hoc, necesse ē vt pueniāt ab hoc hōe duo: vnum est, ex eo qd scit seipsum: & aliud, ex eo qd scit efficiētē suū. nam positum fuit agēs ex parte sciētiz. & non est ēt incoueniēs, si positū fuerit agēs ex parte sui, vt dicitur qd id, quod sequitur ab eo, ex eo qd ē posse i eē, ē aliud ab eo, quod sequitur ab eo, ex eo qd est necessarium in eē. nam istæ duę positiones reperiuntur i eo. Igitur iste sermo nō ē adeo turpis in forma, quam voluit imaginari iste vir, adeo qd homines deviant a sermonibus philosophorum, & vilipēdēt eos apud speculantes. Et nulla ē dīa inter hoc, & dicit, cū ponitis ens, viuēs vita, volēs voluntate, sciēs sciētiā, potēs potētiā audiēs audiri, vidēs visu, & loquēs loquela, & sequitur ex eo totus mundus, adeo qd hō viuēs, sciēs, potēs, volēs, audiēs, vidēs, & loquēs, sequitur

ex eo totus mundus. qm, si ista attributa sunt, quæ determinarant eē mundū, necesse ē vt nō sit dīa in eo, quod faciunt consequi in omni ente, cui attribuuntur. Si autē iste vir habuerit intētiōē dicēdi veritatē i his rebus, & errauerit, est ei excusatio, attamē si sciuerit fallaciam, & iēdit eam, si nō fuerit necessitate ductus, nō est ei excusatio. si vero intētiō nō tificaret qd nō sit ei in hoc sermo demonstratiuus, quo sustentetur i hac quæstione, scilicet vnde proveniat pluralitas; vt videbit postea, beneficit i hoc. nam nō puenit iste vir ad gradū sciētiz comprehendētē hanc quæstionē. & hoc apparebit de eo postea. & causa eius est, quia non dedit opam hic vir, nisi libris Avic. & accidit ei diminutio in scientia ppter hoc.

ALGAZEL

Ait Alga. Si aut dixerit aliquis, cum destruitis opinionē eorū quid dicitis, vtrum exilimatis qd pueniant ab vno omnimodē duo diuersa? & summittitis intellectū: aut dicitis qd primum principium, in eo sit pluralitas? & negabitis vnitatem: aut dicitis qd non ē pluralitas i mūdō? & negabitis sensum: aut dicitis qd sequitur medijs? & oportebit vos cōcedere id, quod dixerint. Nos aut dicimus nō eē intētiōē nostram in hoc libro directē disputare hinc inde: sed intētiōē nostrā ē debilitare rōnes eorū: adeo qd nos dicimus qd qui exilimauit emanatiōē duorū ab vno, est summissio intellectus, seu attribuerit principio attributa, antiqua, & eterna, cōtradiciētiā vnitati. & hæc ambæ sunt rōnes falsæ. & nō habēt de eis demeritiōes: qm nō scitur falsitas emanatiōis duorum ab vno

I iij sicut

Disputatio

G sicut scitur falsitas esse hominis eiusdem in duobus locis. demum non scitur ex necessitate, nec ex speculatione. Et quid prohibet quin dicatur quod primum principium sit sciens, potes, volēs, & agat quicquid vult, & scit quicquid vult, & creat diuersa, & similia, ut vult, & de eo quod vult, & falsitas huius non scitur necessario, nec speculatione. & iam posuerunt id Prophetæ, facientes miracula. & necessesse est id recipere. Speculari autem de qualitate emanationis operationis ab ipso glo. voluntate est superfluum & spes in re non speranda. Qui autem

H desiderant perquirere proportionem & scientiam eius, finis considerationis eorum est id, quod causatum primum, ex eo quod est posse in esse, provenit ex eo orbis: & ex eo, quod intelligit seipsum, provenit ex eo anima orbis. & hoc est stultitia, & sedem etiam, non apparino proportionis, quare recipiamus principia harum rerum a Prophetis, & erunt vera in eis: nam intellectus non negat ea: & dimittamus speculationem de qualitate, & quantitate, & quid dicitur: nam hoc non est ad quod potentia humana extenditur. Et ideo dixit dator legis, Considerate creationem Dei, & non considerate, nec cogitate in substantia Dei. Et dixit Propheta, Et cui assimilabitis Deum, & quam similitudinem dabit ei?

AVERRONES

A It Aver. Cum dixit quod in eo, in quo est diminutus intellectus humanus circa comprehensionem eius, reuertamur ad legem, est verum. nam scientia, proveniens ex prophetia, provenit tanquam completas scientias intellectus, quod omni, in quo deficit intellectus, id tribuit Deus per prophetiam. Diminutionum autem comprehensio

nam, quarum scientia est necessaria in vita hominis, & esse eius aliqua est diminutio absolute, id est non est de natura intellectus id comprehendere, in eo quod est intellectus, & aliqua est, quod est diminutio secundum naturam aliquorum hominum, & hæc diminutio autem est in radice creationis, aut erit per aliquid eveniens ab extra ex privatione disciplinæ, sed scientia prophetiæ tribuit omnibus hæc species omnes. Cum autem dixit, intendimus hic debilitare rationes eorum, perfectio hæc intentio non convenit ei, & est ruina ruinæ scientiæ. nam sapiens, in eo quod est sapiens, intentio eius est perquirere veritatem, non facere dubitationes, & ponere inuolutiones in opinionibus. Cum autem dixit, quoniam non scitur falsitas emanationis duorum ab uno, sicut scitur falsitas esse hominis eiusdem in duobus locis. & licet non fuerint hæc duæ propositiones in eodem gradu veritatis, tamen non est falsum, quin propositio, dicens quod ab uno simpliciter non provenit nisi unum, non sit vera in apparentibus nobis. propositiones autem veræ superant se ad invicem, ut declaratum est in libro Posteriorum. Et est in hoc est, quoniam, propositiones veræ, cum adiuvantur imaginatione, debilitantur. imaginatio autem non consideratur nisi apud vulgum. & ideo qui versus est intellectus, & proiecerit imaginabiles, erunt ei ambæ istæ propositiones in eodem gradu veritatis. & plurimum, quod sit veritas in istis propositionibus, est cum fecerit inductionem in entibus generabilibus, & corruptibilibus & viderit quod differant notia, & definitiones eorum propter operationes eorum. nam, si prouociret quodlibet ens ex quolibet agente, & qualibet actione, misceretur substantiæ, & defini-

A definitiones, & destruentur sciētiæ, & aīa. exempli gratia discernitur ab inanimatis in operationibus suis proprijs prouenientibus ab ea: & inanimata differunt ab inuicem in operationibus proprijs, & sic etiam animæ. si autem prouenirent ab vna potentia operationes multæ, vt proueniūt a potentijs compositis operationes multæ, non erit differētia inter substantiam simplicem, & compositā, & non discernerentur a nobis. Vltimius, si possent prouenire a substantia vna operationes multæ, erit possibile actio prouenire absq; agēte.

B nam ens est ab ente, non ex nihilo. & ideo impossibile est vt reperiat id, quod non est ex se. & cū fuerit motor eius, quod non est, & extrahens id a potentia ad actum, id extrahit ex eo, q̄ est in actu, necesse est vt sit modus actus, qui est ei secundū modum actus extrahentis id a priuatione ad esse. nam, si exiret quodlibet actum a quolibet agente, non esset inconueniens vt exirent acta ad actum ex seipsis, non ex parte agēis, quod ea efficeret. si autem exierint multi modi a potentia ad actum ab eodem agente, necesse ē vt ei sit pluralitas, s. modis illis, & illi, quod attribuit eis. nam, si non esset ei nisi vnus modus eorum, id quidē, quod exiret ex alijs modis, erit ex seipso absq; extrahente eum. Et non potest dicere aliquis q̄ conditio agēis est vt reperiat agentem tantum, actione absoluta tantum, non modo actionis proprie. qm̄, si hoc esset, ageret quodcūq; ens fuerit q̄cūq; actionem, & miscerentur entia. Vltimius, quoniam ens absolutum, s. vniuersale est vicinum priuationi veritatis, & ideo auferunt sermonem de

ente absoluto, & colore absoluto, dicentes ablationem dispositionum. Et dixit dicens in affirmatione earū q̄ non sunt entia, nec sunt nō entia. Si autē hoc verificaretur, verificaret tunc q̄ res sint causa entium. Et prouenire vnā actionem ab vno est magis manifestum in sciente, quod nobis apparet, quā in alio ab hoc sciente. nam scientia plurificat plurificatione intellectuum selecti, quoniam intelligit ea eo modo, quo sūt & sunt causa scientiæ eius. & impossibile est vt scita multa sciatur vna scientia, & non erit scientia vna causa aduersus causatorum multorum ab ea in apparentibus nobis. verbū gratia quoniam scientia artificis, ex qua prouenit exempli gratia thesaurus, est alia quā scientia, ex qua prouenit sedes. sed scientia antiqua differt in hoc a scientia innouata, & agens antiquum ab agente innouato.

ALGAZEL

A It Alga. Et si dixerit quid dicis vos in hac questione, quia iam destruxisti opinionem Aviceenæ de causa pluralitatis, quid dicis tu in hoc: quoniam dictum est q̄ selecta philosophorum respondit huic vna trium responsionum. Quarum vna est sermo dicentis quod pluralitas prouenit ex materia. Secūda autē dictum dicentis, q̄ prouenit ex instrumentis. Tertia vero est dictum dicentis ex medijs. & recitatum fuit de selecta Aristote. quod ipsi verificauerunt sermonem eius, qui ponit causam in hoc modo.

mc-
dia.

I iij

Auer.

Disputatio

AVERROES

A Te Auer. Dixi q̄ huic non potest responderi in hoc libro reſponſione demonſtratiua. at tamen non inuenimus in Ariſt. nec in eo, qui eſt in fama ex Antiquis Peripateticis hunc ſermonem, quem attribuit eis, niſi Porphyrio auctori introitus logicę. & vir ille non fuit expertus eorum. Et quod occurrit mihi ex radicibus eorum eſt q̄ cauſa pluralitatis eſt aggregatum trīſ cauſarum, ſ. media, & diſpoſitiones, & inſtrumenta. & iſta omnia iam

H declarauimus quomodo iunguntur vni, & ad id reducuntur. nam eſſe vniuerſaliuſque eorum eſt ex vnitare abſoluta, quę eſt cauſa pluralitatis. Nam ipſe imaginatur q̄ erit cauſa pluralitatis intelligentiarum ſeparatarum diuerſitas naturarum ſuarum recipientium in eo, quod intelligunt de primo principio, & in eo, quod adipiſcuntur ab eo de vnitare quę eſt actio vna ex ſe, & plures propter multitudinem recipientium. ſi cut eſt in Pticipe, ſub quo ſunt multi ſubſtituti: & ars, ſub qua ſunt artes multe. & hoc ſpeculatur de eo

I alio loco, ſi quidē declarari poteſt aliquid de eo: ſi autem reuertetur ad prophetiam. Quod autem diuerſitas ſit propter diuerſitatē quatuor cauſarum eſt manifeſtum. nā diuerſitas orbium erit ex diuerſitate motōis eorum, & diuerſitate formarum eorum, & materierum eorum, ſi fuerint in eis materię, & operationibus eorum proprijs in mundo: licet non fuerint pp̄ has operationes apud eos. Diuerſitas autem, quę accidit primo ei⁹, quod eſt ſub orbe, de ſimplicibus corporibus, eſt

diuerſitas materię cum diuerſitate eorum in propinquitate, & remotione a motoribus eorum, qui ſunt corpora cœleſtia. vt eſt diuerſitas terrę & ignis, deniq; contrariorum. Cauſa autē diuerſitatis duorum motuſ magnorum, quorum vnus facit generationē, alijs vero corruptionem, eſt diuerſitas corporum cœleſtium, & diuerſitas motuum eorum, vt declaratum eſt in libro Gñationis, & Corruptionis. Et cā diuerſitatis, quę erit ex corporibus cœleſtibus eſt ſimilis diuerſitati, quę erit ex diuerſitate inſtrumentorum. Et, cum ſic fuerit, cauſę pluralitatis ab vno agē

L te apud Ariſt. ſunt tres cauſę, & reductio earum ad vnum eſt ex reſcedenti: & eſt, quia vnum eſt cauſa pluralitatis. Id autē, quod eſt ſub orbe Luę, reperitur in eo diuerſitas ex quatuor cauſis, ſ. diuerſitate agentium, & diuerſitate materierum, & diuerſitate inſtrumentorum, & prouentione operationum a primo agente, mediante alio. & hoc eſt quali p̄pe inſtrumentum. Exemplum autē diuerſitatis, quę erit ex diuerſitate recipientiſ, & ex eo q̄ diuerſa ſunt cauſę adinuicem, eſt color fact⁹ in aere, qui eſt alius a colore facto in corpore: & qui ſit in viſu, ideſt in oculo, alius ab eo, qui eſt in aere: & qui ſit in ſenſu communi, alius ab eo, qui ſit in oculo: & qui ſit in imaginatiua, alius ab eo, qui ſit in ſenſu communi: & qui eſt in virtute conſeruatua, & memoratiua, alius ab eo, qui ſit in imaginatiua. &

hoc totum eſt, ſecūdum

q̄ declarātū eſt in libro de Anima.

Di-

DISPUTATIO IIII.

De declaratione, quod non possunt afferre rationem, quod sit efficiens mundo.

ALGAZEL.

IT Alga. Et dicimus quod homines diuiduntur in duas sectas. Prima est secta hominum veritatis, qui opinati sunt mundum esse innouatum, & sciuerunt necessario quod innouatum non innouat seipsum, sed indiget efficiente. & intelligitur opinio eorum, cum dicitur agens. Et alia secta sunt Haeretici, qui existimant mundum esse antiquum, prout est, & non constituerunt ei efficientem. & opinio eorum bene intelligitur licet rationes indigent destructione eius. Philosophi autem opinantur mundum esse antiquum, deinde constituerunt ei cum hoc efficiente. & haec opinio quasi contradi- cit sibi ipsi, & non indiget destructione.

AVERROES.

A It Aver. Immo opinio Philosophorum intelligitur apparen- ter, magis quam ambae opiniones simul. Nam agens est duplex. aliquid enim est, a quo provenit actum, in quo pendet operatio eius hora, qua reperitur. & hoc, cum perficitur esse eius, non indiget agente, ut esse domus ab aedificatore. & aliquid est, ex quo provenit actio totum, quae pendet in actio. & non est esse huic actio, nisi cum pendetia agentis in eo. Et hoc agens est rei proprium, quod actio eius est equalis esse huius acti, scilicet cum corrumpitur hoc agens, corrumpitur hoc actum; & cum reperitur hoc

agens, reperitur actum, id est quod sunt simul. & hoc agens est nobilius, & magis ingreditur in capitulum operationum, quam primum, quoniam producit subiectum suum, & id conservat: agens vero primum producit actum suum, & indiget alio agente, quod id conservat post inventionem. & haec est dispositio motoris cum motu, & re- rum, quarum esse est in motu. Philosophi autem, quia crediderunt quod motus est actio agentis, & quod esse mundi non perficitur, nisi cum motu, dixerunt quod agens motus est agens mundi. & si cessaret operatio eius ictu oculi a motione, destrueretur mundus. & constituerunt suum syllogismum sic. Mundus est actio, aut res, cuius esse sequitur ad actionem: & omnis actio impossibile est ut sit sine agente, quod sit ad esse eius: & intulerunt ex hoc quod mundus habet agens, quod est ad esse eius. & quia necesse est apud eum, ut proveniens ab agente mundi sit innouatum, dixit mundum innouatum ab agente antiquo. & quia est apud eum operatio antiqui antiqua, dixit mundum innouatum ab agente antiquo, & operatio eius est antiqua, scilicet quod non habet principium, nec finem, non autem ut sit ens in se antiquum, ut videtur ei, qui denominat eum antiquum.

ALGAZEL.

A It Alga. respondens pro Philosophis. Si autem dicet, nos autem, cum dicimus quod mundo sit efficiens, non intelligimus in hoc efficiens, eligens ad operandum aliquid, quod non operabatur, ut videmus in agentibus in futura, textura, & aedificatione, sed intelligimus per illud causam mundi, & appellamus eam primum principium, in eo quod

agens duplex
vult, a quo res
acta non de-
pendet in co-
stitutione
vero a
quo de-
pendet.

Disputatio

G non habet causam aliā in esse suo. & si appellauerimus eā efficiens, appellamus hac expositione. Esse autem ens, ad cuius esse non est cā, cito cōstitueretur de eo demō incisiua. nā nos dicimus mundus, & entia eius aut habent causam, aut non habēt causam, si habent causam, tunc aut illa causa adhuc habet causam aut non habet cām. & sic dē de causa causae. & tūc aut procedet in infinitum, et ē falsum, aut deueniet ad extremū, & finis erit cā prima, cui⁹ eē nō habet cām, quā appellabim⁹ primū principiu. si vero inūdus eēt

H ens ex se absq; cā, tūc iam apparet causa prima. qm̄ nos non intelligimus per eam nisi ens, qd nō habet causam, & est permanens necessario. Verumtū impossibile est vt ipsum primū principium sint corpora caelestia: qm̄ sunt plura. & ratio vnitatis ē manifesta, & apparet destructio eius in considerando conditionē principij. Nec ē pōt dici qd sit orbis vnus, aut corpus vnum, vt Sol, aut aliud. est. n. corpus, & corp⁹ ē compositū ex materia, & forma: primū autem principium impossibile est vt sit compositum. & hoc scietur secunda cōsideratione. & intētim est vt sit ens, cuius esse nou habet causam, pmanens necessario, & cōuenienter. diuersitas vero est i attributis, & est id, quod intelligimus per primum principium.

AVERROES.

A It Aucr. Hic sermo est theoricus, & non verus. nā nomē causae dī eguocē de causis quatuor, scilicet agente, forma, materia, & fine. Quare, si hāc eēset rñsio Philosophorum, eēt rñsio inuoluta. Nam interrogamus eis de qua cā volue-

R runt, cum dixerint esse mundo causam primā. Si dixerint intelligim⁹ per eam, cām agētē, cuius operatio nō cessauit, nec cessat, & operatum eius ē actio eius, esset rñsio vera fm opinionē eorū, prout dixerūt absq; qōue aliqua contra eos. Si vero dixerint intelligimus formale; dubitabitur eis etān posuerunt formā mundi permanentē in eo. Si dixerint intelligimus formā separatam a materia, sequitur dictū eorū fm opinionē eorū. Si vero dixerint formā materiale, ergo principium nō erit apud eos aliquid, nisi corpus ex corporibus. & hoc quidē nō dicit de eo, et sic, si dixerint est cā finalis. **L** Et cū in hoc sermone sit interpretatio diuersa, vt vides, quō ponitur rñsio Philosophis? Et, cum dixit, & appellabimus eā primū principium, in eo qd esse ei⁹ nō habet cām aliā, est sermo et debilis. nā hāc appellatio verificat de orbe primo, seu de orbibus vlt, demū de qualibet specie entium, de qua ponit qd nō habet cām. & nulla est dīa inter hāc opinionē, & opinionē Hæreticorū i causa prima. Et, cū dixit de eis ē, & esse ens, ad cuius esse nō est cā, cito constituet de eo demō incisiua, **M** est sermo intricatus ē. nam oportet distinguere de quatuor causis, & declarare qd in vnaqua, earū ē primū, cui non est cā, l. qd cāe agentes deueniunt ad primum agens, & formales ad primā formam, & materiales ad primam materiam, & finales ad primum finē: & remanet postea declarat qd istae quatuor causae vltimē deueniunt ad primā causam. & hoc totū non est declaratū in hoc sermone, quē ipse recitauit de

A de eis. Et sic enī sermo quē induxit in declaratione q̄ hic sit cā prima, est sermo intricatus. cū dixit q̄ nos dicimus mundus est ens : & omne ens aut habet causā, aut non habet cām, vsq; ad finē sermonis ei⁹. Nam cā dī equiuoce. & sic p̄cessus causarū in infinitum aliquo mō ē falsus, & impossibilis, & aliquo mō est necessarius apud Philosophos. qm̄ est impossibilis apud eos, cum fuerint essentialiter, & directe, si p̄cedens earum esset cōdō in esse posterioris : & nō est impossibilis apud eos, cum fuerint per accēs, & circulariter, & cum non fuerit corruptio p̄cedentis conditio in esse posterioris, & esset ibi agens primū, vt ē esse pluuiarū a nube, & nubis a vapore, & vaporis a pluua. nā hoc procedit apud eos circulariter in infinitum. sed hoc est de necessitate causae primae : & sic esse hoīs ab homine in infinitum : qm̄ esse p̄cedētium apud eos in hōmō non est cōditio in esse posteriorū, sed aliqui ē conditio corruptio aliquotum. Et hōmō causae sunt apud eos deueniētes ad cām primā eternam, ad quā finit motus in qualibet harū causarū, & hora innouationis alterius causati. v. gr. cū Socrates generauit Platonem, motor quidē vltimus in motione in hora generationis eius est orbis, aut asa, aut intellect⁹, aut oēs, aut Deus glo. & ideo dicit Arist. q̄ hō generat eum hō, & Sol. & apparet q̄ Sol deuenit ad motore ei⁹, & motor eius ad primū principiu : ergo non est hō p̄teritus cōdō in esse hoīs futuri. vt artifex cū fecerit operata successiua in temporibus successiuis, instrumentis diuersis, & fecerit instrumenta illa cum alijs

instrumentis. & illa instra cum alijs **D** instrumentis. nam esse horū instrumentorū vnius ab alio est per accidens, & nullū eorū est conditio in esse operati, nisi primū instrū, & ap̄parens. & pater est necessarius i cē filij, sicut instrumentum, cum quo appropinquatur operati, est necessarium ad eē operati. Instrū autem, cum quo sit hoc instrumentū, est necessarium in esse instrū contigui, & non est necessarium in esse operati, quod iam operatū est, nisi per accidēs. & ideo aliqui erit corruptio instrūmēti p̄cedentis conditio in eē posterioris, cum sit posterius ex materia p̄cedentis, vt cum sit homo ex hoīe corrupto, mediāte eo, q̄ fuerit plāta spectra, aut sanguis menstruus, & iam locuti sumus de hoc. Qui autē admittit p̄cessum causarū in infinitum essentialiter, sunt Hæretici. & qui concedit hoc, necesse est ei vt nō sciat aliquid de causa agēte, & nō ē dīa apud Philosophos circa esse causae agētis. Et, cū dixit si autem mundus esset ens ex se absq; causa, tunc iam apparet cā prima, i. q̄ Hæretici, & alij constituentur causam primam, cui nō est causa. Sed differūt in hoc p̄cipio. **F** nam Hæretici dicūt q̄ est orbis vniuersalis, & qui non sunt Hæretici, dicunt q̄ est res extra orbem. & orbis est causatum. Et isti diuidūtur in duas sectas, sectam quidem, quæ existimat q̄ orbis sit actio innouata, & sectam, quæ existimat quod sit actio antiqua. Et qm̄ hęc declaratio ē cōmunis Hæreticis, & alijs, dixit verumtū q̄ impossibile est vt primum principium sit corpus celeste, quoniam sunt plura. & tō vnitatis est manifesta, i. q̄ ordo, qui est in

Disputatio

Q^{ue} m^{ai}
dicat^{ur} et i
cor. vi^o l.
cor. 9°.

G in mundo, apparet ex eo, q^{uo} gubernator eius sit vnus: sicut ordo, qui est in exercitu, apparet ex eo, q^{uo} gubernator eius sit vn^{us}, & est princeps exercitus, & hoc totum est sermo verus. Et, cum dixit, impossibile est vt dicatur orbis viuus, aut corp^{us} vn^{us}, aut Sol, aut aliud: q^{uoniam} est corpus, & corp^{us} est compositum ex materia, & forma, & prim^{us} principiu^m sp^{iritu}ale est vt sit co^mpositu^m. Dixi, cu^m dixit o^mn^{is} corp^{us} est compositu^m ex materia & forma, h^{ec} n^{on} est opinio Philosophor^{um} de corpore celesti: nisi fuerit nom^{en} materiae dictum aequino

Hec: sed est id, quod dixit Auic^{enna}. t^{em}p^{or}e. Q^{uoniam} omne compositu^m apud eos ex materia, & forma est innouatu^m, sicut est innouatio domus, & thesauri: c^{ele}sti aut^{em} n^{on} sunt apud eos innouati hoc m^{odo} innouatioⁿis. & ideo appellaueru^{nt} eos aternos, s^{ed} q^{uod} est eo^{rum} est cum eterno. Nam, c^{um} fuerit causa corruptionis apud eos materia, id, quod n^{on} est corruptibile s^{ecundu}m opinion^{em} eor^{um} n^{on} habet materia^m, sed est quid simplex. &, nisi e^{ss}et generatio, & corruptio, qu^{ae} est his nostris cor^{por}ibus, n^{on} esset necesse vt e^{ss}ent co^mposita ex materia, & forma.

Iam radix huius est, quia corpus est vn^{us} in esse, sicut est in sensu. &, nisi esset corruptio horum corporu^m, des^{er}terminaremus q^{uod} essent simplicia, & q^{uo} materia e^{ss}et corpus. igitur corpus celeste, ex eo q^{uo} n^{on} est corruptibile, indicat q^{uo} materia in eo sit corporeitas, q^{uod} reperitur in actu: & anima, qu^{ae} est in ea, non habet situm iⁿ hoc corpore. nam hoc corpus n^{on} indiget in sua permanentia a^lia, vt indiget corpora a^lia: indigent t^{em}p^{or}alia, n^{on} q^{uod} ex necessitate e^{ss}et eo^{rum} est vt sint habetia a^lia, sed q^{uoniam}

melius ex necessitate eor^{um} est q^{uo} sint in disp^{ositione} meliori, & habetia a^lia sunt meliora n^{on} habetib^{us} e^{ss}et. Corpora aut^{em} celestia, n^{on} est differentia inter ea, q^{uo} non est eis potentia substantia^m, & non sunt necessario habetia materia^m, vt sunt corpora generabilia, sed aut erunt, sicut dicit Them. forma^m, aut erunt eis materia^m aequiuoce. Ego vero dico, siue sint ead^{em} materia^m, siue materia^m viuentes ex se, non aut^{em} viu^{en}tes vita.

ALGAZEL.

Algazel. Et responso est duobus modis. Prim^{us} quid^{am}, q^{uoniam} sequitur s^{ecundu}m opinion^{em} eor^{um}, vt sint omnia corpora m^{undi} antiqua, quibus n^{on} est causa. Et, cum dicunt q^{uo} destructio huius scietur sec^{undu}m consideration^{em}, destruetur quid^{am} hoc eis in disputatione vnitatis, & ablatione attributorum post hanc disputationem precedentem.

AVERROES.

Algazel. Id est q^{uo} ipsi, cum n^{on} possunt affirmare vnitatem, nec possunt affirmare q^{uo} vnum n^{on} sit corpus. nam, cu^m n^{on} p^{oss}unt remouere attributa, erit hoc prim^{us} ap^{ud} eos substantia cu^m attributis: & quod est h^{uius}modi, est corpus, aut potentia iⁿ corpore: tunc sequitur eis vt primum, quod n^{on} habet causam, sint corpora celestia. Attamen hic sermo sequitur dicenti sermonem, quem recitauit nomine Philosophorum. Philosophi vero non indigent ad esse primi non habetis causam eo, quod tribuit eis rationibus. nec eti^{am} existimant q^{uo} ipsi n^{on} possunt asserere rationem vnitatis, nisi per viam rationis ex ablatione corporeitatis a primo principio. & h^{ec} quaestio veniet postea.

Algazel.

Q^{uestio} cor
pora cele
stia idige
ant a^lia, &
qu^o n^{on} vi
de. 8. Me.
6. 12.

ALGAZEL.

A It Alga. Modus autē Secundus, & est proprius huic disputationi est, ut dicatur iam scimus quod ista entia habet causam, sed forte illa habet causam, & causa habet causam, & sic in infinitum. Cum autem dicitur quod affirmare causas infinitas est falsum, hoc quidem non convenit. quoniam nos dicimus an scitis hoc de necessitate absque medio, aut scitis hoc mediante aliquo medio? & non est modus rationibus de necessitate. & quolibet via, quam vos dicitis cum consideratione, destruit vobis, cum admittitis revolutiones non habentes principium. & cum fuerit possibile procedere in esse ipsum infinitum, non est inconueniens ut aliquod eorum sit causa alicuius, & finiunt in ultimo extremo ad causatum, quod non habet causatum, & non finiunt ex alio latere ad causam non habentem causam, sicut tempus precedens habet finem, & est instans, & non habet principium. Si autem existimaueritis quod innovationes praeteritae non reperiuntur simul in uno tempore, nec in aliquibus temporibus: & quod non est, non denominatur sine, & privatione finis, tunc sequitur hoc vobis in animabus hominum, separatis a corporibus, quae non finiuntur secundum vos, & ante separato a corpore ex animabus infinitis. nam nunquam cessauit sperma ab homine, & homo a spermate in infinitum. Ulterius, omnis homo mortuus remanet anima eius, & est alia noster ab anima eius, quod mortuus est antea, & cum eo, & post eum licet totum sit unum specie: ergo secundum opinionem vestram sunt in esse in qualibet hora animae infinitae. Si autem dixerit anima non habet copulationem, adinunciat, & non habet gradum, nec naturam, nec poli-

tionem, nos autem negamus entia infinita cum habuerint ordinem naturaliter, ut sunt causae, & causata, animae vero non sunt sic. Dicimus hoc iudicium est positione, & non est dignius consequi quod contrarium eius. quare negastis unam duarum partium, & non negastis aliam? & quae est demonstratio distinguens? Et quare negatis ei, qui dicit quod istae animae infinitae non euadent ab ordine, & gradu, postquam esse alicuius earum est ante esse alterius. nam dies, & noctes praeteritae sunt infinitae: & cum considerauerimus esse unius animae in die, & nocte, tunc esset id, quod est in presenti extra finem, & esset in ordine entitatis, aliquid post aliquid. Causa autem finis eius est ut dicatur quod sit ante causatum naturaliter, ut dicitur quod est supra causatum essentialiter, non in loco. & cum hoc non fuerit falsum in precedenti vero, sic etiam non debet esse falsum in praecedenti essentiali naturali. & quare quid habent in mente sua, cum non ponunt possibile, ut sint corporum aliqua supra aliqua in loco in infinitum, & ponunt possibile aliqua entia ante aliqua tempore in infinitum? est ne hoc nisi iudicium frigidum sine radice?

AVERROES.

A It Auer. Cum dixit sed forte causa habet causam, & causa causae habet causam, & sic in infinitum, usquequo, & omnis via, quam dicitis in hac re, destruet vobis, admittebo revolutiones non habentes principium, est profecto dubitatio, cuius responso iam praecessit, cum diximus quod Philosophi non admittunt causas, & causata infinita: quoniam deuenietur ad causatum cui non est causa: & concedunt hoc per accidens, propter

G propter causam præcedentem: sed non cū sunt directe, & simul, nec ī materijs infinitis, sed cū fuerit circulariter. Id autem, quod recitat de Auic. q̄ ipse admittit animas infinitas, & hoc nō est impossibile nisi in habente situm, est sermo nō ver⁹: quē nemo Philosophorū dixit. & Impossibilitas ei⁹ apparet ex demōne vlti, quam recitauimus de eis. Et nō sequitur Philosophis aliquid eius, qd̄ intulit eis ex hac positiōe, s. sermone dicēte q̄ sint aīæ infinitæ ī actu. & p̄ hoc dixit de migratione aīarū ex corpore ī corpus, ex eo q̄ aīæ sunt numeratæ numeratione individuorum, & q̄ remaneāt. Et, cum dixit & quare nō admittunt corpora, quorū aliqd̄ est supra aliqd̄ in loco ī infinitū, & tñ admittunt repetitū aliqd̄ eorum ante aliqd̄ in tēpo re ī infinitū? est ne aliquid hoc, nisi iudiciū frigidū? dñā profecto inter ea apud Philosophos est manifesta: nā ponere corpore ī infinita simul, sequitur ex eo vt reperiat ī finito totū, & q̄ sit ī actu. & hoc ē falsum. tēpus vero non habet sitū: & non sequit̄ ex eo q̄ sunt corpora, quorum aliqd̄ est ante aliqd̄ ī infinitū, vt sit infinitum ī actu.

I quod est impossibile apud eos.

ALGAEZEL

A It Alga. rñdens pro Philosophis. Si aīr dixerit, demonstratio quidem incisua de falsitate eius, q̄ proueniat ad infinitum, est vt dicatur vnumquodq; indiuiduū causarū, aut erit possibile ex se, aut necessariū. si necessariū, nō indiget cā. si vero posse, ergo totū est denominatum possibile: & oē possibile indiget cā addita substantiæ ei⁹: igit̄ vniuersum indiget cā extra se,

A It Aver. Hæc demonstratio, quā recitauit Alga. nō ē Philosophorum, primus, qui dedicauit eam Philosophis, fuit Auicē. ita q̄ sit via optima viarum Antiquorū: qm̄ existimauit q̄ sit de substantia eūtis, & q̄ via horū est ex accētibus cōsequētibus primū principū. Attamē est via, quam Auic. assumpsit ex Loquentibus. qm̄ Loquentes tenent q̄ est notum per se ens diuidi ad possibile, & necessariū: & ponere aliquid posse inferi q̄ habeat agens: & iō mōdus vlt, cum fuerit L polis, necesse est vt agens eius sit necessariū ī esse. Hæc est credulitas Mahatazala: & est sermo bon⁹: & non est ī eo falsitas, nisi ī eo, qd̄ posuerunt, q̄ mōdus vlt sit possibile. nā hoc nō est notum p̄ se. Et voluit Auic. q̄ sit vltis hæc propositio. & intelligit per possibile id, qd̄ habet cām, vt dixit Alga. & cū large appellauit hoc nō extenditur ei diuisio ad id, quod vult. nam diuisio eūtis, primo ad id, qd̄ hēt causam, & id, quod nō habet causam, non est nota per se. Vltius habēs causam diuiditur ad possibile necessarium. Si intellexerimus possibile verum, finitur ad possibile necessarium, & non finitur ad necessarium, non habens causam. Si vero intellexerimus de possibili id, qd̄ habet causam, & est necessarium, non sequitur ex hoc, nisi q̄ habens causam habeat causam: & possum⁹ ponere q̄ illa causa habeat causam, & procedet ī infinitum: ergo non finitur res ad ens, non habens causam. & est id, quod intelligunt per necessarium ī esse: nisi intelli-

gatur.

A gatur de possibili posito distincto contra non habens causam, quod est possibile verum. nam hæcabilia sunt, in quibus est falsum deuenire causas in infinitum. Si vero intellexerit per possibile id, quod habet causam, ex rebus necessarijs, adhuc nō est declaratum qd hoc sit falsum eo modo, quo declaratum est in entibus possibilibus in rei veritate. & non est declaratum adhuc qd sit hic necessarium, indigens causa, vt sequatur ex hac positione, vt finiatur ad necessarium absq; causa, nisi declararetur qd dispositio i vniuersali necessario, quod est ex causa, & causato sit sicut est dispositio in vniuersali possibili.

ALGAZEL.

A It Alg. Dicimus qd dictio possibilis, & necessarij est dictio indefinita: nisi intelligat per necessarium, cuius esse non habet cām. & si hoc intelligit, reuertamur ad hanc dictionem. Et dicimus aliqd totum est possibile, in eo qd habet causam, additam substantia eius: & totum non est possibile, in eo qd non habet causam additam substantie eius extra eam. si autem intelligit per dictionem possibilis, aliter qd nos intelligimus, est quid nō intelligibile. Si autem dixerit, hoc inducit vt constituatur necessarii in esse per possibile in esse, quod est falsum, dicimus si intelligitis p necessarium, & possibile, id, quod nos intelligimus, est ipsummet quæsitum, & nō concedit qd sit falsum. et est sicut sermo dicentis, falsum est constituere antiquum per inuolutiones, & tps apud eos est antiqui & vnitates reuolutionum sunt in-

nouatz, & hnt principium: aggregatum vero non habet principium in habetibus principium: & verificantur habentia principia de vnitatibus, & non verificantur de aggregato. & sic dī causa de vnaquaque earum, & nō dicitur de aggregato, qd habeat causam. & non oē, qd verificatur de vnitatibus, necesse ē vt verificetur de aggregato, postq de vnaquaq; verificatur qd sit vna, & qd sit aliqua, & qd sit pars, & non verificatur de aggregato. & quilibet locus demonstratus in terra est illuminatus à Sole in die, & obfusus i nocte, & vnusquisque est innouatus, postq nō fuerat ei principium: aggregatum autē apud eos habet principium. & est manifestum qd qd admittit inuolutiones non habentes principium, & sunt formæ quatuor elementorum, non potest eua dere à possibilitate causarum infinitarum. & concluditur ex hoc qd non eis est via ad constituendum primum principium propter hanc dubitationem, & confusionem. & sit sermo eorū industria absolute.

AVERROES.

A It Auer. Ponere causas posibles infinitas sequitur ex eo ponere possibile, cui non est agens. ponere vero res necessarias, habentes causas infinitas, sequitur ex eo vt sit id, quod possumus esse habere causam, non habere causam. Et hoc profecto est verum, nisi quod falsitas, quæ sequitur ex talibus causis, est alia ab ea, quæ sequitur ex causis à natura possibilitatis. Quare, si aliquis voluerit, vt prolatio huius sermonis Auic. sit prolatio demonstrationis

Disputatio

Gtionis, & faciat sic entia possibilia, impossibile est vt sint absq; causis, & pcedet in infinitum. & si procedit in infinitum, nō erit ibi causa & sequitur qd sit possibile sine causa: & hoc est falsum. & nō est falsum qd deueniet ad causam necessariam. & hęc cā necessaria nō euadit quin sit necessaria, aut cū causa, aut sine causa. si cum causa, interrogetur ē de hac causa, & ant deuenient cāz in infinitum, & sequetur vt sit absq; causa id, quod positum fuit cū cā. & hoc est falsum. & impossibile est quin finiatur ad causam necessariā

Habsq; causa, i. ex se. & hoc est necessarium in esse necessario. & in hac specie diuisionis erit demonstratio vera. Sed, cū pferet eo modo, quo protulit Auic. non est verum multis modis. & p̄io qm possibile possum in ea esse equiuoce. & diuisio entis primo i ea ad possibile, & impossibile nō est vera, s. non est diuisio includens ens, i eo qd est ens. Cū autem dixit i dubitandē cōtra Philosophos, & dicimus aliquod totū est possibile, in eo qd est ei causa addita substantiæ eius. i. & cum concesserint Philosophi qd intelligunt
Iper possibile in esse id, quod habet causam, & per necessarium i eē id, qd nō habet causam, dī eis nō prohibetur fm radices vestras, qn sint causæ, & causata iufinita, & erit totum aggregatum necessariū i esse. nā ex radicibus eorū est qd ipsi admittunt vt sit ratio partis diuersa à ratione totius, & aggregati. Qui qdem sermo, est i eo inuolutio multipliciter, & primo, qm ipsi nō admittunt causas p se infinitas, vt diximus superius, siue sint causæ, & causata à natura possibilis, siue à natu

ra necessarij, vt declaratū est ex sermone nostro. Et deceptio, quę sequitur Auic. in hoc sermone est vt dicatur ei, cum diuisti ens ad possibile in esse, & necessarium in esse, & fuit intentio tua per possibile in esse id, qd habet cām, & per necessarium id, qd non habet causam impossibile quidem est tibi asserre de rationem, qd sit impossibile ut sint causæ infinite; qm sequitur ex hoc qd sunt infinite, vt sint ex entibus nō habentibus causam, & erunt de genere necessarij in esse p̄cipue, cū sit possibile apud eos vt constituat eternū ex causis infinitis, & vnāq; earum est inouata. Accidit autem huic sermoni hæc inuolutio p diuisionē eius entis ad habens cām, & nō habēs cām. si aut diuideret id eo modo, quo diuisimus nos, non eēt ei aliqua harum dubitationū.

Cum autē dixit qd Antiqui cōcedunt qd iam cōstituitur antiquum ex infinito, ex eo qd concedūt reuolutiones infinitas, est sermo corruptus. nā de hoc dicitur nomen antiqui cū antiquo, quod est vnū equiuoce. Cum autē dixit, si autē diceret hoc, inducit vt cōstituat antiquum necessariū i eē p posse in eē, dicimus **M**si intelligis per posse, & necessariū id, qd nos intelligim⁹, est ipsum met questitū, & nō concedimus qd sit falsum. i. qd, si intelligit p necessarium id, qd nō habet cām, & per posse id, qd habet cām, nō cōcedimus qd sit absurdū cōstituerē id, qd nō habet cām p causas infinitas. nā, cū ponimus qd hoc sit falsum, ē ablato cārū inūitarū. & positio vestra ē de necessario in esse, & ē cōfesso vestra, quā intēditis declarare. D. d. & ē sicut sermo dicētis est falsum cōstituerē

A tuerē antiquū per innouata: & tem-
pus apud eos est antiquū, & vnita-
tes reuolutionū sunt innouatae, &
hnt principū, & aggregatū nō hēt
principiū: igit cōstitutū id, qd nō hēt
principiū, p reuolutiōes habētes pri-
ncipium. & est verū q vnitates sint
habentes principiū. & non est verū
de aggregato, postq̄ sit verū de vna
quaq; earū q sit vna, & q sit aliqua,
& q sit pars, & nō sit verum de ag-
gregato, i. q non est falsum vt con-
stituat non habens cām per cau-
sata infinita, vt cōstituitur antiquū
apud vos per innouata infinita. nā
B tēpus apud eos est antiquū, & tñ cō-
stituit p tēp innouata. & sic mot⁹ or-
bis apud eos est antiquus, & reuolu-
tiones, ex quibus cōstituit, sunt infi-
nitae. Attamen tñsio est, q Philoso-
phi, nō est de radicib⁹ corū q sit an-
tiquū permanēs ex parte partium
innouatarū, in eo q sunt infinitae:
sed ipsi negant, hoc magis q oēs ho-
mines. Sed hoc est ex sermone Hæ-
reticorū. nā aggregatū nihil prohi-
bet quin aut sit ex indiuiduis fini-
tis generabilibus, & corruptibilib⁹,
aut ex infinitis, si ex finitis, oēs qui-
dem in hoc conveniunt q totum, i.
C genus est generabile, & corruptibi-
le, si vero ex indiuiduis infinitis, Hæ-
retici quidē ponunt q est possibile,
aut necessarium vt sit aggregatum
æternum absq; cā, a qua pueniat.
Philosophi at admittūt hoc, & te-
nēt q talia tota, ex eo q cōstitunt
per indiuidua possibilis generabi-
lia, & corruptibilia, impossibile
est eis vt sint absq; cā extra totū co-
rū continua æterna, qua ponimus
hæc tota in æternitate: & non existi-
mant ē q falsitas causarū infinita
rū sit pp falsitatē constitutionis an-

tiqui per id, qd est infinitum. & ipsi
dicunt q sunt hic motus diuersi in
toto, continui, & nō cessantes: quia
est hic motus vnus numero æter-
nus. Et cā, quare sunt hic corpora
generabilia, & corruptibilia f 3 par-
tē, æterna vero fm totū, & qm ē hic
eius æternū fm partē, & fm totū, &
est corpus cœleste. & motus infini-
ti sunt æterni genere pp vnum mo-
tum continuū, & est motus corpo-
ris cœlestis. & nō est motus cœli cō-
positus ex multis reuolutionib⁹, ni-
si in intellectu tñ & motus corpo-
ris cœlestis acquisiuit æternitatem,
licet fuerit generabilis, & corrupti-
bilis fm partes ex motore, i. quo im-
possibile est vt aliqui moueat, & ali-
qñ non moueat, & ex moto, in quo
imposse ē vt moueatur aliqui, & ge-
scat aliqui, ex eo q mouet, vt repe-
tur hoc in motu, quē sunt hic. Opi-
nio aut hominū de totis, i. generi-
bus est triplex. Prima opinio eius, q
tenet q oē totum est generabile, &
corruptibile, qm est finitū i indiui-
duis. & Secunda est opinio eius, qui
tenet q ex totis aliqua sunt, q sunt
æterna, non habentia principium,
nec finē, ex eo, qd apparet de eis, q
sunt ex indiuiduis infinitis. & diui-
ditur in duas sectas, nā aliqui dicūt
q talia tota conuenit eis continui-
tas ex cā necessaria vna nūero, fin
autē, eueniet eis vt corrūpantur infi-
nites in ipe infinito. & isti sunt Phi-
losophi. & aliqui crediderūt q esse
indiuidua corū in infinitū, sufficit
vt sint æterna, & sunt Hæretici. Et
cōsiderate veritatē de his trib⁹ opi-
nionibus, & summa disputationis
reducit ad has tres radices, & sunt
an mūdus sit ætern⁹, vel nō ætern⁹:
& an sit ei agēs, vel neq; & sermo Lo-

Ex ord. Auer. K quē-

Disputatio

Quētiū, & dicētis innouationē mū-
di est vna secta, & sermo Hēretico-
rū est alia secta, & sermo Philoso-
phorū est medius inter eos. Et, hoc
habito, declarabit tibi q̄ sermo di-
cētis q̄ admittens causas infinitas,
impōtē ē ei cōstituere cām primā,
est sermo falsus. sed qđ magis vř ē
cōtrariū eius, & est, q̄ qui nō cōce-
dit q̄ sint cāe īfinitę, nō poterit cō-
stituere cām primā ēternā. qm̄ esse
causata infinita est id, qđ determi-
nauit necessitatē causę ēternę, ex
qua emanat infinitū esse. sin autē,
necesse ēt vt finirent tota, quorū
N vñquodq; indiuiduū innouatur.
& hoc mō tñ post ē vt sit antiquū
cā innouatorū, & cē infinita inno-
uata infert cē Primū antiquū, vñ
gl. & non est Deus alius ab eo.

ALGAZEL.

A It Alga. rñdēs p̄ Philosophis
qđn, quā fecit eis. Si autē dice-
ret reuolutiones nō reperirnt ī ali-
qua hora, neq; formę elementorū,
sed id, qđ reperit ex eis, ē vna forma
in actū, & id, qđ nō reperitur, non
denominat ā finitate, neq; ab infi-
nitate, nisi cū imagine ī imagina-
tione cē eorū. & nō est incōueniēs
I id, qđ cōsiderat in imaginatione,
licet fuerint cōsiderata, q̄ sint ali-
qua earū cāe aliquorū. nā hōi hoc
euenit in imaginatiōe suā. Sermo
autē est in entibus, prout sunt, nō in
entibus in intellectu: & nihil rema-
net, nisi aīc mortuorū. Et iam con-
cessit aliquis Philosophorū in hoc,
q̄ fuit vna ēterna ante alligatiōem
eius in corporibus, & apud separa-
tiōē ex corporibus vñrur: & nō
erit eis numerus, quanto magis vt
denoninet q̄ non habet finē. Et
dixerūt ali, aīa scy cōplexiōes: &

mors ē priuatio eius, & nō hēt cōst-
stentiā ī se absq; corpe: igit nō ē cē
aīa, nisi cū viuūt. & vita, q̄ reperit
cludit, & nō aufert finis ab ea. q̄ ve-
ro nō sunt, nō denominant oīno,
nec finito, nec priuatiōe ei nīsi exi-
limatione, cum ponantur in esse.

ALGAZEL.

A It Alga. Et rñtio q̄ hęc dubi-
tatio de aīabus plurimū ei
euenit nobis ab Auiçē. & Alphara.
& verifi cātibz ex eis, cū iudicaue-
rint q̄ aīa sit sublātia existēs p̄ se.
& est opinio Arist. & expositorum
Antiquorū eius. Et ei, qui declinat
ab hac via, dicimus an imagine q̄
innouet in oī inflāti aliqd pmanēs
vel ne? si dixerit q̄ nō, est falsum. si
vero q̄ sic, dicimus, cū cōsideraue-
rimus oī cē innouari aliqd, & per-
manere aggregata, sunt pfecto hu-
cusq; entia infinita, & reuolutiōes,
licet fuerint incise, petuenire quidē
aliqd ens ex eis, qđ permanet, & nō
finitur, non est falsum. & hac cō-
sideratione quiescent dubitatiōes.
& nō est op̄ nobis declarādi an sit
hoc permanēs aīa, aut hō p̄iceps,
aut Diabolus, aut Angelus, aut sit
quicquid vis ex entibus. & hoc se-
quitur eis omnimode, cū affirmātm̄
reuelationes infinitas.

AVERROES.

A It Auer. rñtio autē ex Philoso-
phis, q̄ reuolutiōes p̄terite n̄
sunt, & sic formę elementorū p̄terite
generatę ab inuicē nō sunt, & qđ n̄
est nō denominat, nec finitate, nec
infinitate, nō est rñtio vera. & iā p̄-
cessit hoc. Et qđ dubitauit cōtra eos
de credulitate eorū in aīabus, nō ē
aliquid huius in opinionibus Phi-
losophorū. & permutare de q̄stio-
ne in qđnē est operatio sophistica.

Disputatio

DISPVATIO V.

ALGAEZEL.

D

De declaratione, quod nō possunt asserre rationem, quod Deus gl. sit vnus: & quod impossibile est ponere Duo necessaria in esse, et quolibet eorum non habeat causam.

ALGAEZEL

IT Alga. Ipsi autē adducunt rōnem in hoc duabus vijs. Prima quidē ē, quia dicunt, si eēt duo, tūc esset aliquod necessarium in eē, dictū de vnoquoq; eorū, & id, de quo dīr necessariū in esse, aut erit necessitas eē sui ex se, & nō imaginat qd sit ex alio: aut necessitas esse sui erit ei ex cā, & substantia necessarij in eē erit cā, & determinat cām, ex qua est ei necessitas essendi. Nos autem nō intelligimus p̄ necessariū in eē, nisi id, cuius esse nō habet alligantiam cū cā aliquo mō. & existimauerunt qd species hoīs dīr de Socra. & Platone, & non est Socra. hō ex se. nā, si esset hō ex se, non esset Plato. **C** hō, sed ex causa, qd posuit eū hominē. & iam posuit ēt Platonē hominē, & plurificatur humanitas plurificatione materie prouenientis, & alligantia eius in materia intelligibili, nō ex substantia humanitatis. & sic cōstitutio necessitatis esse necessarij in esse, si esset ex se, nō erit nisi ei. nam, si esset ex causa, tūc ipsum est causatum: & nō est necessarium in esse: ergo apparet ex hoc qd necessarium in esse impossibile est quin sit vnū. hic est sermo, quē posuit Alga. Deinde dixit.

A It Alg. rōdens per viā contradictionis. Dicimus cum dictis aliqua necessitas in eē, qd est necessario in esse, aut ex se, aut ex cā, ē diuisio falsa i positione sua. qm nos declarauimus qd dictio necessitatis in esse tolleret multas expositiones, nisi intelligat per eā ablationē causę, & vsus fuit hac dictione. Et dicimus qd non est falsum constituere duo entia nō habentia primū, quorum alterum non sit causa alteri. & cum dicitis qd non habens cām non habet causam aut ex se, aut ex cā, est diuisio falsa, nā ablatio causę, & non indigere causa, nō queritur de eo causa. Et quid valet sermo dicentis qd nō habēs cām, si nō fuerit ei causa ex se, aut ex cā, cum dictū nostrum nō habere cām, sit negatio absolutā, & negatū absolutum non habet cām, & nō dicitur de eo qd sit ex se, aut non ex se. Si vero intelligitis per necessariū in esse attributum fm necessitati in esse, prāter qd sit ens, cuius eē nō habet causam, nō est quidem intelligibile in se. & quod attribuit tibi de dictione ablationis causę in eē eius, & est negatum absolutum, non dīr de eo qd sit ex se, aut ex cā, vsq; quod edificemus in positione huius diuisionis qdōnem. & significat qd hęc sit demō fallax, quā nihil est. sed dicimus qd aliquid eē necessarium in esse est qd eius esse nō habet causam, nec habet causam vt sit absq; causa omnino, & esse eius sine causa non est causatum etiā ex se, sed non est causa esse eius, nec causa quōd sit sine causa omnino. Et hęc diuisio non innuitur aliquib⁹ attributis constitutionis, quāto ma

K ij giu

Disputatio

G non habet causam aliā in esse suo. & si appellauerimus eā efficiens, appellamus hac expositione. Esse autem ens, ad cuius esse non est cā, cito cōstitueretur de eo demō incisua. nā nos dicimus mundus, & eātia eius aut habent causam, aut non habet causam, si habent causam, tunc aut illa causa adhuc habet causam aut non habet cām. & sic dī de causa causæ. & tūc aut procedet in infinitum, et ē falsum, aut deueniet ad extrēmū, & finis erit cā prima, cui⁹ eē nō habet cām, quā appellabim⁹ primū principiu. si vero mūdus eēt

H ens ex se absq; cā, tūc iam apparet causa prima. qm̄ nos non intelligimus per eam nisi ens, qd nō habet causam, & est permanens necessario. Verumtā impossibile est vt ipsum primū principium sint corpora celestia: qm̄ sunt plura. & ratio vnitatis ē manifesta, & apparet destructio eius in considerando conditionē principij. Nec ēt pōt dici qd sit orbis vnus, aut corpus vnum, vt Sol, aut aliud. est. n. corpus, & corp⁹ ē compositū ex materia, & forma: primū autem principium impossibile est vt sit cōpositum. & hoc scietur secunda consideratione. & intērum est vt sit ens, cuius esse non habeat causam, pmanens necessario, & cōuenienter diuersitas vero est ī attributis, & est id, quod intelligimus per primum principium.

AVERROES.

A It Auer. Hic sermo est rhetoricus, & non verus. nā nomē causæ dī equocē de causis quatuor, scilicet agente, forma, materia, & fine. Quare, si hæc esset rñsio Philosophorum, eēt rñsio inuoluta. Nam interrogamus eis de qua cā volue-

runt, cum dixerint esse mundo cau-
sam primā. Si dixerint intelligim⁹ per cām, cām agētē, cuius operatio nō cessauit, nec cessat, & operatum eius ē actio eius, esset rñsio vera fm opinionē eorū, prout dixerūt absq; qōne aliqua contra eos. Si vero dixerint intelligimus formale, dubitabitur eis etiam posuerunt formā mundi permanentē in eo. Si dixerint intelligimus formā separatā, a materia, sequitur dictū eorū fm opinionē eorū. Si vero dixerint formā materiale, ergo principium nō erit apud eos aliquid, nisi corpus ex corporibus. & hoc quidē nō dictū de eo, et sic, si dixerint est cā finalis, L
cū in hoc sermone sit interpretatio diuersa, vt vides, quō positū rñsio Philosophis? Et, cum dixit, & appellabimus eā primū principium, in eo qd esse ei⁹ nō habet cām aliā, est sermo et debilis. nā hæc appellatio verificat de orbe primo, seu de orbibus vlt, demū de qualibet specie enūm, de qua ponit qd nō habet cām. & nulla est dīa inter hāc opinionē, & opinionē Hæreticorū ī causa prima. Et, cū dixit de eis ē, & esse ens, ad cuius esse nō est cā, cito constituet de eo demō incisua, M
est sermo intricatus ē. nam oportet distinguere de quatuor causis, & declarare qd in vnaquaq; earū ē primū, cui non est cā, scilicet qd cāx agentes deueniunt ad primum agens, & formales ad primā formā, & materiales ad primā materiam, & finales ad primum finē: & remanet postea declarare qd istæ quatuor causæ vltimē deueniunt ad primā causam. & hoc totū non est declaratū in hoc sermone, quē ipse recitauit de

A de eis. Et sic etiā sermo quē induxit in declaratione quod hic sit cā prima, est sermo intricatus. cū dixit quod nos dicimus mundus est ens: & omne ens aut habet causam, aut non habet eam, usque ad finē sermonis eius. Nam cā dē equiuoce. & sic processus causarū in infinitum aliquo mō ē falsus, & impossibilis, & aliquo mō est necessarius apud Philosophos. quoniam est impossibilis apud eos, cum fuerint essentialiter, & directe, si procedens earum esset cōdō in esse posterioris: & nō est impossibilis apud eos, cum fuerint per actūs, & circulariter, & cum non fuerit corruptio precedentis conditio in esse posterioris, & esset ibi agens primū, ut ē esse pluuiarum à nube, & nubes à vapore, & vaporis à pluuiā. nā hoc procedit apud eos circulariter in infinitum. sed hoc est de necessitate causæ primæ. & sic esse hoīs ab homine in infinitum: quoniam esse precedentium apud eos in hōi non est cōditio in esse posteriorū, sed aliqui ē conditio corruptio aliquorum. Et hōi causæ sunt apud eos deuenientes ad cām primā eternam, ad quā finit motus in qualibet hōi causarū, & hora inuolutionis alterius causati. v. gr. cū Socrates generauit Platonem, motor quidē vltimus in motionem in hora generationis eius est orbis, aut aīa, aut intellectus, aut oēs, aut Deus glo. & ideo dicit Aristoteles. quod hō generat eum hō, & Sol. & apparet quod Sol deuenit ad motore eius, & motor eius ad primū principium: ergo non est hō preteritus cōdō in esse hoīs futuri. ut artifex cū fecerit operata successiua in temporibus successiuis, instrumentis diuersis, & fecerit instrumenta illa cum alijs

instrumentis. & illa infra cum alijs instrumentis. nam esse horū instrumentorū vnius ab alio est per accidens, & nullū eorū est conditio in esse operati, nisi primū instrumētum, scilicet parens. & pater est necessarius in esse filij, sicut instrumentum, cum quo appropinquatur operato, est necessarium ad eē operati. instrumētum autem, cum quo fit hoc instrumentū, est necessarium in esse instrūti contigui, & non est necessarium in esse operati, quod iam operatū est, nisi per accidens. & ideo aliquā erit corruptio instrumētī precedentis conditio in eē posterioris, cum sit posterius ex materia precedentis, ut cum sit homo ex hōie corrupto, mediāte eo, quod fuerit plāta sperma, aut sanguis menstruus. & iam locuti sumus de hoc. Qui autē admittit processum causarū in infinitum essentialiter, sunt Hæretici. & qui concedit hoc, necesse est ei ut nō sciat aliquid de causā agēte, & nō ē dīa apud Philosophos circa esse causæ agētis. Et cū dixit si autem mundus esset ens ex se absque causā, tunc iam apparet cā prima, i. quod Hæretici, & alij consentunt causam primam, cui nō est causa. Sed differūt in hoc principio. **F** nam Hæretici dicūt quod est orbis vniuersalis, & qui non sunt Hæretici, dicunt quod est res extra orbem. & orbis est causatum. Et isti diuiduntur in duas sectas, sectam quidem, quæ existimat quod orbis sit actio inuoluta, & sectam, quæ existimat quod sit actio antiqua. Et quoniam hæc declaratio ē cōmunis Hæreticis, & alijs, dixit verumtamen quod impossibile est ut primum principium sit corpus ecclesie, quoniam sunt plura. & tō vnitatis est manifesta, i. quod ordo, qui est in

ALGAEZEL.

A It Alga. Modus autē Secundus, & est proprius huic disputationi est, vt dicatur iam scimus q̄ ista entia habēt causam, sed forte illa habet cām, & cā causæ hēt cām, & sic in infinitum. Cum autem dicēt q̄ affirmare causas infinitas ē falsum, hoc quidē nō cōuenit. qm̄ nos dicimus an scitis hoc de necessitate absque medio, aut scitis hoc medianē aliquo medio? & nō est modus ratiōibus de necessitate. & quolibet via, quam vos dicitis cum cōsideratione, destruit vobis, cū admittitis reuolutiōes nō habētes principiū. & cum fuerit possibile p̄cedere in esse ipsum infinitum, nō est incōueniens vt aliquod corū sit cā alicuius, & finiunt in vltimo extremo ad causatū, quod non habet causatum, & nō finiunt ex alio latere ad causam nō habētem causam, sicut tempus p̄cedens habet finē, & est instans, & nō habet p̄cipiū. Si autē existimaueritis q̄ innouationes p̄teritæ nō reperiuntur simul in vno tempore, nec ī aliquibus temporibus: & quod nō est, nō denominatur sine, & priuatione finis, tūc sequitur hoc vobis in animab⁹ hominū, separatīs a corporibus, quæ nō finiūt fm̄ vos, & ente separato a corpe ex animab⁹ īfinitis. nā nūq̄ cessauit sperma ab hoste, & hō a spermate ī infinitū. Vltērius, oīs hō mortu⁹ remanet aīa eius, & est alia nūtero ab aīa eis, q̄ mortu⁹ ē anteā, & cum eo, & post cum licet totū sit vnum specie: ergo fm̄ op̄nionem vestrā sunt ī eē ī qualibet hora aīæ infinitæ. Si autē dixerit aīæ non habēt copulationem adinuicē, & nō habēt gradum, nec naturā, nec poli-

tionem, nos autē negamus entia infinita cum habuerint ordinem naturaliter, vt sunt causæ, & causata, aīæ vero nō sunt sic. Dicimus hoc iudiciū est positione, & non est dignius consequi q̄ contrarium eius. quare negastis vnā duarum partiū, & non negastis aliā? & quæ est demonstratio distinguēs? Et quare negatis ei, qm̄ dicit q̄ illæ animæ infinitæ nō euadēt ab ordine, & gradu, postq̄ esse alicuius earū est ante eē alterius. uā dies, & noctes p̄teritæ sunt infinitæ: & cum cōsiderauerimus eē vnus aīæ in die, & nocte, tunc esset id, quod est in p̄senti extra finem, & esset in ordine entitatū, saliquod post aliqd. Causa autē finis eius est vt dicat⁹ q̄ sit ante causatum naturaliter, vt dī q̄ est supra causatum essentialiter, nō in loco. & cum hoc nō fuerit falsum in p̄cedenti vero, sic etiam nō debet eē falsum in p̄cedenti essentiali naturali. & quæro quid habent in mēte sua, cum nō ponunt possibile, vt sint corporum aliqua supra aliqua in loco in infinitum, & ponūt possibile aliqua entia ante aliqua tempore in infinitum? est ne hoc nisi iudicium frigidum sine radice?

AVERROES.

A It Auer. Cum dixit sed forte causa habet causam, & causa causæ habet causam, & sic in infinitum, vsq; quo, & oīs via, qnam dicitis ī hac re, destruet vobis, admit tēdo reuolutiones nō habētes principium, est p̄fecto dubitatio, cui⁹ responsio iam p̄cessit, cum diximus q̄ Philosophi non admittunt causas, & causata infinita: qm̄ deuenietur ad causatum cui non est causa: & cōcedunt hoc per accidēs, propter

Disputatio

G propter causam præcedentem: sed non cū sunt directæ, & simul, nec ī materijs infinitis, sed cū fuerit circulariter. Id autem, quod recitat de Auic. q̄ ipse admittit animas infinitas, & hoc nō est imposse nisi in habentē sitū, est sermo nō ver⁹: quē nemo Philosophorū dixit. & īpossibilitas ei⁹ apparet ex dem⁹one vli, quam recitauimus de eis. Et nō sequitur ī Philosophis aliquid eius, qd̄ intulit eis ex hac positioe, s. sermone dicēte q̄ sint aīz infinitē ī actu. & pp̄ hoc dixit de migratione aīarū ex corpore ī corpus, ex eo q̄ aīz sunt numeratæ numeratione indiuiduorum, & q̄ remaneāt. Et, cum dixit & quare nō admittunt corpora, quorū aliqd̄ est supra aliqd̄ in loco in infinitū, & tñ admittunt repetitū aliqd̄ eorum ante aliqd̄ in tēpore in infinitū: est ne aliquid hoc, nisi iudiciū frigidū ⁊ dria profecto inter ea apud Philosophos est manifesta: nā ponere corpore infinita simul, sequitur ex eo vt repēiat in infinito totū, & q̄ sit in actu. & hoc ē falsum. tēpus vero non habet sitū: & non sequit⁹ ex eo q̄ sunt corpora, quorum aliqd̄ est ante aliqd̄ in infinitū, vt sit infinitum in actu.

H quod est impossibile apud eos.

A L G A Z I L

A It Alga. īndens pro Philosophis. Si autē dixerit, demonstratio quidem incisiua de falsitate eius, q̄ proueniat ad infinitum, est vt dicatur vnumquodq; indiuiduū causarū, aurerit possibile ex se, aut necessariū, si necessariū, nō indiget cā. si vero posse, ergo totū est denominatum possibile: & oē possibile indiget cā addita substantię ei⁹: igit̄ vniuersum indiget cā extra se,

A V E R R O I S

A It Aver. Hæc demonstratio, quā recitauit Alga. nō ē Philosophorum, primus, qui dedicauit eam Philosophis, fuit Auicē. ita q̄ sit via optima viarum Antiquorū: qm̄ e existimauit q̄ sit de substantia entis, & q̄ via hōiū est ex accētib⁹ cōsequētib⁹ primū p̄cipiū. Attamē est via, quam Auic. assumpsit ex Loquentibus. qm̄ Loquentes tenent q̄ est notum per se ens diuidi ad possibile, & necessariū: & ponere aliquid posse infert q̄ habeat agens: & iō mūdus vlt̄, cum fuerit possis, necesse est vt agens eius sit necessariū in esse. Hæc est credulitas Mahatazalæ: & est sermo bon⁹: & non est in eo falsitas, nisi in eo, qd̄ posuerunt, q̄ mūdus vlt̄ sit possibilis. nā hoc nō est notum p̄ se. Et voluit Auic. q̄ sit vli⁹ hæc propositio. & intelligit per possibile id, qd̄ habet cām, vt dixit Alga. & cū large appellauit hoc nō extenditur ei diuisio ad id, quod vult. nam diuisio entis, primo ad id, qd̄ hēt causam, & id, quod nō habet causam, non est nota per se. Vtēius habēs causam diuidatur ad possibile necessariū. Si intellexerimus possibile verum, finitur ad possibile necessarium, & non finitur ad necessarium, non habens causam: Si vero intellexerimus de possibili id, qd̄ habet causam, & est necessarium, non sequitur ex hoc, nisi q̄ habens causam habeat causam: & posuim⁹ ponere q̄ illa causa habeat causam, & procedet in infinitum: ergo non finitur res ad ens, non habens causam. & est id, quod intelligunt per necessarium in esse: nisi intelligatur

- A** gat de possibili posim distincto contra non habens causam, quod est possibile verum. nam hæc possibilia sunt, in quibus est falsum deuenire causas in infinitum. Si vero intellexerit per possibile id, quod habet causam, ex rebus necessarijs, adhuc nõ est declaratum qd hoc sit falsum eo modo, quo declaratum est in entibus possibilibus in rei veritate. & non est declaratum adhuc qd sit hic necessarium, indigens causa, vt sequatur ex hac positione, vt finiatur ad necessarium absq; causa, nisi declaretur qd dispositio i vniversali necessario, quod est ex causa, & causato sit sicut est dispositio in vniuersali possibili.

A L G A Z E L.

A It Alg. Dicimus qd dictio possibilis, & necessarij est dictio indefinita: nisi intelligat per necessarium, cuius esse non habet cam. & si hoc intelligit, reuertamur ad hanc dictionem. Et dicimus aliqd totum est possibile, in eo qd habet causam, additam substantia eius: & totum non est possibile, in eo qd non habet causam additam substantie eius extra eam. si autem intelligit per dictionem possibilis, aliter qd nos intelligimus, est quid nõ intelligibile. Si autem dixerit, hoc inducit vt constituatur necessarii in esse per possibile in esse, quod est falsum, dicimus si intelligit p necessarium, & possibile, id, quod nos intelligimus, est ipsummet quasi-tum, & nõ concedit qd sit falsum. et est sicut sermo dicentis, falsum est constituere antiquum per innovationes, & tps apud eos est antiquũ & vnitates revolutionum sunt in-

novata, & hnt principium: aggregatum vero non habet principium in habentibus principium: & verificantur habentia principia de vnitate, & non verificantur de aggregato. & sic dicitur causa de vnaquaque earum, & nõ dicitur de aggregato, qd habeat causam. & non oẽ, qd verificatur de vnitatibus, necesse ẽ vt verificetur de aggregato, postq de vnaqua, verificatur qd sit vna, & qd sit aliqua, & qd sit pars, & non verificatur de aggregato. & quilibet locus demonstratus in terra est illuminatus a Sole in die, & obscurus in nocte, & vnusquisque est innouatus, postq nõ fuerat ei principium: aggregatum autē apud eos habet principium. & est manifestum qd qd admittit innovationes non habet principium, & sunt formæ quatuor elementorum, non potest eua dere a possibilitate causarum infinitarum. & concluditur ex hoc qd non eis est via ad constituendum primum principium propter hanc dubitationem, & confusionem. & sit sermo eorũ industria absolute.

A V E R R O E S.

A It Auer. Ponere causas posibles infinitas sequitur ex eo ponere possibile, cui non est agens. ponere vero res necessarias, habentes causas infinitas, sequitur ex eo vt sit id, quod positum est habere causam, non habere causam. Et hoc profecto est verum, nisi quod falsitas, quæ sequitur ex talibus causis, est alia ab ea, quæ sequitur ex causis a natura possibilitatis. Quare, si aliquis voluerit, vt prolatio huius sermonis Auer. sit, platio demonstrationis

Disputatio

Gtionis, & faciat sic entia possibilis, impossibile est ut sint absque causis, & procedat in infinitum. & si procedit in infinitum, non erit tibi causa & sequitur quod sit possibile sine causa: & hoc est falsum. & non est falsum quod deueniet ad causam necessariam. & hec causa necessaria non euadit quin sit necessaria, aut cum causa, aut sine causa. si cum causa, interrogetur et de hac causa, & aut deueniet causa in infinitum, & sequetur ut sit absque causa id, quod positum fuit cum causa. & hoc est falsum. & impossibile est quin finiatur ad causam necessariam absque causa, id est se. & hoc est necessarium in esse necessario. & in hac specie diuisionis erit demonstratio vera. Sed, cum perferret eo modo, quo protulit Auic. non est verum multis modis. & primo quoniam possibile positum in ea est equiuoce. & diuisio entis primo in ea ad possibile, & impossibile non est vera, si non est diuisio includens ens, in eo quod est ens. Cum autem dixit in dubitatione contra Philosophos, & dicimus aliquod totum est possibile, in eo quod est ei causa addita substantie eius. id est, cum concesserint Philosophi quod intelligunt per possibile in esse id, quod habet causam, & per necessarium id est id, quod non habet causam, dicitur eis non prohibetur secundum radices vestras, quoniam sint causae, & causata infinita, & erit totum aggregatum necessarium in esse. nam ex radicibus eorum est quod ipsi admittunt ut sit ratio partis diuersa a ratione totius, & aggregati. Qui quidem sermo, est in eo inuolutio multipliciter, & primo, quoniam ipsi non admittunt causas per se infinitas, ut diximus superius, siue sint causae, & causata a natura possibilis, siue a natu-

ra necessarii, ut declaratum est ex sermone nostro. Et deceptio, quae sequitur Auic. in hoc sermone est ut dicatur ei, cum diuisti ens ad possibile in esse, & necessarium in esse, & fuit intentio tua per possibile in esse id, quod habet causam, & per necessarium id, quod non habet causam impossibile quidem est tibi asserere de rationem, quod sit impossibile ut sint causae infinitae: quoniam sequitur ex hoc quod sunt infinitae, ut sint ex entibus non habentibus causam, & erunt de genere necessarii in esse praecipue, cum sit possibile apud eos ut constituatur eternum ex causis infinitis, & unaquodque earum est inuoluta. Accedit autem huic sermoni haec inuolutio per diuisionem eius entis ad habens causam, & non habens causam. si autem diuideret id eo modo, quo diuisimus nos, non esset ei aliqua harum dubitationum.

Cum autem dixit quod Antiqui concedunt quod iam constituitur antiquum ex infinito, ex eo quod concedunt reuolutiones infinitas, est sermo corruptus. nam de hoc dicitur nomen antiqui cum antiquo, quod est unum equiuoce. Cum autem dixit, si autem diceret hoc, inducit ut constitueret antiquum necessarium id est per posse in esse, dicimus si intelligitur per posse, & necessarium id, quod nos intelligimus, est ipsummet quersum, & non concedimus quod sit falsum. id est, si intelligitur per necessarium id, quod non habet causam, & per posse id, quod habet causam, non concedimus quod sit absurdum constituere id, quod non habet causam per causas infinitas. nam, cum ponimus quod hoc sit falsum, est ablato causarum infinitarum. & positio vestra est de necessario in esse, & est concessio vestra, quam intenditis declarare. D. d. & est sicut sermo dicens est falsum constituitur

A tuere antiquū per innouata: & tem-
pus apud eos est antiquū, & vniū-
tes reuolutionū sunt innouatæ, &
hnt principū, & aggregatū nō hēt
principiū: igit̃ cōstituit̃ id, qđ nō hēt
principiū, p̃ reuolutiōes habētes pri-
cipium. & est verū qđ vniūtes sūt
habentes principiū. & non est verū
de aggregato, postq̃ sit verū de vna
quaq; eaz̃ qđ sit vna, & qđ sit aliqua,
& qđ sit pars, & nō sit verum de ag-
gregato, i. qđ non est falsum vt con-
stituat̃ non habens cām per cau-
sata infinita, vt cōstituit̃ antiquū
apud vos per innouata infinita. nā
B tēpus apud eos est antiquū, & tñ cō-
stituit̃ p̃ tñ innouata. & sic mot̃ or-
bis apud eos est antiquus, & reuolu-
tiones, ex quibus cōstituit̃, sunt infi-
nitæ. Atramen rñsio est, qđ Philoso-
phi, nō est de radicib⁹ corū qđ sit an-
tiquū permanēs ex parte partium
innouatarū, in eo qđ sunt infinitæ:
sed ipsi negant, hoc magis q̃ oēs ho-
mines. Sed hoc est ex sermone Hæ-
reticorū. nā aggregatū nihil probi-
bet quin aut sit ex indiuiduis fini-
tis generabilibus, & corruptibilib⁹,
aut ex infinitis. si ex finitis, oēs qui-
dem in hoc conueniunt qđ totum, i.
I genus est generabile, & corruptibi-
le. si vero ex indiuiduis infinitis, Hæ-
retici quidē ponunt qđ est possibile,
aut necessarium vt sit aggregatum
æternum absq; cā, a qua pueniat.
Philosophi aut̃ admittūt hoc, & ten-
nēt qđ talia tota, ex eo qđ cōstitunt̃
per indiuidua possibilia generabi-
lia, & corruptibilia, impossibile
est eis vt sint absq; cā extra totū co-
rū continuā æterna, qua ponimus
hæc tota in æternitate: & non existi-
mant Et qđ falsitas causarū infinita
rū sit pp̃ falsitatē constitutionis an-

tiqui per id, qđ est infinitum. & ipsi **D**
dicunt qđ sunt hic motus diuersi in
toto, continui, & nō cessantes: quia
est hic motus vnus numero æter-
nus. Et cā, quare sunt hic corpora
generabilia, & corruptibilia f; par-
tē, æterna vero sūt totū, & qm̃ ē hic
eius æternū sū parte, & sū totū, &
est corpus cæleste. & motus infini-
ti sunt æterni genere pp̃ vnum mo-
tum continuū, & est motus corpo-
ris cælestis. & nō est motus cæli cō-
positus ex multis reuolutionib⁹, ni-
si in intellectu tñ & motus corpo-
ris cælestis acquisiuit æternitatem,
licet fuerit generabilis, & corrupti-
bilis sū partes ex motore, i. quo im-
possibile est vt aliqñ moueat, & ali-
qñ non moueat, & ex moto, in quo
imposse ē vt moueatur aliqñ, & ge-
scat aliqñ, ex eo qđ mouet̃, vt reperi-
tur hoc in motus, quē sunt hic, Opi-
nio aut̃ hominū de totis, i. generi-
bus est triplex. Prima opinio eius, qđ
tenet qđ oē totum est generabile, &
corruptibile, qm̃ est finitū i indiui-
duis. & Secunda est opinio eius, qui
tenet qđ ex totis aliqua sunt, qđ sunt
æterna, non habentia principium,
nec finē, ex eo, qđ apparet de eis, qđ
sunt ex indiuiduis infinitis. & diui-
F ditur in duas sectas. nā aliqui dicūt
qđ talia tota conuenit eis continui-
tas ex cā necessaria vna nūero. sin
autē, eueniet eis vt corrūpantur infi-
nites in ipe infinito. & isti sunt Phi-
losophi. & aliqui crediderūt qđ esse
indiuidua corū in infinitū, sufficit
vt sint æterni, & sunt Hæretici. Et
cōsiderate veritatē de his trib⁹ opi-
nionibus, & summa dispensationis
reducit̃ ad has tres radices, & sunt
an mūdus sit ætern⁹, vel nō ætern⁹:
& an sit ei agēs, vel ne? & sermo Lo-

Ex ord. Auer. **K** quē-

Disputatio

Cuētū, & dicētis innouationē mū-
di est vna secta, & sermo Hēretico-
rū est alia secta, & sermo Philoso-
phorū est medius inter eos. Et, hoc
habito, declarabit tibi q̄ sermo di-
cētis q̄ admittens causas infinitas,
impōtē ē ei cōstitūere cām primā,
est sermo falsus. sed qd̄ magis vī ē
cōtrariū eius, & est, q̄ qui nō cōce-
dit q̄ sint cāe īfinitę, nō poterit cō-
stitūere cām primā ēternā. qm̄ esse
causata infinita est id, qd̄ determi-
nauit necessitatē causę ēternę, ex
qua emanat infinitū esse. sin autē,
necesse ēt vt finirent tota, quorū
vnūquodq; indiuiduū innouatur.
& hoc mō tūm pōtē ē vt sit antiquū
cā innouatorū, & cē infinita inno-
uata infert cē Primū antiquū, vnū
gl. & non est Deus alius ab eo.

ALGAZEL.

A It Alga. rīdēs p̄ Philosophis
q̄ nō, quā fecit eis. Si autē dice-
ret reuolutiones nō reperiunt ī ali-
qua hora, neq; formę elementorū,
sed id, qd̄ reperit ex eis, ē vna forma
in actu, & id, qd̄ nō reperitur, non
denominat ā finitate, neq; ab īfi-
nitate, nisi cū imagine ī imagina-
tione cē corū. & nō est incōueniēs
id, qd̄ cōsiderat in imaginatione,
licet fuerint cōsiderata, q̄ sint ali-
qua earū cāe aliquorū. nā hōi hoc
euenit in imaginatiōe sua. Sermo
autē est in entibus, prout sunt, nō in
entibus in intellectu: & nihil rema-
net, nisi a se mortuorū. Et iam con-
cessit aliquis Philosophorū in hoc,
q̄ fuit vna æterna ante alligātiām
eius in corporibus, & apud separa-
tiōē ex corporibus vniūtur: & nō
erit eis numerus, quanto magis vt
denominet q̄ non habet finē. Et
dixerūt aliq̄, aīa se y cōplexiōes: &

mors ē priuatio eius, & nō hēt cōfi-
stentiā ī se absq; corpore: igit nō ē cē
aīa, nisi cū viuūt. & vita, q̄ repetit
cludit, & nō aufert finis ab ea. q̄ ve-
ro nō sunt, nō denominant oīa,
nec finito, nec priuatiōe ei nisi exi-
stimatione, cum ponatur in esse.

ALGAZEL.

A It Alga. Et rīsiō q̄ hęc dubi-
tatio de aīabus plurimū ei
euenit nobis ab Auiçē. & Alphara.
& verificātibz ex eis, cū iudicaue-
runt q̄ aīa sit substātia existēs p̄ se.
& est opinio Arist. & expositorum
Antiquorū eius. Et ei, qui declinat
ab hac via, dicimus an imaginē q̄
innouet in oī inflātū aliqd̄ pmanēs
vel ne? si dixerit q̄ nō, est falsum. si
vero q̄ sic, dicimus, cū cōsideraue-
rimus oī die innouari aliqd̄, & per-
manere aggregata, sunt pfecto hu-
cusq; entia infinita, & reuolutiōes,
licet fuerint incise, peruenire quidē
aliqd̄ en ex eis, qd̄ permanet, & nō
finitur, non est falsum. & hac cō-
sideratione quiescent dubitatiōes.
& nō est op' nobis declarādi an sit
hoc permanēs aīa, aut hō p̄iceps,
aut Diabolus, aut Angelus, aut sit
quicquid vis ex entibus. & hoc se-
quitur eis omnimode, cū affirmādm̄
reuolutiones infinitas.

AVERROES.

A It Auer. rīsiō autē ex Philoso-
phis, q̄ reuolutiōes p̄terite n̄
sunt, & sic formę elementorū p̄terite
generatę ab inuicē nō sunt, & qd̄ n̄
est nō denominat, nec finitate, nec
īfinitate, nō est rīsiō vera. & iā p̄-
cessit hoc. Et qd̄ dubitauit cōtra eos
de credulitate corū in aīabus, nō ē
aliquid huius in opinionibus Phi-
losophorū. & permutare de q̄stio-
ne in qōnē est operatio sophistica.

Disputatio

DISPUTATIO V.

ALGAEZEL.

D

De declaratione, quod nō possunt asserre rationem, quod Deus gl. sit vnus: & quod impossibile est ponere Duo necessaria in esse, et quolibet eorum non habeat causam.

ALGAEZEL

ALga. Ipsi autē adducunt rōnem in hoc duabus vijs. Prima quidē ē, quia dicunt, si eēt duo, tūc esset aliquod necessarium in eē, dictū de vnoquoq; eorū, & id, de quo dī necessariū in esse, aut erit necessitas eē sui ex se, & nō imaginat qd sit ex alio: aut necessitas esse sui erit ei ex cā, & substantia necessarij in eē erit cāta, & determinat cām, ex qua est ei necessitas efficiendi. Nos autem nō intelligimus p̄ necessariū in eē, nisi id, cuius esse nō habet alligantiam cū eā aliquo mō. & existimauerunt qd species hōis dī de Soer. & Platone, & non est Soer. hō ex se. nā, si esset hō ex se, non esset Plato hō, sed ex causa, qd posuit eū hominē. & iam posuit et Platōnē hominē, & plunificatur humanitas plurificatione materiei prouenientis, & alligantia eius in materia intelligibili, nō ex substantia humanitatis. & sic cōstitutio necessitatis esse necessarij in esse, si esset ex se, nō erit nisi ei. nam, si esset ex causa, tūc ipsum est causatum: & nō est necessarium in esse: ergo apparet ex hoc qd necessarium in esse impossibile est quin sit vnū. hic est sermo, quē posuit Alga. Deinde dixit.

Alga. rōdens per viā cōtradictionis. Dicimus cum dictis aliqua necessitas in eē, qd est necessario in esse, aut ex se, aut ex cā, ē diuisio falsa i positioe sua. qm̄ nos declarauimus qd dictio necessitatis in esse tollerat multas expositioes, nisi intelligat per eā ablationē causę, & vsus fuit hac dictioe. Et dicimus qd non est falsum constituere duo entia nō habentia primū, quorum alterum non sit causa alteri. & cum dicis qd non habens cām non habet causam aut ex se, aut ex cā, est diuisio falsa. nā ablatio causę, & non indigere causā, nō queritur de eo causa. Et quid valet sermo dicentis qd nō habēs cām, si nō fuerit ei causa ex se, aut ex cā, cum dictū nostrum nō habere cām, sit negatio absoluta, & negatū absolutum non habet cām, & nō dicitur de eo qd sit ex se, aut non ex se. Si vero intelligitis per necessariū in esse attributum fm̄ necessitati in esse, prater qd sit ens, cuius eē nō habet causam, nō est quidem intelligibile in se. & quod attribuit tibi de dictioe ablationis causę in eē eius, & est negatum absolutum, non dī de eo qd sit ex se, aut ex cā, vsq; quod ædificemus in positioe huius diuisionis qōnem. & significat qd hæc sit demō fallax, quæ nihil est. sed dicimus qd aliquid eē necessarium in esse est qd eius esse nō habet causam, nec habet causam vt sit absq; causa omnino, & esse eius sine causa non est causatum. etiam ex se, sed non est causa esse eius, nec causa quod sit sine causa omnino. Et hæc diuisio non innititur aliquib⁹ attributis constitutionis, quāto ma

K ij git

Disputatio

Ggis ut reducit ad negationem. Nā, si aliquis dixerit nigredo aut est color ex se, aut ex cā. si ex se, oportet ut nō sit rubedo color, & ut non sit hec species, & coloris, nisi substantię nigredinis. si vero nigredo esset color ex causa, quæ posuit eam colore, ergo intelligitur nigredo, q̄ non est color, nō ponit eam cām colorum. nā omne, qd̄ constituitur substantia, additū substantię ex aliqua cā, pōt cōsiderari i priuatio eius existimatione, licet nō veritificetur in esse. & ideo dicit q̄ hęc diuisio est fallax positione, & nō dicit q̄ dicitur nigredine esse colore ex se sit sermo q̄ impossibile est ut sit ex alio q̄ ex se. & sic nō dicit q̄ dicit hoc ens est necessarium in eē ex se, idest nō habens causam in esse suo, q̄ sit sermo quod impossibile est ut sit ex causa, alia ā substantia sua.

A V E R R O E S.

Ait Auer. Hęc via præcipue est via Auic. & non est via alieuius Philosophorū Antiquorū: & est sermo cōpositus ex propositionibus generalibus, q̄ quasi dicuntur equiuoce: & ingreditur in eas propriens. quare cū diuidatur ista, & speculetur intentū eorum, appropinquatur sermonibus demonstratiuis. Et sermo Alga. in prima diuisione q̄ sit diuisio corrupta est sermo nō verus. nā ipse dicit q̄ id, qd̄ intelligitur de necessario in esse, est id, qd̄ non habet cām. & tñ, si aliquis dixerit de non hñte cām aut nō habet cām ex se, aut ex cā, esset sermo falsus. & sic sermo dicentis in necessario in esse, aut erit necessarium in eē ex se, aut ex causa. & non est sic.

Attamen sermo est an sit necessarium in esse ex natura sibi propria, ex eo q̄ est vnū numero, aut ex natura cōi ei, ut dicimus an Socrates sit hō, ex eo q̄ ē Socrates, aut ex natura cōi ei, & Platoni. si autē eēt homo, ex eo q̄ est Socr., non reperiatur humanitas alteri, si vero esset ex parte nature cōis, tunc est cōpositus ex duab⁹ naturis, vñ, & particulati. cōpositum at̄ est causatū: & necessariū in esse non habet causam: ergo necessarium in eē ē vnū. cū autē sermo proferat hoc mō, sermo Auic. erit verus. Et, cum dicit & negatum absolutū non habet causam, & non dī de eo q̄ sit ex se, aut ex alio, non est sermo verus ē. qm̄ res iā negatur ā te, aut pp̄ aliquid simplex sibi propriū: & est id, quod hic debet intelligi, cū dicit ex se, aut pp̄ attributum ei non propriū: & est id, qd̄ debet intelligi hic, cū dicitur causa. Et, cum dicit q̄ hoc nō est verum ī attributis affirmatiuis, quanto magis negatiuis. & cōtradixit huic per exemplū, qd̄ adduxit de nigredine, & colore. Et dispō sermonis eius est q̄, cū dicimus de nigredine q̄ sit color, nō diuidit verū & falsum de eo sermo dicentis aut M erit color ex se, aut ex cā. sed ambo sermones sunt falsi. nam, si eēt color ex se, necesse est ut non sit rubedo color, quēadmodū, si esset Socr. hō ex se, necesse est ut non sit Plato hō. si vero esset color ex cā, necesse est ut sit hoc attributum additum substantię: & oē, quod est additū substantię, potest imaginari ex se absq; addito. & hęc positio facit ut sequatur q̄ imaginetur nigredo absq; coloreitate. & hoc est falsum. attamen est sermo sophisticus propter

Apter equiuocationem nominis causa. Et est cum dicimus ex se, quoniam cum intelligitur de substantia oppositi eius, quod est per accidens, est verum dicere quod color reperitur nigredo ex se: & nihil prohibet quin sit alij, i. rubedini. cum vero intelligitur quod sit nigredini ex causa, id est ex alia re ultra nigredinem, scilicet ex causa non ex se te a re, non sequitur ex eo ut imageretur nigredo absque coloreitate. nam genus est quid additum dicitur, & speciei: & impossibile est imaginari speciem, aut dicitur absque genere. hoc tamen est possibile addito accidentali,

B non autem addito substantiali. & sic diuidit verum, & falsum dictum nostrum, quod color est nigredini ex se aut ex causa, id est quod color aut test nigredini, in eo quod est substantia nigredinis, aut test eo quod est quid additum nigredini. Et hoc est, quod intelligit Avicenna. cum dixit quod necessarium in esse aut est necessarium in esse propter aliquid proprium sibi ipsi, aut propter aliquid additum sibi: quod non est proprium, si propter aliquid sibi proprium non imaginatur ibi duo entia, & vnumquodque eorum quod sit necessarium in esse. si vero esset

C propter aliquid esse, tunc vnumquodque eorum est compositum ex re comuni, & re propria: compositum autem non est necessarium in esse ex se, & cum sic fieri, tunc sermo Algazeli. quid prohibet quin imaginentur duo entia, & vnumquodque eorum est necessarium in esse, est sermo falsus. Si autem diceret quod iam dixisti quod hoc est proprie demonstrationem, & est manifestum ex eo quod sit demonstratio, dicimus quod diximus hoc, quoniam vis huius demonstrationis est vis sermonis dicentis quod alietas inter duo

posita necessaria in esse aut erit alietas in indiuiduo, & communicant in attributo speciei: aut in specie, & communicant in attributo generis, & ambe alietates reperiuntur in compositis. Attamen diminutio huius a demonstratione est, quoniam declaratum est quod sunt hic entia diuersa, & sunt simplicia, quare non differunt in specie, nec differunt in indiuiduis, & sunt intelligentie separate. quare declaratum est de eis quod necesse est ut sit in eis posterius in esse, & prius. sin autem, non intelligitur ibi alietas omnino. Demonstratio autem Avicennae completur hoc modo. Necessarium in esse si est duplex, aut erit alietas, quae est inter ea numero, aut specie, aut prioritate & posterioritate. Si autem diuersitas, quae est inter ea, est numero, tunc essent conformia specie. si vero esset diuersitas speciei, tunc essent conformia genere, & secundum hoc duo necesse esset ut sit necessarium in esse compositum. Attamen, si esset alietas, quae est abinuicem in prioritate & posterioritate, sequeretur ut esse necessarium in esse vnum, & est causa amborum: & hoc est verum: ergo necessarium in esse est vnum, si non sunt hic, nisi haec tres partes, quarum duae cadent, & verificatur pars remanens, quae necessitat separationem necessarii in esse circa unitatem.

ALGAZEL.

Alga. Secunda vero via eorum est, cum dicunt, si ponimus duo necessaria in esse, aut erunt similia omnimode, aut diuersa. Si similia omnimode, non intelligitur numeratio, & secundatio. nam nigredines sunt duae, cum fuerint in

K iij duobus

Disputatio

E duobus subiectis, aut eodem subiecto, sed in duobus temporibus, cū nigredo, & motus in eodem subiecto, & eodem tempore sunt duo p^p diuersitatem substantiarum earū. cum vero non differant ambę substantię, vt sunt nigredines, cū unitate temporis, & loci non intelligitur numeratio. Si autem est possibile dicere in eodem tēpore, & eodē subiecto duas nigredines, tunc possibile est dicere in vnoquoq; indiuiduo q^d sunt duo indiuidua, & tamē non discernitur inter ea alietas. Et, cum falsa sit assimilatio omnimode, & nō potest fieri absq; alietate, & non erit in tempore nec in loco, non remanet nisi diuersitas in substantia. & quotienscunq; diuersificatur in aliquo, aut cōmunicat in aliquo, aut non cōmunicat in aliquo: si non cōmunicat in aliquo, est falsum, qm̄ sequitur q^d non cōmunicent in esse, nec necessitate in esse, nec in eo, q^d vnumquodq; existit in se, non in subiecto. cū vero communicant in aliquo, & diuersificantur in alio, erit id, ex quo provenit communicatio, aliud ab eo, ex quo provenit diuersitas. & erit **I** compositio, & diuisio in sermone. Attamen necessarium in esse, non est in eo compositio, nec diuisio, & sicut non diuiditur in quantitate, sic nec diuiditur in sermone declarate, cum non componatur substantia eius ex rebus, quarum cōnumerationem indicat sermo declarans. sicut est significatio animalis, & rationalis de eo, quo constituitur quidditas hoīs, quę est animal rationale: & significatio dictionis animal de homine alia est a significatione dictionis rationale: & erit hō com-

positus ex partibus ordinatis in definitione cum sermone significante illas partes: & erit nomē hominis aggregatio earū. & hoc nō imaginatur, & aliter non pōt imaginari alietas. Responso autem est, cōceditur q^d non potest imaginari scđ cūdatio, nisi cum diuersitate in re: & similis omnimode non imaginatur diuersitas eorū. sed dictum vestrum, q^d hæc species compositionis est falsa in primo principio, est industria absoluta. & quæro quæ est demō in hoc. non autem deputabimus hanc disputationem separatim. nam ex sermone eorum sūmo **L** so est q^d primum principium non diuiditur sermone declarate, sicut non diuiditur quantitate. & super hoc ædificatur constitutio unitatis Dei glo. apud eos.

AVERROES.

A It Aver. Alg. non considerauit inuolutionem, quę est in hac via secūda. & incipit loqui cū eis cum possibilitate plurificationis in definitione necessarij in esse, qđ ammouerunt ab eo, & voluit ponere id disputationē separatim. quoniā Loquentes sectę Aristotē admittunt ī p̄sō principio pluralitatē, cū posuerint id substantiam cum attributo. Inuolutio autem, quę est in hac via secūda, est quoniā distincta iam distinguuntur in substantijs suis, absq; eo, q^d communicant in re, nisi dictione tantum. & hoc quidem, cum non communicet in genere omnino, neque propinquo, neq; remoto, vt est nomē corporis apud Philosophos, quod dicitur de corpore celesti, & corpore corruptibili: & sicut nomen intellectus, qđ dicitur de intellectu humano, & **I** telligenti, s

Intelligentijs separatis: & sicut nomē entis, quod dicitur de rebus generalibus & corruptibilibus, ac æternis. nā tales dictiones verisimiliter est vt ingrediantur in nomina equo- uoca, q̄ vt sunt in nominibus vniu- cis: ergo nō est necesse in entibus diuersis vt sint composita. Et, quoniam diminutus fuit Alg. in respō- dendo eis hac via, in hoc sermone eorum sc̄cipit primo adaptare opi- nionem eorum præcipue, & deinde conarū contradicere eis.

A L G A Z E L.

Al Algaz. recitans opiniones Philosophorum. Sed existi- mauerunt q̄ vnitas non perficitur, nisi affirmatione vnitatis substātię Dei glo. omnimode. affirmatio au- tem vnitatis est. ablatio pluralita- tis omnimode. Attamen pluralitas intelligitur in substantijs quinque modis. Primus quidem est diuidi i actu, aut cogitatione. vnde nō erit corpus vnum, vnum simpliciter. nā est vnum continuatione vsq̄, reci- piente negationem q̄ sit diuisibile cogitatione in quantitate. quod est falsum in primo principio. Secun- dus, q̄ diuidatur res in intellectu ad duas res diuersas, non quantitati- ue, vt diuiditur corpus in materiā, & formam. nam vnumquodq̄ eo- rum, licet non imaginetur q̄ possit constitui ex se absque alio, sunt tñ duo diuersa definitione, & veritate, & prouenit ex ambobus vnū, & est corpus. & hoc etiam remouetur ab ipso Deo gl. nam impossibile est vt sit Deus glo. forma in corpore, nec materia, nec ambz sit. Quod autē non ambz, hoc est duabus causis. quarum vna est, qm̄ esset diuisibi- lis quantitate apud separauonem

actu, aut cogitatione. secunda vero; **D** quia est diuisibilis in re ad formā, & materiā: & non erit materia, quoniam indigeret forma. necessa- rium autem in esse est sibi sufficiens omnimode, & impossibile est vt co- puletur esse eius cum aliqua condi- tione alia ab eo, nec erit forma in- digēs quidem materia. Tertius au- tem, pluralitas attributorum con- sideratione scientię potentiar. & vo- luntatis. nā hæc attributa, si essent necessaria in eē, tunc eēt necessariū in eē eō inter substantiā, & hæc at- tributa, & causaret pluralitatē ne- cessario in esse, & auferetur vnitas: **E** Quartus autē, pluralitas intellectu- lis, pueniens ex cōpōne generis, & sp̄ci. nā in nigredine est nigredo, & color: & nigredo est aliud q̄ colorei- tas in intellectu: sed coloreitas ē ge- nus, & nigredo dīa: ergo est cōposi- tū ex genere & dīa. & animalitas est præter humanitatē in intellectu. nam hō est animal rōnale, & aīal est genus, & rationale est differētia, & est cōpositus ex genere, & dīa. & hæc species pluralitatis existimaue- runt et q̄ remouetur à primo prin- cipio. Quintus vero, pluralitas, quę sequit ex parte quiditatis, & ex par- te esse illius quiditatis. nam homo habet quiditatem ante esse, & esse supuenit ei, & refertur ei. & sic tri- angulus habet quiditatem, & est q̄ sit figura, quam circundant tria late- ra. & esse non est pars quiditatis, & esse non est pars substantię huius quiditatis, eā constituens. vnde pōt intellectus percipere quiditatē ho- minis, & quiditatem trianguli: & tñ non scit an habeant esse in reū nā, vel ne. & si esse constitueret qui- ditatē, non imaginaret constitutio-
K iiii quidita-

Disputatio

Quiditatis intellectu ante eē eius. Igitur eē refertur quiditati, siue sit copulatum ei, ita q̄ non erit hęc quiditas, nisi sit existens, vt cœlum, siue eueniēs, postq̄ non fuerat, vt est quiditas hominis de Socrate, & Platone, & quiditas accidētium, & formarum innouatarum ī Socrate. & existimauerunt q̄ hęc pluralitas etiā oportet vt auferatur à primo, & dixerunt q̄ non habet quiditatem, cui esse referatur, sed eē, quod oportet vt sit ei, est vt est quiditas alteri. Igitur esse necessarium quiditas eius, & essentia eius, & natura

Heius & verificatio eius: vt homo, & arbor, & cœlum est quiditas: nā, si constitueretur ei quiditas, esset esse necessarium copulātū illi quiditati, & non constituens eam: copulatum autem est sequens, & causatum: ergo esse necessarium est causatum, & cōtradicit ei quod sit necessarium.

A V E R R O E S.

Ait Auer. Hoc est id, quod recitauit Alga. ex sermonibus Philosophorum in auferendo pluralitatem ab vno ipso: & postea incipiet adaptare id, in quo contra dixerunt sibi ipsis in hac re. Et oportet nos cōsiderare primo in his sermonib⁹, quos dedicauit ipsis, & declarabimus gradum eorum in veritate, deinde speculabimur in eo, quod accipit ipse de cōtradictiōe eis, deinde speculabimur in eo, qđ cōtradicit eis in hac questione. Prima autem specierum diuisiōis, de qua dixit quod eā auferunt Philosophi à primo principio, est diuidi quantitatem cogitatiōe, aut eē. & est decretum apud omnes credētes primum principiū non esse cor-

pus, tam apud eum, qui credit corpus compositum eē ex partibus nō diuisibilibus, q̄ apud eū, qui credit q̄ non sit compositum ex eis. & demonstratio de hoc est demonstratio quod nō sit corpus: & postea loquemur de hac demonstratione. Scda autem species est diuidi qualitate, vt diuiditur corp⁹ ad materiā, & formam. & hoc quidem opinione ei⁹, qui tenet quod corpora sunt composita ex materia, & forma. & est opinio Philosophorum. & non, ē hic locus verificatiōis vnus duarum opinionum. & hęc diuisio auferatur à primo ipso, etiā apud omnem credentem quod ipsum nō sit corpus. Aufertur autem corporeitatem à primo, ex eo quod est necessarium sibi esse ex se, loquemur de eo notificatione gradus sermonis facti in hoc perfecte. Et hoc, quod dixit, quod necessarium in esse sufficit absq; alio, idest q̄ non constituitur ex alio, corpus vero constituitur ex forma & materia, & utraque non est necessaria in esse, quoniam forma non est non indigens materia, & materia etiam non sufficit nisi cum forma, in hoc est cōsideratio. nam corpus cœleste non est compositum ex materia, & forma, sed est apud eos simplex: & tamen existimatur quod sit verum dicere de eo quod sit necessarium in esse ex se. & postea veniet hęc disputatio. Nos autem non scimus aliquem Philosophorum credere corpus cœleste eē compositum ex materia, & forma, vt sunt corpora cōposita, quæ sunt sub eo, nisi Aui. eē. tantum. & iam locuti sumus de hac questione in multis locis, & ad huc loquemur de ea in posterum!

Tertia

A Tertia aut declaratio, & est auferri pluralitatem attributorum a necessario in esse, quoniam ista attributa, si essent necessaria in esse, tunc esset necessarium in esse plura uno ente. & si sunt causata a substantia, necesse est ut non sint necessaria in esse: & erit ex attributis necessarium in esse aliquod, quod non est necessarium in esse: aut erit hoc genus, includens id, quod est necessarium in esse, & non necessarium in esse. & hoc est impossibile, & falsum. Et est profecto declaratio propinqua veritati, cum conceditur necessarium in esse significat omnimode ens absque materia, quoniam entia, quae non sunt in materia, & sunt permanentia in se, absque eo quod sint corpora, impossibile est imaginari in eis attributa essentialia, quibus constituitur substantia, quanto magis ut imaginetur in eis esse attributa addita substantiae, & sunt attributa, quae appellantur accidentia. nam, cum imaginatur ipsa auferri, non auferitur substantia aliter, quam attributa essentialia. quare verificatur attributa essentialia de re, cui attribuuntur quod sunt idem, & tamen non verificatur praedicatio attributorum non essentialium de eo, nisi nomine denominativo. nam non dicimus de homine quod sit scientia, ut dicimus de eo quod sit viuum, sed dicimus de eo quod est sciens. Igitur et talia attributa in eo, quod non est corpus, est falsum. quoniam natura eorum est natura extranea ab eo, cui attribuuntur. & ideo appellantur accidentia, & discernuntur, & distinguuntur ab eo, cui attribuuntur in anima, & extra animam. Si autem diceretur, Philosophi tenent, quod in anima sunt talia attributa: nam ipsi credunt quod ipsa comprehen-

dit, & vult, & mouet, & tamen ipsi credunt cum hoc quod non est corpus. Respondetur quod ipsi non opinantur habere attributa esse animae addita substantiae, sed tenent quod sunt attributa essentialia. & de natura attributorum essentialium est ut non plurificentur ex eis subiectum sustinens ea in actu, sed tamen plurificatur modo, quo plurificatur definitum ex partibus definitionis: nam est pluralitas intellectualis apud eos, non pluralitas in actu extra animam. Exemplum huius est quod definitio hominis est animal rationale, & irrationalitas, & animalitas, ymaginabile; earum non cognoscitur ab alia in eo extra animam in actu: & tamen color, & figura plurificantur in eo extra animam. & ideo sequitur ei, quod concedit quod anima non est de conditione esse eius materia, ut concedat quod iam repetitur in eubus separatim id, quod est unum in actu, extra animam, & plura definitione. Et haec est opinio Christianorum in trinitate. nam ipsi non tenent ea attributa, addita substantiae, sed sunt apud eos plurificata definitione, & sunt plura in potentia, non autem in actu: & ideo dicunt quod est trinus, & unus, id est, unus in actu, & tres in potentia. & postea loquimur de inconuenientibus, & falsitatibus, quae sequuntur ei, quod ponit quod primum principium sit his attributa addita substantiae. Pluralitas autem Quarta, & est pluralitas rei ex parte sui generis, & dicitur, & propinqua pluralitati, quod est rei ex parte materiae, & formae eius definitiones. non sunt in compositis ex materia & forma, non autem in simplicibus. & nemo daret contradicere ablationi pluralitatis definitionum a primo principio. Pluralitas vero Quinta, & est nunc ratio quiditatis, & est, quoniam est in rei

Disputatio

6 veritate in entib⁹ est quid intellectua
le, & est esse rem extra animam, sicut
est anima. & id, quod illud signat, & syno-
nymum veri: & est id, quod signifi-
catur per copulam categoricam in
propositionibus categoricis. Nam dictio, &
dicitur dupliciter. Primo id, quod signat per
verum, ut cum dicimus si res est, aut
non est, aut si hoc erit hoc, aut non
erit hoc. Secundo id, quod ponitur
de entibus tanquam genus, ut divisio en-
tis ad decem predicamenta, & ad
substantiam, & accens, & cum intel-
ligitur de ente id, quod intelligitur
de vero, tunc non erit extra animam

H pluralitas. tunc vero intelligitur de
eo id, quod intelligitur de substantia:
& tunc nomen substantie dicitur de
necessario in esse, & alio secundum prius &
posterius, ut nomen calidi, quod dicitur
igne, & rebus calidis. haec autem est
opinio Philosophi. Attamen iste
vir edificavit sermonem suum in eis
secundum opinionem Avicennae, & est opi-
nio falsa. nam ipse existimat quod entia
sunt, si quod res sit, est quid additum quid-
ditati extra animam, & quasi acci-
dit ei. Et cum posuit quod sit conditio
in esse quidditatis, tunc, si neces-
sarium in esse haberet entitatem, quae

I esset conditio in quiditate eius, esset
necessarium in esse compositum ex
conditione, & conditionato, & esset
posse in esse. Ulterius apud Avicen-
nam id, cuius esse est additum sub-
stantiae suae, habet causam. Quod
autem esse apud Avicennam sit accens
eveniens quidditati, id indicat sermo
Algai. hic & hoc quidem, cum dixit
quod homo habet quiditatem ante esse,
& esse reducitur ad eam, aut re-
fertur ei. & sic triangulus habet quid-
ditatem, & est quod sit figura, quam cir-
cuadant tria latera. & non est esse pars

substantiae huius quidditatis, consti-
tuens eam. & id posse est ut compre-
hendat intellectus quidditatem ho-
minis, & quidditatem trianguli, & non
scit an sit eis esse, vel non esse: quod
indicaui quod esse, quo vitur hic, non
est esse, quod significat substantiam
rerum, si quod est tanquam genus eis, nec
id, quod significat, quod res sit extra ani-
mam. Nam nomen entis dicitur de duo-
bus. unum quidem de vero, & alte-
rum de eo, cuius oppositum est pri-
uatio. & hoc est, quod dividitur in
decem genera, & est tanquam genus eis.
& hoc praecedit entia secundo modo,
si res, quae sunt extra animam. & hoc
est, quod dicitur secundum prius, & posterius de
decem predicamentis. & hoc modo
dicitur de substantia quod sit ens ex se, & de
accidenti quod sit ens, ex eo quod repetitur
in ente ex se. ens vero, quod est de ve-
ro, communicant in eo omnia predica-
menta aequale. Et ens quidem, quod
est verum, est quid in intellectibus,
& est esse rei extra animam, prout
anima, quae quidem scientia praecedit
scientiam de quiditate rei, si quod non
quaeritur scientia quidditatis rei, nisi
si prius sciatur quod sit. Quidditas ve-
ro, quae praecedit scientiam esse in in-
tellectu nostro, non est de verifica-
tione quidditatis, sed est expositio rei
nobis ex nobis. & cum scitur quod haec
res reperitur extra animam, scit quod
sit quidditas, & definitio, & de hoc
dicitur in libro Predicamentorum quod uni-
versalia rerum intellectarum sunt
in individuis suis, & individua intel-
liguntur in verbis suis. & dictum est
in libro de Anima quod potentia, qua co-
prehenditur quod res sit talis, & reperia-
tur alia a potentia, qua comprehen-
ditur quidditas talis demonstrari. &
de hoc dicitur quod individua sunt talia de

mon-

A monstrata, vñia vero in intellectu. & non est dñia de vero in entib⁹ materialibus, & separatis. Cum autem aliquis dicit q^d esse est additum ydditatis, & non constituitur eo ens ex se, est sermo fallax nimis, quoniam sequitur ex hoc vt nomen entis significet accñs commune decem p^odicamentis extra animam. & est opinio Auicennæ. & interrogabim⁹ eum de hoc accidenti, cum dicitur de eo q^d sit, an significet verum, aut accñs repertum in hoc accidenti. & sic reperientur accidentia infinita. quod est falsum. & iam declarauim⁹ hoc in multis locis. Et existimo q^d hoc conatus est Alga. auferre a primo principio, & tamen aufertur ab omnibus entibus, quanto magis a primo, cum sit credulitas falsa. Et, qm̄ recitauit hoc de vñitate ex sermone eorum, cœpit narrare id, cū quo contradicunt sibi ipsis in hac re, ex eo, quod existimatur de eis.

ALGAZEL.

A It Alga. Et cum hoc ipsi dicūt q^d Deus glo. est p^oncipium, & primum, & ens, & substantia, & vñs, & antiquum, & permanens, & necessarium in esse, & intellectus, & intelligens, & intellectum, & agēs, & creator, & sciens, & volens, & potens, & viuū, & desyderans, & desyderatū, & alij oblectantur eo, & ipse oblectatur alijs, & beneficat, & excelsus, & verum absolutum, & bonum absolutum. & existimauerunt q^d hoc totū sit p^oncipio vñius rei, in qua nō est pluralitas. & hoc est quid mirabile. Dixit debemus primo verificare opinionem eorum, deinde operam dabimus questionibus. nam q^d suo opinionioni, anteq^{uam} cōplete habeat

intelligentia rei, est conatus absurdus. Sultentaculum autem in intelligentia opinionis eorum est, q^d ipsi dicunt substantia principij est vñia, plurificant tñ noīa apud relationē rei ad eam, aut relationem eius ad aliquid, aut negationem alicuius ab ea. Negatio autem non causat pluralitatem in substantia negati, neq^{ue} relatio causat pluralitatem. igit^{ur} nō auferunt pluralitatem negatorū, & pluralitatem relationum. Sed veniendum est in reductionem horū omnium ad negationem, & relationē. Et dixerunt, cum dicitur de eo primum, est relatio eius ad entia post id. Et, cum dicitur principium, inuit q^d alia ab eo proueniunt, & ipse est causa eorum, & est relatio ad causata ab eo. Et, cum dicitur ens, bene notum est. Et, cum dicitur substantia, scilicet ens, cui negatur q^d sit in subiecto. & hæc est negatio. Et, cum dicitur antiquum, est negatio priuationis eius præcedentis initium. Et, cum dicitur permanens, est negatio priuationis finis: & quod intelligit per antiquum & permanēs, est esse, quod non præcessit priuatio, nec euenit ei priuatio. Et, cum dicitur necessarium in esse, est q^d sit ens, nō habens causam. & est causa alterius, & erit ratio negationis, & relationis: cū dicere non habet causam sit negatio: & cum ponitur causa alteri⁹, est relatio. Et, cum dicitur intellect⁹, est q^d sit ens mundum a materia. & omne ens tale est intellectus, i. intelligit seipsum, & considerat substantiam suam, & intelligit aliud. Substantia autem Dei glo. talis est, scilicet puritas a materia: igitur est intellectus. & sunt duæ p^oncipationes de eodē. Et, cum dicitur intelligēs est q^d substantia eius, quæ

Disputatio

Guiz est intellectus, habet aliquod proprium intellectum, & est ipsemet, qm̄ considerat seipsum, & intelligit seipsum. ergo ipsemet est intellectus & est intelligēs, & totū idē est. postq̄ est intellectus, ex eo q̄ est quiditas abstracta a materia, non cēlara sibi ipsi, qui est intellectus. & est intellectus, & ex eo q̄ est quiditas abstracta a materia, nihil est cēlarum ab eo. & ex eo q̄ intelligit seipsum, erit intelligens, & qm̄ ipsemet est intellectus, cuius est intellectus. & ex eo q̄ intellectus eius est sibi ipsi, nō additus sibi ipsi, erit intellectus. &

H non est inconueniens ut sint idem intelligens, & intellectus. qm̄ intelligens, cum intellexerit esse intelligēs erit intellectio eius q̄ sit intelligens, & erit intelligens & intellectus idē aliquo modo. & licet intellectus noster sic sit, tñ in hoc differt ab intellectu primo. qm̄ id, quod est primo, est in actu semper: id vero, quod est in nobis, aliquñ est in potentia, aliquñ vero in actu. Et, cum dī formator, agens, & creator, & aliæ denominationes actionis, est q̄ esse eius est in esse excellens, ex quo emanat eē totius emanatione continua, & q̄ esse

I alterius prouenit ab eo. & sequitur ad esse eius: sicut sequitur esse lucis ad Solem, & calefactionis ad ignem. & non assimilatur quidem proportio mundi ad creatorem, p̄portioni lucis ad Solem, nisi in eo q̄ est causatus tñ. & in rei veritate nō est sic. quoniam Sol non sentit emanationem luminis ab eo, nec ignis emanationem calefactionis, quia est natura simpliciter, primum tñ scit seipsum, & q̄ ipsum est principium alterius, & emanatio eius, qd̄ prouenit ab eo ē nota ei. & nihil est occultū ei ei,

quod prouenit ab eo. Nec ē ē ut vult. Nulquisq; nostrū cū fuerit inter agrū, & Solē, & auferat caliditas solis ab agro ex casu eius, non ex electione eius, sed ex eo, q̄ scit seipsum, & ē non abhorret se. nam corpus opacum, faciens vmbra, est indiuiduum eius, & corpus eius: sed sciens, volens ut sit vmbra in medio, est anima eius, nō aut corpus. In primo vero nō est sic. qm̄ in eo agēs ē sciens, & ē volēs, i. q̄ non abhorret se, & bene scit q̄ pfectio sua est influere aliqd̄ alteri. Sed, si fuerit posse ut ponatur, q̄ corpus vmbra faciens sit ipsemet sciens aduentum vmbra, & sit

L ēt volens, tunc ēt tale, quale primum. nam primum est sciēs, & est agēs, & sciētia eius est principium opatiōis eius. nā sciētia eius de seipso q̄ sit principium oīum, est causa emanationis totius. qm̄ ordo repertus sequitur ordinem intellectū, in eo q̄ est quid sequēsei. & esse agēs totius nō est additum ei q̄ sit sciēs totius, cum sciētia eius de toto sit cā emanatiōis totius ab eo, & esse sciens totius nō addit aliquid sciētiæ suæ de toto, nam ipsum non scit seipsum, nisi sciuerit q̄ sit principium totius. ergo scitum primā intentione est subtilitas ei, & totū est scitū ab eo secūda intentione. Hoc ē igitur id, q̄ sit agēs. Cū aut dī potēs, nihil aliud est, q̄ ut sit agēs eo mō, quo nos cōsiderauimus id. & ē q̄ ēē eius ē ēē, a quo emanāt res, quas pōt, in quarū emanatione ordinatur cōpō in toto in nobilissimo ēē, & pōtate pfectionis, & pulchritudinis. Et, cū dī volens, nō intelligitur nisi q̄ id, quod emanat ab eo, non est occultum ei, nec abhorret id, sed ipsum bene scit q̄ pfectio eius est apud emanationem totū

- A** totius ab eo. & potest dici in hoc q
sit volens. & pōt dici de volēte q sit
desyderans. & nihil erit volūtas, nisi
ipsummet posse: & non erit posse, ni
si ipsamet scientia: nec erit scientia,
nisi ipsamet substantia: ergo totum
reducitur ad ipsamet substantiam:
sciētia. n. eius in rebus nō est assum
pta a rebus. sin autē, tunc acquireret
attributum, & perfectiōem ab al
lio. quod est falsum in necessario in
esse. Quare scientia nra est duplex.
aliqua. n. est scientia rei, pueniēs ex
forma huius rei, vt scientia nra de
forma cōli, & terrę, & aliqua est
- B** scientia, quam facimus nos, vt ē res,
cuius formam non videm⁹, sed ima
ginamur eam in aīa nra, & postea
eam accipimus. & tunc esse formę
emanat a sciētia, non autē sciētia ab
ente. sciētia vero Primi ē sūm secūda
spēm. nam imaginatio ordinis ex
se ipso est cā emanationis ordinis
ex se ipso. verūtū, si reperire formā
picturę, aut scripturę in tabula in
mente nra sufficeret in faciēdo illā
formam, tūc esset sciētia nra ipsum
met posse, & ipsummet velle, sed pp
diminutionem nram in posse non
sufficit imaginatio nra ad inuenien
- C** dum formam, sed indigemus cum
hoc voluntate, q sit nobis, pueniēs
quidem ex potētia desyderatiua ad
hoc, vt moueatur ab ea potētia mo
tiua muscutorum, & neruorū & mē
briorum organicorū, adeo q mouea
tur ex eis manus. verūtū q mouet ī
mōtione muscutorū, & neruorū ma
nus ipsa, & aliud, & mouet ad mōtū
eius calamus, aut aliud istūm ab ex
tra, & mouetur materia ad mōtū
calami in atrāmēto, aut alio, & pos
tea puenit figura imaginata ī mē
te nra. & ideo nō ē eē huius figurę ī
- mēte nra posse, nec voluntas, sed e
rit figura nobis aliud pręter princi
pium mouens musculos. & hęc fi
gura mouet hūc motorē, qui ē prin
cipiū posse. & non est sic in necessa
rio in esse. nam non est compositū
ex corporibus, in quorū extremita
tibus oriatur potētiā. igitur po
tētia, & voluntas, & sciētia, & sub
stātia eius vnū, & idē ē. Et, cum dē
viuū, non intelligimus p id, nisi q
scit scientia, a qua emanat eē, quod
appellatur operatio eius. nam viuū
est agens, comprehendēs. & intelli
mus p id ipsummet cum relatione
opationū mō pdicto, & non sicut
- E** vita nra, q pfectū, nisi cum duab⁹ po
tētijs diuersis, ex quibus deriuant
cōprehensio, & opatio igit vita eius
est ipsamet substantia eius. Et, cum
dē de eo beneficans, intelligimus q
emanat ab eo totū, nō ad intētiō
nem, vt ad se redeat. beneficio autē
cōplet duab⁹ reb⁹. quarum vna est
vt sit recipienti vtilitas ex eo, quod
tributum est ei. nā dare aliquid ei, q
non indiget eo, non dē beneficio.
secunda ē vt nō indigeat ipsum bñ
ficans illa bñficiētia, ita q bñficiū
tribuisset pp indigentiam suam. &
qui bñficiū pręstat ex eo q vult
- F** gloriam, aut adipisci bonum nomē.
aut vt euadat suspitionem, ipse qrit
pręmium, & non pręstat bñficiū.
Sed bñficiū, quod pręstat Deus
glo. est vt non qrat vt euadat a su
spitiōe, aut ad perfectiōē facientē
adipisci gloriam ei. ergo bñficiū
plās ē nomen testificans de eē, et,
aut cū relatiōe eius ad operationē,
& negatiōē intētiōis, & non indu
cit quidē ad pluralitatē in substantia
eius. Et, cum dicitur ponū absolutū
est, q nos videmus q eē eius ē seque
stratū

Disputatio

Gstratū ab omni diminutione, & possibili-
tate priuationis. nam malū nul-
lam hēt substantiam, sed reducitur
ad priuationem substantiæ, aut pri-
uationem adaptationis substantiæ,
ex eo q̄ est eē bonum. reducunt et
go oīa ista nosa ad negationē posi-
tatis, diminutionis, & mutationis. &
etiam aliqui dī bonū de eo, qđ ē cā
ordinis rerum: primum autē est prin-
cipium ordinis oīum: ergo est bon-
num. & tunc nomen signat eē cum
aliqua specie relationis. Et, cum dī
necessarium in eē ē cum negatione
cāx eē eius, & remotione cāx priua-
tionis eius in principio, & fine. Et, cū
dī desyderans, & desyderatum, & ob-
lectari alio, & aliud oblectari eo est
q̄ ē intellectus pulchritudinis, & di-
lectionis, & perfectiōis, & est dilect⁹,
& reducitur ad habens perfectiōē.
Et nihil aliud ē oblectari, nisi acqui-
sio perfectiōis debite. & qui sciue-
rit perfectiōē sui ipsius, in eo q̄ cō-
prehendit scita, si comprehenderit
ea, & pulchritudinem formæ eius,
& substantiam posse sui, & fortitu-
dinē mēbrorum suorum, demū ei⁹
peruentionem ad omnem perfectio-
nem possibilem ei, si hoc posset ima-
giniari in vno hōie, tunc diligeret p-
fectionem suam, & oblectaretur ea.
Diminueretur autē oblectatio sua,
cum cōsideraret priuationem, & di-
minutiōē. nam lætitia non p̄fici-
t eo, quod aufertur, aut sentit ablatio-
nem eius. Prīmū autē ē ei gloria per-
fecta, & pulchritudo cōpleta, postq̄
omnis perfectio p̄lis est ei. & ip̄i
comprehendit illam perfectiōem
cū securitate a positate diminutiōis
& ablationis. & perfectio excelsa p-
ueniēs ei ē superior oī p̄fectione. &
comprehēsiō eius huius perfectiōis
ē superior oībus cōprehensionibus. &
dilectio, & desyderiū eius ad hanc p-
fectionē ē excelsior omni dilectiōe,
& oblectatio in ea ē superior oī ob-
lectatione. & ē non est proportio-
ter oblectationem nostram, & suam
omnino, sed est excelsior omni, qđ
pōt p̄ferri a nobis de oblectatiōe læ-
titia, & complacentia, & gaudio. Sed
de istis rebus non sunt nobis p̄prij
sermones. & non potest fieri quin
deueniarus ad abusiōē transum-
ptiue, vt, cum accommodam⁹ ei
dilectiōē volentis, eligentis, & agentis
assumptam a nobis cum decisione
remotionis voluntatis, eius a volun-
tate nostra, & posse eius a posse nro;
& scientiæ eius a scientia nra. & non
est inconueniēs defectus proprii ser-
monis oblectationis ab eo, & v̄sus
alterius. Et intēriū nostrum ē q̄ di-
sp̄s eius est nobilior disp̄sione Ange-
lorum. & dignius est vt sit lætans, &
dispositio Angelorum dignior di-
sp̄sitione nostra. & si non esset ob-
lectatio, nisi in appetitu commestio-
nis, & coitus, tunc esset dispositio asi-
ni, & porci nobilior dispositiōe An-
gelorum, qui non habent hanc ob-
lectationem. & intelligo pet Ange-
los principia abstracta a materia, nō
si gaudio, & cōsideratione eius, qđ
est eis proprium ex perfectiōe, &
pulchritudine, quæ non potest re-
moueri, sed illa, quæ est in primō,
est superior ea, quæ est in angelis.
quoniam esse angelorum, qui sunt
intelligentiæ abstractæ, est esse pos-
sibile ex se, necessarium vero ex al-
io & possibilitas est malum quid,
& diminutio. & nihil est remotum
ab omni malo, nisi Primum glo. er-
go ipsum est bonum absolutum, &
ei est gloria, & pulchritudo, & p̄fec-
tio

Alio summa. Vltetius ipsum est desideratum, siue desideretur ab alio, siue non desideretur. sicut est Deus, intelligens, & intellectum, siue intelligat eum alter, siue non intelligat. & oia ista reducuntur ad seipsum, & ad intelligentiam sui ipsius. & intelligere ipsum est ipsummet. nam est intellectus abstractus, & totum reducitur ad idē. Hæc est via intelligendi opinionē eorum. & omnia ista diuiduntur ad id, quod possibile est credere, & declarabitur qd est inconueniens secundum radices eorum: & ad id, quod non est possibile credere, & declarabitur falsitas eius. & reuertamur ad quinque gradus diuisionis pluralitatis, & rationes eorū in auferēdo eos. & declarabimus qd non possunt in hoc cōstituere rationem, & faciem de vnoquoque eorum disputationem separatim.

AVERROES

Ait Auer. Benefecit in pluribus, quod scripsit de narratione opinionum philosophorū, quod sit Deus glo. vnus, cum denominatione attributorum multorum: & non loquimur cum eo de eis, nisi in eo, quod dixit de appellatione intellectus, qd indicat rem negatiuam. & non est sic, sed est nomen sibi proprium secundum philosophos Peripateticos, & aliter qd intelligit Plato, qd intellectus sit aliud, qd primum principium, & qd non denominetur qd sit intellectus. & sic, cum dixit de intelligentiis separatis qd est in eis ex positate, & priuatione, & malo, non est de sermone eorum. & reuertamur ad id, quod dixit ex questione contra eos in illis quinque, disputationibus.

DISPUTATIO VI.

De conuenientia eorum circa falsitatem constitutionis scientiæ, posse, & voluntatis in primo principio.

ALGAZEL

It Alga. Conueniunt philosophi circa falsitatem constitutionis scientiæ, & posse, & voluntatis in primo principio, vt conuenit in hoc secta Mahatazela: & existimauerunt qd ista nomina imponuntur in lege & potest proferte ea idioma alicuius gentis, sed reducuntur ad eandē substantiam (vt diximus). & impossibile est confluere attributum additū substantiæ eius, sicut posse est in nobis, vt sit scientia nostra, & posse nostrū & voluntas nostra attributum nobis additum substantiæ nostræ. & existimauerunt qd hoc facit pluralitatem. quoniam, si ista attributa inouarentur nobis, sciēmus qd sunt addita substantiæ, cum abstrahantur. & si considerentur copulata esse nro absq; vnōe, nō euadēt quin sint addita substantiæ in copulatione. & oia duo, quorū vnū inouat super alterū, & scitur qd hoc nō est illud, nec illud est hoc, si copularet, determinat intellectus qd sint duo. & cū nō possumus fugere de istis attributis in hoc, qd sint copulata substantiæ primæ, ita qd sint cāx præter substantiā, igitur hoc faciet pluralitatem in necessario in eē. & hoc ē falsum: & iō cōueniūt circa absonē attributorū.

Auer.

Disputatio

AVERROES.

A It Aver. Qui aut dubitat contradicentē auferri numerationē attributorū, est q̄ attributa diuersa reducant ad eandē substantiā, ita q̄ id, qd̄ intelligit p̄ scientiā exempli gratia, & voluntatiem, & posse, est idem, & q̄ sint eadē substantia, & q̄ et scientia & sciēs, posse & potēs, volūtas & volēs sint idem. & qui dubitat contra dicētē q̄ hic est substantia, & attributa addita substantiæ, ē q̄ sit substantia conditio in esse attributorū, & attributa conditio in perfectiōe substantiæ: & erit aggregatum ex hoc aliquid necessariū in esse, scilicet ens, non habēs eām, nec causam. Quare hæc nō ē r̄sio eius in rei veritate, cum ponitur q̄ hic sit aliquid necessariū in esse ex se, vt sequatur q̄ sit vnū oīmode, & nō cōpositum oīno ex conditione & cōditiōato, & cā & causato. Nam oē ens tale aut erit cōpositio ei⁹ necessaria, aut possibilis. si necessaria, erit necessaria p̄ aliud, non ex se, qm̄ difficile est ponere cōpositū antiquū ex se, scilicet absque q̄ sit ei cōpositor, & præcipue s̄m ponētē q̄ oē accēs sit innouatū. nā cōpositio in eo ē accēs antiquū. **I** si vero possis, indiget quidē copulātē eām causato: Attamen q̄ repiatur aliquid cōpositū ex se s̄m radices Philosophorū, & an admittant large accēs antiqua, est impoē. nā cōpositio est cōdō in eē eius. & impoē est vt partes faciant cōpōnem. cōponi. n. est conditio in esse eorū, quare partes oīs cōpositi terū naturalium cum resoluant, non erit nomen dictū de eis, nisi æquiuocē. vt est nomen manus, quod dī de ea, q̄ est pars hoīs viui, & manu incisa. sed oīs cōpositio apud Aristō. est

gnabilis & corruptibilis, quāto magis vt sit non habēs eām. Si aut teneatur via, qua incescit Auicenna de necessario in esse, & possibili in esse, quæ remouet cōpositum antiquū, non finitur quidem ad hoc: nam, cum posuerimus q̄ posse finitur ad eām necessariam: & necessaria aut habebit causam, aut non habebit causam: si habet causam, ergo finit ad necessarium non habēs causam. Hic sermo inducit ad impossibilitatem pueniendi ad ens necessarium non habēs eām agētē, non aut ad ens nō habens causam omnino. nā pōt habere eām formalem, seu materiale, nisi ponat q̄ oē habēs formā, & materiā, demum oē cōpositum necesse est vt habeat agēs extra id. & hoc quidē indiget declaratiōe. & id non includit sermo, quo p̄cessit circa declaratiōē necessarii in eē: cū eo, qd̄ diximus, q̄ sit in eo ex inuoluntate. & ex hoc met non verificat rō scētæ Aristariæ, & est q̄ oē innouatū habet innouans æternū primum, antiquum, non cōpositum: perficitur vero ad primum, quod nō est innouatum. Quod aut sit sciens, & scientia idem, non est impossibile, sed est necesse vt deueniat in his talib⁹ ad id, q̄ vniatur id, quod intelligitur de ei⁹. nam sciens, si est sciens per scientiam, id quidem, quo sciens est sciēs multo magis debet esse sciens. nam id, quod acquirit attributū ab alio, illud quidem attributum dignum ē in hac re, quæ facit acquirere. v. g. q̄ ista corpora viuētia apud nos, si nō eēt viuētia ex se, sed pp̄ vitā, q̄ inest eis, necesse esset vt illa vitā, ex qua acquiritur id, quod non est viuens, ip̄m viueret vitā ex se, aut procederet in finitū. & hoc idē euenit scientiæ, & alijs

Aliis attributis. Attamen esse eandem substantiam, habentem multa attributa relatiua, aut negatiua, aut imaginatiua diuersimode, absq; eo q; hæc substantia plurificetur plurificatione attributorum illorū, hoc quidem nō aufertur esse eius, vt est aliquid esse, aut vnum, & possibile, aut necessarium. nam idem, cum cōsideretur ex eo q; ab eo proveniat, aliud, dicitur potens, aut agens. & cū consideretur ex appropriatione vnius duarū operationum oppositarum, dicitur volens. & cum consideretur ex eo q; comprehendit op-

Rara sua, dicitur sciens. & cum consideretur scientia, ex eo q; est comprehensio, & causa motus, dicitur vita. nam viuens comprehendit, & mouetur ex se. Quod autem prohibetur, est eē vnum simplex, habens attributa multa, fixa in se: & præcipue si fuerint illa attributa essentialia, & reperta in actu. si vero in potentia, non prohibetur apud Philosophos quin sit aliquid vnum in actu, multa vero in potentia. & hoc apud eos sunt partes definitionum cum definitionibus. Et cum dixit, & existimauerunt q; hoc facit pluralitatem

C vsque ad, cum sint duo. i. q; esse hæc attributa copulata substantiæ non prohibet quin sint necessario multa ex se, sicut si postponitur esse eorum substantiæ, & postponitur eē aliquorum eorum aliquibus, non esset intelligentia eorum apud intellectū eadem. & quia recitauit Alga. opinionem Philosophorum dixit.

ALGAEZEL.

Ait Alga. Et dicitur eis vnde scitis vos falsitatem pluralitatis ex hac via, & tamen vos contradicistis ex sectis Maurorum, sectæ Maha-

razelz tantum? & quero quæ est demonstratio de hoc: nam sermo dicitis pluralitatem esse falsam in necessario in esse cum hoc, q; substantia, cui attribuitur, sit vna, reduciatur ad id, q; sit falsa pluralitas attributorū. & ibi est questio, & non est falsitas eius scita necessario. & impossibile ē dicere hoc absq; demonstratione. Et ipsi profecto habent in hoc duas vias. Quarum prima est, cum dicitur demonstratio autem eius est. nam vnumquodque attributum, & eius, cui attribuitur, cum non fuerit hoc ipsum, nec ipsum hoc, aut sufficit vnumquodque eorum absq; alio in esse suo, aut indiget vnumquodque eorum alio, aut sufficit vnum eorū absq; alio, & tamē aliud indiget eo. Si autem ponatur q; vnumquodque eorum sufficit, erunt ambo necessaria in esse, & est posterioritas absoluta. & hoc est falsum. si vero indiget vnumquodque eorum alio, non erit quidem aliquod eorum necessariū in esse, cum necessarium in esse est quod existit in se, & non indiget oimode alio: & quod indiget alio, hoc quidem aliud est causa eius: & si auferatur hoc aliud, prohibetur esse eius: ergo esse eius non est ex se, sed ex alio. Sed, si dicitur q; vnum eorū indiget alio, & non aliud, tunc id quidem, quod indiget, est causatum, & necessariū in esse est aliud. & quodcunq; eorum fuerit, causatum indiget causā, & inducitur ad copulationem necessariū in esse cum causa.

AVERROES.

Ait Auer. Cum concedit aduersari? Philosophis q; sit hic ens necessarium in esse ex se, & q; necessarium in esse est vt non sit ei causa, nec ex se, ex qua constituitur, nec ab

Extraord. Auer. L extra

Disputatio

G extra, nō potest fugere id, qđ intulerunt necessarium contra eum Philosopher, nam, si attributa sunt fixa in substantia, substantia quidem est necessaria in esse ex se, & attributa per aliud, & erit necessarium in esse ex se ipsa substantia, & attributa necessaria per aliud, & aggregatum ex eis erit compositum. Attamen secta Astaria non concedit eis qđ necessarium in esse ex se significet hoc: quoniam demonstratio eorum non peruenit ad hoc. demonstratio enim eorum inducit ad non habens causam agentem additam ei.

H A L G A Z E L L
Alt Alga. Et questio in hoc est, ut dicatur, melior harum partium est pars vltima. & ideo, cum destruxitis primam partem, & est secū datus absoluta, iam declarauim⁹ qđ nō est vobis demonstratio in hoc in disputatione precedenti. & cum non perficitur nisi in edificatione ablationis pluralitatis in hac disputatione, & subsequenti, cum sit ratio huius disputationis, quomodo ergo edificabitur hæc disputatio super eam? Quare melius est dicere qđ substantia non indiget in constitutione eius attributis, tamen attributa indigent eo, cui attribuuntur, si erit est in nobis. Et remanet sermo eorum, qđ indigens alio non est necessarium in esse, & dicitur, si intelligitis per necessarium in esse, quod non habet causam agentem, quare dicitis hoc? & quare est falsum dicere sicut est substantia necessaria in esse antiqua, non habens agens, sic attributa eius sunt antiqua cum eo, non habentia agens? Si vero intelligitis per necessarium in esse qđ non erit ei cā receptiua, ergo non est ne-

cessarium in esse secundum hanc expositionem, sed est antiquum cum hoc, & non est ei agens, quæto quid est quod reddit hoc falsum? sed, si dicent necessarium in esse simpliciter est, quod non habet cām agentem, nec receptiuam, & cum concedit qđ sit ei cā receptiua, ergo concedit qđ sit causatum, dicimus appellare substantiam recipientem cām receptiuam est ex inuentione, & adaptatione vestra, Rō aut non indicat cōstitutionem necessarii in esse sū adaptationem vestram, sed indicat constitutionem finis, in quo cessat emanatio cārum, & cātorum, & non indicat sū hanc considerationem qđ cessatio emanationis est possibilis i vno. nā ista attributa sunt antiqua non habentia agens, sicut ipsum id non habet, sed ipsa sunt considerata in substantia eius, & promittimus dictionem necessarii in esse, ut non erremus in ea. nam demonstratio non indicat nisi cessationem emanationis, & non indicat aliud omnino: & rationes aliter sunt idustrie & sophisticationes. Si aut diceret, sicut necesse est ut sit cessatio emanationis in cā agenti, sic necesse est ut sit cessatio eius in cā receptiua. nam si omne ens indigeret subiecto, in quo existat, & indigeret etiam subiectum alio subiecto, esset necessario emanatio: sicut, si indigeret omne ens causa, & illa cā indigeret causa eūam, diceremus ei bene dicitis. & pp hoc dicimus qđ cessat hæc emanatio, & dicimus qđ sit attributū in substantia eius, & substantia eius nō existit in alio, sicut est scientia nostra in substantia nostra, & substantia nostra est subiectum eius, & non est substantia nostra in subiecto. Igit attributū, cessare emanatio

A natio causæ eius agentis cum substantia, cum non sit ei agens, sicut non est agens substantiæ: sed non cessat esse substantiæ in hoc attributo, & non habet causam, nec attributa habent causam. causa vero receptiva non cessat emanatio eius, nisi ad substantiæ. Et quæro unde sequitur ut auferat subiectum cum ablatione causæ? demonstratio autem non concludit nisi cessationem emanationis, & omnis via, qua possibilis sit cessatio emanationis, est in apparentia eius demonstratio inducens ad necessarium in esse. sed, si intelligit per necessarium in esse aliquid ens non habens causam agentem, ita quod cessat in eo emanatio, tunc non conceditur quod hoc sit necessarium omnino. & quotienscunque dilatauerit se intellectus ad concedendum ens antiquum, cuius esse non habet causam dilabit se etiam ad concedendum antiquum, cui attribuitur attributum, cuius esse non habet causam in substantia, & attributis simul.

AVERROES.

A It Aver. Cum autem dixit sed destructio vestra primæ partis & est secundatio absoluta, iam declarauimus quod non est vobis demonstratio de hoc in disputatione præcedenti, & quod non perficitur nisi in edificatione ablationis pluralitatis, id est destructio eorum quod sit id, cui attribuitur, & attributum vnumquodque eorum existens in se. nam sequitur ex hoc ut sufficiat vnumquodque eorum absque alio: & erit Deus gloriose sufficiens in se, & tamen erit ibi secundatio, postquam non erit aliquid, quo erunt attributum, & id, cui attribuitur vnum. Et, quoniam laborauerunt in destructione huius speciei pluralitatis, & in neces-

sitate esse secundationem in Deo, demonstratiue id necesse est ut sit contrarium. Vt auferatur secundatio ex ablatione pluralitatis, ideo dixit in eo quod est contrarium, & declarauerunt radicem per rationem. Et id, quod fecit, est questio non secundum rem ipsam, sed secundum sermonem aduersarii. nam aduersarii auferunt posterioritatem, & tu iam sciuisi in multis locis quod questio est duplex, aliqua est secundum rem ipsam, & aliqua secundum sermonem contradicentis, & quod veritas est illa quæ est secundum rem ipsam, & quod alia, licet non fuerit vera, aliquando quid sit.

D. d. & ideo melius est ut dicatur, substantia in se non indiget attributis, & attributa indigent eo, cui attribuantur, & remanet dictum eorum, quod indigens alio non erit necessarium in esse. id est cum ipse posuerit eis hanc partem partium, quas fecerunt in destructione pluralitatis, peruenit ad hoc, ut affirmet quod necessarium in esse impossibile est ut sit compositum ex attributo, & eo, cui attribuitur, nec quod sit substantia eius habens multa attributa. & hoc non potest esse secundum radices eorum. Deinde incipit declarare quod falsitas, quam conati sunt probare expositione huius parus, non sequitur. & dixit & dicatur eis, si autem intelligis per necessarium in esse, quod non habet causam agentem, quare dicitis hoc? & quare est falsum dicere sicut substantia necessarii antiqui non habet agens, sic attributa eius antiqua non habent agens? Dixi, hoc totum est contradictio eius, præcedit in remotione attributorum via Aueniens in constitutione necessarii in esse ex se. sed via magis sufficiens in hoc constitutio vniōis, & hoc sequitur secundum Aristotelem, & est

L ij via

Disputatio

G via Mahatazele. nam ipsi intelligūt per possibile in esse possibile verum & tenent q̄ omne id, quod est sub primo principio, sit tale. & aduersarij eorum ex secta Assaria concedūt hoc, & tenent etiam q̄ omne possibile habet agens, & q̄ emanatio cessat, finiēdo ad id, quod non est possibile ex se. & aduersarij concedunt eis hoc, & cum concesserint eis hoc, existimatur apud eos q̄ sequitur ex hoc, vt primum, ad quod cessata est possibilitas, non sit possibile: ergo necesse est vt sit simplex, non cōpositum. Sed secta Assarij est dicere q̄

H id, ex quo auferitur possibile verum, non est de necessitate simplex, sed ē necesse vt sit antiquum tantum, nō habens causam agentem. quare nō est apud eos demonstratio, q̄ primum sit simplex per viam necessarij in esse. Deinde dixit. Si autem dicet necessarium in esse absolute, quod non habet causam agentem, nec receptiuam: & cum conceditur quod habet causam receptiuam, tūc non est necessarium in esse secundū hanc expositionem. i. si autem dixerint Philosophi q̄ demonstratio induxit ad hoc, q̄ necessarium in esse

I non habet causam agentem: ergo non habet causam receptiuam. & cum ponitis substantiam, & attributa, iam ponitis causam receptiuam. Deinde dixit, respondens huic, Dicimus, eū concedimus q̄ habet cām receptiuam, tunc conceditur q̄ sit causatum, dicendum appellare substantiam receptiuam causam est ex deliberatione uestra. ratio autē non indicat cōstitutionem necessarij in esse secundum deliberationem uestram, sed indicat extremum, i quo cessat emanatio carū, & cātorum,

f. q̄ secta Assaria non cōcedit quod hęc substantia, quę sustinet attributa, sit causa receptiua, & sequitur eis vt in ea. f. in causa receptiua sit causa agens, & non indicat necessariū in esse, fm q̄ induxit demonstratio vltra ad ens, non habens causam receptiuam, quanto magis vt indicet non habens substantiam, & attributa, sed indicauit causam agentem.

Dixi, Hęc q̄ sequitur fm rationē eorum. nam, si secta Assaria concedit Philosophis q̄ non hēns causam agentem non habet causam receptiuam, non destruitur ex hoc sermo eorum, q̄ substantia posita ab eis recipit attributa, non autem primum cum ponant q̄ attributa sint addita substantiæ, nec ponunt ea attributa essentialia, vt ponunt Christiani.

Deinde dixit. Si autē dicet, sicut sequitur cessatio emanationis in causa agēte, sic sequitur cessatio eius in receptiua. nam, si indigeret oē ens subiecto, in quo existat, & indigeret subiectum subiecto, tūc sequeretur emanatio, vt pueniat ad ens non habens subiectum, sicut est in causa agentis.

M D. d. respondens eis, vos bene dicitis. & propter hoc dicimus q̄ cessat hęc emanatio, & dicimus q̄ attributum est in substantia eius, & non est substantia eius existens in alio, sicut scientia nostra in substantia nostra, & substantia nostra est subiectum ei, & substantia nostra nō est in subiecto. Dixi, hic sermo nō habet alligantiam in hac disputatio ne, nec in eo, quod recitauit de Philosophis, nec in eo, quod respondet eis: & quasi ē sermo sophisticus. nā sermo de necessitate cessationis causarum receptiuarū, & non cessationis earū, nulla est pportio inter eū, & disputa-

A & disputatione, de qua loquimur: & est an ex conditione agentis primi sit ut sit ei causa receptiva. Speculatio enim de cessatione eorum agentium est diversa a speculatione de necessitate causarum receptivarum, quoniam qui concedit esse causas receptivas, concedit necessario cessationem emanationis earum ad causam receptivam primam extra agens primum necessario, sicut concedit esse agens primum extra materias receptivas. igitur agens primum, si esset ei materia, illa quidem materia non numeratur in recipiente primo, nec in eo, quod est sub eo ex recipientibus in aliis entibus, sed necesse est ut sit illa materia agentis primi, si esset ei materia, & materia propria ei. demum erit quidem ei: & hoc quidem aut erit prima ei, aut cessabit ad receptivum primum. demum non erunt hae recipientia de genere receptionis conditionata in esse aliorum entium provenientium a primo agente. quare, si esset materia conditio in esse agentis primi tantum, sequeretur necessario ut sit conditio in esse omnium agentium in passis, & materia non erit conditio in esse actionis agentis tantum: cum omne agens agit in recipiente. sed, si esset conditio in esse agentis, erit omne agens corporeum. & hoc totum non concedit secta Assaria, nec id querit. Si vero dixerint quod hae substantiae, cui attribuitur hae attributa, necesse est ut sit corpus, videtur eis, anima apud vos, attribuitur ei hae attributa, & tamen apud vos anima non est corpus. & hic est finis, ad quem finiunt sermones topici in hac questione. sermones vero demonstrationis sunt in libris Antiquorum, quos scripserunt in hac

scientia, & maxime in libro primi Sapientis. Attamen id, quod dixit in hoc Avicenna, & alii ex eis, qui deditur Mantis, si reperitur eis aliquid in hoc, id quidem, quod constituerunt in hac scientia, est de genere sermonum probabilium quoniam sunt ex propositionibus generalibus non autem propriis de natura rei, de qua speculantur. Et, cum dixit dicimus de hoc attributo, cessata est emanatio causae agentis eius cum substantia. nam non habet agens, sicut non est agens substantiae, sed non deficit substantia talis quin sit. & non habet causam, nec attributa posita ab eis habent causam. Dixi, hoc non concedunt adversarii, sed dicunt quod ex conditione agentis primi est, ut non recipiat attributum aliquod. nam receptio indicat materiam, impossibile enim est ut cesset emanatio ponendo agens, quodcumque fuerit: sed agens, cui non est actio omnino, nec cui datum sit ut sit ei actio. nam ponendo attributum agentis primo quod constituatur ex causa receptiva, quae sit conditio in esse eius, existimatur quod sit falsum. nam omne, quod habet conditionem in esse suo, copulatio quidem eius conditioni est ex causa alterius. quoniam aliquid non potest esse causa copulationis conditioni esse eius, sicut non erit causa esse sui ipsius. conditionatum. non evadit quin existat in se absque copulatione eius conditioni, & indiget causa agente copulationis eius, conditionatorum aliquid non erit causa conditionis sui esse. sed omnia ista sunt res coeae. Demum hae nos accomodat, non possumus imaginari de ea aliquid propinquum veritati ex hac via. & hoc propter aequivocationem necessariam in

Disputatio

G esse ex se, & possibilis in esse ex se, ne cessarii vero ex alio, & aliarum pro positionum additarum eis.

A L G A Z E L.

A It Alga. Secunda autem via, cum dicunt q̄ scientia, & pos se in nobis non ingreditur quidita tem substantiæ nostræ, sed est acci dens: & cum constituentur hæc attri buta primo, non ingredientur etiã quiditatem substantiæ eius, sed erũt accidentia relatiue ad id: & licet cõ tinuata fuerint antea, tñ nõ separa bunt, aut sequent ad quiditatẽ eius & cũ hoc non cõstituent sub̃am e ius, & cum fuerint accidentia, sequũ tur ad substantiam, & substantia erit causa in eis, & erunt causata: ergo quomodo erunt necessaria in esse?

A L G A Z E L.

A It Alga. dubitans huic sermo ni. Et hoc quidem est primũ cum mutatione præfationis. & dici mus, si intelligitis, cum dicitis q̄ se quitur ad substantiam, & eẽ substantiam causam eius, q̄ substantia sit causa agense eius, & q̄ sunt acta à sub stantia, hoc non est verum. nã hoc sequitur in scientia nostra in relatio ne ad substantiam nostram, cũ sub stantia nostra non est cã agens sciẽ tiæ nostræ. Si vero putatis q̄ suba sit subiectũ, & attributũ nõ exis tit p seipsum in alio, hoc quidem conce ditur, & non prohibetur, licet profe rant per verbum sequitur, seu acci dit, seu causat, aut quicquid volue rit dicere proferens, modo non mu tat prolatio rem ipsam. nam res ipsa nihil aliud est, nisi q̄ existit in sub stantia consentientia attributi in re, cui attribuitur. & non erit falsum, q̄ existat in substantia, & sit cũ hoc antiquum, & non habet agens. & o-

mnes rationes eorum sunt inuolu- **K** tiones in vituperatione prolotionis, cum appellatur possibile, & transiẽs & sequens, & proueniens, & causa tum. & hoc est absurdum. Nos ve ro dicimus, si intelligit per hoc, q̄ habet agens, non est sic. si vero non intelligit per id, nisi q̄ non habet a gens, tamẽ habet subiectum, in quo existit, licet proferat in hoc quacun que prolotione, nõ est in ea falsitas.

A V E R R O E S.

A It Auer. Hoc est multiplicare sermonem in eadẽ re. Respõ sio autem in hac propositione ab ad uersario brevis talis ẽ. videlicet aut est possibile habenti causam recepti uam vt non habeat agẽs, aut est im possibile. & ex radicibus loquẽtium quod copulatio conditionis condi tionato est possibilis, & omne possi bile indiget in exitu eius ad actum aliquo faciente illud, & copulatione conditionis conditionato. & quoniam copulatio est conditio in esse cõditionati, & impossibile est vt sit res causa conditionis esse sui, & im possibile est etiam vt conditio sit cã agens esse conditionati: nam substã tia nostra non est causa agens esse scientiæ in ea, sed est conditio esse scientiæ existentis in eo: quare non euadet secundum has radices à cau sa agente, quæ faciet copulationem conditionis cõditionato? & sic est. I omni composito ex conditione, & conditionato. Attamen hoc totum destruitur secundum Philosophos, cum ponũt orbes cœlestes antiquos & sunt substantia, & attributa, & nõ ponunt eis agens eo modo, quo est agens in apparentibus nobis, vt se quitur ex hoc, nisi ponant q̄ sic hic demon;

A demonstratio inducens ad copulationem antiquam ex copulata antiquo, & est species copulationis diuersa ab ea, quæ est in generabilibus, & corruptibilibus. Et omnia quidem ista sunt loca magnæ speculationis.

Quod autem ponunt, quod ista attributa, non constituitur ex eis substantia, non est verum. nam omnis substantia, quæ perficitur attributis quibus erit magis perfecta, & magis electa, substantia illa consistit cum attributis illis, quemadmodum perficientiam, & posse, & voluntatem sumus entia nobiliora entibus non scientibus, & substantia nostra, in qua existit ista attributa est communis nobis, & inanimatis, quæro quomodo erunt hæc attributa accidentia, sequentia substantiam nostram? hoc totum quidem est ex sermone eius, qui non est peritus in attributis essentialibus, & accidentalibus.

B

Ita Alga. Et aliquando dicunt in vituperatione prolationis alio modo. & dicunt hoc inducit ut sit primum indigens his attributis, & non erit sufficiens simpliciter. nam sufficiens simpliciter non indiget alio.

C

Deiude dixit dubitans eis.

A L G A Z E L.

A It Alga. Ethic est sermo disputatiuus in vltimitate debilitatis. nam attributa perfectionum non separantur a substantia perfecta, ita quod dicat quod indiget alio. & cum non cessauit, nec cessabit esse perfectum in scientia, & posse, & vita, quomodo ergo indigebit alio, aut quomodo possunt proferre de continuatione perfectionis indigentia? & est, sicut sermo dicentis, perfectum est id, quod non indiget perfectio-

ne. Et, si dicet, indigens attributis ad perficiendum seipsum est diminutum, dicitur quidē, sicut nihil est ut sit perfectum, nisi sit perfectio in se, sic nihil est ut sit sufficiens, nisi sit ei attributum, quod aufert indigentiam in se. quomodo ergo remouetur attributa, quibus perficitur deitas, his talibus imaginationibus verborum?

A V E R R O E S.

A It Auer. Perfectum autem est duplex, perfectum in se, & perfectum attributis tribuentibus ei perfectionem. & illa attributa necesse est ut sint perfecta in se. nam, si essent perfecta per attributa perficientia, etiā interrogaretur de illis attributis an sint perfecta ex se, aut ex aliis attributis, & deueniret ad perfectum ex se. perfectum vero per aliud indiget necessario secundum radices præcedentes, eum cōcedantur aliquo tribuente ei attributa perfectionis. sin autem, esset diminutum. Attamen perfectum ex se est in ente ex se, & conuenit ut sit ens ex se perfectum ex se. si autem est hic ens ex se, necesse est ut sit perfectum ex se, & sufficiens ex se. sin autem, esset compositum ex substantia diminuta, & attributis perficientibus substantiam illam. & cum sic fuerit, ergo attributum, & id, cui attribuitur, est idem: quod attribuitur ei ex actionibus, quæ inducent ut proueniant ab attributis separatis, in eo est relatiue.

A L G A Z E L.

A It Alga. redarguens Philosophos. O quantum est inconueniens ut simus nos, & Deus gloriæ in hoc æquales, si perfectio est substantiæ nostre per attributa perficientia. Si autem dicet cum constitutis substantiam,

L - iij & attri-

G & attributum, & existentia attributi in substantia est compositio, & omnis compositio indiget componente, quare non admittimus qd primum sit corpus, quia est compositum? Dicimus qd sermo dicentis omne compositum indiget componente est, si erit sermo omne inuentum indiget inuentore. & sic dicitur de eo primum est antiquum ens, non habes causam, nec inuentorem, sic dicitur id, quod attribuitur ei, attributum est antiquum, & non est causa substantiae eius, nec attributorum eius, nec existentiae attributorum in substantia eius, sed totum est antiquum sine causa. corpus vero impossibile est vt sit primum. ipsum nanque est in nouatum, ex eo qd non euadit ab in nouationibus, & qui non constituit ei in nouationes corporis, non est necesse ei vt concedat qd sit causa prima corpus, vt sequitur hoc vobis in eo, quod sequetur postea.

AVERROES.

A It Aver. Compositio autem non est sicut esse. nam compositio est sicut moneri. attributum possibile, additum substantiae rerum recipientium compositionem. esse vero est denominatio, quae est ipsamet substantia. & qui aliter dicit, errat. compositum autem non diuiditur ad compositum ex se, & compositum ex alio. & necesse est vt deueniat ad compositum antiquum, vt deuenit in entibus ad ens antiquum. & iam locuti sumus de hac disputatione in multis locis. Vltius, cum fuerit, sicut diximus qd compositio sit qd additum esse, potest aliquis dicere si reperitur compositum ex se, erit motum ex se: & si erit motum ex se, erit priuatum

ex se: quoniam esse priuatum est exitus eius, quod est in potentia ad actum. & sic est de motu & moto, & non est sic de esse: quoniam ipsum non est attributum additum substantiae, & omne ens, quod non est aliquando in potentia, & aliquando in actu, est ens ex se, & esse motum est vt sit cum potentia motiua, & ideo indiget omne motum motore. Attamen responsio in hac disputatione est qd compositum aut erit qualibet pars partium eius, ex quibus componitur, conditio in esse sui socij duobus modis diuersis, sicut est in compositis ex materiis, & formis apud Peripateticos: aut non erit qualibet earum conditio in esse socij sui: aut vna earum est conditio in esse alterius, & altera non erit conditio in esse primi. prima autem pars impossibile est vt sit antiqua. nam compositio ipsa est conditio in esse alterius, & impossibile est vt partes sint causa compositionis, nec compositio causa sui ipsius. & ideo talia composita sunt generabilia, & corruptibilia: & impossibile est eis vt sint absque agente, quod extrahat ea a priuatione ad esse. Secunda vero pars, scilicet quod nulla duarum partium sit conditio in esse socij, haec tales, cum non fuerint in natura vniusearum vt sequatur ab alia, non componentur, nisi cum compositore extra eas: cum compositio non sit de natura earum, quae constituitur substantia earum. si vero natura earum determinaret compositionem, & sunt ex se antiquae, necesse est vt compositum ex eis sit antiquum. quare impossibile est ei vt sit sine causa tribuente ei unitatem: quoniam impossibile est reperiri aliquid antiquum, cui sit unitas per accidens sed,

G sed, si esset vna earum conditio in essentialiter, & altera non est conditio ei, sicut est in attributo, & eo, cui attribuitur non essentialiter: si quidem id, cui attribuitur, est antiquum, & de natura eius est vt non separaretur ab eo attributum: tunc compositum est antiquum. & cum sic fuerit, impossibile est vt concedat aliquis esse compositum antiquum. Sic edificatur via sectæ Assarie, q̃ omne corpus est innouatum. nam, si esset compositum antiquum, reperirentur accidentia antiqua, quorum vnum est compositum.

H tio: qm̃ fundamentum, supra quod edificant necessitatem innouationis accidentium, est quia non sunt partes, ex quibus componitur corpus apud eos, nisi post separationem. & cum admittunt compositum antiquum, possibile est vt reperiat aggregatio, quam non præcedit separatio, & motus, quæ non præcedit quies. & cum hoc fuerit possibile, tunc esset possibile vt reperiretur corpus, habens accidentia antiqua, & non est verificatum eis q̃ id, quod non euadit ex innouationibus. sit Innouatum, & adhuc etiam dictum est superius q̃ oẽ compositum erit

I vnum ex vnitatem reperta in eo. & hæc vnitatem reperitur i eo ex aliquo, quod est vnum ex se. & cum sic fuerit, tunc vnum, in eo q̃ est vnum, præcedit omne compositum. & hoc quidem agens vnum, si fuerit æternum, operatio quidẽ eius, quæ est in ætate oĩa entia individualia, quibus sunt entia distincta, est operatio continua æterna, non autem aliqui sic, & aliqui non. nam agens, cuius actio alligatur actio, hora quidẽ, qua exit a potentia ad actum, est agens innouatum necessario, & actum eius est innouatum necessario. agens vero primum ha-

bet alligationem actio continue, & actum miscetur ei potentia continue. Et fin hoc debet intelligi dispositio Primi glo. cum omnibus entibus. & hæc quidem, cum impossibile est nobis declarare ea in hoc loco, dimittimus nam intentio nostra est declarare q̃ id, quod comprehenditur in hoc libro ex sermonibus, sunt sermones non demonstratiui: & plurimorum sunt sophistici: & maior gradus eorũ est, vt sint topici. sermones enim demonstratiui sunt pauci nimium, & sunt inter sermones tantum aurum purum inter alia mineralia, & adamas inter gemas. & redeamus ad id in quo fuimus.

Nota de sermonibus demonstratiuis.

A L G A Z E L

A l Alga. Et omnes viæ eorum in hac disputatione sunt imaginationes. Vtcrius ipsi non possunt auferre omne id, quod attribuerunt substantiæ primæ: nam ipsi constituerunt q̃ sit sciens, & necesse est vt hoc sit additum abstracto substantiæ. Et dicitur eis an conceditis q̃ primum sciat aliud a seipso? & aliqui eorum sunt, qui concedunt aliud ab hoc, & aliqui dicunt non scit nisi seipsum. sed primum est id, quod elegit Auicenna. nam ipse putat q̃ Dens glor. scit omnia specie vniuersali, quæ non ingreditur sub tempore, & non scit particularia, quorum comprehensio causat mutationem in substantia scientis. Nos autem dicimus aut scientia Primi de omnibus entitatibus generum, & specierum infinitarum est ipsamet scia sui ipsius, aut alia. si dicatis alia, iam constitutis pluralitatem, & ruinatis fundamentum. si vero dicitis q̃ sit eadem, non cognoscimini ab eo, qui ratiocinatur q̃ scientia hominis de alio est alia à scientia eius de

M

Disputatio

G de seipso, & de alio. & qui dicit hoc cū intellectu suo ex definitione eiusdem falsificatur in imaginatione aggregatio inter negationem, & affirmationem, & sic scientia de eodem quia idem falsum est ut imaginetur de una eadem re, quod reperitur, & non reperitur. & cum non erit falsum in imaginatione, ut consideret scientiam hominis de se, & nescit aliud, ergo necesse est ut credat quod scientia sua de alio est prater scientiam suam de se. nam, si esset eadem tunc esset negatio sui negatio eius, & affirmatio sui affirmatio eius. cum falsum fuerit quod Socrates sit, & Socrates non sit, si ut sit idem in eadem dispositione, & tamen non falsificatur tale in scientia eius de alio cum scientia de se. & sic est in scientia Primi de se cum scientia eius de alio. nam possibile est ut imaginetur esse sui absque esse alterius. si autem similitudo est sic, tunc hæc imaginatio est falsa. & omnis, qui ex Philosophis concedit quod primum scit aliud, necesse est ut constituat pluralitatem proculdubio.

A V E R R O E S.

A It Aver. Summa huius sermo nis est questio contra dicentem quod primum scit seipsum, & intelligit aliud: quoniam scientia scientis seipsum est diuersa à scientia scientis aliud. Quæ quidem est sophisticatio, quoniam ex hoc intelliguntur duo, quorum unum est ut sit scientia Socratis de seipso individuali scientia eius de alio. & hoc nullo pacto potest esse verum. secundum vero est, ut sit scientia hominis de alio, ut sunt entia, scientia eius de se & hoc est verum. Et declaratio eius est, quoniam nihil aliud est substantia eius, nisi scientia eius de entibus. & si esset homo, ut alia entia,

& sciret quiditas suā sibi propriā, & esset quiditas eius scientia rerum. sic scientia hominis de se necessario esset scientia eius de aliis rebus. nam, si esset alia, tunc substantia eius non esset scientia de rebus. & hoc manifestum est in artifice. nam substantia eius, quæ appellatur artifex, non est aliquid nisi scientia sua de artibus. cum autem dicitur, nam, si scientia eius de se esset scientia eius de alio, tunc negatio sui esset negatio eius, & affirmatio sui affirmatio eius. id est, si esset scientia hominis de se scientia eius de alio, tunc homo, cū non sciuerit aliud, non sciret seipsum, si cum ignorauerit aliud, ignorabit seipsum. & cum sciuerit aliud, sciret seipsum. Attamen est sermo verus aliquo modo, & falsus aliquo modo. quoniam quiditas hominis est scientia, & scientia est scire aliquo modo, & aliud à scire aliquo modo: & cum ignorat sciretum, tunc ignorat aliquam partem sui ipsius: & si ignorauerit omnia scita, ignorabit seipsum. & negare hæc scientiam de homine est negare scientiam hominis de se ipso. nam, cum auferetur à scientia sciretum, ex eo quod sciretum et scientia sunt idem, tunc auferetur scientia hominis de seipso. sciretum autem, ex eo quod est aliud à scientia, est prater hominem: & non sequitur ex ablatione huius scientiæ ab homine ablatio scientiæ hominis de seipso. & sic est in indiuiduis. nam non est scientia Soc. de Platone Soc. quæ scit Soc. seipsum, cū ignoratia eius de Platone.

A L O A Z E L.

A It Alga. Si autem dixerit ipsum non scire aliud prima intentione, sed scire seipsum, quia est principium omnium, & copulatur ei scientia totius secunda intentione, cū impossibile sit ei scire seipsum, & nescire quod

Are qd sit principium alterius. nam verificatio sui est esse principium alterius: & impossibile est scire se esse principium alterius, nisi in testimonium fuerit illud aliud in scientiam eius vnuerſaliter, & conſecutue. & non est inconueniens quin ſubſtantie eius ſint conſequentia. & hoc quidem nō facit pluralitatem in quiditate ſubſtantie, impoſſibile vero vt ſit i ipſa ſubſtantia pluralitas. Et reſpondetur ei multipliciter, & primo qd, cum dicitis qd ipſum ſcit ſe eſſe principium, eſt indultia quædam veſtra, & imaginatio. ſed oportet vt ſciat eſſe ſui.

B ſcientia autem qd ſit principium eſt addita ſciez de eſſe eius. nā principium eſt relatiuum ſubſtantię: & pōt ſcire ſubſtantiā, & neſcire relationē principij ad ſubſtantiā: & pōt ſcire ſubſtantiā, & ſcire qd ſit principium: nā eſſe principium, & eſſe ens ſunt duo diuerſa. & ſicut poſſibile eſt vt ſciat homo ſeipſum, & neſciat qd ſit cauſatum: nā ſcire qd ſit cauſatum eſt relatio eius ad cauſam: ſic eſſe ipſum glo. principium, & eſſe cauſam eſt relatio eius ad cauſatum. & conſequentia eſt bona in abſtracto, cum dicunt qd ipſum ſcit ſe eſſe principium. in eo. n. eſt ſcientia de ſubſtantiā, & principio, quod eſt relatio: & relatio eſt diuerſa ſubſtantiā: & ſcientia relationis eſt diuerſa à ſcientia ſubſtantię, ratione, quam diximus: & eſt quia poſſibile eſt vt imaginetur ſcientia de ſubſtantiā præter ſcientiam de principiis, & impoſſibile eſt vt imaginetur ſcientia de ſubſtantiā præter ſcientiam de ſubſtantiā: nām ſubſtantia eſt vna.

AVERROES.

A It Aver. Sermo Philoſophorum cum iſto homine in hac diſputatione edificatur ſm radices, quas

habet, de quibus neceſſe eſt prius loqui cum eis. Nam, cum conceditur id, quod poſuerunt de eis, & exiſtimauerunt qd demonſtratio induxit eos ad id, non ſequitur eis aliqua harum conſequentiarum ſuarum. Nā Philoſophi ponunt qd ens, quod nō eſt corpus, eſt in ſe ſcientia tantum. qm ipſi tenent qd formę non ſciunt, quia ſunt in materijs: & cum inueniatur aliquid, quod nō ſit in materia, notum eſt qd ſcit. & hoc habetur ratione. qm inueniunt qd formę materiales, cum abſtrahantur in anima à materijs ſuis, ſunt ſcientia, & intellectus: & intellectus nihil aliud eſt, niſi formę abſtractę à materia. & cum ſic fuerit in eo, quod nō eſt abſtractum à radice naturę ſuę, id quidem, quod eſt abſtractum à radice naturę ſuę, multo dignius eſt vt ſit ſcientia, & intellectus. & qm in intellecta rerum ſunt verificatio rerum, & intellectus nihil aliud eſt niſi cōpreheſio intellectorū, tunc intellectus noſter eſt ipſummet intellectum, in eo qd eſt intellectum. & nō erit aliter inter intellectum & ipſam rē intellectam, niſi quia intellecta ſunt intellecta rerū, quæ nō ſunt in naturis ſuis intellectus, ſed ſunt intellectus, cum abſtrahit intellectus ſormas earū à materijs: & pp hoc non erit intellectus noſter intellectum oīmo de. ſi vero repertiatur aliquid abſq; mā, erit intellectus eius intellectum oīmo de, & eſt intellectio intellectorū abſq; dubio. & qm intellectus nihil aliud eſt niſi cōpreheſio ordinis rerū, quæ repertiuntur, & gradus earū, ideo neceſſe eſt, in eo qd eſt intellectus ſeparatus, vt nō ſuſtinetur in intellectatione rerum, quæ repertiuntur in rebus, quæ repertiuntur, & retardetur intellectum eius eis, nam oīs intellectus

Quopacto
& intellectus
intellectus nō
ſeparatus
in.elligat.

E

F

Disputatio

- A**ctus talis sequitur ordinem repertum in entibus, & completum: & ipse de necessitate diminutus est in eo, quod intelligitur ex rebus. & ideo intellectus noster est diminutus in eo, quod de terminat de uatura rerum circa ordinem, & proportionem repertam in eis. & cum naturæ rerum sequatur secundum rationem intellectus, & fuerit hic intellectus, qui est in uobis, diminutus in comprehendendo naturas entium, necesse est ut sit hic scientia cum ordine, & cum proportionem, quæ est causa ordinis, & proportionis, & scientiæ repertæ in quo libet ente. Et necesse est ut iste intellectus, ordo eius sit causa huius ordinis in entibus, & comprehensio eius non denominetur de uniuersalibus, quanto magis de particularibus. quoniam uniuersalia sunt intellecta entium, & posteriora eis. hic uero intellectus, entia sequuntur eum, & intelligit necessario entia, cum intelligit ex se ordinem, & proportionem repertam in entibus, non autem cum intelligit rem extra se. nam esset causatum ab ente, quod intelligitur, & tamen nullam habet causam: & esset diminutus: scientia. n. rerum ueritatem uniuersali est scientia diminuta, quoniam est scientia eius, quod est in potentia. Cum autem intellexeris hoc ex opinione Philosophorum, intelliges quod intellectus separatus non intelligit nisi seipsum, & intelligit seipsum, cum intelligit omnia entia. intellectio. n. eius nihil aliud est nisi ordo, & proportio, quæ est omnibus entibus. & iste ordo, & proportio est ille, quem recipiunt potentia actiua, habentes ordinem, & proportionem, repertam in omnibus entibus, & est id, quod Philosophi appellant naturam. nam
- videtur quod omne ens habet operationes, quæ sequuntur ordinem intellectus, & proportionem eius. & impossibile est ut hoc sit per accidens: & impossibile est ut sit propter intellectum similem intellectui nostro, sed propter intellectum superiorem omnibus entibus, & non est nec uniuersalis, nec particularis. Et, cum intellexeris hoc ex opinionibus Philosophorum, soluantur tibi omnes dubitationes, quas fecit eis iste uir hic, & cum posueris quod intellectus, qui est ibi, sit similis intellectui humano, ualent illæ dubitationes prædictæ. nam intellectus, qui est in uobis, est is, cui euenit numeratio, & pluralitas. ille uero intellectus non euenit ei aliquid horum. nam est in uobis pluralitate eueniente his intellectibus, & non imaginatur in eo alietas inter comprehendentem, & comprehensum. intellectus uero, qui est in uobis, eius comprehensio substantiæ rei est aliud à comprehensione eius, quod sit principium rei: & sic eius comprehensio alterius est alia à comprehensione sui aliquo modo, attamen est in eo similitudo illius intellectus: & ille intellectus est ille, qui tribuit ei illam similitudinem. nam intellecta, quæ sunt in illo intellectu, sunt remota à diminutionibus, quæ eueniunt huic nostro intellectui. uer. g. quod intellectus sit intellectus, in eo quod est intellectus, quoniam reperitur intellectus, qui est intellectu omni modo. nam omne id, cui reperitur attributum diminutum, reperitur quidem ei propter ens, cui est illud attributum perfectum uer. gr. id, in quo reperitur caliditas diminuta, reperitur quidem ei propter aliquid, quod est in caliditate perfecta. & sic quod reperitur intelligens
- intellectu

Intellectus
intellectus
separatus
nihil aliud est,
nisi rerum
ordo, atque
proportio

A intellectu diminuto, reperitur quidem ei propter aliquid, quod est intellectus intellectu perfecto. & sic est, cui reperitur operatio intellectualis diminuta reperitur quidem ei propter intellectum perfectum. Et cum fuerit operationes omnium entium operationes intellectuales perfectæ & sapientes, & non sunt habentes intellectum, necesse ut sit hic intellectus, quo operationes entium sunt operationes intellectuales. & qui non intelligit hoc ex debilibus sapientum, est is, qui quaerit verum primum principium intelligat seipsum, aut intel-

B ligat aliquid extra seipsum, & si ponit quod intelligit aliquid extra se, ergo sequitur ut perficiat seipsi per aliud. si vero ponit quod non intelligit aliquid extra se, sequitur ut ignoret entia. Et mirandum est de istis hominibus, quod ipsi auferunt attributa, quæ reperiuntur in Deo glo. & creaturis ex diminutionibus convenientibus creaturis, & ponunt intellectum nostrum similem intellectui, qui est in eo, & ipse est dignior omnibus tali ablatione, & hoc sufficit in hoc capitulo, quare statim narrabimus sermonem huius viri in hoc capitulo, & declarabimus errorem convenientem ei.

A L G A Z Z I.

A It Alga. Secundus autem modus est, cum vos dicitis quod totum est scitum ei intentione secunda, est sermo non intelligibilis. nam quotienscunque scientia eius comprehendit aliud, sicut comprehendit seipsum, tunc essent ei duo scita diuersa, & esset ei scientia in eis. numeratio autem sciti, & diuersitas eius facit numerationem scientiæ & reperitur numeratione eius, cum recipiat unum duorum scitorum differentia eius ab alio

imaginatione, & non erit scientia de uno eorum eadem scientia de alio. nam non numeratur consideratio unius eorum absque alio, & non est ibi aliud, quotienscunque fuerit eorum unum. & hoc non differt, cum exponitur ab eo secunda intentione. Vltius vellem scire quomodo est pluralitas apud dicentem quod non defecit à scientia sua pondus grani in coelo, & terra nisi quod scit omnia specie vniuersali, & vniuersalia scita non sunt finita: & erit scientia copulata eis cum pluralitate, & diuersitate eorum eadem omnimode.

A V E R R O E S.

A It Auer. Sermo eius hic consistit in duabus questionibus. Quarum una est, quomodo sit scientia eius de se, scia eius de alio. & iam precessit responsio in hoc, quod reperitur in intellectu humano ex hoc aliquid, quod facit nos punire ad necessitatem esse eius in intellectu primo. Et secunda questio est, an plurificatur scientia eius ex plurificatione scitorum. nam ipsum comprehendit omnia scita finita, & infinita. Et responsio eius est, quod non est impossibile scientiæ primæ ut reperiat eum vniuersitate differentia in scitiis. nam non est impossibile apud Philosophos ut sciat aliud, & seipsum scientia distincta, ex eo quod sunt ibi scientiæ multæ: sed est impossibile apud eos ut intellectus perficiat seipsum per aliquid intellectum, & causatum eius. si enim intelligeret aliud eo modo, quo intelligimus nos, erit intellectus eius causatus ab ente intellecto, non habente causalitatem. & iam fuit demonstratum quod ipsum est causa entis. Pluralitas autem, quam negauerunt Philosophi, est ut sit sciens non ex se, sed ex scientia

Disputatio

G scientia addita substantiæ eius. & nõ sequitur ex negatione huius pluralitatis de Deo glo. negatio pluralitatis scitorum, nisi topicæ. & permixtio quæstionis de pluralitate prohibita apud eos ad pluralitatem, quæ est in scijs ipsis, est de operationibus sophisticis. qm̃ inducit ad opinandum qd ipsi, quemadmodum negant pluralitatem illam, quæ est ex subiecto, & prædicato, sic negat pluralitatem, quæ est scientiæ pp̃ seita. Quare veritas in hoc est, qd nõ est numeratio scitorum in scientia æterna, sicut est numeratio in scientia humana. nam euenit

H eis numeratio in scia humana duobus modis, quorũ vnus est ex parte imaginationum: & hæc assimilatur numerationi locali. numeratio vero secunda est numeratio in seipsis in intellectu nostro, numeratio, quæ euenit primo generi, ac si diceres ipse, cum diuiditur ad omnes species, quæ sunt sub eo. nam intellectus, qui est in nobis, est vnus ex parte rei vniuersalis, comprehendens oēs species entium in mundo, & numeratur annotatione specierum. & est manifestum qd, cum abstruxerimus sciens æternũ à re vñ, qd auferitur ab hac nomenclatura, & remanet ibi numerario, quam comprehendere nõ potest intellectus noster, nisi esset intellectus noster idem intellectus cũ illo æterno. & hoc est falsum. Quare verum est id, quod dixerunt Philosophi, qd intellectus habent terminum, & quo firmantur, & cum non transeunt: & est diminutio imaginationis, & comprehensionis quæ est in hac scientia. Vtcrius, qm̃ intellectus noster est scientia entium in potentia, non autem scientia in actu: & scientia in potentia est diminuta à scientia in actu:

& quanto magis erit scientia nostra vniuersalior, tãto magis ingreditur in capitulum scientiæ in potentia & magis ingreditur in capitulum diminutionis scientiæ: & non conuenit vt sit scientia æterna diminuta aliquo modo: & nõ reperitur in ea scientia in potentia, qm̃ scientia in potentia est scientia in m̃a. & ideo tenent Philosophi qd necesse est vt scientia primi sit in actu, & qd non sit ibi vniuersalitas, nec pluralitas orta à potentia, sicut est pluralitas specierum, quæ oritur a genere. prohibetur autem apud nos comprehendere infinitum in actu: qm̃ scia apud nos diffinguntur abinuicem. si vero reperitur hic scientia, in qua vñantur scita, tunc ipsa finita, & finita apud eam sunt æqualiter. Hoc totum est, quod existimauerunt Philosophi, qd de eo fuerit demonstratio apud eos. & cũ nos non intelligimus de pluralitate scientiæ, nisi hanc pluralitatem, quæ auferitur ab eo, tunc est scientia eius vna, & existens in actu. Sed comprehendere hoc, & id necesse imaginari est impossibile intellectui humano. nã, si homo comprehenderet hoc, tunc esset intellectus eius intellectus Dei glo. & hoc est falsum. Et, qm̃ scientia de indiuiduo apud nos est scientia in actu, scimus qd scientia eius est magis similis scientiæ indiuiduali, q̃ scientiæ vniuersali, licet nõ fuerit nec vniuersalis, nec particularis. & qui intelligit hoc, intelligit dictum suum, qd non deficit ei pondus grani, nec in cœlo, nec in terra, & alia ex sermonibus, qui sunt de hac re.

A L O A Z E L.

A It Alga. Et iam contradicit in hoc Auicen. alijs Philosophis, qui opinantur qd ipse non scit nisi seipsum

A ipsum ad cautelā consecutionis pluralitatis, quomodo ergo communicauiſe in negatione pluralitatis: vltius, contradicit eis in constitutione ſciētiz de alio, & qm̄ pudet ipsum dicere q̄ Deus non ſcit aliquid in hoc ſeculo, & in alio, ſed ſcit ſeipſum tantum, & bene ſcit aliud, & ſcit etiam ſe, & aliud: ergo aliud eſt digniſſe eo in ſcientia. & dimiſit hoc tanq̄ verēdus de hac opinione, & quali timens: deinde non puduit eū oſmode: & exiſtimauit q̄ eius ſcientia de ſe, & alio etiam omnibus rebus eſt ſubſtātia ei⁹ abſq; additione,

B & ſunt ex dem diminutiones, quibus vituperati ſunt omnes Philoſophi, cum ſit manifeſta contradicōtio eius prima conſideratione: ergo nō euasit aliqua ſecta eorū ā prauo eloquio de ſcientiis. Sic meritum reddat Deus gloriā ei, qui declinat ā viis eius, & exiſtimat q̄ rebus diuinis dominatur cum conſideratione ſua.

AVERROES.

A It Auer. Reſponſio huic toti apparet ex eis, q̄ diximus. qm̄ Philoſophi negant q̄ ſciat aliud eo modo, quo hoc aliud eſt vltioris ſeſe, ad hoc vt cauſatum non fiat cauſa, & nobiliuſe eſſe viliuſe eſſe. ſciētia enim eſt ſciturum, & nō negant id, ex eo q̄ ſcit hoc aliud ſcientia nobilioris eſſe, q̄ ſit ſcientia, qua nos ſcimus aliud, ſed neceſſe ē vt ſciat illud hoc mō: qm̄ hic modus eſt modus, quo reperitur aliud ab eo. Attamen conſideratio poſſibilitatis pluralitatis ſcitorum de ſcientia eterna eſt diſputatio ſecūda. & iā recitauimus eā. & non fugiūt Philoſophi propter hanc quæſtionem ad id, q̄ ipſe nō ſcit, niſi ſeipſum, prout imaginatur iſte homo, ſed pp̄ id, quod diximus. & eſt

vniuerſaliter vt non aſſimiletur ſcīa eius ſcientiæ noſtræ, quæ eſt in vltimitate differentiæ cum ipſo. A uiceſſa autem conatus eſt cōgregare ſermonem, q̄ ipſe non ſcit niſi ſeipſū, & ſcit alia entia ſcientia nobiliori, q̄ ſit illa, qua ſcit ea homo: nā iſta ſcīa eſt ſubſtātia eius. & hoc apparet ex eo, quod dixit. q̄ ſcientia eius de ſe, & de alia etiam omnibus rebus eſt ſubſtātia eius, licet non expoſuerit hoc, vt expoſuimus nos. Quare hic ſermo eius non eſt eadem contradicōtio, qua vituperati fuerunt alij Philoſophi, ſed eſt ſermo omnium, aut quod ſequitur ex ſermone oīum. &, cū hoc quieuerit in mēte tua, apparebit tibi vilitas eius, qd̄ iſertiſte hō de intelſu cōtra ſapiētes cū eo, quod apparet de cōuenientia viri cum eis in plurimis opinionum eorum.

ALGAZEL.

A It Alga. reſpondens pro Philoſophis. Si autem dixerit, cū aſſirmatum fuerit q̄ ſcit ſe eſſe principium relatiue, tunc ſcientia de duobus relatiuis eſt eadem. nam qui ſcit filium, ſciat eum vna ſcientia, quæ eſt ſcientia de patre. paternitas autē, & filiatio ſunt vniuerſalia, & pluriſcantur ſcīta, & vnitur ſcientia. & ſic etiam ipſum ſcit ſeipſum eſſe principium alterius, & vnitur ſcientia, licet numerentur ſcīta. deinde cū intellexerit hoc in uno cauſato reſpectu eius, & hoc nō faciet pluralitatē, additio quidē in eo, cuius genus nō faciet pluralitatem, non faciet pluralitatem. & ſic ēt qui ſcit rē, & ſcit ſciētiam ſuam de re, tunc ſcit eā hac ſciētia. & omnis ſcientia eſt ſciētia de ſeipſo, & de ſcīto eius, & numerat ſcītum, & vnitur ſcīa. & iudicat id ēt, qm̄ vos tenetis q̄ ſcīta Dei glo. ſunt infinita,

Disputatio

G infinita, & scientia eius est una, & nō attribuitur ei scientias infinitas numero. si autem esset numeratio scientiæ, tūc in substantia Dei glō. esset scientiæ infinitæ, & scientia eius vna. & hoc est falsum. Deinde dixit rōdens eis.

ALGAEZEL.

Alga. Dicimus quotiē scūq, fuerit scientia vna omnimode, nō imaginatur alligācia eius duob' scitis, sed facit hoc pluralitatē, vt ponunt Philosophi, & secundum deliberationem eorum in capitulo pluralitatis, ita q' deueniunt ad hoc, & dixerūt, si esset in primo quiditas copulata ipsi esse, esset i hoc pluralitas.

H nam non intelligunt rem habērem veritatem, & postea attribuitur esse: sed existimauerunt q' esse copulatur verificationi, & est aliud ab ea, & determinat pluralitatem. Et secundum hunc modum impossibile est considerate scientiam alligari scitis multis, quin sequatur ei aliqua pluralitas maior, & excelsior ea, quæ sequitur ex esse suo copulato quiditati suæ. scientia autem de filio, & patre, & sic alijs reatiuis, est in ea pluralitas, nam impossibile est absq; scientia de substantia filij, & substantia patris: & sunt duo scita, & scitum tertium, & est relatio: q̄q̄ hoc tertium includatur in duobus scitis præcedētibz, cum fuerint ex cōditione eius, & necessitate eius. si autem, qui nō scit relatum primo, non sciet relationem. Igitur sunt scientiæ numeratæ, quarum aliqua est conditionata alteri. & sic, cum scit primum seipsum relatum alijs generibus, & speciebus, tūc esse principium eorum indiget vt fiat seipsum, & unitates generū, & sciat relationem sui, quo ad esse principium eorum, licet non intelle-

xerit esse hāc relationem scitam ei. **K**
Cum vero dicūt, q' qui scit aliquid, scit seipsum scire eadē scientia, & erit scitum numeratum, & scientia vna, non est verum: sed scit ipsum scire alia scientia à scientia, & deueniet ad scientiam, quæ latet eum, & non sciet eam. & nō dicimus q' emanatio procedat in infinitum, sed cessat in scientia alligata scito, & latet in esse scientiæ: nō autem esse sciri. & qui scit nigredinem, & ipse tempore suæ scientiæ est profundus animæ i scito suo, quod est nigredo, & latet eum scientia eius de scientia nigredinis, & nō respicit ea. si n. respiceret eam, indigeret alia scientia, vltimoquo cessat aspectus ei'. Cum aut dicit q' hoc cōvertitur contra vos in scitis Dei glō. quæ sunt infinita, & scientia apud vos est vna, nos quidem dicimus, non disputamus in hoc libro disputatione constitutū, sed disputatione ruiuantium, & dubitantium. & ideo appellauimus hūc librum Destructionem Philosophorum, non constitutionem veritatis. & nō est nobis hęc responsio. Si autem dixerit, verum est q' non sequitur vobis opinio alicuius sectæ sectarū, sed id, quod cōvertitur secundum eursum creationis, & sunt æquales intelligētiæ in dubietate eius, impossibile est vobis id ponere, & hoc dubium conuertitur contra vos, & non est fuga ab eo, dicimus q' non. sed intentio nostra est de diminutione vestra in rationibus vestris circa scire res veras demonstrationibus incisuiis, & induxit vobis dubiū in rationibus vestris. & cum apparuerit diminutio vestra, dicimus q' sunt aliqui, qui opinantur q' verificatio rerum diuinarum nō cōprehenditur cōsideratione intellectus,

Actus, & etiam nō est impossibile homini comprehendere eas. & ideo dixit sapiens Considerate in operationibus Dei & non cogitetis in substantia Dei. Quare vos negatis contra seclā credentem, veritatem nuntij cum euidētia miraculorum, quæ non habentur a propositionibus intellectus super affirmationem mittētis quæ magnificat cōsiderationem attributorum, cōsideratione intellectus, quæ sit per habentem fidem, I eo quod est in eade attributis Dei glo. quæ est post, cum profertur dictio sciētis, volētis, & potētis, & vi-

Buentis, quæ causa est proferre id, qd non conceditur in eo sciens in diminutione comprehendē veritatem, cū vero vos negatis ea spūdo eis ignorātiā in vīs demonstrationū, & mō ordinis propositionū in figura syllogismorum, & rationum, dicētes vos qd nos scimus ea vīs intellectualibus, iam profecto declarata est diminutio vestra, & destructio viarū vestrarum, & dedecoris vestri in rationibus sciētiae vestræ. & inrētum huius declarationis est, vt qui ponit qd demonstrationes Diuinæ sunt incisus, vt demōstrationes Geometriæ.

C

AVERROES.

Ait Auer. Hic est sermo proluxus: cuius conclusio est rhetorica, seu topica. Et summa eius, qd recitauit, est cōseruatio Philosophorum, qd sciētia Dei glo. est vna ex duabus rationibus, quarum conclusio est qd ipsi tenēt, ex eo qd in intellectis nostris sunt multa, ex quorum pluralitate non plurificant substantiæ intellectuum, vt apparet in entibus quædā dispositiones, & non multiplicantur substantiæ in multiplicatione earum, vt qd res sit ens, &

vnum, & necessarium, aut possibile. **D**
& hoc postq̄ fuerat ens, est ratio qd sit sciētia vna, comprehendens sciētias multas, & infinitas. Ratio autem prima, quam facit in hoc capitulo, est id, quod videtur de rebus intellectualibus, quæ eueniunt rei intellectū in anima: & est similis rebus in entibus apud cōsiderationē relationum repertarum in eis ex negatione. nam relatio eueniens intellectis, apparet de ea qd sit aliquid, quod non plurificantur intellecta. & dant rationem in hoc: qm̄ relatio eueniens rebus relatis est huiusmodi. Ipse autem contradicit huic rationi, qd relatio, & duo relatiua sunt sciz multæ, & sciētia nostra de paternitate, exempli gratia, est alia à sciētia nostra de patre, & filio. verumtamen qd relatio est attributum additum relatiuis extra animam in entibus, relatio vero, qd est in intellectis, dignior est vt sit res, q̄ vt sit attributum additum ambobus relatiuis. Attamen hoc totum est assimilatio sciētiae humanæ sciētiae æternæ, & est substantia erroris, & ideo omnis, qui adduxit dubium in sciētia æterna, & conatur soluere id cum eo, quod apparet de sciētia humana, ipse quidem pmutat iudicium ab eo, quod apparet ad occultum in duobus entibus in vltimitate distātiæ, nō in duobus entibus communibus specie, aut genere, sed diuersis in vltimitate diuersitatis. Secunda vero ratio est, quoniam nos scimus rem eadē sciētia, & scimus qd scimus sciētia, quæ est eadem cum sciētia prima, non attributū ei. & ratio in hoc est, quoniam procederet in infinitum. & id, cum quo respondet ei, qd hæc sciētia est sciētia secunda, & nō proce-

Extra ord. Auer. M. dii

Disputatio

Gdit, nihil est. quoniam apparet de nobis quod procedit, & non sequitur ex eo quod sciens est sciens aliquid, & non scit quod ipse scit, ut, cum scit quod ipse scit, sciat scientia addita scientie primae, sed scientia secunda est aliquid ex rebus scientie primae. quare non est ei impossibile procedere in infinitum. si autem esset scientia existens in substantia nostra, addita primae scientie, non esset verus in eo processus in infinitum. Ratio autem, quam fecerunt Philosophi Loquentibus, ex eo quod Loquentes oēs consistēt quod scire Dei glo. sunt infinitae, & scia una, est

H qd fm opinionē dicentis, nō aut qd fm rē. & est cōtradictio, quā aduersarij non possunt euadere, nisi cū ponunt quod scientia Dei glo. non assumitur in hoc scientie creatae. nam ipse non ignorat, magis quā ille, qui credit quod scientia Dei glo. non differt à scientia creata, nisi in quantitate tantum, scilicet quod est multarum scientiarum tantum. & omnia ista sunt sermones topici, & id, quo sustentatur, est quod scia Dei est una, & non est causatum ex causatis, sed est causa eorū, & res profecto, cuius causae sunt multae, est et multa. res vero, cuius causata sunt multa, nō est necesse ut sit multa, eo modo, quo causata sūt multa. & scientia prima, non est dubium quod negatur ab ea pluralitas, quae est in scientia creata, ut negatur ab ea mutatio mutatione sciri. & Loquentes ponunt hoc unam ex radicibus suis. Sed sermones, qui hic dicuntur, sunt sermones topici. Cū autem dixit quod intentio eius hic non est notificatio veritatis, sed intentio eius est destruere sermones eorum, & facere appare rationes eorum falsas, non est intentio conueniens, nisi hominibus

pejlimis, Et quomodo non erit hoc sic, cū plurimū, quod adeptus est iste homo ex virtutibus, & excellentia, & docuit sapientiam homines in eo, quod tribuit eis in compedijs suis, non fuerat nisi ex eo, quod accepit ex libris, quos posuerunt Philosophi, & ex disciplinis eorum. Et ponamus quod ipsi errauerunt in una re, non tamen ex hoc debemus negare excellentiam eorum in speculatione, & in eo, quod fecerunt exercere intellectum nostrum. Et nisi fuisset eis nihil, nisi Logica, esset necesse ei, & omni, qui scit hanc artem, laudare eos in ea. & tamen ipse scit hoc, & contradicit ei. & iam fecit in ea libellos, & dixit quod nemini est via ad sciendum veritatem, nisi ex hac scientia: & pertinet ei exaltatio in ea, ita quod extraxit eam à libris Dei glori. est ne conueniens ei, qui adeptus est ex libris, & doctrinis eorum illam veritatem, quam accepit ipse? Ex eis itaque iudicauit homines suae tempestatis, & magnificatum est nomen eius in Mauris, ut dicat hunc sermonem, & narret vilitatem eorum simpliciter, & vilitatem scientiarum eorum. & licet posuerimus quod ipsi errauerint in aliquibus ex rebus scientiarum diuinarum, nos tamen non rationabimur de errore eorum, nisi ex canonibus, quos notificauerunt nobis in scientia Logica, & determinamus quod ipsi non vilipederent nos de eo, quod sumus in errore, si fuisset secundum opinionem eorum. quoniam etiam intentio eorum est notificare veritatem. & licet non fuerit eis nisi hoc intentum, sufficit hoc in laudem eorum: quod nemo dicat in scientijs diuinis sermonem, cui sit fidelitas: & nemo euadit: ab errore, nisi is,

cui

A cui tribuit Deus glo. rem diuinam
præter naturam hominis, sicut sunt
Prophete. & nescio quid lucratus est
iste vir in talibus rebus, peto à Deo
veniam de vilipensione sermonis, &
facti. Quod autem recitauit de cre-
dultate eius, qui sequitur fidem in
his rebus, est id, quod dicunt verifi-
cantes Philosophorum. nam sermo
dicentis q. scientia Dei, & attributa
eius non considerantur, & nō com-
parantur attributis creaturarum, ita
q. dicit q. sunt substantia, aut addita
substantia, est sermo verificantium
ex Philosophis, & verificatum alio-
B rum ex hominibus scientia, & Deus
dirigit ad veritatem.

ALGAEZEL.

A It Alga. Si autem dixerit, hoc
dubium sequitur fm opinio-
nem Aue. cum existimauit q. pri-
mum scit aliud: verificantes vero ex
Philosophis determinauerunt q. ip-
sum non scit, nisi seipsum, & aufer-
tur ab eis hoc dubium. Et dicimus
labor videtur esse dedecus in hac o-
pinione. & nisi esset in vltimitate
mollitiei, & debilitatis, non dimissi-
sent posteriores, tenere eam. Nos au-
tem ostendemus modum dedecoris
C in ea. qm in ea est q. causata eius es-
sent digniora eo. nam Angelus, & ho-
mo, & vnaquæq. intelligentia si scit
seipsum, & principium suum, & scit
aliud: Primum vero non scit nisi se-
ipsum: ergo est diminutum in com-
paratione ad quemlibet hominum,
quanto magis Angelorum. Imo etiā
bestia cum earum sensatione sui ip-
sus sciunt alia præter se. & nō est du-
bium q. scientia est nobilis, & priva-
tio eius est diminutio. Quæro vbi
est dictum eorum q. ipsum est de-
sideratum, & desideras, & est ei glo-

ria perfecta, & pulchritudo adimple-
D ta? & quæro quæ pulchritudo est en-
ti simplici, non habenti quiditatem,
nec verificationem, neq. scientiam
de eo, quod currit in mundo, & de eo,
quod sequitur à substantia eius, &
provenit ab eo: & q. diminutio est
maior ista in scientia Dei? O q. ma-
xime admirabitur intelligens eo, qd
profunde speculati sunt de intelle-
ctis fm existimationem eorum: de-
inde finit speculationi eorum ad hoc,
q. Deus Deorum, & causa causatorū
non habet scientiam omnino de eo,
quod currit in mundo. & quæ est dif-
ferentia inter eum, & mortuum, ni-
si q. scit seipsum? & quæ est perfectio
E in scientia sui ipsius, cum ignota ue-
rit aliud: & hæc opinio non indiget
in imaginatione dedecoris eius lo-
quela cum Melodia, & Rhetorica.
Deinde dixit eis q. isti non euadunt
à pluralitate cum reductione eorū
ad hoc dedecus. Nam nos dicimus,
aut scientia eius est alia à seipso, aut
eadem. si dicitis q. est alia, tunc est plu-
rahtas. si vero dicitis q. sit eadē, quæ
ergo est differentia inter vos, & di-
centem q. scientia hominis de seip-
so est ipsemet? & est demētia, & stul-
ticia, cum intelligat esse sui per ali-
F quid existens in eo, quod non appa-
ret in substantia eius, deinde aufer-
tur illa occultatio, & excitatur, & re-
ducitur ad se, & tunc erit considera-
tio eius de seipso alia à substantia ei?
absq. dubio. Si vero dicitis q. hō est
priuatus scientia de substantia sua,
& innouatur ei, & erit alia ab ea sine
dubio, dicimus q. alicui non scitur
in inouatione, & copulatione. nam
identitas rei impossibile est vt inno-
uetur supra rem, & alicui rei, cum se
paretur à se, non redit idem, & non

Disputatio

Gexit quin sit aliud. Si autem primū non defecit esse sciens de se ipso, non indicat q̄ scientia eius de se ipso est ipsummet. & ampliata est cogitativa in considerationem substantiæ, deinde in innovationem considerationis, & si hoc esset, ipsamet substantia nō potuisset imaginari hanc considerationem. Si vero dixerit substantia eius est intellectus, & scientia, & non habet substantiam, deinde scientia existit in eo, dicimus delusio est manifesta in hoc sermone. nam scientia est attributum: & attributum est accidens determinans rē,

H cui attribuitur. & sermo dicentis est in seipso intellectus, & scientia est si cut dicere est posse, & voluntas, & ipsum existit in se. Si autem hoc dicatur ei, est quidem sicut sermo dicentis de nigredine, & albedine q̄ existens in se, & quantitate, & quadratura, & trinitate existit in se, & sic in omnibus accidentibus. Attamen via, quæ facit falsitatem, ut sint attributa corporum in se absque corpore, quod est præter attributa in alio, est via in scientia, q̄ attributa viventis ex scientijs, & vita, & posse, & volun-

Itas etiam non existunt in se, sed existunt in substantia. nam vita existit in substantia, & ex ea erit vita eius. & sic scientia existit in substantia, & erit sciens ex ea. & sic alia attributa, ergo nō solum proferunt primo negationē aliorū attributorum, & negationē verificationis, & quiditatis, sed et negat ab eo existentiam in seipso: & id reducunt in veritatē accitium, & attributorum, quæ non hnt existentiam in seipsis, ita q̄ nos declaramus postea diminutionem eorū a producendo rationem, q̄ sciat de se ipso. & alia quæstio, est separata.

24175

2

AVERROES.

AIt Auer. Sermo in sciētia Dei glo. de se & de alio est prohibitus, cum sit topice hora disputationis, quāto magis ponere eum in scriptis. nam non peruenit intelligentia vulgi ad tales profunditates. & cum disputatur cum eis in hoc, destruitur dininitas apud eos. quare disputationis cum eis in hac scientia prohibita est, cum sufficiat in felicitate eorū ut intelligant in hoc id, quod potest petcipere intelligentia eorū. Quare lex, cuius intētio prima fuit docere vulgus, non defecit circa intelligentiam harum rerum de Deo glo. ex eo q̄ sunt in homine, sicut dixit ipse glo. Non erit tibi Deus alienus. & dixit Qui non vident, nec audiunt. & dixit Oculos habent, & non vident, sed indiguit ad faciendum intelligere aliqua de Deo glo. assimilatione eius instrumentis humanis, ut dixit Manuseius fundavit terram, & dextra eius mēsuravit cœlum. Et hæc quidem quæstio est propria sapientibus, quos dedicavit Deus veritati. vnde nō debent poni in scripturis, nisi in libris positus in via demonstrationis: & sunt quorum mos est ut legantur secūdum ordinem, & post acquisitionem sciētiarum altarum, quæ impediunt multos homines a speculatione in eis modo demonstrativo, cum fuerint perfectæ creationis convenientis cum paucitate reperiendi hanc creationem perfectā in homine. Sermo autem de his rebus cum vulgo est, sicut qui dat potum venenorum multis corporibus animalium, quibus sunt venena. nā venena sunt res appropriatæ: quia aliquod erit venenum proprium aliqui animali, quod erit nutrimentum

in

R Quo p̄-
do debeat
tradi scia
vulgaribus,
quō sapiē-
tibus,

L

M

A In alio aſali. & ſic eſt diſpoſitio i op
 inionibus cum hominibus, ſ. q. aliqui
 erit opinio, quæ erit venenum in ali
 quibus hominibus, & nutrimentum
 in aliis. & qui ponit q. opiniones om
 nes ſint convenientes omnib. ho
 minibus eſt, ſicut qui ponit oſa eſſe
 nutrimentum omnibus hominib.
 & qui prohibet ſpeculationē ab eo,
 cui dēt tribui eſt, ſicut q. ponit tibos
 oēs venena oibus hoibus. & non eſt
 ſic, ſed eſt in eis aliquid, quod eſt ve
 nendū aliquibus hoibus, & nutrimen
 tum aliis. & qui dat venenū ei, cui e
 cōueniēs, debet inculpari, licet fue
 rit aliis nutrimentū. & qui prohibet
 venenū ab eo, cui eſt nutrimentū,
 ita q. moritur, debet etiam ei incol
 pari. & ſm hoc res dēt intelligi hīc.
 & ideo, cū errat pram, & ſtulti, & dāt
 venenū ei, cui debet venenū tri
 bui, ita q. ſit nutrimentū, debet Medi
 cos conari in arte ſua ad medēdum
 ei. Quare licitū eſt nobis loqui de
 hac qōne in huiusmodi libro. & niſi
 eſſet hoc, nō teneremur q.liceret nō
 bis. ſed ex rebellio expreſſa aut ex re
 bus maximi ſtetus in tertis, & pōna
 experimentum eſt ſcita in lege. Et,
 cū i poſſibile ſit quin loquamur
 in hac quaſtione, dicimus in ea, ſm
 q. requirit viſioquelz de ea in hoc
 loco apud eum, qui non eſt aſſueſa
 ctus in rebus, in quibus debet ſe exer
 cere ante conſiderationē in hac qō
 ne. Et dicimus q. cum Philoſophi cō
 ſiderauerunt in oibus cōprehendi
 libus, inuenerunt q. ſunt dupliciter.
 aliquid. n. eſt cōprehendiſibile ſen
 ſu, & corpora exiſtentia in ſe demō
 ſtrata, & accidentia demonſtrata in
 corporibus illis: & aliquid cōpre
 henſibile in intellectu, & ſunt quidi
 tates rerum illarum ſenſibiliū, &

naruræ earū, ſ. ſubſtantiz, & accētia, **D**
 Et inuenerunt q. ea, quæ habet qui
 ditates, in rei, veritate ſunt corpora.
 Et intelligimus per quiditates cor
 porum attributa reperta in eis, qui
 bus corpora illa ſunt in actu, & ap
 propriata in aduentū alicuius actio
 nis, & operationibus provenientib.
 ex eis. Differunt autem hæc attribu
 ta ab accētiis apud eos. qm inue
 nerūt accētia res additas ſubſtantiz
 demonſtrare exiſtenti in ſe, indigen
 tia quidē ſubſtantiz, in quibus exi
 ſtunt, & ſubſtantiz quidē nō indiget
 exiſtentia eorum in eis, ſ. accētiū.
 Et inuenerūt hæc attributa, quæ nō
 ſunt accētia, non addita ſubſtantiz,
 ſed ſunt ipſamēt verificatio ſubſtan
 tiz demonſtrata, exiſtētis per ſe: ita
 q. ſi imaginaretur ablatio illorū at
 tributorum, auferetur ſubſtantia. Et
 ſciuerūt hæc attributa in entibus de
 mōſtratis, ſ. corporibus ex operatio
 nibus vniuſcuſq. corporis, ex cor
 poribus illis eis propriis. exēpli gra
 tia qm ipſi cōprehenderunt attri
 butum, quo ſuit plan̄ta plāta, ex ope
 ratione eius ſibi propria: & attribu
 ta, quibus viuēs eſt viuēs, ex ope
 rationibus viuētis ſibi propriis. & ſic
 cōprehenderunt q. ſunt in inani
 matiformē huiusmodi ſibi pprie
 propter operationes inanimatorum
 ſibi proprias. Deinde, cū conſide
 rauerunt in his attributis, ſciuerunt
 q. ſunt in ſubiecto huius ſubſtantiz.
 & cognitum ſunt eis hoc ſubiectum
 ex conuerſione entium demonſtra
 torum ex ſpecie ad ſpeciem, & ex ge
 nere ad genus cū conuerſione at
 tributorum, & mutatione eorum.
 ver. g. conuerſio naturæ ignis ad æ
 rem, cū auferetur attributum, ex quō
 puenit operatio ignis & eſt id, quō
 M iij ignis

Via: qua
 Philoſo
 phi entia
 conſidera
 uerūt, ea
 rūq. quidi
 tates, ac ac
 cidētia in
 uenerunt.
 Vid ſu pra
 diſpu. j.

Disputatio

Passio ratio fuit inueniendi subiectum: opauo vero formā.

Gignis est ignis ad attributum, ex quo prouenit operatio aeris sibi propria & est id, quo aer appellatur aer. Et adduxerunt rōnem etiam, q̄ reperitur, hoc subiectū, ex eo q̄ substantia demonstrata patitur ab alio: sicut asumpserūt rōnē de operatiōe ex parte formæ. qm̄ impossibile est vt imagine q̄ sit actio, & passio ex re, quæ sit vnius naturæ. Et crediderunt ex hoc q̄ omnia corpora agentia, & patientia sunt cōposita ex duabus naturis, agēte, & patiente: & appellauerūt agens formam, & quiditatē, & substantiā: & appellauerunt patiēs subiectū, fundamentū, & materiā. & patuit eis ex hoc q̄ ista corpora sensibilia non sunt corpora simplicia sicut apparet sē sui, nec cōposita ex corporibus simplicibus: cūm oē corp⁹ habeat actionem, & passionē. Et opinari sunt q̄ ea, quæ apprehendit sensus ex istis, sunt corpora demonstrata, cōposita quidē ex duobus istis: quorum vnū appellauerūt formā, aliud vero materiam, & id qd̄ cōprehēdit intellus ex istis sunt formæ, quæ sūt intellecta, & intellectus, cūm abstraxerit ea intellectus ex rebus, quibus existūt.

I scilicet eo, quod appellauerūt subiectum, & materiā, & esse accidētū diuiditur intellectū in has duas naturas: licet subiectum eorū in rei veritate, scilicet sedes, in qua fuerint, sūt corpora cōposita ex his duob⁹. Et, cūm distinctæ fuerūt apud eos res intellectuales a rebus sensibilibus, & declaratum fuit eis q̄ sunt in sensibilibus due naturæ, quarū vna est potentia alia vero actus, considerauerūt quæ duarum naturarū in p̄cedit aliam: & inueniunt q̄ actus p̄cedit potentiam, cūm agens sit prins actō. Et considerauerūt in causis, & causis,

& finitur processus in eis ad causam primā, quæ est in actū, & est causa prima oīum causarū, & affirmauerunt q̄ sit actus purus, & q̄ in ea nihil sit potentiz omnino. nam, si esset in ea potentia, esset causata aliquo modo, & causa aliquo modo, & non esset prima. Et, qm̄ omne compositum ex attributo, & re cui attribuitur, est in eo potentia, & actus, sequitur apud eos vt non sit Primum, compositum ex attributo, et eo, cui attribuitur. & cum fuerit apud eos oē, quod est immune a potentia, intellectus, sequitur apud eos, vt Primum sit intellectus. Hęc est via Philosophorū conclusa breuiter. Si autem fueris ex hoibus perfecte creationis dispositæ ad recipiendum scientias, et eris ex hoibus constantiz, & ocij, iubeo p̄fecto tibi vt incumbas libris Philosophorū, & scientijs eorum, ad hoc vt habeas id quod est in libris eorum ex veritate, aut cōtrario eius. Si vero fueris ex eis, quibus deficit vnū horum trium, iubeo vt incūbas dictis simplicibus legis, & nō cōsyderes in his credulitatib⁹, quæ sūt in Mauris. nam, si tu eris ex eis, non etis quidem nec ex hominibus veritatis, nec ex hominibus legis. & hoc est, quod mouit istos homines ad credendum q̄ hæc substantia, quam inueniunt, sit principium mundi, & q̄ sit simplex, & q̄ sit scientia, & intellectus. Et, qm̄ viderunt q̄ ordo hic repertus in mūdo, & partibus ei⁹ puenit ex scientia p̄cedenti, dederunt minanerunt, q̄ hic intellectus, & scientia sit principium mūdi: qd̄ fuit causa vt repetiatur, & vt sit intellectum & hoc p̄fecto est distans a primis notitijs, & rebus famosis, ita quod impossibile est vt exponatur vulgo ēē, & multis

A & multiter hosbus: & est prohibitum ei, cui est veritas patefacere hoc ei, cui non est via ad habendum veritatem. nam esset, ac si interfecisset eum. Appellanti autem separatum à materia substantiam: quoniam inuenerunt definitionem propriam substantiæ, quod est id, quod existit per se. et, cum primum sit causa omnis eius, quod existit per se ex entibus, ideo est dignus nomine substantiæ, & nomine entis, & nomine scientis, & nomine viuētis, & omnium rerū, quas influxit entibus, & præcipue, & quicquid est earum ex attributis perfectionis.

B Sophios est quod significatur per nomen Dei magni. Cum autem dixit iterū dicatur istis non euadit à pluralitate cum reductione eorū in hanc uilpensionem, nā nos dicimus aut scia eius est alia à substantia eius, aut est eadem. si dicitis quod sit alia, ecce quod est pluralitas, si vero dicitis quod sit eadem, quero quæ differentia est inter vos, & dicitem quod scientia hominis de se ipso est ipsemet, est profecto sermo in uilitate mollior, & debilitatis. & qui loquitur in eo est dignior hominibus uerecundia, & uirupetio: quā est inconueniens ut perfectum remotum ab attributis inno-

C & non erit subiectum attributis, nisi esset in subiecto, & esset composita ex natura potētis, & natura actus. Et est habes quiditatem, quæ est simpliciter. & entia non erunt habēta quiditatem, nisi mediante ea. Et est scientiæ de entibus simpliciter: quā entia sunt intellecta, & reperta ex seia eius de seipso, nam cū fuerit ipsum causa quod entia reperiantur, & sint intellecta, & sunt entia in quiditatibus suis, & intellecta propter scientiam eius, ergo ipsum est causa quod quiditates eorum repetantur,

& sint intellecta. Philosophi autem denegauerunt de eo. quod sit scientia eius de entibus, ut scientia hominis de eis, qui est causatus ab eis. ergo scientia eius de entibus est in contrarium scientiæ hominis, cum fuerit facta demonstratio de hac specie scientiæ, attamen secundum opinionem sectæ Astarie non habet omnino quiditatem, nec substantiā quā esse substantiæ non habētis quiditatem, nec quod ipsa sit quiditas, non intelligitur: licet quedā pars Astarie sectæ opinetur quod sit quiditas ei propria, qua discernitur substantia eius ab aliis entibus. & hæc quiditas apud Sophios est quod significatur per nomen Dei magni. Cum autem dixit iterū dicatur istis non euadit à pluralitate cum reductione eorū in hanc uilpensionem, nā nos dicimus aut scia eius est alia à substantia eius, aut est eadem. si dicitis quod sit alia, ecce quod est pluralitas, si vero dicitis quod sit eadem, quero quæ differentia est inter vos, & dicitem quod scientia hominis de se ipso est ipsemet, est profecto sermo in uilitate mollior, & debilitatis. & qui loquitur in eo est dignior hominibus uerecundia, & uirupetio: quā est inconueniens ut perfectum remotum ab attributis inno-

M iij ille,

Intellectus
primus ha-
bet quidi-
tatem sim-
pliciter: re-
liqua uero
entia ha-
bēt quidi-
tatem me-
diante.

Disputatio

G ille, qui est ex seipso intellectus, sit dignior omnibus entibus, & sit remotus ab omni diminutione, quæ reperitur in intellectu hominis. Et, cū dixit, si autem dicatur substantia eius est intellectus, & scientia, nec habet substantiam, & postea scientiam existentem in ea, dicimus q̄ stultitia apparet in hoc sermone, nam scientia est attributum, & accidens determinans rem, cui attribuitur. Et sermo dicentis de nigredine, & albedine, & eo, quod existit ex se, & quantitate, & quadratura, & trinitate q̄ consistat in se, & sic i omnibus accidentibus, vsq; **H** ad & sic in aliis attributis, dicimus q̄ malignitas, & fallacia magis videtur in sermone eius. quoniam declaratum est, q̄ reperitur aliquod attributum, quod est dignius appellari substantia, quàm substantia existens per se, & est attributum, quo hæc substantia, existens per se, existit per se. nam declaratum est q̄ subiectum huius attributi non est aliquid existens per se, nec repertum in actu, sed inest ei existentia per se, & esse in actu ex hoc attributo, & est i suo esse modo, quo fit recipiens accidentia, licet appareat in aliquo eius q̄ indigeat subiecto **I** in rebus, quæ mutantur. quia fundamentum in accidentibus est ut existant in alio: & fundamentum in quiditatibus ut existant in se, nisi id, quod evenit hic in rebus generabilibus, & corruptibilibus de indigetia quiditatum earum subiecto. & hoc profecto attributum est distantissimum omnium à natura accidentis: & assimilari apud eum scientiam, quæ est ibi accidentibus, quæ sunt hic, est in ultimitate mollitiei: & est quid debilius, & leuius sermone ei, qui dicit animam esse accidens, ut

trinitatem, & quadraturam. Et hoc sufficiat in destructione huius sermonis totius, & debilitatis eius. Et appellatur hic liber destructio simpliciter, non autem destructio philosophiæ. O quantum est distans natura scientiæ à natura accidentis, & precipue scientia primi glo. & cū fuerit in ultimitate distantie à natura, accidens est in maxima remotione indigentie subiecti.

DISPUTATIO. VII.

De destructione sermonis corū, quod primum impossibile est: ut communicet cum alio in genere, & separetur ab eo differētia aliqua: et quod non dirigitur ad id verificatione intellectus diuisio in genus, & differentiationem.

A L G A Z E L.

Alga. Et determinati uenerunt in hoc, & edificauerunt supra id; q̄ cū non communicet cū alio in re generetica, non separatur ab ea in re differentiali. ergo non erit ei definitio. nam definitio fit à genere, & differētia, & quicquid non habet compositionem. nō hēt definitionē, & hæc quidē est spēs componis. Et existimauerunt q̄ sermo dicentis q̄ in eo, q̄ aquat causato primo, cū sit ens, & substantia, & cā alterius, & separetur ab eo in alio, absq; dubio nō est cōcatio in gēre, sed est cōcatio in consequenti. **E**t

A Et est quidem differentia inter genus, & consequens in rei veritate, licet non differant in vniuersalitate, vt scitum est in Logicis. nam genus substantiam est vniuersale dictum cum responsione quid est, & ingreditur in quiditatem rei definitæ, & notificat substantiam eius. et enim hominē animal, ingreditur in quiditatem hominis, & vita, & est genus esse vero genitum, seu creatum est quid consequensei, à quo non separatur omnino, sed non ingreditur in quiditatem, licet fuerit consequens vniuersale. & scitur hoc in Logicis scientia verā, quæ non later. Et existimauerunt quæ esse non ingreditur omnino in quiditatem rerum, sed est relatum quidditatis, aut copulatum, quod non separatur, vt etælum; aut quid superueniens, postquā nō fuerat, vt res innouata. ergo communicatio in esse non est communicatio in genere, sed communicatio eius, ex eo quod est causa alterius, sicut sunt alix causæ, est communicatio relative, & consecutiuæ. & nō ingreditur etiam in quiditatem, nam principium, & esse nō facit vnumquodque eorum consistere substantiam, sed consequuntur substantiam post constitutionem substantiæ per partes quidditatis eius. & non est communicatio in eo, nisi communicatio in consequenti vniuersali, quod sequitur substantiam consecutionis eius, non autem in genere. quare nō definimus res, nisi per constituentes eas. si vero definimus per consequentes, erit descriptio ad discernendum, non ad formandum veritatē rei. nam non dicitur in definitione trianguli quod est is, qui habet tres angulos æquales duobus rectis, licet

hoc fuerit consequens vniuersale omnibus triangulis, sed dicitur quod est figura, quam circundant tria latera. Et sic est communicatio in eo quod sit substantia. nam esse substantiam est quod sit ens non in subiecto: ens autem non est genus. cum enim copuletur ei aliquid negatiuum, & est quod non sit in subiecto, non sit genus constitutiuum: sed, si copulentur ei consequentia eius, & dicitur ens in subiecto, non numeratur quidem genus per accidens. nam qui scit substantiam per definitionem eius, quæ est quasi descriptio eius, & est quod est ens non in subiecto, nō scit quod sit ens, quanto magis vt sciat quod sit in subiecto, aut non in subiecto. sed, cū dicimus in descriptione substantiæ quod est ens non in subiecto, intelligimus quod sit verum quod reperitur ens non in subiecto, & nō intelligimus quod sit ens in actu dispositione abstractionis: ergo non est communicatio cum eo communicatio in genere, sed communicatio per constituentes quiditatem est communicatio in genere, ducens separationem postea cum differentia. Primum vero non habet quiditatem, nisi esse necessarium. nam esse necessarium est natura verificationis eius, & quidditas eius in se est ei, & non alteri. & cum necessitas in esse non fuerit natura vera, & quidditas in se, nisi communiter cum alio, & non separatur ab eo differentia specifica, ergo non habet definitionem.

AVERROES.

A Iter. Hæc est summa eius quod recitauit nomine Philosophorum in hoc sermone, & in eo est veritas, & in eo est falsitas. Cum autem

Disputatio

G autem dicunt q̄ Primum impossibile est vt communicetur cum alio in genere, & separetur ab eo differentia, si intelligunt per genus, quod dicitur vniuoce, est verum. & sic differentia, quæ dicitur vniuoce, quoniã omne, quod est huiusmodi, est compositum ex forma vniuersali, & particulari. & hoc est id, cui reperitur definitio. Si vero intelligunt per genus genus dictum per prius, & posterius, reperitur ei genus, & est ens exempli gratia, aut res, aut esse, aut substantia. & iam erit ei definitio ex hac specie definitionis. nam talibus definitionibus vimur in scientiis, vt dicitur in definitione animæ q̄ sit perfectio corporis naturalis, organici. & sicut dicit in definitione substantiæ q̄ est ens non in subiecto.

H Atamen istæ definitiones non sufficiunt in notificatione rei, sed faciunt ad dirigendum ex hoc ad vnuquodq; eorum, quæ ingrediuntur sub talibus definitionibus, & ad imaginationem eius cum reo, quod est ei proprium. Cum vero dixit nomine Philosophorum q̄ nomē entis significat de substantiis rerū consequens vniuersale, eius est sermo falsus. nam declarauimus hoc in multis locis, & nemo eorum dixit hoc, nisi Auicenna tantum, quoniã, cū est inconueniens apud eum, vt sit genus dictum vniuoce, & est inconueniens quoq; apud eum vt sit nomē æquiuocum, existimauit q̄ sit nomen significans consequens vniuersale rebus. & quicquid dixerint de substantia, sequitur de consequenti dicit consequens non dicitur de eo cum responsione quid est.

I Vtcrius, si significat consequens rerū, aut significat hoc consequens vniuoce, aut æquiuoce, aut consecutiuo alio. Si significaret vniuoce, quō quomodo reperitur accidens, dicitur vniuoce de rebus diuersis in substantia. & puto q̄ Auicenna concedit hoc. & est falsum, quoniam erit rerum diuersarū aliquid, quod est vniuocum, & vnum, nō ex eo quod res illæ diuersæ conueniunt in vna natura. nam sequitur necessario, vt sit consequens vnum naturæ vnus, sicut actio vna provenit etiam à natura vna. & cum hoc fuerit falsum, ergo nomē entis significat de rebus substantias propinquas adinuicem.

L & aliqua in hoc perfectior est alia. quare res, quarum esse est tale, eē in eis est primum, quod est causa aliorum, quæ recipiuntur in hoc genere. ver. g. cum dicimus cal. dum dicitur secundum prius de igne, & posterius de rebus calidis. & quod dicitur secundum prius de eis, & est ignis, est causa vt alia sint calida. & sic est in intellectu, & principio, & substantia, & similibus nominibus. & pluriarum naturarum eius, quod comprehendit scientia Diuina, sunt huius generis, & nomina talia. reperiunt in substantiis, & reperiuntur in accidentibus. Quod autem dixit de descriptione substantiæ nihil est. sed ens est genus substantiæ, assumptū in definitione eius eo modo, quo assumuntur genera harum rerum in definitionibus earum. & iam declarauit hoc Alpharabius in libro suo de demonstratione. & id, quod est apud Philosophos, est dignius hoc. Auicenna autem errauit, quoniam, cum ipse vidit q̄ nomen entis significat verū idiomate Arabico, & qd significat verum significat accidens, &culdubio, sed in rei veritate significat

A fiat verificationem intellectuum secundorum, scilicet rationabilium, existimauit quod, cum vtuntur eo translatore, significat hoc idem. & non est sic, sed intelligunt per id translatore significare id, quod significat nomen substantiæ, & rei. Etiam declarauit hoc Auicenna in libro nominum, & notificauit quod una causarum erroris euenientium in hoc est, quoniam nomen entis est in figura deriuati, & deriuatum significat accidens.

Attamen in rei veritate est in radice idiomatis deriuatum. sed quoniam translatore non inuenerunt in idio-

Bmate Arabico vocabulum significans id, quod diuidunt Antiqui in substantiam & accidens, & potentiam & actum. scilicet vocabulum, quod sit prima radix, & non deriuatum, ideo putauerunt aliqui eorum per nomen entis, non quod intelligatur de eo deriuatum, quod significat accidens, sed id, quod significat nomen substantiæ, & est nomen artificiale, non autem idiomaticum. Et aliqui eorum propter dubium, quod euenit in hoc decreuit vt proferat rem, quam intelligit idioma Græcum dicere de eo, proferens per dictionem entis id,

C quod significat copulam prædicati cum subiecto. quoniam vidit quod hoc est propinquius significationi huius rei. & vsus est loco nominis entis nomine esse. sed ipsum etiam est diuersum ab hac dictione aliquo regimine, quod non reperitur in Arabico. quare Idinauit alia secta ad nomen entis. ens vero, quod est verum, est cuius intelligentia est diuersa ab intelligentia quid itatis. & propter hoc aliquis potest scire quid itatem, & non scire eam. & hoc est aliud à quidditate in composito de necessi-

tate. Attamen ipsum, & quidditas in simplici est idem, non autem id, quod significauerunt translatore per nomen entis. nam est ipsamet quidditas. Et, cum dicimus quod entis aliquid est substantia, & aliquid accidens, debet intelligi per ens, id, quod significant translatore, & est significatio dicta prius & posterius de substantiis rerum diuersarum. Et, cum dicimus quod substantia est ens, debet intelligi id, quod intelligitur de vero. & sic etiam, cum intelligimus de interrogatione famosa apud Antiquos. & est an ens est vnum, aut plura. & est de qua loquitur Aristoteles cum Parmenide, & Melisso ex Antiquis Primo Physicorum. & non debet intelligi de hoc, nisi id, quod significat substantia. si enim ens significaret accidens in subiecto, erit sermo dicentis quod ens est vnum contradicens sibi ipsi. & hoc totum est manifestum ei, qui assuetus est in libris Philosophorum. Et, cum cõpleuit adaptare sermonem eorum, incepit dubitare eis.

ALGAZEL.

Alt Alga. Hæc est intelligentia opinionis eorum & sermo contra eam est dupliciter interrogatio, & destructio. interrogatio autem est vt dicatur eis hæc est narratio opinionis, quero vnde sciuitis hoc esse falsum in Primo? adeo quod edificastis super illud remotionem seductionis, quoniam dixistis quod Deus non debet communicare cum alio, & separari ab eo in aliquo: & id, in quo est aliquid, quo communicat cum alio separatur ab eo, est compositum, & compositio in eo est falsa.

AVER.

Disputatio

G **AVERROES.**

A It Auer. Iam dixi q hoc sequitur propter communicationē quæ reperitur ex parte generis dicti vniuoce, non autem ex parte generis dicti secundum prius & posterius. & cum ponitur cum Deo Deus in gradu Primi in deitate, tunc erit nomen Dei dictum de eis vniuoce. ergo est genus. & oportet vt diuidant abinuicem aliqua differentia, & erit quilibet eorum compositus ex genere, & differentia. Philosophi autem non concedunt de ente antiquo aliquam communicationem in genere omnino. Si vero dicitur de eo secundum prius, & posterius, necesse est vt prius sit causa posterioris.

A L G A Z E L.

A It Alga. contradicens eis. Et dicimus hæc species compositio nis vnde sciris q sit falsa? & non est ratio de hoc, nisi sermo recitatus nomine eorum de ablatione attributorum, & est q compositum ex genere, & differentia aggregatur ex partibus. & si possibile esset alicui partium, aut omnibus esse absque alia, erit ipsa necessarium in esse, alia vero non erit necessarium. & si nō est verum cē partium præter aggregatum, & aggregati præter partes, erit eorum causatum, indigens alio. & ita locuti sumus de eo in attributis, q hoc non est falsum in cessatione emanationis. & demonstratio nō infert nisi cessationem emanationis. Magnificationes autem, quas falso inuenerunt de necessitate attributi necessarii in esse, hoc quidem non demonstrat ratio. & si esset necessarium in esse id, quod dixerunt ipsi, & est q non sit in eo pluralitas, tūc non indigeret in consistentia eius

alio: igitur non est probatio de affirmatione necessarij in esse, sed probatio de cessatione emanationis eorum. & hoc est, cui respondemus in attributis. & est in hac specie magis manifestum. nam diuidi aliquid in genus, & differentiam non est sicut diuidi aliquid in attributum, & id, cui attribuitur. nam attributum est aliud à substantia, & substantia alia ab attributo. species vero non est alia à genere omnimode. & quoniam cūcunque nominamus spēcīem, nominamus genus cum additione. & cū nominamus hominem non nominamus nisi animal cum additione rationis. Igitur sermo dictus an humanitas sufficeret absque animalitate est, sicut sermo dicentis an humanitas sufficiat in seipsa, cum includitur cum ea aliquid aliud. & hoc remotionis est à pluralitate, quā sit attributum, & id, cui attribuitur. Et quomodo erit falsum, vt cesset emanatio causatorum ad duas causas, quarum vna est causa cœli; & alia causa elementorum, aut vna est causa intelligentiarum, & alia causa corporum omnium, & erit inter ea dīa in te, vt est dīa rubedinis, & calidi in eodem subiecto, quæ differunt re, absque eo q ponatur in rubedine compositio generis, & differentie, modo, quō recipit separationem sed, si fuerit ei pluralitas, ē species pluralitatis, quæ nō ingreditur in esse substantie: quæto quomodo hoc erit falsum i causis? & cum hoc declarabitur eos non posse remouere duos Deos agentes.

AVERROES.

A It Auer. Compositio autem, quæ est inter genus, & differentiam, est eadē compositio, quæ est rei, quæ

A q̄ est in potentia, & rei, quæ erit in actu. qm̄ natura, quam significat genus non reperitur in actu aliquo tempore, nisi ex natura, quæ appellatur differentia, & forma. & omne id, quod est apud homines compositum ex duabus istis naturis, est generabile, & corruptibile, & habet agēs. nam differentia est ex conditione esse generis, in eo q̄ est in potentia, & non reperitur nudum differentia. & copulatio vniuscuiusq; eorū alteri ē aliquo mō cōdō in esse alterius. & idē implet est vt sit causa cōditionis esse sui ipsius, ergo est ei de necessitate causa, & est illa, quæ tribuit ei esse, cum copulauerit conditionē cōditionato. Et apud eos etiam est vt recipiens in rei veritate sit id, qd̄ est potentia tantum. nam, si esset actus, est per accidens: receptum vero est id, quod est actus, & si esset actus, est per accidens. nam nō discernitur, & cognoscitur receptū i eo a recipiente, nisi ex eo q̄ vnum eorū est in potentia alterius rei, & est in actu res recepta: & oē, qd̄ est i potentia alteri. necessario recipit illud aliud, & spoliatur a re, quæ ē in actu. & ideo, si repetitur hic recipiens in actu, & receptum in actu, ambo qui dem existunt in se: sed recipiens est corpus necessario: nam receptio reperitur prius corpori, aut ei, quod ē in corpore. accidentia. n. non attribuitur eis receptio, nec forma, nec superficies, nec linea, nec punctus, nec vniuersaliter id, quod non diuiditur. agens autem non in corpore iam declaratū est demonstratiue: recipiens vero nō corpus, nec in corpore est falsum. Sed id, de quo dubitauerunt circa intellectum, qui est i potentia, est, quoniam, cum compo-

situm ex attributo, & eo, cui attribuitur, non additur substantiæ, erit generabile, & corruptibile, & erit corpus necessario. si autem esset compositum ex eo, cui attribuitur, & attributo additis substantiæ, absq; eo q̄ sit in eo potentia in substantia, nec potentia ad attributum illud, vtdicunt Antiqui de corpore cœlesti, necesse est vt sit habens quantitatem, & vt sit corpus. nam, si auferetur corporeitas à substantia illa subiecta attributo, auferet ab eo q̄ recipiens sensibile: & sic auferetur comprehensio sensus illius attributi, & fiet attributum, & id, cui attribuitur ambo intellectus, & h̄c idem simplex: qm̄ intellectus, & intellectum iā apparet de eis, q̄ sunt idem, cum pluralitas sit eis per accidens, s. ex parte subiecti. Demum homines ponere substantiam, & attributa addita substantiæ: nihil aliud est nisi ponere corpus antiquum, & accidentia posita in eo. Et ipsi non considerant q̄, cū ipsi auferunt quantitatem, quæ est corporeitas, auferunt q̄ sit in eo aliquid sensibile, non autem q̄ non sit ibi nec subiectum, nec prædicatū. si vero ponerent subiectum, & prædicatum separata à materia, & corpore, sequeretur vt sit intelligens, & intellectum. & id est vnum, simplex, & verum. Cum autem dixit q̄ fallacia eorum tota est: quoniam est ex appellatione eorum necessarium in esse: & cum fecerit loco huiusid, quod non habet causam, non sequitur primo id, qd̄ intulerunt ex attributis sequentibus necessarium in esse, non est verum. qm̄, cū positum fuerit ens non habes causam, necesse est vt sit necessarium ex se: sicut compositum, cum fuerit necessarium ex se, ne-

Disputatio

Sed, necesse est ut non sit ei causa: & cum non fuerit ei causa, multo dignius est ut non diuidatur in duo. scilicet causam, & causatum. Positio autem Loquentium quod Primum sit compositum ex attributo, & eo, cui attribuitur, determinat quod sit ei causa agens. ergo non erit causa prima, nec necessarium in esse, & est contrarium eius, quod posuerunt, quod sit ex entibus, in quibus sunt attributum, & id, cui attribuitur idem simplex. & hic non debemus reiterare quod dictum est de eo superius, & protelare sermonem in eo. Ad id autem, quod dixerunt quod Deus glo. si non est falsum dicere de eo quod sit compositus ex eo, cui attribuitur, & attributo addito ei, multo dignius est ut non sit falsum dicere quod sit compositum ex eo, cui attribuitur, & attributo, quod est idem, quod id, cui attribuitur, iam profecto diximus quod est falsum, & quomodo non est falsum & est, quia sunt separata a materia. Cum autem dixit quod demonstratio eorum de ablatione secundationis non prohibet quin sint hic duo Dij, quorum Vnus est causa celi, exempli gratia, & alius causa terre: aut vnus eorum causa intellectus, & alius causa sensibilis ex corporibus: & erit inter eos diffinitio non determinans contrarietatem, sicut diffinitio, quae est inter rubedinem, & caliditatem, quae reperiuntur in vno, & eodem subiecto. Et est sermo non verus. nam, cum tribuitur innouatio entis, & principium eius naturae vni, & substantiae vni, non diuersis naturis, necesse est ut, cum ponitur aliquid illius naturae, & quale in natura, & intellectu naturae primi, ut sint communicantes in attributo, & differentes in attribu-

to. & id, quo differunt, aut erit ex specie diffinitio horum, aut specie diffinitio specierum. si ex specie diffinitio specierum, diffinitio de eis nomen Dei aequiuoce. & hoc est aliud ab eo, quod positum est. nam species communes in vno genere sunt aut contrariae, aut eae, quae sunt inter contrariae. & hoc totum est falsum. si vero fuerit diffinitio eorum in indiuiduo. ergo ambo sunt in materia. & hoc est contra id, ad quod conueniunt. Attamen, si positum fuerit quod haec natura fuerit nobilior alia, & dicitur de eis secundum prius, & posterius, ergo natura primi erit nobilior secundo, & secundum est causatum ab eo necessario, adeo quod erit, exempli gratia innouans caelum innouans causam quae innouauit elementa. & haec est positio Philosophorum. & ambae positiones reducuntur ad positionem causae primae. scilicet eius, qui ponit quod Primum agit mediantibus multis causis, aut qui ponit quod Primum est causa ex se omnium rerum diuersarum immediate.

Veruntamen hoc non est possibile apud Philosophos. quoniam est notum per se quod mundi consistunt ex ea, & causato. & consideratio de his causis finit apud nos ad causam primam omnium. & si non essent omnia ista principia diuersa, aliquid eorum praeueniens ex aliquo, scilicet quod aliquid non esset causa alicuius, non esset in modo aliquid vnum, & copulatum. & quod significauit illud esse falsum, est, cum dixit Deus glo. Videte nunc quod ego ego sum, & non sunt Dei mecum. ego autem facio mori, & viuifico. id est significat processum entitatis destructionem communicationis. nam, si esset ibi alius Deus, tunc corrumpere totum, & esset ibi destructio, & non reparatio.

ALGA-

A L G A Z E L.

A It Alga. Si autem dixerit hoc est falsum, qm id, quo est differentia inter duas substantias, si esset conditio in necessitate in esse, necesse est vt reperiatnr vnique necessario in esse, ergo non differunt. Si vero hoc non est conditio, nec aliud conditio: ergo omne id, quod non conditionatur, in necessario in esse eius esse sufficit absq; illo, & perficietur necessarium in esse p aliud. Dicimus hoc, quod dixistis de attributis, iam locuti sumus de eo. Et facit inolutionem i hoc toto dictio necessarii in esse, & proiciamus ea. **B** quoniam nos non ccedimus q ratio significat necessarium in esse, nisi intelligimus per id, ens non habes agens antiquum. si vero hoc intelligimus, omitemus dictionem necessarii in esse, & declarabimus q ens antiquum, non habens causam, est falsa in eo numeratio, & differentia: & non erit de hoc probatio, & remanebit q dictum eoru est, an hoc sit conditio, cum non habuerit cam. Et est error manifestus. nam nō habens causam declarauimus q non dicitur non habere causam, vsquequo perquiratur conditio eius, & est sicut sermo dicentis an nigredo sit conditio vt sit color coloris. & si erit conditio, tunc rubedo non erit color. Et dicitur i rei veritate quod non conditionatur aliquod eorum, s. in affirmatione verificationis coloreitatis in intellectu. in esse vero eius erit conditio vnus eorum, nō autem demonstrati, cum impossibile est vt sit genus entis, quod non habeat differentiam. & sic etiam qui cōstituit duas causas, & cessat emanatio in eis, dicit quod differunt in dif-

ferentia. & qualibet differentiarum **D** quidem est conditio consecutionis absque dubio, attamen non in demonstrato.

A V E R R O E S.

A It Auer. Summa huius est id, quod recitauit, inferens quidem rationes contra Philosophos, quoniam ipsi dicunt non euadit differentia, qua est secundario in necessario in esse, quin sit conditio necessarii esse, aut sit differentia, quæ nō erit conditio necessarii esse. & si differentia qua differunt, fuerit conditio necessarii esse in definitione vniuscuiusque eorum, & non differunt in necessario, esse igitur necessarii in esse est vnum necessario. quemadmodum si esset nigredo conditio in esse coloris. & albedo conditio in esse coloreitatis, non differunt quidem in coloreitate. si vero differentia, qua differunt, non ingreditur in necessarium esse, erit necessitas esse vnique eorum per accidens, & sunt duo, non ex eo q vnumquodque eorum est necessarium in esse. Attamen hic sermo non est verus. nam species sunt conditio in esse generis. & vnaquq; earum est conditio in esse generis, non autem quo ad indiuiduiatē, & demonstratio nem talem. nam, si hoc esset, non aggregarentur in esse coloris. Ipse autem cōtradicit huic sermoni duabus cōtradictionibus, quarum Vna est, q hoc accidit ex eo q exi limatur q necessarium in esse significat naturam ex naturis. Attamen nō est sic apud nos: sed intelligit p necessarium in esse quid negatiuū, & est q nō hēt cam. negatio aut nō est cātum. Et quo sit hoc in negatione eius, qd nō hēt cam? adeo q dicitur **E**rit

Disputatio

Erit id, quo differt non habens cām a non habente causām, conditio eius, q̄ non fit causā, aut non erit conditio. si erit conditio, non erit ibi numeratio, nec differentia. si vero non erit conditio, non erit numeratio in non habente causām, & tamen non habens causām est vnum. Et modus

corruptionis huius sermonis est in eo, quod exultimauit, q̄ id, quod nō habet cām, est ablatio absoluta: & ablatio quidem non habet cām. & quomodo erit ei conditio quæ est causa eē eius? & hæc est fallacia: quoniam negatio proueniens, quæ currit

Hic cursu nominum imperfectorū, & est negatio, quæ fit in discernendo entia abinuicem, habet causas, & conditiones, quæ determinauerunt ei hanc negationem, sicut habet causas, & conditiones, quæ determinauerunt ei hæc attributa affirmatiua & negatiua. & affirmatio necessarii in esse est attributum non separabile a non habente causām. & non est differentia, siue dicatur necessarium in esse, siue non habes causām. & error est Loquentis hoc sermone, nō autem aduersarij eius. Cōtradictio vero secunda est q̄, cum dicunt aut

Ierit differentia, qua differt necessarium in esse, conditio, aut non erit conditio. si est conditio, non differt vnum eorum ab alio, ex eo q̄ est necessarium in esse, ergo necessarium in esse est vnum. si vero non erit conditio, ergo sermo dicentis necessarium in esse non habet differentia, qua differt, est sicut sermo dicentis color si reperitur de eo plusquam vnum, aut erit id, quo differt color a colore conditio in esse coloris, aut non erit, si est conditio in esse coloris, non differt vnum eorum ab alio,

in eo q̄ est color, & erit color vna natura. si vero nūlus eorum fuerit conditio in esse coloreitatis, color non haberet differentiam, qua differret ab alio & hoc est falsum. Deinde dixit pro Philosophis huic quandam responsum.

A L G A Z E L.

Alga. Si autem dixerit, hoc possibile est colori, quoniam habet esse relatum quiditati, additū quiditati. & hoc impossibile est necessarium in esse. nam non habet nisi necessitatem esse, & non habet quiditatem, cui referatur ipsum esse. & nos bene scimus q̄ differentia nigredinis, & differentia albedinis nō conditionatur in coloreitate, ideo q̄ est coloreitas: conditionatur vero esse earum, in eo q̄ sunt prouenientes a causā. sic etiam non debet conditionari esse in necessario. nam esse necessarium Primo ē sicut coloreitas colori, non autem sicut eē relatum coloreitati. Dicimus q̄ non concedimus hoc: sed habet verificationem eius, cui attribuitur esse, vt declarabimus in disputatione subsequenti.

Cum vero dicunt q̄ est ens absque quiditate, & exiens ab intelligibili, & erit summa sermonis, q̄ ipse edificauit supra ablationem compositionis generis, & differentie deinde edificauerunt hoc supra ablationem quiditatis post ipsum esse. & quouscunq̄ue destruiamus vltimum, quod est fundamentum fundamentorum, destruiitur & non totum. & est edificium debilis stabilitatis prope edificium araneæ.

A V E R R O E S.

Aluer. Responso eius p̄ Philosophis edificauit cā hic super

A per sermonem, q̄ esse est accidens
 tis, quiditas. & contradicit eis ipse,
 ex eo q̄ esse in omnibus est aliud à
 quiditate, & existimauit q̄ sermo
 eorum ædificauerunt eum sup hoc.
 Attamen differentia, quā adduxit in
 hoc, non sequitur ex ea respōsio ei,
 quod intulerunt ex rebus coloreita
 tis, & differentiis, quę sunt in ea, quo
 modocunq; id posuerint. nam ne
 mo dubitat q̄ differentiarū gñis sunt
 causa generis, siue ponatur generi ef
 se aliud à quiditate, aut quiditas ei
 ipsummet esse. nam, si essent differe
 tiarū ipsi esse, & esset esse coloris aliud
B à quiditate coloris, sequeretur vt non
 sint differentiarū, quibus diuiditur col
 or differentiarū quiditatis coloris, sed
 differentiarū alicuius accidentis acci
 dentium eius. & hæc est positio fal
 sa. Quare veritas est q̄, cum nos di
 uidimus colore in differentias suas,
 & dicimus q̄ esse coloris, in eo q̄ est
 color, erit in actu, aut quia est albus
 aut niger, aut alius color, non diuidi
 mus quidem accidens in colorem,
 sed diuidimus substantiam coloris.
 igitur sermo, quod esse est accidens
 enti, est in cōueniens in hoc, & quę
 stio, ac respōsio eius quæstioni ser
 mo cadens. Cum autem dixit q̄ ip
C si ædificauerunt ablationem secun
 dationis super ablationem compo
 sitionis ex genere, & differentia, de
 inde ædificauerunt hoc super abla
 tionem quiditatis postesse: & cum
 destruximus vltimum, quod est fun
 damentum fundamentorū, destrui
 tur & totum, est sermo non verus.
 nam ædificium eorum est ablatio
 secundationis numero in duabus re
 bus simplicibus, de quibus dicit vni
 uoce, & est notum per se q̄, cum po
 nimus secundationem, & commu

nicationem in duobus simplicibus
 q̄ simplex sit compositum. Et con
 clusio sermonis est q̄ natura appella
 ta necessarium in esse, quod non ha
 bet causam, & ipsum non habet cau
 sam est causa alterius, aut erit vnū
 numero, aut plus. Deinde, si fuerit
 plus, aut erunt plures forma vnum
 genere dicto vni uoce, aut vnum p
 portione, aut vnum nomine tantū.
 Si erunt diuersa numero, vt Socra
 tes, & Plato, & vnum specie, tunc e
 runt animalia necessario. & hoc est
 falsum. Si vero erunt diuersa in for
 ma, & vnum in genere, dicto de eis
 vni uoce, tunc erunt composita ne
 cessario. sed, si erunt vnum in gene
 re, dicto fm proportionem ad aliqd
 nihil prohibet quin sit hoc, & ali
 quod erit causa alicui, & deueniūt
 ad primum. & hæc est dispositio for
 marum abstractarū materiis apud
 Philosophos. attamen, si communi
 cant nomine, nihil prohibet quin re
 periat ex eis plusquā vnum. qm̄
 hæc est dispositio causarum prima
 rum quatuor, sc. agens primum, &
 forma vltima, & materia vltima. &
 propterea non provenit ex hoc mo
 do speculationis quid completum,
 & non finit ad primum principium
 vt putauit Auicenna, nec q̄ sit vnū
 sine dubio.

ALGAEZEL.

A It Alga. Scd a aut via consec
 rationis est vt nos dicim⁹ q̄ nō
 erit esse, & substantia, & principalitas ge
 nus. quia nos respondemus p quid
 est. Primum vero apud vos est intelle
 ctus abstractus, quęadmodum alij
 intellectus, qui sunt principia ipsius
 eē, quę appellantur Angeli apud eos,
 & q̄ sunt causata Primi sunt intelle
 ctus abstracti à materiis. Hęc quide
 Extraord. Auer. N verifi

Disputatio

Verificatio includit primum, & eius causatum. Primum, quoniam ens primum est simplex, etiam nullam habens compositionem in substantia sua, nisi ex parte consequentium & sunt communicantes in eo, quod vnumquodq; eorum est intellectus abstractus à materia. & hoc est verificatio generica. igitur intellectio abstracta in substantia non est ex consequentibus, sed est quiditas. & hæc quiditas est cōmnis inter primum, & alios intellectus. & si non erit differentia in alio, tunc intelligitis secundationem absq; differentia. si vero differt, id quidem, quo est differentia, est aliud ab eo, quo est communicatio, & Intellectio communis eis est communis in rei veritate. nā Primum intelligit seipsum, & intelligit aliud apud tenentem hoc, ex eo qd̄ ē ex se intellectus abstractus à materia. & sic definitio causati primi qd̄ est intellectus primus, quem fecit Deus glo. immediate est communis in hoc. & rō huius est. qm̄ intellectus, qui sunt causati, habent species diversas, sed communicant in intellectione, & differunt aliis differentiis. & sic primum communicat cum omnibus in intellectione. igitur apparet contradictio opinionis: & id, quod inducit ad intellōne, nō cōstituit substantiā. & ambo sunt falsa apud eos.

AVERROES.

Averroes. Si Intellexisti id, quod diximus antea de eo, qd̄ sunt hic aliqua, quæ includuntur vno nomine, non inclusione rerum vniuocarū, nec inclusione rerum æquiuocarū, sed inclusione rerum relatarum ad aliud, quæ dicuntur secundum prius, & posterius, & qd̄ proprietates harum rerum vt deueniāt ad pri-

um in illo genere, quod est causa prima omnibus, quibus imponitur hoc nomen, vt est nomen calidi, qd̄ dicitur de igne, & aliis rebus calidis, & sicut est nomen entis, quod dicitur de substantia, & aliis accidentibus, & sicut nomen motus, quod dicitur de motu locali, & aliis motibus, non deficiēs scire inane, quod ingreditur in hoc sermone. nam nomen intellectus dicitur de intellectibus se paratis apud Philosophos secundum prius, & posterius, quorum est intellectus primus, qui est causa aliorū, & sic est in substantia. Et ratio, quæ demonstrat qd̄ non habet vnam naturam communem, est quoniam aliquis eorum est causa alterius. & id, qd̄ est causa rei, est prius causato. & impossibile est vt sit natura cause, & causati vna genere, nisi in causis individualibus. & hæc quidem species communicationis est contradicens communicationi genericæ vere. quoniam communia genere, nō est in eis primum, quod est cā aliorum, sed omnia sunt in eodem gradu. & non reperitur in eis aliquid simplex, sed communia in re, quæ dicuntur secundum prius, & posterius necesse est vt sit in eis primum, & simplex. & hoc primum impossibile est vt imaginetur ei secundatio. nam quotienscunq; ponatur ei secundum, necesse est vt sit in gradu eius, quo ad esse, & naturam, & erit ibi natura communis eis, qua communicat communicatione generis veri, & necesse est vt differant differentiis additis generi: ergo erit vnumquodq; eorum compositum ex genere, & differentia. & omne, quod est huiusmodi, est innovatum. Demum id, quod est in vnitatem perfectionis.

A perfectionis in esse, necesse est vt sit vnum. nam, nisi esset vnum, impossibile est vt sit ei vltimitas esse. id. n. quod est in vltimitate, non communicat ei aliud. nam, sicut liuea vna non habet ex vno latere duos fines, sic res, quæ succedunt in esse, diuersæ, quidem in additione, & diminutione, non habet duos fines ex vno latere. Auicenna autem nesciuit in esse hæc naturam mediam inter naturam, quam significat nomen vni uocum, & naturas, quæ non communicant nisi nominibus tantum, aut accidenti remoto. & euenit ei hæc dubitatio.

DISPUTATIO VIII.

De destructione dicti eorum, quod esse primi sit simplex, scilicet esse absolutum, & non est quiditas, nec verificatio, ad quas referatur esse; sed esse cõueniens ei est sicut quiditas alteri.

ALGAZII.

IT Alga. Sermo autem de hoc est duobus modis. quorum Primus est in interrogatio de probatione. & dicatur quomodo sciuitis hoc, an necessitate intellectus, aut speculatione eius: & non est ex necessitate: ergo impossibile est, absque eo qd recitemus viam speculationis. Si autem dixerit, quoniam si esset ei quiditas, esse quidem ipsum esset relatum ei, aut consequens eam, & pro-

ueniens post eam: & cum consequens D sit causatum, ergo necessarium in esse erit causatum: & contradicit sibi ipsi. Dicimus qd hoc reuersio erroris est, cum proferimus dictionem esse necessarii. Nos vero dicimus ei verificationem, & quiditatem. & illa verificatio reperitur. i. non deperditur, & aufertur. & esse eius refertur ad eam. Si vero dilexerint appellare eam consequens, & proueniens, non est cura de nominibus, postquã scit qd non est agense esse eius aliud, sed non defecit hoc esse antiquum esse absq; cã agenti. Et, si intelligunt per consequens, & causatum, quod habet causam agentem, non est sic. Si vero intelligunt aliud, profecto conceditur, & non est in eo falsitas, cum probatio non inferat nisi cessationem emanationis à causis, & tamen cessatio eius in verificatione reperitur, & quiditas consequens est possibilis, & non oportet ponere negatione quiditatis. Si vero dixerit quiditas erit causa ipsius esse, quod sequitur ei, ergo esse erit causatum, aut actum, Dicimus qd quiditas in rebus calidis non erit causa esse, quãto magis in antiquo, si intelligunt per causam agense eius. Si vero intelligunt per eam aliud, & est qd non sufficit absq; eo, tunc erit hoc, & nõ est in eo falsitas, sed falsitas est in emanatione causarum. & cũ cessauerit, tunc remouetur falsitas, & aliud ab hoc, non scitur falsitas eius. & impossibile est quin adducatur demonstratio de falsitate eius, & omnes quidem opiniones eorum sunt indultix, qd edificant supra dehinitionem dictionis necessarii in esse, in eo qd habet consequentia. & concedendo qd rō inferat necessarii in esse eo modo.

N ij quo

Disputatio

G quo attribuerunt ei, & tamen non est sic, sicut diximus. Demum hæc probatio eorū reducit ad probationem ablationis attributoris, & ablationis diuisionis genericæ, & diuisionis, nisi quod est quid magis profundū, & occultum, & debilius: quoniam hæc pluralitas non reducitur nisi in abstractum diuisionis. Sin autem, tunc intellectus dilataretur ad considerandum esse unā quiditatem. ipsi vero dicunt omnem quiditatem repperit esse pluralitatem, cum in ea sit quiditas, & esse. & hæc est vltimitas obscuritatis. nam ens unū est intelligibile semper, & non est ens, quod non habet verificationem, & esse verificationis aut aufert unitatem.

AVERROES.

A It Auer. Non transtulit Al. opinionem Auicennæ debite prout est, ut fecit in libro intentionum. nam vir, quoniam credidit quod esse rei significat attributum, additum substantiæ ei, impossibile quidē ē apud eū ut substantia eius sit agens esse eius in rebus possibilibus. nam, si hoc esset, erit res causa esse sui, & non erit causa agens. & sequitur apud eum ex hoc, quod omne, cuius esse est additum substantiæ suæ, habet causam agentem. & quia Primum apud eum non habet agens, conclusit ex hoc ut sit esse eius substantia sui ipsius. & ideo id, quo contradixit Al. ga. cum assimilauit ipsum esse consequens ex consequentibus substantiæ, non ē verum, quoniam substantia rei est causa, ex qua, aliquid consequitur, & non potest esse res causa sui esse. nam esse rei est prius quiditate eius: & cum ponit quiditatem esse eius, non est ablatio quiditatis, ut dixit, sed unio quiditatis, & esse. Et, cum ponimus quod esse est passio ex passionibus entis, & id, quod præbet esse rerum in rebus possibilibus

est agens, necesse est ut sit id, quod non habet agens, aut non habebit esse: & hoc est falsum, aut esse eius erit quiditas eius. Attamen hoc totum ædificium eius est supra falsitatem, & est quod esse rei est aliquid consequens ex consequentibus eius: nam esse, quod præcedit in scientia nostra scientiam de quiditate rei, est id, quod significat verum. quare idem est, ac si diceremus an aliquid sit, sed in eo, quod habet causam, determinat esse eius. & vis eius est vis dicti nostri, an aliquid habeat causam, aut non habeat causam. sic dicit Arist. in principio Secundi Posteriorum. sed, cum non habuerit causam, erit vis eius an aliquid habeat consequens ex consequentibus, quod determinat esse eius. cum vero intelligitur de ente id quod intelligitur de re, & substantia, currit quidem cursu generis, dicti scilicet prius, & posterius. & quicquid fuerit non differt in hoc habens causam, & non habens causam, & non significat rem additam de esse. & est id, quod intelligimus per verum, sed, si significauerit quid additum substantiæ, ex eo quidem quod est quid intellectuale, non habet esse extra animam, nisi in potentia, prout est vniuersale. Hic profecto est modus, quo considerauerunt Antiqui de Primo principio, & id constituerunt ens purum, Sapientes vero Maurorum posteriorum putant, ex eo quod considerauerunt de natura entis, in eo quod est ens, quod consecutum est apud eos ad ens purum huiusmodi. Atque via, qua possibile est procedere apud me, adeo quod appropinquetur nature demonstrationis, est quoniam entia possibilia in esse ex se, exitus eorū a potentia ad actum erit necessario ex extrahente, quod est

Quid significat
fieri quod
suo an ē

L

M

A est in actu, agente mouente ea, & extrahente ea a potentia ad actum. & si extrahens esset etiam de natura possibilis, necesse est vt sit etiam ei extrahens. & si hoc etiam esset de natura possibilis ex se, necesse esset vt sit hic extrahens necessarium ex se, non possibile. & hoc quidem ad conseruandum ea, quæ sunt hic. & permanebit semper natura carum possibilem, procedentium quidem in infinitum. nam, cū ipse fuerint infiniti, vt apparet ex natura earum, & vnaquæque earum sit possibilis, necesse est vt cauens in ens hoc, sribuēs

B eis continuitatē, sit quid necessariū ex se, cū appareat de eis necessitas processus in infinitum. scilicet rerum possibilem ex se, qm̄, si reperiretur tempus, quo non moueret aliquid oīno, nō esset via ad inuolutionem motus: sed necesse est vt continetur ē in nouatū esse æterno, absq; eo q̄ eueniat Primo mutatio mediante motu, qui est aliquo mō antiquus. & aliquo modo inuolutus. & motū hoc motū est id, de quo dicit Auic. q̄ sit necessarium in esse ex alio. & hoc quidem necessarium in esse ex alio, im-

C possibile est quin sit corpus mobile continue. nā hoc modo possibile est vt sit inuolutum ex se, & corruptibile ab æterno: & hoc appropinquatione rei aliqui, & remotione ab ea aliqui, vt vñ q̄ hoc euenit entibus generabilibus, & corruptibilibus cum corporibus celestibus. Et, qm̄ hoc mouens est necessarium ex se, posse vero ex motu inuolutum, necesse est vt deueniat ad necessarium in se absolute, scilicet quod nō habet possibilitatē oīno, non essentialiter, nec in loco, nec in aliis motib; & q̄ sit hmoi simplex necessario, nam, si esset cō-

positum, esset posse, non autē necessarium. & illatio probationis de necessario in esse hoc modo probationis sufficit apud me hac via, & est veritas. Id vero, quod intelligit Auic. in hac via, dicens q̄ necessarium in esse necesse est vt finiatur aut in necessarium in esse ex alio, aut in necessarium in esse ex se. & si ad necessarium in esse ex alio, necesse est vt necessarium in esse ex alio consequatur ex necessario in se. nam ipse existimauit q̄ necessarium in esse ex alio est possibile in esse ex se: possibile. n. indiget necessario. hęc quidem ad-

E ditio apud me est supflua, & error: qm̄ necessarium, quocūq; positum fuerit, in eo quidem nō est possibilitas oīno, & non reperitur aliquid habens vnam naturam, vt dicatur de hac natura q̄ sit possibilis aliquo modo, & necessaria aliquo modo. qm̄ declarauerunt hoīes q̄ necessarium nihil est posse oīno, posse n. contradicit necessario. id vero, quod potest esse, est vt aliquid sit necessarium ex parte vnius nature, & posse ex parte alterius nature, vt existimat de

F corporibus celestibus, aut eo, quod est supra ea, scilicet q̄ est necessarium essentialiter, posse in quo ad motum ad vbi. Induxit tñ cum ad hanc diuisionē: qm̄ ipse credidit q̄ celi sunt essentialiter necessarii ex alio, posse tamen ex se. & iam diximus in multis locis q̄ hoc non verificatur, & de monstratio, quam constituit Auicenna de necessario in esse, cum nō distinguatur hac distinctione, & cōsideretur hęc consideratione, est de natura sermonum communium topicorum: cū vero distinguitur, est de natura sermonum demonstratiuorum. Et debes scire q̄ inuolutio,

In necessa-
tio quōdā
que potest
to, nō est
possibilitas
tas oīno.

Disputatio

Gio, quam lex declarauit de hoc mudo, est eiusdem speciei cum innouatione, quæ apparet hic: & est illa, quæ est in formis entium, quas appellat secta Astaræ attributa animalia, & eas appellant Philosophi formas. & hæc quidem innouatio est ex alia re & in tempore. Quomodo autem sit dispositio naturæ entis possibilis cum ente necessario, tacuit de hoc lex propter remotionem eius ab intelligentia vulgi: & etiam, quia nō est necessaria scientia eius, quo ad vulgi felicitatem. Quod vero existimat secta Astaræ quod natura possibilis sit innouata, et creata à nihilo, est id, in quo certant cum eis Philosophi, tam qui dicunt innouationem mundi, quam qui nō dicunt. & quod dixerunt, cum inspexeris id, in rei veritate non est ex lege Maurorum & non constituitur de eo demonstratio. quod vero est ex lege, est iussus ut remoueat à speculationibus, quas lex tacuit. & ideo dicitur I Talmud De eo, quod concessum est tibi, inquire, & non debes incumbere rebus occultis. & scias quod vulgus denemire ad quæsitum huiusmodi est ex inuolutionibus, & erroribus.

I A L G A Z E L.

A It Alga. Secunda autem via est, vdicamus esse absque quiditate, nec verificatione non est intelligibile. & quemadmodum non intelligitur priuatio absoluta, nisi in relatione ad esse, cuius priuationem considerat, sic non intelligitur esse absolutum, nisi relatione ad verificationem demonstratam tale: quanto magis, cum demonstratur una substantia. & quomodo potest demonstrari vnum separatum ab

alio in re. Et non est ei verificatio. nam remotio quiditatis est remotio verificationis. & cum auferatur verificatio entis non intelligitur ens. & quasi ipsi dixerint esse, & non esse & contradicit sibi ipsi. & id apparet, quoniam, si hoc esset intelligibile, tunc esset possibile ut in causatis sit ens, cui non est verificatio, quod communicaret Primo, cui non est verificatio, nec quiditas, & distingueretur ab eo, in eo quod habet causam: Primum vero non habet causam. Et quare hoc non imaginatur causatis & an sit ei causa? sed hoc non est intelligibile ex se. & id, quod non est intelligibile ex se, nisi auferatur causa eius, non erit intelligibile, & id quod est intelligibile, cum non consideratur causa eius, non exit ab eo, quod sit intelligibile. & peruenire ad finem huius termini, est obscuritas eis, postquam existimauerunt quod ipsi declarant per viam demonstrationis id, quod dixerunt, & peruenit sermo eorum ad ablationem absolutam. nam ablatio quiditatis est ablatio verificationis, & non remanet cum ablatione verificationis nisi dictio ipsius esse, & nō habet nomen omnino, cum non referatur ad quiditatem. Si vero dixerit verificatio eius est quod sit necessarium, & est quiditas ipsa. Dicimus nihil aliud est necessarium, nisi ablatio causæ, & est negatio, qua non constituitur verificatio substantiæ: & ablatio causæ a verificatione est quid copulatum verificationis: igitur verificatio intelligitur ita quod attribuitur ei, quod non habet causam, & non consideratur priuatio eius. nam nihil est necessitas, nisi hoc ita quod, si necessitas est

A est quid additum esse, tunc est pluralitas. si vero non est quid additum quomodo erit ipsa quiditas? esse. n. non est quiditas. sic igitur erit id, quod non est additum ei.

AVERROES.

A It Aver. Hoc capitulum totum est sophisticum. nam homines non ponunt primo esse absque quiditate, nec quiditatem absque esse, sed crediderunt quod esse in composito est attributum, additum substantiæ eius, & quod adeptum est hoc attributum ab agente, & crediderunt in eo, quod est simplex, non habens agens, quod hoc attributum ei non est additum quiditati, & quod ipsum non habet quiditatem diuersam ab esse, non autem quod non habet quiditatem omnino, ut fundauit ipse in hoc sermonem suum, contradicendo eis. Et quoniam posuit quod ipsi auferunt quiditatem, & est falsum, incipit vituperare eos, & dixit, nam, si hoc esset intelligibile, possibile esset ut in causatus sitens, non habens verificationem, quod communicaret Primo, cui non est verificatio. nam homines non ponunt ens non habens quiditatem absolute, sed posuerunt non habens quiditatem in modo quiditatum aliorum entium. Et hic quidem locus est ex locis sophisticis. nam nomen quiditatis est æquiuocum. Et hæc quidem posuio, & omne compositum secundum eam est sermo sophisticus. nam id, quod non est, non attribuitur ei, quod negetur aliquid ab eo, aut quod affirmetur. Iste igitur vir in huiusmodi locis in hoc libro non euadit

à prauitate, & ignorantia. & magis propinquum est prauitati, quàm ignorantia: nisi dixerimus quod necessitas induxit eum ad hoc.

Cum autem dixit quod necessarium in esse est, quod non habeat causam agentem, non est verum. sed, cum dicimus de eo quod sit necessarium in esse, est attributum affirmatiuum, quod sequitur ex natura non habentis causam omnino, non agentem ab extra, nec partem eius. Cum autem dixit quod necessitas, si addita fuerit ipsi esse, tunc est pluralitas. si vero non est addita, quomodo erit ipsa quiditas? esse enim non est quiditas & sic id, quod non additur ei.

Dicendum quod necessitas in esse non est attributum additum apud eos substantiæ, sed est sicut dicimus de eo, quod est necessarium, & æternum. & sic, cum intellexerimus de necessitate in esse attributum intellectuale, non erit quid additum substantiæ. si vero intellexerimus de ea accidens, sicut dicit Auicenna de ente composito, difficile quidem est ut dicatur quomodo erit esse simplex ipsamet quiditas. nisi dicatur, sicut hic scientia in simplici ipsummet sciens. Cum vero intelligitur de esse id, quod intelligitur de vero,

hæc dubia nihil sunt. & sic, si

intelligitur de esse id, quod

intelligitur de substantia. & secundum

hoc

verificabitur sermo quod

esse in simplici est

ipsamet quiditas.

Disputatio

DISPUTATIO IX.

De diminutione eorum circa
constitutionem proba-
tionis, quod pri-
mum non sit
corpus.

ALGAZEL.

IT Alga. & dicimus
q hoc dirigitur ad
eum, qui tenet q cor-
pus est innouatū, ex
eo q non euadit ab

Hinnouatio bus, & omne innouatū
indiget innouante. Vos autem, cum
intelligitis per corpus antiquum id,
quod non habet principium entia-
tis, cum hoc, q ipsum non euadit ab
innouationibus, quid prohibet quin
sit primum corpus, aut Sol, aut or-
bis exterior, aut alius? Si autē dixe-
rit, qm corpus non erit nisi compo-
situm diuisibile in partes quantitati-
uas, & ad materiā, & formā diuisio-
ne essentiali, & ad attributa, quibus
appropriatur absq; dubio, ita q di-
uerificatur ab aliis corporibus. sin-
aut, essent corpora æqualia, in eo q
sunt corpora. necessariū. vero in eē
est vnū, nō recipiens quidē diuisio-
nē aliquo horū modorū oīum: Dici-
mus q iā destitimus hoc vobis,
& declarauimus q vos nō habetis p-
bationem in hoc, nisi q aggregatū,
cum indiget aliqua pars eius alia, ē
causatum. Et iam locuti sumus de
eo, & declarauimus q, cum non sit
absurdum considerare ens absq; in-
uentore, sic non est absurdum cōsy-
derare compositum absq; compo-
sitore, & considerate entia absq; in-
uentore. nā ablatio numerationis. &

secundationis, fundastiseam super
ablationē quiditatis diuersæ abesse.
& quod est fundamentum vltimū,
iam id ruinauimus, & declarauim⁹
industriam vestram in eo. Si vero
dixerit, corpus, si non habuerit ani-
mam, non erit ei agens: & si habue-
rit animam, tunc anima eius est cā
eius: igitur non erit primum: Dici-
mus anima nostra non est cā eē cor-
poris nostri, nec aīa orbis tātum est
cā esse corporis eius apud vos, sed ip-
si innenerunt causā aliam: & cum
possibile sit esse eorum antiquum,
possibile est vt non sit eis causā. Si
autem dixerit quomodo euenit cō-
gregatio animæ, & corporis, dicim⁹
q hoc est sicut sermo dicentis, qm
euenit esse Primi. & dicitur q hæc
est interrogatio de innouato. id ve-
ro, quod nunquā defecit esse, non di-
citur de eo qm euenit. & sic corpus
& anima eius, cum non defecerit ēē
vnumquodque eorum, non est ab-
surdum quin sit agens.

AVERROES.

Aver. Qui autem non ha-
bet probationem, q primum
non sit corpus, nisi ex eo q verifica-
tum est ei, q omne corpus est inno-
uatum. O quam debilis est probatio
eius, & quam est remota à natura p-
bantisca, ex eo q præcessit q proba-
tiones eorum, super quibus ædifica-
uerunt q omne corpus est innoua-
tum, sunt probationes diuersæ. &
quanto magis est dignius, quā con-
cessio compositi antiqui, vt recitavi-
tibi de secta Assaria, quæ concedit
esse corpus antiquum. quoniam ali-
quod erit accidens antiquum, quod
est compositio exempli gratia. &
non verificatio demonstratio eo-
rum, quod oē corpus sit innouatū.

nam

- A** nam edificauerunt hoc super inno-
uationem accidentium. Philosophi
autem Antiqui nō admittit eē cor-
pus antiquum ex se, sed ex alio, qua-
re impossibile est apud eos, quin sit
ens antiquū ex se, quo est corpus an-
tiquius antiquū. sed, si trāstulerim⁹
hic sermones eorum, essent topici,
& declarabuntur in loco proprio.
Cum autē dixit in dubitatione, cōtra
hoc dicimus, q̄ nos destruxim⁹ hoc
contra vos, & declarauimus q̄ nō est
vobis probatio de hoc, nisi q̄ aggre-
gatum, cū indiget aliqua pars eius
alia, est causatum. i. q̄ iam dixit supe-
B rius q̄ nō hñt probautionem, q̄ neces-
sarium in esse ex se non sit corpus.
qm̄ esse necessarium in esse ex se, est
q̄ non habet causam agentem. Et
quāro vnde prohibuerunt esse cor-
pus non habens causam agentem? &
magis inconueniens est, cū ponit-
ur corpus simplex, non diuibile,
nec in quātitate, nec in qualitate, de-
mum cōpositum antiquum absque
compositore, & est contradictio ve-
ra, à qua nō potest se saluare, nisi ser-
monibus topicis. & totum, quod est
Alga. in hoc libro contra Philosophos,
& Auicē. sunt sermones topi-
C ci, ex equiuocatione nominum, qui
bus vtuntur: quare non est protelan-
dum in hoc. Cū autem dixit, re-
spondens pro secta Assatia, antiquū
ex se non indiget causa, qua erit an-
tiquum: & cū ponimus antiquum
ex se, & ponimus q̄ substantia sit cau-
sa attributorum, tunc substantia nō
erit antiqua ex alio. Dixi q̄ sequitur
ei vt antiquum sit cōpositum ex cā,
& causato, & q̄ attributa sint anti-
qua ex parte cause, & est substantia.
& cū causatū non est cōditio in esse
sui, ergo antiquū est cā. & dicimus
- q̄ substantia existens ex se est Deus **D**
glo & attributa sunt causata. & sequi-
tur eis vt ponāt causam antiquā ex
se, & res antiquas ex alio: & hoc ag-
gregatū est Deus. & hoc idē est, qd̄
ipsi negauerunt contra dicentem q̄
Deus est antiquus ex se, & mundus
est antiquus ex alio, s. à Deo. ipsi ve-
ro dñt q̄ antiquum est vnum. ergo
hoc totum est in vltimitate contra-
dictionis. Cum autē dixit, si ponimus
ens absq; in uentore, est sicut si poni-
mus cōpositum absq; cōponente: &
ponere vnum ens h mōi, aut plura,
non est falsum in cōsyderatione in-
tellectum, est totū sermo inuolutus. **E**
Nam cōpositio non determinat cō-
ponentē, qui sit ēt cōpositus, adeo q̄
deueniat ad cōpositū ex se: sicut cā,
cū fuerit causata, deuenit ad cām nō
causatā, nec ēt, cū inducit demōstratio
ad ens absq; in uentore, pōt declarari
demōstratiue ex hoc q̄ sit vnum.
Cū autē dixit q̄, cū auferē q̄ ditas au-
fertur cōpō, & q̄ hoc facit affirmare
cōpōnem in primo, nō est verū. qm̄
Philosophi nō auferunt quiditatem
à primo, sed auferunt q̄ sit ibi quidi-
tas mō quiditatis causarū & hoc to-
tum est sermo topicus fallax. Et iam
recitauimus in sermonibus nris ser-
F mones rhetoricos, qui dñt in hoc li-
bro, fm̄ radices Philosophorum, in
declaratione q̄ primum nō sit cor-
pus: & sunt & q̄ pōt inducit ad ens
necessariū: & q̄ non emanat pōtē à
necessario, nisi mediāte ente, qd̄ est
aliquo mō necessariū, & aliquo mō
pōtē: & est corpus cœleste, & motus
eius circularis. Et est sufficientius id,
qd̄ dñt secundum radices eorū, q̄ oē
corp⁹ potentia eius est finita: & hoc
corpus adeptum est potentia in fini-
tā in motu ab ente, qd̄ nō est corp⁹.

Disputatio

G **A L G A Z E I.**

A It Alga. respondens dubitationi, qua intulit q non erit agēs apud Philosophos, nisi orbis, qui est compositus ex anima, & corpore. Si autem dicitur, quoniam corpus, in eo q est corpus, nō crearet aliud, & anima copulata corpori non agit, nisi mediante corpore, & non erit corpus mediū animæ in creatione corporum, nec in productione animarum, & rerum, quæ non habent relationem ad corpora. Dicimus quare non erit possibile ut sit in animabus anima, quæ appropriatur aliqua proprietate, qua conveniat ut reperiatur corpora, & alia præter corpora ex ea. & falsitas huius non habetur necessario. & non est demonstratio, quæ probat eam, nisi q ipse nō videt hoc in istis corporibus nobis apparentibus. & non videre non significat falsitatem. Igitur dedicaverunt enti primo id, quod nō deditur alicui enti omnino. & non testificatur de eo alia. & nō videt hoc in alio nō significat falsitatem eius. & sic est de alia corporis, & corpore exteriori, aut eo, quod consideratur.

I **A V E R R O E S.**

A It Aver. Dicere autem q corpora non creant corpora, cū intelligitur de creatione generatio erit veritas contrarium eius. nā non generatur corpus in eo, quod videmus, nisi ex corpore, nec corpus habens animam, nisi ex corpore habenti animam. quoniam nō generatur corpus simpliciter. nām, si generatur corpus simpliciter, erit generatio ex priuatione, non autem post priuationem. sed generantur corpora demonstrata ex corporibus demonstratis, & cū corporibus demō-

stratis. & hoc quidem. cū permutat corpus ex nomine ad nomen, & ex definitione ad definitionem. permuat enim corpus aquæ, exempli gratia, ad corpus ignis, cū permuat ex corpore aquæ ad attributum. in cuius permutatione permuat quidē nomen aquæ, & definitio eius ad nomen ignis, & definitionem eius. & hoc erit necessario ex corpore agenti cōmunicante cū generato, aut specie, aut genere dicto vniuocæ, aut fm prius, & posterius. Attamen an permuetur indiuiduum corporeitatis appropriatū aquæ ad indiuiduū corporeitatis appropriatū indiuiduo, est in eo consideratio. Cū autem dixit nec erit corpus medium animæ in creatione corporum, nec in creatione animarum, est sermo fundatus ex opinionibus Philosophorum fm opinionē tenentis q tribuens formas corporum, quæ nō sunt animata. & alia, est substantia separata, aut intellectus, aut anima separata, & q impossibile est ut tribuat hoc corpus animatū, nec non animatum. nam, cū ponitur hoc, & ponitur q cōsistunt corpus habēs animā, impossibile est ut tribuat formas ex istis formis generabilibus, & corruptibilibus, nec animam, nec aliud. nam anima existens in corpore agit mediāte corpore: & id, quod agit mediāte corpore, non reperitur de eo nec forma, nec anima, cū non sit de natura corporis ut agat formam substantialem, nec animā, nec aliud. & est similis sermoni Platonis de formis abstractis a mātē, de quibus dicitur. & hæc est opinio Auicennæ. & aliorum ex Philosophis Mauro-rum. Et ratio eorum etiam est, quā corpus agit in corpore caliditatem, aut

Aut frigiditatem, aut humiditatem, aut siccitatem: & hæ sunt operationes corporum celestium apud eos tm. id vero, qd agit foras essenciales, & scipue aiales, & ens separatū, & est id, quod appellant tribuens formas. Aliqui tamē Philosophorum tenēt contrarium huius, & est qd id, quod agit formas in corporibus, sunt corpora habentia formas similes eis, aut specie, aut genere. specie autem sicut corpora viuētia, qm agunt corpora viuētia, vt videmus in animali, qd vnum generat alterū: genere vero in his, quæ non generātur ex matre, & semina. corpora autem celestia apud eos sunt, quæ tribuunt eis vitam, qm sunt viuētia. & isti habēt rationes præter famosas, quarū narratio hic non est locus. Et ideo dubitauit Alga. contra eos in hoc, & dixit & quare impossibile est animabus quin sit eis anima, qd appropriatur aliqua proprietate, qua conuenit vt sint ex ea corpora, & alia à corporibus: id est et quare impossibile est quin sint animabus existentibus in corporibus animæ, quæ appropriantur generationi aliarum formarum habentium animam, & non habentium animam.

B Quod est extranea concessio. Alga. qd non sit testificatio de generatione corporis ex corpore, & non est profecto testificatio præter hoc. Tu autem debes scire qd, cum extrahuntur sermones Philosophorū ab attributis demonstratiuis, siunt sermones topici absq; dubio, si fuerint famosi: aut inconueniētes, & extranei, si nō fuerint famosi. Et causa in hoc est, qm sermones demonstratiui discernuntur à sermonibus nō demonstratiuis, cum considerantur in genere artis, in qua est speculatio. & il-

le ex eis, qui ingreditur in definitionem generis, aut genus ingreditur in definitionem eius, est sermo demonstratiuus. & ille, in quo hoc nō videtur, est sermo non demonstratiuus. & hoc impossibile est, nisi postq; definitis naturā huius generis, de quo consideratur, & abstrahatur modus, propter quem reperiuntur prædicta essentialia huic gñi, à modo, propter quem non reperiuntur ei. & debet considerari hic modus, vt quilibet sermo sermonum positorum in illa arte, cum fuerint continue apud oculos eius. & cum habitum fuerit in anima qd sermo est essentialis huic generi, aut consequens ex consequentibus substantiæ eius, verificatur sermo. cum vero non consideratur hæc proportio intellectu considerantis, aut consideratur consideratione debili, tunc sermo est imaginatio, non autem veritas. Quare erit differentia inter demonstrationem, & existimationem prædominantem intellectui subtilior consideratione capilli ad visum: & occultior sine existenti inter umbram & lucem, & præcipue in rebus materialibus apud homines debiles visu: quia miscetur in eis id, quod est per se, ei, quod est per accidens. Quare videtur qd id, qd fecit Alga. de translatione opinionum Philosophorum in hoc libro, & alij suis libris, & ea tribuit ei, qui non considerat in libris hominum cum conditionibus positis ab eis, profecto mutat naturam eius, quod est veritas i sermonibus eorum, aut deuiat plurimos homines ex summa sermonū eorū. & qui facit hoc, malignitas in eo prædominatur, magisq; bonitas circa veritatem. Quare Deus glo. bene scit qd nō transulifera

Disputatio

Sem in his rebus aliquem sermonem eorum, nec permisissim hoc, nisi esset malum eueniens scientiæ. & intellico per scientiam considerationem in rebus, ut ex postulat natura demonis.

ALGAZEL.

AIt Alga. respondens pro Philosophis. Si autem dixerit corpus exterius, aut Sol, aut id, quod consideratur ex corporibus, est mensuratum mensura quadam, cui potest addi, aut ab ea diminui, & opus est ut sit in hac mensura approprians, igitur non erit primum. Dicimus quare negatis dicenti quod hoc corpus erit in mensura quadam, quare necesse est ut sit finis ordinis vniuersi. & si esset minor ea, aut maior, non esset possibilis, sicut vos dicitis quod causatum primum determinat ut sit corpus exterius eo, mensuratum mensura quadam: & alia mensura, in comparatione ad substantiam causati primi sunt æquales. Attamen demonstrantur aliquæ mensuræ tales, ex eo quod ordo est alligatus eis. igitur necesse est ut sit mensura, quæ euenit ei, & non aliter. & sic, cum consideratur non causatum. Sed, si isti constituunt in causato primo, quod est causa corporis exterioris. **I**n apud eos, quod sit principium appropriationis, sicut voluntas exempli gratia, non cessat interrogatio. Nam de qua re voluit hanc mensuram, & non aliam? ut fecerunt Loquentibus, cum referant res ad voluntatem antiquam. & nos induximus hoc contra eos in consideratione partem motus cæli, & consideratione duo puncta poli. & cum declarabitur quod opus est eis concedere cognitionem rei à simili, & peruenire ad causam, concedunt etiam illud absque causa, sicut amittunt cum causa cum non sit diuina, siue conuertatur interrogatio inter ipsammet rem, & dicitur quare appropriatum fuit in hac mensura? siue conuertatur in causam, & de qua re appropriatum fuit in hac mensura, potius quam alia? Et si potest fuerit expellere interrogationem à causa, quod illa mensura non est similis huic, quoniam ordo connectitur ei, & non aliter, tunc possibile est expellere interrogationem ab ipsamet re, & non indiget causa. Et ab hoc non potest euadi, quoniam hæc mensura demonstrata, quæ est ei, si esset sicut mensura, quæ non erit, tunc conueniret interrogatio, quoniam cognoscit res à simili in appropriatione secundum radices eorum ipsi autem negant voluntatem discernentem. Si vero non fuerit similis ei, tunc non constituitur possibilitas, sed dicitur hoc sic esse est quid antiquum: quoniam fuit causa antiqua secundum exilimationem eorum. & sequitur questio ex hoc sermone in eo, quo nos dubitauimus contra eos de conuersione interrogationis ad voluntatem antiquam, & conuertimus hoc contra eos in duobus punctis poli, & parte motus orbis: & declaratur ex hoc quod, qui non verificat inuolutionem corporum, non poterit constituere rationem de eo, quod primum non sit corpus omnino.

AVERROES.

AIt Auer. Quam multum est extraneus sermo huius viri in hoc loco. nam ipse ostendit dubitationem contra Philosophos, quod ipsi non possunt constituere efficiens preter corpus cæleste, cum indigeant responsione fundamento rei, quæ non credunt, sed eam credunt. Loquentes. & est sermo eorum quod esse cælum in mensura terminata propter alias mensuras, quibus posset esse cælum, est ex causa appropriante, & approprians est

A est antiquum. Attamen iste vir errauit in hoc, aut fecit errare. nam appropriatio, quā affirmauerunt Philosophi, est alia ab appropriatione, quam voluit secta Aslaria. nam appropriatio, quam voluit secta Aslaria, est cognitio rei, aut à simili, aut à contrario, absq; eo qd hoc determinet scientiam in substantia rei, indigētem quidē appropriatione vnius duorum oppositorum. Philosophi vero intellexerunt in hoc loco per approprias id, quod determinat scientia de re facta, & est causa finalis. nā apud Philosophos non est quātitas

B in ente ex entibus, nec qualitas, quin sit finis in scientia. quæ nō euadit ab vno duorum. aut enim hoc erit necessarium in natura operationis huiusmodi, aut erit ei ad melius. nam, si esset apud eos in creatis quantitas, aut qualitas, quam non determinat scientia, tunc attribuerent operationem Dei glo. primi in hoc ei, quod impossibile est attribui artifici creato, nisi modo vituperii eius. nam nō est macula fortior, qd dicere confyderauit in re aliqua facta quantitatē, aut qualitatem: & non elegit efficiēs hoc factum, hanc quantitatē, & hanc

C qualitatem, præter alias quātitates, & alias qualitates possibiles ei: & dicere qd ipse voluit hoc non ex scientia, & alia de re facta, & oīa sūt equalia in fine huius facti, quem fecit efficiens propter eum, s. propter operationem eius, quæ est finis. nam omne factum sit propter aliquid. & hoc non reperitur ordinatum ad hoc factum, nisi hoc factum esset mensuratum in quantitate terminata: licet fuerit ei latitudo in quibusdā factis, & qualitas terminata, & natura terminata. & si esset quodcūq; factum

fuerit, terminans quamcūq; operationem, non esset hic scientia omnino de facto ex factis, & non esset hic causa oīno: & erunt quantitates operatorum, & qualitates eorum redeuntes ad appetitum efficientis: & erit quilibet hō efficiens. aut dicim⁹ qd scientia sit in operatione creati, non in operatione creatoris. Deus glo. saluet nos ab hoc errore in prio efficiente. sed credimus qd oē id, qd est in mundo, est ex scientia, licet deficient vires nostri ingenij in multis eorum. nam scientia artificialis intelligitur ab intellectu ex parte scientiæ naturalis. & si mundus est quid factum in vltimate sapientiæ, necesse est vt sit hic vnum sapiens, cuius esse indigent cœlum, & terra, & quicquid est in eis. nam nemo potest ponere factum à scientia mirabili causam sui ipsius. Homines autem, quia voluerunt exaltare Deum glo. abstulerunt scientiam ab eo, & negauerunt de eo excellentissimum attributorum eius.

DISPVATIO. X.

In declarando diminutionē declarationis eorū quod mūdo sit efficiens, & quod Sermo heretici sequitur eis.

A L G A Z Z L.

It Alga. Et dicimus qd qui cōstitetur oē corpus esse innouatum, qm non euadit ab innouationibus, bene intelligit opinionem eorum, cū dicunt qd indiget agente, & causa. Vos vero querro

Disputatio

Quarto quid prohibet vobis ab opinione Hæreticorum, & est quod mundus est antiquus, & sic non est ei causa, nec efficiens? causa autem est innouationibus, & non innouatur in mundo corpus, & non corrumpitur corpus, sed innouatur formæ, & accidentia; nam corpora sunt cæli, & sunt antiqui, & elementa quatuor, quæ sunt sub orbæ Lunæ, corpora eorū, & materiæ eorum sunt antiqua, sed permutantur in eis formæ ex mistionibus, & mutationibus, & Inouatur animæ humanæ, & animales, & vegetariæ his innouationibus, quarū causæ deueniunt ad motum circulare. & motus circularis est antiquus, & facit eum anima antiqua orbis ergo non est causa mūdo, nec efficiens in corporibus eius. sed ipse, prout est non defecit esse antiquus absq; causa, scilicet corpora. quæro quid est, quod dicunt, quod hæc corpora esse eorum est ex causa, & tamen sunt antiqua?

AVERROES.

Ait Aver. Philosophi dicunt quod qui dicit omne corpus esse innouatum, & intelligit per Inouationem creationem ex nō ente, Lex priuatione, ponit aliquid de innouatione, quod non tenent omnino. & hoc indiget de necessitate demonstratione. In eo autē, quod adduxit dubitationes contra eos in hoc capitulo, adeo quod induxit eos ad sermonem Hæreticorum, iam speculati sumus de hoc superius, & non est reiterandum. Et summa huius rei est quod corpus apud eos, siue fuerit innouatum, seu antiquum, non est sufficiens in esse ex se ipso: & est apud eos in corpore antiquo de necessitate, eo modo, quo est in corpore innouato, nisi quod similitudo non valet circa esse eius in corpo-

re antiquo, ut valet in corpore innouato. & ideo quia Arist. voluit declarare esse terram circularem secundum naturam suam, posuit eam Inouatam, ut consideret intellectus causam huius: & postea transiit eam ad æternitatem. & hoc quidem Secundo de Cælo. Et quoniam adduxit inobuenientia, quæ euenerunt Philosophis, incipit respondere eis, contradicens responsionibus eorum, & dixit.

ALGAEZEL.

Ait Alga. Si autē dicitur, omne non habens causam, est necessarium in esse: & iam diximus de attributis necessarij in esse id, quod declaratum fuit quod corpus non erit necessarium in esse, dicimus quod iam declarauimus corruptionem ei, quod posuistis de attributis necessarij in esse. & demonstratio nō declarat necessitationem emanationis. & iam cessata est apud Hæreticos in principio rei, cum dicatur quod non sit causa cæli, formæ vero, & accidentia aliqua sunt causa alterius, quousque deueniant ad motum circularem, & ipsemet est causa alicuius alterius, ut est opinio philosophorum, & cessat emanatio eorum in eo, & qui bene considerat id, quod diximus, scit diminutionem eius, qui credit antiquitatem corporum, cum ratiocinatus fuerit de cæco, ut cogitauit Hæreticus.

AVERROES.

Ait Aver. Huic iam data est responsio, & notificatus fuit gradus eius in sermonibus veris, & non est hic reiteranda. Hæretici autē adhæserunt sensui. & hoc, quoniam reducti sunt motus apud eos ad corpus cæleste, & cessata est emanatio, existimauerunt quod iam cessatum est ratione id, quod cessatum est sensu. & nō est sic

A sic. Philosophi vero consyderauerunt causas, adeo q̄ deueniunt ad corpus celeste, deinde consyderauerunt causas intellectas, & res finitur apud eos ad ens non sensibile, quod est causa, & principium entis sensibilis. & est sermo Abraę, faciens celum, & terram. Sed secta Aslaria negant causas sensibiles, s. non dicit q̄ aliqua sit cā alterius, & posuit causā entitatis sensibilis ens non sensibile specie generationis non apparentis, & non sensibilis in causis, & causatis, q̄ est speculatio exiens à natura hominis, in eo q̄ est homo.

A L G A Z E L.

B **A** It Alga. contradicens Philosophis. Cum dicunt q̄ probatio, qua probatur q̄ corpus non sit necessarium in esse, est qm̄, si esset necessarium in esse, non esset ei causa, nō extra, nec intus. & si haberet causam, quia est compositum, est consyderatione sui ipsius possibile. & omne possibile indiget quidem necessario, dicimus q̄ non intelligitur dictio necessarij in esse, & possibilis in esse & tota inuolutio eorū est in his duabus dictionibus. Et reuertamur ad id, quod intelligitur de ea, & est ablatio causę, & affirmatio eius. & quasi dicant an ista corpora habent causam, aut non habent causam. & dicit Hereticus q̄ non habent causam, quæro quid est inconueniens, cum intelligit per possibile, & necessarium hoc & dicimus q̄ est necessarium, & non est possibile. & cum dicunt corpus non est necessarium, est imaginatio quædam, non habes quidem nec radicem, nec ramum.

A V E R R O E S.

A It Auer. lam dictum est superius in sermonibus eius q̄, cū

intelligitur per necessarium in esse id, quod non habet causam, & intelligitur per possibile in esse id, quod habet causam, non erit diuisio entis in has duas res quid notum. qm̄ aduersarius poterit contradicere q̄ nō est, sicut ipse dicit, sed omne ens nō habet causam. Attamen, cum intelligitur per necessarium in esse ens necessarium, & per possibile possibile verū, finitur res ipsa proculdubio ad ens, non habens causam. & est vt dicatur oēs ens aut erit possibile, aut necessarium. si possibile, hēt causam. & si illa causa fuerit de natura possibilis procedit res ipsa, & cessat emanatio ad causam necessariam, iterū interrogatur illa causa necessaria, cū fuerit possibile etiā vt necessarij aliquod sit habens causam, & aliquod non habens causam. & si quidē ponitur causa de natura necessarij habētis causam, sequeretur processus, & deueniet res ad cām necessariam, non habentem causam. Auer. aut voluit conuenire in hac diuisione opinioni Philosophorum in entib⁹. nam corpus celeste apud Philosophos est necessarium per aliud: sed an necessariū per aliud habeat possibilitatē respectu sui ipsius est in hoc consyderatio. quare hæc via est tortuosa, cum inceserint in ea hoc processu. Attamen via eius est falsa necessario. quoniam ipse non diuidit ens primo ad possibile verum, & necessarium. & est diuisio nota naturaliter de entibus.

A L G A Z E L.

A It Alga. respondens Philosophis dicentibus corpus nō esse necessarium in esse ex se, cum sint ei partes

Disputatio

C partes, quæ sunt causa eius. Si autem dixerit non est inconveniens, quoniam corpus habet partes: & partes sunt priores essentialiter toto, Dicimus, licet sic fuerit, tamen totum, constitutum ex partibus, in earum aggregatione non est quidem causa partium, nec aggregationis eorum, sed sunt antiquæ sic absque causa agentis. & impossibile est eis dubitare cum hoc, nisi cum eo, quod dixerunt de affirmatione ablationis pluralitatis ab ente Primo. & iam destruximus illud contra eos, & non habent aliam viam. igitur manifestum est quod qui non credit in nouationem corporum, non peruenit ad credendum agens omnino.

AYERROES.

Alt Auer. Hic sermo sequitur consequentia, cui nemo dubitat apud precedentem per viam necessarij in esse in constituendo ens, quod non est corpus: & hæc via, non procedunt per eam Antiqui. Primus tamen, qui processit per eam ex eis, qui perueniunt ad nos est Auicenna. & dicit quod sit excellens viarum Antiquorum. Nam Antiqui processerunt ad constituendum ens, quod non est corpus, quod sit principium omnium, ex rebus posterioribus, & sunt motus, & tempus: & existimauit ipse quod hæc via peruenit ad id, scilicet ad constitutionem principis eo modo, quo constituerunt Antiqui ex consideratione in natura entis, in eo quod est ens. Et, si perueniret ad id, tunc esset id, quod dixerunt, verum, sed ipsa non peruenit ad hoc. nam necessarium in esse ex se, cum ponitur in esse, erit quod magis auferatur ab eo, quod sit compositum ex materia, & forma: deinde quod sit ei definitio. cum vero ponitur esse compositum ex partibus Antiquis,

quarum natura est ut copulentur adinuicem, ut est in mundo, & partibus eius, tunc verum est dicere de mundo, aut partibus eius, quod sit necessarium in esse. & hoc totum, cum concesserimus quod sit hic ens, quod est necessarium in esse. & iam diximus nos quod via, per quam processit in constitutione entis huiusmodi, non est demonstratiua, & non deuenit naturaliter ad eam, nisi eo modo, quem diximus. Et plurimum, quod sequitur ex hoc sermone, scilicet debilitas huius viæ, est apud ponentem hic corpus simplex, non compositum ex materia & forma. & est opinio Peripateticorum, quoniam, qui ponit compositum ex partibus in actu Antiquum, impossibile est ei, quin sit vnum essentialiter, & omnino vnum in re composita est propter vnum, quod est vnum in se, simplex, & propter hoc vnum mundus est vnus. Et ideo dicit Alexander, quod impossibile est quoniam sit hic potentia spiritalis, transiens per omnes partes mundi, sicut reperitur in omnibus partibus animalis potentia copulans partes adinuicem. Differunt tamen, quoniam copulatio in mundo est antiqua, ex eo quod copulans est antiquum: copulatio vero inter partes animalis est generabilis & corruptibilis in indiuiduo, & non generabilis & non corruptibilis specie, propter copulationem antiquam: quoniam impossibile est ei ut sit non generabile & non corruptibile in indiuiduo, sicut est in mundo. Et euenit Deo glo. hæc diminutio in hac sua specie perfectionis, ad quam peruenire aliud non potest, ut dicit Aristoteles. in libro de Animalibus. Et iam vidimus nostra tempestate multos, & ex sociis Auicennæ propter hoc dubium exposuisse Auicenna esse huius opinionis: & di-

A & dixerunt, q̄ ipse non tenet, q̄ sit hic separatum: & dixerunt hoc apparere ex sermōe eius de necessārio in esse in multis locis: & est id, quod posuit in philosophia sua orientali: & dixerunt q̄ ideo appellauit illam orientalem, q̄m̄ est ex opinione orientalem, tenentium q̄ Deus sit corpus celeste, vt ipse opinatur. & ipsi quidem cum hoc debilitant viā Aristot. circa constitutionem primi principij per viam motus. Nos verò iam locuti sumus de hac via multis vicibus: & declarauimus modum, quo est in ea veritas: & soluimus omnes

B q̄ōnes factas cōtra eam. & locuti sumus etiā de via Alexandri in hoc, sc̄ quam eligit in libro suo nominato de principijs. nam v̄ q̄ declinauit a via Aristot. ad aliam viam: licet fuerit assumpta a principijs, quā declarauit Aristot. & ambæ viæ sunt veræ. sed magis naturalis est via Aristot. quare, cum verificabitur via probatiōis necessārij i esse, vt recitabimus, erit vera apud me: licet fuerit in ea communitas: indigēs distinctione: & est vt præcedat ei sciētia specierū possibilium in substantia, & sciētia specierum necessāriorum in substantia.

C Et hæc via est vt dicamus possibile in esse in substantia corporea, necesse est vt præcedat id necessārium in esse in substantia corporea. & necessāriū i eē i substantia corporea, necesse est vt præcedat id necessārium in esse in substantia absoluta: & est id, i quo non est potentia omnino, nec i substantia, nec in alia specierū motuum. & quod est h̄mōi non est corpus. v. gr. corpus celeste, apparet de eo q̄ est necessārium in esse i substantia corporea. sin autem sequeretur vt sit corpus antiquius eo: & tamen

apparet de eo q̄ est possibile in esse, D quo ad motum localem: ergo necesse est vt motor eius sit necessārius i esse in substantia, & q̄ non sit in eo potentia omnino, nec ad motū, nec ad aliud, & non attribui ei nec motus, nec quies, nec alia species mutationum. & quod est huiusmodi nō est corpus omnino, nec potentia in corpore. partes vero mundi æternæ sunt necessāriæ in esse in substantia, aut v̄t, sicut est in quatuor elementis, aut indiuidualiter, sicut est i corpore celesti.

DISPUTATIO XI. E

De diminutione tenentis quod primum scit aliud ab eo, & scit genera, & species modo vniuersali.

ALGAZEL

Alga. Perfecti autem q̄m̄ eē est: in clusum apud eos in innouato, & antiquo, & non erit apud eos antiquum nisi Deus glo. & attributa eius, & quicquid est vterius est in nouatum ex voluntate eius, iō puenit ad eos p̄pō necessāria de sciētia eius: q̄m̄ volitum necessārio impōtē ē quin sit scitum volēti. & adificauerūt super hoc q̄ totū ē scitū ei, ex eo q̄ totū ē volitum ei, & innouatū ex volūtate ei, & nihil sit qn sit innouatū ex voluntate eius. & quotiescūq; affirmabit q̄ vult, sciēs qd̄ id, qd̄ velit, ē viuēs necessārius: & oē viuēs scit aliud, quāto magis scit seipm̄: ergo totū sit scitū Deo glo. & id scit hac via cū notū ē eis q̄ vult creare mundū. Extra ord. Auer. O Auer.

Disputatio

G

AVERROES.

A It Auer. Hic sermo, fecit eum proemium ad hoc, vt faciat cōparationem inter eum, & sermonem philosophorum de scientia antiqua. Attamen hic sermo est magis satisfaciens primo aspectu, q̄ sermo philosophorum. nam Loquētes, cū verificatus fuerit sermo eorum, & apparuerit apud quem dēt apparere, videtur q̄ ipsi posuerunt Deum gl. hominem æternum. ipsi enim assimilauerunt mundum operatis, quæ sunt ex voluntate humana, & scientia, & posterius. Et, cum dī eis q̄ necesse est vt sit corpus, dicunt q̄ est æternus: & omne corpus est innouatum: & necesse est eis ponere hominem absq; materia agentem oīum entium. & sit hic sermo, sermo similitudinalis rhetoricus: & sermones similitudinales sunt nimium satisfaciētes, nisi q̄, cum procedimus post eos, apparebit inuolutio eorū. nam nihil est distātius a natura entis gnābilis & corruptibilis, quā natura entis æterni. Et, cum hoc sic fuerit, impossē est vt repiatur aliqua species, diuisa in æternitatem, & priuationem æternitatis, sicut diuiditur vnum genus ī differentias id diuidētes. nam distantia æterni ab innouato est maior, q̄ distantia specierum abinuicem, communicantium quidem in innouatione. & cū fuerit distantia æterni a non æterno maior, q̄ distantia sp̄erum abinuicem, quō ergo possē est vt permuteetur iudiciū ab apparenti ad occultum? & tamē sunt contraria. & cum intelliguntur attributa reperta in apparenti, & occulto, apparet q̄ sunt æquiuoca æquocatione tali, quæ impossē est pmuati ab apparenti ad occultum. nam

vita addita intellectui in homīe nō dī, nisi de potētia motiua in loco ex voluntate, & apprehēsiōe pueniēte ex sensibus: sensus autem auferitur a Deo, & multo magis motus localis. Loquentes vero ponunt in Deo glo. sensus absq; instris, & auferunt ab eo motum absolute: igitur aut non affirmant in Deo vitam repertam viuo, quæ est conditio in eē sciētiæ homini, aut ponunt eam esse ipsammet apprehensionem: vt dicūt philosophi q̄ apprehensio, & scientia in primo est ipsamet vita. & ēt, quoniam voluntas in viuo est appetitus mandans ad motum, & viuo, & homini euenit ad perficiendum id, quod ei deficit in esse suo. Deus vero glo. absit q̄ sit ei appetitus, ex eo q̄ deficit ei, & substantiæ eius aliqd, adeo q̄ sit causa motus, & actionis, aut ex se, aut ex alio. Et quō potēst imaginari voluntas æterna, quæ sit causa opationis innouatæ, absq; eo q̄ additus sit appetitus hora opationis: aut quomodo imagineſ voluntas, & appetitus, quorum dispositiones sint ante operationem, & hora operationis? & post operationē eadem, absq; eo q̄ eueniat mutatio? Vterius, quia appetit⁹ est causa motus: & motus non reperitur nisi in corpore: igitur appetitus non reperitur nisi in corpore animato. & cum non sit voluntas in Primo apud Philosophos, nisi q̄ operatio eius sit operatio proueniens a scientia, & scientia in eo quōd est scientia, in duob⁹ contrarijs possibile est vt proueniat ab ea vnumquodque eorum, & prouenit excellentius contrariorum, & non vilius ex sciente ea, ideo appellatur Sciens, Excellens. & propter hoc dicunt de Deo glorio. quōd appro-

A propriantur ei tria attributa, & est q̄ sit Sciens, Excellens, & Potens. & dicunt q̄ volūtas eius puenit in entibus fm scientiam eius, & posse ei⁹ non deficit a voluntate eius, sicut de ficit in hoīe. Hoc totum est sermo philosophorū in hoc caplo. & cum positum fuerit, vt posuimus, in his quidem rationibus est sermo satisfaciens, non autem demonstratiu⁹. Et tibi est considerare hæc, si fueris ex hoībus felicitatis completæ in locis proprijs libri Posteriorum, si sciueris artes, quas operat demfatio. artes enim demonstrationis assimilant

B in omnibus artibus factiuis. nam quemadmodum impossibile est ei, qui non est illius artis, vt faciat aliquam operationem illius artis, sic etiam impossibile est ei, qui nō scit artes demonstrationis, vt faciat aliquam operationem artis demonstrationis: & est ipsamet demonstratio. sed hæc ars dignior est in hoc ceteris artibus. differt tamē sermo ī hoc ab operatione. nam operatio est actio vna, & non proueniet necessario, nisi ex habētibus artem. species vero sermonum multæ sunt. nam aliquæ sunt demonstratiuæ, aliquæ vero non demonstratiuæ. sed sermo

C nes non demonstratiui, quia proueniunt absque arte, nō existimatur in demonstratiuis q̄ proueniāt absq; arte. & hic est error magnus. & ideo quæcunq; materiæ fuerint materiarum artium demonstrationum, in quibus impossibile est vt sit ī eis sermo absq; sermone artificiali, impossibilis est sermo in eis, nisi habēt illam artem, sicut est in arte Geometriæ. Quare totū id, quod posuimus in hoc libro, non est sermo artificialis demonstratiuus, sed sunt sermo-

nes nō artificiales: quorum alter est magis satisfaciens altero. & secūdu hoc oportet vt intelligatur id, quod nos hic scripsimus. & ideo nomē debitum, & conueniens huius libri est Destructio ambarum sectarum simul. Et hoc totum est apud me excedere legem, & speculari de eo, qd̄ non præcipit lex. qm̄ vires hominis deficiunt in hoc. imposse est enim de omni eo, quod tacuit lex ex scientijs, vt speculet, & declaretur vulgo ex eo, id, ad quod peruenit speculatio, quod sit de essentialibus legis. nam sit ex hoc magna inuolutio. & debet homo tacere in istis rebus, si-

E cut tacuit in eis lex, & notificare vulgo q̄ intellectus humani deficiunt in disputatione de his rebus, & non excedant doctrinam legis declaratā in lege: cum fuerit doctrina cōmunis omnibus sufficiens ad acquirendum felicitatem suam. Quoniam, quemadmodum Medicus speculat de rebus sanitatis in mensura, quæ conuenit sanis, ad conferendū sanitatem, & agris ad temouendum ægritudinē: sic et est in constituente legem nā ipse notificat vulgo ex rebus mēsurā, qua pueniūt ad felicitatē. Et sic ē ī factibilib⁹. nā id, qd̄ ta-

F cuit lex, ē pfectū, & p̄cipue in locis, ī quib⁹ videt q̄ sint de gñe rerū factibilū, in quibus est iudicium legale: Quare Legistæ differūt in hoc gñe: sunt enim aliqui, qui negant rōinationem, & sunt sequentes simplicitates rerum: & aliqui, qui eam affirmant, & sunt hoīes rōinatiōis. & hoc idē euenit reb⁹ sciētificis. & simplices aut, & sciētifici, magis p̄ficiūt simplices in rebus factibilibus. Interrogatio autem aduersarij in his rebus aut erit ex hoībus demfatio-

O ij nis,

E Quo pacto dore
ri debeat
vulgus
diuinas.

Disputatio

Gnis, aut non. Si fuerit ex hoibus demonstrationis, loquendum est cum eo demonstratiue, & notificabit ei qd hic modus loquendi est proprius hoibus demonstrationis, & sciet in locis in quibus lex innuit hoc, qd hoc genus scientiarum prouenit ex demonstratione. Si vero non fuerit ex hominibus demonstrationis, aut erit ex hominibus, qui credunt legi, aut ex Hereticis, & non credentibus. Si credit ei, notificabitur ei qd loqui de his rebz est prohibitum in lege. Si vero non credit ei, non est inconueniens hominibus demonstrationis contradi-

Hcere ei rationibus incisuiis. Sic profecto detur esse dispositio habentis demonstrationem in omni lege, & precipue in lege Moysayca diuina, quae non tacuit de rebus diuinis, sed innuit id, ad quod peruenit demonstratio, & tacuit de eis, dimittens hoc ad doctrinam communem. His autem habitis, reuertamur ad id, in quo fuimus, cum ad hoc nos induxit necessitas. & nisi esset hoc, Deus scit, & bene intelligit qd nos non licite loqueretur de his rebus hoc modo loquelae. Et, cum expresserit Alg. viam qua affirmauerunt Loquentes attributum scientiarum, & alia, adeo qd est in ultimitate declarationis, ex eo qd est in ultimitate famositatis, & ultimitate facilitatis verificationis, incipit facere comparationem inter eam, & viam philosophorum in his attributis. & haec est operatio rhetorica. & dixit.

ALGAZEL

Alga. loquens cum philosophis. Vos autem, cum existimauistis qd mundus sit antiquus, non innouatus quidem a voluntate, quare vnde vos sciuitis qd ipse scit seip-

sum? & impossibile est hoc absque ratione in eo. Deinde dixit, & id, qd dixit Auicenna circa verificationem huius in graduatione sermonis eius, tendit ad duo, quorum vnum est qd Primum est ens non in materia: & omne ens non in materia est intellectus absolutus: & omnia intellecta sunt manifesta ei. nam prohibens ab acquisitione omnium rerum est aligantia cum materia, & occupatio in ea. nam anima hominis est occupata in regimine materiae, scilicet corpore. & cum cessauerit occupatio eius, & non summergitur in appetitibus corporalibus, & conditionibus vilibus, procedentibus de rebus naturalibus, patet ei veritas intellectuum. & ideo apparet qd Angeli omnes sciunt omnia intellecta, & non deficit eis aliquid: quoniam sunt etiam in intellectus abstracti non in materia. Postea, cum recitauerat sermonem eorum, dubitans eis, dixit.

ALGAZEL

Alga. Et dicamus, cum dicitis qd Primum sit ens non in materia, si intelligitis qd non sit in corpore, nec inatu corpori, sed ex eis in se, absque apprehensione termini, & appropriatione in aliqua parte, concedit. Et circa id, qd dicitis, & huiusmodi est intellectus abstractus, quo quid intelligitur per intellectum? si intelligitis eum, qd intelligit alias res, hoc est ipsummet quod situm, & locus quod situm. & quo id accipitis in propositionibus syllogismi in quod situm? si vero intelligitis aliud, & est qd ipse intelligit seipsum, forte concedet tibi hoc tui fratres Philosophi, & non puenit ad hoc, ex eo qd intelligit seipsum, ut intelligat aliud. & de ei quare ponis hoc, qd non est necessarium? igitur differt Auicenna. ab alijs philosophis. & quo ponit id necessarium?

A rium? & si ē speculatiuū, q̄ro quā ē demōstratio in hoc? si uero dicit, qm̄ prohibens ab acquisitione rerum, ē materia: & ibi non est materia: igit̄ non est prohibens. Nos dicimus nō concedimus q̄ sit prohibens: & non concedimus q̄ ipsa sit prohibens tā nū. Et fundatur syllogismus eorum in figura syllogismi hypothetici: & est ut dicatur, si hoc est in materia, non intelligit res: sed non est in materia: ergo intelligit res. & in hoc ponitur contradictio antecedentis. & positio contradictionis antecedentis non concludit conuenienter: & est

B sicut sermo dicentis, si hoc, quod videtur, est homo, est animal: sed non est homo: ergo non est animal. hoc enim non sequitur, cum multoties non erit homo. & tamen erit equus, & erit animal. Verum est q̄ positio contradictionis antecedentis cōcludit contradictionem consequentis, sicut dixerunt in Logicis cum cōditione: & est conuersio consequentis cū antecedente. & hoc vlt̄, & est sicut dicunt si Sol oritur, dies est: sed Sol nō oritur: ergo dies nō est. qm̄ esse diei non hēt cām, nisi ortum Solis: & alterum eorum conuertitur cum altero. & declaratio harum positionum & dictionum intelligitur in lib. Apprehensionis intellectus, quem ordinauimus ad hunc librum. si uero dicit, nos autem ponimus conuersionem, & est q̄ prohibens est materia tantum, &c.

AVERROES

Quo si de uenerunt philosophi i conuentione de ipius Dei.

A It Auer. Primum, quod est in hoc sermone ex inuolutionibus, est recitatio opinionis, & ratiocinatio contra eam. Nam id, quod posuit in eo ex propositionibus, q̄ sint tanq̄ principia, sunt apud eos

conclusiones multarum propositionum. Quoniam declaratum est apud eos q̄ omne ens sensibile sit cōpositum ex materia, & forma: & forma est id, quo ens est ens, & est id, quod significatur per nomen, & de finiuonem, & ex ea puenit operatio propria in quolibet ente, & est ea, q̄ significat esse formatum in ente. Et hoc. qm̄ ipsi inuenerunt q̄ sunt in substantijs potentia agentes, p̄prie cuiuslibet enti, & potentia patientes, aut propriae, aut communes. & impossibile est ut res patiatur re, qua agit. nam actio contradicit passio: & contraria non recipiunt alterum **E** alterum, sed recipit ea subiectū eorum, modo, quo vnū aduenit, postquam recessit aliud. v.g. calidū non recipit frigidū: id uero, quod recipit frigidū, est corpus calidū, cum recessit ab eo calidū, & recipit frigidū, & e contra. Et, qm̄ inuenerūt actionem, & passionem esse hmoi, sciderunt q̄ oīa entia talia sunt cōposita ex duabus substantijs, substantia quidem, quae est actus, & substantia, quae est potentia: et inuenerūt q̄ substantia, q̄ est in actu est p̄fectio substantiae, quae est in potentia, & est ei in fine i generatione, cum nō fuerit distincta ab ea in actu. Deīde cum speculati fuerūt formas entium, declaratum fuit eis q̄ necesse est q̄ deueniat res i istis substantijs ad substantiam in actu, spoliata a materia: & necesse est ut sit haec substantia agens, non patiens omnino: & ut nō eueniat ei debilitas, nec fessitas, nec corruptio: cum hoc eueniat substantiae, quae est in actu, ex eo q̄ est p̄fectio substantiae, quae est in potentia, non ex eo q̄ est actus absolute. qm̄, cum substantia, quae est in potentia,

O iij exeat

Disputatio

G exeat in actum ex parte substantiæ, quæ est in actu, necesse est vt deueniat res in entibus agentibus, & patientibus ad substantiam, quæ est actus absolute, & q̄ cesset emanatio, & p̄cessus ad hanc substantiam. & declaratio q̄ reperitur hæc substantia, ex eo q̄ est mouens, & agens pro positionibus essentialibus, & p̄p̄iis, est in lib. Octauo Physicorū. Et qm̄ constituerunt hanc substantiam via propria, & cōi, vt est notum in libris eorum, considerauerunt in natura formarum mouentium materialū, & inuenerunt aliquas earum magis

H propinquas actui, & magis remotas a potentia: qm̄ sunt remotæ a passionibus magis q̄ aliæ, quod est signum materiæ sibi propriæ: & inuenerunt animam ex istis formis immunem præ cæteris a materia, & p̄cipue intellectum, adeo q̄ dubitauerunt de eo an sit ex formis materialibus, aut non ex materialibus. Et, qm̄ viderunt formas apprehensiuas esse ex formis animæ, & inuenerūt eas remotas a materia, sciuerunt q̄ causa apprehensionis sit remota a materia. Et, qm̄ inuenerunt intellectum non esse passibilem, sciuerunt

I q̄ cū, qua sit forma nō aīata, aut apprehensiuā, nihil aliud est, nisi ex eo q̄, cum fuerit perfectio eius, quod est in potentia, erit inanimata, aut non apprehensiuā. & cum fuerit p̄fectio absoluta, cui nō admiscetur potentia, erit intellectus. & hoc totum iam ordinatum est ordinatione demonstratiua, & syl̄is naturalibus, & impossibile est vt ordinetur in hoc loco ordinatione demonstratiua, nisi aggregetur id, cuius natura est vt scribatur in multis libris diuersis ī vnū locum. & hoc bene scit, qui est aīue

tus in libris Logicæ pauca aīuefactione, quod impossibile est hic. Et ex hoc modo viz sciuerunt q̄ id, quod non patitur omnino, est actus, & nō est corpus. qm̄ oē corpus passibile apud eos est in materia. Modus aut̄ quæstionis contra philosophos in his rebus debet fieri cum principiis, quæ adduxerunt in declarationem harum rerum, non autem cum his met rebus, quib⁹ dubitauit iste vir: & cum hoc sciuerunt q̄ hic sit ens, quod est intellectus absolutus. Et, quoniam viderunt etiam ordinem hic in natura, & operationibus eius sequi ordinem intellectualem, similem ordini artificiali, sciuerūt q̄ hic sit intellectus, qui insuit has potentias naturales, quarum operationes currunt modo operationis intellect⁹: & determinauerunt ex his duab⁹ rebus q̄ hoc ens, quod est intellectus absolutus, est ille, qui insuit entib⁹ ordinem, & proportionem repertā ī operationibus eorum: & sciuerunt ex hoc toto q̄ ipsum intelligere seipsum est intelligere omnia entia. Et hmoi ens non est id, quod intelligit de se aliud ab eo, quod intelligit de alio, sicut est in intellectu humano. & ei non conuenit diuisio p̄dicta. & est vt dicatur omnis intellectus aut intelligit seipsum, aut aliud, aut intelligit utrūq; simul. deinde dicit, si intelligit aliud, patet q̄ intelligit seipsum. si intelligit seipsum, non oportet vt intelligat aliud. & iam locutus sumus de hoc superius. Et totum, de quo locutus est in syllogismo hypothetico, quo vsus est, vt dixi, nō est verum. nam syllogismus hypothetic⁹ non verificatur, nisi declaretur id, quod reiteratur in eo, & consequens per syllogismum categoricum, aut vnū,

Quo pacto intellectus prim⁹ intelligendo se, intelligat alia.

A vnum, aut plus vno. syllogismus vero hypotheticus verus in hac qōne talis est. Si id, quod est in materia, non intelligit, id quidem, quod non est in materia, intelligit. & hoc quidem, cū declarabitur verificatio huius consequentiae, & verificatio eius, quod reitaret, & sunt pponēs, quas diximus esse apud eos conclusiōes. & iste vir attribuit eis q̄ sint prima, aut p̄pina primis. & cum declarabuntur s̄m q̄ diximus, erit syllogismus verax figurax, & verarum p̄positiōnum. Verificatio aut figurax, qm̄ id, qd̄ reitatur, est oppositū cōsequētis, & concludit oppositum antecedentis, non est sicut ipse putauit, q̄ ipsi reiterant oppositum antecedentis, & concluditur oppositum consequentis. Atq̄, quia non sunt primę, nec famosę, nec cadit earum in primo aspectu veritas, ideo sunt in vlti-
B mitate inconuenientiar, p̄cipue apud illum, qui nihil audiuit de his rebus. Igitur inuoluit iste vir scientias inuolutione magna, & extraxit scientiam a radice, & semita eius.

ALGAZEL.

A It Alga. Secundus aut̄ modus est, cum dicunt q̄ licet nos nō dixerimus q̄ Primum vult innouationem, nec q̄ totum sit innouatum innouatione permanenti, nos tamē dicimus q̄ ipsum id fecit, & est constitutum ab eo, nisi q̄ nō defecit attribueret ei opationes, & nunq̄ defecit esse agens: & non distinguit apud nos nisi hac imaginatiōe, in fundamento vero agentis non. & cum necesse est vt agens sciat deliberatiue, ergo totum est apud nos ēt ex opatione eius. Rñsio aut̄ huic est duobus modis. quorum Vnus est q̄ opatio est dupl̄, aut voluntaria, sicut ope-

ratio animalis, & hominis: aut naturalis, sicut operatio Solis illuminatione, & ignis calefactione, & aquę in frigidatione. est aut̄ necesse, vt sit scientia in operatione voluntaria, vt est in artibus hominis: in operatione vero naturali non. & apud vos est q̄ Deus glo. fecit mundum via consecutionis ab eo naturali, & necessitate, non aut̄ via voluntatis, & eleuationis: sed consecutum est totū a substantia eius, vt consequitur lumen a Sole. & quemadmodū Sol non potest euitare lumen, nec ignis euitare calefactionem, sic nō potest Primum euitare operationes suas. quod ablit. & hæc species, licet admitterimus appellare eam operationem, non determinat tū agentis scientiam omnino. Si vero dicatur differunt, quoniam prouenit totū a substantia eius est propter scientiā eius de toto. & imaginatio ordinis vs̄is est cā influxus totius: & non est ei causā p̄ter scientiam de toto, scientia autē de toto est ipsamet substantia eius: & nisi esset ei scientia de toto, non proueniret ex eo totum, & non est sic lumen proueniens a Sole: dicimus, & in hoc contradicunt tibi fratres tui. nam ipsi dixerunt q̄ substantia eius est substantia, ex qua con-
F sequitur esse totius s̄m ordinem suum naturaliter, & ex necessitate, non autem ex eo q̄ scit de se. quæro quid est qd̄ facit hanc opinionē esse falsam, quotiescunque cōueniat eis circa ablationem voluntatis: si autē non conditionatur scientia Solis de illuminatione in cōsequentiōe luminis, sed q̄ sequitur ei ex necessitate, tunc potest considerari hoc
 de primo, & nihil
 prohiberet.

O iiii]

Auer-

Disputatio

G **AVERROES**

A It Auer. Incipit in hoc capto recitare de Philosophis quid absurdum: & est q̄ Deus glorio. nō habet voluntatem, nec in innouatis nec in toto: quoniam operatio eius provenit a substantia eius ex necessitate, sicut provenit lumen a So'e. Deinde recitavit de eis q̄ ipsi dixerunt, ex eo q̄ est agens, necesse est ut sit sciens. Attamen Philosophi nō negant voluntatem a Deo glorio. & non affirmant ei voluntatem humanam. quoniam illa, quæ est i humanis, est quia reperitur diminutio in

H volente, & passio rei volitæ. & cum reperitur ei volitum, cessat diminutio, & aufertur passio, quæ appellatur voluntas. sed id, quod affirmant ei de voluntate, est q̄ operationes, provenientes ab eo, proveniunt a scientia: & omne id, quod provenit a scientia, & sapientia, provenit ex voluntate agentis, non autem ex necessitate naturali: cum nō sequitur ex natura scientiæ aduentus operationis ab eo, ut ipse recitavit de Philosophis. quoniam, cum dicimus q̄ ipse scit duo contraria, sequeretur q̄ proveniant ab eo duo contraria simul.

I & hoc est falsum, & provenire vñ duorum contrariorum ab eo indicat attributum additum scientiæ, & est voluntas ipsa. sic dēt intelligi affirmatio voluntatis in Primo apud Philosophos: & tamen est apud eos sciens, & volens. Cum autem dixit q̄ operatio est duplex, aut naturalis aut voluntaria, est falsum. quoniā operatio eius apud Philosophos nō est naturalis multis modis, nec voluntaria absolute: sed voluntaria, quæ abest ab omni diminutione reperi in voluntate humana. quare no-

mē voluntatis dī de eis æquivoce, si cut nomē scientiæ dī sic de ambab⁹ scientijs, antiqua, & innouata. nam voluntas in animali, & homine est passio proveniens a volito, & est causata ab eo. Hoc est, quod intelligitur de voluntate hominis, & Dei gl. absit q̄ sit ei attributum causatum. Et non intelligitur per voluntatem, nisi ordinatio operationis, copulata scientiæ. & scientia, ut diximus, est duorum contrariorum: in scientia vero Primi est aliquo modo scientia duorum contrariorum. & operatio eius vñ duorum contrariorum est probatio q̄ sit hic aliud attributū, quod appellatur voluntas.

ALGAEZEL

A It Alga. Secundus autem motus est, ut nos confiteamur q̄ provenit rei ab agēte determinat scientiam in operatione, quæ emanat: & tamen apud eos operatio Dei glo. est vna, & est causatum, quod est intellectus simplex, & non debet scire nisi eum. causatum vero primum erit sciens id, qd̄ puenit ab eo tñ. nam totum non puenit a Deo glo. statim, sed medijs, & provenit ne, & consecutione. & id, quod emanavit ab eo, quod emanavit ab eo; non oportet ut sit scitum ei. & non emanat ab eo nisi vnum. & hoc, cñ non est necesse, ut sit in operatione voluntaria, quomodo erit innaturali? nam motus lapidis a summitate montis erit motu voluntario, quem faciet scientia in substantia motus, & non faciet scientia id, quod fit ex eo de contactu, & eruptione alterius rei. hoc etiam non possunt respondere ei.

Auer.

A AVERROES.

A It Auer. Responſio noſtra, q̄ agens, cuius ſcīa eſt in vltimitate p̄fectiōis, ſcit qđ emanat ab eo, & id, qđ emanat ab eo, qđ emanat, ab eo, & qđ emanat ab hoc, quod emanat, vſq; ad finem eius, qđ emanat. Et, ſi primum fuerit in vltimitate ſcientię, oportet vt ſit ſciens totum id, quod emanat ab eo mediate, vel immediate. & non ſequitur vt ſit ſcientia eius de genere ſcientię noſtrę: quoniā ſcientia noſtra eſt diminuta, & poſterior ſcio. Deinde dixit, reſpondens quæſtioni, quam

B fecit Philoſophis.

A L G A Z E L.

A It Alga. Si autē dicatur, ſi deſinitus q̄ ipſum non ſcit, niſi ſeipſum, hoc erit in vltimitate ſcōuenientię. nam aliud ſcit ſeipſum, & aliud, & erit excelfus eo in gradu. & quomodo cauſatum erit excellentius cauſa?

A V E R R O E S.

A It Auer. Hęc reſponſio eſt diminuta. nā ſcīa induxit rem intellectā ad incōueniens. Deinde rōdit ipſe, & dixit, dicimus q̄ hoc ſcōueniens ſequitur Philoſophis circa ablationem voluntatis, & ablationē innouationis mūdi: & debēt cōtradici, ſicut cōtradiciunt eis cęteri Philoſophi. & impoſſibile ē quin derelinquatur Philoſophia, & conſiteatur q̄ mūdus ſit innouatus volūtate. i. q̄ ſequitur eis, ſi fuerint ex eis, qui intulerint q̄ ipſum ſcit opere ſui propter inconuenientiā, vt ipſi tollerent hoc incōueniens, quemadmodū deuenerūt in aliud inconueniens de antiquitate mundi, & ablatione voluntatis. & ipſi

tū non auferunt volūtatem, ſed auferūt partē diminutā ab eo. Deſide.

A L G A Z E L.

A It Alg. Quare negatis dicenti ex Philoſophis q̄ hoc non eſt additio dignitatis, qm̄ ſcīa indiget ea aliud ad recipiendū vltimatē aliquā: nā ipſum ſcīa ea indiget. Homo autē exaltatur intellectū, aut vt perueniat ad felicitatē ſine huius ſeculi, & alterius, aut ad p̄ficiendū ſe, tanq̄ obſcurum, & diminutū: & ſic alię creaturę. Subſtātia vero dei glo. non indiget p̄fectione. & ſi cōſyderetur de eo ſcientia, qua p̄ficietur, hoc erit, qm̄ ſubſtātia ei⁹ eēt diminuta. & ſic alię creaturę. & hoc eſt, ſicut ſi tu attribueres ei auditū, & viſum, & ſcientiam particulariū ingrediētiū ſub tempore. Tu autē conuenis cum ſtatu ſuis Philoſophis q̄ Deus gl. abeſt ab eis: & q̄ mutationes ingredientiētes in tēpore, diuiſę ad id, quod fuit, & erit, nō ſcit eas Primū: qm̄ hoc faceret mutationē in ſubſtātia eius, & imp̄fectionē. & non ſequitur in negatioue huius ab eo diminutio, ſed eſt p̄fectio: immo diminutio eſt habere ſenſus, & indigere eis. & niſi eēt diminutio in homine, non indigeret ſenſibus ad præſeruandū ſe ab eo, quod ei euenit ex eius mutatione. & ſic ſcīa innouationum particulariū vos putatis q̄ ſit diminutio. Et quemadmodum, cum uos ſciamus innouatiōes oēs, & apprehēdimus ſenſibilia oīa, & Primū nō ſcit aliqd de particularib⁹, & nō apprehēdit aliqd ex ſenſibilib⁹, nō erit hoc diminutio, ſic ſcīa de vſib⁹ intellectuālib⁹ ē poſſe ē vt affirmet alteri, et nō affirmatur ei: & nō erit hoc diminutio ē. & ab hoc nō p̄t euadi.

Auerroes

A It Auet. Hęc est ratio eius, q dicit q ipsum non scit nisi se ipsum. Et iam recitauim⁹ opinio- nes hominū circa aggregaonem eius, qd dicunt q ipsum non scit ni si seipsum, & q ipsum scit oīa en- tia. & ideo dicunt aliqui famosi eorū q Deus glo. est entia oīa, & ipse est motor eorū, & non oportet reite- ratē sermonē ī hoc. & propōnes adductę in hoc capitulo sunt famo- sę topicę: qm omnes sunt in capi- tulo reductionis syllogismi occulti ad manifestū, quos n̄ aggregat ge- nus, & nō est inter eas cōcatio oī- uo. Demum loquitur in hoc capi- tulo cū Auic. in eo, q ratiocinat cō- tra dicentem ex Philosophis q ipse scit seipsum, & scit aliud. qm īpossi- bile est quin sciat id, quod fecit. & oēs propōnes, quas recitat ex Auic. in constitutione huius opiniōis, & quas facit ipse in disputatione sua, sunt assumptę ex rebus, quę viden- tur in homine: & conatur permuta- re eas ad Deum glo. & hoc non po- test fieri: qm ambę scientię dicun- tur equiuoce. nā id, quod dicit Aui- cē. q oē intelligens, a quo emanat
I operatio vna, ipsum scit operatio- nem illam, est propō vera: sed non modo scientię hominis de re, quā intelligit. qm intellectus hominis perficit seipsum cum eo, quod apprehendit, & intelligit, & patitur ab eo. & causa passionis ab eo est cō- sideratio ī intellectu. & propōnes, quę sunt in hoc genere, arguit con- tra eas Alg. nam omne intelligens ex hominib⁹ aliquam operationē, & sequit^r ex illa operatiōe alia ope- ratio, & ex secunda tertia, & ex ter- tia quarta, nō oportet vt sciat agēs

intelligens consecutiones, quę con- sequuntur ex operatione eius pri- ma, & dicitur ei q hoc reperitur ei, qui operatur voluntarie. & qđo se- quitur, cum ponitis sciens, quod nō operatur voluntarię? & dixit hoc, qm id, quo sustentatus est, est qm, cum affirmatur sciētia in Deo gl. affirmatur ei voluntas. Et ideo di- xit hoc sequitur, a quo non potest euitari, id est quin sequatur vt Pri- mum non sit apud eum intelligēs de alio nisi operationē, quę conse- cuta est primū, & est cā secunda, & causa tū primū. & sic ē ī id, qd recita- uit de eo, q, si intelligeret seipsum, & nō intelligeret aliud, esset hō di- gnior eo. Et causa esse eius, & appa- rentię, q est in hoc sermone, est qm, cū cōsiderat hō duos hōes, quorū vnus nō intelligit, nisi seipsum, & alter intelligit seipsum, & aliud, iu- dicat intellectus q ille, qui intelli- git seipsum, & aliud, est excellēior. eo, qui intelligit seipsum, & nō in- telligit aliud. Attamen id, cuius in- tellectus cū hoc intellectu dē equi- uoce, ex eo q vnus eorū est agēs nō patiens, & alius patiens nō agēs, nō verificatur hęc permutatio. Et qm ratiocinatus est de mente Auicēnē **M** cum propoitione, quam concedit ipse in omni habente intellectu, & est q habens plus scīa est excellen- tius: & quod putauit de ablatione voluntatis, & ablatione in nouatio- nis est id, quod fecit eis sequi q nō possunt affirmare q Primum scit a' iud, quoniam scit agens, itelligēs operatum suum, quod est aliud ab eo, ex eo q id vult, dixit q hoc in- cōueniens sequitur Philosophis tā- tum, id est q causatum, quod ē hō, sit excellentius causa, quę est Deus glo.

A gl. nam, cum ipsi auferunt innouationem mundi, vt putauit, auferunt voluntatem. & cum auferunt voluntatem, auferunt qd sciat id, quod prouenit ab eo. & hoc totum id diximus superius qd nō est verum, & ablatio voluntatis à Deo gl. sed tātummodo auferunt voluntatem innouatā. Et, quoniā ratiocinatus est de mente Auic. propositionibus, quę existimantur esse cōmunes duabus sciētijs, & innouatę, & antiquę, incipit ratiocinari cōtra eum in eo, qd dixerunt philosophi in hoc capitulo de differentia inter duas scias. &

B sequitur hoc ei in rei veritate. Et dixit quare negatis dicenti ex Philosophis qd hoc nō ē additio in dignitate. nam scientia indiget ea aliud, vsq; ad finē eius, quod scripsimus. Et expositio eius ē qd, si oēs istę apprehensiones sunt propter diminutionem in homine, Deus gl. abest ab eis, & ipse dicit Auicem. nam, sicut conuenisti cum socijs tuis qd ipsum non apprehendere particularia non est propter diminutionem in eo, postquam fuit demonstratio apud te, qd comprehensio particularium est propter diminutionem in comprehendente, sic priuatio apprehendi aliud est propter diminutionem comprehendētis. Et respōsio huius totius est, qd in sciētia eius non diuidunt verum, & falsum opposita, quę diuidunt verum, & falsum in scientia hominis. verbi gratia quoniā homo dicitur de eo aut scit aliud, aut nō scit aliud, adeo qd sunt duo contradictoria: & cū fuerit verum vnum eorum, aliud est falsum. ipse vero Deus glo. verificantur de eo ambo simul, scilicet quod sciat id, & quod non

sciat, scilicet non scit id scientia, determinante diminutionem: & est scientia humana, & tamen scit id scientia, nō determinante diminutionem: & est scientia, cuius qualitatem non comprehendit nisi ipse. & sic est de vniuersalibus, & particularibus, qd uerificantur de Deo gl. qd sciat, & non sciat ea. Hoc est, quod determinant radices Philosophorum Antiquorum eis.

Qui vero distinxerit, & dixerit qd ipse scit vniuersalia, & non scit particularia, non percepit opinionem eorum, & nō sequitur ex radicibus eorum. nam scientię humanę omnes sunt passionēs, & impressiones entium, & entia faciunt impressionem in eis: scientia vero Dei glo. facit impressionē in entibus, & entia patiuntur ab ea. His autem habitis, quiescit lis inter Alga. & Philosophos in hoc capitulo, & in capitulo subsequenti. Attamen omnino recitabimus uos hęc capitula, & ostendemus in quo appropriatur, & recitabimus id, quod dictum est superius de hoc.

DISPUTATIO XII.

De diminutione eorum in adducendo rationē, quod ipse scit seipsum.

A L G A Z E L.

IT Alg. Et dicamus qd perfecti, quoniam sciuerunt innouationem mundi ex voluntate eius, adduxerunt probationem ex voluntate, qd sit sciens: & ex voluntate, & scia simul

quo patet
Deus
scit ipse
a particu
lari.

¶

Disputatio

6 q fit viuens: deinde mediante vita in eo, q oē viuens confyderat in fe, & est viuēs, necesse est et vt fciat feipsum. & hic difcurfus intellectiu^s est in vltimitate declarationis. Vos vero, cū aufertis volūtatē, & Inouationē, & exiftimatis q id, qd emanat ab eo, emanat cōfecutue p viā necessitatis, & naturæ, quid incōueniens erit, si fuerit substantia, eius substantia, cui⁹ natura est vt fit ex eo causatū primum tm̄, deinde sequitur ex causato primo causatum secundum, vsq, ad completū m emanationis enuium: & ipsum pfecto cū hoc non confyderat scipsum, sicut ē ignis, ex quo sequitur calefactio, & Sol, ex quo seqtur lumen. & vnumquodq; eorū nō scit scipsum, sicut non scit aliud, sed id, quod scit scipsum, scit qd emanat ab eo: ergo scit aliud. & iā declarauimus ex opinione eorū q ipsum nō scit aliud: & concludimus q cōtradicientes huic conueniunt in iudicio positionis eorū: igitur, cum non scit aliud, nō est inconueniens vt non sciat scipsum. Si vero dicat, omne id, quod non scit scipsum, est mortuum, & quō Primū erit mortuū? dicim⁹ q fecutum est hoc vo

I bis fm cursum opinōis vestrę. qm̄ non est dīa inter vos, & dicentem, oē, quod non agit voluntate, & pof se, & electione, & non adit, & nō videt, est mortuum: & id, qd non scit aliud, est mortuum. & si est possibīle vt sit Primum priuatū his attributis omnibus, quid idiget vt fciat scipsum. sed, si reuertuntur ad id, q omne ens mundū à materia est intellectus ex se, & intelligit scipsum, iam declarauimus q hoc est verūtia, & nō est ei demonstratio. Si ve-

ro dixerint q demso eius est, q ens **K** diuiditur in viuū, & mortuū: & viuū est prius, & excellentius mortuo: & Primū est prius, & excellentius: ergo est viuētis: & omne viuens confyderat scipsum, cū sit falsum vt in causatis ab eo sit viuens, & ipsum non sit viuēs. Dicimus q hæ sunt deceptiones. qm̄ nos dicimus q non est falsum vt sequatur, ex eo, quod non scit scipsum id, qd scit scipsum, mediantibus multis, aut mediantibus. & si falsificās hoc fuerit, qm̄ causatum esset nobilius causa, nō est falsum pfecto vt cātū sit nobilius causa. Pręterea, quare negatis q nobilitas ei⁹ durer durante ente vlt per scipsum, non per sciam suam? & hoc probatur. qm̄ aliud aliqñ scit aliqua pter se, & uidet, & audit: ipsum yō gl. nō videt, nec audit. Si yō dixerit alqs ens diuiditur ad videns & cęcum, & ad sciens & ignorans: & vidēs ē prius: ergo Primum videt, & scit res. Dicendū q ipsi negant hoc, & dicunt non est nobilitas in visione, & scia rerum. sed, cum non est necessitas videndi, & sciendi, & sit substantia mō. quo fit ex ea vniuersum, i quo est scia, & dominus visionis, sic igitur nō est nobilitas in scia substan- **M** tię. sed, cum fuerit principium substantiarum sciētium: & hoc est nobilitas propria sibi: ergo de necessitate coguntur ad ablationē sciētæ eius de se ipso etiam, cum nō significauerit aliud pter volūtatē, & non significatur per volūtatē nisi innouatio mundi, & in corruptiōe huius corrumpitur. hoc totum est fm q assumit hęc ex confyderatione intellectus. Igitur id, quod dixerunt de attributis primi, seu de ablatione

A latione eorum, non est eis ratio de eo, nisi sermo estimatiuus, & cogitationes, & absint Legistę a talibus existimationibus. Et non est mirandum de diminutione intellectus in attributis diuinis, & nō est quid miraculosum: sed quid miraculosum est diminutio eorū in seipsis, & assumptio rationum suarum, & credulitas eorum q̄ sciant hęc sc̄sa vera cum eo, quod est in eis de subita neitate, & inuolutione.

AVERROES

A tuer. Ex rebus mirādis est ratiocinatio eorū, q̄ in nouatio mundi sequitur vt sit ex voluntate, & tñ videmus q̄ innouationes fiunt ex natura, & voluntate, & casu. q̄ aut̄ fiunt ex voluntate, sunt res artificiales: & quę fiunt ex natura, sunt res naturales. & si innouatum nō fieret nisi ex voluntate, tunc voluntas ingrederetur in definitionē eius. & notum est q̄ definitio innouati est quod reperitur post priuationem: mūdus aut̄ si esset innouatus, dignius est vt innouetur, ex eo q̄ est ens naturale ex principiis rerū naturalium, q̄ vt sit innouatus ex principiis artificialibus, & ē voluntas. Attamē, cū affirmatur q̄ sit ab agente primo, qui elegit eē eius, poti⁹ q̄ priuationem, oportet vt sit volens. & si volens, nō defecit quin sit eligens esse rei volitę, vt dixit, necesse est vt sciat: igitur cōmunicāt eis Philosophi in hac radice. & sermo totus, quē recitauit de Loquentibus, est satisfaciens. qm̄ in eo est similitudo rerum naturalium rebus artificialibus. Cū autē dixit de Philosophis q̄ ipsi tenent q̄ id, qd̄ prouenit a Deo gl̄. prouenit naturaliter, est sermo corruptus de eis. & qui te

nent in rei veritate q̄ emanatio en D
tium sit ab eo, est profecto nobiliori modo q̄ naturaliter, & voluntate humana. nā his duobus modis euenit diminutio: & nō diuidūt verū, & falsum, cum fuerit demonstratio q̄ impossibile est vt sit emanatio operationis ab ipso glo. emanatio naturalis non autem emanatio voluntaria, eo modo, quo intelligitur voluntas hic. nā voluntas in viuente est principium motus. & cum ipse De⁹ absit a motu, necesse est vt absit a principio motus, eo mō, quo ē volens: qd̄ apparet nobis: & est emanatio ab eo nobiliori mō hac voluntate: & nemo scit modū illum, nisi E
ipse glo. Et probat q̄ sit volens, qm̄ ipse scit duo contraria. & si eēt agēs, ex eo q̄ est sciens tñ, operaret̄ duo contraria simul: & hoc est falsum: ergo necesse est vt operetur vnum duorū contrariorū electione. Et id, in quo inuoluuntur in hoc capitulo, est, cum dicunt, si est agēs aut est naturaliter, aut voluntarie. & ip si quidem nō intelligunt nec quid sit natura, nec quid sit voluntas. Nam natura apud Philosophos dicitur dupliciter. & Primo de ascensu ignis superius, & descensu lapidis inferius. & hic quidem motus prouenit ex ente, cui euenit quid accidentale, & est vt sit res extra locum suū, & est ibi cogēs, quod cogit eā. & Deus glo. absit q̄ sit huius naturę. & Secundo proferunt eī eam de omni potentia, a qua prouenit actio intellectualis, vt sunt operationes, quę proueniunt ex artibus. & aliqui attribuit huius naturę q̄ sit intellectus: & aliqui dicunt quod nō habet intellectum, sed operatur naturaliter. Attamen ipsi dicunt q̄ prouenit

Disputatio

Guenit ex intellectu. qm assimilât eâ rebus artificialibus, q mouentur ex seipsis, & emanât ab eis operatiões proportionatę, & ordinate. Et ideo dicit Arist. princeps Philosophorũ, manifestũ est q natura intellectus dominatur toti. & q maxime est remota hæc credulitas ab eo, qd dicit Alga. Qui autē pñit propositionē vniuersalem, q sciens seipsum scit aliud, qd emanat ab eo, sequitur ei q qui n̄ scit aliud, nō scit seipsum. Et, qm iam destruxit sermonē Aui cēse, cum dixerit q ipse scit aliud, cum eo, qd adduxit contra eũ ex rationibus Philosophorũ, in hoc sequitur ei vt primũ nō seriat seipsi: & consequens est verũ. Quod autē recitauit ex Philosophis de rationibus pductis ab eis in hoc capitulo, eum dicunt q nesciens seipsum est mortuum, & Primũ impossibile est vt sit mortuũ, est sermo satisfaciēs, cōpositus ex propositionibus famosis. nā qd non est viuens, nō est mortuũ. nisi id, cuius natura est habere vitā nisi intellexerit per mortuũ id, qd significat dictio inanimatũ. & tũc diuidit verum & falsum. nā oē ens aut erit viuens, aut inanimatum. & **I**n hoc quidē, cū intelligimus per vitā, illam, q dicitur equiuoce de cterno, & corruptibili. Et, cū dixit si autem dixerint q omne, qd est remotum à materia, est intellectus in se, & intelligit ex se, iā diximus q hæc est veritas, cui nō est demso, Dicim⁹ q iam diximus superius modũ demsonis eorũ in hoc, sm q oportet, vi demsonis in hoc libro, sc. q dimiuitur vis eius proculdubio, prout est res, cū extrahitur à suo loco naturali. Quod autē recitauit et ex ratione adducta contra Philosophos

in hoc, cū dicunt q ens aut erit viuũ, aut mortuum: & viuũ est nobilius mortuo, & principiũ est nobilius viub: ergo est viuēs necessario: cū profecto intelligitur p mortuum mors ipsa, tunc propōnes famosæ veræ sunt. Cum autē dixit q possibile est vt emanet ex eo, qd nō est viuens, vita, & ex eo, qd non est sciēs, scia, & erit nobilitas principij in eo profecto, qd est principiũ eius vniuersale tm, est sermo falsus. Nam, si esset posse vt emanet ab eo, qd nō ē viuēs, vita, ent posse vt emanet ab eo, qd non est ens, ens: & vt emanet qalibet à quolibet. & nō erit conuenientia oīno inter causas, & causata, nec in genere dicto secūdũ pri⁹ & postterius, nec specie. Cum autē dixit q, cū dicunt q nobilius viuēs est viuēs, est sicut sermo dictis id, qd est nobilius ex eis, qui habēt auditum, & visum, habet auditum, & visum. ipsi tamen non dicunt hoc, quoniam auferunt à primo principio auditum, & visum. & quemadmodum ē possibile apud eos vt sit nobilius audiente, & vidente non audiens, nec videns, sic possibile est vt sit nobilius viuente, & sciēte nō viuens, nec sciens. Vltterius, sicut est possibile apud eos vt proueniat ex eo, quod non habet visum, habens visum, sic possibile est vt proueniat ex non habente scientiam habens scientiam. Hic sermo profecto est sophisticus, & fallax nimis. quoniā apud eos esset non habens auditũ, nec visum nobilius habente auditum, & visum, nō simpliciter, sed ex eo q habet apprehensionem nobiliorem visu, & auditu: & est scientia. Et, quoniam nihil est nobilius scientia, impossibile est vt sit non sciens

A sciens nobilior sciente, siue sit principium, siue nō sit principium quoniam principia, ex quo aliquod eorum est sciens, & aliquod nō sciens, impossibile est vt non sciens sit nobilior sciente, sicut est in causis scientibus, & non scientibus. Et nobilitas principij impossibile est vt excedat nobilitatem scientiæ, nisi excedat nobilitas principij nō scientis nobilitatem principij scientis. & impossibile est vt sit excessus nobilitatis principij nobilior excessu nobilitatis scientiæ. Quare necesse est ut sit principium, quod est in vltimitate nobilitatis, in vltimitate excessus, & est scientia. Timent autē homines attribuere ei auditum, & visum. quoniam sequeretur ex istis attributis vt sit animatum, sed attribuit ei lex auditum, & visum ad indicandum quod ipse Deus glo. non deficit ei aliquid ex speciebus scientiarum. & doctrinæ: & impossibile est facere quod vulg^o hoc intelligat, nisi per auditum, & visum. quare hæc expositio est propria sapientibus: & impossibile est vt ponatur ex capitibus, & radicibus legis communibus omnibus,

B vt currit cursus multarum rerum, quæ attribuuntur scientiæ in lege. Et totum, quod includitur in hoc capitulo, est fallacia, & destructio ipsius Algaz. nos autem reuertamur ad Deum propter vilipendiū, & depressionem eius prouenientes à Sapientibus, ex eo quod perquirunt bonum nomen in his rebus, & petimus à Deo glo. vt non ponat nos in numero eorū, qui separātur in hoc seculo ab alio seculo, & in infimo à supmo, & imprimat nobis gloriam æternā: ī oībus, n. ē omnipotēs.

De destructione eius, quod dicunt, quod Deus glo. absit, ignorat particularia, diuisa ad diuisionem tēporis, ad præsens, et pręteritum, et futurum.

ALGAEZ.

IT Algaz. Et iam conueniunt in hoc. nā qui opinatur ex eis quod ipse nō scit nisi seipsum, non latet hoc esse ex opinione eius. & qui opinatur quod ipse scit aliud, & est id, quod elegit Auicenna, existimauit quod ipse scit res scientia vniuersali, quæ non ingreditur sub tempore, & non distinguitur in pręteritum, futurum, & præsens: & cuius hoc existimauit q̄ non deficit scientia eius pondus grani in cōelo, & in terra, quoniam scit particularia aliqua specie. Et impossibile est quin prius intelligamus opinionē eorū. & postea dabimus operam quęstionibus, & declarabitur hoc similitudine. & est q̄ Luna eclipsatur, postquam nō fuerat eclipsata, & postea apparebit. nā eueniunt ei tria, scilicet eclipsis hora, qua nō est, sed est ap̄ta vt sit: & aliquid in quo est, sc̄e in fieri: & aliquid tertium, in quo nō est, sed fuerat antea. Et sic nobis secundum hos tres modos sunt tres sc̄e diuersę. nam nos scim⁹ primo q̄ eclipsis non est, sed erit: secundo q̄ sit: & tertio q̄ fuit, & nō sit nūc. & hæc tres sc̄e sunt sc̄e numeratę,

Disputatio

G & diuerſe. Et, quia veniunt ſucceſſiue in ſubiecto, faciēt mutationem ſubſtantię ſcientiæ. nã, ſi ſciat poſt apparentiam ꝑ eclipſis ſit nunc, vt fuerat antea, eſſet ignorantia, non autem ſcĩa. &, ſi ſciat hora, qua ē, q̃ non ſcit, erit etiã ignorantia: & aliquod horum non erit loco alterius. Et exiſtimauerūt q̃ ipſe Deus glo. non diuerſificatur hijs tribus rebus. nam hoc inducit ad mutationem. & id, qđ non diuerſificatur, diſpoſitio eius nō poteſt credi q̃ ſcit hæc tria. ſcĩa. n. ſequitur ſcirtum, & ſciens ſequitur ſcĩam. &, cū mutatur ſcirtum mutatur ſcĩa: & cum mutatur ſcĩa mutatur ſciēs proculdubio. mutatio autem in Deo glo. eſt falſum. & cū hoc exiſtimauerūt q̃ ipſe Deus gl. ſcit eclipſim, & omnia attributa eius, & accidētia ei⁹.

Attamen ſcĩa, quę attribuitur primo, & non mutatur, exempli gratia vt ſciat q̃ Sol ſit, & q̃ Luna ſit, ex eo q̃ perueniunt ab eo mediantribus Angelis, quos appellant ex creto corū intellectus abſtractos: & ſciat q̃ ipſi monentur motibus circularibus: & ſciat q̃ orbes corū ſecantur in duobus punctis, quę ſunt

I caput, & cauda, & q̃ reperiuntur ali quibus temporibus in ſectionibus illis, & eclipſatur Sol, ſ. cū fuerit corpus Lunę inter eum, & oculos aſpicientium, & oeculatur Sol oculis: & cum tranſierit ſectionem in tali ſpatio, vt eſt annus exempli gratia, eclipſabitur iterum: & hæc eclipſis erit in toto, aut tertia parte, aut medietate: & durabit per horam aut duas horas: & ſic in omnibus temporibus eclipſis & accidētib⁹ eius: & non deſicit ſcĩa eius aliquid. Attamen ſcĩa eius in hoc ante ecli-

pfim, & hora eclipſis, & poſt apparentiã, eſt eodem mō: & nō diuerſificatur, & non cauſabit mutationē in ſubſtantia eius. & ſic eſt ſcĩa eius in oib⁹ inuouationibus, quę ſiunt per cauſas. & illę cauſę habent etiã alias cauſas, vſq; quo deueniunt ad motum circularē cœleſtem. & cauſa motus circularis eſt anima cœli, & cauſa motiōis animę eſt deſyderium aſſimilandi ſe Deo gl. & Angelis propinquis. & torum eſt ſcirtū ei, ſ. eſt notū ei notitia quadã proportionata, & ſimili, in qua temp⁹ non facit impreſſionem. & cū hoc circa temp⁹ eclipſis non dicitur q̃ ipſe ſcit q̃ eclipſis ſit nunc, nec ſcit poſtea q̃ nūc apparuit. & omne, in cuius ſcĩa neceſſe eſt relatiōe ad temp⁹, nō pōt conſiderari q̃ id ſciat, qm̃ cauſat mutationē. & hoc eſt ei, quod diuiditur tēpore. & ſic eſt opinio eorum in eo, qđ diuiditur materia, & loco, vt ſunt indiuidua hominum, & animalium. qm̃ dicunt q̃ non ſcit accidentia Socratis, Platonis, & Hippocratis: ſed ſcit hominem abſolute ſcientia vſq; & ſcit accidentia, & proprietates eius: & q̃ oporteat vt ſit corpus eius compoſitum ex membris, quorum aliqua ſunt ad natūdum, & aliqua ad ambulandum, & aliqua ad apprehendendum, & aliqua paria, & aliqua diſparia: & quod potentia eius neceſſe eſt vt extendantur in partibus eius. & ſic ſequitur omni attributo intus in homine, & extra, & omnibus paſſionibus eius, & attributis, & accidentibus, adeo q̃ non deſicit aliquid ſcientiæ eius: & id ſcit vniuerſaliter. indiuiduum vero Socratis cognoscatur, & diſtinguitur ab indiuiduo Platonis ſenſu, non autem

tem

Atem intellectu. & cognitio eius habetur ex nutu ad vnā partem. & intellectus intelligit partem absolutam vlem, & locum vlem. Cum autem dicimus hoc & hoc, innuimus proportionem appropriatā huius sensibilis ad sentiens, cum fuerit in propinquitate, aut remotione ab eo, aut in parte tali demonstrata. quare falsum est in Deo glo. Et hoc est fundamentum fidei eorum, in quo fundate sunt omnes leges, quæ vlt tenent q, cum Socrat exempli gratia seruerit Deo, aut fuerit ei rebelis, Deus nesciet id, qd sit ex reb⁹ ei⁹, qm ipse non scit ipsum Socratem q sit indiuiduū, & operationes eius innouatas, postquam non fuerint. & cum non sciuerit indiuiduum, non sciet res eius, & opationes eius: immo nō scit heresim Socratis, nec fidem eius: sed scit heresim hoīs, & finem eius absolutum vniuersalē, non autem propriam indiuiduis. Etiam necesse est vt dicatur exciatur Propheta ad prophetiam: & ipse non scit in illa hora q exciatur ad eam, & sic est in omni re demonstrata. & ipse bene scit q hominū aliquis est, cui competit prophetia, & tamē nescit q sint tales, & tales. Propheta autem talis, indiuiduum eius non scitur ab eo: quoniā hoc habetur sensu. & res, quæ emanant ab eo, ipse non sciet eas, qm sunt res, quæ diuiduntur diuisione temporis ab indiuiduo tali & apprehensione eorum fm diuersitatem eorum causat mutationem. Hoc est, quod volumus narrare primo de per mutatione opinionum eorum, & secundo quō intelliguntur, & postea loquemur de inconuenientibus, quæ sequuntur eis, & nunc narrabimus

assimilationem eorum, & modum destructionis eius. Assimilatio autē eorum ē. qm hæc tria sunt diuersa: & diuersa, cum venerint successiue in eodem subiecto, necesse est vt sit in eo mutatio absq; dubio. & si hoc ea eclipsis scitur q erit vt fuerat antea, est profecto ignorans, nō sciēs, si autem est sciens q est in instāti, & antea sciebat q non est, & q ventura est, necesse est vt diuersificetur scia ei⁹. & diuersificatur res ipsa, & sequitur mutatio, cum nihil sit mutatio, nisi diuersitas scientis. nā qui nō sciuerit aliquid, deinde id sciuerit, necesse est vt mutatus sit. & qui non fuerit ei sciētia q fuerit pscns, deinde peruenit ad eum sciētia, hoc ra ipsius esse mutatus est. Et verifi-
cauerunt hoc ex eo, q sunt tres dispositiones. est. n. dispositio, quæ est relatio indiuidualis absoluta, sicut dicimus dextrum & sinistrum. nā hoc non conuertitur ad attributū essentialē, sed est relatio absoluta, & si mutaberis rem, quæ erat ī dextro ad sinistrum, mutabitur relatio tua, & non mutabitur substantia tua in te. & hæc est permutatio relationis ad substantiā, & non permutas substantiā. & hmoi est, cum poteris mouere corpora, quæ sunt: ante te, & corrumpantur corpora, aut corrumpatur aliqd eorum, non mutatur ex hoc calor fundamētalē, nec posse tuum. qm posse tuū est posse mouendi corpus absolutum prio, deinde demonstratū tale, in eo q est corpus. & non erit relatio posse ad corpus demonstratum attributum, cōtēuale, sed relatio absoluta. & priuatio eius causat ablationem relationis, non autem mutationem in re eius, qui potest. Secunda autem
Extra ord. Auer. P est

Disputatio

G est mutatio in substantia, & est qd si erat sciens & scit: & si erat potes, & pot: & hec est mutatio. Tertio vero est qd mutatio sciti facit mutatione sciē. nā verificatio substantię sciē, in greditur in eā relatio ad scitum, qd habetur, cum verificatio sciē talis demonstrat fit alligātia eius cum hoc scito tali demonstrato, prout est: & alligantia eius cum eo aliter est alia scia necessārio, & peruentio eius successive vnum post aliud facit diuersitatem ī re sciē. & implet est vī dicatur qd sit substantia sciē eadem. nam datur scia qd sit, postq fuerit sciens qd venturū est: deinde sit scia qd iam fuit, postq est sciētia qd sit: ergo est eadem scia, & equalis, & iam permutata est relatio in ea, & qm relatio est verificatio substantię scientię, igitur permutatio eius facit per mutatione substantię sciē, & sequitur ex ea mutatio. qd ē falsum in Deo gl. Dubitatio autē est dupliciter, primo vī dicatur eis, quare negatis dicēti qd Deus gl. habet eādē sciam de eē eclipsi in hora tali: & hāc scia, antequam sit, est scientia qd futura ē, & est eadē apud esse scia in eē, & est eadē post apparerē ā scie in fine. & hē mutāōes

I conuertunt ad relationes, quę non faciunt permutāōē in substantia sciē, nec faciunt mutatione in substantia scientis. & hoc est positi in gradu relationis absolute. nam idē homo erit in dextra tua, deinde veniet ante te, deinde ad sinistrā tuā, & erūt tibi relatiōes vna post aliā, & quod mutat est hoc individuū, quod permutatur. & sic debet intel ligi dispositio scientię Dei glo. concedendo qd scit oīa eadem scia anti quitate, & eternitate, & in pręsen-

tiarum, & non mutatur. & intentio nostra est auferre mutationem, ad quod conuenerunt. Cum autem dicunt qd de necessitate affirmationis sciē in esse est vī sit pręsens, & cessatio postea est mutatio, non conceditur. Et vnde sciunt hoc? Immo, si Deus glo. creauerit nobis sciam de ambulatione Socratis in mane apd ortum Solis, & continuauerit hęc scia, & non creauerit nobis aliam sciam, nec ignorantia huius scientię, sciremus apud ortum Solis simpliciter scia pręcedenti ambulationi eius in pręsentiarū, & postea qd iam ambulauerat antea. & erit hęc scientia eadem, quę remansit, sufficiens in comprehensione horum trium temporum: & remanebit dictum eorū, qd relatio ad scitum demonstratū tale ingreditur in verificationem sciē: & quotienscunq; diuersificatur relatio, diuersificabitur res, cui relatio est essentialis: & quotienscunq; erit diuersificatio, & perueniet vnum post aliud, erit mutatio. Et dicimus, si verificatū fuerit hoc, vos ibitis in via fratrum vestrorum ex Philosophis, cum dicunt qd ipse non scit nisi seipsum, & qd scientia eius de seipso est ipsemet. **M**nam, si ipse sciret hominem absolutū, & animal absolutum, & inanimatum absolutum, & ista sunt diuersa sine dubio, tunc relatio ad ea diuersificatur sine dubio. quare non verificatur in eadē scia qd sit diuersorum, nam relatum est diuersum & relatio est diuersa: & relatio ad scitum est essentialis scientię: igitur hoc facit numerationem, & diuersitatem, non numerationem tantū cum assimilatione. nam similia aliqua sunt, quę procedunt proces-

A si aliquorum: & scientia de anima
to non procedit processu scientiæ de
inanimato, nec scientia de albedine
procedit processu scientiæ de nigre
dine: ergo sunt diuersæ. Præterea
hæ species, & genera, & accidentia
vniuersalia sunt infinita, & sunt di-
uersa: igitur scientiæ diuersæ quæ cõpre-
henduntur sub eadem scientia? Vl-
terius hæ scientia est substantia sci-
tis, absq; eo qd addat ei aliquid, vel-
lem scire quomodo permittit sciens,
cum imaginatus fuerit idẽtatem
scientiæ in eadem re, cuius disposi-
tiones distinguuntur in præteritũ,
B futurum, & præsens: & non imagi-
natus est idẽtatem scientiæ alligatẽ
in omnibus generibus, & speciebus
diuersis? & diuersitas, & di-
stantia inter genera, & species di-
stantes est maior diuersitate, quæ
est inter dispositiones eiusdem rei,
quæ diuiditur diuisione temporis ad
præteritum, præsens, & futurum. &
cum hoc non facit numerationẽ,
pluralitatem, & diuersitatem, quo-
modo illud faciet numerationem;
& diuersitatem? & quoriscunq;
affirmabitur demonstratine diuer-
sificari tempus absq; diuersitate ge-
C nerum, & specierum, & qd hoc non
faciet numerationem, & diuersita-
tem: ergo hoc etiam non faciet di-
uersitatem, & numerationem. &
cum non fecerit diuersitatem, erit
perfecto comprehensio totius eadẽ
scientia continuata ab antiquo,
& in æternum. & hoc non facit mu-
tationem in substantia scientis.

AVERROES.

A It Aver. Fundamentum hu-
ius qõnis est assimilatio scientiæ

Dei gl. scientiæ humanæ, & compara-
D tio vnus duarum scientiarum al-
teri. nam comprehensio hominis
indivduorum est per sensus: & cõ-
prehensio entium vñum est per in-
tellectum: & causa comprehensio-
nis est ipsummet comprehensum.
& non dubitatur de mutatione cõ-
prehensionis, cum mutetur cõpre-
hensa, & numeratione eius, cũ nu-
merentur. Attamen responsio eius
in hoc est qd possibile est vt sit hic
scientia, ad quam erit proportio sci-
torum proportio relationũ, in quo-
rum substantia non sunt relationes,
sicut est dextrum, & sinistrũ in ha-
bente dextrum, & sinistrũ est quid,
E quod nõ intelligitur in natura scientiæ
humanæ. & ista contradictio est cõ-
tradictio vera sophistica. Secunda
vero contradictio, & est cum dixe-
rit qd qui dicit ex Philosophis qd ip-
se scit vniuersalia, sequitur ei, cum
cesserint in scientia eius nume-
rationem specierum, vt concedant
numerationem indivduorum, &
numerationem rerum eiusdem in-
diuidui, est contradictio sophisti-
ca etiam. nam scientia indivduo-
rum est sensatio, aut imaginatio:
scientia vero vniuersalium est in-
F tellectus. & innouari individua,
aut res indivduorum causat duo,
scilicet mutationem comprehen-
sionis, & numerationem eius: sci-
entia vero specierum, & generum
non causat mutationem. nam sci-
entia eorum est permanens, & in-
nouantur scientia comprehendẽ-
te ea, sed communicant, scilicet
vniuersalia, & particularia in nu-
meratione.

Cum autem dixit qd qui ponit ex
Philosophis vnam scientiam sim-

P ij plitem,

G plicem, comprehendētem genera, & species, absq; eo qd sit ibi contradictio, & diuersitas, quam facit diuersitas generum, & specierum, & distantia eorum abinuicem, sequeretur ei vt concedat vnam scientiā comprehendētem indiuidua diuersa, & res vnius indiuidni diuersas. & est sicut dicens qd, si reperitur intellectus comprehendens species, & genera, & est vn^o, sequeretur de necessitate vt reperitur genus vnum simplex, comprehendēs indiuidua diuersa. Attamē est sermo sophisticius: quoniam nomen scientię dici

H ur de eis equiuoce. Et, cum dicit qd numeratio specierum, & generum facit numerationem in scientia, est verum. & propter hoc verificantes ex Philosophis non ponunt sciām ipsius Dei gl. de entibus, non vlēm, nec particularem. nam scientia, cui hæc eueniunt, est intellectus passiuus, & causatus: primus vero intellectus est actus purus, & cā. & non comparatur scia ei⁹ scia humanę, & aliquo mō non intelligit aliud pter se, ex eo qd est scientia non passiuā, & aliquo mō intelligit aliud pter se, ex eo qd ipsemet est scia actiua. Et declaratio opinionis eorum

F est, quoniam, cum sciuerint demonstratione qd ipse nō intelligit nisi se ipsum, necesse est vt substantia eius sit intellectus. & quoniam intellectus, in eo qd est intellectus, est alligatus ei, quod est, non autem ei, qd non est: & qui constituerit demonstrationem qd non reperiuntur nisi hæc entia, quæ nos intelligimur, nō est dubium qd alligatur eis intellectus eius. & cum necesse fuerit vt aligetur his entibus, aut alligabitur eis modo, quo alligata est eis scien

tia nostra, aut alligabitur eis alio⁹ ri modo, quā sit alligantia scientię nostræ eis: alligari autem eis scientiam eius modo, quo alligatur scia nostra, est falsum: ergo sequitur vt sit alligatio scia eius eis mō altiori, & esse perfectiori, qd sit esse, quo erit alligantia scientię nostræ eis. nam scia vera est, quæ conuenit ipsi eē. & si scientia eius est nobilior scia nostra: igitur scia ipsius Dei glo. est alligata enti modo altiori, qd mod^o, quo alligata est ei scia nostra. Igitur sunt duæ entitates, entitas nobilis, & entitas ignobilis: & entitas nobilis est cā ignobilis. & hoc ē id, quod dicunt Antiqui qd Deus glo. est oīa entia: & est motor, & agens eorum. & ideo dixerūt principales Sophiorum, nō est ipse nisi ipse. At tamen hoc totū est ex notitia profundatorum in scia. & hoc non debet sibi nec cōpellere homines, vt huic credant. & ideo non est ex doctrina legali: & qui constituerit id extra locum suum, errauit, sicut qui celauerit eum, cui competit, malefacit. Quod autem idem habeat gradus entitatis, est notum ex anima.

ALGAEZEL

A It Alg. Secunda autem dubitatio est, vt dicatur quid prohibet fm radices vestras quin sciat hæc particularia, licet mutaretur? & quare non creditis qd hæc species mutationis non sit falsa ei? vt opinata est quedam secta ex Matazeola, qd scientię eius de inuolutionibus sunt innouate: & vt crediderunt Carmei ex recentioribus qd sit subiectum inuolutionum. & non negat hoc eū vulgus hominum veritatis,

Atatis, nisi ex eo, q̄ mutatum nō euadit à mutatione. & qđ non euadit à mutatione, & innouatiōibus est innouatum, & nō est antiquū. vos vero, & vestra opinio est q̄ mūdus est antiquus, & q̄ nō euadit à mutatione. & cum intelligitis antiquū mutabile, nihil prohibet vobis ab hac credulitate. Si autē dixerit abstinuit? nos ab hoc, qm̄ scia, quē innouatur in se, aut sit ex se, aut ex alio, & falsum est vt fiat ex se. nam nos iam declaramus q̄ antiquum nō emanat ab eo innouatum: & nulla erit actio, cū non fuerit agēs: **B**causat. n. mutationem. & iam adaptauimus hoc in disputatione de nouitate mundi. si vero hoc prouenerit ei ex alio, qđ aliud faciet impressionem in eo, & eum mutabit? adeo q̄ mutabuntur res eius modo subiectiōis, & violētix ex alio. Nos autem dicimus q̄ vtrāq; partiū nō est falsa fm̄ radices vestras. nā, cū dicitis q̄ sit falsum vt emanet innouatum ab antiquo, iam nos destruimus hoc in illa disputatione: & p̄cipue, cum apud vos nō erit falsum vt emanet ab antiquo innouatum, quod erit principium innouationū, & conditionando falsitatē, q̄ sit principium in his innouationibus, nō habentibus causas innouatas in infinitū, sed deuenient mediantē motu circulari ad aliqd antiquum, qđ est anima orbis, & vitaeius, & anima orbis antiqua: & motus circularis antiquus sit ex eo, & quolibet pars motus innouatur, et finietur: & quicquid est post eum innouatur proculdubio: igitur innouationes proueniūt ab antiquo apud vos. Quare, cum considerentur res antiqui cōsideratiōe ema-

nationis innouationum ab eo cōtinue, sicut cōsiderantur res motus, ex eo q̄ emanat ab antiquo & qualiter, declarabitur, q̄ quolibet secta eorū bene scit q̄ possibilis sit emanatio, innouata ab antiquo, cū emanauit proportionabiliter. & continue igitur erunt scientiē innouatæ huius speciei. Secunda vero pars, & est emanatio huius scē in eo ex alio, dicimus in ea, quare est falsum hoc apud vos? & non sunt in eo, nisi tria: quorum Vnum est mutatio. & iam declarauim? q̄ bene est fm̄ radices vestras. Secundū autem, q̄ mutatio sit cā mutatiōis alterius, quod non est falsum apud vos, & erit innouatio rei cā innouationis scientiē, sicut vos dicitis q̄ re p̄sentari hominem coloratum in sionuspicio pupillę videntis sit causa impressionis similitudinis hominis in tunica pupillę, cū mediatiōne aeris cristallini inter pupillam, & visum. & cū sit possibile vt innouatum sit causa impressionis figure in pupilla, & est res visionis, sic nō erit falsum, vt sit innouatio innouationum causa ad proueniendum scē primi in eas. nā virtus visua, sicut est disposita apprehensiōni, & erit inuentio hominis colorati cum ablatiōe velaminis intermedij causa proueniendi cōprehensionis, sic etiam erit substantia primi principij apud vos apta ad recipiendum sciam, & exitum à potētia ad actum, cum fuerit in esse hoc innouatum. & licet fuerit in eo mutatio antiqui, antiquum quidem mutabile non est falsum apud vos. Si vero opinati fueritis q̄ hoc est falsum in necessario in eē, vos p̄fecto nō habetis demonstrationem de ne-

Cessario in esse q̄ sit de necessitate, nisi de cessatione processus causarum, & causarum, vt diximus antea. & iam declarauimus q̄ cessatio processus sit possibilis ī antiquo mutabili. Et tertium, quod hoc includit, & est q̄ antiquum sit mutabile ex alio, & q̄ hoc faciat seruitutem. & dominiū alterius ei, dī eis de hoc quare hoc ē falsū apud vos, & ē vt ipse sit causa innouationis innouationum medijs, deinde erit innouatio innouationū causa innouationis scientiē eius de eis, & quasi ipse est causa prouentionis

H scientiē in eo, attamen cum medijs? Et, cum dicis q̄ hoc assimilatur seruituti, dicimus q̄ sic. & id quidem sic erit, qm̄ est conueniens radicib' vestris, cum opinati fueritis quod quicquid prouenit ab ipso Deo gl. prouenit consecutue, & naturaliter, & non est ei posse ad non agendum. & hoc etiam assimilatur speciei seruitutis. & innuit q̄ sit quasi coacte ad id, quod prouenit ab eo. Si vero dixerit hoc non esse coacte: qm̄ perfectio eius est vt sit ordinator omnium rerum, dicimus quod hoc non est seruitus: quoniam perfectionis eius est vt faciat omnia. Et, si dixerimus q̄ prouenit nobis scientia copulata omni innouato, erit perfectio hoc nobis perfectio, non autē diminutio, & seruitus, & sic erit de Deo gl. & ipse glo. bene scit.

AVERROES.

Ait Auer. Summa huius contradictionis primę Philosophis, quæ est contradictio sū sermones eorum, non sū rem ipsam, est vt dicatur eis, ex radicibus qui-

dem vestris est q̄ sit hic antiquum, & in quo veniunt innouationes, & est orbis. quare ergo negatis qn̄ sit antiquum primum subiectum innouationum? Aristaria autē secta hoc negauit: quoniā omne id, in quo sunt innouationes, apud eos est innouatum. Attamen hæc est contradictio topica, nam innouationum aliquę sunt, q̄ non sunt in antiquo, & sunt innouationes, quæ mutant substantiam subiecti, in quo sūt: & aliquę sūt, q̄ sunt in eo, & sunt innouationes, quę nou mutant substantiam subiecti. sicut motus localis ī corpore mobili, & sicut cristallinitas, & illuminatio. & antiq̄ quoque aliquod est, in quo nō est motus omnino, neque mutationes penitus: & est id, quod nō est corp' , & aliqd̄ est, in quo est aliquis motus, & est antiquum, quod est corpus, vt sunt corpora celestia. & cū hæc distinctio ponatur a Philosophis, igitur hæc contradictio est cōtradictio inanis, quoniā loquimur de antiquo, quod nō est corpus. Et, qm̄ adduxit hanc contradictionem Philosophis, adduxit etiam responsonem Philosophorū huic. Et summa eius est, qm̄ ipsi negauerunt q̄ sit ei scia innouata. nam scia innouata ei aut erit ex seipso, aut ex alio si ex seipso, igitur sit ab antiquo innouatum: & ex radicibus nostris ē vt non emanet ab antiquo innouatum. Ipse vero contradicit eis, dicens q̄ non emanat ab antiquo innouatum, cum ponunt orbem antiquū, & cum ponunt innouationes emanare ab eo. Et responsio eorum huic est, q̄ in innouatum impossibile est apud eos vt emanet ab antiquo absoluto, tamen possibile est ab antiquo

An antiquo essentialiter, & in innouato quo ad motum suum, & est corpus celeste. quare erit apud eos quasi medium in rei veritate inter antiquum absolutum, & innouatum absolutum: nam aliquo modo est antiquum, & aliquo modo est innouatum. Et hoc quidem medium est motus circularis celestis apud eos, qui est antiquus quo ad speciem, innouatus vero quo ad partes: & in eo quod est antiquus provenit ab antiquo, & ex parte partium innouatarum emanant ab eo innouationes infinite. Philosophi autem negauerunt esse innouationes. **P**rimo: quoniam non est corpus: & in nouationes non inueniuntur nisi in corpore, nam receptio non reperitur apud eos, nisi in corpore: re motum vero à materia nihil recipit. Summa autem eius contradi-
Ctionis secundæ parti argumenti eorum, & est quod prima causa non erit causata, est quoniam possibile est ut sit scientia eius, similis scientiæ humane, scilicet quod scita sint causa scientiæ eius, & innouatio eorum causa innouationis scientiæ ab eis: sicut visibilia sunt causa apprehensionis visus, & intellecta causa comprehensionis intellectus: adeo quod erit secundum hoc, cum fecerit entia, & creauerit ea, causa comprehensionis eorum, non quod causa creationis eorum sit scientia eius, & hoc profecto est falsum apud Philosophos, scilicet ut sit scientia eius, sicut scientia nostra. nam scientia nostra est causata ab entibus: scientia vero eius est causa eorum, & impossibile est ut sit scientia antiqua, prout est scientia innouata, & qui credit hoc ponit profecto Deum gl.

hominem æternum: hominem vero Deum generabilem & corruptibilem. demum iam declaratum est superius quod dispositio in scientia Primi est opposita dispositioni scientiæ humane, scilicet quod scientia eius est agens entium, non autem quod entia agant scientiam eius.

DISPVATIO. XIII.

De diminutione eorum in constitutendo rationem, quod cœli sint animati, seruientes Deo gl. motu circulari eorum, & quod moueantur voluntarie.

ALGAZEL.

IT Algaz. Et etiam dixerunt quod cœli sunt animati, & quod habent animam, cuius proportio ad corpus cœli est sicut proportio anime nostre ad corpus nostrum. & sicut corpora nostra mouentur voluntarie ad partem voluntatis nostre, & ad motum animæ, sic etiam cœli. & quod motus cœli simpliciter, & essentialiter seruit domino mundi, modo, quem narrabimus. Dixit & opinio eorum in hac disputatione est, quæ non potest euitari. & nos non disputabimus ad reprobandum eam. nam Deus gl. potest creare vitam in omni corpore: & for-

P. iij. virudo

Disputatio

Gitudo corporis non potest euitare quin sit animatus, nec quin sit rotundum. nam figura appropriata non est conditio vitæ, cum anima cum diuersitate figuræ eorū communicant in receptiōe vitæ. sed nos disputabimus de diminutione eorum in scientia huius rei ratiōe intellectus. & hoc profecto, si esset verum, ipsi quidem id non apprehenderēt nisi Prophetæ, quorum animæ requiescāt in pace, cum diuinitate Dei gl. aut prophetia: ratiocinatio vero intellectus ad id nō perducit. Verumtamen non negat q̄ possit sciri hoc ratiōe, si reperiretur ratio, aut hoc bene erit fortunato viro: sed dicimus q̄ ea, quam posuerunt rationem, non conuenit nisi ad habendum existimationem. q̄ autem adipiscatur veritatem determinatam, & sniam meram non. Imaginatio autem eorum est, quia dixerunt cæli mouentur: & hæc est propositio sensui manifesta. & oē corpus mobile habet motorem: & hæc est propositio intellectu cognita. nā, si corp⁹ eēt mobile, ex eo q̄ est corpus, & esset profecto omne corpus mobile. & omnis motor aut prouenit à substantia eius, quod mouetur naturaliter, vt est motus lapidis deorsum, & voluntate, vt est motus animalis cum possē, aut erit motor ab extra, sed mouet violenter, sicut est impulsio lapidis sursum. Et omne, quod mouetur ex re existenti in seipso, aut non apprehendit hanc rem in motu: & nos appellamus eā naturam, vt est motus lapidis deorsum: aut apprehenditeam: & nos appellamus eam voluntariam, aut animalem. Motus autem vniuersalis circularis est his distinctionibus

inter negationē, & affirmationem, & aut violentus, aut naturalis, aut voluntarius. & cū destruantur due partes, remanet tertia. & impossibile est vt sit violentus, qm̄ motor inclinās aut erit aliud corpus, quod mouet voluntarie, aut violenter, & finiet proculdubio ad voluntatē. & quotienscunq; affirmabitur in corporibus cæli mobile voluntarie, iā habebimus intentum, & ad quid ponatur motus violēt. & in fine impossibile est quin deueniamus ad voluntatem: aut dicatur q̄ mouent violenter, & Deus gl. est, qui mouet eos immediate, qd̄ est falsum. nā, si mouerentur ab eo, in eo q̄ sunt corp⁹, & in eo q̄ sunt creaturæ eius, sequeretur vt moueatur omne corpus. & impossibile est quin approprietur motus aliquo attributo, quo discernatur ab alijs corporibus. & hoc quidem attributum est mouēs propinquū aut volutarie, aut naturaliter: & impossibile est ut dicat q̄ Deus gl. sit motor eorū voluntarie: qm̄ voluntas proportionatur corporibus eadē proportiōe. & quare est aptū hoc corpus præcipue q̄ uelit id mouere, & non aliud? & impossibile est ut sit hoc existimatio iudicio. nam hoc esse falsum diximus disputatiōe de creatiōe mundi. Et cū probatū fuerit q̄ hoc corp⁹ necesse est ut sit i eo aliquid, qd̄ sit principium motus, destructa est prima pars, & est ponere motū uolētū: remanet ergo ut dicat q̄ est motus naturalis. qd̄ quidem est impossibile. nam naturalis tñ non erit causa motus. moueri. n. nihil aliud est nisi recedere ab uno loco, & petere alium locū. locus autē, in quo est corpus, si esset ei conueniens, non moueret ab eo.

Quare

A Quare non mouetur vter plenus aere in superficie aquarum. & cum plenus fuerit aqua, mouetur in superficie aquarum? nam inuenit locum conuenientem, & quiescit in eo. & natura fixa. & ideo, cum permutatum fuerit ad locum conuenientem ei, recedit ab eo ad conuenientem, sicut recedit a medio aquarum ad terminum aeris. motus vero circularis non potest considerari quod sit naturalis. nam quicumque locus aut ubi ponatur, a quo recedit, ad eum redit. & is a quo fugit, a nobis naturaliter, non queritur naturaliter. & ideo non ibit vter aeris ad intus aquam, nec lapidat quietem supra terram, & tendit ad aerem: ergo non remanet nisi tertia pars, & est motus voluntarius.

AVERROES

A It Auer. Quod autem posuit Alga. in hoc sermone, quod omne, quod mouetur, aut mouetur ex se, aut mouetur ex corpore ab extra: & hoc est, quod appellatur violentia, est notum per se. Quod autem omne, quod mouetur ex se, non est motus in eo, nisi motum, est quid non notum per se, sed est famulum. Philosophi autem laborant in demonstratione, quod omne motum, quod mouetur ex se, habet motorem repetitum in eo, quod est diuersus a motu; & fecerunt alias propositiones notas ex seipsis, & propositiones, quae sunt conclusiones aliarum demonstrationum, & est quid, quod habetur ex libris eorum. Et sic etiam non est notum per se quod omne motum, quod mouetur a motore ab extra, fitur ad motum ex seipso. Et istae propositiones, quae posita sunt hic, quod sint propositiones notae ex se, sunt in eis ex ambabus speciebus simul, scilicet ali-

quae sunt, quae sunt conclusiones, & D aliquae, quae sunt notae ex se. Quod autem motum ex se, non ex corpore ab extra, sit motum aut ex se, & natura sua, aut ex principio in eo: & impossibile est ut moueatur ex alio, quod non sentitur, nec comprehenditur sensu, quod est distinctum ab eo ab extra, ac si diceret id, quod non est corpus, est quid notum per se. & iam laboramus in hoc libro in declarando hoc, scilicet, si sic esset, non erit motus sursum dignior in igne, quam terra. & hoc est notum per se. Quod autem non moueatur ex se, & natura sua, apparet in rebus, quae mouentur aliquando, & quiescunt aliquando. nam id, quod est naturaliter, non habet agere duo contraria: in rebus vero, quae apparent sensu moueri continue, necesse est fieri demonstrationem. Id autem, quod posuit hic in hoc sermone, quod motum ex se mouetur ex principio in eo, quod appellatur natura, aut principio, quod appellatur anima, & electio, est verum; cum probauerit quod non sit hic aliquid quod mouetur ex se. Id vero, quod posuit, quod principium appellatur natura, non mouetur ex se in loco, nisi cum locus fuerit non conueniens ei: nam tunc mouetur ad locum sibi conuenientem, in quo quiescit: est verum. sed id, quod posuit etiam, quod motum circulariter non habet locum non conuenientem, & conuenientem, & permittatur ab uno ad aliud non in toto, nec in partibus, est quasi notum per se, & facile comprehenditur. & recitauit in hoc sermone aliquid suae considerationis, & declarationis. quare necesse est ut non moueatur naturaliter, cum intelligamus per naturam hoc, quod ipse imaginatus

natus

Disputatio

Gnatus est. Et sic id, quod posuit, q̄, cum non mouetur naturaliter, mouetur ab anima, aut potentia simili animæ, apparet ex eo, q̄ ipse tenet q̄ anima in corporibus cœlestibus non dicitur de eis nisi æquiuoce. & plurimum, quod appellant sapientes nomen naturæ, est super omnē potētiam, quæ agit actione intellectuali, scilicet cursu ordinis, & proportionis, quæ est in rebus intellectualibus, sed auferunt a cœlo talem potētiam vilem, cum fuerit ipsum apud eos id, quod tribuit hanc potētiam regituum omnibus entibus. Attamen

Hic sermo, quem hic recitat ex propositionibus nostris, est topicus, ex eo q̄ assumpsit in eo plurimum ei⁹, quod est conclusio demonstrationis, q̄ sit notum per se: & ex eo q̄ assumpsit in eo pro opposito id, quod nō est oppositum. & est topicus, quoniam propositiones eius sunt probabiles, & famosæ. & hæc quidem via in declarando q̄ corpus cœleste sit corpus animatum, est via Auiçenæ. Antiqui vero habent in hoc viā magis efficacem, & magis lucidam.

ALGAZEL

IA It Algazel, Quæstio autē est vt dicamus, nos consideramus tres consideraciones, præter opinionem vestram: in quarum destructione non est demonstratio. Prima quidem, cum consideramus motum cœli violentum ex alio corpore, quod id mouet continue: & hoc corpus mouens non erit totū, nec comprehendēs, nec cœlum: igitur est falsum dictum eorum, q̄ motus cœli est volūtarius, & q̄ cœli sunt aīati. & hoc, qd̄ diximus, est polle, & non est in negatione eius, nisi negatio simpliciter.

AVERROES

A It Auerr. Hoc est falsum. qm̄ declaratum est apud eos, q̄ extra cœlum non est aliud corpus, nec possibile est vt sit infra cœlum, nam illud corpus, si mouet, impossibile est quin moueatur. & reuertitur interrogatio.

ALGAZEL

A It Alga. Secunda vero est vt dicatur q̄ motus est violentus, & principium eius est voluntas Dei glo. nam nos dicimus q̄ motus corporis grauis deorsum est violentus, & sit, quoniam creat Deus glo. motum in eo. & sic dicitur de alijs motibus corporum, quæ non sunt animalia, & remanet quæstio eorum, quare voluntas appropriata est eis, & tamen alia corpora communicat cum eis in corporeitate, & non appropriantur in genere. & iam declarauimus q̄ volūtas antiqua, eius mōris est appropriare rem præ simili; & ipsi necessitati sunt consisteri attributum tale, cum consideratur pars motus circularis, & locus polorum, & puncta. & non reterabimus id. Sermo autem breuis circa id, quod negauerunt de appropriatione corporis ex alligantia voluntatis in eo absque distinctione attributi, quod conuertitur contra eos in distinctione illius attributi, est q̄ nos dicimus quare cognoscit corpus cœli tali attributo, quo distinguitur ab alio ex corporibus? & alia corpora sunt etiā corpora: & quare euenit ei id, quod non euenit alteri. Nam deuenire hoc ex alio attributo facit interrogare in illo attributo alio: & sic in infinitū. & indigent demum deuenire ad iudicium voluntatis, & q̄ in principijs sit aliquod discernens rem a simili.

A simili. & appropriat ipsam attributo
præ ceteris similibus.

AVERROES

A It Auer. Quod autē lapis mo-
ueatur deorsum ex attributo,
quo creatus est, & sic ignis sursum,
& ambo attributa sunt contraria, est
quid per se notum. & contradicere
huic est temeritas. & multo plus ut
dicatur qd volūtas æterna faciat mo-
tum continuum absque actiōe, quā
ngat in eo volens, & qd hoc non sit
elementale in natura sua, & appella-
tur violētia. nam, si hoc sic esset, nō
esset rebus natura omnino, nec veri-
ficatio, nec definitio. quoniam
nōrum est per se qd differunt naturæ re-
rum, & definitiones earum pp dñam
operationum earum: sicut est notū
per se qd omnis motus violentus cor-
pori ex corpore ab extra. & hic
sermo nihil est. Cum autem dixit
qd ponere actionem entis proceden-
tis ab eo determinat attributum p-
prium, interrogatio remanet de hoc
attributo: & est quare appropriatur
huic enti, præter id, quod est ex gñe
eius? v.g. ignis & terra comunicāt
in corporeitate, & receptiōe, sed dif-
ferunt attributo addito corporeita-
ti, sequit ei ut dicatur quare approp-
riatur attributum ignis igni? & at-
tributum terre terre? & quare non
fuit e contra? Hic quidem est ex ser-
mone eius, qui non ponit attributis
ipsis subiectum proprium, sed pōt
euenire oē attributū cuilibet ei, cui
attribuitur. & dicens hoc, ēt aufert
definitionem, & aufert dñam subie-
ctorum. appropriatio enim eorum
attributis propriis est causa prima
appropriadiētia attributis p-
prijis. & hæc positio est ex radicibus sectæ
Astaræ, qua conati sunt destruere

scientiam legis, & intellectus, & de-
mum intellectum ipsum.

ALGAZEL

A It Alg. Tertia vero est, ut con-
cedatur quod cœli appropria-
ti sunt attributo, & illud attributum
est principium motus, ut crediderūt
de descensu lapidis deorsum: sed nō
considerant hoc in eis, sicut in lapi-
de. Et, cum dicunt qd id, quod quæri-
tur naturaliter, non est id, a quo fu-
gitur naturaliter, est error. quoniā
non est ibi dñia numero apud eos,
sed corpus est vnum, & motus circu-
laris est vnus: & corpus non habet
partem in actu, nec motus habet p-
tem in actu, sed distinguuntur ima-
ginatione. & non est ille morus, quia
quærit locum, nec quia fugit a loco.
& possibile est ut creetur corpus, & i se
sit aliquid determinans motum cir-
cularem, & ipsemet motus hoc de-
terminat, non autem qd determinet
ille motus quærere locum, deinde
erit motus ad perueniendum ad eū.
Et, cum dicitis, qd omnis motus est
ad perquirendum locum, aut ad fu-
giendum ab eo, cum fuerit violentus,
est ac si poneretis quærere locū
determinatum a natura ipsa, & po-
neretis motum non intentum in se
ipso, sed sequitur eam, nos autem di-
cimus non negatur qd sit motus ip-
summet determinatum, nō perqui-
sitio loci: quæro quid reddit hoc fal-
sum. Et declaratio eius, quod dixe-
runt, quod reputatur esse fortior a-
lia concessione, non debemus sentē-
tiare ex hoc qd auferatur aliud. igitur
iudicium in sententiando qd cœ-
li sunt animati est pura veru-
tia, non habens qui-
dem sustenta-
culum.

Auer-

A It Auerr. Cum autem dicat qd hic motus non est ex potentia naturali, simili potentie naturali terra, & ignis, est verum. Et hoc manifestum est ex eo, quod dixerunt, quod illa potentia est desiderium loci convenientis corpori, cuius esse est per illam potentiam. corpus vero celeste, cum omnis locus sit conueniens ei, ideo non mouetur tali potentia: & ideo appellant Sapiētes talem potentiam, nec grauem, nec leuem. Si autem hæc potentia est cum comprehensione, aut sine comprehensione. & si est cum comprehensione, quo nam modo comprehensionis est declaratum est alibi. Et declaratio huius est vt dicamus. Prima autem consideratio est vt ponamus motum cæli aliud corpus, non celeste, est nota destructio eius ex se ipsa, aut prope notitiam ex se ipsa. Nam hoc corpus non potest mouere corpus celeste circulariter, nisi quod ipsum moueatur ex se, ac si diceret homo, aut angelus id reuoluit ab oriente in occidentem. & si hoc esset, erit hoc corpus animatum; aut infra mundum, aut extra. & falsum est vt sit extra. nam extra mundum non est locus, nec vacuum, vt declaratum est in multis locis. & oportet etiam, cum mouerit istud corpus, vt firmetur super aliud ibi quiescens, & illud corpus sit quiescens super aliud & procedet in infinitum. & est falsum etiam, vt sit infra mundum. nam, si hoc esset, comprehenderetur sensu. omne enim corpus infra mundum est sensibile. & indigerent etiam alio corpore, quod contineat ea, præter id, quod ea reuoluit, aut

id, quod reuoluit ea, est id, quod continet ea: & continens indigeret continente. & necesse esset vt sit numerus corporum animatorum, quæ mouentur numero motuum corporum celestium. Et interrogatur etiam de istis corporibus an sint composita ex elementis quatuor, & erunt generabilia & corruptibilia, an simplicia. si erunt simplicia, quæ est natura eorum. & hoc totum est falsum. & præcipue apud eum, qui sciuerit naturam corporum simplicium, & sciuerit numerum eorum, & numerum specierum corporum compositorum ex eis. & incumbere huic in hoc loco nihil est. Et iam declaratum est demonstratiue in multis locis quod hic motus non est violentus. nam est principium omnium motuum, & eo mediante influitur vita omnibus entibus, quanto magis motus? Secunda vero consideratio, & est quod motor eorum sit Deus glorio. absque eo, quod crearet in eis potentiam, qua mouentur, est etiam sermo turpis nimis, prohibitus, & distans ab eo, quod intelligit homo: & est similis dicenti, quod Deus glorio. tangit omnia, quæ sunt hic, & mouet ea. & quod comprehenditur ex causis, & causatis est falsum & erit homo homo non modo; quo creauit eum Deus: & sic alia entia. Et destructio huius est destructio intellectuum: nam intellectus comprehendit res ex parte earum causarum. & est sermo similis sermoni dicentis ex antiquis, quod Deus est in omni re, & sunt pueri. & loquimur cum eis in loco, vbi recitabimus destructionem causarum, & causatorum. Tertia vero consideratio currit cursu naturæ, & est vt po-

A ponamus, quod motus cœli est ex potentia naturali in eo, & attributo essentiali, non ex anima. Et demonstratio eorum in destructione huius est falsa. quoniam edificauerit demonstrationem in eo, quod, si motus cœli esset naturalis, erit locus, quæsitus in motu eorum naturali, idem cum eo, a quo receditur. nam quælibet pars cœli mouetur ad locum, a quo iam mota est. motus enim eius est circularis: in motu vero naturali locus quidem, a quo recedit in motu, est diuersus a loco quæ suo. nam is, a quo mouetur, est accidentalis: & is, ad quæ vadit, est naturalis, in quo quidæ quiescit. Et est positio falsa. quoniam ipsi posuerunt in partibus cœli multos motus multis modis. & hoc secundum radices eorum. quoniam ipsi dicunt, quod motus circularis est vnus, & corpus, quod mouetur eo, est vnum, in motu vero circulari non perquirat mobile locum, & possibile est quod creauerit in eo aliquid, quo perquirat mobile motum ipsum, & erit natura, non autem anima. Et responsio huic est, quod hic sermo eorum est apud eum, qui cogitauit quod mutatio loci stellarum prouenit ex motu naturali, simili permutationi motorum naturaliter ex locis suis. Attamen positio eorum vera est, quod motus circularis mobile non perquirat in eo locum, sed, cum perquirat anima, motus circularis, & mouens eius est anima necessario, non autem natura, & motus eius non habet esse, nisi in intellectu. nam non reperitur extra animam nisi moto tantum. &

in eo est pars motus, quæ non cõprehenditur in esse. & id, quod mouetur ad motum, i eo quod est motus, desiderat eum necessario. & id, quod desiderat motum, imaginatur eum necessario. & hic est vnus ex locis, ex quibus apparet quod corpora cœlestia habent intellectum, & desiderium. Et apparet hoc etiam ex multis locis, quorum Vnus est quod idem motum ex corporibus rotundis, id inuenimus moueri duobus modis contrariis simul, scilicet, orientali, & occidentali. & hoc impossibile est, vt sit ex natura. nam E motum naturaliter mouetur vno motu tantum. Et iam locuti sumus de rebus, quæ mouerunt homines ad tenendum quod cœli sint habentes intellectum. & quod magis apparet ex eis, est quoniam, cum declaratum est apud eos, quod motor eorum est intellectus separatus a materia, necesse est vt non moueat, nisi ex eo quod est, quid intellectum, & consideratum, & cum sic fuerit, igitur motum ab eo est intelligens, & considerans necessario. Et apparet hoc etiam ex eo, quod motus eorum est conditio in esse eorum, quæ sunt hic F ex ennibus, & conseruatione eorum. I

& impossibile est vt hoc sit casu, & hæc non declaratur hic, nisi declaratione disputatiua, & satisfacienda.

Di

Disputatio

DISPUTATIO XV.

De destructione eius, quod dixerunt de intentione motu coeli.

ALGAZEL.

It Alg. Dixerunt autem quod coeli sunt animati, seruientes quidem Deo glo. cum motibus suis, & appropinquantur

ei. nam omnis motus voluntarius est

H potest considerari ut emanet actio, & innotus ab animato, nisi cum actio sit dignior ei ociositate. & si essent actio, & ociositas aequales, non imaginatur actio. Vltius dixerunt appropinquare Deo glo. non est querere desideratum ab eo, & abstinere ab ira eius. nam Deus glo. abest ab ira, & desiderio. & si attribuuntur ei ambae istae dictiones, est abusus, & denominatur eis ex voluntate condemnandi, & voluntate premiandi. & impossibile est ut sit appropinquatio Deo glo. cum queretur approximatior ad eum in loco. quod est falsum.

I Et non est via querendi approximationem cum attributis. nam ens perfectius, eius esse est perfectius: & compe esse respectu esse eius est diminutius. Et diminutio quidem habet gradus, & distans. Angelus. n. est magis proximus Deo glo. attributo, non autem loco: & est id, quod intelligimus per angelos propinquos, scilicet substantias intellectuales, quae non differunt, nec mutantur, nec finiuntur, & sciunt res, prout sunt. homo vero, quanto magis vult appropinquare angelo attributis, tanto magis additur appropinqua

tio apud Deum glo. & finis naturae humanae, est ut assimiletur angelis. Et, cum probatum sit quod haec est appropinquatio Deo, & quod est ad perfectionem appropinquationis ei attributis, hoc erit homini, cum sciuerit veritatem rerum, & cum remanserit aeternus in perfectiori esse suo sibi possi. & remansio in perfectiori ultima est Deo glo. & Angelis proximus in totum, quod possibile est ei ex perfectione, & tunc reperitur cum eis, ut entia, in quibus nihil est potentia, adeo quod exeat ad actum. igitur perfectio eorum est in ultimitate respectu eius, qui est praeter Deum, & Angelos caelestes: & est praesentia animarum mouentium coelum, in quibus est aliquid in potentia: & perfectiones eorum distinguuntur ad id, quod est in actu, sicut est figura rotunda, & dispositio. & hoc reperitur & ad id, quod est in potentia, & est dispositio in loco, & in vbi, & non est locus demonstratus, qui non sit ei possibilis. Atamen non habet alios situs in actu nam aggregare ambo est impossibile. & quoniam impossibile est eis complere vnitates situs, continue conantur perficere eas specie, & non deficiunt querere situm post situm, & vbi post vbi. & non cessant omnino haec positas, & non cessant illi motus. intentio autem eorum est assimilari primo principio acquisitione perfectioris ultimi finis positatem eis, & est seruitus Angelorum caelestium Deo glo. Et acquirunt assimilationem duobus modis. quorum unus est perficere omnem situm possem eis specie: & hoc est intentum prima intentione. Secundus vero id quod componitur in motu suo ex diuersitate proportionis in trinitate, &

A & quadratura, & cōiunctione, & op-
positione, & diuersitate ascensionis, &
descensionis respectu terræ, & ab eis
emanat gratia ei, quod est sub orbe
Lunæ: & proueniunt ab eis hæc inno-
uationes omnes. hic est modus pfe-
ctionis animæ cœlestis. & cōis anima
intellectiua, desyderium quidē eius
est perficere seipsam.

AVERROES.

A It Auer. Totum aut, quod re-
ciat de Philosophis, est opi-
nio eorum, aut sequitur ex opinio-
e eorum, aut posse est ponere sermonē
de eo secundum opinionem eorū,

B præter id, quod dicit, qd cœli quærūt
in motibus suis situs particulāres in
finitos. nam infinitum non quærūt,
cū ad id non peruenit aliquis. &
nemo hoc dixit, nisi Auicē. Et con-
tradictio Alga. huic sermoni satisfa-
cit cum eo, quod postea dicitur. At-
tamen intentio cœli apud homines
est ipsemet motus, in eo qd est motus.
nam perfectio animati, in eo qd est
animatum, est motus: euenit tamē
hic quies animato gñabili, & corru-
ptibili per accidens, scilicet propter neces-
sitatem materiæ. nam festitas, & la-
bor accidit huic animato, ex eo qd ē

C materiale: alatum vero, cui non eue-
nit festitas, nec labor, necesse ē vt sit
vita eius omnis, & perfectio eius ex
motu, & assimilatio eius creatori est
cum præbuenit vitæ ei, quod est hic
cum motu. Et non est hic motus ap-
ud philosophos propter id, quod ē
hic prima intentione. & intelligo p-
primam intentionem vt sit corpus
cœleste creatum pp id, quod est hic.
nam motus est operatio eius, ppta,
pppter quem est. nam, si ista essent
pppter id, quod est hic prima inten-
tione, esset corpus cœleste creatum

pppter id, quod est hic. & est falsum **D**
apud eos vt sit creatum nobile pro-
pter ignobile: sed ad bene esse pro-
cildubio sequitur ignobile, sicut est
princeps cum eo, quod est sub eo, cu-
ius perfectio non est absq; principe.
Princeps vero est ad perfectionē su-
am. & sic prouidentia de eo, qd est
hic, est similis prouidentia: Principi
de eo, quod est sub eis, cui non est e-
uasio, nec esse, nisi per Principes: &
præcipue Princeps principalis, qui
non indiget in esse suo perfectio, &
nobili principe alio, quanto magis
in esse suo.

ALGAZEL

A It Alga. Et dubitatio huic est,
quoniam in propositionibus
huius sermonis est, cui potest cōtra-
dicti. sed nos non protelabimus in
hoc. Et reuertamur ad intensionem,
quam voluistis in fine, & destruemus
eam dupliciter, & primo qd perquisi-
tio perfectionis, vt sit in omni vbi si-
bi possibili, est stultitia, non autem
seruitus. & hoc non est nisi sicut ho-
mo, qui non habet negocia osno, &
cessauit incumbere volupratibus, &
necessitatibus suis, & quieuit, & cir-
cuit domum, seu circuit ciuitatem,
& existimat qd appropinquatur Deo **F**
gl. & perficit seipsum, cum sit sibi ef-
ficax in omni loco possibili. & existi-
mauit qd esse in multis locis est possibi-
le ei, & cum non potest congregare
ea numero, perficit ea specie, qua est
perfectio, & approximatio. & iste ho-
mo peruenit ad stultitiam, & dicit
qd permutatio a parte ad partem, &
a loco ad locum non est perfectio
sensibilis, quam desyderet. &
nulla est differentia in-
ter id, quod dixe-
runt, & hoc.

Auer-

Al Auer. Existimatur, qd hic sermo propter molliorem ei⁹ prouenit ex vno duorum hominū, aut stulto, aut maligno. Alg. autem est mundus ab istis duobus attributis: licet aliquando proueniat miraculose ab homine nō stulto sermo stultus, & ab eo, qui non est malignus, sermo prauus. Attamen significat hoc diminutionem humanā propter id, quod euenit eis ex euasione. Quoniam, si concesserimus Auicennae qd orbis intendit in motu suo permutare situs: & permutatio situum eius propter entia, quae sunt hic, est id, quod conseruat esse eius, postq̄ adinuenit eum: & est hęc operatio eius continue: quæro quæ est maior seruitus, q̄ ista seruitus? quæ admodum, si iule aliquis incumbere ad conseruandum ciuitatem a perditoribus, circueus eam nocte, & die, teneremus quidem qd hæc operatio est ex maximis operationibus appropinquantibus Deo glo. sed, si ponimus motum huius hominis circa ciuitatem intentione, quam ipse dicit ex mēte Auicennae, si ipse nō intendit in motu suo, nisi quærere perfectionem in vbi infinitis, dicit de eo qd sit homo stultus. & hoc est, quod dixit Deus Glo. Quis mensurauit pugno suo aquas, & cælum? Cum autem dixit qm̄ impossibile est ei perficere unitates, aut congregare eas numero, perficit eas specie, est sermo inuolutus, non intelligibilis: nisi intelligatur, i. quoniam motus impossibile est vt remaneat in partibus suis, remanebit in toto. nam aliqui sunt motus, qui non remanent nec in partibus, nec in toto, & est generabilis & corruptibilis: & aliquis

est, qui remanet specie, & est generabilis & corruptibilis in partibus suis: sed cum hoc dicitur de eo, qd sit motus vnus modis, quibus distinguunt multis locis librorum suorum, quibus dicitur qd sit vnus motus. Cum autē dixit, qm̄ impossibile est ei perficere ea numero, perficit ea specie, est sermo falsus, nam motus cælestis est vnus numero. sed hoc dī de motibus, qui sunt in ceteris generabilibus, præter cælum. qm̄ isti, ex eo qd impossibile est eis vt sint vnus numero, sunt vnus specie, & remanent in eo pp remanentia motus vnus numero.

ALGAEZ

Al Alga. Secundus quidē est, vt nos dicamus id, quod receptatis de intentione, est falsum. In motu occidentali. & quæro quare fuit motus primus orientalis? & quare non fuerunt motus vniuersi ad eandem partem? & si est in diuersitate eorum intentio, quare non differunt in contrarium, & erunt hi, qui sunt orientales occidentales, & qui sunt occidentales orientales. nam id, qd vos dicitis de peruenitione in nouationum ex diuersitate motuum in trinitate, & sexulitate, & alijs, prouenit ex contrario. Et sic etiam id, quod dixerunt de perfectione situum, & vbi omnium, postq̄ possibile est eis in alia parte, quæro quid habent qd non moueantur aliqui ex vna parte, & alii quando ex alia parte ad perficiendum id, quod est possibile eis, si fuerit adimplet omne possibile perfectio. Igitur hoc significat qd istae sunt imaginationes, quae nihil sunt. & secreta regni cælorum non habentur his imaginationibus, sed habuerunt ea Prophetæ, & Antiqui nostri via diuinitatis, non via assumendi rationes. & idē defi-

A deficiunt posteriores philosophorū in declarando causam partis mor^o, & electionem eius.

AVERROES.

A It Auer. Hæc est dubitatio sophistica. nā permutari ex disputatione ad disputationem est operatio sophistica. Quoniam quō sequitur ex diminutione eorum, si diminuunt in dando causam diuersitatis partium motuum cœli, ut diminuunt etiā in dando causam motus cœli, & ut non sit motui eius causa. hoc totum est sermo in vltimitate mollitiei, & debilitatis. O q̄ maxima est lætitia eorum in hac disputatione, nam putant q̄ ipsi vicerit philosophos in ea. Et causa huius est ignorantia eorum in modis viæ vilitatē, in dando causas, & considerationes, de quibus quaritur ut tribuatur in quolibet entium, quæ quidē differunt propter differentiam naturarum entium. Nam res simplices non habent causam eius, quod proveniat ex eis, nisi substantiā naturæ & formæ earum: cōpositæ vero habent causas agentes præter formas earum: & sunt, quæ fecerunt compositionem earum, & copulationē partium earum adinvicem. V.g. terra non hēt causam ut descendat deorsum, nisi attributum terrestreitatē, & ignis non hēt causam, ut ascēdat sursum, nisi substantiam naturæ, & formæ suæ: & cum hac natura dicit q̄ sit contraria igni. & sic sursum, & deorsum non habent causam, qua fuerit vna duarum partium super^o & alia inferius. sed hoc est ex determinatione naturæ eorum. Et, cum necesse fuerit diuersitas partium ex se ipsis, & diuersitas motuum ex diuersitate partium, tunc non erit hic

causa, quæ possit assignari diuersitati motuum, nisi diuersitas partium mobilium: & diuersitas partium est ex diuersitate naturæ eorum, s. q̄ q̄dā sunt nobiliora quibusdam. V.g. cum homo senserit in aīali q̄ præcedit in ambulando cum vno duorum pedum ex aliqua parte corporis sui, deinde sequitur cum alter, & dicit quare aīal præponit hunc pedem, & postponit alterum, & non ē cōtra, non erit profecto ibi causa cōpleta, nisi vt dicat, q̄ impossibile est in motu animalis quin præponat pedem, & sustentetur super alium pedem. & hoc profecto facit ut sint animalis duæ partes, dextrum, & sinistrum. & dextrum est, quod semper præponitur ex potentia reperta eo sibi propria: & sinistrū semper postponitur dextro ex potentia sibi propria. & impossibile est ut sit ē contra, s. ut sit pars dextra pars sinistra. nam natura aīalis hoc requirit aut vt plurimum, aut semper. Et sic est in corporibus cœlestibus. nam, si aliquis interrogauerit quare mouentur cœli ex quadam parte, & non ex alia, responderetur quia habent dextrum, & sinistrum: & præcipue, cum affirmaverimus de eis q̄ sunt viuētia: nisi q̄ est eis quid proprium q̄ pars dextra in quibusdam eorum est pars sinistra in quibusdam alijs. & tamen ipsi pedes etiam cum ista differentia, vnus eorum mouetur ad duo contraria, ut ē pes sinister dur^o quidē. Et quæadmodū, si aliquis interrogauerit, & dixerit q̄ motus aīalis eēt complet^o, si dextrū ei^o eēt sinistrū, & sinistrū dextrū: & quare appropriatum fuit dextrū vt sit dextrū, & sinistrū vt sit sinistrum, dicitur ei quod huic nō est causa, nisi q̄ natura partis, q̄

Extra ord. Auer. Q ap-

Disputatio

G appellatur dextrum, determinauit ſe ut ſit dextrum, & non ſit ſiniſtrū, & nobile datur parti nobili, ſic etiā, cum aliquis Interrogauerit quare appropriata eſt pars cœli dextra motui magno, ut ſit dextrum, & pars ſiniſtra, ut ſit ſiniſtrum, & iam erat poſſibile ut ſit contrarium, ſicut eſt in orbe planetarum, non erit ei reſponſio, niſi dicatur q̄ pars nobilis appropriata fuit corpori nobili, ſicut eſt in appropriatione ignis ſuperius, & terre inferius. Quod autem cœli moueātur duobus motibus contrariis, præter motum diurnum, eſt **H** propter neceſſitatem contrarietatis motuum hic, ſ. motus generationis, & corruptionis. & non eſt nature in intellectus humani, ut apprehendat magis, q̄ hoc in iſtis ſermonibus, & in hoc loco. Et, quoniam dubitauit eis Alga. cum hac dubitatione, & dixit q̄ non habent reſponſionem ei, recitauit in hoc reſponſionem quorundam philoſophorum.

ALGAZEL

A It Alga. Et aliqui eorum dixerunt, quoniam perfectio eorum prouenit ex motu a quacunq; parte fuerit, & ordo inuolutionum terreſtrium determinat diuerſitatē motuum, & partium deputatarum, id, quod induxit eos ad radicem motus, eſt appropinquatio Deo glo. & quod induxit ad partem motus eſt influere gratiam inundo inferiori. Dixit Alg. q̄ hoc eſt falſum dupliciter. Primo, quoniam, ſi hoc poteſt conſiderari, eſt ex diminutione iudicii. nam natura quietis magis debet appropriari ei, q̄ motus, & mutationis, & eſt aſſimilari Deo glo. in

rei veritate, quoniam abeſt a mutatione, motus autem eſt mutatio. At tamen eligit motum ad influendū gratiam. nam, ſi adiuvat alteri, & non aggrauat ſibi motus, quid eſt quod prohibet ab hac conſideratione? Secunda vero, quoniam inuolutiones ſunt ex diuerſitate proportionum, quæ ſunt ex diuerſitate partium motuum. & ſi erit motus primus occidentalis, & alij orientales. & veniet hæc diuerſitas, ex qua proueniet diuerſitas proportionū. quare ergo reſpicit vnā partem? iſtæ autem diuerſitates non determināt niſi ſubſtātiā diuerſitatis, pars vero, quā reſpicit, non eſt dignior ſuo contrario in hoc.

AVERROES

A It Auer. Hic loquens conatus eſt dare cauſam i hoc ex cauſa finali, non autem ex agēti. & nullus Philoſophorum dubitauit q̄ ſit ibi cauſa finalis ſecunda intentione, quæ eſt neceſſaria in eſſe eorum, q̄ ſunt hic. & licet adhuc non ſciuerit differentiam, non dubitat tamen q̄ non eſt hic motus, nec inceſſus, nec reſreſſus planens, qui non habet introitum in rebus, quæ ſunt hic, ita q̄, ſi diuerſificaretur ex eis aliquid, ſi uolueretur hoc noſtrum eſſe. Attamen multæ harum cauſarum particularium, aut non ſcimus eas omnino, aut ſcimus eas poſt longum tēpus, & magnam exercitationem, ſicut dicitur q̄ ſapiens aſſirmauit illud in libro ſuo de regiminibus cœleſtibus particularibus. res vero vniuerſales de facili habet ſcientia earum. & habentes ſcientiam iudicii ſtellarum perueniunt ad multas earum

A & apprehensum fuit nostra tempe-
state plurimum eius, ad quod perue-
nerunt Antiqui in hoc, ut Chaldaei,
& alij. Quare non oportet ut non
credatur qd sit huic scientia de enti-
bus, cum appareat inductiue qd om-
ne, quod videtur in coelo, est propter
scientiam finalem, & causam causa-
rum finalium. nam, si hoc est in ani-
malibus, multo magis dignius est
ut sit in corporibus celestibus. & ita
videtur in animali, & homine, uti
decem milibus scientia in tempore
spatij mille annorum. ideo non est
inconueniens ut videatur in aeter-
num aeternitatis annorum longo-

Rrum nimium scientia, & sapientia,
quae est in corporibus celestibus. &
nos inuenimus Veteres uti veritibus
in hoc, nam ipsi bene sciunt ex posi-
tiones eorum profundatas in scien-
tia, & sunt sapientes veridici. Pri-
mum autem, & est, cum dicit quod
aliquis potest dicere quod assimila-
tio Deo gl. determinat ei ut sit quae
scens, quoniam Deus glorio. abest a
motu, sed elegit motum ex eo, quod
est in eo de influxu gratiae genera-
tionibus, est sermo inuolutus. nam
Deus glorio. non est quiescens, nec

C mobilis: & ut moueatur corpus, est
melius, quam ut quiescat, & cum as-
similetur ens Deo glorio. assimila-
tur quidem ei, cum fuerit in
nobiliori dispositionum
eius: & est motus.

Responsio ve-
ro se-
cunda iam dicta est
responsio ad
eam.

DISPUTATIO. XVI. D

De destructione dicti eorum,
Quod animae coeli respi-
ciunt omnia particu-
laria, quae sunt
in hoc mun-
do.

ALGAZEL

It Algaz. Dixerunt qd
animae coeli respec-
tunt omnia particu-
laria, quae sunt in
hoc mundo: & quod E

intelligimus per tabulam seruata
animas coeli: & pictura particula-
ritatum mundi in ea assimilatur pi-
ctura rerum conseruatorum in vir-
tute conseruatorum posita in cerebro ho-
minis: nō qd sit corpus amplū durū,
in quo scribantur res, sicut scribunt
pueri in tabula. nā illa scriptura req-
rit plurimū ei⁹ dilationē scripti ut
ea. & cū id, qd⁹ scribit⁹ sit infinitū, nō
erit quidem rei scriptae in ea finis, &
nō i imaginat corpus infinitū. & im-
posse est scribere literas infinitas in
corpore, & imposse est notificare res
infinitas per literas numeratas fini-
tas. Et existimauerunt qd Angeli ce-
lestes sunt animae coeli, & Angeli
Cherubini approximantes sunt in-
telligentiae separatae, quae sunt sub-
stantiae existentes per se: & non con-
tinent terminum, & nō reuntur cor-
poribus: & qd istae formae particula-
res influunt ab aīab⁹ celestibus, &
sunt nobiliores Angelis celestibus:
qm̄ ipsae influunt, illi vero nō influunt:
& qd⁹ influunt est nobili⁹ eo, cui influunt,
& id appellatur nobile nōse calami,
& dicunt scit cū calamo, qm̄ assimi-

Q ij lauit

Glauit picturam influentem calamo,
& assimilauit id, cui influitur, tabu-
la. Hæc est opinio eorum. Et contra-
dictio huic disputationi differt a cō-
tradictione præcedenti. nam id, qd'
dixerunt antea, nō est falsum, cum
sit de eo, qd' cœli sunt viuentes, & mo-
uentur ad intentionem, & est quid
possibile. hoc vero idem est, quod te-
nere qd' sit scientia in creato de par-
ticularibus infinitis. & hoc forte exi-
stimatur quod sit falsum. & quari-
tur eis ratio in hoc, quoniam est ver-
sua ipsa.

AVERROES

H It Auer. Hoc, quod dixit, nul-
lus Philosophorum dicit de
scientia eius, nisi Auer. s. qd' corpora
eccelestia imaginantur quanto ma-
gis vt imaginentur imaginationes
infinitas. Alexander autem exponit
in libello suo, appellato Pricipia to-
tus, qd' ista corpora non imaginan-
tur. nam imaginatio reperitur in a-
nimali propter cōsuetudinem: ista
vero corpora non timent qd' eueniat
eis corruptio: igitur esse imaginatio-
nes in eis est falsum. sic etiam & sen-
sus. nam, si essent in eis imaginatio-
nes, essent eis sensus. sensus. n. sunt
conditio requisita in imaginationi-
bus: & omnis imaginans sentit ne-
cessario, & non conuertitur. & fm
hoc non est vera expositio tabula:
seruata, vt recitat de eis. Expō vero
intellectuum separatorum, qui mo-
uent quemlibet orbem modo serui-
tutis, qd' sunt eis Angeli approxima-
tes, est expō currens fm radices eo-
rum. & sic appellare animas orbū
Angelos eccelestes, cum intentio fue-
rit conuenire id, quod inducitur a
demonstratione, ei, quod inducitur
a fide.

ALGAZEL

A It Alga. Et assignauerunt rō-
nem in eo, dicētes quidem, iā
probatum est qd' motus circularis ē
voluntarius, & voluntarium sequi-
tur volitum, & volitum vniuersale
non respicitur nisi a voluntate vni-
uersali: voluntas autem vniuersalis
non provenit ab ea aliquid: nā om-
ne ens in actū est demonstratum ta-
le particulare: & voluntas vniuersa-
lis, proportio eius ad vnitates parti-
culares est in eodem gradu: igitur
non provenit ab ea aliquid particu-
lare. sed impossibile est absque volunta-
te particulari motui demonstrato ta-
li: & orbi quidem i omni motu par-
ticulari demonstrato a pñdo demo-
strato ad punctum demonstratum
est voluntas demonstrata ad illum
motum, & est ei proculdubio imagi-
natio ad motus illos particulares po-
tentia corporali, cum motus parti-
culares non apprehendātur nisi po-
tētijs corporalibus: igitur omnis vo-
luntas de necessitate eius est imagi-
natio illius voliti, s. scientia de eo, si-
ue sit particularis, siue vniuersalis.
& quotienscunq' fuerit orbi ima-
ginatio partium motuum, & com-
prehensio earum, comprehendit eas
proculdubio, i eo qd' sequitur ex eis
de diuersitate proportionum cum
terra, in eo qd' aliquæ partes oriūtur,
& aliquæ occidunt, & aliquæ sunt i
medio cœli aliquorum hominum,
& sub terra aliorum. & sic etiam scit
quod sequitur de diuersitate propor-
tionum, quæ sunt in motu de trino
sexu, quarto, & oppositione, & con-
iunctione ad alias inuolutiones ce-
lestes. Et alie inuolutiones terrestres
sustentantur inuolutionibus cele-
stibus, aut immediate, aut vno me-
dio

A dio, aut pluribus. Demum omne in notatum est ei causa innouans, quousque cessat processus ascendendo ad motum celestem æternum, si aliquod eorum est causa alicuius. nã causæ, & causata, ascendit processus eorum ad motus particulares celestes: & ea, quæ imaginantur in motibus, imaginantur in consequentijs eorum, & consequentijs consequentium usque ad finem processus. & ideo respiciunt omne, quod innouatur, nam omne, quod innouatur innouatio ei⁹ procedit a causa: & quoniam scunq; verificabitur causa, verificabitur causatum Inouatum. Nos autem non scimus id, quod venturū est in futuro: quoniam nos nō comprehendimus omnes causas eorum, si enim sciremus omnes causas, sciremus omnia causata. nã, cum scimus q; ignis tangit bombicem, exempli gratia, i aliqua hora determinata: tunc scimus combustionem bōbicus. & quotienscunq; scimus q; aliquis comedit, scimus q; saturabit. & quotienscunq; scimus q; homo deambulatur in loco, i quo ponitur thesaurus coopertus leuiter, cum deambulauerit super eum deambulans, cespitat pes eius in thesauro, & scit eū, scimus, q; diues fiet ex inuentione thesaui. Attamen istæ causæ, nō scimus eas: & aliquando scim⁹ aliquas earum, & euenit nobis sensatio eius cum euenierit causatum. & si scim⁹ maiorem partem earum, prouenit nobis existimatio manifesta de euentu eius, & si esset nobis scientia omnium causarum, esset nobis scientia omnium causarum. Nisi q; orbes sunt multi, & habent millionem cū inuolutionibus terrestribus, & hō non potest scire eas, & animæ cælo-

rum sciunt eas, quia respiciunt primam causam, & consequentia earum, & consequentia consequentiū usque ad finem processus. Et ideo existimauerunt q; dormiens videt in somno suo id, quod erit in futurum. & hoc propter copulationem eius cum tabula seruata, & respiciētia eius. & quoniam scunq; respexit rem multis vicibus, remanebit hæc eadem res in conseruatiua eius. & aliquando accelsat virtus imaginatiua ad imprimēdum eam, nam ex natura sua est imprimere res cum exemplationibus, quæ proportionatae sunt aliqua proportionē, aut per mutatione ex eis ad contraria. & auferitur comprehensum verum a conseruatiua, & remanebit exemplatio imaginationis in cōseruatiua, & indiget aliqua interpretatione in exemplificatione imaginationis. & aliquā exemplificat imaginationem hominem arbori: & mulierem ornamento, & seruum amissioni alicuius rei dormimus, & conseruantem pecuniam amico eorum, & proborum lumini. nã lumē est cā cādelæ, q; est cā illuminationis, & scientia interpretationis ramificatur ex hac radice. Et existimauerūt q; copulatio cū illis aīab⁹ dat, postq; nullū ē ibi velamen. Atq; nos hora vigiliæ incūbimus ei, ad qd⁹ deueniunt sensus, & appetitus. & datē operā his reb⁹ corporalibus deuia nos ab eo, & cū auferant a nobis in somno aliquæ inuolutiones sensuū, apparet i eo dispō nra copulationi. Et existimauerūt q; Propheta pur⁹ respicit occultū hac via, nisi q; virt⁹ aīalis pphetica fortificat tali fortitudine, q; nō offendit a sensibus manifestis. & pp hoc videt ipse i vigilia id, quod aliud videt in somno. Vlt-

Disputatio

Grius virtus imaginatiua exemplificat ei etiam id, quod vidit, & aliqua do remanet res eadem in memoria eius, & aliquando exemplificatio eius, & indiget hæc visio expositioe, & indiget somnium illud expositioe. & nisi q̄ omnia gratabilia sunt fixa in tabula seruata, non sciret Prophetæ occultum in vigilia, nec in somno. attamen congregari calamum in eo, quod est, erit in die iudicii, & dispositio eius est hoc, quod diximus. Et hoc est, quod volumus præmittere, vt bene intelligatur opinio eorum.

H

AVERROES

AIt Auer. iam diximus q̄ hæc opinio, non scimus aliquem dixisse eam, nisi Auicennam. Ratio autem eius, quam recitauit, est debilius propositionum, licet sint rhetorice, & topicæ. nam ipse ponit q̄ omne operatum particulare prouenit ab habente animâ propter imaginationem particulare de hoc operato, & motus particulares, quibus erit hoc operatum particulare: dein de copulabimus huic propositioni maiori minorem, & est q̄ cæli habent animam, ex quibus proueniunt operationes particulares: sequitur ex hoc vt proueniat ex eis id, quod prouenit ab intellectibus particularibus, & operationibus particularibus, ex consideratione particulari, quod appellatur imaginatio. & hoc non videtur in artibus tantum, sed etiam in multis animalibus, quæ operantur operationes terminatas, sicut est domus apum, & aranea, & alia. Attamen contradictio, eueniens his propositionibus, est q̄ non prouenit opera

rio particularis ab habentibus intellectum, nisi ex eo, q̄ hoc est imaginatum imaginatione vniuersali, & proueniunt ex ea res particulares in finitæ. verbi gratia, artifex prouenit ex eo figura thesauri ex parte imaginationis vniuersalis, quæ non appropriatur vni thesauri præter alium. & sic est in eo, quod emanat ex artibus naturaliter ab animali, & sunt istæ imaginationes mediarum inter comprehensiones vniuersales, & particulares, sicut medietas inter finitionem rei, & imaginationem eius sibi propriam. Corpora autem cælestia si imaginarentur, esset talis quidem imaginatio, quæ est a natura vniuersali, nõ autem imaginatio particularis tributa a sensibus, & impossibile est vt operationes nostræ proueniant ab imaginatione particulari. Et ideo tenent philosophi q̄ formæ imaginatiuæ, a quibus proueniunt operationes animalis determinatæ, sunt tanquam medietas inter intellecta, & formas imaginatiuas indiuiduales. sicut forma, quam facit avis, quæ appellatur Begiath ex rapietibus, quæ est similis ei, quæ faciunt apes domus suas, artifex vero, qui indiget exemplificatione particulari sensibili, est is, qui non est apud eum hæc exemplificatio imaginaria vniuersalis: quæ quidem est necessaria in emanatione ei, quod emanat ab ea ex particularibus. & hæc imaginatio vniuersalis est, quæ mittit voluntatem vniuersalem, quæ non tendit ad indiuiduum præter indiuiduum. voluntates vero particulares sunt, quæ tendunt ad indiuiduum præter indiuiduum eiusdem speciei. & hoc non reperitur in corporibus cælestibus. Quod vero re-

piatur

A pēriatur voluntas vniuersalis rei vniuersali, in eo q̄ est vniuersalis, est falsum. nam vniuersale non habet esse extra animam, nec est generabile, & corruptibile. & eius diuisio prima voluntatis ad vniuersalem, & particularem non est vera, nisi dicatur q̄ corpora celestia mouētur ad partem definitionum rerum absq̄, eo q̄ componatur definitio ex imaginatione cuiuslibet indiuiduorum repertorum aliter, quam est apud nos. Cum autem dixit q̄ voluntas vniuersalis non prouenit ab ea particularis, est error cum intelligitur

B per voluntatem vniuersalem ea, q̄ non appropriatur indiuiduo, præter indiuiduum, sed vniuersaliter, sicut Rex, cum habuerit exercitus suos. Si vero intelligitur per voluntatem alligantia eius eidem rei vniuersali, tunc non est alligata ei volūtas omnino, & non reperitur voluntas talis, nisi modo, quem diximus. Igitur corpora celestia, si declaratum fuerit de eis q̄ intelligunt ea, quæ sunt hic, ex eo q̄ imaginantur, hoc est ex parte imaginationum vniuersalium, quæ sequuntur a definitionibus, non autem ex parte imaginationum particularium, quæ sequuntur a sensationibus. Et quod magis videtur est q̄ hoc non erit, nisi ex imaginatione particulari: & scilicet cum dicitur q̄ quicquid prouenit ex eis hic, prouenit secunda intentione apud opinionem hominum, q̄ ipsa intelligant se ipsa, & intelligunt ea, quæ sunt hic. si vero intelligunt ea, quæ sunt hic, ita q̄ sint diuersa a seipsis, est consideratio, de qua speculabitur in locis propriis. Item, si sciunt, nomen quidem scientiæ dicitur de scientia eorum,

& scientia nostra requiritur. Quod **D** autem dixit in hoc capitulo de causis visibilibus, & prophetiæ est quid, cui solus Auicenna assentit. sed opiniones Antiquorum in hoc sunt diuersæ ab hac opinione. nam esse scientiam de indiuiduis infinitis in actu, ex eo q̄ est scientia indiuidualis, est quid impossibile, & intelligo per scientiam indiuidualem comprehensionem, quæ dicitur imaginatio. Et non est ponenda disputatio de prophetia, & visione in hoc loco, nisi procedatur in hoc ad immentam quæstionem: & est operatio sophistica, **E** non autem topica. Attamen hoc, quod dixi de imaginatione corporum celestium, q̄ sunt imaginationes medix inter imaginationes particulares, & vniuersales, est sermo satisfaciens. sed quod sequitur ex radicibus philosophorum est q̄ corpora celestia non imaginantur omnino. quoniam istæ imaginationes ut diximus, sunt propter conseruationē, siue sint vniuersales, siue particulares. & sunt etiam ex necessitate considerationis nostri intellectus, & ideo consideratio nostra est generabilis, & corruptibilis. igitur uel **F** cesse est, ut non copuletur imaginationi, & non sustentetur ea modo aliquo, quare hæc apprehensio non erit vniuersalis, nec particularis: sed vniatur ibi ambæ scientiæ: necessario, scilicet vniuersalis, & particularis: & differunt hic ex parte materiarum propter hoc. & hoc modo est scientia de occulto, & prophetia, & similibus. & hoc declarabitur per se --
 Et in loco proprio.

Q. iiii

Alg.

Alga. Et responsio est vt dicatur, quare negatis dicenti, qd Propheta scit futura notificatioe a Deo proueniente, aut ab Angelo angelorum, & non indigem^r aliquo eorum, quæ narrauistis, nec ratione in hoc. & nulla est vobis ratio de de scensu legis in tabulam, & calami. nam habentes legem nō intelligūt per tabulam, & calamum hoc decisue. & non amplectimur leges ablatione amplexus viarum intellectuū. Et quod dixistis, licet concesserim?

H politiam ejus, quotiescunque non conditionzitur ablatio finis ab istis scitis, non scitur de eo esse, & non verificatur esse ejus. Via vero i hoc est vt sciatur a lege, nō autem ab intellectu. Quod autem vos dicitis de ratione intellectuali primo, edificatur super multas propositiones, quarum destructionem non narrabim^r, sed tantummodo contradicimus tribus propositionibus. Quarū prima est, cum diciis motum cæli esse voluntarium, & iam contradiximus huic disputationi, & adduximus destructionem rationum eorum in ea. Secunda est, si hoc concedatur vobis

abusue, tunc, cum dicitis qd indiget imaginatione particulari in motibus particularibus, est quid, quod non conceditur. sed nō est distinctio apud eos ibi de corpore, quia ē quid vnum: diuidit^r in existimatione, nō aut motu, & est vnum continuatiōne. quō ergo cæli desiderabunt cōplere loca possia eis: vt vos dicitis, & sufficit eis imaginatio vris, & voluntas vris. & dabimus exemplum de voluntate vris, & particulari, vt bene intelligat^r intentio eorum. Cum autē

fuerit hō intentio exēpli grā ad faciendum festiuitatem in tēplo Dei, ex hac quidem voluntate vris non emanat motus: nam motus est particularis in partem deputatā, & mēsurā deputatā. sed non deficit fieri i homine, cum respicit tēplum imaginatione post imaginationem ad locum, in quo deambulat, & parte, i qua deambulat. & sequitur omnis imaginatio particularis, & voluntas particularis ad motum præter subiectum, quod prouenit ei ex motu. Hoc ergo est id, quod intelligunt p voluntatem particularem, quæ sequitur imaginationem particulare.

Et hoc conceditur: nam partes numerantur, cum respicit Hierusalem, & iter non est consideratum, & oportet considerare locum præter locū, & partem præter partem ex voluntate quadam particulari. motus vero cælestis est ei vnus modus tantum: nam rotundum in se ipso, & termino suo, id nō transit motus, quem vult: & nō est ibi, nisi vnum attributum, & vna species, & vnum nōmē. & est, sicut descensus lapidis deorsum, quia querit terram via propiniori: & via propinquior est linea recta: & ad considerandum lineam rectam non indiget innouatiōe cæle innotatæ præter naturam vniuersalem petentem centrum cum innouatiōe propinquitatis, & remotiōnis, & perueniētiōis ad terminum, & exitus ab eo. Igitur sic sufficit isti motui voluntas vniuersalis ad motum, & non indiget volente. & hæc quidem propositio, conati

sunt versutia quadam in præponendo eam.

Auer.

AVERROES.

A It Auer. Sermo autem Alg. & responsio est vt dicatur, quare negatis, vsq; ad, non indiget aliquo eorum, quæ dixistis, est responsio quidem de genere auditus, non autem de genere intellectus. & non est ponendum in hoc libro. Philosophi. n. speculatur de omni eo, qd est in lege. & si id apprehendunt, tunc sunt æquales ambæ apprehensiones: & hæc quidem erit perfectissima scientia. si vero id non apprehendunt, notificant diminutionem intellectus humani in eo, & qd comprehenditur in lege tantum. Et, cum dubitat contra eos cum expositione tabulæ, & calami ē quid extra hanc disputationē, nec etiam est ponendum hic. & hæc expositio de scia oculi ipsius Auicē. nihil est. Contradictio vero intellectualis, q̄ adduxit de mente Auicē. in hoc, est contradictio vera. nam cælum nō habet motum extra animam particulare in egressu particulari, ita qd hoc determinabit qd sit ei imaginatio. habens. n. animam, quod mouetur extra aſam motib⁹ particularib⁹ in locis particularib⁹ hēt. pculdubio imaginationē de eis, ad q̄ mouet, & de illis motibus, cum fuerint illa itine ra non comprehensa ab eo visu. citulare vero, vt dixit, mouetur ex eo qd ē circulare vno motu, licet sequatur illum motū vnum motus multi diuersi particulares, ad id, quod ē sub eo ex entibus, nam non est intentio orbium de illis particularibus, nisi conseruare species tm̄, quarum illa particularia sunt particularia, non autem esse cuiuscunque particularis illorum particulariū, i eo qd est particulare, qm̄, si hoc ef-

set, necesse est vt cælum proculdubio imaginaretur. est tamen speculatio de particularibus, quæ sūt ex eis, an sint intēta ad seipsos, aut ad conseruationem speciei tantum. & impossibile est vt hoc declaretur i hoc loco, sed videtur qd est hic prouidentia proculdubio de particularibus ex parte somniorum veridicorum, & similium ex pronosticis futurorum, quæ quidem in rei veritate est prouidentia in specie.

ALGAZEL.

A It Alg. Propositio tertia, & ex astutia nimis absurda est, cū E dicunt qd, cum considerantur motus particulares, considerantur etiā consequentia eorum, & prouenientia ex eis, & hæc est stultitia absoluta. & est sicut dictum dicentis qd, cū homo mouetur, & scit motum suū, oportet vt sciat quod sequit ex motu suo de oppositione, & vicinitate. & est proportio eius ad corpora, q̄ sunt supra, & sub eo, & ex laterib⁹. & cum ipse deambulat i Sole, oportet vt sciat loca, i quæ cadit vmbra eius, & loca, in quæ non cadit: & qd̄ euenit ex frigore ab vmbra sua, cū abscindatur radius in illis locis: & F quod euenit ex constrictione partibus terrę sub plātis pedum suorū: & quod euenit de separationē i eis: & quod euenit humoribus suis in ventre de mutatione ex causa motus ad caliditatem: & in quo membro superabundauit caliditas, ita qd̄ quasi corrumpit complexionē ei⁹: & in quo membro rectificauit id. quod frigidum antea quasi corrumpit: & in quo loco rectificauit: & etiā quicquid fecit in his membris de humiditate & siccitate: & quod sequitur

Disputatio

G sequitur ex eis de oppilatione, aut putrefactione: & quod sequitur ex hoc de mutatione pulsus, & demum de mutationibus partium corporis ad sanitatem, seu ad ægritudinem: & quod mutatur in partibus eis ad sudorem, aut ad aliam humiditatem. & sic sequitur in omnibus innouationibus in corpore eius, aut extra corpus de eo, cuius motus est causa, aut conditio, aut preparatio. & est stultitia, quam nou imaginatur intelligens, & non cadit in eam nisi stultus. Et ad hoc quidem deuenit licet versutia, adeo quod nos dicimus de istis

H particularibus diuersis scitis in anima orbis, utrum reperiantur in presennarum, aut denominatur eis, id quod venturum est in futurum? Si intelligis id, quod reperitur in presentiarum est falsum quod respiciat oculum. & Prophetæ quidem percipiunt in vigilia, alij vero homines in somno id, quod futurum est eo mediante. Vt enim destruitur iudicium rationis, quia est versutia. nam qui scit rem, scit consequentia eius, & prosequentia: ita quod si sciremus omnes causas rerum, sciremus omnes innouationes futuras: & tamen causarum omnium innouationum, quæ reperiuntur in presentiarum sunt motus celestes: sed determinamus causam in eis, aut duobus mediantibus, aut multis mediantibus: & cum transierit ad futurum, non erit ei finis. quæritur quomodo scietur differentia particularium in futurum in infinitum? & quomodo congregantur in anima creaturæ in vno tempore, absque eo quod proueniât vnum post aliud scilicet particulares distinctæ infinitæ, & unitates eorum sunt infinitæ. & is, cuius intellectus non testatur de huius rei falsitate, non confidat ingenio suo. Si vero conuertetur supra nos hoc in scientia Dei gloriæ tunc dicimus non est alliganda scientia Dei gloriæ casui de scitis suis modo, quo alligatur scilicet creaturarum: sed quoruscunque scita fuerit anima orbis ab anima hominis, esset speciei animæ humanæ. nam communicatur ei in eo, quod comprehendit particularia mediate, & licet non apprehendat hoc decisue, erit tamen prædominium existimationi quod sit ex speciebus eius. si vero non prædominatum fuerit, tunc est possibile: & possibile destruit determinationem eorum in eo, quod determinauerunt. Si autem dixerit quod mos ipsius animæ humanæ est ut apprehendat etiam omnia, tamen occupatio eius est in inuolutionibus appetitus, iræ, & odij, & timoris, & doloris, demum accidentium corporis, & in eo, quod facilius peruenit ad eam sensus, adeo quod, cum processerit anima humana in aliquam rem, occupatur ab alia: sed animæ celestes mundi his attributis, non euenit eis inuolutio, & non impedit eas cogitatio, & dolor, & sensatio: ergo sciunt omnia. Dicimus

M unde scitis quod non sit eis occupatio? nonne seruitus earum, & desiderium earum ad primum impedit eas, & præbet eis inuolutionem, quin considerent particularia diuersa? aut quod redit falsum quin consideremus aliud prohibens præter iram, & appetitum, & hæc prohibentia sensibilibus? & unde scitur quod includatur in eo, quod videmus de anima nostra, & tamen intellectui sunt occupantes ex magnitudine animæ, & petendo dominum id, quod non potest imaginari apud infantes, & non existimant

Astimant eas esse occupantes, & prohibentes: & unde scitur falsitas ei, qđ est loco earū in aīalibus celestibus: & hoc ē, qđ volum⁹ narrare I sciētijs, appellatis apđ eos Diuinis.

AVERROES.

AIt Auer. Quod aut negat, qđ sit hic intellectus separatus a materia, intelligēs quidem res per consequentia earū essentialia mō vniuersalitatis eorum, non est impossibilitas eius ex rebus per se notis, nec ē necessitas esse eius est ex rebus per se notis: sed hoīes, s. Phi

Blosophi existimant qđ iam facta est demō apud eos, qđ reperitur intellectus talis. Quod vero reperiantur imaginationes infinite est impossibile vnicuiq; particulari hoc imaginari. Attamen qđ reperitur infinitum in scientia antiqua, & qđo erit scientia de particularibus, quæ fient in futurum homini ex parte scientiæ antiquæ, est id, in quo dicūt homines qđ apud eos est declaratio. nam anima intelligit de hac re vlc, quod est in intellectu, non autem particulare, quod appropriatur tempori tali, & indiuidua nota

Capud eos. anima enim est in potentia omnia entia: & id, quod est in potentia, exit in actum, aut propter res sensibiles, aut propter naturam intellectus precedentis sensibilia in esse, s. intellectus, propter quē erunt entia sensibilia intelligibilia, & certe quidem non ex eo qđ sunt in hac scientia imaginationes indiuiduorum infinitorum. demū existimāt qđ iam vniuntur ambę scientiæ, vniuersalis, & particularis in substantia separata a materia. & cum ipsa insit hanc scientiā ei, quod est hic,

diuiditur ad vniuersalē, & particulārem. & non est hęc scientia vīs, nec particularis. & hoc quidem, siue contrarium eius non potest declarari in hoc loco. loqui. n. de his rebus in hoc loco est, sicut quis acceperit propositiones Geometricas, quæ non habent famositatē, & faciet cum eis verificationem, nō autem satisfactionem primo aspectu, & miscebit vnā cum alia, scilicet dubitabit cum vnā alteri. nam hoc est ex debilibus speciebus loquelæ, & vltoribus, quoniam non erit in hoc verificatio demonstratiua, seu rethorica. Et sic etiam scientia de differentijs, quæ sunt inter animas cœli, & animam humanam, sunt qđ sita profunda. & qui loquitur de aliquo eorum extra locum suum, aut erit sermo eius de eis extraneus, aut rethoricus, & primo aspectu, scilicet propositionum possibilium: sicut dicunt quod potentia irascibilis, & concupiscibilis prohibēt animam humanam ab apprehensione eius, cuius apprehensio est propria animæ. nam isti sermones, & similes, apparet de eis quod sunt possibiles, & oportet afferre rationē eis, & diriguntur ad eos multe possibilitates oppositæ. Et hic finis imponitur ei, quod decreuimus narrare de nouificatione sermonū, qui sunt in hoc libro in disputationibus Metaphysicis: & est maior pars huius libri. & deinde loquemur de disputationibus Physicis.

is, si Deus glori
voluerit.

IN

IN PHYSICIS.

DISPUTATIO PRIMA.

De iudicio eorum, quod hæc copulatio, quæ apparet in esse inter causas et causata, est copulatio, quæ consequitur necessario.

A L G A Z E L.

H

IT Alga. Ea autem, ad quæ est intentio in naturalibus, sunt multe scientiæ. & narrabimus partes earum, ad

notificandis quod lex non necessitat, nec astringit ut contradicatur eis, & ne gent nisi in locis, quæ narrabimus. Et diuiduntur profecto in radices, & ramos. Radices autem sunt octo partes. quarum Prima est, in qua narrabitur id, quod euenit corpori, in eo quod est corpus, sicut est diuisio, & motus, & mutatio, & id, quod euenit motui, & sequitur ei, ut tempus, & vacuum. & id includit Liber, appellatus Liber Physicorum. Secunda est notificatio dispositionum partium elementorum cum orbibus, & eius, quod est in concauo orbis Lunæ ex elementis quatuor, & naturis eorum, & causa appropriationis vniuscuiusque eorum in loco tali demonstrato. & id includit Liber, appellatus de Cælo, & Mundo. Tertia, notificatur in ea dispositiones generationis, & corruptionis, & generationis, & crementis, & mutationis, & qualitatibus perfectioribus specierum cum corruptione indiuiduorum ex duobus motibus cælestibus, orientali, & occidentali. & id includit Li

ber appellatus de Generatione, & Corruptione. Quarta speculatur ea de rebus euenientibus quatuor elementis ex mixtionibus, ex quibus fiunt impressione superiorem, ut nubes, & pluuia, & tonitrus, & lampades, & circulus circa Lunam, & iris, & coruscationes, & venti, & terræ motus. & id includit Liber Meteororum appellatus. Quinta speculatur ea de mineralibus. Sexta speculatur ea de plantis. Septima speculatur ea de animalibus. & est Liber dictus de Naturis animalium. Octaua speculatur ea de animabus animalium, & virtutibus apprehensivis, & quod homini insit anima, quæ non moritur ad mortem hominis, id est quod substantia spiritalis finiatur. quod est falsum. Earum autem rami sunt septem. quorum Primus est Medicina. cuius intentio est scire principia corporis humani, & dispositiones eius ex sanitate, & egritudine, & causis, & signis earum ad hoc ut egritudo remoueatur, & tunc conseruatur sanitas. Secundus est Iudicium stellarum: & est consideratio faciens iudicium ex figuris planetarum de eo, quod euenit ex rebus mundi, & tempore, & filiis, & cremento, & ætatibus. Tertius est scilicet Physiognomix: & est faciens iudicium

L

M

A dicunt ex figura, & dispositione eius de moribus. Quartus est Interpretatio somniorum: & est faciens iudicium ex eo, quod est simile de impressione alterius. Quintus est scientia imaginum: & est copulatio virtutum celestium virtutibus aliquorum corporum terrestrium, ut fiat ex hoc operatio extranea in mundo terrestri. Sextus est scientia Prestigationis: & est mistio virtutum corporum terrestrium, ut fiant ex eis res extraneae. Septimus est ars Alchimiae: & intentio eius est permutare substantias minerales ad perueniendum ad purificationem auri, & argenti, aut in aliqua specie apparentiae. Lex autem non astringit ut tradatur eis in aliqua re harum scientiarum. Nos vero disputabimus contra Philosophos ex omnibus istis scientiis quatuor disputatibus.

AVERROES.

A It Auer. Id autem, quod numeravit de octo generibus scientiarum Naturalis est verum secundum opinionem Arist. Attamen scientiae, quas numeravit, quod sint rami earum, non sunt sic, sicut ipse numeravit. Nam Medicina non est ex scientia Naturali, est enim factiva, quae assumit principia sua a scientia Naturali. quoniam scientia Naturalis est speculativa: Medicina vero est factiva. & cum loquimur de re eodem in duabus scientiis, erit duobus modis, ut cum loquimur de sanitate, & egritudine. nam habes scientiam Naturalem considerat de sanitate, & egritudine, in eo quod sunt ex passionibus entium naturalium: Medicus vero considerat de eis, in eo quod conservat unam earum, & destruit alteram, id est quod ipse considerat de sanitate, in eo quod conservat eam, & egritudi-

ne, in eo quod remouet eam. Scientia autem iudicii stellarum non est etiam ex ea, sed est scientia in pronosticando id, quod fiet in mundo: & est species divinationis. Et huius generis est etiam scientia Physionomie, nisi quod scientia Physionomiae est scientia rerum occultarum, quae nunc reperiuntur, non autem futurarum. Et scientia Interpretationis somniorum est etiam species pronosticationis eius, quod fit. & hoc quidem genus scientiae non est speculativum, nec factivum, licet existimetur quod habetur utilitas ex eo in operatione. Scientia autem Imaginum est falsa. quoniam impossibile est, si posuerimus quod situs celestis faciat impressionem in rebus, quae sunt hic, ut sit illa impressio, nisi sit facta, non autem ut transeat illa impressio huius rei factae ad aliam rem extra eam. Scientia autem Prestigationis sunt scientiae, quae ingrediuntur in capitulum mirabilem, & non habent iterum in artibus speculativis. Alchimia vero est ars, in qua est dubium an reperiatur. & si reperitur, impossibile est ut quod fit in ea sit ipsummet naturale. nam ars diminuitur in assimilando naturae, nec pervenit ad eam in rei veritate. & si fecerit aliquid simile, quo ad sensum, rei naturali, non est apud nos aliquid, quod necessitet falsitatem, nec possibilitatem eius, & quod possibile est ut perveniamus ex eo ad hoc est longa experientia cum longitudine temporis. Quatuor autem disputationes, quas numeravit Algazeli, nos profecto recitabimus unamquamque earum.

ALGAZELI.

A It Alg. Disputatio prima est iudicium eorum, quod habet copulatio,

Disputatio

G pulatio, quę videtur esse inter causas, & causata, est copulatio, quę secuta est necessario, & nõ est in posse, nec possibilitate vnire causam absque causato, nec esse causatum absque causa. Secunda autem, cum dicunt q̃ animę humanę sunt substantię existentes in seipsis, & non sunt innatę in corpore, & mors est cessatio copulationis earum in corpore cessatione regiminis, sed sunt existentes in seipsis omni hora. & existimauerunt q̃ hoc est sciũ demonstratione intellectu. Tertia autem, cum dicunt q̃ istę animę, **H** est falsum dicere de eis q̃ corrũp-
tur, sed, cum reperiatur, sunt eter-
nę, & perpetuę, & non imaginatur
finitas durationis earum. Quarta
veto est, cum dicunt q̃ istę animę
falsum est dicere q̃ redeant ad cor-
pora. Sequitur autem questio i Prima
disputatiõis, ex eo q̃ edificatur
super eam affirmatio miraculorũ
rescindentium consuetudines, sicut
est conuersio baculi in serpentem,
& viuificatio mortuorum, & quies-
cere Lunam. & ponens cursum cõ-
suetudinũ semper prosequi ne-
cessario negat totum hoc. & expo-
I nunt id, qd̃ ponit in libris Propheta-
rum de viuificatione mortuorum,
& dixerunt q̃ intelligitur per hoc,
Cauete ne sitis ignari in vita scien-
tię. Et exponunt conuersionẽ bacu-
li fascinationem ex fascinoib⁹
in destructionẽ rationum diuina-
rum notarum apparentiũ median-
te Moyse cum erroribus Hęretico-
rum. Quiescere autem Lunã aliquñ
id negauerunt, & existimauerũt q̃
non est possibile. Attamen nõ cõ-
cedũt Philosophi miracula rescin-
dentiũ consuetudines, nisi trib⁹ re-
bus. quarũ Vna est virtute imagi-
natiua. nam ipsi existimauerunt q̃
cũ prædominatur, & fortificatur, &
non impediunt eam inuolutiones,
& sensus respicit in tabula seruata,
& imprimuntur in ea formę parti-
culares, quę sunt in futurũ. & hoc
quidem i vigilia Prophetis, & alijs
hominibus in somno. & hoc est, p-
prium Prophetię virtute imaginati-
ua. Secunda veto est propria vir-
tuti intellectuę speculatiuę, & de-
uenit ad fortem estimatiuam, & e-
celentitas permutandi ex scito ad sci-
tum. & aliquñ purificatur, cũ cogi-
tans in eo, ad quod sumitur ratio, **L**
& excitatur ad rationem. & cũ re-
cordatur ratione, excitatur habens
rõnem ex seipso. demum, cum oc-
currit ei terminus medi⁹, excitatur
ad conclusionem. & cum fuerit in
intellectu suo terminus conclusio-
nis, peruenit ad mentem suam ter-
minus medius congregans extre-
mitates conclusionis. Et homines
profecto differunt in hoc. Nã sunt
aliqui, qui mouentur ex seipsis: &
sunt aliqui, qui mouentur pauca ex-
citatione: & sunt aliqui, qui nõ cõ-
prehendunt cum excitatione, nisi
diminutione magna. & quemad-
M modum possibile est vt eueniat vlti-
ma diminutio non habenti sensa-
tionem omnino, ita q̃ non mouet
ad intelligendum intelligibilia cũ
excitatione, sic etiam potest euenire
ultima fortitudo, & additio, vt ex-
citetur ad omnia intelligibilia, aut
ad plurima eorum, & tempore bre-
uiori. & differt hoc quãtitate i om-
nibus quesitis, aut aliquibus, & etiã
qualitate, ita quod differt celerita-
te, & propinquitatẽ. & forte reperie-
tur propinquitas animę sanctę pu-
rę,

Arg. quæ transit in sensatione in omnibus intelligibilibus ad sciens, & celerissimo tempore. & est Propheeta, qui habet mirabilem virtutem speculatiuam, & non indiget in intelligibilibus docente, sed quasi ipse addiscit ex se ipso. & est is, qui de nominatur q̄ quasi illuminatur suum eius, licet non tangat id ignis: & est lumē prę ceteris luminibus. Tertia vero est virtus animalis factiua, quæ peruenit ad terminum, quo disponitur nature, & obediunt ei. Et exemplum eius. nam aia alicuius nostri, exempli gratia cū imaginatur aliquid, inseruiunt ei membra corporis, & virtutes, quę sunt ista, & mouetur ad partem imaginatam quę sitam, ita q̄, cum imaginatur aliquid sicutis saporis, resoluitur gengiue, & excitatur virtus resoluens humiditatem spermaticā à loco suo. & cum imaginatur cutem, excitatur virtus, & iduratur instrumentum. etiam, cum deambulet super corpus longum extensum in vacuo, & super irabem, cuius extremita sunt in duobus parietibus, sit fortiter imaginatio eius q̄ cadat, & patitur corpus hac imaginatiōe, & cecidit. & si hoc esset super terrā, deambulet super eam celeriter, & nō caderet, quoniā corpus, & virtutes corporales create sunt ad seruientium, & obediendum animalibus. & differt hoc diuersitate puritatis animarum, & fortitudinis earum. Et non est inconueniens vt perueniat virtus fortitudinis animę ad terminum, quo inseruiat ei natura necessario, & absque corpore. nam animā eius non est innata in corpore, nisi quod habet aliquam excitationem, & desiderium ad regimē

eius. & creatum fuit hoc in radice creationis eius. & quemadmodum oportet vt seruiant ei membra sui corporis, sic non est impossibile q̄n seruiat ei aliquid pręter corp⁹, adeo q̄ cōsiderabit, & perueniet anima eius ad statum ventri, aut descensum pluuię, aut inuolutionem toni, aut terremotum, & profunda hoies. & hoc quidem peruenit ad frigus venturum, aut calidum, aut mortū in aere: & sit ex anima eius hæc caliditas, aut frigiditas. & sunt ex ea hæc absq̄ cā naturali manifesta. & erit hoc miraculum: licet hoc eueniat aeri disposito ad recipiendū. **E** sed non peruenit ad hoc vt conuertatur lignū in animal, aut rescindatur Luna, q̄ non recipit rescissionē, & extensionem. hæc est opinio eorum de miraculis. Nos vero nō negamus q̄ sit aliquid eius, quod dixerūt, & q̄ hoc sit Propheus: negamus tñ sufficientiam eorū in eis tñrum, & negationē eorum cōuersionis baculi in serpentē, & viuificationis mortuorum, & alia. igit̄ necesse est vt disputemus in hac disputatione ad affirmandum miracula, & aliud: & est ad conseruandum id, ad qd̄ perueniunt perfecti: & est q̄ **F** De omnia potest. & disputabimus in hoc intento.

AVERROES.

Ait Aver. Loqui autē de miraculis, Antiqui philosophorū non fecerunt de eo sermonē. quoniam hoc est apud eos ex rebus, de quibus non sunt ponendę quęstiones discutiendę, nam sunt principia legum: & qui speculatur de eis, & dubitat de ipsis oportet condemnari

Disputatio

Gdemnari apud eos, quemadmodum qui speculatur de alijs principijs legis vniuerſalib⁹. ſicut, ſi Deus gl⁹ reperitur: & ſi ſummum bonum reperitur: & ſi virtutes reperiantur, in quorum eſſe non dubitatur, & qualitas eē eorum eſt quid diuinum abſtractum ab apprehenſione intellectus humani. & cauſa huius eſt, qm̄ hęc ſunt principia eorum, quę operantur quibus hō erit religioſus. & non eſt modus ad perueniendum ad ſcientiā, niſi poſtq̄ peruenierit ad religionem. & oportet vt non ſe intromittat ad ſpeculandum de principijs, quę faciunt dignitatem, anteq̄ perueniat ad dignitatem. Et, cum artes ſcientificę non perficiantur, niſi proceſſu, & pambulis, quę primo recipiet addiſcens, quanto magis hoc debet eē in rebus, quę operantur. Quod autem dixit de cauſis huius nomine Philoſophorum eſt ſermo, quē neſcio aliquem dixiſſe, niſi Auic. Attamen, cum verificatum fuerit ipſum eſſe, & poſſibile ſit vt mutetur corpus ab eo, quod non eſt corpus, nec potentia in corpore abſq̄ mutatione eius, tunc id, quod dedit de cauſa eius eſt poſſibile. tamen non omne, quod eſt poſſibile, in natura ſua poteſt homo id facere. nā poſſibile homini eſt ſciturum, & plurima poſſibilia ex ſeipſis ſunt impoſſibilia ei. Igitur veritas q̄ Propheta ſcindat conſuetudines eſt impoſſibilis homini, eſt tñ poſſibilis in ſe. & non oportet in hoc vt ponatur q̄ res impoſſes in intellectu ſunt poſſibiles Prophetis. Et, cum bene conſideraueris in miraculis, quorum eē verificatum eſt, inuenies ea eſſe huius generis. & quod magis manife-

ſtum eſt ex eis in hoc eſt Liber Dei omnipotentis, qui non deſtruit conſuetudinem per viam auditus, ſed probatum eſt eſſe miraculum ſenſu, & conſideratione omnibus hominibus repertis, & qui reperitur vſq̄ ad diem iudicii. & in hoc ſunt hęc miracula nobiliora cæteris miraculis. & ſufficiat hoc ei, qui non contentatur tacere in hac diſputatione, & ſciat q̄ via electorum in verificatione Prophetarū eſt alia via, ad quam excitauit nos Aui. in multis locis, & eſt operatio, proueniens ab attributo, quo Propheta appellatur Propheta: quę eſt notificatio occulti, & poſitio legum conuenientium veritati, & faciētium ad ipſa ex operationibus id, quod eſt ſummum bonum omnis creaturę. Id vero, quod recitauit de pphetia ex Philoſophis, neſcio aliquem dixiſſe hoc, niſi Aui. Attamen quod dicunt Antiqui de prophetia, & viſione, eſt q̄ ſit ab ipſo Deo gl⁹. mediante aliquo ente ſpiritali, quod non eſt corpus, & eſt tribuens intellectū humanum apud eos: & eſt id, qđ appellant Moderni intellectū agentem: & appellatur in lege Angelus. & reuertamur ad id, quod dixit de his quatuor diſputationibus.

ALGAZEL.

AIt Alga. Copulatio autem inter id, quod reputatur ad modum cauſę, & id, quod reputat cauſatum, nō eſt neceſſaria apud nos, ſed oīa duo, quorum hoc non eſt illud, nec illā hoc, & affirmatio vni⁹ non includit affirmationē alterius, nec negatio vnius includit negationē alterius, non eſt ex neceſſitate eſſe vnius eſſe alterius, nec ex neceſſitate priuationis vnius vt pri-
uetur

A uetur alterū, sicut est ebrietas & potus, saturatio & comestio, combustio & tactus ignis, lumen & eleuatio Solis, mors & diuisio colli, potus medicinz & fluxus ventris & assumptio solutui, & sic sequimur ad oīa, quæ videntur ex copulatis in Medicina, & iudiciis stellarū, & artibus, & dictionibus, quorum copulatio non præcessit, & est in posse Dei glo. creata ea equalit, non q̄ sit necessariū ex se, nō recipiens quidē diminutionē, sed ex posse, & in posse eius est creatura saturationem absq; comestione, & creare mortē absq; sectione colli, & facere continuationem vitæ cum sectione colli, & sic sequitur in oībus copulatis. & Philosophi quidem negauerunt possibilitatem eius, & rōci nati sūt de falsitate eius. Et cōsideratio de his rebus, quæ excipiuntur ab vniuersali esset longa. attamen exēplificabimus in hoc cū vno exēplo, & est cōbustio in stupa exēpli. g̃sa cum tactu ignis, quia nos concedimus esse tactum inter ea absq; cōbustione, & concedimus fieri cōuersionem stupæ cōbustæ in cinerē absq; tactu ignis. ipsi tñ negant possibilitatē huius. Et sermoni quidē in hac disputatione sunt tria loca. Quorū **C** Prim⁹ est vt dicat aduersari⁹ q̄ agēs cōbustionis est ignis tñ, et est agēs naturalis, non aut electiue: igitur im possibile est ei vt recedat ab eo, qđ est ei connaturale, cū tetigerit subiectum recipiens. Et hoc quidem nos negamus sed dicimus q̄ agens combustionis creauit nigredinem ī stupā, & separationem in partibus eius, & posuit eam combustam, & cinerē, & est Deus glo. mediantibus Angelis, aut immediate: ignis vero est quid inafatum, nō hñs quidē opera-

tionē, quæro quæ est rō q̄ ipse sit agens? & non hñt rōnem nisi testimonium aduentus combustionis cum tactu ignis. sed testimoniu idicat q̄ aduenit cum eo, & nō indicat q̄ aduenit ex eo, & q̄ non sit cā alia præter eum. nam nulla est dīa in eo, q̄ copulatio spūs virtutibus apprehensius, & motus ī spermateālis nō gñetur ex naturis inclinis in calido, frigido, humido, & sicco, & in eo, q̄ pater efficiat embrionē casu spermatis, nec ipse efficit uitam eius, & visū, & auditum, & alia, quæ sunt in eo, & patet q̄ sunt in eo, & tñ nemo dicit **E** q̄ sunt ex eo, sed esse eorū est ex parte primi, aut īmediate, aut mediantibus Angelis depuratis his rebus, quæ sunt. & hoc est, qđ determinat Philosophi, dicentes q̄ in hoc mundo ē efficiens. & sermo est cum eis. Igitur declaratum est q̄ esse cum re, nō indicat q̄ sit ex ea: attamen declarabitur hoc exēplo. Et est, qui natus est cæcus, ex eo q̄ in oculis suis est velamen nebula, & nō audierit ab hoīb⁹ dīam inter diem & noctem, si quidem remoueretur nebula ab oculis in die, q̄ aperiret palpebras suas, & videret colores, existimabit q̄ cōprehensio habita per oculos suos de pictura colorum, agens eius est apertio visus: & quotienscūq; fuerit visus eius sanus. & apertus, & velamen ablatum, & hō obiectum coloratū, necesse est proculdubio vt videat: & non intelligit q̄ nō videt, vsquequo occiderit Sol, & obscurat⁹ fuerit aer, & tunc sciet q̄ lumen Solis est causa impressionis colorū visui suo: quæro vñ credimus iudicio q̄ sint principij esse cause, ex quibus influuntur hæ in nouationes cum tactu inter eas, nisi q̄ sunt permanentes: & **Extra ord. Auer. R** non

Disputatio

G non sūt corpora mobiliavt deficiāt: & si deficerēt comprehenderemus separationem, & cōsyderauius qd sit ibi causa post illam, quam vidimus. & hoc non potest evitari ab eo fm rationem radicū eorum. & ideo determinauerunt verificantes corū qd ista accidentia, & innouationes, qd proueniunt cū tactu corporū, & deum cum diuersitate proportionis earum, influāt à datore formarum, & est Angelus, aut Angeli, adeo qd dixerūt qd impressio formarum colorum oculo prouenit ex parte datoris formarum: ortus autem Solis, & pupilla sana, & corpus coloratum præparant subiectum ad recipiendū has formas: & affirmauerunt hoc of innouato. & hoc quidem destruit rationē eius, qui ratiocinatur qd ignis sit efficiens combustionis, & panis efficiens saturationis, & solutiuum efficiens sani tatis, & sic alix causæ, & causata.

A V E R R O E .

A It Auer. Negare autem causas efficientes, quas videmus in sensibilibus, est sermo sophisticus. & loquens in hoc, aut cum lingua sua negat id, quod est in corde suo, aut sequitur inuolutionem sophisticam, quæ sibi euenit in hoc. & qui aufert hoc, nonne poterit scire qd ois actio impossibile est quin fiat absq; agente? Attamen si istæ causæ sufficiūt ex se operationibus proueniuntibus ex eis, aut perficiēt operationes suas ex causa extrinseca separata, aut non separata, est quid non per se notum, & indiget inquisitione, & cōsyderatione magna. Et si inuenerunt hoc dubium in causis agentibus, in quibus apparet sensu qd aliquæ agāt aliquas, ex eo qd est hic ex agentibus, quorum

agens non apparet sensu, hoc quidē non est verum. nam illa, quorū causæ non apparent sensu, sunt intelligibilia, & quæ sita, ex eo qd nō habetur sensu causæ eorum. Si vero fuerint illa, quorū causæ nō apparet sensu, ignota naturalr, & quæ sita, tunc id, quod nō est ignotū, sunt causæ eius sensibiles necessario. & hoc est de actione eius, qui nō diuidit inter notū per se, & ignotū. igf quod adduxit hoc capitulo est sophisticum. Vterius quid dicent de causis essentialibus, sine quax cognitione non intelligitur. nam notum est per se qd in rebus sunt substantiæ, & attributa, quæ determinauerūt operationes proprias cuilibet enti. & sunt ea, propter quæ differunt substantiæ rerum, & nomina, & definitiones earū. & si non esset cuilibet enti operatio sibi propria, non esset ei natura sibi propria. & si non esset ei natura sibi propria, non esset ei nomen sibi proprium, nec definitio: & essent oia eadem, & nō eadem. nam de eodem interrogaretur an sit ei operatio vna sibi propria, siue passio, siue propria, aut nō habet operationem. & si habet operationem sibi propriā, igitur hic sunt operationes propriæ prouenientes à naturis propriis. & si non habebit vnā operationem sibi propriā, igf vnū non est vnū. & cum aufertur natura vnus, aufertur natura entis. & cum aufertur natura entis, sequitur priuatio. Attamen operationes proueniētes à quolibet ente necessariæ actionis in eo. cuius nā est vt agat, an sunt electiue, aut posses vt plurimū, aut est eis vtrunq; simul, est quæ sitū, I quo dēt fieri speculatio. nā actio & passio vna inter quælibet duo entia ex entibus est propter aliquā relationem

Alationem relationum infinitarum : & si datur relatio sequens relatione : quare non decidemus de igne, si appropinquatus fuerit corpori sentienti quod agat proculdubio. quoniam non est inconueniens, quin sit ens, cui sit ad corpus sentiens relatio, quare relatio impedit operationem ignis, ut dicitur de lapide balnei, & alijs. hoc tamen non faciet necessario negationem ignis ab attributo combustionis, quotiescunque perseverabit esse ei nomen ignis, & definitio eius. Quod veritas, quare fiunt, habent quatuor causas, agens, materiam, formam, &

B finem, est notum per se. & sic etiam eas esse necessarias in esse causato: & precipue illas, quare sunt pars rei causate, scilicet quam appellant aliqui materiam, & aliqui conditionem & subiectum, & aliqui formam, & aliqui attributum animale. Loquentes autem consentiunt quod sunt hic conditiones, quare sunt necessarie in conditionato, sicut id, quod dicunt, quod vita sit conditio in scientia: & sic consentiunt quod rebus sunt verificatio, & definitiones, & sunt necessarie in esse entis: quare perseverant iudicium in hoc palam, & occulte eodem modo.

C & sic faciunt in passionibus sequentibus substantiam rei : & est id, quod appellant rationem, sicut dicunt quod adaptatio in entre indicat quod agens sit intelligens: & esse ens, in quo est intentio ad aliquem finem indicat quod agens scit ipsum. intellectus. n. nihil aliud est, nisi apprehensio entium cum causis suis. & hoc differt ab alijs virtutibus apprehensivis. & qui aufert causas aufert intellectum. & ars Logicę ponit positionem quod sint hic causę, & causata, & quod scientia illorum causarum non erit perfecte, nisi ex scientia

causarum eorum. Igitur negare hæc destruit scientiam. nam sequitur quod non sit hic aliquid scitum omnino scientia vera: sed, si fuerit, erit imaginatum. & non erit hic demonstratio, nec de finitio omnino, & auferetur species predicatorum essentialium, ex quibus componuntur demonstrationes. Et potens quod non datur scientia una necessaria, sequitur ei, ut non sit hoc futurum dictum necessarium. Qui vero confitetur quod sunt hic aliqua talia, & aliqua non necessaria, & iudicat anima de eis iudicio imaginatio, & existimat quod sunt necessaria, & tamen non sunt necessaria. Philosophi quidem non negant hoc ei. & si appellant hoc consuetudinem, est possibile: sin autem, nescio quid intelligunt per nomen consuetudinis, an intelligunt quod sit consuetudo agentis, aut consuetudo entium, aut consuetudo eorum apud iudicium de istis entibus. & falsum est ut Deo sit consuetudo. nam consuetudo est habitus, quem acquirit agens, qui facit reiterationem actionis ab eo ut plurimum: & Deus gloriatur. Ego vero dominus non mutator: & non est in eo aliquid mutationis omnino. Si vero intelligunt quod sit consuetudo entium, consuetudo quidem non est nisi in habentibus animam. si vero fuerit in non habentibus animam, est verificatio naturę. & hoc quidem non negamus, scilicet quod sit in entibus natura determinans rem aut necessariam, aut ut plurimum. Quod autem sit in nobis consuetudo in iudicio de entibus, hæc quidem consuetudo nihil aliud est, nisi actio intellectus, quam determinat natura eius, & ea intellectio est intellectus. & non negant Philosophi talem consuetudinem, & est dictio

R ij ctio

Intellectus nihil aliud est, nisi apprehensio entium cum causis suis.

Disputatio

Circo sophistica, cum verificabitur qd nō sit sub ea aliquid, nisi qd sit actio positua: sicut dicimus procedit tale agens vtfacit hoc & hoc. id est quod ipse id faciet vt plurimū. & sic hoc fuerit, essent omnia entia positua, & non erit ibi scientia omnino, qua attribuitur agenti qd sit sapiens & sicut diximus, non debemus dubitare qd talia entia aliquod eorum agit in aliquod, & ex aliquo, & ipsa non sufficiunt ex seipsis in hac actione, sed indigent agēte ab extra, cuius actio est conditio in actione eorum etiā in esse eorum, quāto magis in actione eorum. Quæ autem sit substantia huius agentis, aut agentium, differunt in eo Sapientes quibusdā modis, & non differunt quibusdā modis. nam omnes eōuenerunt in hoc, qd agens primum est separātū à materia: & hoc agens operatio eius est eōditio in esse rerum, & esse operationum earum. & peruenit operatio huius agentis his entibus, mediante aliquo intellectu ei, quod est aliud ab istis entibus. & aliqui ponunt id esse cælum tantum: & aliqui ponunt cū cælo aliud ens remotum a materia: & est id, quod appellant datorē formarum. & non est hic locus speculationis de istis opinionibus. & nobili⁹ eorum, de quibus speculantur Philosophi, est hoc. & si fueris ex eis, qui desiderāt has veritates, vade ad quilibet eorum in capitulo proprio. Accidit tamen questio in innoatione formarum essentialium, & præcipue animarum: quoniam non possunt attribuire hoc calido, frigido, humido, & sicco, quæ sunt causæ eius, qd sit hic ex naturis, & eius, quod corrūpitur. Dehartij autem sunt, qui attribuant omne, quod videtur hic ex

eo, cuius non est causa, quæ attribuitur calido, frigido, humido, & sicco. & dicunt qd, cum ista elementa miscentur aliquibus commissionibus, sunt hæ res, tanq̄ sequentes illas missiones, sicut sunt colores, & alia accidentia. & Philosophi conati sunt dubitare contra istos, & primū contra eum, qui locus est de causa.

A L G A Z E L.

Alga. Locus autem Secundus est cum eo, qui consistit ut qd hæ innoationes influunt à principijs innoationum: dispositio tamen ad recipiendum formas prouenit ab his causis apparentibus, quæ reperiuntur agentes, nisi qd illa principia etiam proueniunt res ex eis eōsecutiue & naturaliter, non autem per viam consilij & electionis, sicut prouenit lumen à Sole. Attamen sunt differentes in dispositione circa receptionem propter diuersitatem dispositionum earum. nā corpus clarum recipit radium Solis, & reddit eum, adeo qd illuminat eo alium locum: opacum vero hoc non recipit. & aer nō impedit extensionem luminis eius: lapis vero impedit. & aliqua dissoluantur in Sole, & aliqua indurantur: & aliqua dealbantur, vt sunt pāni lutoꝝ, & aliqua denigrantur, vt facies. priacipium autem est vnum, & impressiones sunt diuersæ ex diuersitate dispositionum in subiecto. & sic principia entitatis influunt eorum ei, quod prouenit ex eis, nulla est in eo prohibitio, nec diminutio: diminutio tamen est in recipientibus. & cum res sic se habuerit, quotienscūque posuerimus ignem in cōditione sua, & posuerimus duas stuppas similes contangi ab eo eodem modo, quomodo imaginetur

vt

A ut comburatur una earum, & non alia? & ibi nulla est electio. Et propter hoc negauerunt casum Abrahę in ignem calidum cum priuatione combustionis, & remanentia ignis: & existimauerunt quod hoc est impossibile, nisi negando caliditatem ab igne. & hoc aufert ei quod non sit ignis, aut concedendo conuersionem substantię ipsius Abrahę in lapidem, aut aliquid, in quod non agit ignis, & hoc non est possibile, & illud etiā non est posse.

AVERROES.

A ut Aver. Qui putauit ex Philosophis quod hæc entia sensibilia non agunt adinuicem, sed agens eorum est principium ab extra, non potest dicere quod id, quod videtur de actione alicuius eorum in aliquod, est quid falsum in totum, sed dicit quod ipsa agunt adinuicem dispositionem ad recipiendum formas à principio ab extra. Attamen nescio aliquem Philosophorum hoc dixisse simpliciter, sed dixerunt hoc in formis essentialibus. in accidentibus tamen omnes conueniunt quod calidum agit calidum sibi simile, & sic aliarum qualitates quatuor, non ex eo quod comprehendit eas caliditas ignis elementalis, & caliditas proueniens à corporibus celestibus. Quod autem attribuunt Philosophis quod principia separata agunt naturaliter, non electiue, nemo hoc dixit, cui adheretur. sed omnis habens scientiam agit apud eos electione. tamen propter dignitatem, quæ est eis, non prouenit ex duobus contrariis, nisi dignius eis: & electio eorum non est propter aliquid, quod perficiat substantiam eorum, cum in subtilioribus suis nulla sit diminutio, sed ut perficiatur id ex entibus, quod habet diminutionem in natura sua. Quod

autem attribuunt ex dubitatione miraculi Abrahę, nemo hoc dicit, nisi Epicurei ex gentibus Hismachitis. Nam sapientes, & Philosophi, non est concessus eis sermo, nec dubitatio in principijs legis. & qui hoc facit, apud eos est condemnandus magna condemnatione. nam quoniam omnis ars habeat principia: & necesse est speculanti in illa arte ut recipiat principia eius: & non debet dubitare eis in affirmatione aut negatione aris quidem operatiua legis dignior est in hoc ceteris. nam consuetudo à pueritia virtutibus legis est necessaria apud eos, non autem in esse hominis, in eo quod est homo, sed in eo quod est homo sapiens quare oportet omnem hominem recipere principia legis: & proculdubio ut exaltet eum, qui posuit ea. nam negatio eorum, & dubitatio in eis destruit esse hominis, quare oportet interficere Hæreticos. & quod debet dici de eis, est quod principia eorum sunt res diuina, in quibus conuenire debet intellectus humani ad cõfitendum eis cum ignorantia causarum eorum. quare non inuenimus aliquem Antiquorum loqui de miraculis cum paterfatione eorum in mudo. nam sunt principia cõstitutionis legi: & legessunt principia virtutum: & non ut dicitur de eis post mortem. & cum nutritus fuerit homo in virtutibus legis, tunc est religiosus simpliciter. & si continuauerit ei tempus, & fortunatum, adeo quod erit ex sapientibus profundis in sapientia. & innuitur ei expositio alicuius principij principiorum eius, præcipitur ei ut non expresse paterficiat expositione eius, & dicat quod sunt res, prout scribuntur, ut dixerunt sapientes nostri in eo, quod dicitur.

R iij xit,

Quo pacto Philosophi se habent circa leges.

Disputatio

Exit, & vidi vsq; ad Angelum honor Dei est abscondere rē. hz sunt definitiones legū, & definitiones sapientū.

ALGAZEL.

AIt Alga. Et responsio ei est ex duabus vijs. quarū Prima est vt dicatur non concedimus q; principia non agunt electiue, & q; Deus glo. non agit voluntariē. & iam per fecimus destructionem rationū eorum in hoc in disputatione innouationis mundi. & cum affirmabitur q; agens creat cum sua voluntate cōbustionem cum contactu ignis ad stuppā, possibile est in intellectu vt **H** non creet eā cum contactu existēti.

AVERROES.

AIt Auer. Id autem, quod hic posuit ad constituendum dubium i lite, est id, quo expellitur lis. & dicitur q; non est ei ratio in hoc, & est q; agens primum creat combustionem absq; medio, quod creauerit vt sit combustum ab igne. nā talis error expellit sensus circa esse causarum, & causatorum. & nullus Philosophorum dubitat q; combustio proveniēs ex igne in bōbicē, exempli gratia, ignis agit in eum. at non simpliciter, sed propter principium **I** ab extra, qd est conditio i esse ignis, quanto magis in combustionē eius. differunt tñ in hoc principio quid sit, an sit separatum, aut sit mediante aliquo inter innouatum, & separatum prater ignem.

ALGAZEL.

AIt Alga. respondens pro Philosophis. Si autem dicat hoc, inducit ad tolerandum multa inconvēnientia. Nam, cum negatis consequentiam causatorum a causis, & attribuantur voluntati creatoris eorum, & non erit voluntati consuetu-

do propria demonstrata talis, sed ipsamet, & i specie sua hora actionis, tunc erit possibile vnicuiq; nostrū vt sint ante eum animalia lādenia, & ignis inflammās, & mons profusus datus, & inimici tenentesentes & tamē ipse nō videt eos, quia Deus glo. non creabit ei visum. Et qui dimiserit librum domi, possibile est vt conuersus sit, cum reuersus fuerit domum, in iuuenem intelligētem, aut in serpentem. & si dimiserit puerum domi, possibile est vt conuertatur in canem. aut, si dimiserit cinerem, possibile est vt conuersus sit in myrrhā, & vt conuertatur lapis in aurum, & aurum in lapidem. Et, si interrogāt eum de aliquo horum, debet dicere nescio quid sit domi nunc: sed id, q; tantum scio, est q; ego dimisi librum domi, & forte nunc est equus, & fixauit bibliotecam vrina, & stercore. & ego dimisi domi vegetem, & forte conuersa est in arborē pomi. nam Deus glo. omnia potest. & nō est de necessitate equi, vt sit creatus a spermate, nec de necessitate arboris vt creetur a grano etiam, nec est ex necessitate eius vt creetur ex aliquo. & forte creantur aliqua, quę nunq; fuerunt in esse. & cum aspexerit hominem, quem nunq; vidit hucusq; & dicatur ei an sit hic creatus, debet respondere, & dicere, nobis possibile est q; aliqui fructus dulces, qui sunt in plantea, cōuersi sunt in homines. & est hic homo. nam Deus potest oē possibile, & hoc est possibile, & impossibile est quin respondeatur ei. & hic est modus, in cuius imaginatione amplificatur falsitas. & hoc tantum sufficiat. Et postq; narrauit hoc pro Philosophis, adduxit responsionem, & dixit.

ALGA.

A

ALGAEZEL.

A It Alga. Responſio autem eſt, vt dicamus, ſi affirmauerimus q̄ poſſibile, impoſſibile eſt vt ſi homini ſcientia de eo q̄ non ſit, ſequitur omnia iſta inconuenientia. Nos autem non dubitamus huic forme poſitæ à vobis. nam Deus glo. creauit nobis ſcientiam, q̄ hæc impoſſibilia non efficiet ea. & non dicimus q̄ hæc ſunt neceſſaria, ſed ſunt poſſibilia, quæ poſſunt eſſe, & poſſunt non eſſe. & proſequi conſuetudinem in eis multos vicibus imprimat curſum eorum in intellectu noſtro ſecundū

B cōuenientiam conſuetudinis præteritæ impreſſione tali, à qua non eſt euafio: ſed poſſibile eſt vt ſciat Prophetæ ex Prophetiis, viis, quas dixerunt, q̄ talis homo dimittet morem ſuum prauū: & dimiſſio ei uſe eſt poſſibilis cito. & quomodo ſcitur priuatio eſſe huius poſſibilis, ſed ſicut videtur vulgo, & ſciamus q̄ ipſe nō ſcit occultum ex aliquare, & non apprehendit intellecta abſq̄ diſciplina: & cum hoc non eſt inconueniens vt forſicetur anima, & cogitatio eius, ita q̄ apprehendit id, quod apprehendunt Prophetæ, vt conſentitur poſſibile.

C & quomodo ſcient q̄ hoc poſſibile non erit: ſi autem fecerit Deus glor. currere conſuetudinem in eſſe eorum tempore reſciſſionis conſuetudinum, tunc auferentur hæc ſciētiæ à cordibus, & non creabit ea igitur nihil prohibet, quin ſit res poſſibilis in poſſe Dei glo. & iam ſciuerat antea quod ipſe non efficiet eam: licet ſit poſſibile in aliquo tēpore: & creabit nobis ſcientiam quod ipſe non id efficit in illo tempore. & non eſt in hoc ſermone niſi inconueniens abſolutum.

AVERROES.

D

A It Auer. Cum aut cōceſſerint Loquētes q̄ oppoſita in entibus ſūt poſſibilia æqualiter, & q̄ ſūt ſic apud agēs, & nō appropriat vnū oppoſitorum, niſi ex voluntate agētis, non autem q̄ voluntas eius continue procedit, nec ſemper, nec vt plurimū, tūc id totum, quod intulerūt Loquētes ex inconuenientibus, ſequitur eis. Nam ſcientia vera eſt ſciētia rei, prout eſt. & cū nō fuerit eſſe niſi poſſibilitas duorū oppoſitorum ipſi recipienti, & agenti, non erit hic ſciētia permanēs de re oīno, neq̄ iſtu oculi, cū poſuerimus agens humōi prædominās entibus. ſicut Rex magnus, cui eſt dominium ſupremum, nō erit aliquid diſficile i regno ſuo, nec ſcitur de eo ordo, ad quem procedit, nec conſuetudo. nā operationes huius Regis neceſſe eſt vt ſint ignote naturaliter: & cum reperitur aliqua operatio eius, erit continuatio eſſe eius in omni inſtanti ignota naturaliter. Euadit autem Alga. ab iſtis inconuenientibus. qm̄ Deus glo. creauit nobis ſcientiam, q̄ iſta poſſibilia non eueniunt niſi temporibus deputatis, ac ſi diceret hora miraculi. Et tamē non eſt euafio vera. nam ſciētia creata nobis eſt ſemper quid ſequens naturam entis. verum enim eſt vt credatur q̄ res ſit in ea diſpoſitione, qua eſt in eſſe. & ſi eſſet nobis ſcientia de his poſſibilibus, tunc eſſet in entibus poſſibilibus diſpoſitio quæ eſt alligata ſcientia noſtra. & hoc quidē aut propter ipſammet, aut propter agens, aut propter vtunque. & eſt id, quod proferunt nomine conſuetudinis. & cū ſit falſum q̄ reperitur hæc diſpoſitio, q̄ appellatur conſuetudo primo agens

R. iiii. ti,

Disputatio

Gri, nō remanet ergo ut sit nisi in entibus, & hoc est, quod appellāt Philosophi, vt diximus nominē naturę. & sic sciētia Dei glo. de entibus, licet fuerit causa eorum, sequitur etiam sciētiā eius. quare necesse est vt sit ens secundū cōuenientiam notitię eius cum sciētiā, & notitia reuersionis Socratis, exempli gratia, si fuerit Propheta, ex notificatione Dei glo. ei, tunc causa q̄ sit secundū cōuenientiam sciētię nihil aliud est, nisi q̄ natura entis sequitur sciētiā eternā, nam sciētiā, in eo q̄ est sciētiā, non

H est alligata ei, quod non habet naturam completam. & sciētiā Dei glor. est causa q̄ pueniat illa natura, quę reperitur, & est ei alligata. & ignorantia nostra de possibilibus nō est, nisi quia ignoramus hanc naturam, quę determinat ei esse, aut priuationem. nam, si essent opposita in entibus equaliter propter seipsa, aut propter causas agentes ea, sequeretur necessario aut q̄ nō reperiantur, & nō corumpantur. aut q̄ reperiantur, & corumpantur simul. & cum res sic se habuerit, impossibile est quin inclinetur vnum duorū oppositorū ad esse.

I se. & sciētiā de esse huius naturę est id, quod necessitat esse vnum duorū oppositorū perfecte. & sciētiā alligata ei est aut sciētiā id præcedens, & est sciētiā, à qua est causatum, & est sciētiā antiqua: aut sciētiā sequens, & est sciētiā non antiqua. & scire occultum nihil aliud est nisi in spicere hanc naturam, & peruenire sciētiā nobis de eo, in quo nō est, nobis ratio præcedit eam. & est id, quod appellatur in hominibus consilium, Prophetis vero prophetia. voluntas vero æterna, & sciētiā æterna sunt, quę faciunt in entibus

hanc naturam. & hoc est id, quod dixit Deus glo. Occulta sunt Deo dominio nostro, &c. & scias hodie, &c. & hæc quidem natura æqualiter erit necessaria, & aliquāliter erit vt plurimum, & visio, & prophetia non est nisi sciētiā de hac natura in entibus possibilibus, & artes, quę de terminant pronosticationem eius, quod erit in futurum, est eis impressio impressionum huius naturę, aut mensura, aut appella eam vt vis, & puenit ex seipsa, cui alligata est scia,

A L G A Z E L.

A It Alga. Secunda autem via, qua est enasio ab istis dubitationibus, est vt constitemus q̄ ignis creatus est dispositione, qua, cū contangūt eum dux stuppę simul similes, comburit eas, & non distinguit inter eas, cū fuerint similes omnimode. At ramen hoc est etiam possibile, vt proiciatur aliquid in ignē, & tamen non comburitur, aut propter mutationē attributi ignis, aut propter mutationem attributi rei, & sit ex Deo glo. aut ex Angelis aliquod attributum igni, ita quod sufficit caliditas eius corpori, & non id trāsit, & remanet cū eo caliditas ei⁹, & erit sim formam ignis, & verificationem eius, sed nō tranſit caliditas eius, & impressio eius. & sit in corpore humano attributum, quod nō abstrahit id, quin sit caro, & os, & auferet escharam ignis, qm nos videm⁹ q̄, qui emplaſtratur cum Altelach, & postea sedet in furno inflammationis, nō leditur, & nō comburitur I eo. & qui non vidit hoc, id negat. & sic negatio aduersarij quę vñ posset ad tribuēdum aliquod attributū igni, aut corpori humano, quod prohibeat combustionem, est sicut negatio

tio

- A** tio eius, qui non vidit Altalach, & attributum eius. Et in excelsis viribus Dei glo. sunt extraneitates, & mirabilia: & nos non videmus omnia. & non debet negari possibilitas eorum, & iudicamus falsitatem eorum. & sic est verificatio mortuorum, & conversio baculi in serpentem, & manus nobilis, & munda facta est alba hoc modo: & est q materia recipit omnia essentialiter. & terra, & oia elementa mutantur in plam, deinde plania mutantur, cum comedit eam aial, & erit sanguis, deinde sanguis conuertitur in sperma, deinde sperma proicitur in matrice, & erit creatura in aialibus. & hoc quidem erit iudicio consuetudinis in lgo rpe. & non negat aduersarius quin sit in posse Dei glori. vt regat materiam in his innoationibus tpe breuiori, qua id, in quo consuetum est. & cu fuerit posse breuiori tpe, igitur non est in potentia Dei glo. quin accelerentur hae potentiae ad faciendu operationes suas cito, & prouenit in eis id, quod est miraculum Prophetis. Si vero dicit q hoc puenit ex anima Prophetar, aut ex principio principiotum cum desyderio Prophetar, dicimusq ipsi concesserunt possibilitati descensus pluiar, & tonoru & terramotus, virtute animarū prouenientium ex eis, aut ex alio principio: ergo sermo nō in hoc est sicut vester in illo. & qd melius est nobis & vobis est attribuere hoc Deo gl. aut immediate, aut mediātibus Angelis. sed hora verificationis aduentus eorum versat cogitatio Prophetar in ea, & innuitur ordo in die conuenienti, cum oñderit sequi ordinē principii. & hoc inclinat modum ipsius esse, & erit res ipsa in anima ei
- possibilis, & principium eius est bonus mos, sed non influitur ab eo inclinatio, nisi cum inclinat necessitas ad esse eius, & sit bonum demōstratum tale, & non erit bonum demōstratum tale, nisi cum indiget Propheta ad stabilendum prophetiam suam ad inuentionem boni. & hoc totum est conueniens processui verborum eorum, & sequit ea, & quocienscunq; aperuerint ianuam vuitatis creaturæ præcise, differt consuetudo hoīum. nam mēsurā huius proprietatis non cōtinuat in intellectu possibilitatis eius, & non sequit eam falsitas eius, quod consuetū est concedi, & narratio libri in verificatione eius. Demum non recipit formā animalis, nisi sperma, sed influit potentia aīale ex Angelis, qui sunt principia entium apud eos, & nō figuratur aliquid ex spermate hoīs, nisi homo, & ex spermate equi, nisi equus. aduentus. n. eius ab equo fecit inclinationem ex proportionē formæ equi præ ceteris formis, & nō recipit nisi formam inclinantē hoc modo. & pp hoc nō nascit omnino ex hordeo tritici, nec ex grano perlici pomum. postea videmus aliquā aīalium nasci ex terra, & nō generant oīno, vt sunt vermes: & aliqua sunt, quæ gñantur, & generant, vt est mus, & serpens, & scorpīus, & gñantur ex terra, & diuersificat dispositio eorum ad recipiendum formas ex rebus occultis nobis. & impossibile est viribus humanis scire ea, cū non influat forma apud eos ex Angelis sufficienter, & nec exumatione & transiue: sed nō influitur oīno, nisi qd considerat receptio eius in eo, qd sit dispositū in se. & dispōnes sunt diuersæ, & principia eorū apud eos

Disputatio

G eos sunt misiones potentiarū stellarum, & coniunctiones earum, & diuersitas proportionum corporum celestium in motibus suis. Igitur patet ex hoc qd principia disponum in eis sunt res extraneæ, & mirabiles, adeo qd perueniet ad capitulum imaginum ex scientia proprietatū substantiarum mineralium, & scientia iudicii stellarum, & ad misionē potentiarum celestium cum proprietatibus mineralibus, & accipiunt figuras ab istis rebus terrestribus, & querunt virtutem propriam præ ceteris virtutibus, & faciūt cum ea res extraneas in mundo. & aliqui expellunt serpentes, & scorpiones ab aliqua ciuitate, & muscas ab alia, & alia ex istis mirabilibus sciunt in rebus imaginum, & cum proueniant a rebus extraneis principia dispositionum, & non scimus ea, & nō erit nobis via ad comprehendendum ea: igitur vnde scitur falsitas aduentus dispositionis aliquibus corporibus ad mutandum in innouationibus breui tempore, adeo qd disponit ad recipiendum formam, ad quam nō erat dispositus antea. & hoc excitat ad miraculum, & non negatur nisi grossitie cordis, & obliuione entis superiorum, & ignorantia secretorum Dei in creatione. & qui discurret inductiue in mirabilibus mūdi, non negat in posse Dei glo. id, quod dicit de miraculis Prophetarum in tempore deputato. Si autem dixerint nos adiuvamus vos in hoc, qd omne possibile attribuitur posse Deo gl. & vos adiuvatis nos in hoc qd omne inconueniens non est consideratū: & ex rebus aliquæ sunt, quarū falsitas scitur, & aliquæ, quarum possibilitas scitur: & aliquæ, quæ sunt firma

tio intellectus, & non determinat in eis falsitatem, nec possibilitatem. Nunc vero quæ est definitio inconuenientis apud uos, si quidem est congregatio inter negationem, & affirmatio nem in eadem re eodem tpe, dixerunt qd omnia duo, quorum hoc quidem non est illud, & illud nō ē hoc, non determinat esse vnius eorū esse alterius. & dixerunt qd Deus potest creare voluntatem absq; scientia de re volita, & creare sciam absq; vita: & potest mouere manum mortui, & reddere eum, vt scribat cū manu sua coria & pergamena, & scumber artibus: & in eo est apertio oculi, & acuitur visus eius, tamen non videt & non est in eo vita, nec posse ad eā. ha aut operationes ordinatas creat Deus glo. cū motione manus suæ. & motus est ex parte Dei glor. & cum concesserimushoc, destruitur definitio motum voluntarium, & factū ex tremore: & non indicat operatio apta scientiam, nec posse agentis. Et oportet vt consideremus qd conuertantur genera, & conuertitur substantia in accūs, & conuertit scia in posse, & nigredo in albedinē, & vox in odorem, sicut cōsiderauimus de cōuersione inanimati in alatum, & lapidis in aurum, & sequitur etiam ex eo ex inconuenientibus, quæ nō pnt numerari. Rñsio autē est, qd inconueniens nō attribuitur posse eius, & inconueniens est affirmatio rei cū negatione eius, aut affirmatio particularis cum negatione vñoris, aut affirmatio amborū cū ablatione vñi* & quod non venit in hoc, nō est inconueniens, & id, quod non est inconueniens, iam consideratur. aggregatio autem inter nigredinem, & albedinem est inconueniens: quo

A nam intelligitur ex affirmatione formæ nigredinis in subiecto ablatis disponis albedinis, & esse nigredinis. igitur quemadmodum ablatis albedinis, intelligitur ex affirmatione nigredinis sic etiam affirmatio albedinis erit cū negatione eius inconueniens. impositū est esse indiuiduum in duobus locis: quā nos intelligim⁹ ex eo qd est domi, qd nō sit in alio loco præter domum. & impositū est considerare id esse præter domum, cum eo qd est domi, qd intelligitur ex negatione præter domum. & sic intelligitur per voluntatem quaesitum notum. & si ponitur quaesitum, & non fuerit scientia, nō erit voluntas, & erit in eo negatio eius, quod posuim⁹. inanimatum autem est inconueniens, ut creet in eo scientiam. nam nos intelligimus per inanimatum id, quod non comprehendit. & si esset creatum in eo comprehendit, erit appellatio eius inanimatum in eo, quod intelleximus inconueniens. & si non comprehendit appellare hoc scientiam, & non comprehendit subiectum suum, oīno est inconueniens. hic quidem est modus falsitatis eius. Conuersio vero generum

B aliquid loquentium dixerūt qd est quid considerabile Deo glo. & dicunt nos ponimus rem aliud nō intelligibile. nam nigredo cum conuersa est ī posse, exempli gratia, tūc quæto an nigredo remanet, vel nō? si contrahitur, igitur non conuertit, sed corrumpitur nigredo, & reperiri posse. & si ambo reperiantur, tunc non conuertitur, sed copulatur ei aliud & si remanet nigredo, & posse corrumpitur, tunc non conuertit, sed remanet prout est. & cum dicimus conuersus est sanguis in sper-

D ma, intelligimus in eo, qd illa eadem materia spoliata est forma, & recepit aliam formam. & quod puenit ex hoc, est qd forma corrupta est, & forma generata est, & ibi est materia antiqua, in quā veniunt formæ successiue. & sic, cum dicimus conuersa est aqua in aerem caliditate, intelligimus in eo qd materia illa recipiens mutabilis recepit formam aeris, & spoliata est forma aquæ, sicut diximus antea. & sic, cum dicimus qd conuersus est baculus in serpentem, & terra in animal. & nō est inter accidens, & substantiam materia communis. & hoc quidem est in conueniens hoc mō. & sic nō est inter nigredinē & posse materia communis. motus vero manus ab ipso Deo glo. in mortuo, & erectio eius, ac si esset uiuus, qui sedet & scribit, adeo qd sit ex motu manus eius scriptura ordinata, uon est inconueniens in ipso, quotienscunq; deputabim⁹ in nouationes voluntati eligenti videtur vero negandum, cum succedit consuetudo in contrarium eius. cum autem dicitis destrui in eo rō adaptationis operationis scientiæ agentis, non est verum. nam agēs est Deus glo. & ipse est adaptās, & agēs eius. Cum autē dicitis qd non remanet dīa inter motum terræ motus, & motū electiū, dicimus qd comprehendimus hoc ex nobis ipsis. quā nos videmus ex nobis ipsis dīam inter ambo ista, & proferimus ex hac dīa posse, & scimus qd ex duab⁹ partibus possibilibus, vna quidem est ī vno tpe, & alia in alio tpe: & est inuentio motus cum posse ad eum in aliquo tpe, & inuentio motus absq; posse in alio tpe. cum vero inspicimus alios, & viderimus multos motus

Disputatio

Etus ordinatos, proveniet nobis scia de posse eius. igit hae sūt sciae diuer-
se, q̄s creat Deus glo. in cursu cōsue-
tudinū, ex quibus scitēē vnus par-
tium possit, & non declaratur ex eo
salutis alterius partis, vt dictum est.

AVERROES.

Ait Aver. Qm̄ vidit sermonem
q̄ non sunt rebus attributa p-
pria, nec formae, ex quibus sequunt
operationes propriae in quolibet en-
te, eē sermonē in vltimitate incōue-
nientiae, & quid aliud ab eo, quod i-
telligunt hoīes, nō cōcessit huic ser-
monē, & permutavit negationē suā
ad duo loca: quorū Vnus est, q̄ pos-
sibile est vt reperiant hae attributa
enti, & non repetit ei impressio; in
eo q̄ currit eius consuetudo vt repe-
riat ei. vt ignis, exēpli gratia, cui pos-
sibile est vt reperiat ei caliditas, &
non comburet id, quod tangit, sicut
natura eius sit vt comburatur, cum
approximet ei ignis. Secundus ve-
ro locus est, q̄ non est formis pro-
priis cuiuslibet enti materia propria.
Sermo aut̄ primus nō negat. nā cō-
sistentem Philosophi. actiones. n.
agentium, non est emanatio opera-
tionum earum necessaria p̄ ea, q̄
sunt ab extra, & non prohibet quin
copulet ignis bombici, exempli ḡra
in aliquo tpe, & nō cōburat eā, si re-
perit ibi aliquid, ex cuius copulatio-
ne bōbici factus est bōbix, non reci-
piens cōbustionē, vt dī de lapide Al-
telach cū aīali. Quod sūt māe sint cō-
ditio ex cōdōnibus entium habentium
mām est quid, quod non pnt
Loquentes euadere ab eo. nam sicut
dicit Alg. non est dīa inter negare
nām, & affirmare nām rem ipsām si
mul: aut negare nām, & affirmare

nām partē eius simul: quemadmo-
dum cum constituantur res ex duo-
bus attributis vī, & proprio, & sunt
quē significant Philosophi nomine
definitionis, cōpositae quidem apud
eos ex genere, & dīa. & nō est dīa
inter negationem entium, & nega-
tionem vnus horū duorū attributo-
rum. v.g. cū constitutio hominis
fuerit ex his duobus attributis, quo-
rum vnum est vīe, & est animalitas
exempli ḡra, & aliud proprium, &
est rō, tunc quemadmodum nos, cū
auferimus ab eo, q̄ sit rōnalis, non
remanebit homo, sic ēt cum auferi-
mus ab eo, q̄ sit animal. nā animal
est cōdō in rōnali. & cū remouet
conditio, remouet cōdōnatum. &
nulla est dīa inter loquentes, & Phi-
losophos in hoc, nisi in rebus parti-
cularibus, in quibus tenent Philoso-
phi q̄ attributa vīa sunt eis condi-
tio, vt sunt attributa propria. Loque-
tes vero nō tenent hoc, sicut calidū
& humidū, quae sunt apud Philoso-
phos ex cōdōne animalitatis in aīa-
li gñabili & corrupeibili, quia sunt
vīora aīalitate, vt est aīal cum rōna-
li. & Loquentes nō tenent hoc: quare
audies eos dicētes non ex cōdōne
vitae apud nos dispō, & senectus. &
sic figura apud eos est cōdō ex con-
ditionibus vitae propriis entibus, ha-
bentibus figurā. nā, si non esset con-
ditio, erit posse alterum duorū: aut
enim erit proprietas aīali, & non e-
rit ei operatio eius oīno, aut non e-
rit. v.g. qm̄ manus apud eos est in-
tēstī intellus, ex quo emanāt ab ho-
mine operationes intellectuales, vt
scriptura, & aliae artes. & si esset pos-
sibile eē intellū in aīino, tunc posse
esset vt sit intellū, absq; eo q̄ reperi-
tur opatio eius, quae emanat ab eo.
sicut

A sicut, si est posse ut sit caliditas, absque eo quod calefaciat id, cuius natura est ut calefiat ab eo. Igitur omne ens apud eos est ei quantitas terminata, licet habeat latitudinem cuiuslibet entia apud eos. & est ei qualitas terminata etiam, licet habeat latitudinem apud eos. & sic esse entium est terminatum, & tempus durationis eorum est terminatum: licet habeat latitudinem etiam, sed est terminata. Et non est differentia inter eos in hoc, quod entia, quæ communicauteadem materia, talis quidem materia eorum aliquando recipit

B unam duarum formarum, & aliquando recipit oppositam eius: sicut est apud eos in formis corporum simplicium quatuor, quæ sunt ignis, aer, aqua, & terra. sed differentia est in non habente materiam communem, aut eis, quorum materiae sunt diversæ, an sit possibile ut aliquod eorum recipiat formas alterius. verbi gratia id, cuius natura est ut videatur non recipere aliquam formam formatam, nisi multis mediis, an sit possibile ei ut recipiat formam ultimam absque mediis. verbi gratia ex elementis componitur planta, de

C inde ea nutritur animal, & generatur ex ea sanguis, & sperma, deinde generatur ex sanguine & spermate animal. Loquentes quidem dicunt quod forma hominis potest inesse terræ absque istis mediis, quæ videmus? Philosophi vero negant hoc: & dicunt, si hoc esset possibile, erit sapientia ut creet hominem absque istis mediis: & erit creatio eius huiusmodi magis conveniens, quàm aliarum creationes, & magis potens ipsis. & unaquæque harum duarum sectarum determinat quod id, quod dicit, est

notum per se: & nulla earum habet rationem in opinione sua. tu autem præpara cor tuum, & quicquid dicet tibi, sit positio tua, cui debes credere, & est id, quod iustum est tibi. & Deus gloriose ponat nos, & te ex hominibus veritatis, & convenientiæ. Et opinatus est aliquis Maurorum quod Deo gloriose attribuitur posse congregare duo opposita & consideratio eorum est quod determinatio intellectus de impossibilitate huius rei est quid, in quo innatus est intellectus. si vero innatus est in natura determinante possibilitatem eius, non negaret hoc, & id admitteret. Attamen sequeretur eis ut non sit intellectui natura perfecte perveniens nec entibus, & non erit veritas reperta in eo sequens esse entis. Loquentes vero vererentur ex hoc sermone. & si tenerent eum, esset magis conservans positionem eorum ab inconvenientibus evenientibus eis: hac re ex adversariis. quoniam ipsi querunt differentiam inter id, quod affirmaverunt in hoc genere, & id, quod negaverunt, & est difficile eis. sed non inveniunt nisi sermones fallaces. quare inveniunt museum, qui est expertus in arte rationis, oportere eum ut neget necessitatem, quæ est inter conditionem & conditionatum, & inter rem & definitionem suam, & inter rem & aliud ab ea, & inter rem & rationem suam. & hoc totum est profundatio in opinione Sophistarum. & nihil est. & qui facit hoc ex Loquentibus est Anomalus. Attamen sermo universalis solvens has dubitationes est quod entia dividuntur ad opposita, & convenientia. & si esset possibile ut distinguantur convenientia, erit

Disputatio

Erit possibile vt congregentur opposita: sed non congregantur opposita: ergo non distinguuntur conuenientia. Hæc autem est sapientia Dei in entibus, & in apprehensione huius sapientie erit intellectus intellectus in homine. & esse sic in intellectu diuino est causa esse eius in entibus. & ideo intellectus non est possibile vt sit creatus diuersis attributis, vt imaginatur hoc Auenhazā.

DISPUTATIO II.

De dicto eorum, quod animæ

Humanæ sunt substantiæ, existentes in se, & nō sunt innatæ in corpore.

A L G A Z E L.

IT Alga. Disputatio Secunda est de diminutione eorū in constituenda demonstratione intellectuali de eo, quod anima humana ē substantia spiritalis existens per se, & non continet terminum, & non est corpus, nec innata in corpore, nec continuata corpori humano, nec est separata ab eo, quemadmodū Deus glo. non est extra mundum, nec infra mundum, & sic Angeli apud eos. & sermo in hoc requirit declarationem opinionis eorum de virtutibus vitalibus, & animalibus. Virtutes autem vitales diuiduntur apud eos in duas partes, motiuas, & apprehensiuas, & apprehensiuæ sunt duæ præter, extrinsecæ & intrinsecæ. extrinsecæ autem sunt quinque sensus, & sunt res innatæ in corporibus, scilicet istæ virtutes. in-

trinsecæ vero sunt tres virtutes: quarum Vna est virtus Imaginatiua, & est in parte anteriori cerebri post virtutem visiuam. & in ea quidem est remanentia formarum rerum, quæ videntur post clausuram oculi in eo, quod imprimitur in ea id, quod deferunt ad eam sensus quinque, & congregantur, & appellatur sensus communis & nisi esset ipse, is quidem qui vidit mel album, non apprehenderet dulcedinem eius, nisi gustu. & cum viderit id secundo, non apprehenderet dulcedinem eius, quotienscunque non gustauerit id, sicut fecit primo. atamen in eo non est **L** aliquid, quo iudicat quod hoc album sit dulce. & non est dubium quod erit apud eum iudex, apud quem congregata sunt ambo, scilicet color, & dulcedo ita quod determinabit cum presentia vnius eorum, quod sit præsens est alterum. Secunda vero est virtus cogitativa: & est ea, quæ apprehendit intentiones: prima vero virtus apprehendebat formas. Et intelligimus per formas id, quod impossibile est vt sit sine materia, scilicet corpus. & intelligimus per intentionem id, quod non requirit esse eius corpus, euenit tamen ei vt sit in corpore, sicut amicitia, & odium: nam agnus apprehendit de lupo colorem, & figuram, & dispositionem eius: & hoc quidem non est nisi in corpore: & apprehendit etiam quod sit eius inimicus. & apprehendit de pecude figuram matris, & colorem eius, deinde apprehendit amicitiam eius: quare non appropinquatur lupo, & deambulat post matrem. diuersitas autem, & conuenientia non est de necessitate earum, vt sint in corporibus, sicut est de necessitate figuræ, & coloris,

coloris, nisi quod accidit odio, & amicitia etiam ut sint in corporib⁹. Et hæc virtus est distincta à prima virtute: & locus eius est ventriculus vltimus cerebri. Tertia vero virtus est virtus: quæ appellatur in animalibus imaginatiua, & in homine estimatiua, & natura eius est componere formas sensibiles adinuicem, & componere intentiones cum formis: & est in ventriculo medio cerebri inter conseruatorem formarum, & conseruatorem intentionum. quare poterit homo imaginari equum volatentem, & hominem, cuius caput est caput hominis, & corpus eius corpus equi, & alias compositiones, licet non viderit talia. & dignius est ut attribuatür hæc virtus virtutibus motiuis, quam sit in virtutibus apprehensiuis. Sciuntur autem loca harum virtutum in arte Medicinæ. nam læsio in capite cum fuerit in his ventriculis, inuoluuntur hæc, quæ appellantur virtutes. deinde existimauerunt quod virtus, in qua imprimuntur formæ sensibiles in quinque sensibus, conseruat illas formas, adeo quod non amittat receptionem. & res quidem conseruat rem non cum virtute, qua eam recipit. nam aqua recipit figuram, & non conseruat eam. & cera recipit figuram cum humiditate sua, & conseruat eam cum sic citate sua, aliter quam aqua. Igitur conseruator hac consideratione est diuersus à recipiente. & appellatur hæc virtus conseruatiua. Et sic intentiones imprimuntur in cogitatiua, & conseruat eas virtus, quæ appellatur memoratiua. & erunt apprehensiones intrinsecæ hac consideratione, cum coniungitur cum eis imaginatiua, quinq; : quemadmo-

dum siderunt extrinsecæ quique. **D** Sed virtutes motiua diuiduntur ad motorem, per modum, quo ipse præcipit motum, & motorem per modum, quo ipse agit eum. motor autem in eo quod præcipit motum, est virtus concupiscibilis, appetitiua: & est illa, quæ cum imprimitur in virtute imaginatiua, quam diximus, forma alicuius quæ sit, aut aliquod, quod est fugiendum ab eo, præcipit virtutem motiuam agentem motionem. & habet duos ramos. Vnus ramus est quidem, qui appellatur virtus Appetitiua, & est virtus, quæ præcepit motum, ad quem appropinquatur ex rebus imaginatis, necessario sequens ad perquirendum delectationem. & alius ramus est, qui appellatur virtus Irascibilis: & est virtus præcipiens motum, quo expellitur res imaginata, nocens, aut faciens perquirere victoriam. & cum hac virtute perficitur congregatum perfectum actioni, quæ dicitur voluntas. Virtus vero motiua, in eo quod est agens, est virtus transmissa per nervos, & musculos. & de natura eius est vt excitet musculos cum attractione cordarum, & ligamentorum iunctorum membris ad partem loci, in quo est virtus: aut eos letos reddit, & extendit longitudinem & ibunt chordæ, & ligamenta ad contrariam partem. Hæc sunt virtutes animæ vitalis, vniuersaliter dimittentes differentiam. Anima vero intellectiua rerum est, quæ appellatur apud eos rationalis. & intelligunt per rationalem intellectiuam. quoniam ratiocinatio est propriis proprietatibus intellectus in apparentia. & id attribuit eam ei. & habet duas virtutes, virtutem quidem intellectualem
&

Disputatio

C & virtutem factiuam. & vnâqueq; earum dicitur intellectus, sed æquiuoce. Factiua autem virtus est principium motuum corporis humani ad artes ordinatas humanas, quæ inueniunt ordinem earum consilio proprio homini. Intellectiua vero est ea, quæ appellatur speculatiua. & est virtus, cuius natura est vt apprehendat veritatem intelligibilium abstractorum à materia, & loco, & paribus. & sunt propositiones vniuersales, quas appellant dispositiones aliquando, & modos aliquando, & appellant eas Philosophi vniuersalia

H abstracta. Igitur animæ sunt duæ virtutes respectu ad duas partes. virtus quidem speculatiua respectu ad partem Angelorum, cum ex ea assumamus ab Angelis scientias veras. & debet esse hæc virtus continuæ receptionis ex parte superiori. & virtus factiua inest ei respectu ad inferiora: & est pars corporis, & regimen eius & adaptatio morum. & hæc quidem virtus oportet vt dominetur aliis virtutibus corporalibus, & aliæ virtutes sint correctæ ab ea, & subiectæ sub ea, adeo quod non patitur, nec sit ei impressio ex eis, sed patiuntur illæ virtutes ab ea, ad hoc vt nõ fiat nobis in anima ex attributis corporalibus aliqua mala qualitas, quæ appellatur viciu: sed erit ipsa prædominans vt perueniat ad animam propter eam qualitas, quæ appellatur virtus. Hæc est breuitas eius, quod distinxerunt de virtutibus vitalibus humanis. & prolixi fuerunt in narratione earum cum dimissione narrationis virtutum plantarum, quæ nõ sunt necessariæ in intentione nostra. & nihil est eorum, quæ dixerunt, quod debet negari in fide. nam sunt res ap

parentes, quod Deus gloriosus proccedit in gubernatione earum volumus tamen hic dubitare contra eos, qui hoc negat, proccedere à posse Dei gloriosi, aut videt quod in lege venit oppositum eius. sed forte declarabitur in congregatione in die iudicii, & resurrectionis, quod lex hoc verificat. nos vero negamus rationem eorum cum ratione abstracta intellectus, & non indigere lege. & quærimus ab eis vt auferant in hoc rationem. sunt tamẽ eis multæ demonstrationes secundum opinionem eorum.

A V E R R O E S.

A It Auerr. Hoc totum non est in eo, nisi recitatio opinionis Philosophorum de his virtutibus, & attributis earum, nisi quod sequitur in hoc Auicenna: differt tamen à Philosophis in eo, quod ponit in animali virtutem præter virtutem imaginatiuam, quam appellat cogitatiuam loco cogitatiue in homine. & dicit quod nomen imaginatiue præferunt id Antiqui pro hac virtute. & cum id proferant, erit imaginatiua in animali loco cogitatiue, & erit in ventriculo medio cerebri. & cum prolatum fuerit nomen imaginatiue pro ea, quæ includit figuram, dicitur de ea quod est in anteriori parte cerebri. & nulla est discordia quod conseruatiua, & memoratiua sunt in posteriori parte cerebri. nam conseruatiua, & memoratio sunt duæ in actu, vna vero in subiecto. At tamen quod apparet ex opinione Antiquorum est quod imaginatiua in animali est ea, quæ iudicat quod lupo sit inimicus agno, & quæ

A ppeus sit amica. nam imaginatiua est virtus apprehensionis, & iudicat necessario absque eo quod indigeat ingressu alterius virtutis, prater virtutem imaginatiuam. esset autem possibile id, quod dixit Auicenna. si virtus imaginatiua non esset apprehendens, igitur nihil est addere virtutem prater virtutem imaginatiuam in animali, & praeipue in animali, cui sunt multae artes naturaliter, nam imaginationes in istis non apprehenduntur sensu: & quasi sunt apprehensiones medix inter formas intellectas, & imaginatas. & iam declarata est dispositio huius formae in de sensu & sensato, quod dimittimus in hoc loco. & reuertamur ad id, quod dicit ille vir, contradicens hominibus.

ALGAZZI.

A Ir Alg. Demonstratio autem prima est cum dicunt qd scientiae intellectuales existunt in animabus humanis, & includuntur in eis unitate quadam, & non diuiduntur, & non est dubium quod subiectum earum etiam non diuiditur: & omne corpus diuiditur, igitur indicat quod subiectum eius est quid non diuisibile. Et potest hoc reduci ad conditionem logicalem in figuris eius, & est quasi vt dicatur si erit subiectum scientiae corpus diuisibile, tunc scientia, quae inest ei, est etiam diuisibilis: sed scientia, quae inest ei, non est diuisibilis: igitur subiectum non est corpus. & hic est syllogismus conditionalis continuus, in quo reiteratur oppositum consequentis, & concluditur oppositum antecedentis.

tis deliberatiue. Et non est disputatio de verificatione figurae syllogismi, nec etiam de verificatione ambarum propositionum. nam, cum dicimus, omne, quod existit in diuisibili, est diuisibile proculdubio, & enenit diuisio i subiecto, e primum intellectum, in quo dubitatio im- possibilis est. Secunda vero, cum dicimus quod scientia vna existit in homine, & tamen ipse est indiuisibilis, est intellectum secundum. nam, si diuideretur in infinitum esset inconueniens, si vero esset ei finitas, includitur in unitatibus proculdubio non diuisibilibus. demum noscimus aliquas res, quarum partem non possumus ponere auferri, & partem remanere, ex eo quod non habent partes aliquas. & sic remanebit dubitatio in duobus locis.

Quorum Primus est vt dicatur quare negatis dicenti quod subiectum scientiae est substantia, indiuisibilis, occupans regionem, quae non diuiditur: & iam scitum est hoc ex opinione Loquentium. & non remanet post hoc, nisi negatio absoluta. & est quomodo existent omnes scientiae in substantia indiuisibili, & remanebunt omnes substantiae nauantes in ea absque scientia frustra. negatio autem non est utilis ei, cum tuerit possibile etiam dicere secundum opinioniones eorum quomodo erit anima quid vnum, non occupans regionem, & non inuaditur ei, & non erit infra corpus, nec extra, nec continuuum corpori, nec separatum ab eo. Sed nos non eligimus hunc locum, quoniam sermo de parte non diuisibili est prolixus, & ipse habet in ea rationes Geometricas, in
Extraord. Auer. S qua-

Disputatio

¶ quarum narratione esset proximitas. & ex eis est, cum dicunt cum ponimus esse substantiam indiuisibilem infra duo corpora, an cōtangit vna duarum extremitatum eius id, quod contangit alia, vel ne? si idem est inconueniens, cum sequitur ex eo contactus duarum extremitatū. nam contingens contactum est cōtactum. si verō fuerit id, quod contangitur aliud, in hoc quidem est affirmatio numerationis, & diuisionis. & hoc dubium est difficultis solutionis, aut prolixus esset sermo de eo. & non est nostrum vt disputemus de eo, & veniamus ad alium locum. Secundus vero locus est, vt dicamus id, quod narrauistis, quod omne existens in corpore, oportet vt diuidatur, est falsum, & conuertitur contra vos, in eo quod comprehendit virtus extimatiua agni odii lupi, nam ipsa in iudicio vnius rei non potest considerari quod diuidatur, cum non est odio aliqua pars ita quod consideretur apprehensio alicuius partis eius, & ablatio alteri⁹ partis. & iam peruenit apprehensio eius per virtutem corporalem apud vos. nam animæ bestiarum sunt innatę in corporibus, & non remanēt post mortem. & in hoc conuenerūt omnes. & si esset possibile eis vt conarentur ad considerandum diuisionem in apprehensio per sensus quinque, & sensum communem, & virtutem conseruatiuam formarū, impossibile est tamen eis considerare diuisionem in virtute intentionum, ex cuius conditione non est vt sit in materia. Si autem dixerit agnus non apprehendit odium abstractum a materia, sed ap

prehendit odium lupi demonstrari talis indiuidualis, copuletur quidē indiui duo suo, & sede sua: virtus vero intellectiua apprehendit veritates abstractas a materiis, & indiuiduis, dicimus agnus quidem apprehendit colorem lupi, & figuram eius vsque ad odium. & si color imprimitur in virtute visuiua, & sic figura, & diuiditur diuisione subiecti visus, q̄ro, odiū, cū quo apprehēdit ab eo. & si id apprehendit in corpore, igitur diuidit? Et vellē scire quid ē hęc apprehensio, cum diuiditur? & quomodo erit pars eius? an sit apprehensio partis, aut quælibet pars apprehensio totius odii? & erit odium scitum pluribus vicibus, & erit apprehensio eius in omnibus partibus partium subiecti. hęc sunt dubitationes, quæ sunt demonstrationibus eorum, & non possunt euadere ab inconuenienti. Si autem dicet, hęc est contradictio in intelligibilibus, quæ non possunt contradici. nam vos, cum non potestis dubitare in ambabus propositionibus & est quod scientia vna non diuiditur, & quod id, quod non diuiditur, non existit in corpore indiuisibili, nō poteritis dubitare in compositione syllogismi. & iam veritificatum est q̄ figura eius est figura concludens: & impossibile est vobis dubitare in cōclusionē. Responso autem est q̄ hic liber, non composuimus eum, nisi ad declarandum conatum, & contradictionem verbis Philosophorum. & prouenit ex eo, quod cōtradiciamus cum hoc vni duarum rerum: aut enim ei, quod dixerunt de anima rationali, aut ei, quod dixerunt de virtute extimatiua. postea p
sermo-

A sermonem huius contradictionis declarabitur quod ipsi dereliquerunt locum, quo involuitur in syllogismo. locus autem inuolutionis est, cum dicunt, si scientia existit in corpore modo, quo existit tinctura coloris in colorato, & diuiditur tinctura ad diuisionem colorari, diuiditur quidem scientia ad diuisionem subiecti. & inconueniens consistit in dictione existentie, cum potest esse ut non sit proportio scientie ad subiectum, sicut proportio tincturæ ad coloratum, ita quod existeret super id existens in eo, & disparti-
B tur in lateribus eius, & diuiditur ad diuisionem eius. & forte proportio scientie ad subiectum suum est alio modo. & hic quidem modus, impossibilis est et diuisio ad diuisionem subiecti: sed proportio eius ad id est proportio odii ad corpus: & modi proportionum attributorum ad subiecta non includuntur eodem modo. & non sunt notæ differentie nobis scientia, cui confidendum est. & iudicium de eo præter inclusionem differentie proportionis est iudicium. cui non est confidendum.
C Demum non negatur quod id, quod dixerunt, est id, propter quod vigoratur existimatio, & fortificatur, sed negatur quod sit scitum scientia vera, in quam non transit error, & non diriguntur dubitationes ad eam. & hoc capitulum dubitat contra eam.

AVERROES.

A It Aver. Cum accipiuntur propositiones factæ à Philosophis in hoc quaesito indefinitæ, tunc disputatio facta ab Alga. sequitur eis.

nam, cum dicimus omne, quod existit ex attributis in corpore, est diuisibile ad diuisionem corporis, intelliguntur de eo duo. quorum Vnum est quod sit definitio partis illius attributi existentis parti ipsius corporis definitio totius: ut existentia albedinis in corpore albo. nam quilibet pars albedinis existens in corpore demonstrata, talis erit definitio eius, & definitio albedinis totius eadem definitio. Secundum vero est, ut sit attributum alligatum corpori absque figura propria, & hoc etiam est diuisibile ad diuisionem corporis: non autem quod definitio totius, & partis sit eadem definitio, ut virtus visiva existens in visu, sed ex eo quod ipsa recipit magis & minus, recipit etiam subiectum magis & minus. & ideo erit virtus visiva in sanis fortior, quam sit in ægris, & iuuenibus fortior, quam senibus. Et quod in eo communicant hæc duæ potentie est quod sunt individuales, scilicet quod diuiditur in quantitate, & non diuiditur in quiditate, scilicet quod ipsæ aut remanebunt idem definitione, & quiditate, aut auferentur, & diuiduntur ad vnum terminum in quantitate, & sunt idem definitione, & quiditate, & non diuiduntur ad quamlibet partium. & totum hoc differt à primo secundum magis, & minus. & pars eius, quæ deperditur, non est operatio eius operatio residui. nam operatio deperditæ ex visu debili non agit actionem visus debilis. & communicant in eo quod coloratio etiam non diuiditur ad diuisionem sui subiecti ad quamlibet partem. & definitio eius remanet eadem: sed finit diuisio ad tertium
 S ij minum

Disputatio

Gminum, ad quem si diuiditur, cor-
rumpitur coloratio. Attamen quod
conferuat diuisionem semper est na-
tura continui, scilicet forma conti-
nuitatis. Et hæc propositio etiam,
cum sic posita fuerit, erit nota ex se-
ipsa, scilicet quod omne recipiens diui-
sionem his duabus speciebus diui-
sionis subiectum eius est corpus ex
corporibus. & conuersio etiam est
manifesta: & est quod omne existēs
in corpore recipit diuisionem ali-
qua harum duarum specierum di-
uisionis. Et, cum verificatum fuerit
hoc, tunc conuersio sui contradictio-
Hij est vera, si scueris quid sit con-
uersio contradictorii: & est, id, quod
recipit diuisionē aliquo horū duo-
rum modorum, non existit in cor-
pore. & cum copulaueris huic id,
quod manifestum est etiam de in-
tellectis vniuersalibus, & est quod ipsa
non recipiunt diuisionem aliquo
duorum modorum, cum non sint
formæ individuales, manifestū est
quod sequitur ex hoc quod intelligibilia,
non est eis subiectum corpus ex cor-
poribus, nec potentia ad ea est potē-
tia in corpore: ergo sequitur ut sit
subiectum eorum virtus spiritualis
Icomprehendens seipsam, & aliud.
Alg. vero, quoniam assumpsit vnā
speciem duarum specierum diuiso-
nis, & remouit eam ab intellectis v-
niuersalibus, contradixit per secun-
dam partem repertam in virtute vi-
sua, & virtute imaginatiua, & fecit
in hoc sermonem sophisticum. &
scientia animæ est nobilior, & pro-
fundior, quā ut apprehendatur in
arte topica. Præterea ipse non addu-
xit demonstrationem Auicennæ se-
cundum modum eius. nam vir ille

fundauit demonstrationem suam,
dicens quod intellectus, si existerent in
corpore, aut existerent ex eo in par-
te non diuisibili, aut in parte diuisi-
bili. deinde inconueniens est ut exi-
stant in re diuisibili ex corpore. &
cum hoc fuerit inconueniens, rema-
net ut intellectus, si existit in corpo-
re, ut existat in eo in re diuisibili, de-
inde destruxit quod existat in re diuisi-
bili: ergo falsum est ut existat in cor-
pore omnino. Et, quoniam destruxit
Alg. vnā duarum partium, dixit non est absurdum, quin sit pro-
portio intellectus in corpore alia p-
portio. & est manifestum quod, si pro-
portionabitur corpi, non sunt hic nisi
duæ proportionēs, aut proportio ad
id ad subiectum diuisibile, aut subie-
ctum non diuisibile. Attamen quod
cum eo completur hæc demonstra-
tio, est quod intellectus non habet allig-
ationem alicui virtuti virtutum
animæ alligatione formæ in subie-
cto. nam, si auferetur ab eo, quod est al-
ligatus corpori, non est dubium quod
auferetur ab eo, quod non est alligatus
virtuti virtutum animæ alligatus
corpori. nam, si esset alligatus alicui
virtutum animæ, ut dicit Arist. non
erit operatio ei nisi ex virtute illa.
& si hoc esset, non apprehendit vir-
tutem illam. Hoc est, quo sustentan-
tus est Arist. in declarando quod intel-
lectus est separatus. Et narrabimus
etiam dubitationem secundā, quā
adduxit in secunda rōne, quam Phi-
losophus assumpsit pro rōne, post-
quā notificauerimus quod rationes eo-
rum, cum permutatæ fuerit ab arte
sibi propria, est supremus gradus eo-
rum gradus sermonum topicorum.
& ideo intentio nostra in hoc libro
est

A est scire qualitatem sermonum positorum in eo, attributorum ambab' factis, & ad patefaciendum, qui duorum sermonum sit dignior ut attribuat domino eius destructio, & contradictio.

A L G A Z E L.

A It Alga. Ratio Secunda. Dixerunt, si dispositio scientis I sci to vno intellectu ali, & est scium abstractū à materia, est existens in materia existentia accidentium in substantiis corporalibus, sequitur diuisio eius in forma ad diuisionem corporis, ut diximus antea. Et, si nō fuerit existens in eo, nec extensum in ipso, & negant dictionem existentie, veniemus profecto ad aliam proportionem, & dicemus an scientie sit proportio scienti, vel ne? & est falsum cessare proportionem. nam, si cessaret proportio de eo, tūc q' sciat id, non erit dignius, quā non sciat. Et, si est ei proportio, non euadet à tribus partibus. aut n. erit proportio ad quamlibet partem partū subiecti, aut ad aliquas partes subiecti præter alias, aut non erit ad aliquā partium proportio. Et falsum est ut dicatur non est proportio ad aliquā partium. nam, cum non fuerit proportio in vnitatibus, non erit proportio in aggregato: aggregatum enim ex separatīs est separatum. & falsum est ut dicatur proportio ad aliquas nam id, ad quod non habet proportionem scientia, nō est de dispositione scientie. & de eo non loquimur. Et falsum est ut dicatur q' cuiuslibet parti politæ sit, proportio ad substantiam. nam, si esset proportio ad substantiam scientie s'm totum,

manifestum est q' quilibet pars nō est pars sciti, sed erit scitum sicut est totum. & tunc erit intellectum vicibus infinitis in actu. si vero quilibet pars habet proportionem aliam quam sit proportio, quam habet alia pars ad substantiam scientie s'ig' substantia scientie diuiditur re. & iam declarauimus q' scientia de scito vno omnimode non diuidit re. & si fuerit proportio cuiuslibet ad rem ex substantia scientie alia, quā illa, ad quam est proportio alterius, tunc diuidi hanc scientiam in hoc ē magis apparens, & est falsum. Et ex hoc declarabit q' sensibilia impressa in quinque sensibus non erunt nisi similitudines formarum particularium diuisibilem. nam hæc apprehensio est aduersus similitudinis apprehensi in animam apprehendentis, & erit cuiuslibet parti similitudinū sensari proportio ad partem instrumenti corporalis. Dubitatio tamē huc est id, quod dictum est supra. nam permutare dictionem existentie in dictionem proportionis non aufert dubium in eo, quod existit. si cū virtus extrinseca in agnō, & odium lupi, ut dixerunt, quæ est apprehensio absq' dubio, & non proportio ad eum. & sequitur ex proportionē illa illud qd dixistis. nam odium non est quid, cui mensurata sit proportio habens quantitatem mensurabilem, adeo q' imprimatur similitudo eius in corpore mensurato, & proportionent partes eius partibus illius. & esse figurā lupi mensuratā non soluit dubiū. nā genus aliquid apprehendit præter figurā, & est diuersitas, & odium, & contrarietas. & hoc quidem odium addit figurā

S iij non

Disputatio

G non habet mensuram: & iam apprehenditur in corpore mēsurato. Hic profecto est dubium huic demonstrationi, sicut est primū. Si autem dixerit aliquis, vos repulistis has demonstrationes, ex eo q̄ scientia existit in subiecto per substantiam occupantem regionem, quæ non diuiditur, & est pars indiuisibilis, dicimus q̄ non: qm̄ loqui de substantia indiuisibili pendet in rebus Geometricis, & prolixus esset sermo in solutione eius. Præterea, non est in eo aliquid, quo auferatur dubium. nā sequitur vt sit posse, & voluntas etiam in hac parte. homini enim est actio. & hoc non potest considerari nisi cum posse, & voluntate, & non potest considerari voluntas, nisi cum scientia, & posse scribere cum manu & digitis scientia vero eius non est cum manu, cum non auferatur in incisione manus, nec voluntas eius est cum manu: nam vult eam præter dominium manus. & prohibetur non ex priuatione voluntatis, sed ex priuatione ipsius posse.

A T E R R O S.

A Iter Auer. Hic sermo non est declaratio distincta in se, sed est complementum sermonis præcedentis. Nam in sermone præcedenti posuit q̄ scientia non diuiditur ad diuisionem subiecti positue, in hoc vero sermone conatus est declarare illud, faciens quidem diuisionem eius ad tria. & tunc dubitatio prima remansit ei, & remansit, qm̄ ipse non complenit ambas res, de quibus dicitur diuisio materialis. nā, qm̄ ipsi auferunt q̄ diuidatur intellectus ad diuisionem subiecti eo modo, quo diuiditur accidentia ad diuisionem subiecti

& hæc est vna species diuisionis corporalis, & est quæ reperitur in virtutibus corporeis apprehensiuis, ingressa est profecto contra eum dubitatio pp̄ has virtutes. completur verò demonstratio, cum auferantur hæc duæ species diuisionis ab intellectu, & declaratur q̄ omne habens permanentiam in corpore non euadet ab vna hæc duarum sp̄rum diuisionis. Et forte dubitatur in eo q̄ reperitur in corpore in hac specie alia entitatis, & quæ non diuiditur ad diuisionem subiecti definitione, vtrum sit separatum à subiecto, vel ne? nā nos videmus plurimas partes subiecti auferri, & tñ non auferit hic modus entitatis, sc̄ apprehensio indiuidualis. & existimat q̄, quæadmodū non auferitur forma in destructione partis, aut partium à subiecto, sic non auferit in destructione totius, & q̄ ablatio actionis formæ pp̄ subiectū est similis ablationi operationis artificialis pp̄ instm̄. & ideo dixit Arist. q̄, si esset seni oculus, sicut est iuueni, videret sicut videt iuuenis. i. p̄ existimari q̄ diminutio visus oculi quæ euenit seni in virtute visiva, nō est ex debilitate visus, sed ex debilitate instm̄. & sumit rō hoc ex destructione instm̄, aut plurimarum partium eius in somno, & apoplexia, & ebrietate, & agilitudinibus, quibus destruuntur apprehensiones sensuum. nam non dubitatur q̄ virtutes non destruuntur in illis temporibus. & hoc videtur magis in animalibus, quæ, cum incidantur in duas partes, viuunt. & plurimæ plantarū sunt huiusmodi, licet non fuerit in eis virtus apprehensiva. Sermo autem de anima est nimis p̄fundus. sed Deus appro-

appro-

Appropriauit eum sapientibus profundis in scientia. & ideo dixit Iob, simplex ego sum, nescio animam meam. Et similitudo mortis somno in hoc est ratio euidens permanentie anime, quam destruitur operatio anime in somno ex destructione instrumentorum eius, & tamen ipsa non destruitur. igitur necesse est ut sit dispositio eius in morte, sicut est dispositio eius in somno. iudicium enim partium est idem, & est ratio communis omnibus, conueniens vulgo in credendo. veritatem, & excitat homines sapientes ad viam, ex qua scient immortalitatem anime. & hoc manifestum est ex sermone Dei, Perueniunt anime in morte in eo, qui non moritur in somno.

ALGAEZEL.

Ait Alga. Ratio Tertia. Dicunt si scientia existeret in parte corporis, tunc esset sciens, qui scit hanc partem præter alias partes hominis. & tamen homo dicitur de eo sciens. & scire est attributum ei vsque absque proportionem ad subiectum proprium. & hoc est manifestum, quoniam ipse appellatur videns, & audiens, & gustans & odor reperitur ei. & sic bestia attribuitur ei hoc. & id quidem non indicat quod apprehensio sensibilium non sit in corpore, sed est species permissionis. sicut dicitur talis homo est in Gallia, licet fuerit in parte aliqua vniuersæ Gallie, non in tota, & tamen refertur ad totam.

AVERROES.

Ait Auer. Cum autem concedatur quod intellectus non attribuitur alicui membro hominis, & constituta est demonstratio in hoc: id enim non est notum per se: manifestum est quod sequitur ex eo ut non sit

subiectum eius aliquod corpus ex corporibus. Et non erit dictum nostrum de homine, quod sit sciens, sicut dictum nostrum, quod videat. quoniam, cum fuerit notum per se quod videt per aliquod membrum deputatum, manifestum est quod, cum attribuimus ei visum absolute, est possibile secundum consuetudinem Maurorum, & aliarum gentium in hoc. & cum non fuerit intellectui membrum deputatum, manifestum est quod, cum dicimus de eo quod sit sciens, non est ex eo quod aliqua pars eius sciat. sed quomodo hoc sit non est notum per se. nam ipse non tenet quod sit hic membrum deputatum ei, nec locus deputatus in aliquo membro membrorum, sicut est in virtute imaginatiua, & cogitatiua, & memoratiua. nam loca istarum sunt notata in cerebro.

ALGAEZEL.

Ait Alga. Demonstratio Quarta. Si autem scientia existit in parte cordis, aut cerebri, ex triplici gratia, tunc ignorantia est contrarium ei. & oportet ut admittamus quod sit in alia parte cordis, aut cerebri: & erit homo aliquando sciens, & ignorans de aliqua re. & cum hoc falsum fuerit, declarabitur quod subiectum ignorantie est subiectum scientie. & hoc subiectum est vnum, ita quod falsum est aggregari duo contraria in eo. & ipse quidem, si esset in subiecto, non esset falsum existere ignorantiam in aliqua parte eius, & scientiam in aliqua parte eius, quoniam rei existentis in subiecto non contrariatur contrarium eius in alio subiecto, ut congregant nigredo & albedo in eodem oculo, sed in duobus subiectis. & non

S. iij. sequi-

Disputatio

Ul sequitur hoc in sensibus, nam nullū est contrarium apprehensioni eorum, ipsi enim apprehendunt, & nō apprehendunt. & non est inter eos nisi oppositio esse, & priuationis. & propter hoc dicimus q̄ apprehendit per aliquas partes eius, vt oculus & aures: & non apprehendit per residuum sui corporis. & nulla est ei cōtradictio. & non sufficit dictum verum q̄ scire est contrarium ignorantie: & iudicium est vniuersale eis in toto corpore, cum non sit falsum vt sit iudicium præter subiectū causæ. nam sciens est subiectum, in quo existit scientia: & si profertur nomen de vñ, est abusive. sicut dī est in Galia, licet fueris Ialiq̄ p̄e eius, & sicut dī videns, licet sciuerimus de necessitate q̄ iudicium visionis non consistit in pede, & manu, sed est propriū oculo. & cōuertitur iudicium de subiectis, vt cōuertitur de causis. nam iudicium est diminutum de subiecto causarum: & non euadit ab hoc sermo dicentis q̄ subiectum, aptum ad recipiendum scientiam, & ignorantiam hominis, est vnum, & conuertuntur cum eo, nam apud vos omne corpus, habens vitam, recipit scientiam, & ignorantiam, & nō ponunt præter vitam aliam conditionē, & alie partes corporis apud eos circa receptionem scientiæ sunt in eodem gradu. Dubitatio vero, q̄ hoc conuertitur, est contra vos in appetitu, & desyderio, & voluntate. nā hæc existunt in bestiis, & hominib⁹, & sunt simul existentia in corpore. deinde falsum est vt mutetur, ex eo q̄ appetunt, & congregantur in eo fuga, & perfectio ad idem, cum fuerit desyderium in subiecto, & fuga

in alio subiecto. & hoc non indicat q̄ ipsa non existant in corpore. quoniam istæ virtutes, licet multæ fuerint, & mouentur diuersis instrumentis, habent tamen vnum copulans: & est anima. & hoc homini, & bestię simul. & cum vnitur copulans mutabuntur relationes contradictionis in comparatione ad id. & hoc quidem non indicat q̄ anima non sit existēs in corpore, sicut ē in bestiis.

¶ A V E R R O R E S.

Alter Auer. Hoc, quod narratur nomine Philosophorum hic, non sequitur ab eo, nisi q̄ scientia non existit in corpore, modo, quod existit coloratio in eo, demum alia accidentia, nō autem q̄ ipsa existat in corpore omnino. nam phibitio subiectæ scientiæ, quin recipiat ignorantiam de re, & scientiam de ea, indicat necessarium q̄ non liceat vnitatem contraria. nō existit in eodem subiecto. & hæc species impossibilitatis reperitur in aliis attributis, quæ sunt apprehensiones, & ex apprehensionibus, quod vero est propriū subiecto scientiæ ex receptione est q̄ apprehendit contraria simul. Item, & contrarium eius. & hoc quidem impossibile est vt sit, nisi apprehensione nō diuisibili in subiecto nō diuisibili. nam iudex est vnus necessarius. & ideo dī q̄ scientia contrarium est eadem, hic quidem modus receptionis est, qui appropriatur animæ necessarius. At tamen declaratum est apud eos q̄ hæc est dispositio sensus eōdis iudicantis de quinq; sensibus, & est apud eos corporeæ, quare non est rō ad pbandū q̄ intellectus nō existat in corpore. quoniam nos diximus q̄ existētia ē duobus

Abus modis, aut existentia attributorum nō apprehendentium, aut existentia attributorum apprehendentium. Et id profecto, cum quo i hoc sermone dubitavi ei, est verum: & est q̄ anima concupiscibilis nō moveretur ad contraria simul, & tamē est corporea. Et non vidialiquem Philosophorum ratiocinari ex hoc, in affirmando permanentiam animæ, nisi non considerantem sermones suos, nam proprietas vniuscuiusque virtutis apprehensivæ est vt non copulentur in apprehensione eius duo opposita, sicut proprietates duorum contrariorum extra animam est vt non congregentur in eodem subiecto. Igitur hoc est, in quo communicant virtutes apprehensivæ cum virtutibus non apprehensivis. & appropriatur virtutibus apprehensivis q̄ ipse indicant de contrariis repertis simul, sc. sciunt vnum eorum ex scientia alterius. & appropriatur virtutibus non apprehensivis, quoniam dividentur ad divisionem corporis, & reperiuntur in diversis partibus eiusdem corporis contraria simul, non autem in eadem parte. & quoniam anima subiectum eius nō dividitur.

C hac specie divisionis, non evenit ei vt repetiantur in ea duo contradictoria simul in duabus partibus subiecti. Quare isti sermones omnes sunt sermones hominis non petuentis ad opinionem Philosophorum in his rebus. O q̄ est remota opinio afferentis rationem de permanentia animæ, ex eo q̄ ipsa non iudicat de duobus contradictoriis simul. nam sequitur ex hoc vt subiectum eius sit vnum non divisibile. & quæro quæ est ratio ad probandū

q̄ subiectum nōn divisibile ad divisionem subiecti accidentium, quod non sit divisibile omnino?

A I G A Z I L.

A It Alga. Ratio Quinta. Dicitur si intellectus intelligit intelligibilia instrumento corporeo, ipse quidem non intelligit seipsum. & consequens est falsum, quia ipse intelligit seipsum: igitur antecedens est falsum. Dicimus nos bene concedimus q̄ reiteratio oppositi consequentis concludit oppositum antecedentis: attamen, cum probatur consequentia consequentis ab antecedenti, nō admittimus, sed dicimus nō concedimus consequentiam consequentis. Et quæro quæ est ratio eius? Si autē dixerit ratio eius est, quia visus est i corpore, & visus, non alligatus visui in aspiciendo non videt, & auditus non audit, & sic alij sensus, & intellectus non apprehendit etiam, nisi in corpore: ergo non intelligit seipsum. intellectus autem, quemadmodum intelligit aliud, sic intelligit seipsum, & intelligit q̄ intelligat aliud, & q̄ ipse intellexerat seipsum. Dicimus id, quod dixisti est corruptum ex duobus. Primum quidem, quoniam visus apud nos possibile est vt alligetur sibi ipsi, & erit visus alteri, & sibi ipsi, quemadmodum erit vnum sciens sciens aliud, & sciens seipsum. sed cōsuetudo currit in contrarium huius, & refectio consuetudinis apud nos admittitur. Secundum vero, & est fortius, est concedendo hoc in sensibus. Attamen non, cum hoc impossibile est in quibusdam sensibus impossibile est etiam in quibusdam. Et quid inconuenientius est

Disputatio

G vt distinguatur iudicium sensuum in modo apprehensionis cum communicatione eorum q̄ sint corporei vt differunt visus, & tactus. quia tactus nō acquirit apprehensionem, nisi cum continuatione contacti instrumento tactus. & sic etiam est gustus. & differt ab eo visus, cum conditionatur in eo separatio, ita q̄, si ponatur super palpebras, non videt colorem, quia non distat ab eo. & hæc quidem diuersitas non facit diuersitatem, quō ad eorum indigentiam corpore. & non negatur quin sit in sensibus corporeis quid, quod appellatur intellectus, & differt ab eis, in eo q̄ apprehendit seipsum.

AVERROES.

A It Auer. Contradictio autem Prima, & est, cum dicit q̄ possibile est vt rescindatur consuetudo, & videbit visus seipsum, est sermo in vltimitate sophisticationis, & inuolutionis. & iam locuti sumus de hoc superius. Secunda vero contradictio, & est, cum dicit q̄ nō est absurdum vt apprehensio corporea apprehendat seipsam, habet quidem quādam sufficientiam. Attamen cum scitus fuerit modus, qui mouit eos ad hoc, scietur q̄ hoc est impossibile. nam apprehensio est quid reperiunt inter agens, & passum, & est apprehendens, & apprehensum. & falsum est vt sit sensus agens, & patiens eodē modo. & cum reperitur agēs, patiens est duobus modis, sc̄ q̄ actio est ei ex parte formæ: passio vero ex parte materiæ: igitur omne compositum non intelligit seipsum. quoniam substantia eius est alia ab eo,

per quod intelligit. nam intelligit partem substantiæ suæ. & quia intellectus est ipsum intellectum, tūc, si compositum intelligit seipsum, eō uertitur compositum in simplex, & totum sit pars, & hoc totum est falsum. Et hic sermo, cū scribitur hic, est rhetoricus. & cū scribitur secundum ordinem demonstrationum, & est vt præcedant eum conclusiones, quæ debent præcedere, potest fieri demonstratiuus.

ALGAZEL.

A It Alga. Ratio Sexta. Dicunt si intellectus apprehenderet cū instrumento corporeo, vt visus, nō apprehenderet instrumenta sua, vt faciunt alij sensus: sed ipse apprehendit cerebrum, & cor, & quod ponitur, q̄ sit instrumentum eius: ergo indicat q̄ nō habet instrumentum, nec subiectum. sin autem, id non apprehenderet. Dubitatio autem huius est, sicut dubitatio, quæ sit in præcedenti. quoniam poscimus q̄ non est inconueniens quin visus apprehendat subiectum suum, sed currit secundum consuetudinem nam dicimus nō est falsum vt differant sensus in hoc, licet communicent in existentia eorum in corporibus, vt ante. Et quare dicitis q̄ existens in corpore, falsum est vt apprehendat corpus, quod est subiectum eius? & quare sequitur vt iudicemus ex vno demonstrato tali particulari remoto super vniuersale absolutū? & vnde scitur deliberatiue falsitas eius? & iam dictum est in Logica q̄ iudicatur ex causa particulari, aut particularibus plurimis super vniuersale.

ita

A ita qdāt exemplum in hoc, cum dixerit aliquis qd omne animal mouet in masticando mandibulam inferiorem, quoniam vidimus inductiue oia animalia esse talia. & hoc quidē erit, quia nescit tansah. nam ipsum mouet mandibulam superiorem. & sic isti profecto non inquirunt inductiue, nisi quinque sensus, & inueniunt eos modo tali, & indicauerunt de omnibus cum eo. & forte intellectus est sensus, qui currit in his sensibus curso tansah inter alia animalia. igitur sensus cum hoc, qd sunt corpora, diuiduntur ad id, quod apprehendit subiectum suum, & ad id, quod non apprehendit, vt diuiduntur ad id, quod apprehendit obiectum suū absq; contactu, vt est visus, & ad id, quod non apprehendit, nisi continuatione, vt gustus, & tactus. igitur id, quod dixerunt, si generauit existimationem, non generauit tamē veritatem, cui confidendum sit. Si autem diceret nos non sustentamur simplici inductione sensuum, sed de demonstratione, & dicimus si essent cor, & cerebrum in anima hominis, non deficeret ei apprehensio eorum, adeo qd non euadet ab apprehensione sui ipsius. nam vnus homo non scit seipsum ex seipso, sed affirmat se per animam suam ex anima sua. sed non est sic in apprehensione eorum. homo enim cum non audiet recitationem cordis, & cerebri, nec videt ea in anatomia alicuius hominis, nō apprehendit ea, nec credit qd sint. & si intellectus esset in corpore, oportet vt intelligat hoc corpus semper, aut id non apprehendit semper. Dubitatio autem est, qd nullum ambo- rum est verū, sed intelligit seipsum

aliquando, & non intelligit seipsum aliquando. & hoc probatur. quoniam, si apprehensio, ex illens in subiecto, apprehendit subiectum ex proportionē eius ad subiectum, & non consideratur qd sit ei proportio ad id, nisi existētia ī eo, profecto nunq id apprehender. Et, si hęc proportio non erit tunc, nunquam debet id apprehendere; cum impossibile est vt sit ei alia proportio ad id, prout est ipse. quoniam ex eo qd intelligit seipsum, intelligit seipsum semper, & hoc non deficit ei in aliqua hora. Dicimus qd homo, quonienfcunq; pergenerauerit considerare animā suā, & non cēlatur ei, ipse profecto considerat corpus suum. Veruntamen qd non innuitur ei nomen cordis, & forma eius, & figura eius, sed affirmat animam suā esse corpus, adeo qd affirmat esse animam suam cum vestibus suis, & esse donii. anima vero, quam dixerunt, non attribuitur vestibus, & doniui. & affirmatio ei ad corpus, quod est principale, sequitur ei. & non curant de figura eius, & nomine eius, sicut non curant de subiecto odoris, & qd sunt addita in anteriori parte cerebri similia capitibus mamillarum. Et, sicut homo scit qd apprehendit odorem cum naribus, tamen subiectum apprehensionis non consideratur ab eo, nec demonstratur, licet apprehenderit qd est propinquior ad caput, qd sit propinquior ad infra aures, sic considerat homo animam suam, & scit qd esse eius, quo cōsistit, est propinquior cordi, quam sit pedi. nam ipse considerat animam suam, remansuram cum priuatione pedis, & non considerat considerationē animę suę remansurę

Disputatio

¶ mansure cum priuatione cordis. igitur id, quod dixerunt de eo, quod ipse intelligit de corpore aliquando, & aliquando non intelligit, non est sic.

AVERROES.

A It Auer. Dubitatio autem eius, quod id, quod est in corpore, aut virtus in corpore, non intelligit seipsum per rationem, quoniam sensus sunt virtutes apprehensivæ in corporibus, & ipsæ non intelligunt seipsas, hoc quidem est in capitulo inductionis, quæ non facit adipisci veritatem. Et assimilatio eius inductioni factæ de eo, quod omne animal movet mandibulam inferiorem, profecto non est ei similis aliquo modo, licet fuerit similis aliquo modo. Quod autem sit ei dissimilis est, quoniam ponens inductive quod omne animal movet mandibulam inferiorem, facit inductionem diminutam: nam inducit in ea omnes species animalium. ponens vero quod omnes sensus non apprehendunt seipsos in rei veritate, facit inductionem perfectam, cum non sit sensus præter quinque sensus. Iudicium autem per id, quod videtur ex sensibus, quod omnis virtus apprehensiva non est in corpore, est simile inductioni, qua iudicamus quod omne animal movet mandibulam inferiorem. nam ponens hoc, quemadmodum non facit inductionem in omnibus animalibus, sic ponens quod omnis virtus apprehensiva non est in corpore, ex eo quod sic est in sensibus, non facit inductionem in omnibus virtutibus apprehensivis. Quod vero dixit de eis in eo quod, si intellectus esset in corpore, comprehenderet corpus,

in quo est apud apprehensionem suam, est sermo levis, & non est ex sermonibus Philosophorum. quoniam hoc sequeretur, si omnis apprehendens esse rei, id apprehenderet per definitionem eius. & non est sic. nam nos apprehendimus animam, & multa, & non apprehendimus definitiones eorum quoniam, si apprehenderemus definitionem animæ cum esse eius, sciremus necessario ex definitione eius esse etiam, an sit in corpore, vel non sit in corpore. si. n. esset in corpore, esset corpus necessario assumptum in definitione eius. & si non fuerit in corpore, non erit corpus assumptum in definitione eius, hoc quidem est id, quod debet teneri hic. Contradictio autem Alga. huic sermoni, quod homo considerat de anima quod sit in corpore eius, licet non discernatur ab eo membrum, in quo est ex corpore, est profecto vera. & Antiqui differunt in hoc. sed scientia nostra, quod sit in corpore, non est scientia, quod sit ei existentia in corpore. nam hoc non est notum per se. & est id, in quo differunt homines & Antiqui, & Moderni. si. n. corpus esset ei ut instrumentum, nullam quidem habet existentiam in eo. si vero esset ei ut accidens substantiæ, non erit ei esse nisi in corpore.

ALGAZEL.

A It Alga. Ratio Septima. Dixerunt virtutes apprehensivæ instrumentis corporeis, accidit eis ex consuetudine in operatione, & continuatione apprehensionis diminutio. nam continuatio motus corrumpit complexiones corporum, & destruit

Affruct eas. & sic res excessiue excelsio-
rise comprehensionis debilitat eas, &
aliquando corrumpunt eas, adeo q
non apprehedunt postea aliquid le-
uius, & debilius: sicut est vox excessi-
ua auditui, & lux clara visui. na ali-
quando corrumpit eum, aut prohibe-
tur postea ab apprehensione vocis le-
uis. & sic etiam apprehensa ex gustu,
apprehendens enim dulcedinem ex-
cessiuam non sentit postea dulcedi-
nem, quæ est minor ea. Dispositio
vero in virtute intellectiua est in cõ-
trarium. nam continuatio in specu-
lando intelligibilia non eam reddit
fessam in hoc. & apprehensio specu-
labilium supremorum fortificat eã
ad comprehendendum speculabilia
leuia, & non debilitat eam. si vero
euenit ei aliquando fessitas, hoc est,
quia indiget virtute imaginatiua, &
coadiuuatione eius, & debilitatur
virtus imaginatiua, & non inferuit
intellectui. Dubitatio autem est ex
vijs præcedentibus. nam nos dicimus
non negatur quod differant sensus
corpori in hoc. & non omne, quod
affirmatur aliquibus eorum, oportet
vt affirmetur alijs. sed non nega-
mus q differant corpora. nam sunt
C aliqua eorum, quæ debilitat ea mo-
tus aliquis: & aliqua, quæ ea forti-
cat alius motus, & non debilitat. &
si receperint impressionem ex eis,
erit profecto ibi causa mutans vir-
tutem eorum, ita quod non sentiet
impressionem. & totum hoc est
possibile, cum iudicium affir-
mans in aliquibus, non
oportet vt affirmet
in omni-
bus.

A It Auer. Hec est ratio antiqua
ex rationibus eorum, & con-
clusio eius est q, cum intellectus ap-
prehendit intelligibile forte, deinde
reuertitur ad apprehensionem eius,
quod est debilius, tunc apprehensio
eius est faciliior. & hoc indicat q ap-
prehensio eius nõ est in corpore. na
nos reperimus virtutes corporeas
apprehensiuas recipere impressione
ab apprehensis fortibus impressio-
ne tali, qua debilitatur apprehensio
earũ, ita q impossibile est eis vt ap-
prehendant ea, quæ sunt facilioris ap-
prehensionis post apprehensionem
fortioris apprehensionis. Et causa
in hoc est, quoniam omnis forma
existens in corpore, existentia eius
in eo est, quia recipit hoc corpus im-
pressione ab ea, sed existit in eo, quo-
niã est diuersa proculdubio. sin au-
tem, non erit forma in corpore. &
quoniam inuenerit q recipiens in-
telligibilia non recipit impressione
ab intelligibilibus, determinauerit
q hoc recipiens non sit in corpore. At
tamen hoc non est ei contradictio:
nam omne recipiens impressionem
a subiecto ex existentia forme in eo,
conuenientem quidem, aut fugien-
dam, aut paucã, aut multam, est cor-
poreum necessario. & conuersio hu-
ius est etiam vera. & est, omne, quod
est corporeum, recipit impressione
a forma adueniente ei, & mensura
impressionis eius est secundum me-
suram militonis illius forme corpo-
ri. Et causa in hoc est, quoniam om-
nis generatio sequitur mutatione.
& si introduceretur forma in corpo-
re absque mutatione, tunc esset possi-
bile

Disputatio

¶ bile ut reperiretur forma corpora, ex qua non imprimitur aliquid subiecto in aduentu eius.

A L O A Z I I.

A It Alga. Ratio Octava. Dixerunt, oēs partes corporis debilitatur vigor earum, postquam peruenierint ad statum prope quadraginta annos: & quod postea debilitatur visus, & auditus, & alie virtutes. virtus tamen intellectiva ut plurimum fortificatur post hoc in pluribus. Et non est dicendum contra hoc, ex eo quod euenit priuatio speculationis intelligibiliū, cum acciderint morbi corpori, & hyeme causa senectutis. nam quotienscumque declaratum sit quod fortificatur cum debilitate corporis in quibusdam temporibus, declarabitur etiam quod existat in corpore. Sed destructio eius apud destructionem corporis non iure necessario reexistat in corpore. nam reiteratio consequentis non concludit. nos enim dicimus si virtus intellectiva existeret in corpore, debilitaret eam debilitas corporis in aliquibus temporibus: igitur declarata est existentia eius in seipso in omni tempore: sed consequens est falsum igitur antecedens est falsum. & cum dicimus consequens, quod reperitur in aliquibus temporibus, non sequitur ut antecedens sit verum: Vtremque causa eius est, quoniam anima habet operationem in seipsa, cum non fuerit ei prohibens, & non fuerit ei occupans. nam ipsius animae duz sunt operationes, operatio quidem respectu corporis, & est regere id: & operatio respectu principiorum

suorum, & sui ipsius, & est apprehensio intelligibilium. & sunt duz operationes diuersae, & distinctae: & dum occupauerit seipsam in aliqua earum, declinat ab alia, & defecit ei congregare ambas simul. occupatio autem ex parte corporis sunt sensatio, & imaginatio, & appetitus, & timor, & ira, & exultatio, & tristitia, & dolor. & cum inciperit considerare intelligibili, deficit ab istis rebus, immo sensus tantum prohibet, & remouet ab apprehensione intellectus, & speculatione eius, absque eo quod aliquid tangat instrumentum intellectus, aut accadat ipsi mei læsio. Et causa huius est occupatio animae in aliqua operatione: & ideo destruitur speculatio intellectus corporis apud dolorem, & morbum, & timorem, quia est morbus in cerebro. Et quomodo prohibetur impossibilitas diuersitate modorum actionis animae, & numeratione vnius modi sequitur impossibilitas: nam timor inuoluit a dolore, & appetitus ab ira & consideratio in intelligibili ab aliquo intelligibili separato ab eo. & signum, quod morbus eueniens corpori non est in subiecto scilicet, est, quoniam cum reuertitur sanum, non indiget disciplina scientiarum denuo, sed redit qualitas animae eius, prout fuerat, & reuertuntur illi met scientiae, absque quod fiat disciplinatio. Dubitatio autem, quoniam nos dicimus quod diminutio virtutum, & additio earum habent multas causas, quae non concluduntur, & aliquae profecto virtutes fortificantur in principio vitae, & aliquae in medio, & aliquae in fine, & intellectus est sic etiam. & non remanet nisi quod topicus rationetur,

Aur, & non concedat quod differant odor, & visus. quoniam odor fortificatur post quadragimum annum, & tamen visus debilitatur, licet sint æquales, cum fiunt in corpore. quæ admodum differunt istæ virtutes in alibus, & fortificatur odor in quibusdam, & auditus in quibusdā, & visus in quibusdā ex diuersitate complexionis eorum. & non est quidem possibile hoc scire & non esse inconueniens ut sint et complexionibus instrumentorum diuersæ secundum indiuidua & secundum tempora. & erit, vna causarum prioritaris debilitatis visus præter intellectum. quoniam visus est prior intellectu. nam videt in principio creationis, & tamen non perficitur intellectu eius, nisi post quintumdecimum annum, aut plus, prout vidimus quod differunt homines in eo, ita quod dicitur quod canities in capillis capitis est prior ea, quæ est in barba, quoniam capillus capitis est prior. Hæ sunt causæ, de quibus, si aliquis loquitur, & non attribuit hoc cursui consuetudinum, non potest adificare super eas scitutum. quoniam modi possibilitatis, in eo quod adduntur ex eo virtutes, aut debilitantur, non includuntur. & hoc non facit peruenire ad aliquid veritatis.

AVERROES.

Ait Auer. Si posuit quod virtutes apprehensiuæ, subiectum earum est calor naturalis, & calori quidem elementalium euenit diminutio post quadragimum annum, tunc debet esse intellectus in hoc, ut aliarum virtutes, scilicet quod oportet,

si esset subiectum eius calor elementalis, ut veterascat ad veterationem eius. Attamen, si consideretur quod subiecta sint diuersa in intellectibus, & sensibilibus, tunc non sequitur ut sint æqualia tempora eorum.

ALGAEZEL.

Ait Alga. Ratio Nona. Dixerunt quomodo erit homo præfatio corporis, & accidentium eius: & tamen hæc corpora non deficiunt resoluui: & nutrimentum restaurat id, quod resoluuitur, adeo quod cum videmus sensum unum puerum ægrotare aliquando & macrescere, deinde impinguari & crescere, tunc possumus dicere quod non remanet ei post quadragimum annum aliquid ex partibus, quæ reperiébantur in eo apud exitum ab utero matris, sed fuit initium esse eius ex partibus spermatis tantum, & non remanet ei aliquid ex partibus spermatis, sed resoluuntur totum hoc, & permuratur in aliud, & erit hoc corpus aliud à corpore illo, & tamen dicimus hunc hominem esse eundem hominem. adeo quod remanebunt cum eo scientiæ eius ab initio pueritiæ, & iam mutauit omnes sensationes suas. igitur indicat quod sit anima esse præter corpus, & quod corpus sit instrumentum animæ. Dubitatio autem, quod hoc destruitur in belua, & arbore, est cum consideratur crementum earum à pueritia. nam dicitur quod hoc est illud, sicut dicitur de homine, & tamen non indicat hoc, quod sit ei esse præter corpus. & quod dictum est de scientia destruitur, cum imago naturalis conseruat formas. nam ipsa remanet à pueritia ad crementum, licet mutantur partes cerebri.

AVER.

A It Auer. Hæc est ratio, quam nō fecit aliquis Antiquorum in permanentia animæ, sed fecerunt eam in eo, q̄ in indiuiduis est substantia remanens à genitura vsq; ad mortem, & q̄ res non sunt in continuo fluxu, vt putauerunt multi ex Antiquis, auferentes necessarium, adeo q̄ necessitatus fuit Plato pōnere ideas, & non est occupandum tempus in hoc. & dubitatio Alga. huic rationi est vera.

A It Alga. Ratio Decima. Dixerunt, virtus intellectiua apprehendit canones vniuersales intellectuales, quos appellant Loquētes dispositiones, & apprehendit hominē absolutum, ex eo q̄ videt aliquod in diuiduum humanum demonstratum tale. & est sciētia de indiuiduo, quod videtur. nam id, quod videtur, est i loco proprio, & colore proprio, & tempore proprio, & mensura propria, & situ proprio. homo vero absolutus intellectus est abstractus ab his rebus: immo in eum ingreditur omne, de quo profertur nomen hominis: licet non fuerit secundum colorem apparentem in mensura eius, & situ eius, & loco eius, & tempore eius: immo is, cuius esse est possibile in futurum, ingreditur i eum, adeo q̄, si corrumpereetur homo, remaneret verificatio hominis in intellectu, abstracti quidem ab istis proprietatibus. & omne, quod sensus vidit, id in diuiduale, ex eo peruenit in intellectum verificatio illius indiuidui vni

uersalis abstracta à materiis, & mineralibus, adeo q̄ diuidentur attributa eius ad id, quod est ei essentiale, vt est corporeitas plātæ, & animalis, &c. vsq; ad finem capituli.

A It Auer. Id autem, quod recitauit nomine Philosophorum de hac ratione, est q̄ intellectus apprehendit de indiuiduis, quæ communicant specie aliquid, quo communicant. & est quiditas illius speciei, absq; eo q̄ diuidit illud in ea, in quæ diuidentur indiuidua, in eo q̄ sunt indiuidua, ex loco, situ, & materiis, ex quibus pluriificantur. igitur necesse est vt sit non generabilis, nec corruptibilis, nec deperdiur, cum deperdiur aliquod indiuiduorū, in quibus inuenit ille. & ideo scīx sunt æternæ, & nō generabiles nec corruptibiles, nisi per accidēs, s. ex copulatione earum Socrati, & Platoni, scilicet sunt corruptibiles propter copulationem, non q̄ sint corruptibiles ex se. nā, si essent generabiles & corruptibiles, tunc esset hæc copulatio in eismet ipsis, & non congregarentur in eadem re. Dixerunt &, cum hoc habitum fuerit de intellectu, & fuerit in anima, necesse est vt sit anima non diuisibilis ad diuisionem in diuiduorum, & vt sit etiam quid vnum in Socrate, & Platone. Et hæc quidem ratio de intellectu est fortis, quoniam intellectui nihil est indiuertatis. anima autem, licet fuerit abstracta ab accidētibus, quibus numerantur indiuidua, famosi tamen ex sapientibus dixerunt q̄ non ex natura indiuidui, licet sit apprehens.

A dens. & est speculatio in hoc loco. Dubitatio autem, quam fecit contra eos Alga. consistit in hoc quod intellectus est quid indiuiduale: & vniuersalitas accidit ei. & sic assimilauit considerationem eius de re communi indiuiduis considerationi vnius sensus multis vicibus. nam est vnus apud eos, non autem quid vniuersale. & vita exempli gratia in Socrate est eadem numero, quā vidit in Platone. & hoc est falsum, nam, si hoc esset verum, non esset inter apprehensionem intellectus, & apprehensionem sensus differentia. & non traduximus sermonem eius hic, quia prolixus est.

DISPUTATIO III.

De dicto eorum, quod falsum est dicere quod corrumpantur istae animae: sed, cum repertur, sunt aeternae perpetuae, & non potest considerari corruptio, & finitas earum.

AVERROES.

Auer. Et sic dixit postea quod Philosophi in eo, quod anima habet corruptionem post se, quod sit falsum, habet duas rationes. Quarum vna est, si anima corrumpitur, corruptio eius non euadet ab vna trium rerum. aut enim corrumpitur cum corruptione corporis, aut corrumpitur propter contrarium repertum ei, aut ex posse potentis, & falsum est ut cor-

rumpatur ad corruptionem corporis. est. n. separata à corpore. & falsum est ut sit ei contrarium, nam substantia separata non habet contrarium. & falsum est ut alligetur posse potentis priuationi, ut dictum est supra. Dubitatio autem eius est. nos non eodem dimus quod sit separata à corpore. Vltius, quia dilectum apud Auicēnam est ut sint animae numeratae ad numerationem corporum. nam esse animam vnam numero omnimode in omnibus indiuiduis, accidit ei multa inconuenientia, ex quibus illud est, quod, cum scit Socrates aliquid, sciet id etiam Plato. & cum ignorat id Plato, ignorat id Socrates. Iterum sunt inconuenientia alia, quae sequuntur huic positioni. ipse vero respondet huic sermoni quod ipsa cum ponitur numerata ad numerationem corporum, sequeretur ut esset alligata eis, & corrumpereetur necessario ad corruptionem corporum. Attamen Philosophi possunt dicere quod non sequitur, cum fuerit inter duo proportio alligationis, & amoris, ut est proportio inter desiderans, & desideratum, & ut est proportio inter ferrum, & magnetem, ut, cum corrumpitur vnum, corrumpatur aliud. sed aduersarius potest interrogare eos quid est, quo appropriantur animae, & plurificantur plurificatione numerali, & tamen sunt separatae à materia. nam plurificatio numeralis indiuidualis provenit ex materia. Veruntamen defendenti permanentiam animae, & numerationem eius est dicere quod sit ex materia subtili: & est calor animalis, qui inluitur à corporibus coelestibus: & est calidum, quod non est ignis, nec

Extra ord. Auer. T est

Disputatio

G est in eo principium ignis, sed in eo sunt alie informantes corpora, quæ sunt hic, & animas existentes in illis corporibus. Et nullus Philosophorum contradicit quin in elementis sit calor celestis, deferens virtutes generantes animal, & plantam. sed aliqui appellant has virtutes naturales celestes: Galenus vero appellat eam virtutem informantem, & aliquando appellat eam creatorem, & dicit qd ipse tenet quod sit hic agens animalis sapiens, id creans. & hoc apparet ex anatomia. vbi vero existit hoc agens, & quid sit, est quid nobilius quam possit homo id scire. Et ex hoc assumpsit rationem Plato, quod anima sit separata à corpore, quoniam ipsa est creatrix eius, & informatrix. nam, si corpus esset conditum in esse eius, non crearet, nec informaret illud. & hæc quidem anima, scilicet creatrix magis apparet in animali non generante, postea in generante. nã nos, quemadmodum scimus quod anima sit quid additum calori elementali, cum calor, in eo qd est calor, non est de natura eius vt efficiat operationes ordinatas intelligibiles, sic etiam scimus quod calor, qui est in spermaubus, non est ei sufficientia ad creationem, & informationem. & nulla est differentia apud eos quod sint in elementis animæ, creatores quamlibet speciem specierum repertarum in animali, & plantis, & mineralibus, & totum, quod opus est in esse eius & permanentia eum regione, & quod sint virtutes conseruantes eam. Hæ autem animæ auterunt tanquam mediæ inter animas corporum celestium, &

animas, quæ sunt hic in corporibus sensibilibus, & habebunt absque dubio in animabus, quæ sunt hic, & corporibus dominium: & hinc ortus est sermo de parte: aut ipse in se ipsis sunt alligatæ corporibus, quæ ab eis sunt creata propter similitudinem, quæ est inter ea. & cum corumpantur corpora, reuertuntur ad materias suas spirituales, & corpora sua subtilia, quæ non sentiuntur. & nullus est Philosophorum antiquorum, qui non concedat esse has animas: differunt tamen an sint illæ, quæ existunt in corporibus, aut est aliud genus præter illas. Qui vero dixerunt de datore formarum, ipsi quidem posuerunt has formas intellectum separatum. & hoc non reperiuntur alicui Antiquorum, nisi quibusdã Philosophis Maurorum, quoniam ex radice boreæ est, qd separata non mutant materias mutatione transmutationis per se, & primo. nam mutans est contrarium eius, quod mutatur. Et hæc quidem disputatio est profundissima disputationum, quæ sunt in Philosophia. Et fortissimum, quod restatur in hoc, est quoniam intellectus materialis intelligit infinita in vno, & eodem intellectu, & indicat de eis iudicio vniuersali, & non est substantia eius hæc substantia. igitur est non materialis omnino. Et ideo laudat Aristoteles Anaxagoram, cum posuerit primum motorem intellectum, aut formam separatam à materia. & ideo non patitur ex aliquo entium. nam causa passionis est materia. & in hoc est dispositio in virtutibus recipiendis, sicut est dispositio in virtutibus agentibus.

Aribus, nam virtutes recipientes, habentes materiam, sunt quæ recipiunt res determinatas.

DISPUTATIO IIII.

De dicto eorum, quod non sit saluum quod animæ reuertantur amplius in corporibus.

AVERTOR.

COPIA.

BIt Auer. Et, cum separatus fuit ab hac disputatione, incepit cogitare quod Philosophi negant congregationem corporum in die iudicii, & hoc quidem non reperitur sermo de eo in aliquo præcedentium. Sermo autem de congregatione corporum habet paucam prouulgationem in legibus prouulgatis. & quod dixerunt de ea Philosophi, est præter numerum duorum. nam primi, qui dixerunt de congregatione corporum, sunt Prophetæ Israelitæ, qui venerunt post Moysen principem Prophetarum, & hoc apparet in psalmis, & in multis libris attributis filiis Israel. & affirmatur etiam hoc in euangelis. & est sermo Zabaistarum, quam quidem legem dixit Auenhazam fuisse antiquissimam legum. Sed isti homines apparet de eis quod sunt vigorosiore ad magnificandum eam, & credendum ei. Et causa huius est, quoniam ipsi tenent quod currit cursu regiminis hominum, in quo quidem consistit esse hominis, & aduentus summi boni ei proprii. nam ipsa est neces-

Dsaria inuentioni virtutum moralium in homine, & virtutum speculabilium, & artium operatiuarum. ipsi enim tenent quod homo non habet vitam in hac nostra habitatione, nisi per artes operatiuas: & non est ei vita in hoc seculo, & in futuro, nisi per virtutes speculatiuas: & non perficitur quælibet harum duarum, & non peruenit ad eum, nisi per virtutes morales: & virtutes morales non vigoraunt nisi per cognitionem habitam de Deo glo. & magnificationem eius per operationes legales præceptas in qualibet gente, ut sunt hoc locusta, & orationes, & similia ex sermonibus, quos dicunt de Deo glo. & Angelis, & Prophetis. Denique tenent quod leges sunt artes necessariae morales, quarum principia accipiuntur ab intellectu, & lege, & præcipue id, quod est commune omnibus legibus: licet differant in hoc secundum magis, & minus. & tenent eum hoc quod non debemus dubitare, per sermonem affirmantem, aut negantem, in principis earum vniuersalibus, ut an necesse sit seruire Deo glo. vel ne? & quod magis est an reperitur, vel ne? & sic **F**tenent in alijs principijs eius, sicut sermo de inuentione summi boni vltimi, & qualitate eius. nam omnes leges conueniunt circa entitatem vltimam post mortem, licet differant in qualitate huius entitatis: quemadmodum conueniunt circa scientiam esse eius, & attributa, & operationes eius, licet differant in eo, quod est de substantia principij, & operationibus eius secundum plus, & minus. & sic etiam conueniunt in operationibus perducentibus ad sum-

T ij mum

sermo de
legibus.

Disputatio

Grum bonum, quod est in habitatione vltima, licet differant in consideratione harum operationum. Demum ipse leges quid vtuntur modo scientiæ per viam communem omnibus, quæ est necessaria apud eos. nam Philosophi vtuntur vsu notificationis summi boni aliquorum intelligentium, quibus opus est addiscere scientiam, & leges. & ideo intendunt docere vulgus generaliter: & tamen non inuenimus legem ex legibus, quæ nõ excitet ad id, quod est proprium sapientibus, & includat id, in quo communiter vulgus. Et, quoniam species hominum propria. perficitur esse eius, & peruenit felicitas eius ex communicatione speciei vniuersalis, ideo doctrina vniuersalis, est necessaria in esse speciei propriæ, & vitæ eius. in tempore autem pueritiæ, & etemento eius nemo quidem in hoc dubitat. cum vero permittatur sed ad id, quod est sibi proprium, tunc ex necessitate nobilitatis eius est, vt non vilipendat id, in quo nutritus est, sed id exponat pulchra expositione, & sciatur id, quod intendit in hac doctrina, est vniuersale, non autem proprium. Et, si declaratum fuerit quod sit dubium in principiis legis, in quibus nutritus est, aut in expositione sit aliquid contradicens Prophetis, & declinauerit à viis eorum, est ex illis hominibus, qui debent appellari Hæretici, & debet condemnari in lege, in qua nutritus est condemnatione Hæretici: & oportet etiam eum cum hoc vteligat legem nobiliorem suæ ætatis: licet omnes apud eum fuerint veræ, & ab ignobiliori permutetur ad nobiliorem. Et ideo conuersi sunt ad sectam Maurorum sapientes, qui docebant discipulos Alexandriæ, cum peruenit ad eos lex Maurorum, & facti sunt Christiani sapientes, qui erant Romæ, cum peruenit ad eos lex Christiana. & nemo dubitat quin fuerant in filiis Israel sapientes multi. & hoc est manifestum ex libris, qui reperiuntur apud filios Israel, attributis Salomoni. & non deficit scientia repetiri in hominibus Prophetarum, & sunt Prophetæ. & ideo verissima omnium propositionum est, quod omnis Prophetæ est sapiens, & non omnis sapiens est Prophetæ: sed sunt sapientes, de quibus dicitur quod sunt hæredes Prophetarum.

Et, cum artes demonstratiuæ habeant in principiis suis præambula, & radices positas, quanto magis est dignum vt sit hoc in legibus, assumptis à prophetia, & intellectu. & omnis lex, quæ est per prophetiam, miscetur ei intellectus, & qui tenet quod possibile est vt sit hic lex per intellectum tantum, necesse est ei vt sit diminuta omnium legum, quæ extractæ sunt per intellectum, & prophetiam. & vniuersum conuenit in hoc, quod principia operationis debent recipi ab alio: cum demonstratio non possit producere operationes, nisi per virtutes, proueniens ab operationibus moralibus, & factiuis. Igitur declaratum est ex hoc sermone quod Sapientes omnes opinantur in legibus hanc opinionem, scilicet quod recipiatur à Prophetis, & ponentibus principia operationis, & præcepta legalia in qualibet gente, & laudabilius apud eos

A cos ex istis principiis necessarii est id, quod magis excitat vulgus ad operationes laudabiliore, adeo quod erunt, qui nutriuntur cum eis, perfectioris virtutis, quam qui nutriuntur cum aliis: vt sunt orationes apud nos. quia non est dubium q orationes abstinere faciunt à turpibus verbis, & Hæresi. & oratio posita in hac lege, reperitur ei hæc operatio, perfectior quam alijs orationibus positis in alijs legibus. & hoc quidem est ex eo, quod conditionatur de numero eius, & temporibus eius, & sermonibus eius, & alio, **B** quod conditionatum est de munditie, & dimissione operationum, & sermonum corrupteptionum eam. & sic id, quod dicitur de merito in ea, magis excitat ad operationes bonas, quam quod dicitur in alia. & ideo assimilari meretur in eis rebus corporeis est nobilior, quam assimilari rebus spiritualibus. vt dixit Deus gloriosus. Et Ruus egrediebatur de loco voluptatis ad irrigandum Paradisum. Et dixit Propheta Oculi non videt eam domine præter te. & dixit sapiens in hoc. **C** Id, quod oculus non vidit, nec auris audiuit, nec reputatur in corde carnis. Et dixit Huius mundi, nisi cælum. Igitur indicat quod illa entitas est superior, & excelsior, hac entitate, & alius gradus nobilior hoc gradu. & non debet negare hoc, qui credit quod nos comprehendimus vnũ ens permutari à gradu ad gradum, vt est permutatio formarum inanimatarum ad id, quod comprehendant seipsas, & sunt formæ intellectuales. Qui vero dubita-

runt in his rebus, & disputauerunt **D** contra hoc, & se patefecerunt in eo, sunt qui intendunt destruere leges, & destruere virtutes, & sunt Epicurei, qui opinantur quod nullus est finis intentus in homine, nisi profectui delectationes, & hoc quidem est cui nemo dubitat, & qui meditatur hoc facere de eis, non est dubium q habentes leges, & sapientes simul interficerent eum, & qui non habet posse super eum, perfectior quidem sermonibus, quibus ratiocinatur contra eum, sunt rationes, quas includit liber excellens. Id autem, quod dixit hic vir, contradicens eis, est bonum. & non euadet in contradicendo eis, quin ponatur anima immortalis, vt indicauerunt hoc rationes intellectuales, & legales, & vt ponatur quod qui reuertentur, sunt vt ista corpora, quæ fuerant in hac habitatione, non ipsamet. nam corruptum non reuertitur in indiuiduum, sed reuertitur ens simile ei, quod corruptum est, non ipsummet, quod corruptum est, vt declarauit Algazel. Quare non est vetus sermo de reuersione secundum opinionem opinantis ex Loquentibus **F** quod anima sit accidens, & corpora, quæ reuertentur, sunt illa, quæ corrupta sunt. nam id, quod corruptum est, & postea inuenitur, est vnum specie, non vnum numero, sed duo. & præcipue apud eum, qui dixerit ex eis quod accidentia non permanent per duo tempora. Hic autem vir negauit Philosophis tres disputationes. quarum Vna est ista: & est apud eos ex disputationibus speculatiuis. Secunda vero est, cum dicunt quod Deus glorio. scit parti-

E Quo pacto indiuidua reuertantur.

Disputatio Quarta.

Gularia. & iam diximus etiam q̄ hic sermo non est ex sermonibus eorum. & Tertia, cum dicunt de antiquitate mūdi. & iam diximus etiam quod id, quod intelligunt per hoc nomen, non est id, quod negauerunt Loquentes in eo. & dixit in hoc libro, quod nullus Maurorum dicit de merito spiritali: & dixit in alio libro quod Sapientes id dicunt.

Et secundum hoc non erit Hē resis ei, qui dicit de merito spiritali, & non dicit sensibilibiter congregationem, & ponit possibilitatem huius sermonis de merito spiritali, & re-

Huertitur etiam in alio loco in negationem congregationis. & hoc totum est implicatio, & perturbatio, ut vides. & non est dubium quod iste vir errauit secundum legem, siue errauit secundum scientiam. & Deus est dirigens ad verum, & ap-

proprians veritati eum, quem vult. Et decreui refecare hic sermonem de his rebus. & peto veniam de sermone nostro in eis. & nisi fuisset necessitas perquisitionis veritatis ei, cui conuenit: & est, sicut ait Galenus, vnus ex mille, & prohibitio ut loquatur de ea cum eo, qui non est ex hominibus eius, non laborassem in hoc. & Deus glo. bene scit etiam & vnicam literā. & debet Deus glo. recipere excusationem nostram in hoc, & remouere scrupulum ex bonitate, & misericordia sua, quia est tribuens, & benefaciens
omni
bus.

*Destructionum destructionum Phis-
lophie Alga Zelis
funs.*

Auetrois

AVERROIS

TRACTATUS DE ANIMAE

BEATITVDINE.

Proposit declarare animae beatitudinem, quae est secundum Aristotelem

coniunctio intellectus abstracti cum anima

humana.

Cap. I.

Intentio mea in hoc tractatu nobilissimo est declarare beatitudinem ultimam animae humanae

[in hoc mundo, & in futuro.]

fratrem principalem intentionem Philosophorum in ascensu supremo ipsius. Er, cum dico ascensum, intelligo quod perficiatur, & nobiliteretur, ita ut coniungatur cum intellectu abstracto, & uniatum cum eo, ita ut cum eo fiat unum: & hoc sine dubio est supremus gradus sui ascensus. Nam manifestum est omnia entia sub tribus speciebus comprehendere.

Vna est materia intima, & quae ex ea generantur. & illa quidem ignobilior est in gradu, & loco. Et super istam in gradu, & loco est species corporum sphaericorum: quorum semper est fixa forma, & stabilis in suis materijs: ita quod dicuntur materia, & forma in illis, & generabilibus ex materia intima aequivoce. Et super illa est unus gradus supremus, & gloriosus,

qui vocatur gradus intellectum abstractorum, qui vere sunt formae dantes perfectionem, non existentes in subiecto. Ideo, cum dicitur de anima quod ascendit, intelligitur coniunctio eius cum aliquo intellectu abstractorum.

Et, quia cognosco principalem intentionem Philosophorum fuisse contemplari in essentia huiusmodi entis apud eos, & apud veritatem, & ultimam beatitudinem, visum est mihi declarare hoc, sermone breui: & intelligenti, sicut tu: in quo reperies declarationes huius rei, plusquam in commentis meis de Anima: & plus argumentis probatum, quam in libris Philosophorum. Solicite itaque me ipsum dedidi, nobilissime scilicet ad opinionem Philosophi in coniunctione intellectus abstracti cum anima humana declarandam, & ad veritatem aperendam. & hoc secundum radices suas: nam illud quidem fundamentum est, quod ab omnibus glorificatur Philosophis. sed multum conditum sunt Philo-

T iiii sophi

*al. co. nō
habet haec
verba.

C Entia oia
sub tribus
specibus co-
prehendi.

De Animæ

G sophi: quemadmodum per intentionem sermonum apparet diuifio in eo, quod de sermonibus ipsius est verum.

De intellectus materialis essentia, tum ex antiquorum, tum ex propriis dictis declarata. Cap. 2.

Radices
duæ, ad co
gnoscendū
cōceptio
nē intellē
abstracti
cū hōie.

Scias q̄ certitudinis huius rei cognitio existit in duabus radicibus. Vna est speculatio in esse intellectus materialis. & hoc est fundamentum huius questionis: & non sunt diuersificati Philosophi in hoc, nisi propter diuersitatem, quam habet in esse huius intellectus. Secunda radix est speculatio in re, propter quam intellectus abstractus est causa reduendi intellectum materiale in esse actu intellectum. & hoc est scire, si est causa secundum modum efficientis, & motoris solum, sicut reperitur in motoribus naturalibus, aut per viam formæ, & finis, sicut faciunt abstracta in animalibus sphaericis. Hic uolo enarrare tibi breuiter intentionem Philosophi in esse intellectus materialis, & abstracti. Post hoc autem declarabo tibi quid oritur ex sententia sua ex ijs duobus. Deinceps perueniam ad cognitionem possibilitatis coniunctionis animæ cum intellectu.

Disco autem quod principium dicti Philosophi in speculatione intellectus, qui materialis dicitur, si est, aut non, fuit quod proposuit ex rebus notis per se, & dixit quod comparatio intelligibilium ad intellectum, scilicet materiale ip-

sum apprehensiuum, est vna, & eadem, quæ est sensibilem ad sensum. Et ex hoc habet quod intellectus apprehensiuus intelligibilium est virtus recipiens, & non agens: sicut sensus, qui est virtus recipiens a sensato. Et, cum declaratum fuit ei quod intellectus materialis est de virtutibus recipientibus, & non agentibus, resultauit ei de necessitate vna duarum rerum: aut quod intellectus, qui est in potentia recipiat, quæ sunt intelligibilia actu, & permuteur ex eis, sicut receptio sensus ad sensatum: aut sit hæc receptio, & permutatio alio modo. Et postquam vera est hæc diuifio, speculatur postea in esse intellectus, dicens conueniens esse quod natura huius receptionis, & permutationis sit diuersa à natura receptionis sensus, & dicatur receptio, & permutatio de eis æquiuoce. & hoc ideo est, quia est de rebus notis per se quod intellectus materialis habet intelligere omnes formas. De necessitate ergo est quod illa virtus non sit disgregata, siue distensa per corpus, neque diuisibilis ad diuisionem corporis sicut sunt virtutes sensibiles, quæ sunt disgregatæ in corpore, & diuisibiles ad diuisionem corporis secundum vnum modum. Et hoc probatur quatuor medijs demonstratiuis. Primo quidem, quia, si intellectus materialis esset virtus apprehensiva in corpore secundum modum sensuum, non apprehenderet nisi vnā formarum. quia propria subiecta non recipiunt nisi proprias formas: sicut natura sensus visus non recipit sensatū gustus.

Secundo.

Intellectus
nō est uir
tus p̄ cor
pus distēsa
M

Aristo. di
cta, & q̄
ex eis cō
prehēdit.

A Secundo, quia, si esset virtus in corpore ad propriam formam, non apprehenderet rem sibi appropriatam. nam, si oculus, esset coloratus non posset recipere virtus visibilis colorem. & si in lingua esset sapor, non apprehenderet alios sapores.

Tertio, si esset hæc virtus in corpore ad formam propriam, sicut dictum est, non apprehenderet seipsam. quia vides formas sensibiles materiales non seipsas apprehendere: & finis esse earum est apprehensio alterius rei à se. Quarto, si hæc vir-

B tus, & preparatio esset in corpore ad formam propriam, contingeret ei quod accidit sensibus, quoniam apprehendunt unum sensarum. Nam duorum alterum accidit sensui: vel quia non recipit contrarium, quando apprehendit istud sensarum: vel, si recipit, imperfectum, & permutatum recipit: sicut accidit visui in contrariis coloribus, & gustui in contrariis saporibus. & hoc voluit Philosophus, cum dixit, si esset mixtus, non reciperet contraria: vel imperfecta, & permutata reciperet. Et hæc est summa eius, quod comprehendere po-

C test ex verbis Philosophi in essentia huius intellectus. Et quando declaratum fuit ei esse intellectus materialis, fuit etiam declaratum quod hæc pars perfectionis, quæ est in anima, quæ vocatur intellectus materialis, non habet nisi naturam possibilitatis, & preparationis solæ: quia non est mixtus materię, nec de virtutibus motuivis. Et non est hæc preparatio in proprio subiecto essentia intellectus materialis, sicut opinati sunt Antiqui commentatores. Et ideo diversa est eius possibili-

tas ab aliis possibilitatibus. Et ideo dico quod non est aliquod entium, antequam intelligat. Sed Antiqui commentatores, sicut Themistius, & alii, quando dicitur ab Aristotele quod intellectus materialis non est aliquod entium, intellexerunt quod non sit ens actu: sed est apud eos substantia potentia, recipiens formas materiales, scilicet possibilitas ipsius est in seipso, & quod est potentia propriæ speciei, quàm recipit. Et, postquam occurrit in hoc sermone incidere memoratio possibilitatis, non recusabo de ea verbum novum dicere, utile, & necessarium. Et, quamvis possibilitas, & potentia in pluribus communicent, scias tamen quod differt possibilitas in duobus à potentia. Unus est, quia possibilitas attribuitur substantiæ rei, cuius est: potentia vero attribuitur ei, quod recipit aliquid aliud extra ipsum in specie, verbi gratia massa ferri habet in se possibilitatem ut ex ea fiat ens: iterum etiam habet in se potentia ensis, sed possibilitas attribuitur substantiæ suæ solæ, & dicitur quod est possibilis in se, & preparata virtutis ut ex ea fiat ensis & cætera alia, quæ ex ferro fiunt, & non possunt nec ex palea, nec ex cætra fieri: potentia vero attribuitur formæ aptæ recipi in subiecto in specie ensis: & dicitur quod ensis est in hac massa in potentia. possibilitas ergo est magis substantialis, & magis generalis, quàm potentia: & præcedit in intellectu, quia est preparatio fixa, & stabilis in substantia talis rei, per quam potest habere virtutem ut efficiatur hoc, vel illud. Aliud autem est, quia potentia de-

Themistij
opinio.
2. l. Theophrastus.

B

Diffa inter
possibilitatem,
item, & potentiam.

F

Intellectus materialis non habet nisi naturam possibilitatis & preparationis.

necessi-

De Animæ

G necessitate est ut exeat in actum in aliquo indiuiduorum speciei aliquo tempore. & si non, esset vana. verbi gratia, sicut ex necessitate est ut sit aliquis Philosophus in specie humana: sed non est de necessitate ut sit Socrates Philosophus, quāuis Philosophiam habeat in potentia. sed possibilitas non est necessarium ut exeat in actum in specie, nec in indiuiduo, nec in aliquo tempore. verbi gratia, sicut omne vinum possibile est fieri acetum: sed non est necessarium ut aliquod vinum demonstratum efficiatur, si ab extrinsecis custodiatur accidentibus. Et, cum dixerim quod possibilitas est magis substantialis, dico propter substantiam reimer. Et scias quod multi Sapientes errauerunt in hoc, credentes non esse aliquam differentiam, & non ex pectēs declarationem aliquam in aliquo librorum antecedentiū me.

Nunc autem redeo ad sententiam meam, & dico quod secundum illorum Antiquorum opinionem debet intelligi quod natura intellectus materialis intelligitur, sicut natura materię: scilicet ut dicatur quod iste intellectus comparatur rei intelligibili comparatione materię, & forme: quāuis essentia materię sit potentia. Et, quando ponunt quod hęc substantia intellectus materialis sit solum ens in potentia, sicut materia prima, non possunt dicere quod generetur, & corrumpatur. quia quod in potentia est, non generatur, neque corrūpitur, sicut declaratum est in esse materię primę. Alexander autem, qui fuit de postremis inquisitoribus, sentit quod natura huius partis intellectus non est aliud, nisi prępa-

ratio quædam in anima. Et hoc ideo mouetur dicere, quia Aristoteles assimilauit intellectum materiale pręparationi, quæ est ut abulata ad recipiendum omnes formas, & ipse opinatus ē, ideo quod subiectum pręparationis est anima, & cū anima. Ex hoc trahitur argumentum quod hęc pręparatio adueniat cum esse animæ: quemadmodum alie pręparationes cum subiectis adueniunt suis. Et quidem securū verisimile apparet ex radicibus Aristotelis quod ipsa sit pręparatio. Siquidem enim ipsa esset substantia, tunc intelligibilia, quæ sunt etiam per se forme rerum sensibilibus non fierent: & essent secundum hoc intelligibile, & sensus res vna omni ex parte: & ex ea parte, quæ est intelligibile, non esset possibile cognoscere essentiam rerum. Finis denique huius rei est quod sermo hste similis est sermoni formatum intelligibilium, quæ apparent in esse eorū; quod in eis non est aliud, nisi rei sensatæ forma. Et, nisi hoc esset, nullo modo daret ad cognoscendum seipsam. Substantia enim vnius rei non facit alterius rei substantiam intellectam, in quantum est alia ab ea. Et hęc quidem res est cum aliis, quæ sunt hic, necessaria, ad sciendum vnam de magnis reprehensionibus, quas de his in aliis narrauimus locis. Confirmatio vero Alexandri est, quia tenet esse per se notum quod iste intellectus est ingenerabilis, & incorruptibilis: quoniam non habet naturā nisi possibilitatis, & pręparationis. & hęc res, per Deum, non est res clara. verum ipsa est dubitatione digna, atque inquisitione. sed est

Alexandri
opinio.

A est cui contradici potest, sicut contradiximus, quod nunc prætermittamus. Sed in hoc Aristoteles non firmiter manifestauit sententiam suam, eo quod superficies sui textus sustinet duo simul primo scilicet quod sit permixibilis: secundo vero quod sit separabilis. Et potest intelligi pro separabile quod non sit virtus in corpore, recipiens diuisionem corporis, scilicet ut diuidatur secundum diuisionem corporis, quamuis à corpore necessariam habeat dependentiam, mediante anima: & propter hoc sustinet quod non in toto separabilis sit.

B lis sit. sustinet etiam quod separabilis sit: quia separabile nihil aliud est, nisi quod est separabile. Et propter hoc diximus hoc apud nos, non bene esse declaratum, præter illud, quod habemus ab Octauo Physicorum.

Nam ibi dicitur quod non diuiditur ad corporis diuisionem: hoc est mixtus materię: relinquitur ergo quod in toto sit separabilis, & hoc est contrarium coniunctionis: & cōtradictio huius contrarietatis non est declarata. Adhuc etiam, quia virtus quælibet, quæ non diuiditur ad corporis diuisionem, separabilis est.

C Et quia habet radices apud se quod formę inueniuntur, quæ non habent relationis naturam, quid cōtradictet esse præparationes hoc modo? multo fortius cum eo, quod videmus in esse huius præparationis, quod est vna numero in omnibus hominibus, plures.

tamen per acciden-

quod in for-

mis non

est

materialibus.

De intellectu materiali cum abstractis intellectibus connexionem.

Cap.

3.

Ed prætermittamus hoc quia alterius eget inquisitionis in loco alio, & redeamus ad dictum nostrum. Edicamus quod nulla duarum sententiarum horum hominum, qui vocati sunt scientiarum inquisitores de secta existentes Aristotelis, de intellectu est apud eos aliquid, quod denegeristum intellectum materiale intelligere intellectus abstractos, ita ut efficiatur intellectus abstractus vnum cum eo.

E Declaratum est enim quod illud, quod intelligitur de abstractis, non est aliud quam intelligere rem, quæ per se stat, videlicet intellectum ægetem. Existet intellectus materialis, si est substantia æterna, ut expositores omnes testantur, non est impossibile ei intelligere rem æternam.

Et, si est præparatio solum ut dicit Alexander, non inuenitur ratio, per quam denegari possit, quin efficiatur æternum, veluti Auenassar fatetur. Credo autem quod hoc ideo opinatus est Auenassar, quia credit intellectum materiale esse substantiam possibilem, nouam, ac corruptibilem. Et hoc est obliuio, & error. nam omnes Philosophos cōcordari videtur ultimam animæ hominis beatitudinem esse in apprehendendo abstractos intellectus.

Et quidem vides quod Alexander posuit hoc in vno libro suorum, ac si per se notum esset. Et Themistius in hoc dicit verbum abbreviatum, credens illud esse in hoc sufficiens. si intellectus,

Themistius dicitur.

De Anima

G lectus, qui est in nobis, intelligit id, quod non est intellectus per se, multo magis id, quod est intellectus per se. Et huic, si vellem, possem quodam modo contradictionis contradicere. Nam Sol est magis apparens aliquo apparatu, & ut plurimum ab habentibus visum magis, quā aliud quid apparens apprehendi debet: & cum hoc vesperilionis visus ipsum minime apprehendit, comprehendens tamen quādam minus visu comprehensibilia. Philosophus autem promissit in libro de Anima tentare hanc quæstionem: verum nunquā

H inueni solutionem in aliquo suorum librorum. Sed inueni in quodam Alexandri libro viam vnam demonstrationem, vbi credit eam mouisse Philosophum ad inueniendā eiusmodi apprehensionem, & intellectus huiusmodi coniunctionem, & est ut supra dixi, & quemadmodum hic melius repetam. Dicit namque, scis quod comparatio intelligibilis ad intellectum est vna, & eadem in hoc, sicut sensati ad sensum, & hoc quasi notum est per se. Et manifestum est quod sensus in tribus consistit. Vnum est recipiens: & hoc est **I** membrum sensituum. Aliud est receptum in eo, videlicet sensibilis virtus fixa in membro sensituo. Tertium est motor, qui sentitur in actu, videlicet extra animam: ut lux in visu. Similiter hæc tria in intellectu reperiri debent: intellectus recipiens, ut intellectus materialis: intellectus receptus, ut intelligibile, quod est speculatiuum acquisitum: & intellectus motor, & agens, ut abstractus. Hac quidem declarata proportionem necessariā, coniungitur de

bite alia huic, videlicet quodd, si sensorium potentiam habet recipiendi sensibile, quod in actu est, licitum est similiter ut intellectus, qui in potentia est, debeat in se habere potentiam recipiendi intellectum, qui est in actu, qui sensato ipsi comparatur. Et cum coniungitur huic vna propositio, cuius certitudinem omnes confirmant, videlicet quod omne, quod in potentia est ad aliquid, indubitanter accedit in actu aliquo tempore: & hoc specie, aut genere. & hoc est necessarium, cui nullus contradicit. & cum intellectus materialis in se potentia habeat intellectum abstractum, necessario oriatur ex his, ut in actu. redocatur aliquo tempore. hæc autem receptio in actu non est aliud, nisi esse vnum cum eo. Et propter hoc dixit Alexander in eodem sermone verbum simile supradicto. Dicit enim quod intellectus, qui est in potentia, quando perfectionem recipit, intelligit abstractum. nam, sicut virtus ambulandi, quæ est in homine tempore suæ natiuitatis, ex longitudine temporis, & consuetudine multa exit in actum, similiter intellectus materialis exit, cum perficitur intelligendo res suapte natura intelligibiles, & a sensibilibus intelligibilia recipiens. Nec existimes ut propter hoc permutetur in seipso, ita ut efficiatur aliud in se, & ut recipiat per modum sensus, hoc est ut permutetur. immo specialiter hoc contrarium est ipsi sensui esse: quia sensus est passio cum permutatione. sed quod recipit intellectus ab intelligibili est solum receptio apprehensionis: quæ quidem apprehensio est idem

Alexan. de
mōstrauo

M.

A idem, quod ipse. Et non accidit ei permutatio ex hac receptione, sicut accidit sensui, qui est in potentia. Nam entium nihil aliud est, nisi quod receptum est, quod in sensu non est, quia sensus est in potentia aliud, quod receptum in eo. Et vere post hoc dicendum est quod, si esset intellectus materialis aliud, quam extra receptionem, nasceretur ex hoc quod eo prehendendo intellectum abstractum, fieret ex nouo eternum. & est hoc impossibile declaratum, ut videbis. Adhuc autem iam manifestum est quidem apud nos quod intel-

B Quis agens non tantum est causa in intellectu materiali per viam efficietis, & motoris, sed per viam vltimæ perfectionis, hoc est per viam formæ, & finis. Et hoc est vnum eorum, quæ fecerunt errare Auenasarem, cum opinatus sit quod esset causa solum, sicut motores materiales. Et quidem argumentum Themistij ad huiusmodi copulationem supra adductum, est, quod videlicet sensata hæc intelligibilia sunt à parte intellectus abstracti: & quia res efficit semper sibi simile: conueniens est igitur, & magis dignum ut intellectus materialis cum eo coniugatur, & fiat vnum in aliquo individuo. Nam, licet res sensibilis per naturam sit occulta oculis alicuius speciei animalis propter suam debilitatem, non accidit esse occultam omnibus speciebus. Nam, si occulta esset omnibus speciebus, igitur providentia diuina, quæ dicitur natura sapientie, sciscitaret aliquod vanum, ponendo res in potentia, quæ nunquam ad actum reduceretur, ut quamuis vesperilio

lumen Solis intueri non possit, non in omnibus animalibus est hoc. similiter quamuis aliqua hominum societas non possit intelligere hunc intellectum, non est de necessitate ut hoc contingat toti speciei, immo necesse est ut hoc non accidat. Et hic solum est dubium supra monstratum, quod videlicet præparatio hæc, cum qua abstracta recipiuntur est vnum, quod accidit intellectui speculatiuo post perfectionem, ita ut huius præparationis proportio ad intellectum adeptum completum, est sicut materialis intellectus ad animam. Vides namque post quamlibet formam nouam particularem generabilem & corruptibilem quod accidit recipiendi impressio ad formam aliam, & aliam: & quamuis procedat in infinitum in præparationibus sine, recipit formam vnam, non materialem. Quia vero est hoc, iam habes quod intelligibilia intellectus speculatiui sunt scientie in potentia, cum sint scientie rerum, quæ sunt in potentia. Et ex hoc remouetur dubium, cum dicis, quomodo possunt verificari vniuersalia in apprehensione, cum non inueniantur extra animam. & hoc est, quod induxit Platonem dicere quod sint formæ singulares abstractæ, quæ dant esse singularium speciei humanæ, & animalis. Responso quidem ad hoc est, quod vniuersalia sunt scientie in potentia eorum sensibilibus, quæ sunt extra animam. Et iam diximus esse eorum per se quod id, quod est in potentia in aliquo genere, necessario exit ad actum in illo genere ex aliquo illius: sed scientie

Themistij
ar.umen-
tum.

Quo pacto
via potest
cificari i
apprel en-
sione eun-
non inue-
niantur ex
u a alim.
F

De Animæ

tiz in potentia sunt intelligibilia : igitur necessario educuntur a scientijs, quæ sunt in actu, quando requirunt motorem efficere de ea potentia ad actum. Difficile est autem ei, qui non peruenit ad hunc gradum, concedere hoc. itaque dubitat, sicut longe est ei, qui est in vna ætate temporis, credere quod accidit sibi in futuris. Et nobis quidem in hoc videtur quod euentus ad hanc perfectionem naturaliter accidit vt plurimum ex aggregatione rerum coadiuantium sese. igitur euentus huius perfectionis vt plurimum continget tempore senectutis, ac post multum studium in speculatione, & moribus, & post elongationem superfluarum rerum, quæ videntur necessariæ & non sunt. & videtur quod plures debeant peruenire ad hanc perfectionem, quando vicinatur segregationi huius æui : quia hæc perfectio est opposita perfectioni corporis. Et cum Auennas credidit in fine suorum dierum peruenire ad hanc perfectionem,

& non peruenit, posuit impossibile hoc, & vanum, & dixit esse fabulas veterularum. sed est solum, vt nos diximus non autem, vt dixit vir iste.

De intellectus agentis natura : ac quo patet
Eto intellectus hominis causa sit humano
intellectui. Cap. 4.

Remansit iterum declaratio vna, adiuncta iam dicto ad inquirendū, videlicet intellectū in actu qui moueat materialem, & reducat eum in actū: sicut reperiuntur hæc duo in quolibet generabili, & corruptibili specie; hoc est potentiale, & actuale, quod trahit illud in actum. & fm Arist. in libro de Anima hæc via est manifestior ad inueniendum intellectum abstractum, qui ducat intellectum materialem ad actum.

Et dicētibz nobis quod intelligere est simile ipsi sentire, non debes propter hoc credere quod hic intellectus est extra animam, sicut sensus est extra animam. quia intelligibile, quod est comparatum intellectui materiali comparatione sensati ad sensum, est in anima, & sensatum est extra animam. Et propter hoc non de necessitate est quod hæc intelligibilia sint separabilia, vt opinatus est Plato. & anima recipitur in definitione intelligibilium speculabilium, sensus autem non. Et remansit nobis declarare, quomodo formæ materiales mouent intellectum materialem, & reducant eum in actum: sicut sensatum sensum. Hanc autem præparationem non habent formæ, in quantum sunt in materia, sed in quantum formæ: nam impossibile est rem materialem operari in immaterialem, nisi in quantum est forma solum. Formæ igitur materiales sensate mouent intellectum materialem, cum

Quod intelligibilia non sunt extra animam.

M Quo patet formæ materiales mouent intellectum.

Quo tempore intellectus humanus perfectionis copulationis est

H intellectus abstractus acquiritur.

I

A cum acquirunt esse formarum, quæ de necessitate non sunt in materia. Hæc autem est forma illa, quæ inducit formas materiales efficere intellectio-
B ne. Et scis quod, quod inducit aliquid facere rem intellectus, est intellectus neces-
 sario. & ideo dicitur quod formæ materiales sunt intelligibiles in potentia: & oportet quod habeant unum agens, quod extrahat eas de potentia ad actum: si-
 cut habet quodlibet, quod est in poten-
 tia. Et sicut res, quæ apprehenditur à sensu visus, apparet per illud, quod videtur, quod est sua causa, ut est lux, per hanc eandem rationem est proportio intel-
 lectus abstracti cum materiali simili-
 bus proportioni primi apparentis, vi-
 delicet lucis cum sensu visus. Et, cum intellectu isti hæc intelliges etiam illud, quod Aristoteles ait, dixit, non quod conueniens est hic esse intellectum intelligentem omnia, & unum intellectum, qui omnia reducat intelligibilia: ut lux, quæ omnia apparentia in potentia reducit ad actum. Et, postquam comparatio intel-
 lectus abstracti ad materialem est si-
 milis comparationi lucis ad visum: igitur decet ipsum esse intelligibile ab intellectu materiali, magis quam illud, quod est intelligibile per ipsum. Sicut
C ignis est dignior calefacere, quæ est calefacta per ipsum. nam res apta recipere ignem particulariter, magis de necessitate est apta recipere ignem absolute hoc in posito, quod mediet ali-
 quid. hoc autem accidit per unum subiectum accidentale. nam sunt mul-
 ta, quæ recipiunt per medium unius, vel plurium rerum. Et ex hoc vide-
 tur quod causa, propter quam non reci-
 pit intellectus materialis hunc intel-
 lectum, nisi per medium alterius rei, quæ est intellectus, est una, & eadē,

cum qua multa entium non reci-
 piunt suam ultimam perfectionem, nisi per media aliqua: ut reperitur iuuentus post infantiam, & alia in-
 numerata entia. & hæc causa à parte naturæ manifesta est. A parte vero consuetudinis est alia causa. nam vi-
 demus quod multa entia non reci-
 piunt perfectionem, quæ est per natu-
 ram in aliquo genere, nisi ex consue-
 tudine: & existentiam omnium horum recipit intellectus iste in hoc, quod est materialis. Et, si forte dicere vel-
 let quis, natura est velamen separatum, à Deo, ut has apprehensiones apprehendere non possumus: quem admodum naturæ materiali oculo-
 rum visus per rationis obstat videre lucē, quamuis lux sit sui naturæ apparēs, respondeas, ut supra diximus, quod in indiuiduo solum est, non autem in specie. Et scias quod non est alia species, quæ apprehendat intelligibi-
 lia, nisi homo: animalium autē plu-
 res sunt species præter vesperilionē, quæ lucem apprehendunt. immo di-
 citur quod sunt quædam animalia, quæ etiam corpus stellæ contuen-
 tur, ut animalia sunt quædam rapi-
 nantia. Simuliter oportet ut inueni-
 antur aliqua indiuidua in specie hominis, quæ apprehendant hunc intellectum ex necessitate: & erunt illa quidem, quæ sunt perfecta in sci-
 entis speculatiuis cum aliis nobilitatis, quæ oportet necessario ut cum illis coniungantur. Et, si quis dicere vel-
 let esse forte dubium, quod in Ethica sua Auennasarius mouit, videlicet quod intellectus, qui est in potentia, est una res, quæ non potest dici ut natu-
 ram habeat priuationis, & est nouum: & cum hoc est nouum, renouabi-
 tur

Dubitatio
 a. l. separatum.

E

Solutio.

Solus homo apprehendit intelligibilia.

F

Dubium Auennasarius, quo pacto intellectus non possit recipere formas intellectus abstracti.

Gtur etiam ex necessitate ex parte receptionis huius, si ei accidat hæc receptio: & si reciperet formam intellectus abstracti, & vniatur cum eo, fieretque vnum: igitur possibile esset corruptibile effici æternum. & quia hoc impossibile est de rebus notis per se, sententiarus est Auennas verba dicentium quod vniemur cum intellectu abstracto, esse verba vetularum. Dico igitur, quemadmodum declaratum est nobis, quod formæ materiales mouent hunc intellectum, qui in potetia est, & hunc motum faciunt à parte intellectus abstracti. nam motor materialis non potest mouere, nisi in virtute rei, quæ non est in materia: ut declaratum est. Similiter nobis declaratum est quod receptio, quam habet iste intellectus, qui est in potentia, est speciei receptionis naturæ in intellectum abstractorum, non speciei receptionis materialis: & speciei receptionis est illa, quæ limitat ei hanc vniorem cum abstracto, ad hoc reducuntur ad vnam substantiam essendi: & maxime quando intelligit seipsum: & tunc erit intellectus abstractus necessarius. nam hæc speciei motus, quæ accidit intellectui materiali, accidit ei à parte rei, quæ est intellectus necessarius: quoniam iam declaratum est intellectum abstractorum esse proprietatem, ut seipsum apprehendant. & scis quod proprium, in quantum est proprium, conuenit. Et postquam declaratum est quod intellectus materialis apprehendit seipsum, & cetera abstracta, oportet ut habeat hoc, aut ex se, aut ab alio. & postquam est impossibile ut habeat ex se, quia

nihil mouet seipsum: & est impossibile etiam ut sit nouum: necesse igitur est ut habeat hanc proprietatem à parte coniunctionis, scilicet ut coniungatur cum ea re, quæ est ipsa eadem apprehensio, abstractio videlicet. Et, postquam ita est, oportet quod hæc speciei receptionis, quam habet iste intellectus, sit per viam coniunctionis, & vniens cum abstracto sine nouatione, & generatione: ita ut ipse idem recipiat seipsum. Et ordo vniens huius, & sui esse hoc modo est, ut dixerunt Philosophi, quod intellectus intelligit agens primum & omnia secunda, & seipsum: & similiter quæ non sunt actu intelligibilia, reducit ad intelligibilia actu. Et quod seipsum intelligibilia sunt, ea sunt, quæ à corporibus separata sunt, nec sunt in materia: & substantiæ quidem harum rerum intelligunt, & intelliguntur. Et scias quod intelligunt ex ea parte, qua intelliguntur, & quod in eis est res intellecta, est res intelligens: quod non est in aliis intelligibilibus. verbi gratia lapis, & terra nascens sunt intelligibilia: id tamen, quod ex eis intelligitur, non intelligit. nam quæ sunt corpus, vel stant per corpus, non sunt in se intelligibilia, vel substantiahter: nec aliquid eorum est intellectus in actu: sed agens intellectus est, qui facit ea actu intellecta, eleuans ea à gradu essentiae, in quo erant ad gradum nobiliorem essentiae, plusquam eis sit concessum à parte naturæ ipsarum. Nam virtustationalis, quæ est in homine, non est ipsa eadem in se intellectus in actu, nec per naturam suæ essentiae: sed intellectus agens reducit eam

Solo Auer
rois, & de
claratio,
quo pacto
intellectus
nisi
H
intelligat
intellectus
abstractus
, & etiā se
ipsum.

I

M

A eam in intellectu in actu, & concedit quod alia sint sibi intelligibilia in actu. Et, cum rationali virtuti acciderit ut sit intellectus in actu, ascendet tunc ille intellectus in actu ad assimilationem rerum abstractarum, & intelliget suum esse, quod est actu intellectus: & tunc relinquetur suum intelligibile esse intelligens: & etiam intellectus, intelligibile, & intelligens erit tunc unus, & idem in hoc, & reducetur in essentiam gradus intellectus agentis. nam erit tunc intelligens intellectus materialis, res intellecta est agens, & intellectus erit intellectus materialis.

B & hæc sunt unum in esse, & tria in dispositione. Verbi gratia scis quod comparatio intellectus agentis ad hominem est sicut comparatio Solis ad sensum visus: & ut Sol dat vi sui lucem, & postea per hanc lucem, quam recipit videns a Sole, efficitur videns ipsum Solem in actu, qui fuit causa faciens ipsum videre rem in actu, & quod omnes colores, qui erant apparentes in potentia, efficiuntur apparentes in actu: similiter intellectus agens facit: quia tribuit homini esse impressum in virtute rationali, quod habet comparationem cum anima rationali, quam habet lux cum visu: & cum illa eadem re intelligit anima rationalis id, quod fecit eam intelligere: & reducuntur per hoc ea, quæ erant potentia intelligibilia ad actu intellectus: & reducitur ut sit ipsa idem cum intellectu agente, & efficitur intellectus, quod non erat prius, & reducit se ad intelligibile, hoc est ut intelligat se, quod non erat prius: igitur reducuntur om-

nia hæc, quæ tria sunt, in unum, **D** quando sunt in actu: & res, quæ erat attributa materiæ reducitur ad esse divinum. Et hæc est actio, quæ facit in nobis intellectus agens: & hinc vocatus est agens. Et quando quidem ad hunc pervenimus gradum, completa est nostra beatitudo. Et scias quod, quando est separata a nobis aliquo tempore accidentaliter, non debet hæc separatio sibi attribui a diminutione, & permutatione in sua substantia: nec conjunctio simpliciter acquirat ei aliquam formam, quam antea non habuerit. Neque utique **E** est in vanum ista apprehensio. Nam intentio divina in hoc fuit quod formæ, quæ sunt æternæ in genere, ut universalia, debeant ascendere ad formam unam numero. Nam cuilibet enti inest divina intentio, ut perveniat ad recipiendum tantum illius nobilis finis, quantum competit suæ naturæ: nec denegatur ab eius essentia pars sibi concessa. itaque entibus, quæ in ipsorum natura non habent, nisi ut sint in hac essentia diminuta, ut bruta animalia, erit possibile habere in seipsis virtutes, per quas in **F** fine ascendent ad talem perfectionem, qualis est primi entis simpliciter. Quod quidem igitur est primum ens simplex, ideo est primum, quia primum primo habuit semet ipsum, non autem ab antecedente causa. quod vero est post ipsum, suum esse habet virtute primi. & hoc est esse primæ materiæ cum prima forma: quia ipsum primum tribuit sibi meritum in prima dispositione, ut gratiam habeat recipi-

Extra ord. Auer. V di

De Animæ

Gdi formas, quæ possunt sibi accide-
re: & formis materialibus tribuit
gratiam, qua possint peruenire ad
formas complete abstractas, tan-
quam in finem.

De ordine Principiorum.

Cap. 5.

olumus autē nunc con-
cludere sermonem no-
strum, & cum hoc tibi
demonstrare, & breui-
bus verbis referre ordinem valde
pulchrum principiorum, vt ponit

H Auennasar. & est quidem radix
vna eleuandi intellectum intendē-
tibus scire magna. Dixit itaque
Auennasar ptincipia, per quæ con-
stituuntur corpora, & ipsorum ac-
cidentia esse sex gradus altos, &
supremos: & vnaquæque specie-
rum continetur in aliquo illorum
graduum hoc modo: vt prima cau-
sa in primo gradu, secunda in se-
cundo, intellectus agens in tertio,
anima in quarto, forma in quinto,
materia demum in sexto. Quod
est in primo gradu, non potest ef-
se plura, sed omnibus modis est v-
num solum, separatum: quæ au-
tem sunt in alijs, sunt plura. Et ho-
rum quidem tria, neque sunt cor-
pora, neque ad corpus, videlicet pri-
ma causa, secunda causa, & intel-
lectus agens: tria autem alia, licet
non sint corpora, sunt ad corpus, vi-
delicet afa, forma, & materia. Gene-
ra autem corporum sunt sex, vide-
licet corpus cœleste, rationale ani-
mal, irrationale animal, vegetabi-
le, minerale, & quatuor elementa.
Summa vero ex his sex generibus

composita est mundus. cuius pro-
pria, & Primam causam creden-
dum est esse altissimum Deum be-
neditum. ipse enim est cā propin-
qua essentia secundorum, & essen-
tia intellectus agentis. Secunda ve-
ro sunt causæ corporum cœlestium,
& ab his proueniunt substantiæ ho-
rum corporum. essentia enim cui-
uslibet corporis cœlestis dependet
à quolibet secundorum. nam su-
preum secundorum in gradu cō-
stituit esse primæ sphaeræ: infimū
constituit esse Lunæ, media quo-
que, quæ sunt inter hæc, cōstituant
esse cæterarum sphaerarum, quæ
sunt inter has. Et numerus qui-
dem secundorum est secundū nu-
merum corporum cœlestium. Et,
cum dico hic numerum, debes in-
telligere per modum causarum, &
causatorum. scis namque causam,
quæ non est corpus, non recipere
numerum, nisi per modum, quo
est causa corporum numeratorū:
hæc autem secunda sunt, quæ di-
cuntur Angeli. Et intellectus qui-
dem agens habet de sua virtute, &
opere prouidentiam, quæ est in ani-
mali rationali, & apprehendere qui-
dem illum est vltimus gradus per-
fectionis animæ nostræ, quia illud
est finis, & nostra beatitudo. Con-
tingit autem hoc, cum separatur,
nec eget in suo esse re, quæ sit sub
ea: vt est corpus materia, vel acci-
dens: & in hac perfectione rema-
net semper. Et substantia quidem
intellectus agentis est vna, quam-
uis gradus suus contineat id, quod
dependet ab omnibus animalibus
rationalibus receptiuis beatitudi-
nis. & hoc est quod vocatur Spiritus

tus

Arus Sanctus. Res autem illæ principiorum, quæ sunt in gradu animæ, sunt plures. earum enim sunt animæ colorum : & earum, sunt animæ rationabilium animalium : & earum, irrationabilium. In anima autem rationalium animalium continetur virtus rationalis, motiua, imaginatiua, & sensibilis.

Virtus quidem enim rationalis ea est, qua homo apprehendit artes, & scientias : & qua etiam deprehenduntur conueniens, & disconueniens in operationibus, & virtutibus moralibus : & id, quod est cõueniens facere, vel non facere iuuatuum vel nociuum, delectabile vel triste.

B Et de hac quidem quædam est speculatiua, & quædam practica : practicæ vero quædam artificialis, quædam cogitatiua. Speculatiua quidem ea est, qua homo adipiscitur cognitionem rerû, quæ non possunt fieri ab homine. Practica vero, qua cognoscitur quod potest homo facere, & quod pertinet ipsi homini facere. Artificialis est illa, qua apprehenditur omnes artes Mechanicas. Cogitatiua vero, qua præuidet homo, si est conueniens facere, vel non. Motiua vero est, per quam est motus humanus ad prosequendum, vel fugiendum, delectando, vel abhorrendo : & ab hac contingunt odium & beneuolentia, timor & audacia, ira & mansuetudo, crudelitas & pietas, & aliæ animæ affectiones. Et illa quidem est imaginatiua, quæ impressiones rerum sensatarû cõseruat, postquam à sensibus abierint, & componit vnã cum aliã, & separat vnã ab aliã, & in som-

no, & in vigilijs, compositiones, & separationes dico in parte veras, & in parte falsas. & cum hoc etiam apprehendit iuuatuum, & nociuum, & alia, quæ in virtute rationali supradicta sunt. Sensibilis autem manifeste est illa, qua sensata apprehenduntur quinque sensuum, & delectabile & triste, non autem iuuatuum & nociuum, nec conueniens ab inconuenienti. Sed in quibusdam animalium irrationabilium reperiuntur tres virtutes, præter videlicet rationalem : in quibus quidem imaginatiua stat locorationalis, quam habet animal rationale, & in quibusdam reperiuntur solum motiua, & sensibilis.

E Animæ vero corporum celestium diuersificatur ab his animabus in esse ipsa re, & specie. Nam per has animas, quas habent corpora celestia, stant, & mouentur motu continuo, & circulari, & recipiunt multam nobilitatem, & perfectionem. & sunt nobilioris essentia, quàm sint animæ, quæ sunt animæ, quæ sunt apud nos. Nec sunt in potentia aliquo tempore, sed actu semper. quoniam intelligibilia ipsarum nec defuerunt, nec defunctip-
F sis à principio earum : quia id, quod intelligunt, semper intelligunt. animæ vero nostræ primo sunt in potentia, postea reducuntur ad actum : & accidit hoc ab aptitudine, quam habent ad recipiendum intelligibilia. Et corpora quidem celestia non habent de anima sensibilem, neque imaginatiuam : licet ipsorum anima intellectiua sit similis animæ rationali aliqua parte assimilationis.

V ij Et

De Animæ

G Et intelligibilia ipſorum ſunt ſubſtantiæ abſtractæ à materia : quia quælibet anima illorum intelligit primum, & ſe, hoc eſt ſuum eſſe, quod Daaath appellatur. de ſecundis vero intelligit Zobar, quod dedit ſibi ſuum eſſe. Nobiles autem gradus intelligibiliū, qui ſunt apud nos, quamvis ſint nobiles in intellectu, cum ipſi ſint in materia, ab animabus eorum non intelliguntur. nam gradus ipſorum intelligibilium eſt multo nobilior, quàm ſit gradus intelligibilium, quæ ſunt ſub ipſis. Nec pluralitas intelligendi eſt deputata pro vltima nobilitate. Vides enim Primum ſe ſolum intelligere, quamvis ſit quodammodo omnia entia. cum igitur ſe intelligit, iam omnia intellexit per illum modum, quia quodlibet ens recipit eſſe ſuū ab eo. itaque pluralitas intelligendi * pluralitas non eſt. Et quidẽ ipſorum ſecundorum intelligere diminutum eſt ab illo. nam quodlibet horum ſtelligit ſe, & primum. & ſolutio huius quæſtionis dimittatur in alium locum. Animæ autem, in quantum perſeuerant in eſſe ipſarū, nec faciunt opiniones earum, ſunt virtutes, & præparationes ſolum præparatæ ad recipiendum impreſſiones rerum, quæ recipiuntur. verbi gratia vt eſt virtus viſibilis, antequam videat, & imaginatiua, ante impreſſiones rerum imaginabilium, & ijs ſimilia, uſque ad hunc punctum, ipſæ ſunt formæ. verum quando impreſſiones ſunt receptæ in ipſis in actu, videlicet impreſſiones ſenſatorum in virtute ſenſibili, & impreſſiones

imaginabilium in virtute imaginatiua, & impreſſiones intelligibilium in virtute rationali ſunt ſeparatæ à formis : neque ſunt formæ, niſi per viam ſimilitudinis. & quæ ſunt longiores ab his, vt dicantur formæ, ſunt impreſſiones intelligibilium, quæ accidunt virtuti rationali : ipſæ nanque ſunt poſſibiles eſſe ſeparatæ à materia. ſimilitudo etiam ipſarum exiſtens in virtute rationali eſt multum longinqua à ſimilitudine coniunctionis formæ cum materia. & quando accidit quòd intellectus in actu eſt ſiſimilis intellectui agenti, tunc non debet vocari intellectus forma, nec ſimilis formæ. Quidam tamẽ homines vocant omnes ſubſtantias incorporeas formas, equiuoce dicentes de formis. Dico quòd formarum quædam ſunt ſeparatæ, & denudatæ à materia, nec egent materia : quædam ſunt, quæ ſunt inſeparatæ à materia, vt illæ quæ dicuntur ſunt. & hæc diuiſio eſt per equiuoca. Et formæ, quæ egent materia, ſunt pluriū graduum. magis autem inferior gradus formarum eſt gradus formarum quatuor elementorum. ipſæ nanque ſunt quatuor formæ in quatuor materijs : & ſunt aliæ formæ corporum, quæ generantur ex commixtione elementorum. Et de his etiam ſunt aliquæ, quarum vna eſt nobilior altera, aliqua nanque forma corporum mineralium eſt nobilior alia in gradu, & formæ corporum mineralium ſunt nobiliores formis elementorum, & formæ aſcentium terræ ſecundum earum nobilitatem ſunt nobiliores for-

Pluralitas
intelligendi
n̄ eſt depu-

H
rata ꝑ no
bilitate.

* a. l. perfe
ctio.

mie

A mixtorporum mineralium, & forme animalium irrationalium sunt nobiliores formis nascentium terre: forma autem rationalis animalis, in quantum rationalis, est nobilior omnibus formis dictis. Verumtamen prima materia, & prima forma plus diminutæ sunt omnibus alijs in ipsum esse. nam quilibet illarum eget in suo esse stabilitate alterius: altera vero, scilicet forma, stabilitatem non habet ni-

si in materia. Similiter & materia **D** est ens & in seipsa, & in sui natura propter formam, & perfectio suæ essentia est ut recipiat formam. nam, si forma non esset, neque, materia esset. post hoc autem sunt formæ quædam, quæ abstractæ sunt.

De anima Beatitudine finis.

Sequens epistola De connexionione intellectus abstracti cum homine idem est cum tractatus De anima Beatitudine parte: quam alia ab illo versam translatione hic apposui; ut codicum, & interpretum diuersitas inspicere possis.

V iij Libellus

LIBELLVS SEV

EPISTOLA

AVERROIS DE CONNEXIONE

intellectus abstracti cum homine,

*Calo Calonymos, Hebræo, Neapolitano,
Medico, Interprete.*

H

PERAM dedi, fra-
ter optime, ei qđ
petijsti à me, vt ti-
bi patefaciam mē-
tem Aristotelis cir-
ca connexionē in-

tellectus abstracti cum homine, &
ostendam verificationem sermo-
nis in hoc, iuxta radices huius vi-
ri. ipse enim fuit princeps, quo per-
ficiuntur omnes sapientes post eū:
licet differant in intelligendo ver-
ba eius, & in eo, quod ex eis sequi-
tur. Notitia autem huius quęsti-

Radices
duæ ad co-
gnoscendā

I
connexio-
nē intelle-
ctus abstra-
cti cum ho-

ti fundatur super duas radices, qua-
rum Vna est natura intellectus ma-
terialis, & est fundamentum huius
quęsti: & evenit differentia inter
eos vt plurimum ex eorum differē-
tia in natura huius intellectus. Se-
cunda vero radix est modus, quo
intellectus abstractus est intellectui
materiali causa vt sit intellectus in
actu, scilicet an sit ei causa, tanquā
agens, & motor tantum, vt est dispo-
sitiō in motoribus naturalibus, vel
tantuā forma, & finis, vt est dispo-
sitiō in motoribus abstractis, qui

mouent animas corporum cele-
stium. Deceuimus tamen ante
omnia breui sermone narrare tibi
id, quod dixit sapiens de natura in-
tellectus materialis, & natura intel-
lectus abstracti. Deinde narrabi-
mus tibi id, quod videtur in hoc
quęsito ex rebus consequētibz ab
opinionē eius in his duabus natu-
ris. ex hoc enim possibile erit per-
uenire ad veritatem ei⁹: si quidem
hoc possibile fuerit homini.

Et dicimus qđ sapiens primum,
quod dixit, cum incēpit perferu-
tari de natura intellectus, quem ip-
se materialem appellat, est pręsup-
ponendo quod ex rebus per se no-
tis est quod proportio intellectōrū
ad intellectum apprehendētem ea
est, sicut proportio sensibilium ad
sensum. & verificatū est ei ex hoc,
quod intellectus apprehendens in-
tellecta est potentia recipiens, non
autem agens, sicut est in sensibus,
scilicet quod est potentia receptiua
sensibilis. Et, cum verificatum est
ei qđ sit ex potentijs receptiuis, scili-
cet quę sunt in potentia, nō autem

Dicta Arī.
de intelle-
ctu, & ea,
M
qđ illis se-
quuntur.

cx

A ex potentijs actiuis, sequitur necessario ex hoc vnum duorum, scilicet aut q̄ receptio intellectus, qui est in potentia intellectuum, quę sunt in actu, & passio eius ab eis est sicut receptio sensus sensibilium, & passio eius ab eis: aut quod receptio intellectus, & passio eius est aliter. Et, cum verificata fuit ei hęc diuissio, in qua restringitur veritas, perscrutatus est de natura intellectus, & dixit q̄ necesse est vt sit natura eius in hac re diuersa à natura sensus: & vt sit nomen passionis, & receptionis dictum de eis & quiuocē.

B Quoniam, cum sit notum per se de intellectu quod intelligit omnes formas, necesse est vt hęc potentia nō sit potentia in corpore, ita quod sit extensa in eo, & diuisa ad diuisionem eius: sicut est dispositio in potentijs sensuum, scilicet quod sunt extensę in corporibus, & diuisę quodammodo ad diuisionem eorum. Nam, si ipse esset quid reperitur in corpore, sicut est in sensibus, eueniret quidem ei vt apprehenderet vnum genus tantum formarum. subiecta enim propria recipiūt formas proprias. Vltcrius, si esset potentia in corpore, tunc illa potentia non reciperet formam illius corporis sibi propriam. oculus enim si esset habens colorem, non esset possibile virtuti visus recipere colores. & sic est in reliquis potentijs sensuum. Iterum, si esset hęc potentia in corpore, habens formā sibi propriam, non apprehenderet seipsam. nam formę apprehendentes materiales, s. sentientes non apprehendunt seipsas, neq; finem suę dispositionis. Pręterea, si esset hęc potentia, & hęc preparatio in corpo-

re determinato, tunc accideret eis id, qđ accidit sensibus, cum apprehendunt aliqđ sensibile. & est vñ duorum: aut enim non apprehendunt rem hora apprehensionis suę: aut, si apprehenderint ipsam, apprehendunt quidem eam, non prout est. quemadmodum accidit coloribus, qui sunt contrarij adinuicem in visu, & saporibus, qui sunt contrarij in gustu. & hoc voluit Arist. cum dixit, si enim i eo apparuerit, apparatus impedit alienum, quia est aliud. Hęc est summa eius, quod dixit sapiens de natura huius intellectus, & eius, quod sequitur ex verbis suis. Et, cum peruenerit ad eum hoc tñ de intellectu materiali, paruit ei q̄ hęc pars perfectionis, quę in anima reperitur, appellata quidem intellectus materialis, non habet naturam, nisi naturam possibilitatis, & preparationis tñ, cū non fuerit multus cū materia neq; cum natura aliqua naturarū sensibiliū omnino. Quare non est hęc preparatio, seu dispositio, appellata eam vt vis, existens in subiecto proportionato naturę intellectus, vt imaginabātur expositores Antiqui. vn de prę cęteris possibilitatib⁹ fuerat intellectus. & ideo dixit loco huius q̄ ipse nihil est ex entibus antequā intelligat. Expositores autem Antiqui, vt Theophrastus, & alij intellexerunt de hoc, q̄ ipse nihil est ex entibus in actu, sed est substantia in potentia, s. q̄ est substantia intellectiua cuius esse est in potentia, prout est in potentijs receptiuis formarum materialium, scilicet quod possibilitas in eis est in substantia, quę est in potentia proportionata speciei, quam recipit.

V iij Et

E Intellectus nullis nō hēt nisi naturā possibilitatis, & preparationis.

Theo. opi
nio.
• a. l. The-
mist.

Epistola

G Et videtur quidem quod secundum opinionem eorum intelligitur natura intellectus, prout intelligitur natura materię primę, scilicet ut dicatur quod iste intellectus est ille, cuius proportio ad id, quod intelligit, est proportio materię formę demonstratę talis ad formam: licet entitas huius materię sit in potentia. & cum posuerint entitatem huius substantię in potentia tantum, non potuerunt quidem dicere quod sit generabilis, & corruptibilis, id est, quod est in potentia non generatur nec corrumpitur, ut declaratum est in *Physicis* de materia prima.

H Alexander vero ex recentioribus Peripateticorum videbatur ei quod natura huius partis animę nihil aliud est, nisi preparatio, seu dispositio, quę reperitur in anima, dicens quidem, & ideo assimilauit eam *Aristoteli*. preparatiōi reperię tabulę recipienti scripturam. nam tenet quod subiectum huius preparatiōis nihil aliud est, nisi anima. & determinauit ex hoc quod hęc preparatio inouetur ad inuolutionem animę, prout est in alijs preparatiōibus. Attamen veritas, quam præbent fundamenta *Aristoteli*, est quod sit preparatiō tantum. nam, si reperiatur hic substantia recipiens formas entium, tunc essent preparatiōes unum ex entibus existentibus per se. & si esset unum ex entibus existentibus per se, tunc essent absque formis rerum sensibilium, & non essent naturę quidditatis earum. Demum hic sermo assimilatur sermōni de formis abstractis. nam hęc intellecta, videtur de eis quod nihil sit in eis, nisi quidditas rei sensibilis. & si essent absque ea, non notificarēt substantiam eius. nam aliud non notificat substantiam alterius, præter alia

inconuenientia, consequentia illā opinionem, quę alias narrauimus. Nisi quod Alexander determinauit quod notum est per se quod hęc natura est generabilis, & corruptibilis: quoniam non habet aliam naturam nisi possibilitatis, & preparatiōis. quod quidem non mihi placet, sed oportet summo opere de hoc perscrutari. *Aristoteli* vero nihil de hoc declarauit: sed id, quod percipitur ex verbis eius, tolerat vtrūque simul. nam dicit de hoc intellectu materiali quod non est passiuus, sed immixtus. & potest dici quod intelligit per immixtum quod non sit potentia in corpore, diuisa ad diuisionem eius, licet fuerit ei connexio necessaria in corpore mediante anima: & potest dici quod sit abstractus simpliciter. Diximus autem quod hoc non est notum per se. quoniam declaratum est de potentia prima abstracta in lib. *Physicorum*. quod non sit diuisibilis ad diuisionem corporis, neque misceatur materię: & remanet conuersio huius propositionis, & destructio conuersi non declarata, & est quod omnis potentia, non diuisa ad diuisionem corporis, sit abstracta. & qui habet ex radicibus suis quod sunt hic formę abstractę, quę non sunt ex natura relatiua, quæro quid prohibet apud eum quin sint hic preparatiōes huiusmodi: præsertim cum eo, quod videtur de hac preparatiōe, quod sit vna numero in hominibus. & hoc quidem per se est, tamen multa per accidens. quod non est sic in formis materialibus. Et dimittamus hoc, & redeamus ad id, in quo fuimus. hoc enim requirit maximā speculationem per se ipsum. Et dicimus quod in aliqua harum duarum opinionum quas tenent isti homines, philosophi

Discreptia
Inter
Alexan. &
Auer.

L

M

Quo pa-
do intellus
mālis intel
ligere pos
sit intellus
abstractus.

A phi'nuncupati Peripatetici esse de mente Aristo. in intellectu materia li, nihil est quod cogat, vt prohibeat intellectum, & discursum suum de intellectib⁹ abstractis, & ne fiat substantia abstracta, vt declaratum est. quoniam intellectum de abstractis est ipsummet esse. Nam iste intellectus materialis, si est substantia antiqua, vt dixerunt omnes expositores, nihil profecto ei prohibet quin intelligat priores eo. si vero est præparatio tantum, vt dicit Alexander, tunc non est hic ens innouatum, qd prohibeatur quin fiat æternum: vt dixit Alpharabius. Et opinor q^d Alpharabius imaginatus est hoc, quoniam opinatur q^d intellectus materialis sit substantia, habens potentia innouatam corruptibilem. nam ipse dixit in de intellectu, & intellectu, recitans de hoc intellectu q^d sit substantia quædam, seu aliquid, cuius motus est vt cum recipit intellecta, sit vnio cum eis, seu dispositio eius est hæc dispō. & posuit substantiam cuius esse est in potentia innouata statim, vt vides. Igitur omnes hoīes pp hoc conueniūt q^d felicitas vltima hominis est, cum sit intelligens intellectus abstractos. Et Alexander posuit hoc in libro suo de Anima, tanquam quid per se notum. Et sic fecit Themist. qui secutus est id in sermone, quem reputat esse sufficere, nam dixit, cum intelligat intellect⁹, in nobis existens id, quod non est in se intellect⁹, multo fortius dēt intelligere id, qd est in se intellect⁹. Sed opponitur huic vt dicatur q^d lumen solis dignius est vt videatur, & tamen vesperiliores id non apprehendant. Et iam promisit sapiens perferuari de hoc quæsito in lib. de Anima, &

non deuenit ad nos adhuc sermo eius in eo. Tame inuenimus in libro Alexandri de intellectu demonstrationem de hac re: & existimauit q^d ipsa est, quæ mouit sapientem ad sermonem de intellectu adepto. Et declaratio eius, quod dixit in hoc, & id, quod peruenit mihi, est hoc, ac si diceret q^d proportio intellect⁹ apud Arist. est ipsamet proportio sensus. & cum appareat quod tria sunt in sensu, scilicet recipiens, & est sensus: & receptum, & est sensatio: & motor, & est sensibile in actu, seu extra animam, necesse est etiam vt reperiatur in intellectu hæc tria, scilicet intellectus recipiens & est materialis: & intellectu, & est speculabile: & agens, & est intellectus abstractus. Et cum vera sit hæc propositio, & copuletur ei id, quod sequitur ex ea, & est q^d sensus potest recipere sensibile, quod est in actu: igitur sequitur vt intellectu, qui est in potentia, possit recipere intellectum, qui est in actu, scilicet abstractum, qui est tanquam sensibile. proportio enim eadem est. Et etiam, cū copuletur ei propositio, quā omnes consentiunt, scilicet q^d omne, quod habet potentiam ad aliquid, oportet de necessitate vt exeat in actum: & vt res, quæ est in potentia in aliquo tpe, fiat necessario res, quæ est in actu in illo genere: tunc sequitur ex hoc de necessitate vt intellectus materialis fiat intellectus, qui est in actu in aliquo tpe. Et id dixit Alexander in libro bello prædicto, postq^d declarauit id, cuius vis est vis prædictæ demofationis, hoc, cuius littera talis est. Intellectus autem, qui est in potentia, cum perficitur, & augetur, intelligit illud. quoniam, vt ipse dicit, quæadmodū potentia eundi, quæ est homini ho-

Alex. demonstratio

Themist.
dictum.

Epistola

Gra natiuitatis, exit in actum cum processu temporis, & perficitur res, mediante qua id erit, sic etiam intellectus, cum perficitur, intelligit res, quæ sunt in natura sua intellecta, & facit etiam sensibilia intelligibilia. Nam intellectus non est in natura sua passibilis, in eo recipit aliud, prout est sentiens, sed est in contrarium sentienti. sensus enim est in eo passio, & receptio impressionis: apprehensio vero illius est receptio, quæ addit. Causa autem receptionis intellectus materialis rerum abstractarum est, quoniam non euenit ei in receptio

Hne earum passio, prout est in sentiente, qui est in potentia. nam intellectus non est aliud ens, nisi substantia recepti in contrarium sentienti, quod est in potentia aliud, præter receptionem in se. Et dixit hoc. quoniam, si esset intellectus materialis aliquid præter receptionem, sequeretur, cum perscrutatus fuerit de intellectu abstracto, ut inouatum fiat æternum. & hoc patet, ut vides. Et patet profecto ex hac proportionem quod intellectus agens non est intellectui materiali ut agens tantum, sed ut perfectio vltima eius per viam forme, & finis, prout est sentienti cum sensibili. Et hoc est etiam vnum ex eis, quæ fecerunt errare Alpharabium, qui existimauit quod sit ei agens tantum, prout est in motoribus naturalibus. Demostratio vero Themistij prædicta vera est. quoniam, cum hæc sensibilia sint intellecta ex parte intellectus abstracti: & res semper tribuit similitudinem suæ entitatis: ergo multo dignius est ut ipsum sit in intellectum, quemadmodum colores cum fiant visibiles ex parte luminis Solis, multo dignius est ut lumen ei

fit magis visibile. Et licet omne visibile, & vlt sensibile naturaliter occultetur alicui speciei animalis per debilitatem eius, non occultatur tamen alteri speciei. nam, si occultaretur omnibus speciebus, tunc prouideretur diuina, & est illa, quam appellant naturam, frustra operata fuisse: cum posuissent aliquid in potentia ad aliquid absque eo, quod id exeat in actum. Vespertilio enim si non posset aspicere lumen Solis, hoc tamen non est sic in cæteris animalibus. Et sic etiam, si aliqui homines non posset respicere hunc intellectum non est necesse verita sint omnes homines. quoniam fuit hoc eis ex aliquo euentu, qui eis accidit, seu ex natura, seu ex voluntate vltima, quæ sic voluit. sed, si hoc esset per dispositionem, quæ est intellectui abstracto, dantem quod sit intellectum, non exiens in actum, tunc esset frustra. Id autem, ex quo apparet, quod hæc præparatio, qua homo recipit res abstractas, fiat in intellectu speculatio post suam perfectionem, adeo quod hæc præparatio erit, proportio eius ad intellectum adeptum perfectissime, ut proportio præparationis appellatur intellectus materialis ad animam, est hoc, quoniam omnis forma inouata euenit ei posita, & præparatio ad recipiendum aliam formam. & hoc quidem aut procedit infinitum, aut vltima præparationum recipiet formam non materialem. & hoc indicat, quoniam intellecta rerum, quæ sunt in habitu, sunt scientiæ in potentia, ex eo, quod sunt scientiæ rerum in potentia. & ideo vniuersale includit id, quod est infinitum. & iam declarauit hoc Aristoteles in sermone suo in Metaphysica.

Them. de
mefario.

Et

Quo vñ
sint vera,
enñ cñ non
sint, extra
aiam.

*a.l. hñt
ipotentia

An iuellus
humanus
abstrahat
& qñ.

A Et ex hoc soluitur dubium, qđ sit, quomodo vñnerfalia sunt vera, & tamen non reperiuntur extra animam: & est id, quod coegit Platōē ad tenendum formas abstractas. Et respondetur qđ vñia sunt scientiæ in potentia rerum, quæ sunt extra animam* in potentia. & ex rebus per se notis est qđ in omni genere rerū id, quod est in potentia, necesse est vt procedat ad id, quod est in actu in illo genere. & cum fuerint scita scientiæ in potentia, & moueantur a potentia in actū, necesse est vt moueant ad scientias, quæ sunt in actu. Quāquam hoc videatur absurdum ei, qđ non peruenit ad hñc gradum, adeo qđ pudet eum loqui de eis: prout videtur absurdum ei, qui fuerit in alia qua ætate suorum annorum, credere quod ei eueniet in alia ætate, ad quam adhuc non peruenit. In eo vero, quod interrogasti me de dicto sapientis, si quidem animæ fuerit actio, tunc erit posse vt abstrahatur, ipse profecto inuit id, quod declaratum est de intellectu materiali, qđ nō indigeat in operando, vt sit vnū ex entibus materialibus. qm̄ ens tale possit est ei abstractio: & non est necesse vt perfectio sit ei possis, non autem necessaria. & hoc patet ex opinione eius. Et videtur qđ proueniat hæc perfectio naturaliter: & vt plurimum erit ex aggregatione hominum, qui congregantur ad hoc, vt proueniat hæc perfectio. & cum hæc per-

fectio proueniat ex his congregatio. Dnib*, illa quidem perfectio huic vñtū difficilis est, nisi senectute, & per seuerantia in speculationibus, & nō deficiendo ei res, quæ existimantur esse necessariae. Et videtur fm̄ eos qđ adueniat hæc perfectio multis hominibus, prope separationem eorum ab hoc seculo, qm̄ est perfectio contraria perfectioni corporali. Alpharabius autē, vt vidisti, contradixit i suo libello huic interrogationi. & cum reputauit se esse perfectum in fine suæ ætatis, & non peruenit illud ad eum, adduxit inconuenientia ex rebus per se notis. & ideo dixit de eis **E** qđ sunt vanitates senectutis. Perfectio vero, ex qua prouenit hoc, vt diximus, est nimis difficilis. nam ex conditionibus eius est vt non sit peccatum in credulitate sua. & iō existimatur de eo qđ sit proprium hominū excelsis. Et hoc totum, quod cā tui recitauimus, est narratio opinionū hominum. & qui id intelligit, & illud negat, non debet decidere qđ sit opinio recitantis. Et accidunt ei, & similib* multi errores, & maximi quidem. & Deus omnipotēs auertat nos, & vos a lapsu in eis, & dirigat nos omnes ad scientiam. & operationes rectas. **F** Et pax vobis, ac pietas Dei, & benedictiones eius. Denum perfectio, quā inuimus, erit per scientias iuuatiuas, & opiniones veras, & mores bonos, ac operationes bonas.

Vale.

MARCI ANTONII
ZIMARAE
SOLUTIONES

contradictionum in dictis
Auerrois,

Super Sermone de Substantia
Orbis.

De sub
orb. ca. 1.

Icit Auer. in 1. cap. de sub
stantia orbis, q. vnum co
positum habere ni' vna
formam est impossibile.
Huius oppositum patet ab
ipso in 3. coe. commento

solutio

6. 7. vbi ponit plures formas elementorum
in eodem remanere. Soluitur. ipse senit lo
quendo de formis substantialibus. perfectis
& totalibus q. in vno composito nō est, ni
si vna tantum. nam, cum illa constituat rē
in actu simpliciter, quēlibet superueniens
effectus accidens. falli autem de formis, quā
non sūt vere substantiae, sed sunt quasi me
die inter substantiam & accidentia, quales
sunt formae elementorum apud ipsum. Et
ideo caueant ponentes formam corporei
tativā in via eius, & multo magis caueant re
nentes in via eius animam intellectuā esse
formam vere informantem, quia ista nū
quam fuit opinio eius. & si veritas sit illa,
vt catholice constitemus.

De sub
orb. ca. 1.

Secunda contradictio est, quia potentia
est differentia substantialis materię, dicit
Commentator in eodem capite. Sed huius
oppositum patet primo phys. commē. 7. o.
Vide. 1. phys. commen. allegato, quā ibi
diffuse diximus.

De sub
orb. ca. 2.

Tertia contradictio est in 1. cap. dicit Co
mmentator q. cælum indiget anima mouē
te ipsum in loco, & virtute mouēte ipsum
semper. Sed huius oppositum patet in 2. co
li. commen. 6. Soluitur. negatur. 2. coeli. tex.
commen. 6. cælum habere animam, quā
Antiqui ponebant quia crediderūt perma
nentiam illius animati corporis esse eiusdē
rationis cum istis, quā sunt hic: non negat
tamen cælum animatum esse, pro quanto
habet principium separatum a quo moue
tur, & per quod appetit: sicut patet primo
capitulo de substantia orbis in fine, vbi di
citur. & non fuit cælum dictum habere ani
mam. Et hoc est rationale. nam, vt scri

solutio

bit Commen. 8. phys. commen. 1. principii
motus de omnibus mobilibus est, sicut a
nima de rebus viuis & hoc non intelligit
Moderni, qui ponunt intelligentiam vere
cælum animare, quia non possunt eleuare
imaginatiuam supra cogitatiuam.

Quarta contradi. est ibidem. Commen.
dicit q. cælum de se habet finitatem suę a
ctionis. Huius tamen oppositum patet ab
ipso in 1. cap. huius, vbi dicitur q. cælum re
cipit actionis infinitatem. Similiter contra
dicit illi, quod immeritate dixerat, & est q.
cælum est simplex, & ideo non habet po
tentiam ad corruptionem. Soluitur. cælum
respectu motus localis de se finitatem hēt,
quia potest quiescere, si pro orbe tantum
sumatur cælum. nam infinitas motus eius
totaliter est ab extrinseco motore. cælum
respectu sui esse non habet principium in
trinsecum, per quod possit non esse, sicut
sunt ista generabilia, quia tale principium
est materia prima: bene tamen cælum ha
bet principium extrinsecum dans sibi per
manentiam eternam, & conferens infirm
in suis dispositionibus necessarijs. & si tale
principium non esset, ita esset de substantia
cæli, inquit Commen. hic, sicut de eius mo
tu, & est locus istius expressus contra Grego
rium Arminianensem, qui vult eternam &
necessaria non habere causam efficiētē.
cælum igitur bene potest recipere actionē
infinitam, cū eternum sit, sicut dicitur 3.
cap. de substantia orbis: sed causa effectiua
sui perpetui motus non est ipsum, sed est
abstractum principium, sic igitur mens A
uer. sibi concordat.

De sub
orb. ca. 2.

solutio

Quinta contradi. est in cap. 3. Dicit Com
men. q. cælum est subiectum tantum, non
materia. Huius oppositum patet. 9. meta.
commen. 17. Soluitur. nomen materię
quandoque distinguitur contra subiectum, &
quandoq. distinguitur contra subiectum.
Et primo quidē modoq. sumptis Auer. 9. me
ta. commen. 17. quando dixit nihil prohi
bet vt cælum sit materia, sed prohibet vt
sit forma. Et ratio huius est, quia 1. de Gē
tio, § 1. tex. materię est moueri & pati, for
mā vero agere & mouere. quia igitur cælū
mouetur, ideo potest habere rationem ma
terię, vt ex eo & intelligentia sit vnum mo
tum ex se. quia omne tale ex duabus natu
ris componitur, & natura causante motum
quā habet modum formę, & ex natura re
cipiente motum, quā est natura per modū
materię, sicut patet in 1. cap. huius. Et ex
hoc patet error multorum Auerroistarū,
qui

De sub
orb. ca. 3.

solutio

qui videntes q. Commen. tenet celum se
clufa intelligentia non esse compositum ex
matena & forma, crediderunt celum esse
formam simplicem de intentione eius. &
hoc nunquam dixit a uer bene dixit. 5. ca.
de substantia orbis q. mediat inter puram
potentiam & actum purum. nunquam ta
men absolute dixit celum actum, aut for
mam esse, sed bene, quando celum con
paratum ad ista inferiora dicitur quasi for
ma, sicut patet 1. celi commen. 24. & 2. de
generatione & corrupt. tex. commé. 50. vbi
dicitur q. forma & species in terminis om
nium. Si autem materia sumatur, vt distin
guitur contra obiectum, sic celum vetius
dicitur subiectum q. materia. quia mate
ria isto modo, vt contra subiectum distin
guitur, dicitur carentiam formæ cum ap
titudine ad illam: sicut pulchre declarat The
mist. 1. phys. in digressionem propria, quam
fecit de potentia materię. & quia celum
non habet potentiam ad esse, ideo vetius
subiectum dicitur quàm materia. & sic lo
cutus est Commentator hic, dum dixit ce
lum subiectum esse non materiam.

De substantia
orb. ca. 4.

Sexta contradictio est in 4. cap. Scribit Co
nien q. si motus celi destrueretur, etiam
celum destrueretur: quia celum non est,
nisi propter motum suum. Sed oppono,
quia Comment. 12. met. comen. 4. dicit
q. in celo nulla alia est potentia nisi ad ge
tem, & tamen in celo non est potentia ad
non esse, cum in eo non sit materia, p. qua
res potest non esse, neq. contrarium, primo
celi tex. comen. 20. A. Implies, celum secu
dum Peripateticos est necesse esse formali
ter, sed dispositio entis necessarii est vt nō
sit propter suam actionem, immo actio e
ius est propter ipsum: non ergo sequitur, si

motus celi non esset, q. substantia celi non
esset. Nisi esset q. celum prima intentione
ne non est propter motum suum, sed econ
tra. Sed dictum Commen. est a signo, non
a causa. celum enim secundaria intentione
est causa intendens generationem, & corru
ptionem istorum. & ideo, si motus celi nō
esset, non esset celum, quia celum est pro
pter motum suum secundaria intentione,
vt est ordinatum ad generationem, & con
seruationem, & omnem virtutem conser
uandam in ijs, quæ sunt hic. oportet enim
mundum istum inferiorem superioribus
lationibus esse continuum vt omnis eius
virtus inde gubernetur, vt dicitur in princi
pio libri meteororum. vnde immediate Co
men. in eodem loco intulit q. si motus celi
destrueretur, motus entium inferiorum
destrueretur, & sic mundus. ex quo veti
ficatur q. dator continuationis motui est da
tor esse omnibus entibus alijs. Ecce igitur
q. propter necessariam dependentiam in
ter mundum inferiorem cum superiori, i
sta sequuntur. sed non per viam inueniē
p. imq. sed secundæ, sicut diximus. & hoc ar
gumenta p. tendunt.

Solutio

Sepuma contradictio est in 5. cap. Dicit
Commen. q. corpora celestia sunt diuer
sarum specierum. Oppositum huius patet
1. celi comen. 39. & 49. Soluitur. du
plex species analogica, & vniuoca, vt sepe di
ximus, corpora celestia sunt eiusdem speci
ei analogice, non sunt eiusdem speciei
vniuocæ, sed, vt se sunt diuersarum specierum.

De substantia
orb. ca. 5.

Solutio

FINIS.

R E G I S T R V M.
A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V

Omnes Quaterniones

Venetijs apud hæredes Lucæ Antonij Iunctę.
Anno Dñi. M D L X I I.